

שבוע שמע"צ, שמח"ת ופרשת בראשית

(8 - 14 October 17)

י"ח - כ"ד תשרי תשנ"ח

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁתְּחַזְרֶנָּה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**
מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ,
וְצִאֲצָאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל"ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְּךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהֶאֱדַמָּה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְחַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי כִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.**

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיַבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית-תובת "לח'י") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרוד, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרוד כולו ייהפך ל"חרד ובית של צדקה".

תהלים

קמז.

שבחים גדולים להקדושי-בורך-הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאחוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמַצְרֵי שְׂאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיְגוֹן אִמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דָּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אָנֹכִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹתָי עָלָיִ: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־צָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יָקָר בְּעֵינַי יְהוָה הַמְּוֹתָה לְחַסִּידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בְּנֵי־אֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרָי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְכַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם כָּל־הַמַּמְלָכוֹת | חֲסִדוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, א' דחומה"ס, תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

כינוס הארצי הראשון של נשי ובנות חב"ד באה"ק ת"ו

ספריא - כפר חב"ד

ברכה ושלוש!

במענה על כרטיס ההזמנה לכינוס שיתקיים אי"ה מחר ביום ג', שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א

מברק ברכה וזל"ק:

"בכינוס בימי מועד והקהל ליראה את השם בטח תעוררנה לפעולות ממשיות להמשיך צלא

דמהימנותא בפנימיות בכל ארבעת הסוגים שבישראל כדרישת תורת החסידות ופקודות נשיאנו זי"ע.

בברכת הצלחה וחג שמח".

בטח נתקבל בעתו ונקרא בהסבר המתאים, ובלי ספק אשר יודיעו בפרטיות מתוצאות הכינוס,

בחירת ההנהלה וכו' וכו'.

בברכת החג

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה להבין ענין שמחת תורה
יום שמחת תורה, ה'תשח"י ..... ה
- (ד) מאמר ד"ה המגיד מראשית אחרית
ש"פ בראשית מבה"ח מרחשון, ה'תשח"י ..... כ
- (ה) שיחת ליל שמחת תורה ה'תשח"י ..... כז
- (ו) שיחת יום שמחת תורה ה'תשח"י ..... ל
- (ז) שיחת ש"פ בראשית, מברכים החודש מרחשון,
התוועדות א' ה'תשח"י ..... לב
- (ח) שיחת ש"פ בראשית, מברכים החודש מרחשון,
התוועדות ב', המשך לשמחת תורה ה'תשח"י ..... לג
- (ט) שיחת ליל ה' דחג הסוכות, ה'תשמ"ח ..... לט
- (י) שיחת ליל ו' דחג הסוכות ה'תשמ"ח ..... מא
- (יא) שיחת יום ו' דחג הסוכות, ה'תשמ"ח ..... מב
- (יב) שיחת ליל הושענא רבה, ה'תשמ"ח ..... מג
- (יג) שיחת ליל שמחת תורה ה'תשמ"ח ..... מד
- (יד) שיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ח ..... מו
- (טו) שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח התוועדות א' .. מז
- (טז) שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח התוועדות ב' .. מח
- (יז) לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טו ..... נ
- (יח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... נד
- (יט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית ..... נה
- (כ) שיעורי חומש יומי לשבוע שבת בראשית ..... נו
- (כא) שיעורי תהלים לשבוע שבת בראשית ..... קח
- (כב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע שבת בראשית ..... קט
- (כג) לוח "היום יום" לשבוע שבת בראשית ..... קכ
- (כד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... קכב
- שיעורי רמב"ם**
- (כה) – ג' פרקים ליום לשבוע שבת בראשית ..... קכה
- (כו) – פרק אחד ליום לשבוע שבת בראשית ..... קצג
- (כז) – ספר המצוות לשבוע שבת בראשית ..... רי
- (כח) נביאים וכתובים ..... רכא
- (כט) משניות – מסכת סוכה
ביאור קהתי ..... רכג
- (ל) עין יעקב מסכת תענית ..... רכט
- (לא) מסכת סנהדרין עם ביאורים
מדף פד עד דף צ ..... רל
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (לב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן ..... רס
- (לג) שולחן ערוך הלכות יום טוב
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רסא
- (לד) תורה אור
אדמו"ר הזקן ..... רסד
- (לה) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... רסז
- (לו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רסח
- (לז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רסח
- (לח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רסט
- (לט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רע
- (מ) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רעב
- (מא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רעג
- (מב) חומש לקריאה בציבור ..... רעד
- (מג) לוח זמנים לשבוע שבת בראשית ..... רפד
- (מד) עירוב תבשילין ..... רפו
- (מה) סדר מצות הדלקת נרות לשמע"צ, שמח"ת ושי"ק .... רפז

42 המחשבה האלוקית על בני ישראל קדמה לכל דבר, גם למחשבת
43 התורה.

44 (ב) ולהבין זה³ כל הדברים האמורים לעיל (התוכן של שמחת תורה,
45 הסיבה לכך שה'הקפות' נערכות בספרי תורה סגורים והטעם לכך שבני ישראל

46 הם המשמחים את התורה) צריך

47 להקדים תחילה מה שכתוב⁴

48 בנבואת ישעיהו כל הנקרא בשמי

49 ולכבודי, היינו כל הנבראים ששמו

50 של הקדוש-ברוך-הוא נקרא עליהם

51 ונבראו לשמו ולכבודו בראתיו

52 וצאתיו אף עשיתיו. והפירוש

53 הפנימי בכתוב הוא דהנה, "שמי"

54 קאי מכון על שם הוי',

55 שכולל בתוכו פללות

56 ההשתלשלות, את כל הדרגות

57 הכלליות של 'סדר השתלשלות' האור

58 האלוקי מלמעלה למטה (הבא באופן

59 כזה שכל דרגה אחזה בחברתה

60 כחוליות של שרשרת) פידוע⁵

61 בתורת הסוד שארבע אותיות

62 שם הוי' יו"ד, ה"א, וא"ו,

63 ה"א, הן בארבעה עולמות

64 אצילות-בריאה-יצירה-

65 עשיה, הם ארבעת העולמות

66 הרוחניים הכלליים של 'סדר

67 השתלשלות, יו"ד של שם הוי'

68 מאירה בעיקר בעולם האצילות,

69 ה"א ראשונה של שם הוי' מאירה

70 בעיקר בעולם הבריאה, וא"ו

71 של שם הוי' מאירה בעיקר בעולם

72 היצירה, וה"א אחרונה של שם

73 הוי' מאירה בעיקר בעולם

74 העשיה.

75 וכמוכן למעלה יותר גם

76 בדרגות נעלות יותר, היינו בעולם

77 האצילות העולם הראשון והנעלה

78 מבין ארבעת העולמות גופא עצמו,

79 הנה ארבע אותיות שם הוי'

80 הן מאירות בעשר ספירות

81 הן בעשר

1 להבין את המשמעות הפנימית של ענין יום חג 'שמחת תורה',

2 ותוכן הענין של 'שמחת תורה' הוא שמשמחים את התורה, ומי

3 הם המשמחים את התורה - הם ישראל, ואפן השמחה

4 הדרך שבה בני ישראל משמחים את התורה בתג זה הוא שלוקחים את

5 הספר-תורה כמו שהוא סגור

6 ומכוסה ב'מעיל' או 'נרתיק'

7 (והינו, שאפן השמחה אינו

8 על-ידי הלמוד והעיון בתורה,

9 וגם לא על-ידי הקריאה

10 בתורה בציבור, שהרי לוקחים

11 את התורה לצורך השמחה כמו

12 שהיא מכוסה וסגורה דוקא

13 כשאי אפשר לקרוא את הכתוב

14 (בתורה), ומקיפים הולכים בעיגול

15 ועורכים 'הקפות' עמה עם התורה

16 את הבימה של קריאת התורה

17 שבמרכז בית הכנסת ורוקדים

18 עמה¹.

19 וצריך להבין מהו ענין

20 'שמחת תורה' בכלל, שצריך

21 לשמח את התורה, כלומר, למה

22 בכלל יש צורך לשמח את התורה?

23 וגם צריך להבין את הטעם לכך

24 שאפן השמחה הדרך לשמח את

25 התורה הוא על-ידי לקיחת

26 ספר-תורה סגור ומכוסה

27 דוקא ולא באמצעות לימוד התורה

28 וקריאה בתורה. ועקר הענין

29 הדרוש ביאור הוא, שישמח את

30 המשמחים את התורה,

31 שמחה שהם המשמחים מיכן

32 שישמח את הם למעלה

33 מהתורה (שלבן הם משמחים

34 את התורה), וכמאמר

35 רבותינו ז"ל² שני דברים

36 קדמו לעולם והיו קיימים לפני

37 בריאת העולם ונעלים מהבריאה:

38 ישראל ותורה, ומי מהם מבין

39 שניים אלה, ישראל והתורה, קדם

40 והוא הראשון מבניהם, ישראל

41 קדמו, שמחשבתן של ישראל

בס"ד. יום שמחת תורה,

ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

1 להבין ענין 'שמחת תורה', שמשמחים את

2 התורה, ומי הם המשמחים את התורה

3 - הם ישראל, ואפן השמחה הוא שלוקחים את

4 הספר-תורה כמו שהוא סגור ומכוסה (והינו,

5 שאפן השמחה אינו על-ידי הלמוד בתורה, וגם

6 לא על-ידי הקריאה בתורה, שהרי לוקחים את

7 התורה כמו שהיא מכוסה דוקא), ומקיפים עמה

8 את הבימה ורוקדים עמה¹. וצריך להבין מהו

9 ענין 'שמחת תורה' בכלל, שצריך לשמח את

10 התורה, וגם שאפן השמחה הוא על-ידי לקיחת

11 ספר-תורה סגור ומכוסה דוקא. ועקר הענין,

12 שישמח את הם המשמחים את התורה, שמחה

13 מוכן שישמח את הם למעלה מהתורה (שלבן הם

14 משמחים את התורה), וכמאמר רבותינו ז"ל²

15 שני דברים קדמו לעולם: ישראל ותורה, ומי

16 מהם קדם, ישראל קדמו, שמחשבתן של ישראל

17 קדמה לכל דבר, גם למחשבת התורה.

18 (ב) ולהבין זה³ צריך להקדים מה שכתוב⁴ כל

19 הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו

20 וצאתיו אף עשיתיו. דהנה, "שמי" קאי על שם

21 הוי', שכולל פללות ההשתלשלות, פידוע⁵

22 שארבע אותיות שם הוי' הן בארבעה עולמות

23 אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, יו"ד בעולם

24 האצילות, ה"א בעולם הבריאה, וא"ו בעולם

25 היצירה, וה"א אחרונה בעולם העשיה. וכמוכן

26 למעלה יותר בעולם האצילות גופא, הנה ארבע

(1) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 57. וש"נ. (2) ראה תדבאר פי"ד. ב"ר פ"א, ד. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שנו ואילך. וש"נ.

(3) בכלל הבא לקמן - ראה ד"ה להבין ענין שמחת תורה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' לא ואילך). וראה גם ד"ה זה דשנת

תשי"ב (תורת מנחם - התוועדויות ח"ד ע' 82 ואילך). (4) ישע"י מג, ז. (5) ע"ח שמ"ב פ"א.

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

1 דְּאֲצִילוֹת, יו"ד של שם הוי' בְּסִפְרֵי־הַחֲכָמָה של עולם האצילות,
 2 ה"א ראשונה של שם הוי' מאירה בְּסִפְרֵי־הַבִּינָה של עולם האצילות,
 3 וְא"ו של שם הוי' מאירה בְּיִצְרֵי־אֲנָפִין, פנים ועירות, הן המידות של
 4 עולם האצילות (שביחס לאור המאיר במוחין, האור המאיר במידות הוא מועט
 5 ר'קטן) וְה"א אַחְרֹנָה של שם
 6 הוי' מאירה בְּסִפְרֵי־הַמְּלָכוֹת של
 7 עולם האצילות.
 8 וְהָא שְׁנַתְּבָאָר לְעִיל שְׂאֲרָבַע
 9 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוְי' הֵן בְּאֲרָבָעָה
 10 עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־
 11 יִצְרֵיה־עֲשִׂיהָ, אינו סותר למבואר
 12 כּאֵן שארבע אותיות של שם הוי'
 13 מאירות בעולם האצילות עצמו אלא
 14 מְתָאִים וּמִשְׁתַּלֵּב עִם זֶה
 15 שְׂאֲרָבַע הָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּעֵשֶׂר
 16 הַסִּפְרִיּוֹת, לְפִי שְׁהַעֲשֶׂר
 17 סִפְרֵיּוֹת מְאִירוֹת לֹא רַק בְּעוֹלָם
 18 הָאֲצִילוֹת אֵלָּא בְּאֲרָבָעָה
 19 הָעוֹלָמוֹת כּוֹלֵם, כְּמֵאמְרָם הַזֶּה
 20 "אֲבָא עֲלָאָה אַבָּא עֲלִיּוֹן, בְּחִינַת
 21 הַחֲכָמָה מְקַנְנָא, בְּחִינַת זו נמצאת
 22 וּשְׂכַנְתָּ בְּאֲצִילוֹת, אֲמָא עֲלָאָה
 23 אַמָּא עֲלִיּוֹנָה, בְּחִינַת הַבִּינָה בְּבְרִיאָה
 24 (חכמה ובינה נקראו אב ואם כי אופן
 25 'הולדת' המידות מהמוחין נמשל
 26 לאופן הולדת הולד מאב ואם, כמבואר
 27 בקבלה וחסידות), שִׁית סִפְרֵיּוֹן שֵׁשׁ
 28 סִפְרֵיּוֹת (המידות חסד, גבורה, תפארת,
 29 נצח, הוד יסוד) בְּיִצְרֵיהָ, וְאוֹפֵן
 30 (שְׁהוּא סִפְרֵי־הַמְּלָכוֹת)
 31 בְּעֵשֶׂיהָ".
 32 וְכְמוֹ־כֵן יִשְׁנֵוּ שֵׁם הַוְי' גַּם כְּפִי שֶׁהוּא מְאִיר בְּדִרְגוֹת עוֹד יוֹתֵר גְּבוּהוֹת
 33 לְמַעְלָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, עַד לְכָל־לִיל הַמְּשַׁכֵּת הַקּוֹן, כְּמִבּוֹאֵר
 34 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, לְפָנֵי שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הִיא אוֹר אֵינן סוֹף הַבְּלִי גְבוּל מִמֶּלֶא אֵת
 35 כֹּל הַמְצִיאוֹת וְכֹדֵי לְבִרּוּא עוֹלָם מוּגְבֵל צִמְצָם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְהַעֲלִים אֵת
 36 אוֹר אֵינן סוֹף, וְלֵאחֵר הַצְּמִצּוּם חוֹזֵר וְהֵאִיר אוֹר מִצְּמִצּוּם הַנִּמְשָׁל לְקוֹ דֵּק וְקִצֵּר.
 37 וְעַל כֵּן מִבּוֹאֵר כֵּאֵן שֶׁעֵינֵינן שֵׁם הַוְי' יִשְׁנֵוּ כִּבְרֵה בְּהַתְחַלַּת הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲגָלוֹת
 38 הַכִּלְלִית שֶׁל אוֹר הַקּוֹן, שְׂאֲפֵן הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגָלוֹת הַקּוֹן הוּא בְּסִדְרֵי
 39 אֲרָבַע אוֹתִיּוֹת שֵׁל שֵׁם הַוְי', שְׁעֵנִינֵן הוּא אֲצִילוֹת הַתְּפִשְׁטוֹת
 40 הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּפִשְׁטוֹת⁷, כְּמִבּוֹאֵר בְּאֵגְרַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁבְּתַנְיָא (פֶּרֶק ד'):
 41 "הַיּוֹדֵי שֶׁהִיא בְּחִינַת נְקוּדָה לְכַד מְרֻמּוֹת לְחַכְמוֹת ית' שֶׁהִיא בְּבִחִינַת הָעֵלִם
 42 וְהַסֵּתֵר קוֹדֵם שְׁבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשְׁטוֹת... וְאחֵר שְׁבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשְׁטוֹת
 43 וְגִילֵי הַהִשְׁגָּה וְהַבְּנָה... נְכַלְלַת וְנִרְמּוֹת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לֵה בְּחִינַת הַתְּפִשְׁטוֹת

ביאור בדרך אפשר

לרוחב... וגם לאורך" ומבואר בחסידות (שאין הכוונה לצמצום שנובע ממידת
 הדין וכוונתו למנוע השפעה אלא לצמצום שהוא חלק בלתי נפרד ממהליך
 ההשפעה, כשם שהרב מתמצת לתלמידו בקצרה רעיון עמוק. ועוד מבואר)
 שהאותיות יו"ד וה"א רומזות לצמצום והתפשטות, והאותיות ו"ו וה"א
 רומזות להמשכת וירידת השפע
 מלמעלה למטה וגם האות ו"ו
 שראשה כמו יו"ד והמשכה בקו ארוך
 רומזת על כך שתחילה יש צמצום
 ואחר כך ישנה התפשטות והמשכה,
 וגם ה"א האחרונה, כמו הראשונה,
 רומזת להתפשטות (ובספר ביאורי
 הזוהר לאדמו"ר ה'צמח צדק' (פרשת
 אחרי) כתוב בענין זה: "וכל זה הוא
 ענין כללות וסודי כללות
 ההשתלשלות... כדי שיבוא האור
 והשפע מאין סוף במיעוט אחר מיעוט
 עד שיוכל להיות מאצילות בריאה
 ומבריאה יצירה כו' עד שיתהוו נבראים
 בעלי גבול ממש ואם לא שהי' אור אין
 סוף הולך ומשתלשל על ידי ד' אותיות
 הוי' באצילות, בריאה, יצירה עשיה לא
 הי' מתהווה בחינת הנבראים הנפרדים
 אלא היה הכל בבחינת אלקות ממש")
 וְרֵאשִׁית הַקּוֹן הוּא הַיּוֹדֵי שֵׁל
 שֵׁם הַוְי' וּבְדִרְגוֹת הַבְּאוֹת יֵשׁ הָאֵרָה
 וְהַתְּגָלוֹת שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת הַבְּאוֹת שֶׁל שֵׁם
 הַוְי', ה"א, ו"ו, ה"א.
 וְכֵל זֶה הַדְּרֻגוֹת הַשּׁוֹנוֹת בְּשֵׁם הַוְי'
 הַמְּבֹאֲרוֹת לְעִיל הוּא בְּהַמְּשַׁכּוֹת
 וְגִלְוִיִּים שֶׁל הָאוֹר הַאֲלוּקִי
 שְׂלֵאֲחֵרֵי הַצְּמִצּוּם הַהַתְּחַלְתָּן
 הִיא בְּאוֹר הַקּוֹן כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל. וְכֵאמֹר הִנֵּה גַּם בְּאוֹר הַאֲלוּקִי שְׂלֵפְנֵי
 הַצְּמִצּוּם אוֹר אֵינן סוֹף יִשְׁנֵוּ אֲרָבַע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוְי', שְׁהַרִי
 יְדוּעַ שְׁהָאוֹר שְׂלֵפְנֵי הַצְּמִצּוּם הוּא בְּחִינַת אֲצִילוֹת דְּקָלְלוֹת,
 כְּשֵׁם שִׁישׁ אֲרָבַע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יִצְרֵיה־עֲשִׂיהָ בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת
 וּבְדִרְגוֹת אֵלוֹ עוֹלָם הָאֲצִילוֹת נִקְרָא 'אֲצִילוֹת הַפְּרִטִית', עַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בְּאוֹר
 הַאֲלוּקִי שֶׁלְמַעְלָה מִסִּדְרֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת יֵשׁ חֲלוּקָה דוּמָה לְאֲרָבַע עוֹלָמוֹת
 כִּלְלִיִּים, וּבְדִרְגוֹת אֵלוֹ הָאוֹר אֵינן סוֹף וְהַבְּלִי גְבוּל שֶׁלְפָנֵי הַצְּמִצּוּם הַרְאִשׁוֹן
 נִקְרָא 'אֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת', וְאִם־כֵּן כִּיוּן שֶׁגַּם אוֹר אֵינן סוֹף שֶׁלְפָנֵי הַצְּמִצּוּם
 נִקְרָא 'אֲצִילוֹת', מוֹכֵן דְּכָשֵׁם שְׂבָאֲצִילוֹת הַפְּרִטִית יִשְׁנֵוּ אֲרָבַע
 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַוְי' שֶׁהֵם בְּעֵשֶׂר הַסִּפְרֵיּוֹת דְּאֲצִילוֹת
 (כְּפִנ"ל), כְּמוֹ־כֵן גַּם בְּבִחִינַת אֲצִילוֹת דְּקָלְלוֹת יִשְׁנֵוּ אֲרָבַע
 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַוְי'.

(6) ראה מק"מ לזח"ב רכ, ב. וראה הערה בסה"מ ה'ש"ת ע' 59. תש"ג ע' 133. וש"נ. 7) ראה לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וּבָאֵמֶת הִנֵּה לא זו בלבד ששם הו"י נמצא באור אין סוף שלפני הצמצום,
 2 בחינת אצילות דכללות, אלא עניינו של שם הו"י קיים גם אפילו לְמַעַלָּה
 3 מִבְּחִינַת אֲצִילוֹת הַכְּלָלוֹת, וְהִינּוּ הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר נְעֻלִית
 4 שְׂבָאוֹר שְׁלֹפְנֵי הַצְּמִצּוּם עצמו, עד לבחינת האור הפלול
 5 בְּעֲצָמוֹתוֹ, האור האלוקי כפי שהוא
 6 כלול במהותו ועצמותו של הקדוש-
 7 ברוך-הוא בעצמו ואינו יוצא ומתפשט
 8 ממנו, הִנֵּה מֵאַחֵר שֶׁהוּא אֹר
 9 וְגִלּוּי ולא העצם עצמו. יְשָׁנֹן שָׁם
 10 אֲרַבְּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הו"י,
 11 שֶׁהָרִי כָּל גִּלּוּי בכל דרגה שתהיה
 12 הוּא עַל-יְדֵי סֵדֵר וְאִפֵּן אֲרַבְּע
 13 אוֹתִיּוֹת הַנִּזְכָּר (ולפי הסדר האמור
 14 של – צמצום התפשטות, המשכה,
 15 התפשטות, כמבואר לעיל).
 16 ולאחר שנתבאר ענין שם הו"י כפי
 17 שהוא בבריאה, בכל הדרגות השונות,
 18 חזור ומבאר את מעלתן של נשמות
 19 ישראל ביחס לכל שאר הנבראים, כפי
 20 שמשיך ומפרט.
 21 וּמַה-שֶּׁפָּתוּב "כָּל הַנִּקְרָא
 22 בְּשֵׁמִי", קָאֵי מְכוּוֹן עַל נִשְׁמוֹת
 23 יִשְׂרָאֵל, וְכִמּוֹ שִׁתְּרָגְם יוֹנָן?
 24 על פסוק זה: "כָּל דָּא בְּגִין
 25 אֲבָהֶתְכוֹן צְדִיקָא", כל זה
 26 בזכות אבותיכם הצדיקים שָׁנָה
 27 השייכות של בני ישראל לאבות קָאֵי
 28 מְכוּוֹן עַל כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל,
 29 שְׁמִתִּיחֲסִים כולם ללא יוצא מן
 30 הכלל אֶל הָאֲבוֹת, וּבְיַדוֹעָה
 31 בתורת החסידות הַחֲלוּקָה הַהִבְדֵּל
 32 בֵּין שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַשְּׂבָטִים רֵאוּבֵן,
 33 שְׁמֵעוֹן וְכוּ' הָאֲבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק
 34 וְיַעֲקֹב, שְׁבִנְגֻעַ לְשָׂבְטִים הָרִי
 35 בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צֶאֱצֵי הַשְּׂבָטִים יֵשׁ
 36 מִי שֶׁהוּא מְשַׁבֵּט זֶה שִׁבְט
 37 רֵאוּבֵן, לְמִשְׁלַל וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא
 38 מְשַׁבֵּט זֶה, שִׁבְט שְׁמֵעוֹן לְמִשְׁלַל
 39 מַה-שֶּׁאֵין-כֵּן בְּנוֹגַע לְהָאֲבוֹת הָרִי כָּל יִשְׂרָאֵל כל הַבְּדֵל
 40 נִקְרָאִים בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְכוּ' בני ישראל מתייחסים אל
 41 האבות. וְזֶהוּ "כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי", שְׂבָחִינַת "שֵׁמִי", היינו ארבע
 42 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הו"י, שְׁכּוֹלֵל את כל הדרגות של האור האלוקי וכפי שמפורט
 43 לעיל לגבי הדרגות השונות בהם מאיר שם הו"י שהם כְּלָלוֹת

(8) ראה תו"א ר"פ וארא. (9) רות רבה פ"ב, ג (בשינוי לשון קצת).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ולא עצמותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ולכן אינו מחלט
2 ומקרח אין זו החלטה שבהכרח צריכה להתקיים שיהיו אלא ייתכן שלא
3 תהיה הארה והתגלות מהעצם.
- 4 וכידוע בתורת החסידות בענין גלוי האור למעלה באלוקות,
5 שאין זה דומה לאפן גלוי
6 האור למטה בגשמיות, שלמטה
7 גלוי האור מהמאור מקור האור
8 הוא בהקרת וכל מקור של אור,
9 כמו השמש למשל, מוכרח להאיר,
10 אבל למעלה באלוקות גלוי
11 האור מעצמותו של הקדוש-ברוך-
12 הוא הוא ברצון דוקא ולא
13 בהכרח אלא אם ירצה להאיר יאיר ואם
14 ירצה לא להאיר לא יאיר, ואם-כן
15 הרי כל האורות והגלויים של
16 האור האלוקי העליון אינם
17 מחלטים כדבר מוחלט וסופי, כי
18 אפשר שיהיו ואפשר שלא
19 יהיו, שהרי למעלה הכל הוא
20 ברצון וכונה דוקא ולא יכול
21 להיות שהקדוש-ברוך-הוא יהיה
22 מוכרח בהכרח כלשהו מצד גורם
23 כלשהו, והינו, דקשם שהאור
24 שלהאיר את העולמות הוא
25 בכונה בהתאם לרצון העליון לברוא
26 עולמות, כך האור שלגלות
27 עצמותו הוא גם-כן בכונה
28 וברצון דוקא, אלא שהכונה
29 באור שלהאיר את העולמות
30 היא שאיר האור האלוקי
31 בעולמות, היינו בשביל המקבלים
32 את האור, והכונה באור
33 שלגלות עצמותו היא שיגלה
34 את עצמותו למענו, בשביל
35 המשפיע, אבל הכל הוא בכונה
36 ורצון דוקא וללא כל הכרח.
37 ומאחר שגלוי האור הוא
38 ברצון, ויתכן שיאיר ויתכן שלא יאיר
39 הרי ישנו המלכה בכיכול
40 על-זה יש מקום להתייעץ על כך
41 אם ירצה או לא ירצה,
42 ו"כמי נמלך הקדוש-ברוך-הוא
43 האם להאיר או לא להאיר
44 בנשמותיהם של צדיקים",
45 והינו והטעם הפנימי לכך שהקדוש-
46 ברוך-הוא 'מלך' בנשמותיהם של
47 צדיקים האם להאיר או לא להאיר הוא לפי שששמות-ישראל
- משרשות בעצמותו יתברך ממש, שלמעלה מכל בחינת
אור וגלוי, וכמבואר לעיל שכל הארה והתגלות, גם הנעלית ביותר, היא
כבר לא העצם ממש, ולכן היתה ההמלכה בנשמות-ישראל,
שהם דוקא בהיותם למעלה מכל האורות ומכל הגלויים, החליטו את
הרצון גרמו להחלטה שירצה
בכל האורות והגלויים.
וזהו "כל הנקרא בשמי",
שלפי הפירוש הפשוט הכונה לכל
הנבראים, אבל לפי הפירוש הפנימי
המבואר כאן מדובר על נשמות ישראל
ש'בוראות' ומשיכות את שם הוי',
כמבואר לעיל, כיון שששמות-
ישראל הם "הנקראים
בשמי", שהם למעלה
מבחינת 'שם', לפי שבחינת
'שם' הוא אור וגלוי,
והנשמות מושרשות
בעצמותו יתברך שלמעלה מכל
האורות וכל הגלויים, והם דוקא
החליטו את הרצון שהיה יכול
להיות גם באופן אחר, שתהיה
בחינת 'שם', הינו פללות
האורות והגלויים שאחרי
הצמצום, וגם האורות שלפני
הצמצום, עד לאור הפלול
בעצמותו והגילוי וההארה של כל
הבחינות והמדרגות הללו הוחלט
ונקבע על ידי נשמות ישראל.
(ג) והנה מאחר שהנשמות של
כל בני ישראל משרשות
בעצמותו יתברך שהוא
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו למעלה
מעלה מכל השתלשלות
'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי
נמשך בסדר והדרגה, ונמשכות
ממדיגה נעלית זו בבחינת
השתלשלות, הרי מוכן
שמעלת הנשמות היא גם
מצד ענין ההשתלשלות שאם
לא כן לא היו יורדות ונמשכות בו
שהרי לא מסתבר שההארה וההתגלות
של הנשמות ב'סדר השתלשלות'
גורמת להן ירידה ממדיגתן. הינו,
שמצד ענין ההשתלשלות
עצמו יש מעלה בנשמות-
ישראל לגבי כל שאר האורות
והנבראים, כפי שמשך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנַן הוּא, דְהֵנָּה תְּכָלִית הַכּוֹנֵה הַעֲלִינָה וְהַמְטֵרָה בְּכִרְיַאת כָּל
2 הַהֲשִׁתְּלָשְׁלוֹת שִׁישׁ בַּה רִיבּוּי מַרְיָגוֹת, מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטֵּה מַטֵּה,
3 הַיָּא כְּמֵאֲמַר¹⁰ חֲכִימֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ נִתְאַוָּה הַקֶּבֶ"ה לְהִיּוֹת לוֹ
4 יְתִבְרָךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, הֵינּוּ שְׂדוּקָא הַעוֹלָם הַזֶּה, הַעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן
5 שאִין תַּחְתּוֹן לְמַטֵּה הַיָּמֵנּוּ, יִהְיֶה מְקוֹם
6 רַאוי לְהִשְׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה וְגִילּוּי אֱלוּקוֹת,
7 וְכָלשׁוֹן כ"ק רְבוּתֵינוּ
8 נְשִׂאֵינוּ¹¹ שְׁמִפְנֵי מָה נִתְאַוָּה
9 מִהוּ הַטַּעַם שֶׁכֵּן רֹצֵחַ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-
10 הוּא אֵינן אֲנִי יוֹדְעִים, וְכַפְתָּנָם
11 אֲדַמְרוּר הַזֶּקֶן שֶׁעַל 'תְּאוּה' לֹא שׁוֹאֵלִים
12 שְׂאֵלוֹת אֲבָל זֹאת אֲנִי יוֹדְעִים
13 ש'נִתְאַוָּה הַקֶּבֶ"ה לְהִיּוֹת לוֹ
14 יְתִבְרָךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים",
15 וּמִצַּד פְּנֵיהָ זֶה שֶׁתִּהְיֶה לוֹ 'דִּירָה'
16 בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים כְּרָא הַקְּדוּשָׁה-
17 בְּרוּךְ-הוּא אֵת כָּל הַהֲשִׁתְּלָשְׁלוֹת
18 שֶׁל הַדְּרוֹגוֹת הָעוֹלָמוֹת הַרְבִּים וְהַשְּׂנוּיִם
19 וְגַם הָאוֹרוֹת וְהַגְּלוּיִים שֶׁלְּפָנָיו
20 הַצְּמִצּוּם וְהַכּוֹנֵה וְהַמְטֵרָה שֶׁל כָּל
21 זֶה הִיא שְׂכִסּוֹפוֹ שֶׁל כָּל הַסִּדֵּר
22 הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת יִבְרָא עוֹלָם גַּשְׁמִי תַּחְתּוֹן
23 וְדוּקָא בּוֹ יִהְיֶה גִילּוּי אֱלוּקוֹת, וְכִמְדוּ
24 שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל שְׁלֵמַעְלָה
25 בְּנִיגוּד לְמַצַּב הַדְּבָרִים לְמַטֵּה שֶׁהוּא
26 בַּחֲכֻרָה (וּלְמַשָּׁל, אִם יֵשׁ שֶׁמֶשׁ שֶׁהִיא
27 מְקוּרָה שֶׁל אֹר, בַּחֲכֻרָה שֶׁתִּיבְרָא), הִרִי
28 לְמַעְלָה בְּאֱלוּקוֹת הַכָּל הוּא בְּרִצּוֹן
29 וְכּוֹנֵה דְּוָקָא, דְּכָשֶׁם שֶׁהָאֹר
30 שְׁלֵהָאִיר אֵת הָעוֹלָמוֹת הָאוֹר
31 הַמֵּאִיר לְצוּרֵךְ הַמְּקַבְּלִים אֶת הָאוֹר
32 הוּא בְּכּוֹנֵה מֵאֵתוֹ יְתִבְרָךְ, כֵּף
33 הָאֹר שֶׁלְּגֻלוֹת עֲצָמוֹתוֹ כִּי כֵן
34 עֵלָה בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַמִּשְׁפִּיעַ הוּא גַם-
35 כֵּן בְּכּוֹנֵה, וְהַכּוֹנֵה הַמְטֵרָה
36 וְהַתְּכָלִית בְּהַתְּגַלוֹת אֹר הַעֲצָמוֹת, הַחֵל
37 מִהַדְּרוּגָה הַכִּי עֲלִינוּהָ, הִיא שְׁעַל-
38 יְדֵי הָאוֹרוֹת תִּהְיֶה לוֹ יְתִבְרָךְ
39 בְּסוּפוֹ שֶׁל הַסִּדֵּר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת
40 "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

41 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מֵאֲמַר חֲכִימֵינוּ ז"ל "בְּמִי נִמְלָךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם
42 שֶׁל צְדִיקִים", דְּכָאֲשֶׁר עָלָה לְפָנָיו יְתִבְרָךְ בְּמַחֲשַׁבַּה הַעֲלִינָה,
43 לְפָנָיו שֶׁהִדְבֵּר בָּא כְּפוּעַל בְּמִצִּיאוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתְּעַנּוּג שִׁיתְעַנּוּג
44 מִעֲבוּדַת הַנְּשָׂמוֹת שֶׁהֵם יַעֲשׂוּ "לוֹ יְתִבְרָךְ דִּירָה

45 בְּתַחְתּוֹנִים", שֶׁהִרִי נִשְׂמוֹת יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי עֲבוּדַתן בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
46 הַמִּצְוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, הֵן אֵלּוֹ שְׂמִיבִיאוֹת לִידֵי פּוּעַל אֶת הַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה
47 הָאֱלוּקִי ב'דִּירָה' דוּקָא בְּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, הֵנָּה מִצַּד זֶה פְּעוּלַתן שֶׁל נִשְׂמוֹת
48 יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם הַחֵלְט אֲצֵלוֹ יְתִבְרָךְ הַרְצוֹן עַל כָּל הַהֲשִׁתְּלָשְׁלוֹת
49 וְעַד לְדְרוּגָה הַתַּחְתּוֹנָה בִּיּוֹתָר, עוֹלָם הַזֶּה
50 הַגַּשְׁמִי שאִין תַּחְתּוֹן לְמַטֵּה הַיָּמֵנּוּ.
51 וְהֵנָּה עֲשִׂית הַדִּירָה לְאֱלוּקוֹת כֵּן
52 שֶׁהַעוֹלָם הַגַּשְׁמִי יִהְיֶה מְקוֹם רַאוי
53 לְגִילּוּי אֱלוּקוֹת הִיא עַל-יְדֵי
54 הַנְּשָׂמוֹת דְּוָקָא. שְׁהִרִי עֲנִינן
55 "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" הוּא
56 שְׁתִּהְיֶה מִצִּיאוֹת שֶׁל
57 "תַּחְתּוֹנִים" נְבִרָאִים שֶׁהָאוֹר
58 הָאֱלוּקִי הַמְהוּוֶה וּמְחִייה אוֹתָם לֹא
59 נִרְאָה וְלֹא נִכְרַח בְּהֵם בְּגִלוּי, וּמְכַל-
60 מְקוֹם בְּמִצִּיאוֹת זֶה שֶׁל הַעוֹלָם
61 וְהַסִּדֵּר עַל אֱלוּקוֹת תִּהְיֶה "דִּירָה"
62 לוֹ יְתִבְרָךְ, וְעֲנִינן זֶה שְׂבִתוֹן
63 מִצִּיאוֹת ה'תַּחְתּוֹנִים' תִּהְיֶה 'דִּירָה'
64 לְאֱלוּקוֹת נְעֻשָׂה וְנַפְעַל עַל-יְדֵי
65 הַנְּשָׂמוֹת דְּוָקָא, שְׂגַם בְּהֵן מִצִּינּוּ
66 שִׁילּוּב וְחִיבּוּר דּוּמָה לְשִׁילּוּב וְלְחִיבּוּר
67 שְׂבִין 'דִּירָה' לְאֱלוּקוֹת וּמִצִּיאוֹת שֶׁל
68 'תַּחְתּוֹנִים' שְׁמִשְׂרָשׁוֹת הַנִּשְׂמוֹת
69 בְּעֲצָמוֹתוֹ, וְאִפְּן הַתְּהִיּוּתָן
70 מִעֲצָמוֹתוֹ הוּא שְׁנַעֲשִׂים
71 מִצִּיאוֹת נְבִדְלָת כְּמִהוֹת בְּפָנָיו
72 עֲצָמָה, שְׁזֵהוּ שְׁהַנְּשָׂמוֹת שֶׁל כָּל
73 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְקָרְאוֹת בְּשֵׁם
74 "בְּנִים", שְׁעֲנִינן הַבֵּן הוּא
75 שֶׁהוּא מְשָׂרֵשׁ בְּעֲצָמוֹת הָאָב
76 וְנוֹבַע מִעֲצָם הַמְהוּוֹת וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
77 הָאָב וְלֹא מְדוּבָר בְּהַתְּפַשְׁטוֹת שֶׁל
78 מִשְׁהוּ חִצּוּנֵי מֵהָאָב וְהוּא מִצִּיאוֹת
79 נְבִדְלָת וְעַם זֹאת, הַבֵּן נּוֹלָד בְּתוֹר
80 מִצִּיאוֹת בְּפָנָיו עֲצָמָה, נְבִדְלָת מִמִּצִּיאוֹת
81 הָאָב, וְלָכֵן דְּוָקָא הַנְּשָׂמוֹת שִׁישׁ
82 בְּהֵן עֲצָמָן אֶת הַשִּׁילּוּב הַזֶּה שֶׁהֵן
83 מוֹשְׂרָשׁוֹת בְּעֲצָמוֹת הָאֱלוּקוֹת אֲבָל
84 מִתְּהוֹת כְּמִצִּיאוֹת נְבִדְלָת פּוּעֵלוֹת
85 שְׁתִּהְיֶה "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים". מֵה-שְׂאִינן עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה
86 אִי-אֲפָשֶׁר לְהִיּוֹת "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", הַעוֹלָם הַגַּשְׁמִי הַתַּחְתּוֹן
87 הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת 'דִּירָה' לְאֱלוּקוֹת דוּקָא עַל עֲבוּדַתן שֶׁל נִשְׂמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם,
88 וְאֵילוֹ הַעוֹבְדָה שֶׁהַתּוֹרָה יִרְדֶּה לְעוֹלָם לֹא הוֹפְכָתָא אֶת הַעוֹלָם הַזֶּה ה'תַּחְתּוֹן

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 להיות ממצע שיהיה פלול משניהם, וה'ממוצע' מחבר בין
 42 המעלה וה'מטה', "נוטל מזה ונותן לזה". אלא ששם זה הצורך
 43 ב'ממוצע' המחבר מבאר בענין ההעלאה מלמטה למעלה,
 44 שצריך המטה להשתנות מכמו שהוא למטה ולחזור לעלות
 45 לקדושה. ועל-דרך זה יובן גם
 46 בענין ההמשכה מלמעלה
 47 למטה, הינו המשכת ה"דירה
 48 בתחתונים", שצריך לזה
 49 ממצע דוקא שיהיב בין האלוקות
 50 והעולם.
 51 והגם שענין ה"דירה"
 52 לאלוקות בעולם הוא שיהיה בתוך
 53 העולם הזה גלוי העצמות של
 54 האלוקות ממש, וכמו על-דרך
 55 משל בדירת האדם, הרי
 56 עצמות ומהות האדם ולא רק
 57 הארה והתגלות מסוימת מהאדם דר
 58 בדירה, וכמו-כן הוא גם
 59 בענין ה"דירה" למעלה
 60 באלוקות שדירה' לקדוש-ברוך-הוא
 61 בתחתונים' אין הכוונה לאיזו הארה
 62 והתגלות מסוימת מאלוקות אלא
 63 שזהו גלוי העצמות ממש¹⁵,
 64 ואם-כן נשאלת השאלה למה
 65 צריך לממצע והרי מצד העצמות
 66 אין שום הגבלות וביכולתו להתגלות
 67 גם במקום שרחוק ממנו באין ערוך
 68 לגמרי?
 69 אף הענין הוא, דהגם
 70 שפרוש ענין ה"דירה"
 71 לאלוקות בעולם הזה הוא המשכת
 72 וגלוי העצמות ממש ומצד
 73 העצמות אכן אין כל הברל היכן הוא
 74 מאיר ומתגלה ומצידו אכן אין צורך
 75 ב'ממוצע', מפל-מקום הרי זה
 76 התגלות העצמות למטה שהעצמות
 77 בא ומתגלה ומאיר למטה באפן
 78 כזה שיתקבל ויוקלט ויורגש
 79 למטה ב"תחתונים", דבאמת יש בזה בעצמות' כפי שמאיר
 80 למטה כל העצמות ממש, אבל זה באפן שנמצא כמו שהוא

1 לדירה' לאלוקות דאף שהתורה היא חכמתו ורצונו יתברך ואם
 2 כן התורה היתה אמורה לפעול שינוי בעולם ולזכך אותו עד שיהיה 'דירה'
 3 לאלוקות, מפל-מקום בין שאוריתא וקודשא-בריה-הוא כולא
 4 חד¹², התורה והקדוש ברוך הוא הכל אחד הרי המשכתה והתגלות
 5 של התורה מן העצמות היא
 6 בבחינת דבקות וגם לאחר
 7 שהתורה נמשכה מהעצמות היא עדיין
 8 דבוקה במקורה, ולכן אי-אפשר
 9 להיות על-ידיה באמצעות
 10 התורה ענין "דירה"
 11 בתחתונים", לפי ש"דירה"
 12 בתחתונים" היא במציאות
 13 נבדלת דוקא ולא באמצעות
 14 מציאות דבוקה במקורה, ומצד
 15 התורה לא היתה מציאות של
 16 "תחתונים" שהם מציאות שבה לא
 17 נראה ולא ניכר המקור האלוקי המהווה
 18 ומחיה, ודוקא הגשמות
 19 שההמשכה שלהן מהאלקות היא באופן
 20 של מציאות נבדלת הן הפועלות
 21 שתהיה "דירה בתחתונים"
 22 וכפי שמוסיף ומבאר להלן.
 23 ויובן זה על-דרך המבאר¹³
 24 בתורת החסידות בענין "ירדן"
 25 שנוטל מזה ונותן לזה"¹⁴,
 26 אמרו בגמרא, "הגבגב שנטל מזה ונתן
 27 לזה וכן גולן שנטל מזה ונתן לזה וכן
 28 [נהר] ירדן שנטל מזה ונתן לזה, מה
 29 שנטל נטל ומה שנתן נתן", ומבואר
 30 בחסידות שהפירוש הפנימי בירדן
 31 שנטל מזה ונתן לזה הוא ענין העלאה
 32 מלמטה למעלה, להעלות לקדושה
 33 ניצוצות קדושה שנפלו למטה לקליפות
 34 ולחזור להפכם לקדושה על-ידי
 35 'אתערותא דלתתא' וענין המשכה
 36 מלמעלה שלא באה מהתעלות דברים
 37 תחתונים אלא מהתורה שבאה
 38 מלמעלה למטה, ועוד מבואר דבכדי
 39 שתהיה ההעלאה והבירור של הדברים התחתונים מלמטה
 40 למעלה, הרי כיוון שבין המטה והמעלה יש פער וריחוק ערך צריך

המשך תרס"ו ס"ע ז. סה"מ ה"ש"ת ע' 18. ועוד. 12) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם זוהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. 13) ראה לקו"ת מסעי צד, א. 14) ראה ב"מ כב, רע"א. טעמי המצוות להרח"ו פ' שופטים (ד"ה מצות ערי מקלט). 15) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפה (ועם הגהות - אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). המשך תרס"ו ס"ע ג. ד"ה נעשה אדם וד"ה יובא משה תשי"ז פ"ג (תורת מנחם - התוועדיות ח"ח ע' 118; ח"ט ע' 73).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ב'תחתונים' דוקא, הינו שנמצא באפן של העלם כמו
 2 ששיף ל'תחתונים' כי אם לא כן, אם העצמות יתגלה ב'תחתונים' שלא
 3 בעולם, הרי תבטל מציאותם בתור 'תחתונים' והתגלות העצמות לא תהיה
 4 ב'תחתונים' ולכן התגלות 'שנמצא' – אכן בכל עצמותו, אבל – באופן של
 5 העלם, כפי שעצמות מתיחס
 6 ל'תחתונים' ולכן יש צורך ב'מוצא'
 7 שיחבר בין העצמות וה'תחתונים'.
 8 וזהו החלוק ההבדל בין
 9 הגלויים האלוקים דלעתידי-
 10 לבא שיאירו לעתיד לבוא, בימות
 11 המשיח גם למטה בעולם הזה הגשמי
 12 לבין ה'דירה בתחתונים'
 13 שגם היא גילוי אלוקות למטה בעולם
 14 שעושים עכשו בזמן הגלות,
 15 שלעתידי-לבא יהיה בגלוי
 16 עצמותו יתברך ממש כמו
 17 שהוא ללא כל העלם והסתור. מה-
 18 שאין בן עכשו ב'דירה
 19 בתחתונים' שבני ישראל עושים
 20 בזמן הגלות, הנה אף שנמצא
 21 הקדוש-ברוך הוא בעולם הזה בכל
 22 עצמותו וכמובא לעיל שזו משמעות
 23 ענין ה'דירה' (כאדם הדר בדירה שכל
 24 עצמותו נמצאת בדירה), מכל-
 25 מקום הוא עצמותו של הקדוש
 26 ברוך הוא נמצא בעולם הזה
 27 בהעלם כפי ששיף ומתאים
 28 ל'תחתונים' ואם יתגלה ללא
 29 העלם, ה'תחתונים' יתבטלו לגמרי
 30 מגדרי מציאותם.
 31 ויובן זה על-דרך המבאר
 32 במקום אחר¹⁶ בתורת החסידות
 33 בענין 'פנימיות אבא
 34 פנימיות עתיק'¹⁷, כמבואר
 35 בקבלה ובחסידות, לעומק ולפנימיות
 36 של ספירת החכמה העליונה (הנקראת
 37 'אבא', כי ענינה ב'הולדת' המידות הממוחזר דומה לענינו של האב בהולדת
 38 הולד) יש שייכות מיוחדת לעומק ולפנימיות של בחינת 'עתיק יומין', כמבואר
 39 בחסידות שבחינת פנימיות אבא (חכמה דאצילות) היא כלי לגילוי 'פנימיות
 40 עתיק' שלמעלה מהספירות, מצד הביטול שבספירת החכמה), ועל כך מבואר
 41 בכמה מאמרים דהגם שב'פנימיות אבא' בתוך העומק והפנימיות של
 42 ספירת ה'חכמה' נמצא 'פנימיות עתיק' ממש ולא רק הארה מועטת
 43 ומצומצמת מבחינת 'עתיק', מכל-מקום הרי 'פנימיות עתיק' כמו

שהוא במקומו בבחינת 'עתיק יומין' עצמה, אינו שיף לגלוי כלל
 אלא זו בחינה שלמעלה מגדר גילוי (בעולמות ונבראים שלמטה ממנה
 במדרגה), וכדוע¹⁸ בתורת הסוד שגלוי 'פנימיות עתיק' יהיה
 לעתיד-לבא בימות המשיח דוקא, כאשר לא יהיו שום העלמות
 והסתרים על אלוקות ועכשו כל
 הגלויים של האלוקות המאירים
 בעולם הם רק מבחינת
 'חצוניות עתיק' ולא מהפנימיות,
 ומכל-מקום למרות שפנימיות
 עתיק' זו דרגה שלמעלה מגילוי לגמרי,
 ישנו גלוי 'פנימיות עתיק'
 כמו שהוא נמצא ב'פנימיות
 אבא', במדרגת החכמה שהיא
 הספירה הראשונה מעשר הספירות,
 ובסדר המדרגות היא למטה מה'כתר'
 שבו היא מדרגת 'עתיק' הינו,
 שאפן הגלוי של 'פנימיות עתיק'
 שמצד עצמה היא למעלה מגילוי הוא
 ד'פנימיות עתיק' אינו כמו
 שהוא מצד-עצמו, כפי-אם
 כמו שהוא נמצא ב'פנימיות
 אבא' דוקא, הגם שנמצא
 בזה 'פנימיות עתיק' ממש
 אבל אין זה אלא 'פנימיות עתיק' כפי
 שמאיר בחכמה ולא כפי שהוא מצד
 עצמו, בעצם מהותו, היינו כפי שהוא
 במקומו ב'כתר' שאכן הוא למעלה
 מגילוי לגמרי.
 ועל-דרך-זה יובן גם בענין
 'דירה בתחתונים', התגלות
 עצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך הוא
 למטה בעולם הזה שעם היותו
 גלוי העצמות ממש, הרי אפן היותו
 הגלוי הוא כפי שהוא נמצא
 ב'תחתונים' דוקא ולא התגלות
 העצמות כפי שהוא מצד עצמו, בעצם
 מהותו, ולכן צריך לממצע
 והממצע הפועל את החיבור הזה הן הנשמות של בני ישראל
 שמשרשות בעצמותו יתברך ממש, והן נבראו ונוצרו באופן כזה
 שהן בבחינת מציאות נבדלת, כך שיש בנשמות ישראל את שני
 הקצוות, מצד אחד הן משרשות בעצמות ויש בהן כוח ויכולת להמשיך
 ולגלות את העצמות' ומצד שני נמשכו כמציאות מובדלת ויש להן קשר
 ושייכות לנבראים תחתונים ולכן דוקא הן הממצעים ש'נוטלים

(16) ראה ד"ה ויצא וד"ה וישלח תרס"ו. סה"מ תרצ"ו ע' 9. 17) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. 18) פרי עץ חיים שער הק"ש פט"ו.

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מִזָּה מֵהַעֲצֻמּוֹת וְנוֹתְנִים לְזֶה לְנֹבְרָאִים תַּחְתּוֹנִים, וּפּוֹעֲלִים שְׂיֵהִיהָ
 2 "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".
 3 וְזֶהוּ "כָּל הַנְּקָרָא בְּשֵׁמִי", וְנִתְבָּאָר לְעִיל שֶׁהַכּוֹנֵה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 4 שְׁקוֹרָאוֹת וּמְמַשְׂכֵּיכֹת אֵת שֵׁם הוּא' מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שְׁמַעְלַת הַנְּשֻׁמּוֹת
 5 בִּיחַס לְשָׂאֵר הַנֹּבְרָאִים הִיא גַם
 6 מִצַּד עֲנִיָּן הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת 1 מִזָּה וְנוֹתְנִים לְזֶה, וּפּוֹעֲלִים שְׂיֵהִיהָ "דִּירָה
 7 עֲצֻמוֹ, וְלֹא רַק מִצַּד שֶׁהֵן מוֹשְׂרֻשׁוֹת 2 בְּתַחְתּוֹנִים". וְזֶהוּ "כָּל הַנְּקָרָא בְּשֵׁמִי", שְׁמַעְלַת
 8 בְּמִדְרַגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה בְּאִלְקוּת, לְפִי 3 הַנְּשֻׁמּוֹת הִיא גַם מִצַּד עֲנִיָּן הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת עֲצֻמוֹ,
 9 שְׁפִנְיַת הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת כֹּל הַסִּיבָה 4 לְפִי שְׁפִנְיַת הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת הִיא שְׂתֵהִיהָ "דִּירָה
 10 וְהַמְטֵרָה לְסִדּוֹר הַשְּׁתַלְשּׁלוֹת/ עִם כֹּל 5 בְּתַחְתּוֹנִים", וְכֹנֵנַת הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת נִשְׁלַמַת עַל-
 11 רִיבּוֹ הַדְּרוּגוֹת שֶׁבּוֹ הִיא שְׂתֵהִיהָ 6
 12 "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", וְכֹנֵנַת 7
 13 הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת נִשְׁלַמַת 8
 14 וּמִתְמַלֵּאת בְּפוֹעֵל עַל-יְדֵי 9
 15 הַנְּשֻׁמּוֹת דְּוָקָא.
 16 נִתְבָּאָר לְעִיל שֵׁשׁ הַבְּדֵל מֵהוֹתִי בֵּין
 17 'הַמְשַׁכַּת הַעֲצֻמּוֹת' בִּדְיָרָה בְּתַחְתּוֹנִים'
 18 שֶׁהִיא בְּהַעֲלֵם, בְּאוֹפֵן שֶׁעֲצֻמּוֹת
 19 הָאִלְקוּת אֵכָן 'דַּר' בְּעוֹלָם, אֲבָל אֵינּוּ
 20 בְּגִלּוּי, לְהַמְשַׁכַּת הַעֲצֻמּוֹת' לְעַתִּיד
 21 לְבוֹא שֶׁאֵז תְּהִיָּה תַּהֲלֻת לְלֹא כֹל
 22 הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וְעַל כֵּן מִמְשִׁיךְ
 23 וּמִבְּאָר שֶׁהַעֲבוּדָה שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 24 כַּעֲתָה, הַפּוֹעֵלֶת אֵת עֲנִיָּן יְדִירָה
 25 בְּתַחְתּוֹנִים, הִיא הַעֲבוּדָה הַפּוֹעֵלֶת אֵת
 26 גִּילּוֹי הַעֲצֻמּוֹת לְעַתִּיד לְבוֹא, כְּדִלְהַלְךְ.
 27 (ד) וְהִנֵּה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת
 28 הַנְּשֻׁמּוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִימּוּד
 29 הַתּוֹרָה וְקוֹיִם הַמְצוּוֹת לְעֵשׂוֹת "לֹא
 30 יִתְבָּרַךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים",
 31 שְׂתֵהִיהָ הַמְשַׁכַּת הַעֲצֻמּוֹת
 32 מִמֶּשֶׁךְ כְּפִי שֶׁהוּא נִמְצָא וְדַר'
 33 וּמֵאִיר "בְּתַחְתּוֹנִים", הִינּוּ
 34 בְּאוֹפֵן שֶׁל הַעֲלֵם, כַּמְבּוֹאָר לְעִיל
 35 בְּאִרְיֻכּוֹת, הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה יֵהִיהָ
 36 לְעַתִּיד-לְבֹא גִלּוֹי הַעֲצֻמּוֹת
 37 מִמֶּשֶׁךְ, לְלֹא הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וְהִינּוּ שְׂגֻם לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה יֵהִיהָ
 38 גִּלּוֹי הַעֲצֻמּוֹת מִמֶּשֶׁךְ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעֲצֻמּוֹתוֹ שֵׁם בּוֹדְאֵי אֵין שׁוּם
 39 הַעֲלֵם וְהַסְתֵּר כֻּלָּל, כְּפִי שֶׁמְמַשִּׁיךְ וּמִבְּאָר.
 40 וְהַעֲנִיָּן בְּזָה, דְּהִנֵּה לְעַתִּיד-לְבֹא לֹא יִצְטָרֵךְ הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי
 41 לְאַכִּילָה וְשִׁתְיָה, וְיֵהִיהָ נִזּוֹן מִהַרְוֵחַנִיּוֹת¹⁹, כִּי עֲכָשׁוּ צָרִיךְ
 42 הַגּוֹף לְאַכִּילָה וְשִׁתְיָה כְּדִי לְהַתְקִיִם, שְׂזֵהוּ בְּכָל הַגּוֹפִים שֶׁל כֹּל
 43 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֹא יוֹצֵא מִן הַכֹּלָל, וְעַד שֶׁאֲפִילוֹ גּוֹפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוֹ

שְׂהִיהָ זָךְ וְכֹהִיר מִזּוֹכֵךְ וּמִטּוֹהַר מֵאֵד עַד שְׁעַמְדָּה עַל עֲמֻדוֹ בְּשַׁעַת
 הַנְּבִוְאָה²⁰ וְלֹא נָפַל כְּשֶׂאֵר הַנְּבִיאִים שֶׁמִּהַגִּילּוֹי הַגְּדוֹל בַּעַת הַנִּבְוָאָה לֹא יָכִלוּ
 לְהִשָּׂאֵר בְּעַמִּידָה, מִכָּל-מְקוֹם כְּשֶׁלֹּא אָכַל וְשָׁתָה מִשֶּׁה רַבִּינוּ
 אַרְבָּעִים יוֹם²¹, הַצָּטְעָר עַל זֶה²², וְכִדְבָרֵי הַמְדְרֻשׁ, "לְטוֹבְחוֹ שֶׁל
 מֹשֶׁה נִתְעַנָּה מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם [שְׁלוֹשׁ
 פַּעֲמִים אַרְבָּעִים יוֹם] שֶׁקִּיבַל אֵת
 הַתּוֹרָה... שֶׁלֹּא יִשָּׁן וְלֹא נִתְמַנֵּם... אָמַר
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נִצְטַעַרְתָּ, חֵיִךְ אֵין
 אִתָּה מִפְּסִיד, בְּלוֹחוֹת הַרְאֻשׁוֹת לֹא
 חָיו אֵלָּא עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּלִבְךָ, עַכְשָׁיו
 שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ, אֲנִי נוֹתֵן לְךָ הַלְכוֹת
 מִדְּרֻשׁוֹת וְאִגְדוֹת... כִּיּוֹן שִׁדְעָה מִשֶּׁה,
 הַתְּחִיל אֹמְרִי, טוֹב לִי כִי עוֹנִיתִי
 [הַצְטַעַרְתָּ], טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ", וְזֶמְזָה
 מוֹכֵן שֶׁהַעֲדָר הָאִכִּילָה וְהַשְׁתִּיָּה גֵרַם
 לְמִשֶּׁה רַבִּינוּ צַעַר, וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ,
 מִדְּרֻעַ כְּשֶׁהִיא מִשֶּׁה רַבְּנוּ בְּמָרוֹם וְקִיבַל
 תּוֹרָה מִהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְכִדְבָרֵי
 חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ נִזּוֹן מִזּוֹי הַשְּׂכִינָה,
 הַצָּטְעָר עַל הַעֲדָר אִכִּילָה וְשִׁתְיָה
 גִּשְׁמִית, אֵלָּא הַסְּכָר לְצַעַר זֶה הוּא
 לְפִי שְׁמַצַּד סְדָר
 הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת לְפִי הַסְּדָר שֶׁקִּבַּע
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵת יְרִידַת הָאוֹר
 הָאִלּוּקִי מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה כֵּךְ שֶׁבְּדְרוּגוֹת
 עֲלִיוֹנוֹת יֵהִיָּה גִילּוֹי אֹרֵךְ רַב וּבְדְרוּגוֹת
 תַּחְתּוֹנוֹת יֵהִיָּה רַק גִּילּוֹי מוֹעֵט
 וּמְצוּמָצֵם נִבְדָּלָת הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁבָּה
 הָאוֹר וְהַחַיּוֹת מֵהָאִלְקוּת מוֹעֵטת
 וּמְצוּמָצֵמַת מִהַרְוֵחַנִיּוֹת שֶׁבָּה יֵשׁ
 גִּילּוֹי אֹרֵךְ רַב, וְלִכְנֵן לְפִי הַסְּדָר הַזֶּה
 אֵי-אֲפָשָׁר לְגוֹף גִּשְׁמִי שְׂיֵהִיהָ
 נִזּוֹן מִהַרְוֵחַנִיּוֹת, אֲלֵא כְּדִי שֶׁגּוֹף
 גִּשְׁמִי יִחִיָּה וְיִתְקִיִם צָרִיךְ לְאַכִּילָה
 וְשִׁתְיָה בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא.
 וּבְכִדְיָ שְׂיֵהִיהָ הַגּוֹף נִזּוֹן
 מִהַרְוֵחַנִיּוֹת, כְּפִי שִׁיְהִיָּה לְעַתִּיד לְבוֹא, וְשִׂיְהִיָּה בְּטוֹל הַהִבְדָּלָה בֵּין
 הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַרְוֵחַנִיּוֹת, כֵּךְ שֶׁגַם גּוֹף גִּשְׁמִי יֵהִיָּה נִזּוֹן מִרְחוּנִיּוֹת, לְמִרּוֹת
 שֶׁמִּצַּד הַמְהוּת שֶׁל שְׁנֵי הַדְּבָרִים יֵשׁ בְּיַחַד פַּעַר וְרִיחּוֹק עֲצוּם, הֲרִי זֶה מִצַּד
 הַעֲצֻמּוֹת דְּוָקָא שֶׁמִּצַּדוֹ אֵין מִשְׁמַעוֹת לְחִילּוּקֵי הַדְּרוּגוֹת הַרְבוֹת וְהַשְּׁנוֹת
 בְּסִדּוֹר הַשְּׁתַלְשּׁלוֹת/ וְאֵין מִשְׁמַעוֹת לְהַבְדִּילִים בֵּין גִּשְׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁהִי
 הַעֲצֻמּוֹת/ נַעֲלָה וּמוֹפְשֵׁט לְגַמְרֵי מִכָּל הַדְּרוּגוֹת וּמְכַל הַהִבְדִּילִים. דְּהִנֵּה, מִצַּד
 סְדָר הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת שֶׁבּוֹ יֵשׁ לְכָל עֲנִיָּן וְלְכָל דְּרַגָּה גְּדִירִים מִיּוֹחָדִים לְהֵם

(19) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ס"ע תרטו ואילך). (20) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. (21) תשא לר, כח. (22) ראה שמו"ר פמ"ז, ז. וראה בכ"ז המשך וככה שם. סה"מ תרח"ץ ע' ריד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ו'מטה) ובתוכן ובעניין של כל אחת (חכמה, חסד וכד'), בכל זאת, כיוון שסוף
 2 סוף מדובר באור וגילוי, היינו התגלות מסוימת כלפי חוץ, לכן גם האור הבלי
 3 גבול עצמו, הוא (במובן מסויים) שורש ומקור למדריגות של 'סדר'
 4 השתלשלות' ואם כן בו יש מקום להגדרות של 'מעלה' ו'מטה'. וְלָכֵן,

5 **מַצַּד בְּחִינַת הָאוֹר** בכל

6 המדריגות, אפילו הנעלות ביותר, אִי-

7 **אֶפְשָׁר שְׂיִהְיוּ הַגְּשָׁמִיּוֹת**

8 **וְהַרוֹחַנִיּוֹת שְׂוִיּוֹן, דְּמַאֲחֵר**

9 **שֶׁהוּא** האור (בכל בחינה ומדריגה)

10 **מְקוֹר לְהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, הָרִי**

11 **מְכַרְח שְׂיִהְיֶה מִמֶּנּוּ כְּפִי סֵדֵר**

12 **וְאִפֵּן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת** וב'סדר

13 השתלשלות' יש 'חוקים' ו'סדרים'

14 המבדילים בין הגשמיות והרוחניות

15 שכל אחד יהיה בתחומו. **וּבְכַדִּי**

16 **שְׂיִהְיֶה בְּאִפֵּן אַחֵר,** לא כפי

17 שנקבע ב'סדר השתלשלות' הַיְנוּ

18 **שְׂיִהְיוּ גְּשָׁמִיּוֹת וְרוֹחַנִיּוֹת שְׂוִיּוֹן**

19 ולהבדלים ביניהם לא תהיה כל

20 משמעות, הַרִי זֶה מַצַּד הַעֲצָמוֹת

21 **דְּוָקָא, שְׂכִיּוֹן שְׂאִינוּ בְּגֵדֵר**

22 **מְקוֹר כָּל לִסְדֵר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת** אלא

23 יש ביניהם ריחוק-ערך אמיתי (והיחס

24 בין הכוור והנבוא כפי שהוא מצד

25 העצמות הוא יחס של התהוות 'יש'

26 מ'אין' באופן שאין שום יחס ישיר בין

27 ה'אין' המהווה ל'יש' הנבוא), הַנְּהָ

28 **עַל-יְדֵי** על ידי ה'עצמות' דְּוָקָא

29 **אֶפְשָׁר יִתְכַן שְׂיִהְיֶה הַגּוֹף נְזוּן**

30 **מְהַרְוֹחַנִיּוֹת.**

31 ומִזֶּה מוֹכֵן שְׂהַחְדוּשׁ הַמִּיּוּחַד

32 **דְּלַעְתִּיד-לְבָא** שלא קיים כעת

33 הוא שְׂגָם לְמִטָּה בעולם הזה

34 **יְהִי** בימות המשיח גְּלוּי

35 **הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא**

36 **בְּעֲצָמוֹתוֹ (וְלֹא כְּמוֹ שֶׁהוּא**

37 **נִמְצָא בְּ"תַחְתּוֹנִים"** בתוך

38 הגדרים שלהם, כפי שה'עצמות' מאיר כעת כשנשמות ישראל עושות 'דירה

39 בתחתונים' (אלוקות), והתייודש הגדול והמיוחד הזה לעתיד לבוא הוא

40 אפשרי **כִּי עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַנְּשָׁמוֹת עֲכָשׁוּ לַעֲשׂוֹת "לוֹ יתְבַרֵךְ**

41 **דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים"**, שהוא ענין המִשְׁכַּת הַעֲצָמוֹת כְּמוֹ

42 **שְׂנִמְצָא בְּתַחְתּוֹנִים בְּכַחַת הָעֵלָם כְּנ"ל,** הַנְּהָ עַל-יְדֵי-זֶה

43 **יְהִי לַעְתִּיד-לְבָא גְּלוּי הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא,** כי נשמות

44 ישראל, בתור 'מוצעי' המחבר בין עצמות האלוקות ל'תחתונים' כבר פעלו

45 את המשכת העצמות למטה וכבר חיברו בין גשמיות ורוחניות אלא שכעת

46 אין זה בגלוי אלא בהעלם. ולעתיד לבוא, כשיתבטלו כל ההעלמות

47 וההסתרים, הארת העצמות בעולם תהיה בגלוי, כמבואר לעיל.

1 **הָרִי כָּל הָעֲנִינִים הֵם בְּהַתְחַלְקוֹת וְהַבְּדֵלָה** זה מזה, **שֶׁהָרִי**
 2 **מַצַּד סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יִשְׁנוּ מַעְלָה וּמִטָּה,** וכְּמוֹ לְמַשֵּׁל
 3 **בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת,** שיש בהם סדר והדרגה ויש ספירה הכי
 4 ראשונה והכי נעלית ויש ספירה הכי נמוכה וכן יש בהם חילוקים בענינים
 5 שהחכמה אינה חסד והחסד אינו חכמה

6 **וְגַם אִפִּילוּ בְּאוֹר שְׂלִמְעָלָה**

7 **מְאֲצִילוֹת** יש חילוקי דרגות,

8 **כִּי דְּוָע שְׂבִי'קוֹ** ראשית התגלות

9 האור המוגבל לאחר הצמצום באור אין

10 סוף הבלי גבול **יִשְׁנוּ מַעְלָה** ראשית

11 ההתגלות ממקורו **וּמִטָּה** סוף

12 ההמשכה וההתגלות שלו, **לְפִי**

13 **שֶׁהָ'קוֹ דְּבוּק** למקורו ושורשו

14 **בְּרֵאשׁוֹ** ומובן שחלק זה הוא בחינת

15 'מעלה' באור הקו, **וּבְסוֹפּוֹ אִינוּ**

16 **דְּבוּק** בשורשו כמו בתחילתו, **וּמַצַּד**

17 **זֶה** בגלל שיש בו חילוקי דרגות

18 והבדלים בין ראשו לסופו **הוּא 'קוֹ**

19 **קָצֵר'** עם הגבלה כמה ועד כמה הוא

20 נמשך **וְיֵשׁ בוֹ מַעְלָה וּמִטָּה.**

21 **וְגַם אִפִּילוּ בְּאוֹר שְׂלִפְנֵי**

22 **הַעֲצָמוֹס,** הַרִי אף שאור זה הוא

23 אין סוף ובלי גבול ולכאורה לא שייך

24 בו 'מעלה' ו'מטה', מכל מקום כבר

25 במדריגה זו שלפני הצמצום הראשון

26 **"שֶׁעַר** הקדוש-בורן-הוא **בְּעֲצָמוֹ**

27 בינו לבין עצמו, ללא שהדבר יתגלה

28 בפועל בשלב זה, **בְּכַחַת** בתור אפשרות

29 **מָה שְׂעֵתִיד לְהִיּוֹת בְּפַעַל"** וגם

30 אם לפני הצמצום אין 'מעלה' ו'מטה'

31 בפועל, הרי חילוקי הדרגות ישנן

32 לפחות ב'השערה'. **וְגַם לְמַעְלָה**

33 **מִבְּחִינַת הַהִשְׁעָרָה בְּכַחַת,**

34 במדריגה נעלית כל כך לפני הצמצום

35 שבה אין אפילו 'השערה' של דרגות

36 מוגבלות וחלוקות זו מזו **יִשְׁנוּ כַּחַת**

37 **הַגְּבוּל כְּמוֹ שֶׁהוּא לְלוֹל בְּאוֹר**

38 **הַבְּלִי-גְּבוּל** כלומר, בדרגות אלו מאיר אור האין סוף הבלי גבול ואילו

39 הכוח האלוקי להגביל ולהעלים אינו ניכר בגלוי אלא הוא חלק מהאור הבלי

40 גבול וכולו בו (כי חלק מהשלימות של האלקות הוא שכשם שיש לו את כוח

41 הבלי גבול, כך יש לו את כוח הגבול). **וְאִפִּילוּ בְּאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל**

42 **עֲצָמוֹ** שלכאורה אין בו שום הגבלות, וממילא אין בו שום חילוקי מדריגות

43 ושום הגדרות, לאמיתו של דבר גם בו יש (במובן מסויים) 'מעלה' ו'מטה',

44 כי **לְהִיּוֹתוֹ אוֹר וְגְלוּי,** הארה והתגלות והתפשטות של אור, ולא העצם

45 ממש, הַרִי הוּא כְּכֵן בְּכַחַת אִיזֶה מְקוֹר לְהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת ולמרות

46 שיש ריחוק הערך ופער גדול מאד בין הדרגות של 'סדר השתלשלות' שלכל

47 אחת יש הגדרה מיוחדת לה והמדריגות חלוקות זו מזו במקומן ('מעלה')

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 וממשיך ומבאר כיצד התורה יורדת ומתגלה באופנים כאלו שהיא שייכת
 44 לדרגות ובחינות שונות שיש בהן גדרים והגבלות, למטה מהעצמות שמעל כל
 45 הגדרים, ולכן יש מקום לתוספת אור בתורה על ידי נשמות ישראל, דבר
 46 שנפעל כאשר בני ישראל משמחים את התורה בשמחת תורה.

47 **וְהַעֲנִין בְּזָה**, ובהקדים המובא
 48 בקבלה וחסידות שבכללות הבריאה יש
 49 שלוש בחינות: אור, מים, רקיע
 50 (שנבראו ביום הראשון למעשה
 51 בראשית) ושלוש בחינות אלו נמצאות
 52 בכל העולמות והנבראים בכל אחר
 53 ובכל דרגה לפי עניינם. וגם בתורה יש
 54 שלוש בחינות – אור שבתורה, מים
 55 שבתורה ורקיע שבתורה **דְּלֵא מְבַעֵי**
 56 אין צריך לומר **בְּבַחֲיַנַת דְּרָקִיעַ**
 57 **שְׁבַתוֹרָה²⁵**, **דְּהִינּוּ כְּפִי**
 58 **שְׁהַתוֹרָה הִיא בְּבַחֲיַנַת**
 59 **'בִּינָה'**, בחינה זו במוחץ שבה הוא
 60 עניין ההבנה והשגה **הַרְי הִיא**
 61 **בְּמִדְיָה וְהַגְבְּלָה** כי הרי כל
 62 מושג ההבנה וההשגה בשכל הוא דבר
 63 מוגבל, **אֵלֵא גַם** אפילו **בְּחִינַת**
 64 **'מִים' שְׁבַתוֹרָה²⁵**, **דְּהִינּוּ כְּפִי**
 65 **שְׁהַתוֹרָה הִיא בְּבַחֲיַנַת**
 66 **'חֻקְמָה'**, כמאמר הזוהר
 67 **דְּאוּרִימָא מְחַקְמָה נְפַקְת²⁶**,
 68 התורה מהחכמה יצאה ונמשכה **הַרְי**
 69 **גַם ה'חֻקְמָה' הִיא אֵיזָה**
 70 **מְצִיאוֹת דְּדָבָר** ויש לה גדרים
 71 מסויימים. **וְאַף שְׁחֻקְמָה הִיא**
 72 **בְּחִינַת 'אֵין'**, כי החכמה היא
 73 התגלות הנקודה הראשונית של
 74 הרעיון, לפני שהדבר הסתעף לפרטים
 75 ובשלב זה הרעיון הוא נקודה בלבד,
 76 בבחינת 'אין', ואם כן לכאורה אין
 77 לחכמה גדר של מציאות, **הִנֵּה מָה**
 78 **שְׁה'חֻקְמָה' נְקָרָאת 'אֵין'** **הַרְי זֶה** לא משום שבאמת אין לחכמה
 79 שום מציאות ושום הגדרה אלא החכמה היא 'אין' **רַק לְגַבֵּי הַיֵּשׁ'**
 80 **דְּבַחֲיַנַת 'בִּינָה'** כי בבחינה הנקודה מסתעפת לפרטים ויש בה הבנה
 81 והשגה, **אֲבָל בְּאֵמַת הַרְי גַם ה'חֻקְמָה'** עם היותה רק התחלה
 82 ראשונית של הרעיון **הִיא אֵיזָה מְצִיאוֹת דְּדָבָר** וגם לחכמה יש גדרים
 83 מסויימים ולכן גם כפי שהתורה היא בבחינת החכמה אין זו המשכת העצם
 84 ממש, ונמצא שיש מקום וצורך להוסיף אור בתורה. **זוֹהֵי עֲבוֹדַת**

1 **ה) וּבְזָה** לפי המבואר לעיל באריכות על כך שנשמות ישראל הן הפועלות
 2 את עניין 'דירה בתחתונים' ובכך משלימות את כוונת הבריאה **יּוֹכֵן עֲנִין**
 3 **'שְׁמַחַת תּוֹרָה' שְׁיִשְׂרָאֵל מְשֻׁמְחִים אֶת הַתּוֹרָה**, היינו שישאל
 4 נותנים ומשפיעים בתורה מה שאין בה מצד עצמה, **דְּהִנֵּה מְזָה גּוּפָא**

5 עצמו **שְׁהַפְנוּנָה** העליונה בבריאת
 6 העולם **שֶׁל "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים"**
 7 **נְשַׁלְמַת עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל דְּרָקֵא**
 8 **וְלֵא עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה (כַּנ"ל)**
 9 כמבואר לעיל שכוננה אלוקית זו
 10 נשלמת דווקא כשאור עצמות אין סוף
 11 מאיר בתוך גרדי המציאות של
 12 התחתונים ודבר זה לא קיים בתורה
 13 שאינה יורדת לגרדי ה'תחתונים' אלא
 14 רק על ידי העבודה של נשמות ישראל,
 15 **מוֹבָן, שְׁנִשְׁמַחֲתוּ יִשְׂרָאֵל הֵן**
 16 **לְמַעַל מֵהַתּוֹרָה**, ויש ביכולתן
 17 לפעול את מילוי הכוונה העליונה
 18 בבריאה, **לְפִי שְׁהַנְשַׁמַּחֲתוּ**
 19 **מְשַׁרְשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתוֹ יְהַבְרֵךְ**
 20 **מְמַשׁ** ושם הוא השרוש והמקור של
 21 הנשמות, **מֵה-שְׁאִין-כֵּן הַתּוֹרָה**,
 22 **הַרְי גַם בְּשַׁרְשָׁה הַיּוֹתֵר נַעֲלָה**
 23 למעלה באלוקות **הִיא רַק בְּבַחֲיַנַת**
 24 **אוֹרוֹת וְגִלּוּיִים בְּלִבָּד** אך לא
 25 העצם ממש, ורק נשמות ישראל
 26 שהשרוש שלהן הוא העצם, יש
 27 ביכולתן לפעול את המשכת העצמות
 28 בעולם ולעשות דירה לקדוש-ברוך-
 29 הוא ב'תחתונים'.
 30 **זוֹהֵי מָה שְׁכַתּוּב²³** בתהלים
 31 שהקדוש-ברוך-הוא **עֹטָה אוֹר**
 32 **בְּשַׁלְמָה** כמו בגד, שמלה, **דְּקֵאֵי**
 33 **עַל הַתּוֹרָה** היא על
 34 **שְׁנִקְרָאת בְּשֵׁם לְבוּש²⁴** של
 35 הקדוש-ברוך-הוא, **דְּכִמּוּ שְׁהוּא**
 36 **בְּלְבוּשׁ הָאָדָם עַל-דֶּרֶךְ-מְשַׁל שְׁהַלְבוּשׁ אֵינוּ בְּעֶרְךָ לְאָדָם**
 37 **הַמְלַבֵּשׁ בּוּ** ואין כל יחס והשוואה בין מהות האדם למהות הבגד, **כֵּן**
 38 **יּוֹכֵן גַם בַּתּוֹרָה שְׁהִיא לְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקְּב"ה, שְׁאֵינָה בְּעֶרְךָ**
 39 **לְעֲצָמוֹתוֹ יְתַבְרֵךְ** ואף שלתורה יש שורש גבוה מאד באלוקות, מכל מקום
 40 יש ריחוק הערך בין עצמות האלוקות לתורה. **וְלִכֵּן צְרִיכִים יִשְׂרָאֵל**
 41 המושרשים ב'עצמות', כמבואר לעיל באריכות, **לְשַׁמַּח אֶת הַתּוֹרָה**,
 42 **הִינּוּ לְהַמְשִׁיף בָּהּ תּוֹסֶפֶת אוֹר** שלא נמצא בה מצד עצמה.

(23) תהלים קד, ב. (24) ראה ד"ה עוטה אור כשלמה ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 67). ויש"נ. (25) ראה סה"מ תרל"ה ע' תנא ואילך. תרל"ח ע' קמג ואילך. ד"ה תורה צוה וד"ה צור תעודה תשי"ט (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 138 ואילך; ע' 175). (26) זח"ב סב, א. א, פה, א. א, קכא, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נִשְׁמֹת־יִשְׂרָאֵל לְהַמְשִׁיף תּוֹסֶפֶת אֹר בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא קִיָּם בַּתּוֹרָה
 2 מצד עצמה, שְׁזוּהִי הַהֲמַשְׁכָּה מִבְּחִינַת 'אֹר' שֶׁבַּתּוֹרָה²⁵
 3 לְבְּחִינַת 'מִים' שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּכִיּוֹן שֶׁה'חֲכָמָה' הִיא בְּחִינַת
 4 'אֵין', עֵינָיו הֵבִיטוּ, לְכֵן אֶפְשֶׁר לְהַמְשִׁיף בֵּה בְּחִינַת 'אֹר',
 5 וְלְהוֹסִיף בַּתּוֹרָה אֹר נוֹסֵף, נִעְלָה יוֹתֵר
 6 מֵהָאֹר שִׁישׁ בֵּה מִצַּד עֲצָמָה, כִּי
 7 הֵבִיטוּל הוּא כְּלִי רֹאֵי לְקַלוֹט וְלֵהֲכִיל
 8 אֹר וְלִמְעָלָה יוֹתֵר, וְאִפִּילוּ לִפְעוּל
 9 עֵינָיו עוֹד יוֹתֵר נִעְלָה לְהַמְשִׁיף גַּם
 10 בְּבְּחִינַת 'אֹר' שֶׁבַּתּוֹרָה
 11 מִבְּחִינַת ה'מְאֹר' מְקוֹר הָאֹר
 12 עֲצָמוֹ, עֲצָמוֹת וּמְהוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-
 13 בְּרוּךְ-הוּא. וְעֵינָיו זֶה שֶׁל הַמְשַׁכֵּת
 14 תּוֹסֶפֶת אֹר בַּתּוֹרָה נִעְשֶׂה עַל-יְדֵי
 15 עֲבוּדַת הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁמְשַׁרְשׁוֹת
 16 בְּעֲצָמוֹתָיו יִתְבַּרְךָ מִמֶּשׁ, וְעַל-
 17 יְדֵי-זֶה הֵם נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל
 18 מִחֲבָרִים אֶת הַתּוֹרָה עִם
 19 עֲצָמוֹתָיו יִתְבַּרְךָ עַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאֵר
 20 לְעֵיל בְּאֵרִיכוֹת שִׁנְשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן
 21 הַמְּמַלְאוֹת וּמְשִׁלִּימוֹת אֶת הַכוֹוֵנָה
 22 הָעֲלִינָה שֶׁל 'דִּירָה בַּתְּחֻנִּים' כִּי הֵן
 23 הַמְּמוֹצֵעַ הַמְּחַבֵּר בֵּין הָאֱלוּקוֹת
 24 וְהַתְּחֻנִּים.
 25 (ו) אָמְנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין
 26 בְּעֵינָיו זֶה שֶׁל פְּעוּלַת נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל
 27 לְעִשׂוֹת לְקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 'דִּירָה
 28 בַּתְּחֻנִּים' בְּאֹפֶן שֶׁל הַמְשַׁכֵּת הָעֲצָמוֹת
 29 לְמִטָּה, וְכֵן בְּפִעוּלַתן לְהוֹסִיף אֹר
 30 בַּתּוֹרָה, כְּמִבְּאֹר לְעֵיל בְּאֵרִיכוֹת, דְּעַם
 31 הֵיחִיָּה שֶׁהַנְּשָׁמוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 32 מְשַׁרְשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתָיו יִתְבַּרְךָ,
 33 וּמִזֶּה נּוֹבַעַת הִיכּוּלַת שֶׁל הַנִּשְׁמֹת
 34 לְהִיחֵן מְמוֹצֵעַ הַמְּחַבֵּר וּלְפִעוּל אֶת
 35 הָאֹמֵר לְעֵיל, אֲבָל הֲרִי זֶה שֶׁהַנִּשְׁמֹת
 36 מוֹשְׁרֹשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתָיו זֶה בְּנוֹגֵעַ
 37 לְנִשְׁמֹתָם כְּמוֹ שֶׁהֵן מְצַד-
 38 עֲצָמוֹתָיו, אָבָל בִּירִידַת הַנְּשָׁמוֹת
 39 מִשְׁרוֹשֵׁן וּמְקוֹרֵן הָעֲלִיּוֹן עַד לְמִטָּה
 40 וְהַתְּלַבְּשׁוֹתָן בְּגוֹף וְנִפְשׁ
 41 הַבְּהִמִּית, וּבִפְרָט בְּעֲבוּדָה שֶׁל
 42 לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבְּזִמְן
 43 הַגְּלוּת, כֹּאשֶׁר יֵשׁ רִיבּוּי הָעֲלָמוֹת
 44 וְהַתְּסִירָם, אִיךָ אֶפְשֶׁר שֶׁעֲבוּדַת הַנְּשָׁמָה עִם דְּבַר הַזִּוּלַת (גוֹף)

וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית), שֶׁהִרִי פְּעוּלַת הַנִּשְׁמֹת שֶׁעוֹשֶׂה 'דִּירָה בַּתְּחֻנִּים' הִיא
 דוּקָא עֲבוּרַת הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמִטָּה תְּהִיָּה מִגְּעַת רְנוּגָנָה וְהִיא לֵה
 אִיזוֹ הַשְּׁפָעָה לְעֲצָמוֹתָיו יִתְבַּרְךָ. דְּבִשְׁלָמָא, הִיא נִיתָן לְהִבִּין וּלְקַבֵּל אֶת
 הַדְּבַר בְּבְּחִינַת הָאֲזוּרוֹת וְהַגְּלוּיִים הָאֱלוּקִיִּים בְּרִגּוּת הַשְּׁנוּת לְשׁ
 תְּפִיסַת מְקוֹם לְזוּלַת, שֶׁהִרִי
 כָּל עֵינָיו הָאֹר הוּא לְהֵאִיר
 לְזוּלַתוֹ וְלִכְּנֵי מְעִשֵׁי הוֹזוּלַת מִשְׁפִּיעִים
 עַל הָאֲזוּרוֹת וְהַגְּלוּיִים הַמְּאִירִים לוֹ.
 וְגַם הָאֹר שֶׁלְּגֻלוֹת עֲצָמוֹתָיו
 הָאֹר בְּרִגּוּתוֹ הָעֲלִינָה וְהֵרָאשׁוּנִית
 שְׁמֵאִיר כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת עֲצָמוֹתוֹ עַד
 בְּחִינַת הָאֹר הַכְּלוּל בְּמְקוֹרוֹ
 בְּעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ וְאִפִּילוּ לֹא בֵּא לְיַדִּי
 גִּילּוּי, כִּיּוֹן שֶׁהוּא אֹר וְגִילּוּי
 בְּלִבְדָּה וְעַם הִיחֻתוֹ אֹר וְגִילּוּי הִכִּי
 נִעְלָה, אִינוּ הָעֵצֵם מִמֶּשׁ, הֲרִי
 בְּהִכָּרְתָּ שִׁישׁ אִפִּילוּ לְגַבֵּי אֹר
 וְגִילּוּי נִעְלָה מֵאֹר זֶה אִיזֵה תְּפִיסַת
 מְקוֹם לְזוּלַת. אָבָל בְּעֲצָמוֹתָיו
 יִתְבַּרְךָ, שֶׁמְצִיאֹתוֹ הִיא מֵה
 שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹת מִצַּד עֵצֵם מְהוּתוֹ,
 וְאִין שִׁיף שֶׁשׁ שׁוֹם מְצִיאֹתוֹ שׁוֹם
 הַשְּׁפָעָה שֶׁל זוּלַת כָּלָל, אִיךָ
 אֶפְשֶׁר שֶׁהָעֲבוּדָה שֶׁהַנְּשָׁמָה
 עוֹבְדָת עִם הַגּוֹף וְנִפְשׁ
 הַבְּהִמִּית תִּגְיַע בְּעֲצָמוֹתָיו
 יִתְבַּרְךָ וְתִגְרוּם הַמְשַׁכָּה וְגִילּוּי
 מְהַעֲצָמוֹת?
 אִךָ הָעֵינָיו הוּא, כְּדֹאִיתָ אֶת כְּפִי
 שְׁמוּבָא בְּדִהָר²⁷ דְּ"ף-אָף-עַל-גַּב
 דְּלִית מִחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה, אִף
 עַל פִּי שְׁאִין מִחְשָׁבָה [שֶׁל הָאָדָם] תּוֹסֶפֶת
 בּוּ [בְּקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא] מְכַל-מְקוֹם
 נִתְפָּס הוּא [הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא]
 בְּרַעוּתָא דְּלָבָא בְּרַצוֹן הַלֵּב [שֶׁל
 הָאָדָם]²⁸. וּפִירוּשׁ הַדְּבָרִים, עַל פִּי
 חֲסִידוֹת, הוּא שֶׁבְּחִינַת מִחְשָׁבָה,
 הֵינּוּ כְּלִי הַשְּׁכָל, גַּם אִפִּילוּ
 הַמִּחְשָׁבָה הַיּוֹתֵר נִעְלִית,
 וּבְכָלֵל זֶה הֵם כָּל הָאֲזוּרוֹת
 וְהַגְּלוּיִים, שְׁכֹאשֶׁר 'תּוֹפְסִים' בָּהֶם
 וּמְשִׁיגִים אוֹתָם רְנוּגָעִים' בָּהֶם, אִינָם
 'תּוֹפְסִים' בְּעֲצָמוֹתָיו יִתְבַּרְךָ,
 אָבָל "נִתְפָּס הוּא בְּרַעוּתָא-דְּלָבָא", הַדְּרָךְ שֶׁבֵּה כֵּן נִיתָן לְתַפְסֵי אֶת

(27) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (28) כ"ה בשם הזהר בהמשך תרס"ו ע' נז ואילך. ובכ"מ. וראה זח"ג (אד"ז) רפט, ב.

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העצמות היא באמצעות רצון הלב שהוא ענין האהבה העצמית של
 2 היהודי אל הקדוש-ברוך-הוא שמצד עצם הנשמה לעצמותו יתברך.
 3 וממשיך ומפטר ומבאר מהי 'אהבה עצמית': דהנה, יש אהבה של היהודי
 4 אל הקדוש-ברוך-הוא שבאה מצד וכתוצאה של ההתבוננות, שפאשר
 5 האדם מתבונן בגדולת הוי'
 6 בענין התהוות העולמות, איך
 7 שנתהוו עולמות ונבראים עד
 8 אין קץ, דבר המלמד ומוכיח על
 9 גדולתו של הכורא אזי מתעורר
 10 באהבה גדולה לאלקות, כי
 11 ההכרה בגדולת ה' מעוררת רצון
 12 להתקרב לאלוקות, אמנם אהבה זו
 13 הבאה כתוצאה מהתבוננות היא רק
 14 בחינת חזונית הלב, מאחר
 15 שבאה על-ידי הבנה והשגה
 16 ולכן היא מוגבלת לפי מידת ההבנה
 17 וההשגה ויכולת הקליטה של כל אדם
 18 ואדם בעניני אלקות.
 19 ויש אהבה פנימית ועמוקה
 20 יותר מזו, והיא האהבה של
 21 האדם לאלוקות שאינה נובעת
 22 ומתעוררת מצד ההשגה בלבד,
 23 כפי-אם מצד ההכרה וההרגשה
 24 העמוקה והפנימית של האדם
 25 באלקות. וקנה גופא עצמו,
 26 בענין ההכרה וההרגשה באלוקות
 27 שמעוררת אהבה באופן פנימי ועמוק,
 28 יש גם-כן שתי בחינות. יש
 29 הכרה והרגשה באלוקות שבאה
 30 מצד ההשגה, שלאחרי
 31 שהשיג את הענין בהבנה והשגה
 32 שכלית, אזי בא לידי הפרת
 33 הענין, כי אין זה שהוא
 34 משיג בהשגת השכל בלבד, אלא
 35 הוא גם מכיר ומרגיש את
 36 הענין ומתקרב אל הדבר. אמנם,
 37 כיון שהכרה זו באה על-ידי
 38 הקדמת ההשגה, וסוף סוף זו
 39 הכרה שנובעת מהשגה הרי גם
 40 ההכרה אינה ב'עצם' ממש,
 41 ואף שבמדרגה זו יש לא רק השגה
 42 אלא גם הכרה, עדיין אין זו הכרה
 43 בעצם האלקות כפי-אם בענין
 44 המשיג, אצל כל אחד בהתאם לענין שאותו הוא הצליח להשיג, אלא
- שבבענין המשיג גופא עצמו אין זו השגה חזונית בלבד,
 כפי-אם הכרה. בעומק ובפנימיות הדבר.
 ויש הכרה של האדם באלוקות, בדרגה נעלית מזו, והיא ההכרה
 שאינה באה מצד ההשגה בעקבות הבנה והשגה שכלית כפי-אם
 מצד עצם הנשמה היהודית, מה
 שעצם הנשמה מכיר ומרגיש
 את עצם האלקות ורוצה להיות
 קרוב ומחובר לאלוקות, וכמו
 באברהם אבינו ש"בן שלש
 שנים הכיר את בוראו"²⁹,
 שאין זה מצד ההשגה
 השכלית, כפי-אם הכרה שנובעת
 מצד העצם. וזהו בחינת
 רעותא-דלפא רצון הלב שבנה
 'נתפס' עצמותו יתברך, כי
 בחינת רעותא-דלפא הינו
 שה'עצם' של היהודי תופס את
 ה'עצם' של הקדוש-ברוך-הוא.
 ולכן, כיוון שהשייכות וה'תפיסה'
 של היהודי באלוקות היא ענין 'עצמי'
 שלמעלה מקשר ושייכות שתלויים
 בהבנה והשגה, הנה אף
 שהנשמות של בני ישראל
 נתלבשו בגוף ונפש הבהמית,
 וגם נמצאים בזמן הגלות, כך
 שיש ריבוי העלמות והסתרים על אור
 הנשמה שכל עבודתם היא
 באופן שעובדים בדבר הזולת,
 היינו כדי להשפיע על הגוף ונפש
 הבהמית וכאשר הכוונה היא להשפיע
 על הזולת, לכאורה אין זה עבודה
 'עצמית', מפל-מקום כיון
 שעובדתם שעובדים עם
 הגוף ונפש הבהמית היא
 מצד ההכרה העצמית שמצד
 עצם הנשמה שמכירה
 בעצמותו יתברך, כמבואר לעיל,
 לכן כיוון שכל העבודה נובעת
 מהשייכות של עצם הנשמה עם עצם
 האלקות מגעת ונוגעת עבודה
 זו בעצמותו של הקדוש-ברוך-הוא,
 וממשיכה את העצמות גם
 בתורה אף שאהרה זו לא קיימת
 בתורה מצד עצמה, כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ז וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי דַבְּרֵי הַמִּשְׁנָה "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי
 2 וְלִכְבוֹדִי, בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו אֶף עֲשִׂיתִיו", ד"ל כֹּל הַנִּקְרָא
 3 בְּשֵׁמִי קָאֵי מִכוּון עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
 4 'שֵׁם', שֶׁם הוּא שׁוֹרֵשׁ הַנִּבְרָאִים הַמְאִיר גַּם בְּדִרְגוֹת הַכִּי גְבוּהוֹת שֶׁל הָאוֹר
 5 הָאֱלוּקִי (כַּמְבֹאֵר לְעֵיל בְּאֵירוֹת)
 6 וּמִשְׁרָשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ 1 ז וְזָהוּ "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי, בְּרֵאתִיו
 7 מִמֶּשׁ. "וְלִכְבוֹדִי" קָאֵי מִכוּון 2 יִצְרָתִיו אֶף עֲשִׂיתִיו", ד"ל כֹּל הַנִּקְרָא
 8 עַל הַתּוֹרָה, ד"אֵין כְּבוֹד אֱלֹא 3 בְּשֵׁמִי" קָאֵי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן לְמַעְלָה
 9 תּוֹרָה"30, ד"כְּבוֹד' הוּא 4 מִבְּחִינַת 'שֵׁם', וּמִשְׁרָשׁוֹת בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ
 10 לְבוֹשׁ"31, כְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא 5 מִמֶּשׁ. "וְלִכְבוֹדִי" קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, ד"אֵין כְּבוֹד
 11 שֶׁמִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב עַל יוֹם הַשַּׁבָּת 6 אֱלֹא תּוֹרָה"30, ד"כְּבוֹד' הוּא לְבוֹשׁ"31, וְהִיא
 12 וְכַבְּדוּ מַעֲשֵׂוֹת רִדְכִי' לְמֹדִים 'שֵׁלָא 7 הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת לְבוֹשׁוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, שְׁגַם
 13 יְהִיה מִלְבוּשׁ שֶׁל שַׁבַּת כַּמְלֻבוֹשׁ שֶׁל 8 בְּמִדְרָגוֹת הַיּוֹתֵר נִעְלוֹת שֶׁבַּתְּוֹרָה, הֲרִי הִיא רַק
 14 חוּל, וְכַדְבְּרֵי ר' יוֹחָנָן שְׁהִיה קוֹרָא 9 בְּבְחִינַת לְבוֹשׁ בְּלִבְד שְׂאֵינָה בְּעֶרְךָ לְעֲצָמוֹתוֹ,
 15 לְבַגְדֵי 'מַכְבֻּדוֹתָא', כִּי הַבְּגָדִים 10 וְלָכֵן הִנֵּה גַם הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה, צְרִיכִים
 16 מִכְּבָדִים אֵת בְּעֵלֵיהֶם, וְהִיא עֵינִין 11 יִשְׂרָאֵל לְהוֹסִיף בָּהּ תּוֹסֶפֶת אוֹר, וְכִמּוֹ דְּדוֹד הַמְּלֻךְ
 17 הַכְּבוֹד וְהַלְבוּשׁ הַעֲלִיּוֹן הַתּוֹרָה 12 שֶׁהִיא מְחַבֵּר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקְב"ה"32.
 18 שֶׁנִּקְרָאת לְבוֹשׁוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, 13 וּמִמֶּשִׁיף בְּכַתוּב "בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו", שֶׁהֵם פְּרָטִי
 19 שְׁגַם בְּמִדְרָגוֹת הַיּוֹתֵר נִעְלוֹת 14 הַמִּדְרָגוֹת בְּתוֹרָה, "בְּרֵאתִיו" הֵינּוּ תּוֹרָה-
 20 שֶׁבַּתְּוֹרָה, כְּפִי שֶׁהִיא מוֹרְשֶׁת 15 שֶׁבְּכַתְּב, וְ"יִצְרָתִיו" הֵינּוּ תּוֹרָה-שֶׁבְּעַלְ-פֶּה,
 21 לְמַעְלָה בְּאֱלוּקוֹת, הֲרִי הִיא רַק 16 שֶׁהֲרִי הֵהֲפָרֵשׁ בֵּין 'בְּרִיאָה' ל'יִצְרָה' הוּא"33
 22 בְּבְחִינַת לְבוֹשׁ בְּלִבְד שְׂאֵינָה 17 שֶׁ'בְּרִיאָה' הִיא חֲמֵר פְּשׁוּט, וְ"יִצְרָה' הִיא צִיּוֹר
 23 בְּעֶרְךָ לְעֲצָמוֹתוֹ, כְּמוֹ לְבוֹשׁ שֶׁל 18 מִפְּרָט, וְלָכֵן תּוֹרָה-שֶׁבְּכַתְּב שֶׁכּוֹלְלֵת הַכֹּל
 24 הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ דוֹמֵה כֹּלֵל לְעֵצִים מְהוֹתוֹ 19 בְּהֶעֱלָם הִיא בְּחִינַת 'בְּרִיאָה', וְתּוֹרָה-שֶׁבְּעַלְ-פֶּה
 25 וְאֵינוֹ אֵלָּא לְבוֹשׁ בְּלִבְד, וְלָכֵן הִנֵּה 20 שְׁבָה נִמְשָׁף מִן הַהֶעֱלָם אֶל הַגְּלוּי - הִיא בְּחִינַת
 26 גַּם הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא 21 יִצְרָה'. וּמִמֶּשִׁיף בְּכַתוּב לְבָאֵר אֶפֶן עֲבוֹדַת
 27 לְמַעְלָה, וְכֵל שֶׁכֵּן כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה 22 הַנִּשְׁמוֹת שֶׁעַל-יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ מִמְּשִׁיכִים 'אוֹר'
 28 יוֹדֵה לְמַטָּה, צְרִיכִים יִשְׂרָאֵל 23 בְּתוֹרָה, שְׁזָהוּ עֲנִינ "אֶף עֲשִׂיתִיו", ד"עֲשִׂיתִיו"
 29 לְהוֹסִיף בָּהּ תּוֹסֶפֶת אוֹר, יוֹתֵר 24 הוּא לְשׁוֹן כְּפִיָּה"34, וְהוּא עֲנִינ הַעֲבוֹדָה ד'קִבְּלַת
 30 מֵהָאוֹר שִׁישׁ בַּהּ מִצַּד עֲצֻמָּה וְכִמּוֹ 25 עוֹל'. וְיֵשׁ בְּזָה שְׁתֵּי מִדְרָגוֹת: אַחַת, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ
 31 דְּדוֹד הַמְּלֻךְ שֶׁהִיא מְחַבֵּר 26 אֵינָה מִצַּד הַהִשְׁגָּה, כִּי-אִם בְּבְחִינַת בְּטוֹל
 32 תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקְב"ה"32 27 בְּמִצִּיאוֹת שֶׁמִּצַּד עֲצָם הַנִּשְׁמָה. וְהַשְׁנִיָּה,
 33 כְּפִי שְׁמוּבָא בְּחִסְדוֹת בִּשְׁם 'סִפֵּר 28 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא לְמַטָּה מִהַבְּנָה וְהַשְׁגָּה, שֶׁמִּצַּד-
 34 הַבְּהִיר' וְהוֹהֵר לְגַבִּי אוֹפֵן לְיַמּוֹד 29 בְּגִדוֹת ה' וּבְמַעַלְת הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת
 35 הַתּוֹרָה שֶׁל דוֹד הַמֶּלֶךְ, כַּמְבֹאֵר בְּלִקוּטֵי 30 בִּיטוֹל מוֹחֵלֵשׁ שֶׁל כֹּל הַמְּצִיאוֹת שֶׁלוֹ, כְּאִילוֹ אֵינוֹ קִיִּים, בִּיטוֹל שֶׁמִּצַּד עֲצָם
 36 תּוֹרָה לְאֲדַמּוּ"ר הוֹקֵן: "... דוֹד הַמֶּלֶךְ 31 הַנִּשְׁמָה שִׁישׁ לֵה שִׁיכּוֹת עֲצֻמִּית לְעֵצִים הָאֱלוּקוֹת, וְכַמְבּוֹן, עֲבוּדָה זוֹ נִעְלִית
 37 עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם הִיא מִחִבֵּר תּוֹרָה 32 יוֹתֵר מִעֲבוֹדַת ה' כְּתוּצָאָה מִהַבְּנָה וְהַשְׁגָּה. וְ"הַשְׁנִיָּה, הַדְּרָגָה הַשְּׁנִיָּה בְּעֲבוֹדַת
 38 לְמַעְלָה עִם קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא שְׁהִיה 33 ה' מִתּוֹךְ קִבְּלַת עוֹל הִיא לְמַטָּה מִהַבְּנָה
 39 מִמֶּשִׁיךְ הַשְּׂרָאת אוֹר אֵין סוֹף בְּחִכְמָה, וְזוֹה פִּירוּשׁ עוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשִׁמָּה 34 מִתּוֹךְ קִבְּלַת עוֹל הִיא לְמַטָּה מִהַבְּנָה
 40 מִמֶּשׁ לְשֵׁם הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה."
 41 וּמִמֶּשִׁיף בְּכַתוּב הַמִּשְׁךָ לִכְל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל) וְלִכְבוֹדִי
 42 (הַתּוֹרָה), שֶׁתּוֹסֶפֶת הָאוֹר שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּתוֹרָה הִיא בְּבְחִינַת
 43 "בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו", שֶׁהֵם פְּרָטִי הַמִּדְרָגוֹת בְּתוֹרָה,

(30 אבות פ"ו, ג. 31) ראה שבת קיג, א. ו"ש"נ. (32) ראה זח"ג רכב, ב (ברע"מ). לקו"ת שלח מז, ג. נא, א. ועוד. (33) ראה סה"מ תרס"ב ע' שנו. (34) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא ואילך.

להבין ענין שמחת תורה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהִשְׁגָּה, שְׁמֻצְר־עֲצָמוֹ הוא במצב ירוד, ולכן אֵין לוֹ רִצּוֹן
 2 בְּאֲלֻקוֹת, וַיֵּשׁ לוֹ רִצּוֹנוֹת זָרִים נטיות ומשיכות לדברים זרים
 3 לַקְדוּשָׁה, אָבֵל מִכֹּל־מְקוֹם כּוֹפֵה אֶת עֲצָמוֹ לַעֲבוֹד אֵת ה' ולא
 4 לַהִיגָר אַחַר הַרְצוֹנוֹת הַזֵּרִים בְּדֶרֶךְ 'קִבְלַת עוֹל'. וְשִׁמְי בְּחִינּוֹת
 5 אֱלוֹ, קבלת עול שלמטה מהשגה
 6 וְקבלת עול שלמעלה מהשגה הֵן
 7 עַל־דֶּרֶךְ עֲנִין 'יְרָאָה תַמְאָה'
 8 יְרָאָה תַחְתוֹנָה, בְּדִרְגָּה נְמוּכָה
 9 וְ'יְרָאָה עֲלָאָה' יְרָאָה עֲלִיוֹנָה,
 10 בְּדִרְגָּה גְבוּהָה. וְאָף שְׁיֵשׁ רַחוּק
 11 גְּדוֹל בִּינְיָהֶם, בֵּין שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת
 12 הַללוּ, שְׁהָרִי הַבְּחִינָה הָרְאשׁוֹנָה
 13 הוּא עֲנִין בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת,
 14 שְׁהוּא בִיטוֹל נְעֵלָה מְאֹד, עַד לַאֲבוֹדן כֹּל
 15 הַ'יִשׁוֹת' וְהַמִּצְיָאוֹת הָאִישִׁית
 16 וְהַבְּחִינָה הַשְּׁנִיָּה הִיא 'קִבְלַת
 17 עוֹל', שְׁלֹמֶטָה מְטַעֵם־וְדַעַת,
 18 בִיטוֹל שׁוֹבֵעַ מִכִּפְיָהּ לַמְרוֹת שְׁהָאֵם
 19 נִמְצָא בְּמִצְבַּ שֶׁשְׁכָלוֹ לֹא מְבִין וְמוֹשִׁיג
 20 מִסְפִּיק בְּגִדּוֹלַת ה' וּבְמַעֲלַת הַתּוֹרָה
 21 וְהַמְצוּוֹת מִכֹּל־מְקוֹם בִּיּוֹן שְׁהָיו
 22 עֲנִין שֶׁל 'קִבְלַת עוֹל' וּבְטוֹל,
 23 וְלַמַּעֲשֵׂה גַם בְּדִרְגָּה זוֹ יֵשׁ הַתְּבַלְלוֹת
 24 שֶׁל הַ'יִשׁוֹת' הַעֲצֻמִּית, הָרִי זֶה
 25 קִשּׁוֹר וְשִׁיף לַבְּחִינָה
 26 הָרְאשׁוֹנָה - בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת.
 27 וְכִיְדוּעַ בְּעֲנִין פִּירוּשׁ דְּבִרֵי הַזֵּהוּר
 28 אֹדוֹת סֵדֶר הַמְדוּרִיגוֹת בַּעֲבוּדַת ה'
 29 שְׁהוּא אַרְבַּע הַמְדוּרָגוֹת 'דְּחִילוֹ
 30 וְרַחֲמֵמוֹ יְרָאָה וְאִהְבָה (תְּחִילָה
 31 בְּדִרְגוֹת נְמוּכוֹת) רַחֲמֵמוֹ וְדְחִילוֹ
 32 (ואַחַר כֵּךְ) אִהְבָה וְיְרָאָה' (בְּדִרְגוֹת
 33 גְבוּהוֹת)³⁵, דָּאָף שְׁ'דְחִילוֹ'
 34 הָרְאשׁוֹן הַעֲבוּדָה שֶׁל יְרָאָה ה'
 35 הַנּוֹכַחַת כִּאֵן רָאשׁוֹנָה, שְׁבַתְחִילַת
 36 הַעֲבוּדָה הִיא בְּחִינַת 'יְרָאָה'
 37 תַמְאָה', יְרָאָה תַחְתוֹנָה, בְּמְדוּרִיגָה
 38 נְמוּכָה, וְ'דְחִילוֹ' הַשְּׁנִי הִירָאָה
 39 הַבָּאָה אַחֲרָיו מִכֵּן, אַחֲרָי אִהְבַּת ה'
 40 בְּדִרְגָּה גְבוּהָה, הִיא 'יְרָאָה'
 41 עֲלָאָה', יְרָאָה עֲלִיוֹנָה, בְּמְדוּרִיגָה
 42 גְבוּהָה מִכֹּל־מְקוֹם שְׁיִכּוֹת הֵן שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת כִּירָאָה זֶה לְזֶה, שְׁהָרִי וְלְכַבּוּדֵי גוֹ'
 1 עֲצָמוֹ אֵין לוֹ רִצּוֹן בְּאֲלֻקוֹת, וַיֵּשׁ לוֹ רִצּוֹנוֹת
 2 זָרִים, אָבֵל מִכֹּל־מְקוֹם כּוֹפֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּדֶרֶךְ
 3 'קִבְלַת עוֹל'. וְשִׁמְי בְּחִינּוֹת אֱלוֹ, הֵן עַל־דֶּרֶךְ עֲנִין
 4 'יְרָאָה תַמְאָה' וְ'יְרָאָה עֲלָאָה'. וְאָף שְׁיֵשׁ רַחוּק
 5 גְּדוֹל בִּינְיָהֶם, שְׁהָרִי הַבְּחִינָה הָרְאשׁוֹנָה הוּא עֲנִין
 6 בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת, וְהַבְּחִינָה הַשְּׁנִיָּה הִיא 'קִבְלַת
 7 עוֹל', שְׁלֹמֶטָה מְטַעֵם־וְדַעַת, מִכֹּל־מְקוֹם בִּיּוֹן
 8 שְׁהָיו עֲנִין שֶׁל 'קִבְלַת עוֹל' וּבְטוֹל, הָרִי זֶה קִשּׁוֹר
 9 וְשִׁיף לַבְּחִינָה הָרְאשׁוֹנָה - בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת.
 10 וְכִיְדוּעַ בְּעֲנִין אַרְבַּע הַמְדוּרָגוֹת 'דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵמוֹ
 11 רַחֲמֵמוֹ וְדְחִילוֹ'³⁵, דָּאָף שְׁ'דְחִילוֹ' הָרְאשׁוֹן הִיא
 12 בְּחִינַת 'יְרָאָה תַמְאָה' וְ'דְחִילוֹ' הַשְּׁנִי הִיא 'יְרָאָה
 13 עֲלָאָה', מִכֹּל־מְקוֹם שְׁיִכּוֹת הֵן זֶה לְזֶה, שְׁהָרִי
 14 עַל־יְדֵי 'רַחֲמֵמוֹ' שְׁהִיא אִהְבָה - לֹא יָבֵא לַבְּחִינַת
 15 'יְרָאָה עֲלָאָה', כִּי־אֵם עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'דְּחִילוֹ',
 16 שְׁעַם הַיּוֹתָה 'יְרָאָה תַמְאָה', מִכֹּל־מְקוֹם לְהַיּוֹתָהּ
 17 בְּחִינַת בְּטוֹל, הֵנָּה עַל־יְדֵי דְוָקָא יָבֵא לַבְּחִינַת
 18 'יְרָאָה עֲלָאָה', בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת (שְׁבָא מִצְד
 19 הַתְּכַרְהָ הַעֲצֻמִּית שֶׁל עֲצָם הַנְּשָׁמָה שְׁמִכְפִּירָה
 20 בְּעֲצָם הָאֲלֻקוֹת). וְזֵהוּ עֲנִין "אָף עֲשִׂיתִיו",
 21 שְׁכּוֹלֵל שְׁנֵי הַעֲנִינִים, הַמְדוּרָגָה הַיּוֹתָהּ תַחְתוֹנָה
 22 דְּ'קִבְלַת עוֹל' בְּלִבְדָּה, וְהַמְדוּרָגָה הַיּוֹתָהּ עֲלִיוֹנָה
 23 דְּ'בְטוֹל בְּמִצְיָאוֹת', שְׁשִׁיכּוֹת זֶה לְזֶה. וְעַל זֶה
 24 נֶאֱמָר³⁶ אֵל תַּט בָּאָף עַבְדְּךָ, בְּחִינַת "אָף
 25 עֲשִׂיתִיו" שְׁהִיא בְּבְחִינַת יְרִידַת הַמְדוּרָגוֹת, וּמִכֹּל־
 26 מְקוֹם "אֵל תַּט" גוֹ', דְּמֵאֲחֵר שְׁהוּא בְּבְחִינַת
 27 בְּטוֹל, הָרִי זֶה שִׁיף לְבְטוֹל בְּמִצְיָאוֹת שְׁמֻצְד עֲצָם
 28 הַנְּשָׁמָה. וְלִכֵּן גַּם בְּעַבְדָּהּ זֶה מִמְשִׁיכִים אֶת
 29 הַעֲצָמוֹת. וְזֵהוּ "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשִׁמְי וְלְכַבּוּדֵי גוֹ'
 30 אָף עֲשִׂיתִיו", שְׁעַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּ"אָף עֲשִׂיתִיו",
 1 כְּמִבּוּאָר לְעִיל שְׁגַם בְּקבלת עול בְּדִרְגָּה
 2 נְמוּכָה, הַנּוֹכַחַת מִהַעֲדֵר הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה,
 3 יֵשׁ בִּיטוֹל שֶׁל הָאֵדָם לְאֻלּוּקוֹת, הֵנָּה
 4 עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'יְרָאָה תַמְאָה'
 5 דְּוָקָא יָבֵא לַבְּחִינַת 'דְּחִילוֹ', שְׁעַם
 6 עֲלָאָה', בְּטוֹל בְּמִצְיָאוֹת
 7 הַבִּיטוֹל הַעֲמוּק וְהַפְּנִימִי בִּיּוֹתָר (שְׁבָא
 8 מִצְד הַתְּכַרְהָ וְהַהֲרַגְשָׁה
 9 הַעֲצֻמִּית שֶׁל עֲצָם הַנְּשָׁמָה
 10 שְׁמִכְפִּירָה בְּעֲצָם הָאֲלֻקוֹת).
 11 וְזֵהוּ עֲנִין "אָף עֲשִׂיתִיו",
 12 שְׁכּוֹלֵל שְׁנֵי הַעֲנִינִים, עֲנִין
 13 אַחֵר, הַמְדוּרָגָה הַיּוֹתָהּ תַחְתוֹנָה
 14 דְּ'קִבְלַת עוֹל' בְּלִבְדָּה, וְעֲנִין שְׁנֵי
 15 וְהַמְדוּרָגָה הַיּוֹתָהּ עֲלִיוֹנָה
 16 הַעֲלִיוֹנָה בִּיּוֹתָר דְּ'בְטוֹל
 17 בְּמִצְיָאוֹת', שְׁשִׁיכּוֹת זֶה לְזֶה כִּי
 18 בְּשִׁנְיָהֶם יִשְׁנוּ מְכַנָּה מִשׁוֹרָף שֶׁל עֲנִין
 19 הַבִּיטוֹל. וְעַל זֶה נֶאֱמָר³⁶ בְּתַהֲלִים
 20 ('אֵל תַּסְתֵּר פִּינִךְ מִמֶּנִּי) וּמִבְּקִשִּׁים
 21 מִהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵל תַּט אֵל תַּטָּה
 22 וְאֵל תְּפִיל בָּאָף עַבְדְּךָ, כְּלוּמָר,
 23 לַפְּעֻמִּים עֲבוּדַת ה' שֶׁל הָאֵדָם הִיא
 24 בְּחִינַת "אָף עֲשִׂיתִיו" שְׁהִיא
 25 בְּבְחִינַת יְרִידַת הַמְדוּרָגוֹת, וְהִיא
 26 עֲבוּדָה בְּדִרְגָּה הַנְּמוּכָה שֶׁל קבלת עול,
 27 וּמִכֹּל־מְקוֹם "אֵל תַּט" גוֹ'
 28 אֵלָּה גַם לַעֲבוּדָה זֶה יֵשׁ חִשְׁבוֹת רַבָּה,
 29 דְּמֵאֲחֵר שְׁהוּא בְּבְחִינַת בְּטוֹל,
 30 וְכַאֲמוֹר שְׁגַם בְּקבלת עול בְּדִרְגָּה
 31 הַתַּחְתוֹנָה יֵשׁ נְקוּדָה שֶׁל בִּיטוֹל, הָרִי
 32 זֶה שִׁיף לְבְטוֹל בְּמִצְיָאוֹת
 33 שְׁמֻצְד עֲצָם הַנְּשָׁמָה, בִּיטוֹל
 34 וְקבלת עול בְּדִרְגָּה הַכִּי נְעִלִית. וְלִכֵּן
 35 גַּם בְּעַבְדָּהּ זֶה מִמְשִׁיכִים אֶת
 36 הַעֲצָמוֹת.
 37 וְזֵהוּ "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשִׁמְי גוֹ'
 38 שְׁעַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּ"אָף עֲשִׂיתִיו"
 39 וְלְכַבּוּדֵי גוֹ' אָף עֲשִׂיתִיו", שְׁעַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּ"אָף

(35) ראה זח"ג ככג, א ואילך. תקו"ז ת"ו (כא, ב). ת"י (כה, ב). לקו"ת בלק עג, א. סה"מ תרנ"ח ע' צב. ד"ה לכן אמור לבנ"י דש"פ וראו ספ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חכ"א ס"ע 312). ובכ"מ. (36) תהלים כז, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲשִׂיתִיו", עִם הַיּוֹתֶה עֲבוּדָה פְּשׁוּטָה מִצַּד 'קִבְּלַת עוֹל'
 2 בְּלִבְד, לֹאא הִבְנָה וְהַשְׁגָּה, גַּם עַל יַדֵי עֲבוּדָה זֶה מִמְּשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת
 3 אֹר בַּתּוֹרָה.
 4 (ח) וְזֶהוּ עֲנִין 'שְׁמַחַת תּוֹרָה' שְׁיִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחִים אֶת
 5 הַתּוֹרָה, הֵינּוּ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים
 6 אֹר בַּתּוֹרָה, וְאִפֵּן הַשְׁמַחָה אֵינּוּ 1 עִם הַיּוֹתֶה עֲבוּדָה פְּשׁוּטָה מִצַּד 'קִבְּלַת עוֹל'
 7 עַל-יַדֵי לְמוּד בַּתּוֹרָה בַּחֲבִנָה 2 בְּלִבְד, מִמְּשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת אֹר בַּתּוֹרָה.
 8 וְהַשְׁגָּה, וְגַם וְאִפִּילוּ לֹא עַל-יַדֵי 3 (ח) וְזֶהוּ עֲנִין 'שְׁמַחַת תּוֹרָה' שְׁיִשְׂרָאֵל
 9 קְרִיאָה בַּתּוֹרָה, כִּי-אִם 4 מִשְׁמַחִים אֶת הַתּוֹרָה, וְאִפֵּן הַשְׁמַחָה
 10 שְׁלֹקְחִים אֶת סִפּוֹר הַתּוֹרָה 5 אֵינּוּ עַל-יַדֵי לְמוּד בַּתּוֹרָה, וְגַם לֹא עַל-יַדֵי
 11 כְּמוֹ שֶׁהוּא מְכוּסָה דְּוָקָא 6 קְרִיאָה בַּתּוֹרָה, כִּי-אִם שְׁלֹקְחִים אֶת סִפּוֹר
 12 ב'מַעֲלִ' אוֹ קוֹפְסָא, כִּךְ שְׁאִין אֲפִשְׁרוֹת 7 הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהוּא מְכוּסָה דְּוָקָא. דְּהֵנָּה, בַּתּוֹרָה
 13 לְלוּד בּוּ. דְּהֵנָּה, בַּתּוֹרָה בַּסִּפּוֹר 8 יִשְׁנֵי קֶלֶף הַתּוֹרָה וְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. אוֹתִיּוֹת הֵן
 14 תּוֹרָה יִשְׁנֵי קֶלֶף הַתּוֹרָה 9 בַּחֲבִינָת גְּלוּי, וְהִקְלָף הוּא הַעֲצָם. וְכִינִין שֶׁהַעֲבוּדָה
 15 וְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הַחֲכוּבוֹת עַל גְּבוּי 10 ד'שְׁמַחַת תּוֹרָה' הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַעֲצָמוֹת, לְכִן
 16 הַקְלָף. אוֹתִיּוֹת הֵן בַּחֲבִינָת גְּלוּי 11 מִשְׁמַחִים אֶת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהוּא מְכוּסָה דְּוָקָא,
 17 שְׁהִי בַּאֲמַצְעוֹת הָאוֹתִיּוֹת (וְהַמִּילִים) 12 דְּהֵינּוּ עֲצָם הַתּוֹרָה, שְׁעַל-יַדֵי-זֶה מִמְּשִׁיכִים אֶת
 18 מַתְּגָלָה הָרַעֲיוֹן, וְלַעֲנִינֵנוּ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל 13 הַעֲצָמוֹת. וְכֵן זֶה הוּא עַל-יַדֵי עֲבוּדָתָם שֶׁל
 19 סִפּוֹר הַתּוֹרָה הֵם הַגְּלוּי וְהַתּוֹרָה 14 יִשְׂרָאֵל שְׁמַגְעַת בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְעַל-יַדֵי
 20 שֶׁל עֲנִין הַתּוֹרָה, וְהִקְלָף הוּא 15 עֲבוּדָתָם עוֹשִׂים "דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ בַּתְּחֹתוּנִים",
 21 הַעֲצָם הֵינּוּ שְׁבוּ נִמְצָאֵת הַתּוֹרָה 16 שְׁבָכְל עֲנִינֵיהֶם הֵם מִמְּשִׁיכִים אֶת הַעֲצָמוֹת. אֶלָּא
 22 עֲצָמָה, הַעֲצָם שְׁלַמְעֵלָה מִהַגְּלוּי 17 שְׁעַכְשׁוֹ הָרִי זֶה בְּהַעֲלֵם כְּנ"ל, וְהַגְּלוּי הִיא
 23 וְהַתּוֹרָה שְׁבוּתוֹת. וְכִינִין שֶׁהַעֲבוּדָה 18 לְעִתִּיד-לְבֹא, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, שְׁאֵז הִיא הַעֲצָמוֹת מְמַשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא - לְמַטָּה
 24 ד'שְׁמַחַת תּוֹרָה' הִיא 19 בְּגִלוּי.
 25 לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַעֲצָמוֹת אֶל
 26 הַתּוֹרָה, כְּמַבּוּר לְעִיל שׁוֹה הַעֲנִין
 27 הַמִּיּוֹחַד שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְכִן

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

- 14 שְׁהִי אִם עֲשָׂאוּ מוּמִיד עוֹנְשׁוֹ בַּסְּקִילָה, וּמְדוּעַ הִתִּירוּ לִיטוֹל אֶת
 15 הַקּוֹץ בַּשֶּׁבֶת. מַתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: הָתָם מְקַלְקֵל הוּא - הַחֹבֵל הוּא
 16 מְקַלְקֵל, וְכֹלל הוּא בַּמְּלַאכַת שֶׁבֶת הוּא שְׁכַל הַמְקַלְקֵלִים פְּטוּרִים
 17 מִמִּיתָה, וְעַל כֵּן אֵין זֶה שִׁגְגַת סְקִילָה.
 18 דִּין זֶה שֶׁהַמְקַלְקֵין פְּטוּרִין, הוּא כֹלל בְּכֹל מַלְאכּוֹת שֶׁבֶת, חוּץ
 19 מֵאֲשֶׁר בַּחֹבֵל אוֹ מִבְּעִיר בַּשֶּׁבֶת שְׁבוּה יֵשׁ מַחְלוּקַת תְּנַאִים, לְרַבִּי
 20 שְׁמַעוֹן חַיִּיב וּלְרַבִּי יְהוּדָה פְּטוּר. וְלִפִּי זֶה מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: הֵנִיחָא
 21 לְמַאן דְּאָמַר שְׁמַקְלָקֵל בַּחֲבוּרָה (וְהַחֹבֵל בַּשֶּׁבֶת שֶׁהוּא מְקַלְקֵל) פְּטוּר,
 22 שֶׁלְּדַבְּרֵיו אֵין זֶה שִׁגְגַת סְקִילָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְקַלְקֵל בַּחֲבוּרָה
 23 חַיִּיב, מַאי אִיכָא לְמִימַר - לְשִׁטְתוֹ אֵין מוֹתֵר לְהוֹצִיא קוֹץ בַּשֶּׁבֶת,
 24 הָרִי אִם הוּא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה, זֶה תְּהִיָּה שִׁגְגַת סְקִילָה.
 25 מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: מַאן שְׁמַעַת לִיה - מִיָּהוּ זֶה שֶׁשְׁמַעְנוּ דְּאָמַר מְקַלְקֵל
 26 בַּחֲבוּרָה חַיִּיב, רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא.
- 1 איסור לחבול בחבירו. משיבה הגמרא: אין לדמות בין חומרת
 2 האיסורים, כי אם אחר שאינו בנוי בחבול בו בטעות, זו תהיה רק
 3 שניגת לאו של לא יוסיף, אבל אם גנן יחבול בו בשוגג, זו תהיה
 4 שניגת חזק, שהרי העושה חבורה באביו במזיד מיתנו בחנק, ועל
 5 כן בבנו יש להחמיר יותר מבאדם אחר.
 6 הגמרא מקשה מהלכות שבת על הדין שאסור לבן להוציא קוץ
 7 לאביו: והדחנן במשנה (שבת קכב) לגבי הלכות מוקצה, שמוותר
 8 לקחת כלי שמלאכתו לאיסור לעשות בו דבר היתר, כגון פחט של
 9 יד - מחט קטנה ליפול בה את הקוץ, ומוכח שמוותר להוציא קוץ
 10 בשבת, ואם אסור לבן להוציא קוץ לאביו מחדש שיעשה בו
 11 חבורה ויעבור על שגגת חנק, ליחוש דילמא חביל - אף בשבת
 12 עלינו לחשוש שמא יעשה חבורה בנשילת הקוץ, ויעבור הנוטלו
 13 על איסור חובל בשבת בשוגג, והוויא לה ויהיא שניגת סקילה,

ביאור בדרך אפשר

1 המַגִּיד מְרַאשִׁית בתחילה את אשר יקרה בְּאַחֲרִית וְגו'¹, וּמְבַאֵר
2 רְבֵנוּ הַזֶּקֶן², דְּהֵנָּה יְדוּעָה קְשִׁיית הַרְמַב"ן³ עַל עֲנָן
3 הַסְּמִיכוֹת שֶׁבְּחֶבֶת בְּרַאשִׁית (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַש"י³
4 שְׂאִין לָךְ רֵאשִׁית בְּמִקְרָא שְׂאִינוּ דְּבוּק לַחֲבָה שְׁלֹאֲחֲרֵינוּ,

5 כְּמוֹ בְּרַאשִׁית מִמְלַכֶּת
6 יְהוּדִיקִים⁴, אֵף כָּאֵן אֶתָּה
7 אוֹמֵר בְּרַאשִׁית בְּרַא אֱלֹקִים
8 וְגו'⁵, כְּמוֹ בְּרַאשִׁית (בְּרַא),

9 כלומר: על הפסוק "בראשית ברא
10 אלוקים" מפרש רש"י שהמילה
11 "בראשית" כתובה כמילה נסמכת

12 למילה "ברא" ולכן הפסוק לא יכול
13 להתפרש כאילו נאמר בתחילת הבריאה
14 ברא אלוקים את השמים ואת הארץ
15 (ואז הייתה כוונת הפסוק לפרש את
16 סדר הבריאה ולספר מה נברא ראשון

17 ומה נברא שני וכו') אלא פירוש הכתוב
18 הוא שבתחילת [=לפני] ברוא השם
19 שמים וארץ, הייתה הארץ תוהו ובוהו
20 וכו'. ורש"י מוסיף ואומר שמוכרחים
21 לפרש כך את הפסוק משום שבכל

22 מקום במקרא שבו מופיעה המילה
23 "ראשית" היא "דבוקה", כלומר
24 נסמכת, למילה שאחריה (ואף מביא
25 דוגמא לכך מהכתוב "בראשית ממלכת

26 יהיוקים" שמשמעו בתחילת ימי
27 מלכותו של יהיוקים). שואל על כך
28 הרמב"ן מִמִּקְרָא זֶה (הַמַּגִּיד
29 מְרַאשִׁית אַחֲרִית), שְׂאִין לוֹ
30 עֲנָן סְמוּךְ וְכֵן בְּרוּר שֶׁהִמְלִיחַ
31 "ראשית" לא דבוקה ולא נסמכת

32 למילה הבאה – "אחריה"!
33 אֵף הָעֲנָן הוּא, דְּתַבַּת בְּרַאשִׁית
34 הִיא הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה, וּבְכָל
35 מְקוֹם בְּמִקְרָא שְׂנוּכָר לְשׁוֹן
36 רֵאשִׁית, הַכֹּל הוּא מְהַרְאשִׁית
37 שֶׁל תּוֹרָה שְׂנוּקְרָאת רֵאשִׁית⁶,

38 וְזֶה הוּא הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית,
39 הֵינּוּ מִן אוֹתוֹ הֵרַאשִׁית
40 שְׂנוּאֵמֵר בְּרַאשִׁית בְּרַא גו' (עַד
41 בָּאן לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רְבֵנוּ הַזֶּקֶן). כלומר,

42 אמנם מבחינת דקדוק הלשון יש מקום
43 לקשיית הרמב"ן כי אכן המילה
44 "מראשית" בפסוק "מגיד מראשית אחריה" לא כתובה בנסמך למילה הבאה,

ביאור בדרך אפשר

45 אבל מבחינת התוכן והמשמעות הפנימית של הדברים הצדק עם רש"י שבכל
46 מקום שכתוב במקרא "ראשית" (גם אם המילה לא דבוקה ונסמכת למילה הבאה
47 אחריה) יש לפרש את הדברים באותו הקשר. ובכל מקום "ראשית" קשור בתורה,
48 כי "בראשית" היא התחלת התורה והכול נובע מהתורה שנקראת "ראשית" (כפי
49 שמוכר גם בהמשך פירוש רש"י על

פסוק זה: "בראשית, בשביל התורה
שנקראת ראשית דרכו").

52 אָמְנָם לְכַאוּרָה צְרִיף לְהַבִּין,
53 שְׁלִפֵי בְּאוּר זֶה, שְׁ"הַמַּגִּיד
54 מְרַאשִׁית" קָאֵי עַל "בְּרַאשִׁית
55 בְּרַא", שְׂמַמְנּוּ נִמְשָׁכִים כָּל
56 עֲנָנֵינוּ רֵאשִׁית שֶׁבְּמִקְרָא נִמְצָא

57 שבניגוד לפירוש הפסוק לפי פשוטו
58 שהכוונה לכך שהקדוש-ברוך-הוא
59 מגיד מראשית [=בתחלתה] את
60 המאור, בעצם הכוונה שהכול, גם

61 תחילת וראש כל הדברים נמשכים
62 מ"בראשית" (התורה), הַיְהוָה לִיָּה
63 לְמִימְרָה הִיא לוֹ, לַפְסוּק, לומר לא
64 "מגיד מראשית אחריה" אלא הַמַּגִּיד
65 מְבַרַּאשִׁית רֵאשִׁית, וְלִמָּה

66 נֵאֵמֵר הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית
67 אַחֲרִית שֶׁמִּשְׁמַעוּ שְׂרַק הַסִּיּוֹם וְהַסּוּף
68 נובע ומשך מ"ראשית"?

69 אֵף הָעֲנָן הוּא, דְּמָה שֶׁכְּתוּב
70 "הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית"
71 הוּא לְפִי שֶׁכָּל עֲנָנֵינוּ רֵאשִׁית
72 הֵרַאשׁ וְהַתְּחִלָּה שֶׁל כָּל הָעֲנָנִים, גַּם

73 הָעֲנָנִים הַרוֹחַנִים הַנְּעִלִים הֵם
74 בְּכַחֲנֵת אַחֲרִית לְגַבֵּי הֵרַאשִׁית
75 דְּ"בְּרַאשִׁית בְּרַא אֱלֹקִים",
76 וְהֵינּוּ, שְׂנוּקְרָאִים רֵאשִׁית רַק
77 בְּעֲנָן מְדַרְגָּתָם מִבְּחִינַת מִקְוָם

78 בסדר הדרגות של האור האלוקי היורד
79 מדרגה לדרגה, לְהִיּוֹתָם בְּכַחֲנֵת
80 רֵאשִׁית לְגַבֵּי הַמְּדַרְגּוֹת
81 שְׁלִמְטָה מֵהֵם כְּלוֹמֵר שֶׁהֵם
82 "ראשית" רק יחסית לדרגות הנמוכות

83 מהם, אָבָל בְּאִמְתִּית הָעֲנָן, הַרִי
84 לְגַבֵּי הֵרַאשִׁית דְּ"בְּרַאשִׁית
85 בְּרַא אֱלֹקִים" שֶׁהִיא הֵרַאשִׁית
86 האמתית (ועניינה יבואר להלן), גַּם

87 אותם דברים שבסדר המדרגות הם
88 "ראשית" ונמצאים במקומם נעלה, בעצם הֵם בְּכַחֲנֵת אַחֲרִית.

בס"ד שבת פרשת בראשית
מברכים החודש מרחשון
(התוועדות א), התשח"י

הנחה בלתי מוגה

1 הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית וְגו'¹, וּמְבַאֵר
הַזֶּקֶן², דְּהֵנָּה יְדוּעָה קְשִׁיית הַרְמַב"ן³

עַל עֲנָן הַסְּמִיכוֹת שֶׁבְּחֶבֶת בְּרַאשִׁית (כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַש"י³ שְׂאִין לָךְ רֵאשִׁית בְּמִקְרָא
שְׂאִינוּ דְּבוּק לַחֲבָה שְׁלֹאֲחֲרֵינוּ, כְּמוֹ
בְּרַאשִׁית מִמְלַכֶּת יְהוּדִיקִים⁴, אֵף כָּאֵן אוֹמֵר בְּרַאשִׁית

בְּרַא אֱלֹקִים וְגו'⁵, כְּמוֹ בְּרַאשִׁית (בְּרַא), מִמִּקְרָא
זֶה (הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית), שְׂאִין לוֹ עֲנָן
סְמוּךְ. אֵף הָעֲנָן הוּא, דְּתַבַּת בְּרַאשִׁית הִיא
הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה, וּבְכָל מְקוֹם בְּמִקְרָא שְׂנוּכָר

לְשׁוֹן רֵאשִׁית, הַכֹּל הוּא מְהַרְאשִׁית שֶׁל תּוֹרָה
שְׂנוּקְרָאת רֵאשִׁית⁶, וְזֶה הוּא הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית,
הֵינּוּ מִן אוֹתוֹ הֵרַאשִׁית שְׂנוּאֵמֵר בְּרַאשִׁית בְּרַא
גו' (עַד בָּאֵן לְשׁוֹנוֹ).

15 אָמְנָם לְכַאוּרָה צְרִיף לְהַבִּין, שְׁלִפֵי בְּאוּר זֶה,
16 שְׁ"הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית" קָאֵי עַל "בְּרַאשִׁית
17 בְּרַא", שְׂמַמְנּוּ נִמְשָׁכִים כָּל עֲנָנֵינוּ רֵאשִׁית
18 שֶׁבְּמִקְרָא, הַיְהוָה לִיָּה לְמִימְרָה הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית

19 רֵאשִׁית, וְלִמָּה נֵאֵמֵר הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית אַחֲרִית. אֵף
20 הָעֲנָן הוּא, דְּמָה שֶׁכְּתוּב "הַמַּגִּיד מְרַאשִׁית
21 אַחֲרִית" הוּא לְפִי שֶׁכָּל עֲנָנֵינוּ רֵאשִׁית הֵם בְּכַחֲנֵת
22 אַחֲרִית לְגַבֵּי הֵרַאשִׁית דְּ"בְּרַאשִׁית בְּרַא אֱלֹקִים",

23 וְהֵינּוּ, שְׂנוּקְרָאִים רֵאשִׁית רַק בְּעֲנָן מְדַרְגָּתָם,
24 לְהִיּוֹתָם בְּכַחֲנֵת רֵאשִׁית לְגַבֵּי הַמְּדַרְגּוֹת שְׁלִמְטָה
25 מֵהֵם, אָבָל בְּאִמְתִּית הָעֲנָן, הַרִי לְגַבֵּי הֵרַאשִׁית
26 דְּ"בְּרַאשִׁית בְּרַא אֱלֹקִים" הֵם בְּכַחֲנֵת אַחֲרִית.

1) ישע"י מו, י. נוסח שטר תנאים. 2) מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' שג. וראה גם אוה"ת בראשית ח"ז תשנ"ד, א ואילך.
3) בראשית א, א. 4) ירמ"י כו, א. 5) בראשית שם. 6) פרש"י ורמב"ן בראשית שם.

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וּבְאִוֵּר הָעֵנָנִים הוּא, דִּהְיֶה בַּפְּסוּק בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים
 2 יֵשׁ כְּמֵה פְּרוּשִׁים וְכֵמֵה מְדַרְגוֹת.⁷ הַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט הוּא
 3 כְּמֵאמֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁸ בְּרֵאשִׁית נָמִי מֵאמֵר הוּא. עַל דְּבָרֵי
 4 חֲכָמֵינוּ ז"ל (בַּפְּרָקִי אֲבוֹת) שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאמֵרוֹת, שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא:
 5 מַה הֵם עֶשְׂרֵת הַמֵּאמֵרוֹת, וְהָרִי בִּסְפִיר
 6 הַבְּרִיאָה נִאמְרוּ רַק תִּשְׁעַ פְּעָמִים
 7 "וַיֹּאמֶר"? וְהַגְּמָרָא עֲנֶה: "בְּרֵאשִׁית
 8 נָמִי [גַם כֵּן] מֵאמֵר הוּא דְּחֵבִים כְּדַבֵּר
 9 ה' שָׁמַיִם נִעֲשֶׂה". כְּלוּמֵר, אֲמֹנָם לֹא
 10 נִאמֵר בְּתוֹרָה וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי שָׁמַיִם'
 11 אֲבָל גַּם הַשָּׁמַיִם נִבְרָאוּ בְּאֵמִירָה, כְּכַתוּב
 12 בְּתַהֲלִים 'כְּדַבֵּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשֶׂה' שְׁזָהוּ
 13 הַדְּבָר הַגּוֹי' וְהַמֵּאמֵר הָאֱלֹקִי
 14 הַמְּהִיָּה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאֲרֶץ
 15 הַגִּשְׁמִיִּים.
 16 וּבִזְהַר⁹ אֵיתָא [מִבּוֹא] שֶׁהַפְּסוּק
 17 בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים אֵת
 18 הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאֲרֶץ קָאִי [מִכּוּוּן]
 19 עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת, בְּרֵאשִׁית
 20 רוּמְזוֹ לְחֻכְמָה וְכוּ' וְהָאֲרֶץ
 21 רוּמְזוֹ לְמַלְכוּת, וְנִמְצָא,
 22 שֶׁ"בְּרֵאשִׁית" קָאִי עַל חֻכְמָה
 23 דְּאֲצִילוֹת, כְּשֵׁם שֶׁכָּל הָעֶשֶׂר
 24 סְפִירוֹת שְׂבָחָם מְדוּבָר כִּאֵן הֵם
 25 הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
 26 כִּידוּעַ שֶׁהִלְשׁוּן עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 27 סָתָם מְבַלֵּי לְפִרְט לְאִיזֵה עוֹלָם הַכּוּוּנָה
 28 קָאִי עַל הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם
 29 הָאֲצִילוֹת, שְׂבָבוּ מִתְחִילָה
 30 הַהֶגְבְּלָה דְּעֶשֶׂר וְלֹא תִשְׁעַ,
 31 עֶשֶׂר וְלֹא אֶחָד עֶשֶׂר בְּעוֹד
 32 מוּגַדֵּר בְּהַגְּדוּרָתוֹ שֶׁל 'חֲכָמָה', 'חֲסֵד' וְכוּ' אֲלֵא הוּא אֹרֵךְ פְּשׁוּט לְלֵא 'צִיּוּר'
 33 וְהַגְּדָרָה כְּלִשְׁתֵּי וְאֵינְנוּ מוּגַדֵּר וְאֵינְנוּ מִתְחַלֵּק לְסוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל סְפִירוֹת, הוּא
 34 אֵינְנוּ מִתְחַלֵּק וְאֵי אִפְשָׁר לְהַגְּבִיל אוֹתוֹ בְּמִסְפַּר כּוּזָה אוֹ אַחֵר¹⁰. וְעַל-דִּרְדֵּךְ-
 35 זֶה אֵיתָא בְּתַרְגוּמֵי (וַיּוֹנֵן) עַל הַפְּסוּק בְּרֵאשִׁית, בְּחֻכְמָתָא
 36 [בְּחֻכְמָה] כְּדוּמָה לְפִירוּשׁ הַזֶּה שֶׁהַכּוּוּנָה לְסְפִירַת הַחֲכָמָה¹¹. וְכֵן אֵיתָא
 37 בְּתַרְגוּמֵי (אֲנֹקְלוֹס), בְּרֵאשִׁית בְּקַדְמִינ¹² כְּשֵׁלֵב קְדוּם, דְּקָאִי עַל
 38 סְפִירַת הַכְּתָר שְׁלִמְעֵלָה מֵאֲצִילוֹת וְלִפְיָ זֶה 'בְּרֵאשִׁית' הִיא דְּרַגְתָּה
 39 גְּבוּהָה יוֹתֵר מִחֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת, בְּחִנּוּת הַכְּתָר שֶׁנְּעִלְתָּ מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (עַל דֶּרֶךְ
 40 שְׂבֻכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם כּוּחַ הָרַצּוֹן הוּא כּוּחַ כְּלָלִי וְנִעְלָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר
 41 הַכּוּחוֹת הַפְּרִיטִים, הַשְּׂכָל וְהַמִּידוּת, שֶׁכַּנְּגַד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת).
 42 וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר וְיֵשׁ פִּירוּשׁ נוסף לְפִי הַכּוּוּנָה לְדְרַגְתָּה נְעִלְתָּ יוֹתֵר, לְמַעַלָּה
 43 מֵהַכְּתָר, שֶׁ"בְּרֵאשִׁית" קָאִי עַל רֵאשִׁית הַקּוּ כְּמִבּוֹאֵר בְּקַבְלָה

ביאור בדרך אפשר

44 וְחִסְדוֹת שֶׁלֹּאֲחֵר הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁצִּמְצַם הַקְּרוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵת אֹרֹרוֹ הַגְּדוֹל
 45 כְּדִי לַיְצוֹר אִפְשָׁרוֹת לְבְרִיאַת עוֹלְמוֹת וְנִבְרָאִים מוּגְבְּלִים וּמְצוּמְצָמִים חֹזֵר וְהָאִיר
 46 אֹרֵךְ מוֹעֵט שֶׁבְּגָלַל הִיּוֹתוֹ מוֹעֵט וְדַק לְעוֹמֵת הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם נִקְרָא 'קַר',
 47 שֶׁהוּא אֹרֵךְ הַקּוּ רֵאשִׁית כָּל עֵנָנֵי הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁלֹּאֲחֵרֵי
 48 הַצִּמְצוּם לְאַחֵר שֶׁהִיא צִמְצוּם וְהַסְּתֵר
 49 גְּדוֹל שֶׁל הָאוֹר, מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ יִירֵדֵת
 50 וְהַמְשַׁכֵּת הָאוֹר הִיא בְּסֹדֵר וְהַדְּרָגָה
 51 הַנִּקְרָאֵת 'הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' כִּי הַמְעַבֵּר
 52 מְדַרְגָּה לְדְרַגְתָּה דוּמָה לְשֶׁרְשֵׁרֵת שֶׁל
 53 חוֹלִיּוֹת הַמַּחְבוּרֹת זו לְזוֹ. וְלִפִּי הַפִּירוּשׁ
 54 הַזֶּה "בְּרֵאשִׁית" הִיא בְּחִנּוּת 'רֵאשִׁית
 55 הַקּוּ', הֵינְנוּ הַדְּרַגָּה הַכִּי נְעִלְתָּ בְּאוֹר
 56 הַקּוּ שֶׁהִיא רֵאשִׁית, רֵאשׁ וּמְקוֹר, לְעֵנָנֵי
 57 הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁיְּבֹאוּ אַחֵר כֵּךְ.
 58 וַיִּתְּיָרָה מְזָה יֵשׁוּ פִירוּשׁ נוסף לְפִי
 59 "בְּרֵאשִׁית" הִיא דְרַגְתָּה נְעִלְתָּ עוֹד יוֹתֵר,
 60 לְמַעַלָּה מֵהַקּוּ שֶׁלֹּאֲחֵר הַצִּמְצוּם אֲלֵא
 61 בְּחִנּוּת שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, דְּכִיּוֹן שְׂגוּם
 62 לְפָנֵי הַצִּמְצוּם יֵשׁוּ אֲצִילוֹת
 63 דְּקְבָלוֹת כְּאִמּוֹר, הַמוּשַׁג עֶשֶׂר
 64 סְפִירוֹת מוּגַדְרוֹת וּמוּגְבְּלוֹת בְּמַהוּתן
 65 וּבְמִסְפַּרן נִתְחַדֵּשׁ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
 66 וּבְדֶרֶךְ כָּל לְמַעַלָּה מֵהָאֲצִילוֹת הָאוֹר
 67 הוּא אֵין סוּפֵי לֵאלָא כֹּל גְּבוּלוֹת
 68 וְהַגְּדוּרוֹת. וְאוֹלָם מְבוֹאֵר בְּחִסְדוֹת
 69 שְׂבֻעָם הַסְּדֵר שֶׁהַקְּרוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 70 קָבַע לְהַתְגַּלּוֹת אֹרֹרוֹ וְהַמְשַׁכְתּוֹ מְדַרְגָּה
 71 לְדְרַגְתָּה נִכּוֹן כְּכֹל הַדְּרַגּוֹת וּבְכֹל
 72 הָעוֹלְמוֹת (לְדוּגְמָא – כֹּל סֹדֵר
 73 הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת יוֹרֵד וְנִמְשַׁךְ בְּאִמְצַעוֹת
 74 שֶׁם הוּי', וְהַדְּבָר נִכּוֹן כְּכֹל הָעוֹלְמוֹת אֲלֵא שֶׁכָּל עוֹלָם זֶה לְפִי עֵינָינוּ. לִכֵּן
 75 שֶׁם הוּי' יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אוֹתוּיֹת מְכוּוֹן כְּנֶגֶד אַרְבַּעַת הָעוֹלְמוֹת אֲצִילוֹת, בְּרִיאָה
 76 יִצִּירָה וְעִשְׂיָה. וּבְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת עֲצֻמוֹ שֶׁם הוּי' נִמְצָא בְּעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (וַיִּרְדֵּ'
 77 בְּחֻכְמָה, ה' בְּבִינָה, ו' בְּמִידוֹת וְה' הַשְּׁנִיָּה [=הָאֲחִירוֹנָה] בְּמַלְכוּת) וּבְעֵצֶם יֵשׁוּ
 78 שֶׁם הוּי' גַּם לְמַעַלָּה מֵהָאֲצִילוֹת וְגַם הַמְשַׁכֵּת אֹרֵךְ הַקּוּ ג' לְמֵרוֹת שֶׁהִיא
 79 דְּרַגָּה רַבָּה יוֹתֵר נְעִלְתָּ מֵאֲצִילוֹת וְאֵין בָּהּ תְּחִלְקוֹת שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת, גַּם
 80 הִיא בָּאָה בְּשֵׁם הוּי'. וְכֵן גַּם לְגַבֵּי הַחֲלוּקָה לְאַרְבַּעַת עוֹלְמוֹת. עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 81 הַפְּרִיטִית הוּא (בְּמוֹנִיָּם רִבִּים) תְּחִלְתָּ הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְהַסְּפִירוֹת וְהַהֶגְבְּלוֹת
 82 שֶׁלָּא קִיּוּמוֹת לְמַעַלָּה מֵהָאֲצִילוֹת וּבוֹדָאֵי שֶׁהַגְּדוּרוֹת וְהַהֶגְבְּלוֹת שֶׁל הָעוֹלְמוֹת
 83 בְּרִיאָה, יִצִּירָה וְעִשְׂיָה לֹא קִיּוּמוֹת לְמַעַלָּה מֵהָאֲצִילוֹת וּבְכֹל זֹאת עֲצֵם הַמוּשַׁג
 84 שֶׁל מְעַרְכַת הַמַּחְוֹלֵקֶת לְאַרְבַּעַת 'עוֹלְמוֹת' קִיּוּמָתָם גַּם בְּאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שְׂקוּדָם
 85 הַצִּמְצוּם וְשֶׁם הֵם נִקְרָאִים אֲצִילוֹת דְּכֻלּוֹת, בְּרִיאָה דְּכֻלּוֹת וְכוּ'. (וְכַמּוֹ
 86 שְׂנַתְּבָאָר לְעִיל¹³ כְּמֵאמֵר דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל 'לְהַבִּין עֵינֵן שְׂמַחַת תּוֹרָה'

(7) ראה תו"ח בראשית ז, א ואילך. יד, ג ואילך. (8) ר"ה לב, א. וש"נ. ח"א לא, ב (תוספתא). הובא ונתבאר בד"ה בראשית ברא תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' פט). (10) ספר יצירה פ"א מ"ד. (11) תרגום יונתן עה"פ (ושם: בחוכמא). (12) תרגום אונקלוס עה"פ. (13) בד"ה להבין ענין שמחת תורה פ"ב (לעיל ע' 114 ואילך).

ש"פ בראשית, מברכים החודש מרחשון ה'תשח"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שנאמר בשנה זו, תשח"י שְׁכַל הָעֲנִינִים שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
2 הַפְּרָטִי יֵשׁ דְּגַמְתָּם גַּם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת, הָרִי
3 כְּשֵׁם שֶׁ"בְּרֵאשִׁית" קָאֵי עַל חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת הַפְּרָטִי, כֵּן
4 הוּא גַם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַכְּלָלִי שֶׁלְּפָנָי הַצְּמִצּוּם שֶׁגַם שֶׁם
5 יֵשׁ בְּחִינַת שְׁנִקְרָאת בְּרֵאשִׁית. וַיִּתְּרָה
6 מְזָה, שֶׁ"בְּרֵאשִׁית" קָאֵי עַל
7 בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֵלָה
8 גַּם מִבְּחִינַת אֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת,
9 בְּחִינַת אוֹר הַכְּלוּל בְּעֲצָמוֹתוֹ
10 שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאִפְּלוֹ לֹא
11 הַתְּחִיל לְהֵאִיר מִחוּץ לְעֲצָמוֹתוֹ וּמֵהוֹתוֹ
12 שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְעַד
13 שֶׁאֲמַתִּית עֲנִין "בְּרֵאשִׁית"
14 בְּרָא" הוּא לֹא כְּאוֹרוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-
15 בְּרוּךְ-הוּא אֵלָּא בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְּבַרְךָ,
16 שֶׁמְצִיאֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ וְלֹא מִשׁוּם
17 דְּבַר חִיצוֹנִי חֵס וְשֵׁלוֹם, שֶׁמִּמֶּנּוּ
18 מֵעֲצָמוֹתוֹ נִמְצְאוּ כָּל הַנִּמְצָאִים,
19 בְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֹּלל מִהַגְּלוּיִים הַכִּי
20 עֲלִיוֹנִים בְּבְחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּפָנָי
21 הַצְּמִצּוּם עַד לְנִמְצָאִים
22 הַגְּשָׁמִיִּים שֶׁלְּמַטָּה כּוֹלֵם נִמְצָאוּ
23 וְנִבְרָאוּ מֵעֲצָמוֹתוֹ, שֶׁהָרִי מֵאֲמַתִּת
24 הַמְצָאוֹ נִמְצָאוּ כָּל
25 הַנִּמְצָאִים.¹⁴
26 וְהִנֵּה הַפְּרוּשׁ הַיּוֹתֵר נֵעְלָה ד' בְּרֵאשִׁית בְּרָא",
27 שֶׁקָּאֵי עַל עֲצָמוֹתוֹ יִתְּבַרְךָ, קָשׁוֹר דְּוָקָא
28 עִם הַפְּרוּשׁ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, שֶׁקָּאֵי עַל הַמְּאָמֵר
29 הָאֱלֹקִי הַמְּהִירָה וּמְחִיָּה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ
30 הַגְּשָׁמִיִּים. וְכֵמוֹ שֶׁפֶתַח רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּאַגְרַת
31 הַקְּדוּשׁ¹⁵ שֶׁמֵּהוֹתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הַמְּאָצִיל בְּרוּךְ-
32 הוּא שֶׁמְצִיאֹתוֹ הוּא מֵעֲצָמוֹתוֹ וְאִינוֹ עֲלוּל
33 מֵאִיזָה עֵלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חֵס-וְשָׁלוֹם הוּא לְבָדוּ
34 כִּכְחוֹ וַיְכַלְתּוּ לְבְרָא יֵשׁ מֵאִין וְאָפְסַ הַמְּחַלֵּט
35 מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם עֵלָּה וְסִבָּה אַחֲרַת קוּדְמַת לֵישׁ
36 הַזֶּה, וְהִינּוּ, שֶׁהִתְהוּוֹת הֵישׁ הַגְּשָׁמִי שֶׁהִרְגֵּשְׁתוּ
37 הַיָּשׁ שֶׁמְצִיאֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ, הִיא כִּכְחַ הַעֲצָמוֹת
38 דְּוָקָא שֶׁמְצִיאֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ. וְעַל-דִּרְךָ מֵהַ
39 שְׁנַתְּבָאָר לְעִיל¹⁶ בְּפְרוּשׁ עֲנִין "אֵף עֲשִׂיתִיו"¹⁷
38 והולך ומבאר מדוע יש קשר מיוחד בין הפירוש שמייחס את "בראשית"
39 לעצמותו יתברך (הדרגה הכי עליונה) והפירוש שמייחס את "בראשית"
40 לבריאת הגשמיים כפשוטה (הדרגה הכי תחתונה):
41 וכמו שפֶתַח רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּאַגְרַת הַקְּדוּשׁ¹⁵ שֶׁמֵּהוֹתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
42 שֶׁל הַמְּאָצִיל בְּרוּךְ-הוּא שֶׁמְצִיאֹתוֹ הוּא מֵעֲצָמוֹתוֹ וְאִינוֹ
43 עֲלוּל מֵאִיזָה עֵלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חֵס-וְשָׁלוֹם, הוּא לְבָדוּ כִּכְחוֹ

(14) רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"א ה"א. (15) סימן כ. (16) ד"ה להבין ענין שמחת תורה פ"ז (לעיל ע' 121 ואילך). (17) ישעי' מג, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יצרתיו) "אף עשיתיו"¹⁷ בעבודת האדם ש"עשיתיו" הוא לשון
2 כפיה והכרח (על דרך מאמר חכמינו ז"ל "מעשין (כופין) על הצדקה)
3 והכונה בכללות לעבודה בדרך קבלת-עול והכרח, שיש בזה בפרטיות
4 ב' פרושים המתייחסים לשתי דרגות שונות. פרוש הא', דקאי על
5 מדרגה נעלית ביותר בקבלת
6 על, שהאדם הוא במצב של
7 בטול כל מציאותו, שאין לו
8 מציאות כלל, וכל ענינו הוא
9 לקיים רצון העליון. ופרוש
10 הב', דקאי על קבלת על
11 במדרגה פחותה ביותר, היינו
12 שהאדם הוא במצב של ישות
13 ומציאות ואין לו רצון
14 לאלקות, אלא שאף-על-פי-
15 בן הוא כופה את עצמו
16 ומקבל עלו יתברך וכמובן קיים
17 ריחוק ופער גדול מאד בין שתי
18 הדרגות. בפרוש הראשון מדובר על
19 עבודת ה' למעלה מהבנה והשגה ועל
20 ביטול במציאות שנובע מעצם הנשמה,
21 ואילו בפרוש השני מדובר על מי
22 שמצד עצמו אין לו רצון לאלוקות ויש
23 לו רצונות זרים אלא שבכל זאת כופה
24 את עצמו לעבודת ה'.
25 ונתבאר בזה, דכיון שב'
26 המדרגות נרמזות בתבת
27 "עשיתיו", הרי למרות הפער
28 והמרחק הגדול בין שתי הדרגות, סוף
29 סוף הן קשורות זו בזו, והינו,
30 שכיון שזהו ענין של בטול כי
31 בשתי הדרגות יש נקודה משותפת -
32 האדם מבטל את עצמו לקודש-בורך-
33 הוא, הרי זה קשור עם הענין
34 ד"עשיתיו" לשון כפיה והכרח,
35 כנ"ל שבו נרמז הבטול
36 במציאות, שהוא למעלה
37 מ"יצרתיו" ו"בראתיו"¹⁷ כי
38 המושגים "יצירה" ו"בריאה" מורים על
39 מציאות, ובעבודת ה' הכוונה לבחינות
40 שונות של ישות עצמית. ואילו המושג
41 "עשייה" הורמו לביטול מוחלט של
42 המציאות והישות העצמית הוא למעלה
43 מזה, ולמעלה מכל האורות
44 והגלויים, גם אור הפלול
45 בעצמותו, אלא הוא הביטול
46 מגיע 'עוגע' בעצמותו יתברך
47 ממש.

ועל-דרך-זה בענייננו, שהפח האלקי המהנה את הנבראים
הגשמיים הרי הוא קשור עם העצמות דוקא, שזהו
שהתהוות הגשמיית היא מעצמותו יתברך כפי שהוסבר לעיל.
ובזה יובן מה שכתוב המגיד מראשית אחרית, שכל
הבחינות ד"ראשית"
שבכללות העולמות
וההשתלשלות שנימנו לעיל
בפרטיות (דבר הוי' המהווה את
הגשמיות, חכמה דאצילות, הכתר
שלמעלה מאצילות, ראשית הקו,
אצילות דכללות, אור הכלול בעצמותו)
שכולם הם "ראשית" לגבי הדרגות
שלמטה מהם הם בחינת אחרית
לגבי אמתית הענין
ד"ראשית", "בראשית ברא
אלקים" שמים וארץ כפשוטו.
והינו לפי ששרש הענין
ד"בראשית ברא אלקים"
שמים וארץ בגשמיות כפשוטו הוא
בעצמותו יתברך (דאף
שבפשוטות קאי על המאמר
האלקי המהנה את הנבראים
הגשמיים, הרי ישנו בזה בתוך
המאמר המהווה בפועל כח
העצמות שהוא שורש התהוות
הגשמיות, כנ"ל), ולגבי עצמותו
יתברך שהוא ה"ראשית" האמתית
כל הענינים גם הענינים הכי נעלים
שנימנו לעיל אינם נחשבים "ראשית"
אלא הם בבחינת אחרית.
והינו, שלגבי העצמות לא
שיף לומר על שום בחינה, גם הכי
נעלית (ולמרות שביחס לדרגות אחרות
היא אכן "ראשית") שזוהי מדרגה
תחתונה יותר, מדרגה שניה
או שלישית וכיוצא בזה,
אלא זהו ענין של אחרית,
באין ערוף לגמרי כשם שלאמיתו
של דבר, אם לא מדברים באופן יחסי
אלא בעצם מהות הדברים, הפער
ורחוק הערך בין "ראשית" ו"אחרית"
הוא מרחק לאין שיעור.
ג) אמנם הגם שכל עניני
האורות והגלויים הכי
עליונים הם בבחינת אחרית
לגבי עצמותו יתברך וגם
הדרגות הכי עליונות רחוקות מעצמותו

בעבודת האדם, שיש בזה ב' פרושים. פרוש
הא', דקאי על מדרגה נעלית ביותר בקבלת על,
שהאדם הוא במצב של בטול כל מציאותו,
שאין לו מציאות כלל, וכל ענינו הוא לקיים
רצון העליון. ופרוש הב', דקאי על קבלת על
במדרגה פחותה ביותר, היינו שהאדם הוא
במצב של ישות ומציאות ואין לו רצון לאלקות,
אלא שאף-על-פי-כן הוא כופה את עצמו
ומקבל עלו יתברך. ונתבאר בזה, דכיון שב'
המדרגות נרמזות בתבת "עשיתיו", הרי הן
קשורות זו בזו, והינו, שכיון שזהו ענין של
בטול, הרי זה קשור עם הענין ד"עשיתיו" שבו
נרמז הבטול במציאות, שהוא למעלה
מ"יצרתיו" ו"בראתיו"¹⁷, ולמעלה מכל האורות
והגלויים, גם אור הפלול בעצמותו, אלא הוא
מגיע בעצמותו יתברך ממש. ועל-דרך-זה
בענייננו, שהפח האלקי המהנה את הנבראים
הגשמיים הרי הוא קשור עם העצמות דוקא,
שזהו שהתהוות הגשמיות היא מעצמותו
יתברך.

ובזה יובן מה שכתוב המגיד מראשית אחרית,
שכל הבחינות ד"ראשית" שבכללות
העולמות וההשתלשלות, הם בחינת "אחרית"
לגבי אמתית הענין ד"ראשית", "בראשית ברא
אלקים". והינו לפי ששרש הענין ד"בראשית
ברא אלקים" הוא בעצמותו יתברך (דאף
שבפשוטות קאי על המאמר האלקי המהנה את
הנבראים הגשמיים, הרי ישנו בזה כח
העצמות), ולגבי עצמותו יתברך כל הענינים הם
בבחינת אחרית. והינו, שלגבי העצמות לא שיף
לומר שזוהי מדרגה תחתונה יותר, מדרגה שניה
או שלישית וכיוצא בזה, אלא זהו ענין של
אחרית, באין ערוף לגמרי.

ג) אמנם הגם שכל עניני האורות והגלויים
הכי עליונים הם בבחינת אחרית
לגבי עצמותו יתברך וגם
הדרגות הכי עליונות רחוקות מעצמותו

ש"פ בראשית, מברכים החודש מרחשון ה'תשח"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יתברך באין ערוך ולאין ישעור, **מִפְּלִ-מְקוֹם, הָרִי** סוף סוף הוא
2 עצמותו יתברך **נִמְצָא בָהֶם** בכל הדרגות העליונות ואפילו בדרגות
3 הנחותות ביותר, כדלהלן.
4 **דְּהֵנָּה יָדוּעַ שְׁתַּקְלִית הַפְּנֵה בְּהֵתְהוּת כָּל הַנִּמְצָאִים,**
5 **מֵהָאוֹרוֹת וְהַגְּלוּיִים הַכִּי**
6 **עֲלִיּוֹנִים, כּוֹלֵל הָאוֹר הַכּוֹלֵל** 1 **נִמְצָא בָהֶם.** דְּהֵנָּה יָדוּעַ שְׁתַּקְלִית הַפְּנֵה
7 **בְּעֲצָמוֹתָו** שהוא הדרגא הגבוהה
8 ביותר מכל הדרגות ב"ראשית" שנמנו
9 לעיל (ורק עצמותו יתברך היא למעלה
10 מבחינה זו), **עַד לְעֲנִינִים הַכִּי**
11 **תַּחְתּוֹנִים שְׁבִסְדָּר**
12 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, עַד לְעוֹלָם** 6
13 **הַזֶּה הַגְּשָׁמִי, הָרִי הַכוּוּנָה** 7
14 והמטרה של כל זה היא **בְּכָדִי** 8
15 **לְהַשְׁלִים** להביא לפועל וליישם את
16 **הַפְּנֵה שְׁנִתְאַוָּה הַקַּב"ה**
17 **לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבַּרְךָ דִּירָה**
18 **בְּתַחְתּוֹנִים** 18 שהעולמות והנבראים
19 התחתונים יתעלו למצב כזה שיוכלו
20 להיות מקום משכן ראוי, 'דירה'
21 להשראת השכינה וגילוי אלוקות.
22 **וּבְלִשׁוֹן רְבוּתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ** 19,
23 **דְּהִשְׁעַם לְמָה נִתְאַוָּה אֵין אָנוּ**
24 **יּוֹדְעִים, אָבֵל יּוֹדְעִים אָנוּ**
25 **שְׁנִתְאַוָּה. וְכַמְבָּאָר גַּם בְּפִרוּשׁ**
26 **מֵאֲמֵר רְבוּתֵינוּ ז"ל** 20 במדרש
27 על הפסוק "נעשה אדם בצלמנו
28 כדמותנו" שהכתוב נאמר בלשון רבים
29 ("נעשה" ולא בלשון יחיד "אעשה")
30 כי לפני יצירת האדם נמלך (התייעץ),
31 הקדוש-ברוך-הוא כביכול, עם נשמות
32 הצדיקים האם כדאי לעשות זאת.
33 ותורת החסידות מבארת את המשמעות
34 הפנימית של הדברים: **בְּמִי נִמְלָךְ**
35 **בְּנַשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים,**
36 **שְׁעֵלָה לְפָנָיו יִתְבַּרְךָ קוֹרֵם**
37 **הַבְּרִיאָה הַתַּעֲנוּג שִׁיתַּעֲנֵג**
38 **מַעֲבֹדֵת הַצַּדִּיקִים, וְעַמָּךְ**
39 **כָּלֵם צַדִּיקִים** 21, **שְׁנַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יִשְׁלִימוּ אֶת הַפְּנֵה**
40 **לְעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבַּרְךָ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים** והרצון לעונג זה, כביכול, הוא
41 שגורם את בריאת האדם והעולם.

18) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. 19) סה"מ עטר"ת ע' שב. וראה המשך תרס"ו ס"ע ז. סה"מ ה'ש"ת ע' 18. ועוד. 20) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. 21) ישע"י ס, כא. משנה סנהדרין ר"פ חלק. 22) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' תקמו. 23) ראה דניאל ז, י. 24) ראה המשך תרס"ו ע' קנג ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ "הַמְּגִיד מְרֵאשִׁית אַחֲרִית", דְּ"רֵאשִׁית" קָאֵי עַל
 2 עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא ה'רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי לֹא כִּמוֹ כֹּל שֶׁאֵר
 3 הַדְּרוֹגוֹת שֶׁל "רֵאשִׁית" שֶׁהֵם "רֵאשִׁית" אֲךָ וְרַק יִחְסִית לְדְרוֹגוֹת שֶׁלֹּמֶטָה מֵהֵם,
 4 וְעַל-זֶה נֶאֱמַר הַמְּגִיד מְרֵאשִׁית אַחֲרִית, הֵיִינוּ, שֶׁעֲצֻמוֹתוֹ
 5 יִתְבָּרַךְ נִמְשָׁךְ כְּפִיכּוֹל בְּכַחֲנִית
 6 אַחֲרִית שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר רַק בְּכַחֲנִית
 7 הָאֵרָה, מְבַלִּי שִׁיחִיהָ בְּאוֹר גִּילּוֹי שֶׁל
 8 הַעֲצֵם עֲצֻמוֹ אֵלֶּה ה'"רֵאשִׁית" הָאֲמִתִּי
 9 נִמְשָׁךְ וּבֹא גַם בְּכַחֲנִית אַחֲרִית, הֵיִינוּ
 10 בְּכֹל הַדְּרוֹגוֹת הַנְּמוּכּוֹת בִּיְתֵר, דְּקָאֵי
 11 עַל כָּל הַנְּמַצָּאִים מִלְּמַעְלָה מֵעֵלָּה
 12 (אוֹר הַכְּלוּל בְּעֲצֻמוֹתוֹ) וְעַד לִמְטָה
 13 מִטָּה (שְׁמַיִם וָאָרֶץ כְּפִשׁוּטוֹ) שֶׁהֵם
 14 כּוֹלֵם בְּכַחֲנִית אַחֲרִית לְגַבִּי
 15 עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁבָּהֶם
 16 נִמְצָא הַעֲצֻמוֹת מִמֶּשׁ
 17 (כְּנ"ל).
 18 וְזֶהוּ מָה שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן
 19 בְּפִרּוּשׁ "הַמְּגִיד מְרֵאשִׁית
 20 אַחֲרִית", שֶׁכָּל מְקוֹם בְּמִקְרָא
 21 שֶׁנִּזְכָּר לְשׁוֹן רֵאשִׁית, הַכֹּל
 22 הוּא מִן אוֹתוֹ הָרֵאשִׁית
 23 שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֵאשִׁית בְּרָא גוֹי
 24 (שֶׁכָּל עֲנִינֵי רֵאשִׁית נִמְשָׁכִים
 25 וְדוֹבְקִים כְּפִירוּשׁ רש"י שֶׁבְכֹל מְקוֹם
 26 (בְּכֹל הַדְּרוֹגוֹת) הַמִּילָה "רֵאשִׁית" דְּבוּקָה
 27 וְנִסְמַכַת לְמִילָה הַבָּאָה, וְהַמְשַׁמְעוֹת
 28 הַרוֹחֲנִית שֶׁל הַדְּבָרִים הֵיא שֶׁלֹּאֲמָתוֹ שֶׁל
 29 דְּבַר כֹּל הַדְּרוֹגוֹת בִּירֵאשִׁית נִמְשַׁכּוֹת
 30 וְדוֹבְקוֹת בְּ"רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי),
 31 וְהֵיִנוּ, שֶׁאֵפֶי שֶׁמְדַבֵּר אוֹדוֹת
 32 עֲנִינֵי רֵאשִׁית, מְכַל-מְקוֹם
 33 נִקְרָאִים בְּפִסּוּק בְּשֵׁם אַחֲרִית
 34 וְהַכּוֹתוּב לֹא אוֹמֵר "הַמְּגִיד מְרֵאשִׁית
 35 רֵאשִׁית", כִּי שֶׁעֲלָתָהּ הַשְּׂאֵלָה בְּתַחֲלִית
 36 הַמֵּאֵמֵר - דְּשִׁנְיָהֶם אֲמַת,
 37 שֶׁלְּגַבִּי הַעֲצֻמוֹת גַּם הַדְּרוֹגוֹת הַכִּי
 38 לְעִיּוֹנוֹת בִּירֵאשִׁית' הֵם בְּכַחֲנִית
 39 אַחֲרִית, וְכַנ"ל שֶׁכָּל מָה
 40 שֶׁאֵינוֹ עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ הֵרִי זֶה
 41 בְּכַחֲנִית אַחֲרִית, וְמָה
 42 שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "רֵאשִׁית"
 43 הֵרִי זֶה בְּעֲנִין מְדַרְגָּתָם, שֶׁהֵם
- ביאור בדרך אפשר
 1 מְרֵאשִׁית אַחֲרִית", דְּ"רֵאשִׁית" קָאֵי עַל עֲצֻמוֹתוֹ
 2 יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא ה'רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי, וְעַל-זֶה נֶאֱמַר
 3 הַמְּגִיד מְרֵאשִׁית אַחֲרִית, הֵיִינוּ, שֶׁעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ
 4 נִמְשָׁךְ כְּפִיכּוֹל בְּכַחֲנִית אַחֲרִית, דְּקָאֵי עַל כָּל
 5 הַנְּמַצָּאִים שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית אַחֲרִית לְגַבִּי עֲצֻמוֹתוֹ
 6 יִתְבָּרַךְ, שֶׁבָּהֶם נִמְצָא הַעֲצֻמוֹת מִמֶּשׁ (כְּנ"ל).
 7 וְזֶהוּ מָה שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן בְּפִרּוּשׁ "הַמְּגִיד
 8 מְרֵאשִׁית אַחֲרִית", שֶׁכָּל מְקוֹם בְּמִקְרָא שֶׁנִּזְכָּר
 9 לְשׁוֹן רֵאשִׁית, הַכֹּל הוּא מִן אוֹתוֹ הָרֵאשִׁית
 10 שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֵאשִׁית בְּרָא גוֹי (שֶׁכָּל עֲנִינֵי רֵאשִׁית
 11 נִמְשָׁכִים וְדוֹבְקִים בְּ"רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי), וְהֵיִנוּ,
 12 שֶׁאֵפֶי שֶׁמְדַבֵּר אוֹדוֹת עֲנִינֵי רֵאשִׁית, מְכַל-מְקוֹם
 13 נִקְרָאִים בְּפִסּוּק בְּשֵׁם אַחֲרִית, דְּשִׁנְיָהֶם אֲמַת,
 14 שֶׁלְּגַבִּי הַעֲצֻמוֹת הֵם בְּכַחֲנִית אַחֲרִית, וְכַנ"ל שֶׁכָּל
 15 מָה שֶׁאֵינוֹ עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ הֵרִי זֶה בְּכַחֲנִית
 16 אַחֲרִית, וְמָה שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "רֵאשִׁית" הֵרִי זֶה
 17 בְּעֲנִין מְדַרְגָּתָם, שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית רֵאשִׁית לְגַבִּי
 18 הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁלֹּמֶטָה מֵהֵם. וְכַעֲמָק הַעֲנִין, הֵנָּה הֵא
 19 גּוֹפֵא שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית רֵאשִׁית לְגַבִּי הַמְּדַרְגּוֹת
 20 שֶׁלֹּמֶטָה מֵהֵם, הֵרִי זֶה מִצַּד הַעֲנִין דְּ"הַמְּגִיד
 21 מְרֵאשִׁית אַחֲרִית", הֵיִינוּ, לְפִי שֶׁנִּמְצָא בָּהֶם
 22 עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא ה'רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי, וְלִכְן
 23 נִקְרָאִים גַּם הֵם בְּשֵׁם "רֵאשִׁית".
 24 (ה) וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן בְּתוֹסַפַּת בְּאוֹר מֵאֵמֵר
 25 כ"ק מו"ח אֲדַמּו"ר²⁵ שֶׁאֲפֵן
 26 הַהִנְהָגָה דְּשִׁבְתָּ בְּרֵאשִׁית נוֹגַע לְכָל
 27 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה, נוֹסֵף עַל הַפִּרּוּשׁ הַפְּשׁוּט
 28 בְּכָל עֲנִינֵי הַשְּׂאֵלָה, יִשְׁנוּ גַם הַפִּרּוּשׁ הַפְּנִימִי דְּקָאֵי
 29 עַל כָּל עֲנִינֵי הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת, שֶׁהֵרִי 'שְׂהָרִי' הוּא
 30 מְלִשׁוֹן שְׁנוּי²⁶, וְעַל-דֶּרֶךְ הַמְּבָאָר בְּחִסְדוֹת²⁷
 31 גַּבִּי אֲתָרוּג שֶׁנִּקְרָא הֶדֶר עַל שֵׁם שְׁדֵר בְּאֵילָנוֹ
 32 מְשֻׁנָּה לְשֻׁנָּה²⁸, שֶׁהוּא סוֹבֵל אֵת כָּל הַשְּׁנוּיִים, וְהֵיִנוּ לְפִי שֶׁעֲנִין הָאֲתָרוּג הוּא

(25) ראה לקו"ש ח"ב ע' 449. וראה לקו"ש ח"כ ע' 556. וש"נ. (26) עבודת הקודש ח"ד פ"ט. אוה"ת מקץ שלח, סע"ב.
 (27) המשך וככה תרל"ז פפ"ז. פצ"ד. (28) סוכה לה, א.

ש"פ בראשית, מברכים החדש מרחשון ה'תשח"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עולם האחדות²⁹ שמבחינתו לא קיימים הבדלים וחילוקים והכול
 2 בטל לקדוש-ברוך-הוא שהוא אחד ויחיד], דהינו, כל השנויים
 3 שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור
 4 הפלול בעצמותו (הדרגה הכי נעלית בראשית כנ"ל). ובכל
 5 מדרגות אלו נוגע אפן
 6 ההנהגה דשבת בראשית, 1 עולם האחדות²⁹], דהינו, כל השנויים שבכל
 7 והינו לפי שאז קורין בתורה 2 המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור
 8 בראשית ברא אלקים, וכנ"ל 3 הפלול בעצמותו. וככל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה דשבת בראשית, והינו
 9 (סעיף ב) שיש בזה כמה 4 לפי שאז קורין בתורה בראשית ברא אלקים, וכנ"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה
 10 מדרגות, החל מהפירוש 5 מדרגות, החל מהפירוש דקאי על הכח
 11 הפשוט דקאי על הכח 6 והארץ הגשמיים, ועד לפירוש (שקשור גם עם
 12 האלקי שמהנה את השמים 7 בפנימיותו) ש"ב בראשית ברא" קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית'
 13 והארץ הגשמיים, ועד 8 האמתי, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת
 14 לפירוש (שקשור גם עם 9 האור הפלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באפן של
 15 הפירוש הפשוט, וישנו 10 הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.
 16 בפנימיותו כמבואר לעיל
 17 בהרחבה) ש"ב בראשית ברא"

(29) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תמו ואילך.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

1 איני מאמין שכך שמעת, ועל כן אעלה את יצחק לעולה.
 2 עוד דורשת הגמרא באופן אחר מהו 'אחר הדברים האלה': רבי לוי
 3 אומר, 'אחר הדברים האלה' אחר דבריו של ישמעאל ליצחק, שאמר
 4 לו ישמעאל ליצחק, אני גדול ממך במצות, שאותה כלת בן שמת
 5 ימים ולא יכולת למחות, ואני נימולתי בן שלש עשרה שנה, ולא
 6 מחיתי. לוי יצחק, ובאמר אחד שבו נימולת אתה מנהג בן -
 7 אתה מצערני ומתפאר עלי, אני גדול ממך, שאפילו אם אומר לי
 8 הקדוש ברוך הוא, וכה עצמך לפני, אני זוכה עצמי לפניו. והוה
 9 שנאמר מיד לאחר מכן והאלהים נסה את אברהם, שציווהו
 10 לשחוט את יצחק.
 11 הגמרא חוזרת לעסוק בדיני נביא שקר: תנו רבנן, נביא שהדיח -
 12 שהתנבא בשם ה' שיש לעבוד עבודה זרה, נידון בסקילה, דברי
 13 חכמים, רבי שמעון חולק ואומר שנידון בחנק. וכן מדיחי עיר הנדחת
 14 - שהסיתו יושבי עיר מישאל לעבודת כוכבים, חכמים אומרים,
 15 שמיתתם בסקילה, ורבי שמעון אומר, בחנק.
 16 הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: למדנו בברייתא, שלדעת
 17 חכמים נביא שהדיח מיתתו בסקילה. מבררת הגמרא: מאי טעמא
 18 דרבנן, מבארת הגמרא: איתא תרחה תרחה מפיסת - לומדים
 19 מגזירה שוה כי 'הדחה' שנאמרה בנביא (דברים יג ט) 'והקבית ההוא
 20 וגו' יוקם כי דבר סרה וגו' להדיחך, 'להדחה' שנאמרה במסית (שם
 21 יג יא), 'וסקלתו באבנים וקם כי בקש להדיחך, מה להלן (מסית)
 22 בסקילה, אף כאן ונביא שהדיח בסקילה.
 23 ומבארת הגמרא עוד: ורבי שמעון הסובר שנביא שהדיח בחנק,
 24 טעמו שמתה פתיבא ביה - נאמר בו 'ויקם' (שם יג ט), וכל מיתה
 25 האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק.
 26 עוד למדנו, שלחכמים מדיחי עיר הנדחת בסקילה. מבררת הגמרא:
 27 מאי טעמא דרבנן, מבארת הגמרא: חכמים נמרי - למדו גזירה שוה

28 תרחה תרחה, שנאמרה 'הדחה' במדיחי עיר הנידחת (דברים יג יד)
 29 'וידיחו את ישבי עירם' וגו', ויש ללמוד או מפיסת שנאמרה בו
 30 הדחה כאמור לעיל, ועונשו בסקילה, או מנביא שהדיח, שאף בו
 31 נאמרה 'הדחה', ולמדנו לעיל שמיתתו בסקילה מגזירה שוה
 32 ממשית. והוא חזר ומלמד לגבי מדיחי עיר הנידחת.
 33 ומבארת הגמרא עוד: ורבי שמעון הסובר שמדיחי עיר הנידחת
 34 בחנק, נמרי גזירה שוה תרחה תרחה מנביא - מ'הדחה' שנאמרה
 35 בנביא שהדיח, 'להדחה' שנאמרה במדיחי עיר הנידחת, וכיון
 36 שלרבי שמעון מיתת נביא שהדיח בחנק, אף מדיחי עיר הנידחת
 37 מיתתם בחנק.
 38 שואלת הגמרא על רבי שמעון: ולינמר - וילמד גזירה שוה זו של
 39 הדחה הדחה מפיסת, כפי שלמדו חכמים, ויהיה דין מדיחי עיר
 40 הנידחת בסקילה כמסית. מיישבת הגמרא: לרבי שמעון דנין
 41 בגזירה שוה את דין המפיסת רבים בעיר הנידחת, מפיסת רבים -
 42 מנביא שהדיח רבים, ואין דנין בגזירה שוה את דין המפיסת רבים
 43 בעיר הנידחת, מפיסת יחיד, ועל כן הוא לומד מנביא שהדיח ולא
 44 ממשית.
 45 מקשה הגמרא: אדרבה - מסתבר יותר להיפך, שדנין את דין מדיחי
 46 עיר הנידחת שהם הדיינים (אדם פשוט), מדין מסית שהוא הדיינים,
 47 ואין דנין את דין מדיחי עיר הנידחת שהם הדיינים, מדין נביא,
 48 שעונשו חמור יותר בגלל מעלתו.
 49 מיישבת הגמרא: ורבי שמעון יאמר לך, שאכן יש לרדן הדיוט
 50 מהדיוט, ולא מנביא, אבל כיון שנביא זה הדיח לעבוד עבודה זרה,
 51 אין לך הדיינים גדול מיה, ואין הוא נחשב לנביא.
 52 רב חסדא מבאר לגבי אלו מצות נאמרה מחלוקתם של רבי שמעון
 53 ורבנן בנביא שקר: אומר רב חסדא,

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- א. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר פעם¹ בענין ברכת שהחיינו שמברכים בשמחת-תורה, שנוסף לכך¹ שהברכה היא על היום-טוב (כמו שמברכים ברכת שהחיינו בכל יום-טוב), הרי היא גם על התורה.²
- וצריך להבין²: איך שייך לברך "שהחיינו" על התורה, בה בשעה שהתורה היא דבר תמיד, שהרי בכל ימי השנה ישנו החיוב דלימוד התורה?
- ולהעיר, שגם בהזמן דחורבן בית המקדש (תשעה באב) שיש בו הגבלות בלימוד התורה – ישנם ענינים שמותר ללמוד³, ובמילא, גם אז ישנו החיוב דלימוד התורה. ומלבד זאת שגם אז יש ענינים שמותר ללמד, הרי ההגבלה בלימוד התורה אינה בסתירה לעצם החיוב דלימוד התורה, כיון שחיוב זה הוא תמיד, אלא שישנם ענינים צדדיים שמונעים את קיום החיוב בפועל, ועל דרך שאסור ללמוד במבואות המטונפים⁴, שאין זה חשיב הפסק בהחיוב דתלמוד תורה, כיון שהחיוב ישנו בתמידות, אלא ש"אריה הוא דרביע עלי"⁵.
- ועל דרך שמצינו לענין קיום המצוות, שמצוה כזו שמצד עצמה חל חיובה בתמידות, אלא שמצד ענינים צדדיים אי אפשר לקיימה בכל הזמנים, אינה בכלל מצוות עשה שהזמן גרמא, כי לא הזמן גורם את החיוב, שהרי חיובה הוא בתמידות, אלא שבזמנים מסויימים ישנו "אריה דרביע עלי" שבגלל זה אי אפשר לקיימה בפועל. וכמורכב יובן במצות תלמוד תורה, שחיובה בכל הזמנים ובכל המקומות, וכאשר ישנם מקומות (וזמנים) שאי אפשר לקיימה בפועל, אין זה בסתירה לעצם החיוב דתלמוד תורה. וכיון שהחיוב דתלמוד תורה הוא תמיד – אינו מובן: איך שייך לברך "שהחיינו" על התורה?
- ב. ויש להוסיף, שכמו כן נשאלת השאלה⁶ בנוגע לברכת התורה בכל יום, דלכאורה, כיון שהחיוב דתלמוד תורה ישנו תמיד, ואין בזה הפסק, למה מברכים בכל יום, ואין יוצאים ידי חובה בברכת התורה דאתמול?
- ואין לומר שברכת התורה שבכל יום היא מצד השינה שבליילה שחשובה הפסק, דאם כן, גם מי שישן באמצע היום יצטרך לחזור ולברך ברכת התורה, וכיון שהדין אינו כן⁷, הרי מוכח שהשינה אינה נחשבת להפסק,
- לא מבעי כאשר השינה היא באופן ד"נים ולא נים⁸ שבודאי אינה חשובה הפסק, דאף שאינו שייך לעיון בתורה, מכל-מקום, שייך הוא לתלמוד תורה בדיבור, אלא אפילו כאשר ישן שינה גמורה, שאז אינו שייך לתלמוד תורה כלל, מכל-מקום, אין זה נחשב להפסק, כיון שגם אז ישנו החיוב דתלמוד תורה, ואין זה אלא ש"אריה הוא דרביע עלי", כנזכר לעיל.
- והיינו, שבעצם הענין דחיוב תלמוד התורה אין הפסק כלל, כי אף-על-פי שהאדם מטבעו מוכרח לישון, כדאיתא בגמרא⁹ לענין שבועה שלא אישן כו', ואם כן מוכרח הוא להפסיק מתלמוד תורה, מכל-מקום, אין זה חשוב הפסק בעצם ענין התורה, כי אם מניעה בלבד מצד ענין צדדי.
- וכיון שהחיוב דתלמוד תורה הוא תמיד, ואף פעם לא נפטרים מחיוב זה – הוצרך להיות הדין שכאשר יהודי נעשה בר-מצוה ומתחייב בתלמוד תורה, אזי יצטרך לברך ברכת התורה, ובברכה זו יצא ידי חובה על משך כל ימי חייו?

(5) עירובין עח, ב. שבועות כב, ב. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(6) ראה גם תו"מ חט"ו ע' 261 ואילך. וש"נ.

(7) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז. וש"נ.

(8) פסחים קכ, רע"ב.

(9) סוכה נג, א. וש"נ.

(1) שיחת שמח"ת לפני הקפות תרצ"ז ס"ד (סה"ש תרצ"ז ע' 196). וש"נ. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ד ס"ז (תו"מ ח"י ע' 87). וש"נ.

(2) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ב בתחילתה (תו"מ ח"ד ע' 72 ואילך).

(3) ראה שו"ע או"ח סתקנ"ד ס"ב.

(4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ה. וש"נ.

- 1 ומסקנת הדברים – שחכמים תיקנו לברך ברכת התורה בכל יום לפי שבכל יום נעשה האדם בריה
2 חדשה.⁷
- 3 אבל עדיין נשאלת השאלה בנוגע לברכת שהחיינו בשמחת-תורה – כיצד שייך לברך "שהחיינו" על
4 התורה, בשעה שאין בזה הפסק?
- 5 ג. זאת ועוד:
- 6 אפילו אם נאמר ששייך הפסק בתלמוד תורה – הרי ברכת שהחיינו מברכים רק על דבר חדש,
7 מה-שאינ-כן על דבר ישן, שגם כאשר חוזרים ועושים אותו לאחר הפסק משך זמן, אין מברכין שהחיינו,
8 כיון שזהו דבר ישן. וכמו ברכת שהחיינו על פרי חדש דוקא¹⁰, מה-שאינ-כן פרי ישן, הנה אף שעבר
9 משך זמן שלא אכלוהו, אין מברכין עליו שהחיינו.
- 10 ועל-פי-זה, הרי מלבד האמור לעיל שלא שייך הפסק בתלמוד תורה – כיון שהתורה היא תמיד אותה
11 התורה, כיצד שייך לברך שהחיינו על התורה?
- 12 ד. ועל כן צריך לומר, שאף-על-פי שהתורה היא אותה התורה, מכל-מקום, ניתוסף התחדשות בתורה,
13 על דרך מה שכתוב¹¹ "תורה חדשה מאתי תצא", והיינו, שבשמחת-תורה נעשית התחדשות והמשכה
14 חדשה בתורה.
- 15 ועל-פי הכלל "מעלין בקודש"¹² - שזהו החידוש שישנו אצל נשמות בגופים, שנקראים "מהלכים",
16 כמו שכתוב¹³ "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" – נמצא, שבשמחת-תורה בכל שנה ושנה נעשית
17 התחדשות נעלית ועמוקה יותר, והיינו, שאף-על-פי שגם בשמחת-תורה בשנים שלפני זה היתה
18 התחדשות, הנה בשמחת-תורה בשנה זו נעשית המשכה חדשה שלא היתה מעולם¹⁴.
- 19 ה. והענין בזה:
- 20 במשך השנה מקיים כל יהודי כמה וכמה מצוות, שעל ידם נעשה "יחוד" . נצחי לעולם ועד¹⁵.
- 21 ואף-על-פי ש"עבירה מכבה מצוה"¹⁶, הרי זה רק לגבי ענין השכר, ולגבי הענינים שפועלת המצוה
22 בנפש, אבל עצם המצוה, הרי זה ענין נצחי לעולם ועד.
- 23 כלומר: כאשר יהודי עובר עבירה חס-ושלום – הרי זה ענין עובר שאין לו מציאות, הן מצד האדם,
24 ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁷, והן מצד מציאות העבירה עצמה, דכיון שלעתיד-לבוא "את רוח הטומאה אעביר
25 מן הארץ"¹⁸, תחבטל מציאותה, ובמילא, גם עכשיו, לפי שעה, אינה מציאות,
- 26 – ועל דרך שמצינו לגבי מלאכות שבת, שקשר שעתידי להחזירו אינו קשר של קיימא¹⁹.
- 27 מה-שאינ-כן כאשר יהודי מקיים מצוה – הרי זה ענין נצחי, הן לגבי עצם מציאות המצוה, והן לגבי
28 נפש האדם, שהמצוה מתאחדת עם הנשמה ביחוד נצחי.
- 29 ונמצא, שכאשר עוברת שנה שלימה, שהעבירות שנעשו בה אינן במציאות, והמצוות שנעשו בה הן
30 נצחיות,
- 31 – והרי לא ימלט שבמשך השנה לא יקיים יהודי כמה וכמה מצוות, ועל דרך מה שכתב רבינו הזקן
32 ב'תורה אור'²⁰ ש"מצינו בנבוכדנצר בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל
33 העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד את המקום בכך" –

(10) ראה לוח (סדר) ברכת הנהנין לאדה"ז פי"א ס"ב (סי"ב).
וש"נ.
(11) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
(12) ברכות כח, א. וש"נ.
(13) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. ובכ"מ.
(14) ראה תניא אגה"ק סי"ד.
(15) תניא פכ"ה (לב, א).
(16) סוטה כא, א.
(17) ע"פ ש"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז
פי"ד סה"ג.
(18) זכרי' יג, ב.
(19) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסשי"ז. וש"נ.
(20) מקץ לא, ג.

1 אזי נתעלה כל יהודי בעבודתו, וכנ"ל שנשמות נקראות "מהלכים", ובמילא, גם ענין התחדשות התורה
 2 והמשכת אור חדש בשמחת-תורה הוא בכל שנה באופן נעלה ועמוק יותר.
 3 ו. וביאור ענין התחדשות התורה שבשמחת-תורה:
 4 שמחת-תורה בא לאחרי העבודה דחודש אלול, ראש-השנה ויום הכיפורים, שהיא עבודת התשובה.
 5 והרי ענין התשובה הוא שינוי המהות, שלכן, כל הענינים הבלתי-רצויים שהיו בשנה שעברה אינם שייכים
 6 עתה, כיון שעתה הוא אדם אחר, מהות אחרת לגמרי.
 7 וזהו הטעם שתשובה קורעת גזר דינו של אדם²¹ (אפילו לאחר שנחתם²²), דכיון שעל-ידי התשובה
 8 נשתנה מהותו, הרי הוא אדם אחר לגמרי, שעליו לא היה מעולם גזר דין זה. ועל דרך ששינוי השם קורע
 9 גזר הדין, מטעם הנ"ל²³.
 10 וכיון שכל הענינים קשורים עם התורה, כמאמר²⁴ "אסתכל באורייתא וברא עלמא", ועל-אחת-כמה-
 11 וכמה בנוגע לבני-ישראל, שהתקשרותם עם התורה היא באופן ש"ישראל ואורייתא כולא חד"²⁵,
 12 – ועל דרך שאמר פעם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁶ שחסידות וחסידים הם דבר אחד, שלא יכולה להיות
 13 חסידות ללא חסידים, ולא יכולים להיות חסידים ללא חסידות. וכן הוא גם בחיצוניות הענינים, שישראל
 14 ואורייתא כולא חד –
 15 הרי מובן, שכאשר נעשה חידוש ושינוי המהות בישראל, נעשה חידוש גם בתורה.
 16 והיינו, שאף שלומדים לכאורה אותה התורה שלמדו בשנה שעברה, הרי לאמיתו של דבר יש בה אור חדש.
 17 וכיון שהנהגתם של בני-ישראל היא באופן ד"מעלין בקודש", שבכל שנה מתעלים לדרגא נעלית יותר
 18 – הרי גם האור החדש שבתורה הוא בכל שנה אור נעלה יותר.
 19 ז. וכיון שענין התורה הוא לא רק הלימוד בלבד, אלא ענינה הוא לפעול על הנהגת האדם במשך כל
 20 היום, שבכל עניניו, גם בדברי הרשות, יהיה ניכר שנעשים על-ידי יהודי שלומד תורה, הרי מובן, שכאשר
 21 מתווספת התחדשות בתורה, צריכה להיות התחדשות גם בכל הנהגות האדם, שיהיו מוארים, בהירים
 22 ומזוככים יותר ("ליכטיקער, קלערער און איידעלער").
 23 והיינו, שכלל שהנהגה במשך השנה שעברה היתה טובה, מאירה, בהירה ומזוככת – יכולים תמיד
 24 למצוא מה להוסיף, שיהיה טוב, מאיר, בהיר ומזוכך יותר.
 25 ועל-דרך-משל לילד שמתנהג באופן הטוב ביותר לפי הבנתו, ואינו יכול לצייר לעצמו הנהגה טובה
 26 יותר, כיון שלפי דעתו הרי זה תכלית הטוב, ומכל-מקום, כשהולך ומתבגר, מיום ליום ומשנה לשנה,
 27 "ימים ידברו ורוח שנים יודיעו חכמה"²⁷, אזי מתחיל להבין שישנו טוב נעלה יותר, שלגביו, הרי הנהגתו
 28 הקודמת אינה עדיין תכלית הטוב.
 29 ועל-דרך-זה מובן בנוגע להתחדשות בתורה, ש"היא חכמתכם ובינתכם"²⁸ - שכאשר גדלים בשכל,
 30 אזי מקבלים הבנה חדשה בהפירוש של "טוב", ובמילא, מבלי הבט על הנהגתו הטובה בשנה שעברה,
 31 מוצא הוא מה להוסיף.
 32 וכיון שנדרש מהאדם שלקראת השנה החדשה יטיב את הנהגתו באופן של שינוי המהות, הרי כאשר
 33 "בחוקתי תלכו", בלימוד התורה ובהנהגה שדורשת התורה, אזי גם "ונתתי גשמיכם בעתם"²⁹ וכל שאר
 34 הברכות הם באופן נעלה יותר, עד לשינוי המהות, היינו, שמבלי הבט על כל הענינים שהיו בשנה
 35 שעברה, נמשכת הרחבה לכל אחד ואחד בכל הענינים המצטרכים לו בגשמיים וברוחניים.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

(25) ראה זח"ג עג, א.

(26) אג"ק שלו ח"א ריש ע' תקנ. ח"ב ע' כא. ע' רב. ועוד.

(27) איוב לב, ז.

(28) ואתחנן ד, ו.

(29) ר"פ בחוקתי.

(21) ר"ה יז, ב.

(22) ראה יח, א. וראה גם ר"ה דרשו דש"פ האיזינו (לעיל ע')

(15). וש"נ.

(23) שם טז, ב ובר"ן שם.

(24) זח"ב קסא, רע"ב.

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.
- 2 א. ידוע פתגם רבותינו נשיאינו¹ ששמיני-עצרת ושמחת-תורה הם אותו ענין כמו ראש-השנה ויום
- 3 הכיפורים, אלא שבראש-השנה ויום הכיפורים פועלים זאת על-ידי קו המרירות, ובשמיני-עצרת
- 4 ושמחת-תורה פועלים זאת על-ידי קו השמחה.
- 5 ומזה מובן, שהשמחה דשמיני-עצרת ושמחת-תורה צריכה להיות מצד קבלת עול – דכיון שזוהי אותה
- 6 עבודה כמו ראש-השנה, אלא שראש-השנה הוא במרירות ושמחת-תורה בשמחה, הרי כשם שהעבודה
- 7 דראש-השנה היא קבלת עול (שזהו עיקר העבודה דראש-השנה), כך גם השמחה דשמחת-תורה צריכה
- 8 להיות מתוך קבלת עול.
- 9 ובאמת הרי הקבלת עול דשמיני-עצרת ושמחת-תורה היא בעומק יותר מהקבלת עול דראש-השנה,
- 10 דכיון שנמצאים כבר לאחרי העבודה דראש-השנה ויום הכיפורים, והולכים מחיל אל חיל, הרי מובן
- 11 שכאשר באים לשמחת-תורה אזי הקבלת עול היא במדרגה עליונה יותר.
- 12 כלומר: השמחה דשמחת-תורה אינה צריכה להיות מצד הבנה והשגה – כי, כאשר השמחה היא מצד
- 13 ההבנה וההשגה, הרי, לכל לראש צריך להמתין עד שיתקבל ויונח בשכלו שיש לו סיבה לשמוח; וגם
- 14 כאשר הדבר מובן כבר בשכלו – אזי השמחה היא במדידה והגבלה, לפי מדת השכל, מה-שאינ-כן כאשר
- 15 השמחה היא מצד קבלת עול, אזי השמחה היא בלי גבול.
- 16 וזהו גם שאופן השמחה בשמחת-תורה הוא על-ידי ריקודים ברגלים² - שבענין זה אין הגבלות, וכולם
- 17 שוים. בנוגע לעבודה דמוח ולב – לא כולם שייכים לזה, וגם כאשר ישנה עבודת המוח והלב, הרי זה
- 18 בהגבלה; אבל ענין הרגלים – ישנן אצל כולם, ואין בזה הגבלות.
- 19 ואף שענין הרגלים הוא קבלת עול, שזוהי מדרגה שלמטה מהעבודה דמוח ולב – מכל-מקום, יש
- 20 בזה המעלה של העדר ההגבלה (אצל האדם), וכמו-כן למעלה הרי זה מגיע בבחינה שלמעלה
- 21 מהשתלשלות ולמעלה מהגבלות.
- 22 ועל-דרך המבואר בסידור³ בענין "כיצד מרקדין לפני הכלה"⁴, שעל-ידי הריקוד ברגלים שמרקדים
- 23 לפני הכלה, ממשיכים הענין ד"ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים"⁵, שהוא ענין שלמעלה
- 24 מהשתלשלות, וכמו שנתבאר לעיל⁶ שהוא ענין גילוי עצם האור שלמעלה מהשתלשלות, ובאופן שהאור
- 25 הוא למטה כמו למעלה, שלכן לא יהיה חילוק בין רוחניות לגשמיות. ועל-דרך-זה גם בנוגע להריקוד
- 26 ברגלים בשמחת-תורה, שעל-ידי-זה ממשיכים הענין ד"ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים", שזהו
- 27 גילוי העצם שלמעלה מהשתלשלות, שיתגלה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.
- 28 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה.
- 29 * * *
- 30 ב. באחת ההתוועדויות דשמחת-תורה (שהיתה כבר במדינה זו), שחל ביום שלישי, אמר כ"ק מורי
- 31 וחמי אדמו"ר⁷: בשמחת-תורה קורין אמנם כל פרשת "ברכה" וצריכים ללמוד הפרשה כולה עם פירוש
- 32 רש"י, אבל העיקר הוא – חלק הפרשה השייך ליום שלישי בשבוע.

(5) זכרי' יד, ד.

(6) ד"ה ועמדו רגליו ביום ב' דהג הסוכות פ"ח (לעיל ע' 41 ואילך).

(7) שיחת יום שמחת תש"ח ס"י (סה"ש תש"ח ע' 61 ואילך).

(1) ראה שיחת ליל שמחת ס"א (לעיל ע' 93). וש"נ.

(2) ראה גם שיחת ליל שמחת דאשתיק בתחלתה (תו"מ ח"ח ע' 74 ואילך). וש"נ.

(3) עם דא"ח – ברכת נשואין קלז, א.

(4) כתובות טז, סע"ב.

1 הפרשה השלישית של "ברכה" – אמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – מתחילה⁸: "וליוסף אמר מבורכת
2 ה' ארצו", ופירש רש"י: "שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף".
3 וסיים כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

4 ארצו של יוסף מבורכת בכל טוב. מבקש הנני מהחסידים ומהתמימים בפרט, שיעבדו ("באָאַרבעטן")
5 ויחרשו את "ארצו של יוסף", כדי שה"כל טוב" שבארצו של יוסף יבוא בהתגלות.

6 ג. כפי הנראה, דיבר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בהתוועדות הנ"ל בנוגע לעצמו⁹. בהתוועדות הנ"ל אמר
7 זאת כמה פעמים ברמז וגם בפירוש. באותה התוועדות אמר גם, שכל ההמשכות וההשפעות נמשכות
8 על-ידי ספירת היסוד¹⁰, שזהו ענינו של יוסף הצדיק¹¹, "צדיק יסוד עולם"¹². אודות יוסף נאמר¹³ "הוא
9 המשביר לכל עם הארץ", והיינו, שהכין את כל הענינים לכל הדורות.

10 וזהו גם מה שכתוב¹⁴ "וילקט יוסף את כל הכסף" – שכסף ענינו אהבה¹⁵, וכל הענינים המבוארים
11 בדא"ח¹⁶ בענין כסף, וכמבואר במדרשי חז"ל¹⁷ שחילק זאת לג' שלישים, ואף ששליש הא' היה באופן
12 בלתי רצוי, הרי סוף-כל-סוף ישנו השליש הג' שהוא ענין הגילוי דלעתיד לבוא. וכל זה נמשך על-ידי
13 יוסף הצדיק.

14 אלא, כדי שענין זה לא יהיה באופן של "נהמא דכיסופא"¹⁸, אמר הרבי להתמימים שהם צריכים
15 לחרוש כו', שעל-ידי-זה יבוא כל הטוב שישנו בארצו של יוסף מן הכח אל הפועל ומן ההעלם אל
16 הגילוי.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

17 דובר פעם¹⁹ שעל-ידי-זה ש"זרעו בחיים" אזי "הוא בחיים"²⁰, כך שהוא חי וקיים.
18 וכיון שכן, יש גם עכשיו "ארצו של יוסף" שמבורכת ב"כל טוב", אלא בכדי שלא יהיה בבחינת
19 "נהמא דכיסופא", אזי הסדר בזה שיש צורך ב"עבודה", לעבד ולחרוש כו' את ארצו של יוסף, כך, שכל
20 הטוב גשמי ורוחני שיש בה, יבוא מן הכח אל הפועל ומן ההעלם אל הגילוי.
21

* * *

22 ד. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל "להבין ענין שמחת תורה".

* * *

23 ה. מצינו בנגלה דתורה הדין של "לבוד" – לגבי מחיצות של עירובין, לגבי סוכה, ועוד – שמחיצה
24 שיש בה הפסק פחות מג' טפחים, אין החלל נחשב להפסק, כיון שנקרא "לבוד"²¹.
25 ובנוגע לענינו:
26

27 אף שמפסיקים עתה, והמשך וסיום ההתוועדות יהיה מחר לפנות ערב – הרי כיון שכבר נכנס יום
28 השבת, וכל הכ"ד שעות דיום השבת, יחד עם תוספת שבת, הם נקודה אחת,
29

30 – וכידוע²² הראיה לזה מדברי המכילתא²³: "הרי הגוים שהקיפו את ארץ ישראל וחללו ישראל את

ואילך). וש"נ.

(17 פסחים ק"ט, א. וש"נ.

(18 ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(19 ראה שיחת יו"ד שבט דאשתקד בתחלתה (תו"מ ח"ט ע' 22 ואילך).

(20 תענית ה, ב.

(21 עירובין טז, סע"א. עט, רע"ב. סוכה ז, א. טז, ב. ועוד.

(22 צפע"נ עה"ת תשא לא, יד. וראה אג"ק ח"ב ע' טז ואילך.

לקר"ש ח"ח ע' 50 ואילך. וש"נ.

(23 תשא שם.

(8 לג, יג.

(9 ראה גם שיחת יום שמחת תשט"ז סל"א (תו"מ חט"ו ריש

ע' 152). וש"נ.

(10 שם ס"ח (ע' 60).

(11 ראה זח"ג רלו, א (ברע"מ). פרס שכ"ג מערכת יוסף.

(12 משלי יו"ד, כה. וראה זח"ג שם.

(13 מקץ מב, ו.

(14 ויגש מז, יד.

(15 תניא רפ"נ. ובכ"מ.

(16 ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך כסף (ס"ע רלג

- 1 השבת, שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וחיללנו את מקצתה נחלל את כולה, תלמוד לומר מחלליה מות
2 יומת²³, אפילו כהרף עין",
- 3 דלכאורה אינו מובן: מהי הקא-סלקא-דעתך לומר "הואיל וחיללנו את מקצתה נחלל את כולה"? –
4 בנוגע לנזיר מצינו שכיון שחילל נתחללה כל נזירותו²⁴, אבל מהי הקא-סלקא-דעתך לומר כן גם בנוגע
5 לשבת?
- 6 ומוכח מדברי המכילתא, שכל כ"ד השעות דיום השבת (כולל גם תוספת שבת) אינן נקודות בפני
7 עצמם באופן שאין שייכות בין אחת לחברתה, שלכן, אם חילל נקודה אחת, אין זה שייך לשאר הנקודות,
8 אלא הם נקודה אחת שנמשכת מהתחלת כניסת יום השבת עד סופו, ולכן, מצד השכל מסתבר לומר
9 "הואיל וחיללנו את מקצתה נחלל את כולה", כיון שזוהי נקודה אחת. ויש צורך בלימוד מיוחד שאף
10 שחילל מקצתה צריך לשמור את המשך הזמן דיום השבת –
- 11 נמצא, שמשך הזמן מעכשיו עד למחרת לפנות ערב, אינו נחשב להפסק, כיון שיום השבת כולו הוא
12 נקודה אחת, וזמן ההפסק שבינתיים הוא בבחינת "לבוד".
- 13 ו. (כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון, ואחר כך צוה להכריז:)
- 14 כיון שהשבת הוא שבת מברכים, והרי זה השבת הראשונה שנוגע לכל השנה – יבואו כולם מחר
15 בבוקר לאמירת תהלים, ויאמרו תהלים בשמחה ובטוב לבב²⁵.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשח"י

– התוועדות א' –

בלתי מוגה

- 16 א. בין 'ביכלאך' החסידות שאצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, ישנו ביכל של מאמרי אדמו"ר הזקן משנת
17 תקס"ג. ויש שם מאמר על הפסוק¹ "מגיד מראשית אחרית"².
- 18 ותוכן הדברים – שתיבת "בראשית" היא התחלת התורה, ובכל מקום במקרא שנזכר לשון "ראשית",
19 הכל הוא מה'ראשית' של תורה שנקראת 'ראשית', וזהו "מגיד מראשית", מן אותו ה'ראשית' שנאמר
20 "בראשית ברא"³.
- 21 והיינו, שכל עניני 'ראשית' שישנם בכללות העולם, הרי הם נלקחים ודבוקים בה'ראשית' האמיתי –
22 "בראשית ברא אלקים", שזהו הכח האלקי שמהוה את כל הבריאה.
- 23 ב. על-פי-זה יובן פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששבת בראשית נוגע לכל השנה⁴.
- 24 ובהקדמה – שפתגם זה אמר הרבי כמה פעמים, בלשונות שונים. פעם אמר⁵, ששבת בראשית מאיר
25 בכל שבתות השנה. ופעם אמר, ששבת בראשית נוגע לכל ימי השנה.

ח"ב בתחלתו.

(3) ריש פרשתנו.

(4) ראה שיחת ש"פ בראשית (התוועדות א) דאשתקד סי"ג

(תו"מ ח"ח ס"ע 110). וש"נ.

(5) ראה שיחת ש"פ בראשית תש"ה ס"ד (סה"ש תש"ה ע' 65).

(24) ראה לקו"ש שם הערה 20. וש"נ.

(25) ראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד בסופה (תו"ח ח"ח

ס"ע 101 ואילך). וש"נ.

(1) ישע"י מו, יו"ד.

(2) ביכל 1146 (לה), א). נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ב

והחילוק ביניהם:

הלשון הראשון, משמעותו, שההמשכה דשבת בראשית היא בשבתות השנה, ועל-ידי שבתות השנה הרי זה נמשך גם בימי החול, כיון שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין"⁶.

והחידוש בלשון השני – שמשבת בראשית נמשך (לא רק לשבתות השנה, אלא) באופן ישיר אפילו לימי החול של כל השנה.

וזהו גם תוכן הפתגם הידוע⁴ שכפי שנעמדים ("ווי מ'שטעלט זיך אַוועק") בשבת בראשית, שזוהי התחלת השנה, כך נמשכת כל השנה כולה.

ויובן כל זה על-פי מאמר רבינו הזקן 'דיבור המתחיל' מגיד מראשית אחרית הנ"ל, שכל עניני 'ראשית' שבכללות העולם, תלויים בענין ד"בראשית ברא אלקים", שלכן, לפי אופן ההנהגה שעומדים בשבת בראשית – שאז קוראים "בראשית ברא אלקים", ועל שם זה נקראת השבת בשם "שבת בראשית" – כך נמשכת כל השנה כולה⁷.

ג. וזהו גם טעם המנהג הנהוג בכמה מקומות, שבשבת בראשית מוכרים ה"עליות", ושאר עניני מצוה השייכים לבית-הכנסת, על כל השנה כולה⁸.

ואף שיש המערערים על זה כיון שנראה כמו שעושים סחורה בשבת⁹ – הרי מצינו בכמה 'שאלות ותשובות'¹⁰ לענין המנהג דמכירת "חתן תורה" ו"חתן בראשית" בשמחת תורה, שיש שערערו על זה, והמסקנא היא שמותר הדבר, כיון שהמכירה באופן שמעלים בדמים יקרים היא ענין של חיבוב וקילוס התורה, והרי ענינו של שמחת תורה הוא לחבב ולקלס את התורה. ומזה מובן גם בנוגע למכירת העליות ושאר עניני מצוה השייכים לבית-הכנסת בשבת בראשית.

ד. (כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה להגבאי לערוך את מכירת המצוות, וצוה להכריז: כיון שמדובר אודות בית-הכנסת כללי – יכולים להשתתף בזה גם אלו שאינם דרים בעיר זו.

* * *

ד. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל "המגיד מראשית אחרית".

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשח"י – התוועדות ב', המשך לשמחת תורה –

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.

א. דובר לעיל¹ שהתוועדות זו היא המשך להתוועדות דשמחת תורה. וכיון ששמחת תורה קשור עם שמחה וריקודים, תהיה התחלת ההתוועדות בניגון של שמחה.

ב. דובר אודות המנהג לאכול ה'עירוב תבשילין' בסעודה שלישית (שזהו המקור בנגלה להתוועדות בתור המשך לשמחת תורה בזמן דסעודה שלישית דשבת בראשית הסמוך לשמחת תורה), 'שקלא וטריא'

ע' (198). וש"נ.

(9) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו ס"ד ואילך.

(10) ראה שו"ת מהרי"ק שורש ט. ועוד.

(1) שיחת יום שמחת כסופה (לעיל ס"ע 125 ואילך).

(6) זח"ב סג, ב. פח, א.

(7) ראה גם שיחת ש"פ בראשית תשט"ז ס"ח ואילך (תו"מ

חט"ו ע' 193 ואילך).

(8) ראה גם שיחת ש"פ בראשית הנ"ל סט"ז (תו"מ שם ריש

1 כב' הטעמים לעירוב תבשילין והחילוקים ביניהם, והביאור בפנימיות הענינים – הוגה על-ידי כ"ק
2 אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 183 ואילך.

* * *

3 ג. דובר לעיל² בענין אור מים רקיע, שכיון שכל הענינים נמשכים מהתורה, כמאמר³ "אסתכל
4 באורייתא וברא עלמא", בהכרח לומר, שגם בתורה ישנן ג' הבחינות דאור מים רקיע.
5 והענין בזה⁴:

6 החילוק בין מים לרקיע הוא – שהמים עצמם הם פשוטים, ואין בהם ציור, לא ציור של מראה וגוון,
7 ולא ציור של שטח, עגול או בעל קרנות כו', שכן, לפי ציור הכלי שבו מוזגים את המים, כך יהיה הציור
8 במים (הן ציור הגוון והן ציור השטח), וגם אז, אין זה באופן שציור הכלי נקנה במים, אלא זהו רק לפי
9 שעה ואחר-כך חולף ועובר, שכן, כאשר שופכים את המים מכלי זה לכלי אחר, אזי יהיה בהם ציור
10 אחר, וגם ציור זה אינו אלא ענין העובר כו'; ואילו ענינו של רקיע הוא – אגלידו מיא⁵, שאז נעשה ציור
11 במים באופן שהצורה נקנית במים עצמם.

12 וב' המדריגות דמים ורקיע כפי שהם בתורה – הוא ענין תורה שבכתב ותורה שבעל-פה⁶: תורה
13 שבעל-פה, שבה מתברר כל ענין בהבנה והשגה – יש בה כבר מדידה והגבלה, שזהו בחינת רקיע; ותורה
14 שבכתב, שהיא קודם בירור הענין בהבנה והשגה (שזה נעשה בתורה שבעל-פה), ובפרט סיפורי מעשיות
15 שבתורה שהם סודות התורה הגנוזים שלמעלה מהשגה לגמרי – הרי היא למעלה ממדידה והגבלה, שזהו
16 בחינת מים.

17 והנה, גם בחינת מים שבתורה קאי על התורה כפי שכבר נמשכה ובה בחינת החכמה [והיינו, שאף
18 שלא נמשכה עדיין בבחינת בינה, שזהו ענין רקיע⁷, מכל-מקום, נמשכה כבר בבחינת חכמה על-כל-פנים]
19 – חכמה שלמטה, או אפילו כפי שהיא בשרשה בחכמה דאצילות;

20 אמנם, מדריגת התורה לאמיתתה כפי שהיא למעלה מהחכמה – וכידוע⁸ הדיוק במאמר "אורייתא
21 מחכמה נפקת"⁹, "נפקת" דייקא, אבל שרשה האמיתי הוא למעלה מהחכמה – היא בבחינת "אור".

22 ד. והענין בזה:

23 בענין האור – אין הכוונה לציור והתואר שישנו באור בגשמיות, אלא הכוונה היא לענין הגילוי שבאור.
24 וכמו שהוא בנוגע לענין המים – שהתורה נקראת בשם מים, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁰ "אין מים אלא
25 תורה" – שאין הכוונה לציור ותואר שבענין המים בגשמיות, אלא הכוונה היא לענין הירידה שבמים,
26 כמאמר רבותינו ז"ל¹¹ "מה מים מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין
27 אלא במי שדעתו שפלה", וכמו כן גם בענין האור, שהכוונה היא לענין הירידה והגילוי שבאור.

28 וההסברה בזה – כידוע שכל ההמשכות שלמעלה הם באין-ערוך לגבי הקב"ה, ואינם אלא מצד "כי
29 חפץ חסד הוא"¹², וכן הוא גם בענין התורה, שהתחלת הגילוי דתורה אינו אלא מצד "כי חפץ חסד
30 הוא". ומזה מובן שכאשר התורה מתחילה לבוא לענין הגילוי – הרי זו ירידה, וענין זה נקרא בשם אור.
31 וזהו מה שכתוב בנוגע לתורה "עוטה אור כשלמה"¹³, היינו, שגם כפי שהתורה היא בשרשה הראשון

(7) ראה לקו"ת תזריע כב, ד. ובכ"מ.
(8) ראה תניא אגה"ק ס"א (קב, ב). ובכ"מ.
(9) זח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד.
(10) ב"ק יז, א. וש"נ.
(11) תענית ז, א.
(12) מיכה ז, יח.
(13) תהלים קד, ב.

(2) שיחת שמחת בית השואבה ס"א ואילך (לעיל ע' 52 ואילך).
(3) זח"ב קסא, רע"ב.
(4) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אור מים רקיע ס"ט (כרך ג ע' תלו ואילך). וש"נ.
(5) ראה תרגום ופרש"י ומצו"צ יחזקאל א, כב.
(6) ראה ד"ה להבין ענין שמח"ת פ"ה (לעיל ע' 119). סה"מ עטר"ת ע' לב.

1 שנקראת בשם אור, שהוא ענין הגילוי, הרי זה כבר ענין של ירידה, כמו "שלמה", ענין הלבוש, שהוא
2 באינן-ערוך לגבי המלוּבש בו, והיינו, שהתורה שהיא לבוש להקב"ה היא באינן-ערוך לגבי האינן-סוף. וזהו
3 החילוק שבין תורה לנשמות ישראל, שנשמות ישראל מושרשות בעצמותו יתברך ממש, מה-שאינן-כן
4 התורה, גם כפי שהיא במדריגות היותר נעלות הרי זה רק בחינת אורות וגילויים בלבד¹⁴.

5 ועל-פי-זה יובן מה שכתוב במדרש¹⁵ "כל אורה שנאמר באליהו אינה אלא בירידת גשמים" (והיינו,
6 שמהאור נעשים עננים ויורדים גשמים) – דלכאורה מהי השייכות דמטר לאור – אך הענין הוא, לפי
7 שענין האור הוא השורש לענין המים. והיינו, שכשם שענין הרקיע נמשך מענין המים (שהרי רקיע ענינו
8 "אגלידו מיא"), כמו כן ענין המים נמשך מענין האור.

9 אמנם, אף-על-פי שגם בחינת אור הוא ענין של ירידה, מכל-מקום, יש חילוק גדול בין הירידה שבאור
10 לירידה שבמים.

11 ועל-דרך החילוק בין האור ומים למטה – שאור הוא רוחני ומים הם גשמיים, ועוד זאת, שבאור לא
12 שייך שיהיה בו ענין של ציור, להיותו באופן של פשיטות אמיתית שלמעלה לגמרי מענין הציור,
13 מה-שאינן-כן מים, אף שלעת-עתה הרי הם בבחינת פשיטות, הרי יכול להיות "אגלידו מיא".

14 וכמו כן יובן בנוגע לתורה – שאף שענין האור הוא באופן של ירידה, מכל-מקום, הירידה היא בענין
15 הגילוי בלבד, אבל הוא באופן שאינו שייך לענין הציור כלל; ואחר-כך ישנה ירידה נוספת – שנעשה
16 בבחינת מים, ואחר-כך ישנה ירידה נוספת – שנעשה בבחינת רקיע, שהוא ענין ההבנה וההשגה שבתורה
17 שבעל-פה.

18 ה. והנה, על בחינת רקיע שבתורה – תורה שבעל-פה – נאמר¹⁶ "לפני קרתו (אגלידו מיא) מי יעמוד":
19 תורה שבעל-פה – באה באופן של הבנה והשגה, וצריך ללמדה באופן שיכין היטב בשכלו האנושי,
20 שדוקא אז מקיים מצות לימוד התורה.

21 וזהו החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה¹⁷ – שבתורה שבכתב יוצא ידי-חובתו על-ידי
22 הקריאה בתורה בלבד, אף שאינו מבין מה שקורא, מה-שאינן-כן בתורה שבעל-פה – אם אינו מבין אינו
23 יוצא ידי-חובתו, אלא צריך להבין בהבנה והשגה גמורה בשכלו האנושי.

24 וכיון שכן, הרי יכול להיות שיחשוב שכל ענין התורה אינו אלא מה שמבין בשכלו האנושי, ובמילא
25 עלול לשכוח שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

26 בשלמא בתורה שבכתב, הרי כיון שרואה שעניני התורה אינם בהבנה והשגה, ובפרט סיפורי התורה
27 שבהם גנוזים סודות התורה – אין צורך להבהיר שזהו שכל אלקי; אבל בתורה שבעל-פה, כיון שדורשים
28 ממנו שיכין היטב בשכלו האנושי – עלול הוא לחשוב שהעיקר הוא השכל שבדבר, ולשכוח שזהו שכל
29 אלקי.

30 ועל זה נאמר "לפני קרתו מי יעמוד", היינו, שלא כל אחד יכול לעמוד בזה, שלימוד תורה שבעל-פה
31 יהיה כדבעי.

32 ו. והעצה לזה – "ישב רוחו יזלו מים"¹⁸:

33 "רוחו" – היינו רוח שבלב. והוא ענין העבודה שבלב, כמו שכתוב¹⁹ "לעבדו בכל לבבכם", ואמרו
34 רבותינו ז"ל²⁰ "איזו היא עבודה שבלב, זו תפילה", וכמבואר בתורת החסידות²¹ הפירוש ד"עבודה
35 שבלב", עבודה שהיא בתוך הלב ועם הלב ("אין הארצן און מיטן הארצן").

(18) שם, יח.

(19) עקב יא, יג.

(20) תענית ב, א. ספרי ופרש"י עה"פ.

(21) סה"מ תרפ"ח ע' קד. ה'ש"ת ע' 163. ועוד.

(14) ראה ד"ה להבין ענין שמח"ת פ"ג ואילך (לעיל ע' 116

ואילך).

(15) ב"ר ספכו". וראה תענית ז, ב.

(16) תהלים קמו, יז (וראה פרש"י ומצו"צ עה"פ).

(17) ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

1 וכאשר "ישב רוחו", עבודה שבלב – אזי "יזלו מים", היינו, שגם בבחינת רקיע שבתורה ניכר ונרגש
2 שזהו ענין שנוזל מבחינת מים, ויתירה מזה, שבחינת המים גופא נוזל מבחינת האור.

3 והענין בזה:

4 אמרו רבותינו ז"ל²² "כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו", והיינו, שכאשר ישנו רק
5 לימוד התורה, ללא עבודת התפילה, אזי לא זו בלבד שחסר אצלו ענין התפילה, אלא "אפילו תורה אין
6 לו".

7 וההסברה בזה:

8 אמיתית ענין התורה – אפילו תורה שבעל-פה שהיא בבחינת רקיע – אינו שכל אנושי חסוּש־שלוּם,
9 אלא גם בחינת הרקיע שבתורה נוזל מבחינת המים, ובחינת המים נוזל מבחינת האור, והאור בא מן
10 המאור. ולאמיתו של דבר הרי כל הענינים כלולים תמיד במאור, ואינם נעשים דבר נפרד חסוּש־שלוּם.

11 אמנם, כאשר ישנו רק לימוד התורה (בחינת רקיע), ללא עבודת התפילה – אזי "לפני קרתו מי
12 יעמוד", כיון שלוקח את כל ענין התורה כמו שכל אנושי, ולכן, אפילו תורה – שאמיתית ענינה שהיא
13 כלולה תמיד במאור – אין לו.

14 ולכן העצה היא – "ישב רוחו", שהוא ענין עבודת התפילה, שעל-ידי-זה "יזלו מים", היינו, שיורגש
15 גם בבחינת רקיע שנמשך מבחינת מים, ובחינת המים נמשך מבחינת האור, ובאופן שכל זה כלול תמיד
16 במאור.

17 ז. ובענין זה יש נתינת כח מיוחדת בשמחת תורה:

18 ביום שמחת תורה, כמו בכל ימי השנה, צריך להיות העסק בתורה בכל ג' הבחינות דרקיע מים ואור:
19 לימוד תורה שבעל-פה – בחינת רקיע, החל מלימוד פרק "איזהו מקומן" ושאר הענינים דתורה שבעל-פה
20 שבסדר התפילה; ופשיטא הקריאה בתורה שבכתב – בחינת מים; וכמו כן צריכה להיות ההתעסקות
21 בבחינת האור שבתורה – פנימיות התורה, שעל-זה נאמר בגמרא²³ הלשון "כל המשתמש באור תורה",
22 או כפי שנקרא "טל תורה"²⁴, כידוע²⁵ ש"טל" ו"אור" עינים אחד.

23 אמנם, עינים אלו ישנם גם בכל ימי השנה; ואילו הענין המיוחד של שמחת תורה – הרי מצות היום
24 היא בריקוד עם הספר-תורה כפי שהוא מכוסה²⁶.

25 כלומר: מצות היום דשמחת תורה אינה בלימוד התורה, שזהו כפי שהתורה היא בבחינת רקיע או
26 בבחינת מים, וגם לא בקריאת התורה, שקריאה הוא ענין של אור וגילוי, אלא נוטלים את הספר-תורה
27 באופן שלא פותחים אותו אלא כפי שהיא סגור, היינו, שנוטלים את העצם של התורה כפי שהיא בבחינת
28 עצמותו יתברך.

29 [ואף שנתבאר לעיל (סעיף ד) שכללות ענין התורה הוא רק בבחינת האורות והגילויים – הרי מצד
30 מעלת נשמות ישראל שמושרשות בעצמותו יתברך, הנה על-ידי-זה שישראל משמחים את התורה,
31 ממשיכים בה בחינת עצמותו יתברך].

32 ובענין זה – שוים כל בני ישראל:

33 בלימוד תורה שבעל-פה, בחינת רקיע – יש חילוקי דרגות, ועד שמצינו בגמרא²⁷ שישנם כאלו
34 שיוצאים ידי-חובת תלמוד תורה באמירת הפסוק "שמע ישראל", פסוק בתורה שבכתב; וגם בלימוד
35 תורה שבכתב, בחינת מים – יש גם כן חילוקים; ומכל-שכן שבלמוד פנימיות התורה יש כמה חילוקים

ס"ע תיב ואילך). וש"נ.

(26 ראה גם שיחת ליל שמחת דאשתקד בתחלתה (תו"מ

חי"ח ע' 74 ואילך). וש"נ.

(27 מנחות צט, ב.

(22 יבמות קט, ב.

(23 כתובות קיא, ב.

(24 יל"ש ישעי' רמז תלא.

(25 ראה ספר הערכים חב"ד ערך אור מים רקיע ס"ד (כרך ג

1 (והיינו, שגם בדורות אלו שצריכים כולם ללמוד פנימיות התורה (כמובא ב'קונטרס עץ החיים'²⁸ מהקדמת
2 רבי חיים ויטל²⁹), יש בזה כמה חילוקים).

3 אבל בענין הריקודים עם הספר תורה בשמחת תורה – שוים כל בני ישראל, והיינו, לפי שענין זה
4 הוא מצד עצם הנשמה, ובעצם הנשמה שוים כל בני ישראל.

5 וזוהי העבודה דשמחת תורה – שהעצמיות של בני ישראל מתקשר עם העצמיות של התורה,
6 ועל-ידי-זה עם עצמותו של הקב"ה, ועד שנעשה לא רק "ישראל ומלכא בלחודוהי"³⁰, אלא "ישראל
7 אורייתא וקודשא-בריך-הוא נולא חד"³¹.

* * *

8 ה. דובר כמה פעמים³² שבכדי לקבל את כל ההשפעות וההמשכות מלמעלה על כל השנה כולה, הרי
9 כיון שכל ההשפעות של הקב"ה הם באופן של חסד חנם ובתורת צדקה³³, הנה ה"כלי" לקבלת ההשפעות
10 הוא על-ידי מצות הצדקה.

11 ועל-דרך שהתחלת עבודת כל יום ויום היא בנתינת הצדקה, כדאיתא בגמרא³⁴ "יהיב פרוטה לעני
12 והדר מצלי", וכיון שהתפילה היא התחלת כל הענינים (שהרי קודם התפילה אסור לעסוק בעניני
13 הרשות³⁵, ואפילו לימוד התורה צריך להיות לאחר התפילה דוקא, כמאמר רבותינו ז"ל³⁶ "על תפילתי
14 שתהא סמוכה למיטתי"), וההקדמה לתפילה היא על-ידי נתינת הצדקה, נמצא, שנתינת הצדקה היא
15 התחלת עבודת היום. וטעם הדבר – לפי שבכל יום ויום נעשה האדם בריאה חדשה³⁷, ולכן צריך להתחיל
16 את היום בנתינת הצדקה, שעל-ידי-זה נעשה "כלי" לקבל את כל ההשפעות שמלמעלה (שתחילת
17 המשכתן היא על-ידי התפילה).

18 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לכל שנה ושנה, שבכדי לקבל את ההשפעות הנמשכות ממועדי חודש תשרי,
19 שהם מועדים כלליים על כל השנה, הנה בשמחת תורה, סיום המועדים הכלליים, צריך להתנדב לקופה
20 הכללית סכום מטבעות כפי מספר ימי השנה.

21 וכבר נתבאר בארוכה גודל המעלה שבנתינת צדקה לקופה הכללית, אשר מלבד כל שאר המעלות
22 שבדבר, ישנה גם המעלה שהנתינה מועילה גם עבור הימים שעברו, כיון שגבאי צדקה תורמים על הגבוי
23 ועל העתיד לגבות³⁸.

ט. ובנוגע לפועל:

24 כיון ששנה זו היא שנה כסדרה, שיש בה שנ"ד ימים – יתנדב כל אחד סכום של שנ"ד מטבעות, כפי
25 יכולתו, ויותר מכפי יכולתו, כמבואר בתניא³⁹ בענין נתינת הצדקה, ש"כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"⁴⁰,
26 כדי לפעול עבור עניני נפשו הפנימיים.

27 ובפרט על-פי המבואר בענין הצדקה שעל-זה נאמר⁴¹ "מלוה ה' חונן דל", כך, שככל שירבה בנתינת
28 הצדקה, ישלם לו הקב"ה בעשירות כמה פעמים ככה. והרי מצות הצדקה היא המצוה היחידה שעליה
29 אומר הקב"ה "ובחנוני נא בזאת"⁴², היינו, שינסו וירבו בנתינת הצדקה, ואז יחזיר הקב"ה כמה פעמים
30 בכל הענינים דבני חיי ומזוני רויחי.
31

(36) שם ה, ב ובפרש"י.

(37) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. רס"ו. ועוד.

(38) כתובות קח, א. וש"נ.

(39) אגה"ק ס"י (קטו, סע"ב ואילך). סט"ז (קכד, סע"ב

ואילך).

(40) איוב ב, ד.

(41) משלי יט, יז. וראה אגה"ק סט"ז שם.

(42) מלאכי ג, יו"ד. וראה תענית ט, רע"א.

(28) בסופו.

(29) לשער ההקדמות.

(30) ראה זהר ח"א סד, א-ב. רח, ב. ח"ג לב, א. קד, ב.

(31) ראה זח"ג עג, א.

(32) ראה שיחת ש"ש בראשית (התוועדות ב) דאשתקד ס"ל

(תו"מ ח"י"ח ע' 147 ואילך). וש"נ.

(33) ראה תניא אגה"ק ס"ז. ובכ"מ.

(34) ב"ב יו"ד, א.

(35) ברכות יד, א.

1 וכל הרוצה יכול לצרף שמו ושם אמו, וכן שמות בני ביתו עם שם אמם, ויזכירם על הציון של כ"ק
 2 מו"ח אדמו"ר, שלהיותו חי וקיים – שהרי על-ידי-זה ש"זרעו בחיים", "הוא בחיים"⁴³ – ימשיך את כל
 3 ההשפעות, והוא יוליכנו קוממיות לארצנו.

4 והעיקר – שתהיה הנתינה בריבוי ("וואָס מערער"), ובאופן של הרחבה, ועל-ידי-זה תומשך הרחבה
 5 ו"דשן" – כמספר שנ"ד, אותיות "דשן" – בגשמיות וברוחניות, בכל המצטרך לו ולבני ביתו.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

(43 תענית ה, ב.)

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

לחגיגת הבר מצוה שלך בשבת בראשית הבע"ל, הנני בזה להביע ברכתי שתהי' בשעה טובה ומוצלחת ותצליח בלימודך ובקיום המצות.

ידוע מאמר רבינו הזקן ונמצא ג"כ בשל"ה, אשר הפרשה שקוראים בתורה שייכת להזמן בו קוראים אותה, ובשבת זו הבע"ל קוראים הסדרה בראשית המתחיל בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה גוי' וחשך גוי' ויאמר אלקים יהי אור.

וזוהי הוראה כללית לכל בני ישראל בכלל, ובפרט לבר מצוה המתחיל את חייו בתור מחוייב בתורה ומצות כולם, אשר בגשתו להעבודה דתורה ומצות בעולם, הנה עליו שיהי' תמיד לנגד עיניו הידיעה הברורה:

(א) אשר האלקים ברא את השמים ואת הארץ, ומובן מזה אשר הוא הוא ית' הבעל בית היחידי בעולם ומלואו כולו.

(ב) אשר חלק האדם בעולם הוא עדיין חשך, ועליו לתקנו ולהאירו.

(ג) אשר התחלת עבודתו בזה הוא, לגלות בעולם, את "ויאמר אלקים", היינו לימוד התורה שהיא היא דבר הוי', וקיום המצות שהם מצות השם ית' שע"ז נאמר כי נר מצוה ותורה אור, ועי"ז מהפך הוא את חשך העולם לאור, ובלשון הזהר הקדוש, לאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא,

ובשומו לנגד עיניו תמיד ידיעה זו, ילך לבטח דרכו, דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט,

בברכה.

בס"ד. שיחת ליל ה' דחג הסוכות ה'תשמ"ח. - לאחרי תפילת ערבית -

בלתי מוגה

- א. תוכן הדיבור בלילות חג הסוכות הוא - בשתיים: (א) בענין הכללי המשותף לכל ימי חג הסוכות, כולל גם הענין המיוחד בשנה זו - "הקהל", (ב) בענינו הפרטי של יום זה, כלשון הזהר¹ "כל יומא ויומא עביד עבידתיה", דקאי על כל ימי עולם (החל מששת ימי בראשית), כל ימי השבוע, גם ימי החול, ועל-אחת-כמה-וכמה ימים הנקראים "חול המועד" (ככל הפירושים שבדבר על-פי "תורת אמת").
- וכל זה - באופן של המשך, המשך על-פי תורה, שיש בו הוספה על הקודם לו, כלומר שבכל לילה יש הוספה לגבי הלילות שלפניו, הוספה אמיתית.
- ויתירה מזה: מכיון שההוספה היא בענין עיקרי, ובפרט ענין הקשור עם רבים מישראל, "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"² - הרי, גם ההוספה עצמה היא עיקרית, עד להוספה שמרובה על העיקר³, ובזה גופא - בעילוי אחר עליו.
- ובפרטיות יותר:
- ביחס להענין הכללי המשותף לכל ימי חג הסוכות - בוודאי יש המשך והוספה מיום ליום. החידוש הוא, שההמשך וההוספה הם גם ביחס לענינו הפרטי של כל יום, דמכיון שכל יום הוא ענין בפני-עצמו, "כל יומא ויומא עביד עבידתיה", יש צורך להדגיש שגם הענין הפרטי בא בהמשך ובהוספה להימים שלפניו, שהרי גם כשמתחדשת ה"עבידתיה" של יום זה, לא נתבטל חסוּש-שלום ה"עבידתיה" של היום שלפני-זה, ולא רק שנשאר ממנו "רושם", אלא שישנו בכל התוקף והשלמות, ואילו ה"עבידתיה" של יום זה באה בהמשך ובהוספה ל"עבידתיה" של הימים שלפני-זה, כי למרות החילוקים שביניהם, יש בהם צד השווה וענין משותף.
- ונמצא, שהצד השווה הוא באופן שמאחד ענינים שונים ומחולקים זה מזה, עד לענינים שהם (מבחינה מסויימת) מן הקצה אל הקצה.
- וענין זה - צד השווה המאחד שני קצוות - מודגש גם ב"הקהל" (הצד השווה של כל ימי חג הסוכות בשנה זו), שמאחד את כל חילוקי הדרגות ד"האנשים והנשים והטף", מן הקצה אל הקצה.
- ב. ויש להוסיף בביאור העילוי ד"הקהל" - בהמשך להמדובר לעיל⁴ בביאור מעלת הברכה "וישכון⁵ ישראל בטח בדד עין יעקב":
- לאחרי שנתפרטו הברכות של כל י"ב השבטים, ברכה מיוחדת לכל שבט - נוספו גם ברכות כלליות לכל בני ישראל, ומהברכות העיקריות והכי חשובות - "וישכון ישראל בטח בדד", "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין, ואין צריכים להתאסף ולישב יחד כו"⁶, היינו, שאצל כל אחד ואחד ישנם כל הענינים בתכלית השלמות, מבלי שיצטרך לשלימות שעל-ידי הזולת.
- וממשך, "עין יעקב", "כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, והיה⁷ אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם":
- הבטחה זו היא חלק מדבריו ליוסף אודות קבורתו במערת המכפלה, אשר עם היותה מערה אחת, שנקנתה בקנין אחד כו', ומשותפת לכל שלושת האבות (כנגד שלושה העמודים שעליהם העולם עומד⁸), מכל-מקום - לכל זוג, ולכל אחד מבני הזוג, יש חלק מיוחד שבו נמצא רק הוא לבדו (כפשטות ההלכה בענינים אלה, לא-עלינו), "בדד".

(5) פרשתנו לג, כח.

(6) פירש"י עה"פ.

(7) ויחי מח, כא.

(8) ראה מגלה עמוקות אופן ת (בסופו). ועוד.

(1) ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

(2) וילך לא, יב.

(3) ראה ב"ר פס"א, ד.

(4) שיחת ליל ג' דחג הסוכות ס"ג ואילך.

1 ודוגמתו בנידון-דין - "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין", כלומר, נוסף לכך
2 שאין זה באופן של שותפות, אלא "גפנו" ו"תאנתו" (שלו) בתור יחיד, הרי זה גם באופן ד"מפוזרין" -
3 "בדד" באופן הכי קיצוני, אבל - למעליותא, כאמור, ששלמותו של כל אחד ואחד היא באופן הכי נעלה
4 שאינו זקוק להוספה על-ידי הזולת.

5 ונמצא, שיש כאן שני קצוות - מן הקצה אל הקצה:

6 מחד גיסא - ברכה אחת לכלל ישראל כמציאות אחת, "וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב",

7 ולאידך גיסא - ברכה שנמשכת לכל אחד ואחת מישראל, "האנשים והנשים והטף וגרך אשר
8 בשעריך"², בתור יחיד, כפי שנמצא "תחת גפנו ותחת תאנתו", לא רק בחלק הארץ השייך לכללות השבט,
9 אלא גם "גפנו" ו"תאנתו" הפרטיים, בחלקו הפרטי - שבחלק פרטי זה נמשכת הברכה הכללית⁹ ד"וישכון
10 ישראל בטח בדד", הן בנוגע לעניניו הגשמיים, "גפנו" ו"תאנתו" כפשוטם, והן בנוגע לעניניו הרוחניים,
11 עבודת הבירורים¹⁰, ועד להשפעה רוחנית מלמעלה, על-דרך ובדוגמת "בדד שאמר ירמיהו"¹¹ בקשר
12 ובשייכות לענין הנבואה, כנ"ל בארוכה¹².

13 ג. וכאן מתבטא ומודגש עיקר החידוש ד"הקהל":

14 "הקהל" כשלעצמו הוא ענין של חידוש - שהרי מדובר אודות "האנשים והנשים והטף" (כולל קטני
15 קטנים¹³), סוגים חלוקים זה מזה, עד לחילוק מן הקצה אל הקצה, ואף-על-פי-כן מתאחדים כולם יחדיו
16 בנקודה אחת, "הקהל את העם גו' ליראה את ה' אלקיכם", ובאופן ד"כל הימים", שעם היותם חלוקים
17 זה מזה, "כל יומא ויומא עביד עבידתיה", חדורים הם בנקודה אחת - "ליראה את ה'".

18 אמנם, חידוש זה מודגש עוד יותר - כשישנה הברכה הכי גדולה ד"בדד", "כל יחיד ויחיד איש תחת
19 גפנו ותחת תאנתו", ובזה גופא באופן הכי קיצוני, "מפוזרין", כלומר, הקצה הכי רחוק מ"קהל" ("כל
20 יחיד ויחיד כו' מפוזרין") למעליותא, וביחד עם זה, נעשה הענין ד"הקהל" למעליותא, שנעשים נקודה
21 אחת - מן הקצה אל הקצה.

22 ונמצא, ש"בדד" ו"הקהל" - עם היותם מן הקצה אל הקצה, הרי לא זו בלבד שאינם מהווים סתירה
23 וניגוד זה לזה, אלא אדרבה - הברכה ד"בדד" (למעליותא) מוסיפה בהדגשת גודל החידוש ד"הקהל".

24 ד. ויש להוסיף בזה - על-פי ביאורו של ה'צמח צדק', ה"אושפיזא" החסידי בלילה הזה:

25 בפירוש הענין ד"בדד", "כל יחיד ויחיד כו' מפוזרין" - כותב ה'צמח צדק¹⁴: "יש להעיר מענין צדקת
26 פרוזוני¹⁵, שלא יצטרכו לחומה", וכפי שמבאר במקום אחר¹⁶ ש"צדקת פרוזוני" הוא ענין "פרוזות תשב
27 ירושלים"¹⁷ דלעתיד-לבוא, שאז יהיה הענין ד"מפוזרין" ("בדד" למעליותא) בתכלית השלימות.

28 זאת ועוד:

29 נתבאר לעיל¹² ש"בדד ישבתי" שאמר ירמיהו קאי על ענין הנבואה - כמו שכתוב לפני-זה¹⁸ "נמצאו
30 דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי גו' מפני ידך (נבואה הבאה לי
31 מאתך¹⁹) ביד ישבתי".

כש"ט סקצ"ד. ובכ"מ).

(11) ירמי' טו, יז.

(12) שיחת ליל ג' דחגה"ס ס"ז.

(13) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 353. ועוד.

(14) אוה"ת פרשתנו (כרך ו) ע' ב'תקנז.

(15) שופטים ה, יא.

(16) אוה"ת בשלח ע' תרפא.

(17) זכרי' ב, ח.

(18) ירמי' טו, טז-יז.

(19) פירש"י עה"פ.

(9) ולהעיר, שגם בנוגע ל"גפנו" ו"תאנתו" (חלקו הפרטי) יש צד השווה המאחד את כולם - להיותם חלקים דארץ ישראל, וכמודגש בשנת השמיטה - דמינה אזלינן - שאז מתבטלת בעלותו הפרטית של כאו"א על חלקו הפרטי, "אפקעתא דמלכא" (נסמן בלקו"ש ח"י ע' 287). ואין כאן אלא מציאות אחת של ארץ ישראל, שכל ישראל שוים בה.

(10) להעיר גם מדיוק הלשון "תחת גפנו ותחת תאנתו" - שהאדם נמצא למטה מהם ומקבל מהם, היינו, שמקבל ניצוצי הקדושה שבהם, כמ"ש (עקב ח, ג) "כי לא על הלחם לבדו יחי האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי האדם", דקאי על ניצוצי הקדושה שבדברים הגשמיים (ראה לקו"ת להאריז"ל עה"פ.

והרי גם ענין הנבואה יהיה לעתיד-לבוא בתכלית השלימות – כמו שכתוב²⁰ "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם", "אשפוך" דייקא, היינו, ש"רוח ה'" (ענין הנבואה) תהיה בתכלית ההתגלות וההתפשטות, לא רק כפי מדות הכלי, אלא באופן של שפיכה, בלי הגבלות, שלכן "ונבאו בניכם ובנותיכם"²¹ - ללא הכנה מיוחדת (אף-על-פי שבזמן הנביאים הוצרכו כמה וכמה תנאים כו' והכנות מיוחדות להשראת הנבואה²²), על-דרך מה שכתוב בירמיהו "בטרם אצרך בבטן גו' נביא לגוים נתתיך"²³. ועל-פי האמור לעיל שברכת "בדד" מוסיפה בחידוש ד"הקהל" - הרי מכיון שלעתיד-לבוא יתווסף במעלת הברכה ד"בדד" (הן בנוגע לענין ד"מפוזרין", "פרזות", והן בנוגע לענין הנבואה), יתווסף גם בחידוש ד"הקהל" לאחר שיבנה בית-המקדש²⁴.

ויש להוסיף שגם בדרך הפעולה להבאת הגאולה (לאחרי ש"כלו כל הקיצין"²⁵ ועדיין לא נושענו) מודגשים שני קצוות הנ"ל – כפסק-דין הרמב"ם²⁶ שעל-ידי "מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה", היינו, שפעולה אחת של יהודי יחיד, "בדד", פועלת "תשועה והצלה" לכלל ישראל.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת ליל ו' דחג הסוכות ה'תשמ"ח. – לאחר תפילת ערבית –

בלתי מוגה

א. בהמשך להמדובר בלילות שלפני-זה (מיוסד על המבואר בספרים כו') אורות ה'שטורעם' בענין שמחת בית השואבה ובענין "הקהל" - צריך להיות הוספה וחידוש מלילה ללילה.

כלומר, אף-על-פי שקיימו כבר התועדויות של שמחה (שמחה ו"הקהל" יחדיו) בימים שלפני-זה, ומכיון ש"כל ישראל בחזקת כשרות"¹, בוודאי עסקו בזה כדבעי, ובאמת לאמיתתו כו' – מכל-מקום ממשיכים לעזור, ובלשון של דרישה ותביעה כו', פעם אחר פעם, עוד פעם ועוד פעם, פעמיים ושלוש ויותר, שצריך להוסיף עוד יותר, עד לאופן של חידוש לגמרי.

ובלשון הגמרא² "כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה, לא ראינו שינה בעינינו.. לא טעמנו טעם שינה", שמסתימת הלשון משמע דקאי על כל לילות חג הסוכות שבהם היו שמחים בשמחת בית השואבה, עד כדי כך, שלא הרגישו טעם בשינה³ - שמזה מוכן שבכל לילה היתה השמחה באופן חדש לגמרי, כי שמחה אמיתית (עד שבגללה לא מרגישים טעם בשינה) שייכת רק בדבר חדש.

ולא עוד, אלא שצריך להיות חידוש אמיתי ממש - כמו התהוות יש מאין ממש, היינו, לא רק כמו התהוות אפרוח מביצה⁴, דמכיון שמסריח תחילה כו' הרי זה על-דרך ובדוגמת יש מאין⁵, אלא יתירה מזה - חידוש של יש מאין ממש.

(1) רמב"ם הלי' קידוה"ח פ"ב ה"ב.

(2) סוכה נג, א.

(3) ראה שיחת ליל ד' דחגה"ס סי"ט.

(4) להעיו משיעור הרמב"ם דיום חמישי דסוכות (שלילה זה הולך אחריו) ע"ד ביצת תרנגולת - "בהמה מעוברת שהזיקה גובה חצי נזק ממנה ומולדה מפני שהוא מגופה ("עובר ירך אמו"). אבל תרנגולת שהזיקה אינה גובה מביצתה, מפני שהביצה אינה מגופה אלא מובדלת ומופרשת ממנה" (הלי' נזקי ממון רפ"ט).

(5) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"א ע' קמג. וש"נ.

(20) יואל ג, א.

(21) וי"ל שהם שני סוגים בנבואה – נבואה השייכת לסטרא דדכורא ("בניכם"), ונבואה השייכת לסטרא דנוקבא ("בנותיכם").

(22) שבת צב, א. וש"נ. רמב"ם הלי' יסוה"ת רפ"ז.

(23) ירמ' א, ה.

(24) מלבד ההוספה מצד העילוי דביהמ"ק השלישי לגבי בית ראשון ובית שני – "מקדש אדני' כוננו ידך", בניינא דקוב"ה" (זח"ג רכא, א).

(25) סנהדרין צז, ב.

(26) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

1 וענין זה דורשת ותובעת תורתנו, "תורת חיים", הוראה בחיים כפשוטם, שהרי התורה "לא בשמים
2 היא"⁶, אלא בארץ הלזו הגשמית, וגם בזמן הגלות ובחוץ לארץ, עד לעקבתא דמשיחא, ועקבתא דעקבתא
3 דמשיחא, בסמיכות ממש לגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, שאז מתגבר יותר חושך
4 הגלות, "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"⁷, כידוע המשל של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁸, שבסוף
5 הלילה, סמוך לעלות השחר, מתגבר החושך ביותר - גם במצב זה ניתנו כל הוראות התורה, ביחד עם
6 נתינת-כח, "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"⁹, לפי כחו של כל אחד ואחת, למגדול ועד קטן, כולל ההוראה
7 להוסיף בעניני שמחה ו"הקהל" באופן של חידוש ממש.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת יום ו' דחג הסוכות ה'תשמ"ח, לילדים וילדות – "צבאות השם" שיחיו, בבית-הכנסת לאחרי תפילת מנחה.

בלתי מוגה

8 א. אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל, ואחר-כך ניגנו "ווי וואנט משיח נאו".
9 ב. בכל כינוס של "צבאות השם", יש כמה ענינים שצריך לעורר אודותם, וכרגיל מתחילים בענין
10 העיקרי שהוא תופס מקום מרכזי במטרת ההתכנסות, ובדרך ממילא מגיעים בהמשך לשאר הענינים.
11 ומובן, שמכיון שההתכנסות היא של חיילי "צבאות השם", שבאו ממקומות שונים לשם אותה מטרה,
12 שהיא השתתפות בכנס הצבא, ובמקום השייך למפקד העליון של הצבא, בית הכנסת - הרי כל הענינים
13 שידובר אודותם, צריכים להיות קשורים במיוחד עם "צבאות השם".
14 ענינם של חיילי "צבאות השם" הוא - התמסרות מוחלטת מתוך מסירות-נפש להוראות המפקד
15 העליון, הקב"ה בורא העולם.
16 וכל חייל בצבא מראה דוגמא-חיה בכך שבחיי היום-יום שלו, ממלא הוא את רצון המפקד, ומתוך
17 מסירות-נפש הוא פורש מכל אותם הדברים הקטנים, בעלי הנאה ותועלת עצמית בלבד, למען מילוי
18 הוראות המפקד העליון.
19 ג. והנה, ההוראות והפקודות של החיילים כתובות ב'ספר התורה', ספר השייך לכל יהודי בכל גיל
20 ובכל מקום וזמן, ואת המצוות שבו, ה'פקודות' שבו, צריך כל חייל למלא במשך כל ימות השנה.
21 אמנם בימים מיוחדים מקבל החייל 'פקודות יום' מיוחדות, שמופנות אך ורק לאותו היום ואותו הזמן,
22 ואותם ממלא החייל במרץ רב ומתוך מסירות-נפש, יותר מהפקודות הרגילות.
23 בימים אלו שבהם אנו נמצאים – חול-המועד סוכות ב'שנת הקהל' - יש 'פקודת יום' מיוחדת. ומכיון
24 שימים אלו נקראים 'יום-טוב', אשר כשמם כן הם - ימים טובים יותר משאר ימות השנה הרגילים, הרי
25 מובן שבימים אלו קל יותר לבצע את 'פקודת היום' המיוחדת.
26 ד. ה'פקודה' המיוחדת לימים אלו היא:
27 "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות.. הקהל את העם האנשים הנשים והטף.. למען
28 ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה.. כל הימים אשר אתם
29 חיים על האדמה"¹.

לאזניא ס"ע קג ואילך. ועוד.

(9) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

(1) וילך לא, יו"ד ואילך.

(6) ב"מ נט, ב.

(7) ישעי' ס, ב.

(8) שיחת י"ט כסלו תרצ"ט. וראה גם מאמרי אדה"ז אתהלך

1 כלומר, שעל עם ישראל כולו, אנשים נשים וטף, להתכנס יחד, להקהל, על-מנת שיהיו כולם ל"קהל
 2 אחד", מציאות אחת, "כאיש אחד בלב אחד"², מפני שבכולם רצון אחד ולב אחד, והוא:
 3 לשמוע את קריאת הפרשה מהתורה, כדי שיפעל בהם "ליראה את ה'", יראה מהמפקד העליון של
 4 הצבא, שזה מתבטא בכך שמקיימים את ציווי המפקד "לעשות", קיום כל המצוות וה'פקודות'.
 5 והמטרה בכנס כזה שנערך דוקא במעמד כל ישראל וביום מיוחד, 'יום-טוב', ובמקום מיוחד,
 6 בית-המקדש, היא - שממנו תימשך השפעה על "כל הימים אשר אתם חיים גו'", שכל הימים יקיים
 7 האדם את ציווי המפקד באותו מרץ ובאותה החיות וה'שטורעם' שקיים בזמן כנס ה'הקהל'.
 8 זוהי איפוא 'פקודת היום' המיוחדת לימים אלו:
 9 "הקהל את העם, האנשים הנשים והטף", על כל אחד להקהיל את האנשים שבסביבתו: הילדים -
 10 את הילדים; וההורים: האמהות - את הנשים, והאבות - את הגברים, ולהיזכר יחד במעמד "הקהל" שהיה
 11 בבית-המקדש, וללמוד ולשמוע פרשה מהתורה, וזאת כדי שאחר-כך, "כל הימים", ימשיך ויקיים את כל
 12 פקודות התורה.
 13 ומכיון שהפעולה נעשית ברבים - "הקהל" - הרי בוודאי שהפעולה תצליח טוב יותר ומהר יותר,
 14 מפעולה הנעשית על-ידי אדם יחיד.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת ליל 'הושענא רבה' ה'תשמ"ח. - לאחרי תפילת ערבית -

בלתי מוגה

15 א. כנהוג בשנים האחרונות לדבר גם בליל 'הושענא רבה' - יש לדבר גם עתה מענינא דיומא.
 16 ובמיוחד לאחרי שמדברים ומבקשים ותובעים כמה וכמה פעמים במשך הלילות שלפני-זה אודות
 17 ה'שטורעם' בענין "הקהל" - צריכה להיות ההנהגה באופן ד"אני המתחיל"¹, בהוספה על מה שנאמר
 18 בענין זה בלילות שלפני-זה.
 19 ועל-דרך-זה בנוגע לענינא דיומא - שאף שכבר דובר בזה בשנה שעברה ובשנים שלפני-זה, וכבר
 20 נדפסו הדברים עם ציוני מראי-מקומות וכו', מכל-מקום יש לחזור ולהזכיר עוד פעם - בקיצור, ובאופן
 21 של ראשי-פרקים - גודל מעלת היום, ולהוסיף בזה, כולל ובמיוחד בנוגע לחידוש בקביעות שנה זו לגבי
 22 שאר שנים - בנוגע לשיעור היומי בחומש (כפתגם הידוע² ש"יש לחיות עם הזמן"), שמשנתה משנה
 23 לשנה, בהתאם לשינויי קביעות חג הסוכות בימי השבוע³, כדלקמן.
 24 ב. לכל לראש - יש להתעכב על ענינו המיוחד של היום, המודגש גם בשמו: 'הושענא רבה'.
 25 בכל ימי חג הסוכות אומרים "הושענות", אבל ביום השביעי של חג הסוכות מרבים באמירת
 26 ה'הושענות' - 'הושענא רבה' - שחוזרים וכופלים כל ה'הושענות' שאמרו בכל ימי חג הסוכות⁴, ומוסיפים
 27 עוד כמה וכמה פיוטי "הושענא".
 28 ועוד ועיקר - הדגשת הישועה ("הושענא") הגדולה והעיקרית ("רבה") - ביאת משיח צדקנו, כפי

1 שהוא בכל השנים בשנה - השיעור דיום כ"א בחודש (ראה גם שיחת ליל ו' דסוכות ס"ד).

2 (4) ומובן, שצירוף כולם יחדיו מוסיף לא רק בכמות, אלא גם (ואדרבה - בעיקר) באיכות, 'הושענא רבה'.

2) פירש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

1) ל' חז"ל תנחומא וארא טו. ועוד.

2) "היום יום" ב' חשון. שה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

3) משא"כ שיעור היומי בתהלים כפי שנחלק לימי החודש,

- 1 שאומרים בפיוטי ה'הושענות' ב'הושענא רבה': "קול מבשר מבשר ואומר", "קול דודי הנה זה בא, מבשר
2 ואומר", "קול צמח איש צמח שמו, הוא דוד בעצמו, מבשר ואומר", ועוד כמה וכמה ענינים הקשורים
3 עם ביאת משיח צדקנו - תוכן ענין 'הושענא רבה' (הישועה הגדולה והעיקרית).
- 4 וענין זה מתחיל כבר בליל 'הושענא רבה' (אף שאמירת ה'הושענות' היא ביום) - שהרי בכמה ענינים
5 "היום הולך אחר הלילה"⁵, היינו, שמעלת עבודת היום היא על-ידי התחלת הענין בלילה.
- 6 [ויש להוסיף, שבנוגע לעניני תורה, יש עליו בלילה לגבי היום - "איך אדם לומד רוב חכמתו אלא
7 בלילה.. איך רינה של תורה אלא בלילה, שנאמר⁸ קומי רוני בלילה"⁹].
- 8 ונוסף לזה, ענין הגאולה ('הושענא רבה') מודגש גם בעניני עבודת ליל 'הושענא רבה' (עוד לפני
9 אמירת ה'הושענות' עם ה'שטורעם' ד"קול מבשר מבשר ואומר" ביום) - הן בנוגע לאמירת כל ספר
10 תהלים, ספרו של "נעים זמירות ישראל"¹⁰, דוד מלכא משיחא, והן בנוגע לאמירת (או לימוד) 'משנה
11 תורה', שאמרו משה "מפי עצמו"¹¹ (ברוח הקודש¹²) - "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹³.
- 12 [ולמעשה, שבנוגע לאמירת תהלים יש הדגשה מיוחדת בשייכות לדוד מלכא משיחא - שהרי כל אחד
13 ואחד מישראל אומר בנוסח ה"יהי רצון" לאחרי אמירת תהלים "שתהא נחשבת לנו אמירת מזמורי תהלים
14 אלו כאילו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו", ומכיון שאין מתפללין על מעשה נסים¹⁴, על כן צריך לומר,
15 שאין זה בגדר נס, אלא דבר טבעי, שמזה מובן גודל פעולת דוד המלך באמירת תהלים שלו - "נעים
16 זמירות ישראל", שאמרם בשם כל ישראל¹⁵].

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה (לפני הקפות) ה'תשמ"ח

בלתי מוגה

- 17 כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שאחד יקדש על היין, יוציא ידי-חובה את אלו שעדיין לא קידשו על היין.
18 אחר-כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו רבי לוי יצחק ז"ל, ועמד מלוא קומתו
19 ורקד בשמחה רבה.
- 20 א. בשמיני-עצרת (ועל-דרך-זה שמחת-תורה, יום-טוב שני של שמיני-עצרת) - שני ענינים: (א) המשך
21 לשבעת ימי חג הסוכות, כלשון הכתוב¹ "ביום השמיני גו'", (ב) "רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב"².
22 ועל-דרך שמצינו בכללות הימים 'טובים' - שישנו הענין הכללי המשותף לכל הימים טובים,
23 "מועדים לשמחה", וישנו הענין הפרטי כל יום טוב בפני-עצמו, "זמן שמחתנו", "זמן חרותנו" ו"זמן
24 מתן תורתנו".
- 25 [ומזה מובן גם בנוגע להמשכה מה'יום טוב' לימים שלאחר-יזה³ - שכשם שבכל הימים טובים ישנן
26 שתי המשכות, הענין הכללי שנמשך מ'יום טוב' זה עד ל'יום טוב' הבא (מחג הסוכות לחג הפסח), והענין

(12) תורה משה - מגילה שם. וראה לקו"ת שה"ש כ, ג.

ובכ"מ.

(13) נסמן בלקו"ש חי"א ע' 8.

(14) ראה ירושלמי תענית פ"ג ה"ב. ברכות ס, א. ועוד.

(15) ראה שהש"ר פ"ד, ד (א).

(1) אמור כג, לו. פינחס כט, לה.

(2) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

(3) ראה לקו"ת ברכה צח, ב.

(5) חולין פג, סע"א.

(6) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח.

(7) שמור"ר פמ"ז, ה.

(8) איכה ב, יט.

(9) ובהגשה יתירה בתקופה שהלילות מתארכין, מחמשה עשר
באב ואילך (כולל גם הזמן דחג הסוכות) - בחצי כדור הצפוני,
כבמדינה זו, שבענין זה ה"ה כמו ארץ ישראל.

(10) ש"ב כג, א.

(11) מגילה לא, ב.

1 הפרטי שנמשך מ'יום טוב' זה עד ל'יום טוב' הזה בשנה הבאה (מחג הסוכות בשנה זו עד לחג הסוכות
2 בשנה הבאה), כן הוא גם בנוגע לשמיני-עצרת - שישנה ההמשכה מהענין הכללי המשותף לשבעת ימי
3 חג הסוכות ושמיני-עצרת (שנמשך עד לחג הסוכות ושמיני-עצרת הבא), וישנה גם ההמשכה מענינו
4 הפרטי של ה'רגל בפני עצמו', בנוגע לשש הענינים ד'פז"ר קש"ב"4 (שנמשך עד לשמיני-עצרת הבא).
5 אמנם, מובן וגם פשוט שבשמיני-עצרת מודגש בעיקר ההמשך לשבעת ימי חג הסוכות, לגבי היותו
6 "רגל בפני עצמו" (יותר מאשר הענין המשותף של כל הימים טובים' לגבי ענינו הפרטי של כל יום
7 טוב') - כי:

8 (א) ההמשך לשבעת ימי חג הסוכות הוא ענין המפורש בתורה שבכתב - "ביום השמיני", ואילו ענין
9 "רגל בפני עצמו" נתבאר בתורה שבעל-פה, "פירושה" של תורה שבכתב⁵.

10 (ב) עצם העובדה שיש צורך ב'סימן' לעשותו "רגל בפני עצמו" - מוכיחה, שיש לו קשר ושייכות לשבעת
11 הימים שלפני-זה, כי בשני דברים בפני-עצמם ממש, אין צורך ב'סימן' המדגיש את החילוק שביניהם,
12 כמו שאין צורך ב'סימן' לחלק בין "זמן שמחתנו" ל"זמן חרותנו" או "זמן מתן תורתנו".

13 (ג) גם לאחר הדגשת עובדת היותו "רגל בפני עצמו" - הרי רק "לענין פז"ר קש"ב" חלוק
14 שמיני-עצרת מחג הסוכות, אבל "בלאו-הכי חד חג הוא"⁶.

15 ב. על-פי-זה מובן, אשר בהמשך להמדובר בשבעת ימי חג הסוכות אודות ענין ה"הקהל" (הענין
16 המיוחד בחג הסוכות בשנה זו) - הרי "ביום השמיני" ישנו ההמשך גם בנוגע לענין ה"הקהל", ואדרבה,
17 באופן של עילוי והוספה, "מוסיף והולך.. מעלין בקודש"⁷.

18 והוספה יתירה בנוגע לשמחת-תורה - שהרי, מלבד היותו יום-טוב שני של שמיני-עצרת, מצינו בכמה
19 מקומות⁸ שנקרא גם בשם "תשיעי", שמזה מובן, שלא זו בלבד שגם בו נמשך ענין ה"הקהל" (בהמשך
20 לשבעת ימי חג הסוכות ושמיני-עצרת), אלא יתירה מזה - שההמשך הוא באופן נעלה יותר גם לגבי
21 שמיני-עצרת.

22 וענין זה מודגש בשיעור החומש היומי בשמחת-תורה (בקביעות שנה זו) - מששי עד סוף פרשת
23 "ברכה":

24 השיעור של יום ששי מדבר כולו אודות ברכות שנאמרו לכלל ישראל - שלא כהשיעור של יום חמישי,
25 שבתחילתו נאמרו ברכות של שבטים פרטיים, ורק בסיומו "עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישראל"⁹, אלא
26 השיעור כולו מדבר "כנגד כל ישראל", כלומר, ברכות שהן באופן ד"הקהל את העם".

27 ובהדגשה יתירה בסיום השיעור של יום ששי - "אשריך¹⁰ ישראל"¹¹, היינו, שכל ישראל נכללים
28 בלשון יחיד, בדוגמת הענין ד"הקהל" שנעשים כולם מציאות אחת.

29 ועל-דרך-זה בסיום וחותם הפרשה (סיום השיעור של שמחת-תורה) - "לעיני כל ישראל", כל ישראל
30 יחדיו, שזהו תוכן הענין ד"הקהל את העם".

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

(5) הקדמת הרמב"ם לספר 'היד החזקה' בתחילתה.

(6) ט"ז או"ח סתרס"ח סק"א.

(7) שבת כא, ב. וש"נ.

(8) סוכה מז, ב. טושו"ע או"ח סתרס"ה-דו.

(9) פירש"י לג, כה.

(10) להעיר מהשייכות ד"אשריך" ל"אשר" (שבט אשר,

שברכתו) בשיעור דאתמול, שבסיומו "מדבר כנגד כל ישראל".

אבל בשיעור דאתמול גם הדיבור "כנגד כל ישראל" הוא

באמצעות ה"צינור" דשבט אשר (וראה גם שיחת ליל ב' דחג

הסוכות ס"ג-ד).

(11) לג, כט.

(4) ולהעיר, שאף שמדובר אודות ששה ענינים בלבד, ה"ה

ענינים כלליים הנמשכים על כל השנה כולה.

וגדולה מזו מצינו - ענין אחד (לא רק ששה ענינים) שנמשך

על כל השנה כולה - בענינו של יוהכ"פ, "אחת בשנה", כידוע

הפירוש בזה, שהענין ד"אחת" נמשך "בשנה".

וטעם החילוק בין יוהכ"פ "אחת בשנה", לשמע"צ, המשכת

ששה ענינים ("פז"ר קש"ב") - יש לומר, ע"פ המבואר בלקו"ת

(ר"ה נח, א) ש"יוהכ"פ נק' ג"כ ראש השנה בכתוב והוא בחי'

נשמה ופנימיות", והרי ב"ראש" כלולים כל הענינים באופן של

נקודה אחת - "אחת בשנה", ואח"כ נמשכים הפרטים, שאז

ניתוסף גם במספר (בכמות, ובמילא, גם באיכות, שהרי בעניני

קדושה קשורה הכמות עם האיכות) - ששה דברים, פז"ר קש"ב.

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.
- 2 הורה להכריז אודות הזהירות שלא לאכול ולשתות לאחרי השקיעה, מכיון שלא פורסים מפה
- 3 ומקדשים.
- 4 הורה לאחדים לומר 'לחיים', ואחר-כך אמר: כנראה, ישנם כאלו שממתינים עד שיאמרו להם
- 5 בפרטיות לומר 'לחיים', ובכך, אומרים עתה לכל אחד ואחד (כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה באצבע בשתי
- 6 ידיו לנוכח הקהל, והכריז): "זאגט לחיים"!
- 7 אחר-כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל.
- 8 א. מכיון שלאחרי השקיעה אי-אפשר כבר לומר 'לחיים' על יין - יש לדבר על-כל-פנים אודות תוכן
- 9 ענין אמירת 'לחיים', אשר ענין זה ('לחיים') שייך תמיד, גם בשעה שאי-אפשר לטעום יין, כדלקמן.
- 10 ובהקדמה - בנוגע להכרזה הנ"ל אודות זמן אמירת 'לחיים':
- 11 (א) הכרזה בענין זה - אינה צריכה להיות בשמו, שהרי מדובר אודות דין מפורש ב'שולחן ערוך', ולכן
- 12 מחובתם של הרבנים וכיוצא-בזה להזכיר ולעורר, שמכיון שאין פורסים מפה ומקדשים (לאחרי שפסקו
- 13 לנהוג כך בחב"ד), יש להזהר שלא לטעום מאומה לאחרי השקיעה, לפני קידוש, ולכן אין נפקא-מינה
- 14 כלל מי אמר להכריז על זה.
- 15 ובלשון הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שלפני שיהודי עושה פעולה מסויימת, עליו
- 16 להסתכל תחילה ב'שולחן ערוך', האם מותר וצריך לעשות פעולה זו, ובאיזה אופן צריך לעשותה כו'.
ומכיון שכן, חייב כל אחד לעורר ולהזכיר לנמצאים מסביבו שהדין ב'שולחן ערוך' הוא כך וכך.
- 18 (ב) ועוד ועיקר: כאשר ההכרזה היא בלשון שאינו מדוייק לתכלית המכוון¹ - אין רצוני שהכרזה כזו
- 19 תהיה בשמי. ובנידון-דין, שמלשון ההכרזה היה משמע כאילו ענין אמירת 'לחיים' אינו אלא עד
- 20 לשקיעה, בה בשעה שענין זה ישנו תמיד כו', וכמודגש במיוחד בפרשת היום, כדלקמן.
- 21 ב. והענין בזה:
- 22 פירוש הברכה שמברכים איש את רעהו באמירת 'לחיים' היא - ברכת חיים גשמיים כפשוטם, וכולל
- 23 גם חיים רוחניים, ואדרבה - "נשתלשלו מהן"² - שחיים גשמיים נשתלשלו מחיים רוחניים.
- 24 והרי, ענין ברכת חיים (הן חיים רוחניים והן חיים גשמיים) נמשך מהקב"ה - "מחיה חיים"³,
- 25 ועד לדרגת "מקור מים חיים", כלשון הכתוב⁴ "אותי גו' מקור מים חיים", שלגבי דרגה זו, חיים
- 26 ורוחניים וחיים גשמיים הם בהשוואה.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

¹ שצ"ל בתכלית הדיוק.

² לשון אדה"ז בתניא רפ"ג.

³ יומא ע"א, א. וראה סה"מ תש"י ע' 44.

⁴ ירמ" ב, יג.

¹ שהרי, הכרזה ברבים צריכה להיות בתכלית הדיוק, שאף שאין דרך בני-אדם לדוייק בלשונם, ובלשון חז"ל (שבועות לד, ב) "כל מילתא דלא רמיא עלי דאיניש . . . לאו אדעתיה" (מלבד בהגדת עדות בב"ד וכיו"ב), מ"מ בנוגע להכרזה ברבים - שאני,

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח

– התוועדות א' –

בלתי מוגה

א. בהמשך להמדובר לעיל אודות ההדגשה המיוחדת בשנה זו ("שנת הקהל") ע"ד הענין ד"הקהל",¹
 "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה'"¹ - יש להוסיף ולבאר את הענין ד"הקהל"
 בקשר ובשייכות ל"שבת בראשית".

ובהקדמה - ש"שבת בראשית" הוא ענין כללי על כל השנה כולה, כידוע הפתגם² "כפי שנעמדים
 בשבת בראשית כך נמשך על כל השנה",

וכמודגש גם בכך ששבת בראשית הוא גם שבת מברכים חודש מר-חשון, היינו, המשכת ברכה
 ונתינת-כח לחודש הראשון שבו מתחילה עבודתם של ישראל³ בעולם, "ויעקב הלך לדרכו"⁴ (לאחרי חודש
 תשרי, ה"מרובה במועדות"⁵),

ומזה מובן, שהענין ד"הקהל" כפי שהוא ב"שבת בראשית" - נוגע ושייך ופועל על העבודה ד"הקהל"
 במשך כל "שנת הקהל", כדלקמן.

ב. והביאור בזה:

התוכן ד"הקהל" הוא - התכללות כל ריבוי הפרטים בנקודה אחת ("כלל"), כמדובר בארוכה
 בהתוועדות שלפני זה⁶.

וענין זה מודגש גם בפרשת בראשית - "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁷, "כל תולדות
 שמים וארץ נבראו ביום ראשון.. הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם⁸ ואת הארץ לרבות
 תולדותיה"⁹, היינו, שכל ריבוי עניני הבריאה נכללים יחדיו - "נבראו ביום ראשון", כמאמר אחד¹⁰.

אלא, שאחר כך נתפרטו לששה ימים, "כל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו", וגם על ידי "עשרה
 מאמרות"¹¹ ובפרטיות יותר - שכל אחד מששת ימי בראשית, וכל אחד מעשרה המאמרות כולל ריבוי
 פרטים ופרטי פרטים, החל מהמאמר "יהי אור"¹² - כמה סוגי אור, אור שנברא ביום ראשון¹³, עד לאור
 ד"שני המאורות הגדולים"¹⁴, שמש וירח, וכן הכוכבים, ועל-דרך-זה כמאמר "תדשא הארץ גו"¹⁵, שכולל
 את כל ריבוי הפרטים ופרטי פרטים דסוגי הצמחים והאילנות למיניהם, וכיוצא בזה בשאר המאמרות,
 הכוללים את כל פרטי הנבראים "מה רבו מעשיך ה"¹⁶, ו"מה גדלו מעשיך ה"¹⁷.

ותכלית הכוונה היא - שכל ריבוי פרטי הנבראים יתאחדו על-ידי ביטולם ל"ה' אחד", שלכן, כאשר
 נשלמה הבריאה כולה בבריאת האדם ביום הששי למעשה בראשית, אמר אדם הראשון לכל הנבראים
 "בואו נשתחוה ונכרעה נכרעה לפני ה' עושונו"¹⁸, כלומר, אדם הראשון פונה לנבראים כפי שהם במעמדם
 ומצבם באופן של ריבוי (לשון רבים), ואומר להם, "בואו" (צאו ממעמד ומצב זה ובואו) למעמד ומצב

ובאה מהם.

(1) וילך לא, יב"ג.

(2) ראה לקו"ש ח"ב ע' 556 בהערה. וש"נ.

(3) וגם המשכת הברכה בשק"מ היא - לראשונה - ע"י
 עבודתם של ישראל, בכח ברכתו של הקב"ה לחודש השביעי,
 שעיי"ז מברכים ישראל את החדשים י"א פעמים בשנה, החל
 משב"מ חודש מר-חשון. וראה לקמן ס"ז.

(4) ל' הכתוב - ויצא לב, ב. וראה בהנסמן בלקו"ש שם.

(5) ב"י לטואו"ח סתצ"ב (ד"ה ומ"ש). שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(6) שיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז ס"ד ואילך. מכתב כ"ה אלול
 תשמ"ז.

(7) ריש פרשתנו.

(8) כי, "את" הוא ריבוי, והריבוי צ"ל בענין דוגמתו ושייך
 אליו - "תולדותיהם" ד"השמים" ו"הארץ", "תולדה" שנמשכת

(9) פרש"י שם, יד.

(10) ראה ד"ה לב, א. וש"נ.

(11) אבות רפ"ה. ר"ה שם.

(12) א, ג.

(13) חגיגה יב, א. ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. ב"ר פ"א ב.

פ"ב, ו. ועוד.

(14) א, טז.

(15) שם, יב.

(16) תהלים קד, כד.

(17) שם צב, ו.

(18) שם צה, ו. זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. ועוד.

1 נעלה יותר (למקומו של אדם הראשון¹⁹, ואו) - "נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' (שיהיה ניכר ונרגש
2 שהוא) עושנו".

3 ונמצא, שהתחלת הבריאה היא באופן של כלל, ואחר כך נתפרט בפרטים ופרטי פרטים, ותכלית
4 הכוונה - שכל הפרטים חוזרים ומתאחדים בהכלל על-ידי אדם הראשון, ודוגמתו בכל אדם, "אתם קרויין
5 אדם"²⁰, כמארו²¹ ל"לפיכך נברא האדם יחידי כו", ללמדך שכל אדם מישראל הוא דוגמת אדם הראשון
6 - שפועל וממשיך אחדותו של הקב"ה בעולם.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית ה'תשמ"ח – התוועדות ב' המשך לשמחת-תורה –

בלתי מוגה

7 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.
8 אחר כך התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל.
9 א. לכל לראש - יש להתחיל באופן של שינוי מהסדר הרגיל,
10 כי: (א) טבע בני-אדם שאוהבים דבר חידוש, שלא על דרך הרגיל, (ב) ועיקר: בעמדנו בעקבות
11 משיחא, עד לעקבתא דעקבתא דמשיחא, שאז, יהיה שינוי הכי גדול ועיקרי בכל הבריאה כולה - צריך
12 להיות הכנה מעין ודוגמת זה גם בעבודתם של ישראל, באופן של שינוי וחידוש כו',
13 ומוכן, ששינוי זה צריך להיות באופן שיש לו יסוד ומקור בתורה.
14 והכוונה - לסדר הדברים בהתוועדות זו, שמצינו בתורה בכגון-דא ב' אופנים:
15 (א) הסדר הרגיל הוא - מן המוקדם אל המאוחר, היינו, שמתחילים בענין הקודם בזמן, ואחר כך
16 ממשיכים בענין הבא לאחוריו.
17 (ב) לפעמים משנים מהסדר הרגיל - להתחיל מהענין המאוחר, ואחר כך לחזור אל הענין שלפניו²².
18 ובנוגע לענינו:
19 מצד הסדר הרגיל - יש לפתוח התוועדות זו בעניני שמחת-תורה. אבל, מצד מעלת השינוי - יהיה
20 הסדר בהתוועדות זו מן המאוחר אל המוקדם, היינו, לפתוח בענין הכי מאוחר דמיני' אזלינן (ואחר כך
21 לחזור לענין שלפניו כו') - הקריאה בתורה בתפלת מנחה (רעוא דרעוין) בפרשת נח, כדלקמן.
22 ב. על הפסוק²³ "אלה תולדות נח נח" - מבואר בדרושי חסידות²⁴ ש"נח" הוא מלשון "נייחא דרוחא",
23 ו"מה שכתוב נח נח ב' פעמים הם נייחי דעילאי ונייחי דתתאי", כלומר, ענין של מנוחה ונחת רוח הן
24 לעליונים והן לתחתונים.

ואף דוד . . ממקום שפסק משה משם התחיל", היינו, שמתחילים
מהסוף. אבל, סדר זה הוא באנשים שונים, משא"כ באיש אחד
וענין והמשך אחד, הסדר הרגיל הוא - מן המוקדם אל המאוחר,
כבפנים.

(23) ר"פ נח.

(24) תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.

(19) ע"ד וברוגמת "הקהל" - שכולם מתאספים למקום קדוש,
ואז נעשה הענין ד"ליראה את ה'".

(20) יבמות סא, רע"א.

(21) סנהדרין לו, סע"א - במשנה. רמב"ם הל' סנהדרין פי"ב
ה"ג.

(22) להעיר ממארו"ל (ב"ר פ"ק, יב) "יעקב, במה שפסק אביו
משם התחיל . . ממקום אשר פסק (יעקב) משם התחיל משה . .

1 ועל-פי-זה מובן הקשר והשייכות דפרשת נח לשמחת-תורה - שבמנחת שבת הסמוך ובהמשך
2 לשמחת-תורה קורין פרשת נח:

3 בפרשת נח מדובר אודות המבול - ענין בלתי-רצוי. ולכאורה, מהי שייכותו לשמחת-תורה, סיום
4 וחותרם ושלימות המועדים דחודש תשרי?!

5 ונקודת הביאור - שענין המבול לאמיתתו הוא למעלותא, עד כדי כך, ש"נח"²⁵ הוא מלשון נייחא,
6 נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים, וזהו תוכן הקריאה דפרשת נח בסיום וחותרם ההמשך דשמחת-תורה
7 - שהציאה לעולם (לאחרי סיום מועדי חודש תשרי) היא באופן של "נח נח"²⁶, נייחא בעליונים ונייחא
8 בתחתונים.

9 ועל-פי-זה מובן הקשר ושייכות פרשת נח לשמחת-תורה - שבמנחת שבת הסמוך ובהמשך
10 לשמחת-תורה קוראין פרשת נח:

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת נח

נח".
26) כולל גם ענין ה"תולדות", היינו, בנוגע להמשך הדורות
— שגם ה"תולדות" הם באופן ד"נח נח", נייחא בעליונים ונייחא
בתחתונים.

25) להעיר, שב"זכרונות" דר"ה אומרים "וגם את נח באהבה
זכרת גו" — כמבואר בדרושי אדני"ע (המשך תער"ב ח"א פר"א.
ועוד) הקשר והשייכות דהכר"ב דנח לעבודתם של ישראל בר"ה,
שמה מובן, שענינו של נח קשור ושייך לישראל, "א אידישער

המשך מעמוד נד

ילקוט לוי יצחק על התורה

ועוד זאת דעת הוא החיות¹⁵ דכל המדות, א"כ
במיתת ושבירת הדעת הוא ג"כ מיתת כל המלכים,
מאחר שנסתלק החיות ומיתת המלכים גרמה לביטול
האחוריים דישאל סבא ותבונה, א"כ במיתת בלע נכלל
גם ביטול הד' דאחוריים [דאו"א] וישאל סבא ותבונה.
והיינו ג"כ מ"ש¹⁶ אכן כ'אדם תמותון הוא השבירה
ומיתה דהז"ת. אכ"ן ר"ת אורות כלים ניצוצין, שכ"ז
הי' במיתת המלכים דתהו, האורות נסתלקו כמו יציאת
הנשמה מהגוף ר"ל, והכלים נשברו ונפלו כמו שבירת
הגוף, ועמהם נפלו הרפ"ח ניצוצין.
וכאחד השרים תפלו, הוא הביטול אחוריים
דאו"א וישאל סבא ותבונה, שהאחוריים שנפלו נקראו
שרים כמ"ש בע"ח¹⁷ שער המלכים פ"ח ע"ש. והוא
ר"ת תהו למפרע, ובהם הי' רק נפילה ולא מיתה.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שכא

באש, וכמ"ש במ"א¹⁰ בס"ד בענין עדת קרח שהיו
בהם¹¹ בלועים ושרופים.
ושם עירו דנהבה. דין הבה¹², תוקף הגבורות
והדינים, מה שלא נרמז כל זה בשמות שארי המלכים.
אם כי יובב הוא מלשון יבבה ויללה ר"ל, הנה זהו
מצד שהחסד כולל ג"כ כל המלכים כמ"ש בע"ח¹³
שער שבירת הכלים פ"ב ע"ש, אך זהו רק בשמו, אבל
מה תאמר בשם¹⁴ אביו, וגם בשמו לא נרמז בליעה
והשחתה והבערה, כמו כבלע בן בעור, רק יבבה שהיא
מצד המיתה ר"ל, כי על כל צרה שלא תבוא מייבבין.

10) עיין לעיל סימן צו. צח. צט.

11) עדת קרח ודתן ואבירם מהבלועים (במדבר טז, לב), ור"ג איש
השרופים (שם פסוק לה). וראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 202
טעם ד"קרח" נענש ע"י בליעה ושריפה.

12) ראה לעיל סימן צו.

13) שער ט.

14) "יובב בן זרח". מבאר דבהמלך "בלע בן בעור" נרמז הן בהמלך
והן בשם אביו בחי' דינים וגבורות — בחי' תהו, שמלך "בלע" קשה
מכולן, משא"כ ב"יובב".

15) כנ"ל הערה 9.

16) תהלים פב, ז.

17) שער יא.

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

מדוע מתחילה התורה באות השני של הא"ב

1 על כך שהתורה מתחילה באות "ב" – "בראשית
2 ברא...". ולא באות א', הראשונה בא"ב, ישנם כמה
3 ביאורים, ומהם:

4 (א) ב"ירושלמי"¹ נאמר, שאל"ף היא תחילת המלה
5 "ארירה", ובי"ת היא תחילת המילה "ברכה", לכן אין
6 התורה מתחילה באל"ף אלא בבי"ת.

7 (ב) במדרש² נאמר, שצורת האות בי"ת, שהיא
8 סגורה משלשה צדדים ופתוחה מהצד הרביעי (צפון)³,
9 דומה לעולם, שנברא באופן ששלוש רוחותיו סתומות
10 וגדורות, ו"רוח צפונית" נשארה פרוצה⁴. (והסיבה
11 לכך⁵: אם יבוא מישהו ויטען ש"הוא אלוהה", יענו לו:
12 אדרבה, הראה כוחך: נשארה רוח צפונית שדורשת
13 תיקון, תנסה לתקנה ולהשלימה!).

14 (ג) בתורת הקבלה⁶ מוסבר, שהתורה שאנו לומדים
15 כאן, בעולם הזה, היא התורה, כפי שהיא ירדה
16 לעולמות (הנמוכים) ב"יע (בריאה, יצירה, עשיה)
17 מעולם האצילות. (וכך מפרשים⁶ את המאמר: "ועל
18 תורתך – שלמדתנו"⁷: "ועל תורתך" – התורה שלך,
19 כפי שהיא ב"אצילות", "שלמדתנו" – אותה תורה היא
20 בעולם ה"בריאה") התורה⁸ מתחילה בבי"ת כדי לרמוז,
21 שהתורה שאנו לומדים היא המדרגה השנייה⁹ שבתורה.
22 אל"ף – המדרגה הראשונה⁹ שבתורה, היא תורה
23 שבאצילות.

ב.

הטעמים הנ"ל דורשים הסבר

24 לכאורה, כל אחד משלושת הטעמים הנ"ל דורש
25 הסבר:

26 (א) לפי הטעם הראשון אינו מובן, כשאלת האבן-
27 עזרא¹⁰: הרי אנו מוצאים מילים רבות, המתחילות
28 בבי"ת ותוכנן הוא תוכן של היפך הברכה, נולאידך
29 גיסא ישנן כמה וכמה מלים שמתחילות באל"ף
30 ומשמעותן טוב וברכה].

31 (ב) לפי הטעם השני: התורה היתה צריכה להתחיל
32 באל"ף, כיוון שכך נדרש עפ"י סדר התורה – היות
33 שאל"ף היא האות הראשונה בא"ב¹¹, וזאת הוכחה
34 שהיא ראשונה במעלה...¹² אם-כן, כיוון שמצד סדר
35 התורה היא היתה צריכה להתחיל עם אות אל"ף¹³
36 קשה, אם כך, לקבל שהתורה משנה את הסדר שלה
37 ומתחילה בבי"ת כדי "להתאים את עצמה" לעולם
38 (שהוא כאות בי"ת סתום מג' רוחות וכו') והרי העולם
39 נברא על ידי ובשביל תורה, כמאמר רז"ל¹⁴: "אסתכל
40 בה באורייתא וברא עלמא" "בראשית – בשביל התורה
41 שנקראת ראשית¹⁵, ולא להיפך ח"ו¹⁶!

42 (ג) לפי הטעם השלישי: אנו אומרים¹⁷: "ונתן לנו
43 את תורתו". פירוש הדבר הוא, שהקב"ה נתן לנו למטה
44 את תורתו בדיוק כפי שהיא אצל¹⁸ (ובאותו סדר);
45 ולכן, בדיוק כפי שהתורה שבידינו, כך גם התורה
46 שבאצילות פותחת ב"בראשית ברא וגו'" – בבי"ת.

10) בהקדמתו לפירושו עה"ת. וכן הקשה בתדבא"ר שם. וראה
מפרשי הירושלמי וב"ר שם. תפארת ישראל למהר"ל פל"ד.

11) ככתנחומא שם.

12) ראה זהר שם: דאל"ף איהי את רזא עלאה כו'.

13) ובפרט ע"פ המבואר בד"ה להבין ענין תק"ש עפ"י כוונת
הבעש"ט ז"ל (סדרו רמד, ג ואילך) שאות אל"ף הוא הממוצע בין הבל
הלב שהוא קול פשוט ושאר אותיות.

14) זח"ב קסא, א. וראה ב"ר בתחילתה.

15) אותיות דרע"ק ב'. פרש"י ומדרש לקח טוב (פס"ז) ריש פרשתנו.
ועוד.

16) להעיר מקו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ.

17) בברכת התורה.

18) להעיר מפתחת הרמב"ן עה"ת: שקדמה לבריאת העולם.. כמו
שבא לנו בקבלה שהיתה כתובה כו' משה כסופר המעתיק מספר קדמון
כו'.

1) חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה)*. ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו
ה. ב"ר פ"א, י. תדבא"ר פל"א (קרוב לסופו). זהר ר"פ ויגש. ועוד. ונת'
בלקו"ת ראה יט. ב. אודה"ת פרשתנו מד, ב. (כרך ג') תקסה, ב. אמור
(כרך ג') ס"ע תתנו ואילך. ובכ"מ.

2) מדרש הנעלם לשה"ש (בוהר חדש). רבותינו בעה"ת (דעת זקנים
והדר זקנים) וחזקוני ריש פרשתנו.

3) ראה ג"כ ירושלמי וב"ר שבעה ע"ה (בנוגע לצורת אות בי"ת) –
באופן אחר.

4) ב"ב כה, ריש ע"ב.

5) פדר"א פ"ג. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחזקוני שם.

6) ראה סה"מ הש"ש ע' 68 בהערה.

7) נוסח ברכת המזון.

8) לקו"ת להאריז"ל ריש פרשתנו. וראה מדבר קדמות (להחיד"א)
מע' תי"ו אות ט'.

9) "וגם א' תחלת חיבת אצילות וב' תחילת בריאה" – לקו"ת שם.

(*) בירושלמי שם (ועד"ז בב"ר זוהר) ד"בבי"ת נברא העולם. אבל בתדבא"ר שם מפורש: לכן התורה נאמרת בתחלה בבי"ת. וראה ל' התנחומא שם. ובלקו"ת שם:
התורה מתחלת בבי"ת. וענ"ש מזה בזו"א ויגש.

28 — "כלומר נחרבה, נשארה חומרית מבלי עובר שם
29 קדושת השכינה".

30 מובן מכל הנ"ל שבתורה ישנם שני ענינים²⁶: (א)
31 לימוד התורה בהבנה ובהשגה. (ב) הדבקות
32 וההתאחדות עם נותן²⁷ התורה, שזוהי קדושת התורה
33 ועצמותה, שלמעלה מן השכל;

34 והסדר הוא, שתחילה, לפני לימוד התורה, צריכה
35 להיות התמסרות ודבקות לעצם התורה שלמעלה
36 מהשכל, כלשון הגמרא: "ברכו בתורה תחילה", ורק
37 אצ"כ לימוד התורה בהבנה ובהשגה²⁸.

38 וזהו ההסבר בפשוטות לעובדה שהתורה מתחילה
39 בבי"ת ולא באל"ף: אל"ף מציינת את מה שבא
40 בראשונה, ובי"ת — את מה שבא לאחר מכן²⁹. קריאת
41 ולימוד התורה על-ידי יהודי הם כבר ה"בי"ת של
42 התורה — הענין השני שיש בתורה: הענין הראשון —
43 ה"אל"ף של תורה³⁰ היא ה"התקשרות" שלה לנותן
44 התורה, שלמעלה מהבנה והשגה³¹, למעלה מציור
45 אותיות. ענין זה צריך להיות עוד לפני ה"ב(ראשית)"
46 של התורה, כהכנה ללימוד התורה.

47 [ולכן מתחילות כל הדרגות בתורה, אפילו תורה
48 שבאצילות ולמעלה מזה, בבי"ת, כי בכל מדריגה של
49 תורה ישנן שתי בחינות: א) התורה כפי שהיא נתגלתה
50 לפי הכלים והאותיות של העולם. ב) נותן התורה,
51 שלמעלה מאותיות].

ה.

שלושת הפירושים שהובאו לעובדה שתורה מתחילה בבי"ת

52 כל הפירושים למלה מסויימת (או ענין) קשורים זה
53 בזה (וכבר דובר על כך פעמים רבות³²). כך אפשר
54 לומר בנידון דידן, שלושת הטעמים והביאורים
55 המובאים לעיל (סעיף א') נובעים כולם מאותה נקודה
56 כללית — מן ההסבר הפשוט הנ"ל (סעיף ד'), שהאל"ף

1 [וכן תורה שבמדריגות גבוהות יותר מאצילות, בכל
2 מקום ששייך שם ענין של אותיות¹⁹].

3 והקושיה בעינה עומדת: מדוע מתחילה התורה
4 שבאצילות [ובמדריגות גבוהות יותר] בבי"ת?
ג.

הנס שכל הזקנים תרגמו "אלקים ברא
בראשית" מעורר קשיים נוספים

5 עוד פלא בדבר: מכל הביאורים הנ"ל מתקבל,
6 שהתורה צריכה להתחיל דוקא בבי"ת ולא באל"ף.

7 — אך הנה מספרת הגמרא²⁰, שכאשר תרגמו
8 הזקנים את התורה לתלמי המלך "נתן הקב"ה בלב כל
9 אחד ואחד" — כולם סדרו את תרגומם באותו אופן,
10 ותרגמו את הפסוק "בראשית ברא אלקים וגו'" כאילו
11 היה כתוב "אלקים ברא בראשית".

12 כיוון שמלמעלה ניתנה להם הדעת לתרגם כאילו
13 היה כתוב "אלקים ברא בראשית" — באל"ף בתחילה,
14 הרי זוהי הוכחה שיש דעה מבוססת שעל התורה
15 להתחיל באל"ף²¹, וכל ההסברים לשינוי לא היו
16 מתקבלים על-ידי תלמי המלך, כך שהוכרחו להזדקק
17 לנס ש"נתן בלב כולם וכו'".

18 ועוד — ענין זה בעצמו מהוה תמיהה גדולה ביותר:
19 יש בתורת אמת כמה וכמה טעמים להתחלת התורה
20 לא באות אל"ף, ואף אחד מהם לא היה מתקבל על-ידי
21 תלמי המלך?!

ד.

דברי חז"ל על הפסוק "על מה אבדה הארץ..."

22 והביאור בזה: על הפסוק²² "על מה אבדה הארץ..."
23 על עזבם את תורת"י אומרים חז"ל²³: "שלא ברכו
24 בתורה תחילה". מסביר הב"ח²⁴ (ומרומו ברבינו
25 יונה²⁵) שאמנם למדו הרבה תורה, אבל חסרה להם
26 הכוונה "להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה
27 ולהמשיך השכינה וכו'" וזה ההסבר ל"אבדה הארץ"

(28) בלקו"ת ויקרא ביאור ולא תשכית פ"ב ואילך איתא, שע"י התקשרות ויחוד חכמה ושכל של הנשמה בחכמה שבתורה נעשה התכללות ויחוד עצמיות הנשמה שלמעלה מהשכל באו"ס שלמעלה מבחי' ח"ע, ע"ש — אבל ראה שם (ה, רע"א) שזהו ע"י הקדמת ק"ש ותפלה למס"נ באחד, שאז כשעוסק בתורה כו' נעשה ג"כ יחוד והתכללות עצמיות הנפש כו', ע"ש.

(29) ע"ד פירוש האריז"ל הנ"ל (סעיף א').

(30) נוסף על שזהו סדר עבודת האדם.

(31) להעיר דאל"ף אותיות פלא, ח"ס — נת' בסה"מ עת"ר ע' ד' ואילך. ובכ"מ.

(32) ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35. ועוד.

(19) להעיר מתו"א (מב, ב) ועוד, שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי' התורה, בבחי' כתר.

(20) מגילה ט, א.

(21) להעיר גם מתדבא"ר שם: ומה נשתנה הבי"ת כו' אין ראוי לומר אלא אלקים ברא בראשית כו' וראה ישועות יעקב לתדבא"ר שם.

(22) ירמ"י ט, יא"ב.

(23) נדרים פא, א (ושם: שאין מברכין). ב"מ פה, ריש ע"ב.

(24) או"ח סמ"ז.

(25) הובא ברין נדרים שם. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס מז.

(26) ראה ג"כ תפארת ישראל (להמהר"ל) בהקדמה.

(27) כלשון ברכת התורה: ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה.

לגמרי עם נותן התורה, כשם שאצילות הוא עולם
 האחדות, "אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות"³⁶.
 (ב) חז"ל³⁷ אומרים: "זכה נעשית לו סם חיים לא
 זכה נעשית לו סם מיתה". זהו הענין של בי"ת לשון
 ברכה (ואל"ף לשון ארירה): כשלימוד התורה של אדם
 הוא באופן של "זכה" (מלשון זיכוך) – בדרך זכה
 (צחה), שתחילה חש הוא בקדושת התורה³⁸ – זו אצלו
 האל"ף של תורה, אז קיימת הבי"ת – ברכה, "נעשית
 לו סם חיים" אבל בשעה ש"לא זכה", שהבנת והשגת
 התורה היא אצלו ה"אל"ף של תורה, וחסרה בחינת
 "זכה" וקדושת התורה (האל"ף האמיתי שבתורה) –
 אז נהיית, ר"ל, אל"ף לשון ארירה, "נעשית לו סם
 מיתה".

(ג) כדי שהתורה תשפיע בעולם, שירגש ש"ש
 בעל-הבית לבירה זו, יש צורך להרגיש ולחוש בתורה
 שלומדים, את נותן התורה – וזהו הענין של צורת
 האות בי"ת שהיא דומה לעולם בכך שסתומה משלוש
 רוחותיה ורוח צפונית אינה סגורה: בשעה שהבנת
 התורה והשגתה הם אצלו "בי"ת של תורה, כי קיימת
 אצלו התחושה שה"אל"ף של תורה הוא נותן התורה,
 הוא מתקן ומשלים בעולם את הענין שרוח צפונית
 אינה גדורה (דבר שנרמז באות בי"ת).

ז.

עצם התורה שלמעלה מהשגה שייך רק ליהודים

על-פי כל הנ"ל יובן הטעם מדוע הזקנים תרגמו
 את התורה לתלמי המלך באופן כזה כאילו התורה
 מתחילה באל"ף – כי כל הנ"ל, שלימוד בהבנה והשגה
 הוא "בי"ת של תורה, קיים רק אצל יהודים ולא אצל
 אומות העולם:

ההלכה היא³⁹, ש"עכו"ם שעוסק בתורה חייב
 מיתה", לגוי אסור ללמוד תורה לשם לימוד התורה
 עצמה, מותר לו ללמוד תורה רק במה שקשור אליו כדי
 לדעת כיצד לקיים את "שבע מצוות דידהו (=שלו)"³⁹.

כיוון שלימוד התורה אצל אומות העולם הוא כדי
 לדעת את המעשה אשר יעשון, מובן שיש להם קשר
 רק לענין של הבנה והשגה שבתורה, ולא לעצם התורה

1 של תורה היא דבקות והתעצמות עם הדרגה שלמעלה
 2 מהשגה, ולימוד התורה בהבנה והשגה הוא ה"בי"ת"
 3 של תורה. ונקודה כללית זאת מתבטאת בשלושה
 4 עניינים פרטיים בתורה ופעולתה (שהם מרומזים
 5 בשלושת הביאורים הנ"ל).

6 (א) בקשר לתורה עצמה – הפירוש של הקבלה,
 7 ש"אל"ף של תורה היא תורה שבאצילות, ו"בית" –
 8 תורה שבבריאה;

9 (ב) ההשפעה על האדם הלומד תורה – על-ידי
 10 ששומע שהבנה והשגה שבתורה הם בי"ת שבתורה
 11 בלבד, נעשה לימודו באופן של ("בי"ת" – לשון)
 12 ברכה, ולא, ח"ו, באופן של (אל"ף – שזוהי לשון)
 13 ארירה.

14 (ג) ההשפעה בבריא – בשעה שלימוד התורה
 15 הוא כדבעי, שתחילה ישנה האל"ף שבתורה, מתקנים
 16 את הרוח הצפונית שאינה סגורה (דבר הנרמז באות
 17 בי"ת).

ז.

"ברכו בתורה תחילה" – הקדמה ללימוד התורה

18 הסבר הדברים: הפירוש "ברכו בתורה תחילה"
 19 אינו שיוצאים ידי חובה על-ידי הכוונה של דבקות
 20 הנשמה באלקות, אלא שזוהי הקדמה, שצריכה להביא
 21 ללימוד תורה, כדיוק לשון חז"ל: "ברכו בתורה
 22 תחילה", שאחרי "ברכו בתורה" חייב להתקיים לימוד
 23 התורה בהבנה והשגה, ולכן מובן, שזה מתבטא: (א)
 24 בתורה עצמה, שאותה הוא לומד. (ב) באדם הלומד.
 25 (ג) בהשפעת התורה בעולם.

26 (א) כשלומדים תורה ללא ההתמסרות לנותן
 27 התורה, נעשית התורה הנלמדת בבחינת "נפרד"³³ ח"ו
 28 מאלקות, עד כדי כך שיכולה לנבוע מזה יניקה
 29 לחיצונים (כוחות הטומאה) וכי³⁴ וזה נרמז בכך
 30 שתחילת המילה "בראשית" מורה על תורה שבבריאה,
 31 שבעולם הבריאה קיימת ההתחלה של ענין הפירוד
 32 וכמ"ש³⁵ "ומשם יפרד גו".

33 לא כן כשלימוד התורה הוא עם ההקדמה של
 34 "ברכו בתורה תחילה", שאז התורה (הנלמדת) מאוחדת

(33) להעיר מאוה"ת פרשתנו יא, א.

(34) ראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) "שמוסיף כח בקליפות לפי
 שעה", ובימא עב, ב: נעשית לו סם כו' [אף שזהו רק בנוגע לפעולתה
 על האדם – כדיוק לשון רז"ל "נעשית לו" – מ"מ, היא נעשית סם כו'.
 ועיין קונטרס עה"ח פי"ב]. וראה ד"ה ציון במשפט תשל"ה הערה 47
 (סה"מ – מלוקט ח"א ע' קנה). לקו"ש ח"ד [המתורגמן] ע' 355 בהערה.

(35) בראשית ב, י. וראה ע"ח שמ"ג הקדמה להדרוש. ובכ"ט.

(36) ראה ד"ה בסוכות תשבו תש"ו (פכ"ז). ועוד.

(37) יומא שם. – ובעיקר קאי על פעולתה על האדם, כנ"ל הערה 34.

(38) ד"ה יחינו תש"א פ"ג. וראה קונטרס עה"ח פי"ד.

(39) סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

על-ידי הריקודים ברגליים משיגים את ה"עצם" של 14
 התורה⁴⁰. וכפי שכתוב בזהר⁴¹: "ונהגין למעבד 15
 ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין 16
 לספר-תורה בכתר דיליה" (=ונוהגין ישראל לעשות 17
 אתה חדוה, ונקראת שמחת תורה, ומעטרין את ספר 18
 התורה בכתר שלו), כלומר שהשמחה של שמחת תורה 19
 קשורה בכך ש"מעטרין לס"ת בכתר דיליה", והרי כתר 20
 הוא למעלה מהראש. וענין של המשכת אין-סוף 21
 בתורה, קישור התורה ובני ישראל בנותן התורה – 22
 ועל-ידי כך, על-ידי הכנת השמחה וה"משכה" 23
 אפשר לאחר מכן, ביום שמחת תורה עצמו, להתחיל 24
 בקריאה ובלימוד של בראשית – שמתחילה ב"בי"ת", 25
 שחשים שכל הלימוד בתורה הוא הענין השני של 26
 התורה. התחלת התורה היא ההתמסרות לנותן התורה. 27
 (משיחת שבת בראשית תשכ"ה)

1 שלמעלה מהשגה, שבא על-ידי "ברכו בתורה תחילה"
 2 שענין זה שייך רק ליהודים נזהר מוכח גם בלשון ברכת
 3 התורה: "אשר בחזר בנו מכל העמים ונתן לנו את
 4 תורתו".
 5 ולכן, בשעה שתרגמו הזקנים את התורה לתלמי
 6 המלך – כאשר הם תרגמו את התורה באופן שיש לה
 7 קשר לבני נח – התקבל כאילו היה כתוב "אלקים ברא
 8 בראשית", שמתחיל באל"ף, כי אצל אומות העולם
 9 ההבנה והשגה היא (לא הדבר השני, אלא) הדבר
 10 הראשון.

ח.

הקשר בין פרשת בראשית לשמחת תורה

11 את קריאת פרשת בראשית מתחילים בשמחת תורה
 12 – וגם ענין זה קשור עם המבואר לעיל:
 13 בשמחת תורה רוקדים עם ספר התורה, שכן דווקא

(41) ח"ג רנו, ב. נת' בארוכה בלק"ש ח"ט ע' 382 ואילך.

(40) ראה סד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה. ובכ"מ.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

11 מעשה עמך, אַחַר נְמִי – נחייב גם אחר שאינו בנו על הכאתו
 12 וקללתו, וחזרת השאלה מה ההבדל בין בנו לאחר. מיישבת
 13 הגמרא: אַמַר רב מְרִי, הטעם שאחר פטור הוא שנאמר (שמות כב כז)
 14 'וְנָשִׂא בְעַמְּךָ לֹא תֹארוּ, ודורשים מכאן שאיסור קללה נאמר
 15 דווקא בְּמִקְוֵים שְׂפָעָמָה, כלומר שראוי לחיות ולהתקיים, אך מי
 16 שנגמר דינו ליהרג אינו בכלל זה, ולכן אחר אינו לוקה על קללתו,
 17 וכן פטור על הכאתו, שהוקשה לקללה כפי שהתבאר.
 18 חזרת הגמרא ומקשה: אִי הָבִי שֵׁאִין חַיִּיבִים עַל קַלְלָת וְהַכָּאת מִי
 19 שאינו ראוי להתקיים, בְּנֵי שֶׁהִכְהוּ וְקִילְלוּ נְמִי יִפְטָר מֵאוֹתוֹ טַעַם,
 20 ושוב קשה מה ההבדל בין בנו לאחר.

1 כך גם בהכאה, ועל כן אחר פטור גם על הכאתו של היוצא ליהרג,
 2 שאינו בכלל 'עמך'.
 3 מקשה הגמרא: אִי הָבִי, שאחר המקלל והמכה את היוצא ליהרג
 4 פטור כיון שאינו עושה מעשה עמך, בְּנֵי נְמִי – גם את בנו שהכהו
 5 וקיללו נפטור מטעם שאין הוא עושה מעשה עמך. מתרצת
 6 הגמרא: יש לבאר את הברייתא בְּרִאמַר רב פִּינְחָס בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה
 7 (כז) לגבי משנה העוסקת בגב, שמדובר שם בְּמִקְרָה שְׂעֵשָׂה
 8 הַשּׁוֹבָה, הָבִי נְמִי – גם כאן ביוצא ליהרג, מדובר בְּשֵׂעֵשָׂה הַשּׁוֹבָה
 9 וחזר לכלל 'עמך', ועל כן בנו שהכהו וקיללו חייב.
 10 מקשה הגמרא: אִי הָבִי שֶׁהִיוּצֵא לִיהֵרַג עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה וְנִקְרָא עוֹשֵׂה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

14 צריך שתהיה המצוה מתחילה כראוי, ונפסלת בתוספת.
 15 הגמרא מקשה ממצוה אחרת. מקשה הגמרא: וְהָאֵיכָּא – והרי
 16 ישנה מצוה צִיצִית, דְּעִקְרוּ מִדְּבַר תוֹרָה (במדבר טו לח), ופִירוּשׁוֹ שִׁישׁ
 17 בכל כנף ארבעה
 18 חוטים, נאמר מִדְּבַר סוֹפְרִים, וַיֵּשׁ בּוֹ לְהוֹסִיף שֶׁאִפְשָׁר לְהַטִּיל חוֹטִים
 19 נוספים, וְאִם הוֹסִיף גֹרְעָה, שֶׁפֶסֶל הַצִּיצִית. מתרצת הגמרא: אִי
 20 אִפְשָׁר לְהוֹסִיף בְּצִיצִית תּוֹסֶפֶת שֶׁתִּגְרַע מֵהַמְצוּה, שֶׁהִרִי צִיצִית
 21 מֵאֵי סְבִיבָא לָהּ, אִי סְבִיבָא לָהּ כְּדַבְרֵי הָאוֹמֵר דְּקָשָׁר הַעֲלִיזוּן שְׁבַחוּסֵי
 22 הַצִּיצִית, הַקוֹשֵׁרם בְּסִמּוֹךְ לְכַנֵּף הַבְּגָד, לָאוּ דְאִוְרִייתָא – אינו חיוב
 23 מן התורה, אם כן כשמטיל חוט נוסף בציצית לא נפסלה המצוה,
 24 שכן הָאֵי לְחֻזְרֵיהּ קָאֵי וְהָאֵי לְחֻזְרֵיהּ קָאֵי – הוא לבדו עומד והם
 25 לבדם עומדים, כיון שאינו קשור עמהם, וְאִי סְבִיבָא לָהּ

1 האמור בפסוק הוא אתרוג, נאמר מִדְּבַר סוֹפְרִים, וַיֵּשׁ בּוֹ לְהוֹסִיף
 2 אם נוטל חמשה מינים במקום ארבעה, וְאִם הוֹסִיף וְנִטַּל חֲמִשָּׁה
 3 הוא גֹרְעָה, שֶׁפּוֹסֵל בְּמִין הַחֲמִשִּׁי אֶת אַרְבַּעַת הָרֵאשׁוֹנִים.
 4 מתרצת הגמרא: בלולב אי אפשר להוסיף תוספת שתפסול את
 5 המצוה, שהרי בְּלוּלָב מֵאֵי סְבִיבָא לָהּ – כפי איזו שיטה אנו סוברים
 6 בדיני לולב, אִי סְבִיבָא לָהּ דְּלוּלָב אִין צְרִיף אָנְד – שאין צריך לאגוד
 7 ולקשור את הלולב עם הערבות וההדסים, וכשיטת חכמים בסוכה
 8 (א), אם כך אי אפשר להוסיף על המינים, כיון שגם אם יצרף
 9 אליהם מין נוסף, הָאֵי לְחֻזְרֵיהּ קָאֵי וְהָאֵי לְחֻזְרֵיהּ קָאֵי – זה לבדו
 10 עומד והם לבדם עומדים, ואין המין הנוסף פוסלם כיון שאינו חלק
 11 מהם. וְאִי סְבִיבָא לָהּ כְּרַבֵּי יְהוּדָה (ס) דְּלוּלָב צְרִיף אָנְד עם המינים
 12 האחרים, ומדובר כשאגד עמהם מין נוסף, הִרִי גֹרְעָה וְעִוְרָה הוּא
 13 מתחילה, כיון שקשרם עם מין אחר שלא כראוי, ולרבי אושעיא

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית לו, לאילב: וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֲדוּם לְפָנֵי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְמַלֵּךְ בְּאֲדוּם בְּלַעַ
בְּנִבְעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהֲבָה:

ב

רמזים בהמלך הראשון "בלע בן בעור" מזי מלכי דתוהו –
תוקף הגבורה והדינים וכו'

המלך בלע"ב בן בעור, בדעת¹ דתוהו.
והנה בשבירה דתוהו נפלו י"א² בחי', שהם הז' מלכין

(1 ראה תורת חיים פרשת יתרו עמוד ריד וז"ל: יש ג' מוחין בגלגלתא הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה עומדים בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם ונגדם לצד העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף הוא המכסה למוח הדעת ומלבישו ומעלימו ונמצא מוח הדעת הוא עומד בין ב' מוחין חו"ב ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא אחוריים כי הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מז' מלכין קדמאין דתוהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך לבני כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את הקודש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת כבלע את הקודש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש המדות הרעות דקליפה למטה כו'.

כי הנה השכחה הוא היסח הדעת ובהיסח הדעת מן המדות ממילא אין למדות חיות ואור מן השכל ונופלים בגסות והגשמה. וזהו השמר לך פן תשכח את ה' כו' מפני שהשכחה שרש לכל הרע שב' מדות לפי שהדעת הוא המתפשט במדות להחיותם כידוע ובהיסח הדעת מהם ממילא יפול הנופל כו', וזהו ישראל לא ידע כו' הוי גוי חוטא כו' וכמ"ש במ"א.

(2 דנזכר בפסוקים ז' מלכי דתוהו שנפלו, ובארבעה מהם נזכר גם שמות אבותיהם, סך הכל י"א.

ראה פרי עץ חיים שער עולם העשי' פרק ה' וז"ל: ז' המלכים שמתו בארץ אדום, שהם ז' תחתונים, ועוד ד' אחוריים של חכמה ובינה וישראל סבא ותבונה, וסודם הוא ב' אותיות אחרונות שבכח הוי"ו, והם גי' י"א. וכבר ידעת כי ב' אותיות אלו הם ז"ן שהם ז"ת, אמנם עם ד' אחוריים הנו' שירדו למטה במקום ז"ן הם י"א, כמנין ויהי, כי כ"ז הוא בכלל ז"ן. ולכן נמצא כי לעולם אין הפגם עולה רק נגד ז"ן, ולא בא"ו. וזהו ענין הקליפה הנקרא* תולע, הנזכר בפסוק (שמות ל, לד) עולת תמיד, וע"ש. כי הנה הם י"א קליפות של י"א סמני הקטורת, והם (שמות לו, יד) י"א יריעות עזים, והם י"א ארורים הנזכר (דברים כז) בפרשת כי תבא.

והנה כל אחד מי"א נקראים אדם מבחינת ארץ אדום, וי"א פעמים אדם, גימטריא תולע. וז"ס (איכה ג, לו) לעזת אדום** בריב"ו אדני לא ראה, ע"י י"א אדם אלו, שהם גימטריא לעזת, משם נמשך עיוות הדין אל האנשים, ע"ש. ראה הערה 4. 5.

(* ראה לקוטי תורה פרשת חוקת עמוד נח, ד. אור התורה שם עם עמוד תשנ"ט. תורת מנחם התועודיות ה'תשמ"ה חלק ג' עמוד 1846.

שמתו, והוא התוהו המפורש בפסוק³ והארץ היתה תהו, והד'⁴ דאחוריים דאו"א וישראל סבא ותבונה שהוא התהו שבראשי תיבות והארץ היתה תהו למפרע וכמ"ש⁵ בעץ חיים שער דרושי נקודות פ"ב ע"ש.

וכידוע בענין י"א סממני הקטרת, ד' מהם מפורשין בפסוק נטף ושחלת וחלבנה ולבונה⁶, וז' מהם נרמזים בהתיבות סמים.

י"א ארורים, י"א⁸ יריעות עזים.

וכ"ז נכלל בשבירת הדעת דתוהו, כי דעת הוא בין מוחין⁹ למדות, א"כ הוא כולל מוחין וכולל מדות.

ושמו ביחוד רומז על מיתה ושבירה, כי בלע הוא מלשון בליעה והשחתה, ובעור הוא מלשון הבערה.

והוא הב' מיני מיתות ר"ל, דבליעה בארץ ושריפה

המשך בעמוד מט

** (ובהערה שם בפרי עץ חיים וז"ל: "סופי תיבות מת"ו, ש"א אדם מתו בסוד שבירה. נלע"ד נתן".

(3 בראשית א, ב.

(4 בענין השבירה ב' תחתונים וביטול האחוריים דאו"א, ראה ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א' עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תתקנא. ועיין לעיל בהקדמה הכללית קודם סימן צו. ולקמן סימן קטו ערה 3.

(5 שער ח' פרק ב', וז"ל: ואו"א נשברו ונפלו האחוריים שלהם. וזו"ן נפלו פנים והאחוריים שלהם, והנה זהו הטעם שנרמז בפסוק (בראשית א, ב) והארץ היתה תהו ובהו, אשר הוא מדבר בענין מיתת המלכים וכו', נרמז בו ב' פעמים מלת תהו, א' במפורש בפסוק, וב' בר"ת למפרע והארץ היתה תהו, והוא כנגד ב' בחי' הנ"ל, כי תהו הישר המפורש בפסוק הוא בחי' ז' מלכים שמתו ונתבטלו אפי' הפנים שלהם הישרים, ותהו שבר"ת למפרע הוא בחי' ביטול האחוריים דאו"א, כי כל למפרע הוא בחי' אחוריים. ע"ש.

(6 שמות ל, לד. כריתות ו, ב "אמר רב יוחנן י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני, א"ר הונא מאי קראה "קח לך סמים" תרי, "נטף ושחלת וחלבנה" הא חמשה, וסמים אחריני חמשה, הא עשרה, ולבונה זכה חד, הא חד סרי".

(7 דברים כז, פסוקים טר"כה. [ועיין שם רש"י פסוק כד].

(8 שמות כז, ז "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעות תעשה אותם". וכידוע עזים בחי' גבורות כמארז"ל (שבת עז). מ"ט עזיא מסגי ברישא והדר אימרא, ברישא חשוכא והדר נהורא, ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד נו "עזים" לשון "עז" בחי' גבורה, ע"ש. ועיין לקוטי תורה פרשת בלק עד, ד. אור התורה פרשת תרומה עמוד א'תקיב. ספר המאמרים תרכט סוף עמוד קיח ואילך. וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח, רמז במספר אמות יריעות העזים לבחי' גבורות ודינים.

(9 ראה תניא סוף פרק ג', וז"ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פ"י אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שהי' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקוון המים כו' בשני, הי' בלתי אפשר, כי איך ירמוז בשני מה שהי' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי' עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי הי' עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו הי' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומר שעברה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי. שהעץ עצמה יהי' נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי' הרמז אל גפני הזהב, שהגפן הי' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר הי' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות הי' קטרוג, כן בנין בית שני הי' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי.

וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו בדגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי-אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשך

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיתא אלפי שני, ומבאר כל יום כנגד אלף וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ת) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא – על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמר מלאכת המים ואחד בהגמר יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי' כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בו זה פעמים.

ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיתא אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחושך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרם ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבדו את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחושך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציפן על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישי של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרגו"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול – שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים – נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף – שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה – נרמז ביום השלישי יקוון המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו כי טוב. אך

♦ יום ראשון י"ח תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
א וְזֹאת בְּרַכְתָּא דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיא דְּיִי יְת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם מוֹתָהּ:

כ"ט - וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ שָׁאם לֹא עֲכָשׁוּ, אֵימְתִי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי בְּאֵר וּזְרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ
מִהַר פֶּאֶרְן וְאַתָּה מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימֵינוּ אֵשׁ דָּת
לְמוֹ:
ב וַיֹּאמֶר יי מסיני אתגלי וזהור יקרה משעיר
אתחזי לנא אתגלי בגברתה משורא דפארן
ועמה רבבת קדישין כתב ימינה מגו אשתא
אורימא יהב לנא:

מהר פֶּאֶרְן • שֶׁהֲלֹךְ שָׁם וּפְתַח לְבָנֵי יִשְׁמַעֵאל
שִׁיקְבֹלוּהָ, וְלֹא רָצוּ. וְאַתָּה • לְיִשְׂרָאֵל (שם). מִרְבַּבְתָּ
קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מִקְצַת רַבּוּת מְלֹאכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם,
וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְדָרְךָ בְּשׁוּרְוֹדָם שִׁמְרָאָה כָּל כְּבוֹד
עָשְׂרוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיוֹם חַפְתּוֹ. אֵשׁ דָּת • שֶׁהִיְתָה
כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵינוּ בְּאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל גְּבֵי אֵשׁ לְבָנָה,
נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתָב יֵד יְמִינוֹ. דְּבַר אַחֵר: "אֵשׁ
דָּת", כְּתַרְגוּמוֹ, שְׁנִתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

כ"ט - וַיֹּאמֶר ה' מסיני בא • פתח תחלה בשבחו
של מקום, ואחר-כך פתח בצרכיהם של ישראל,
ובשבחו שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל. וכל
זה דרך רצוי הוא, כלומר כדאי הם אלו שתחול
עליהם ברכה. מסיני בא • יצא לקראתם כשפאו
להתיצב בתחתית החר, כחזקתן היוצא להקביל פני
פלה, שנגמר: (שמות יט) "לקראת האלהים", למדנו
שיצא כנגדם. וזרח משעיר למו • (ספרי) שפתח לבני
עשו שיקבלו את התורה, ולא רצו. הופיע • להם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יד פרשת וזאת הברכה שמחת תורה)

שנתנה בלוחות השניות, הרי אז באה השמחה האמתית
והשלמה בלמוד האדם בתורה בכח עצמו.
ולכן לאחר סיום התורה "לעיני כל ישראל", מתחילין לקרות
תקף "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי
על ידי עבודת האדם בלמוד התורה בכח עצמו (ועל דרך
זה - בעבודת הבעל-יתשובה שהיא בכח עצמו ובבחינת
התחדשות ממש) נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית
שהוא מוסיף ומשפיע כביכול במעשה בראשית - כי שתפות
בשלימותה היא כששניהם שתפים שוים לגמרי. ולכן הצדיק
שעבודתו היא רק גלות מהכח אל הפעל (הן הכחות שלו,
והן בדירה שעושה בעולם) אין ה"שתפות" בשלימותה -
שהרי הקב"ה בורא ומהנה מאין; אבל כשעבודתו היא בכח
עצמו, הבעל-יתשובה שעבודתו היא התחדשות ממש
בבריאה, פנ"ל, ועד שעושה מדבר הפכי דבר הרצוי - מעולם
דלא "הנני ליה" (להקב"ה) עושה עולם ד"הנני ליה",
על-ידי-זה נעשה דומה לבורא - שתף בשלימות להקב"ה,
וברא שמים וארץ "חדשים" שנגש בהם ש"ה" אלקי
ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", ומסייעין להאדם
למלאות שליחותו ועבודתו בעולם.

בתחלת פרשת ברכה מדובר בלוחות הראשונות: "הנני מסיני
בא גו", ועל זה נאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
יעקב", מורשה לשון ירושה, היינו שניתנה ובאה בירושה,
בדרך ממיאל ולא על ידי עבודה ויגיעה. והסיום דפרשת
וזאת הברכה (שהכל הולך אחר החתום) הוא "לעיני כל
ישראל", שקאי על שבירת הלוחות, "שנשאו לבו לשבור
הלוחות לעיניהם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנגמר
אשר שברת ישראל כחך ששברת", שבזה מרמז עלויים של
הלוחות האחרונות לגבי לוחות הראשונות (שלא אמר לו
ישראל כחך ששברת), כי דוקא על ידי שנשאו לבו לשבור
את הלוחות לעיני כל ישראל, פעל בכל ישראל (גם באלו
שלא חטאו בעגל) עבודת התשובה - עבודה בכח עצמו.
וכאשר נתקבלה תשובתם במילואה, אז נתן להם הקב"ה
את הלוחות השניות, שבזה הראה לעין כל שהוא יתברך
קבל תשובתם ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם
ונתן להם לוחות שניות, הינו שגם בתורה תהיה העבודה
ויגיעה - למוד התורה בכח עצמו.
וכאשר באים לשמיני עצרת לאחר ז' ימי הספות, הזמן
שכל ההמשכות נקלטות בפנימיות, וגם בחינת התורה

ג אף חבבנוני לשכטאי כל קדישוהי בית ישראל בגבורא אפקנון ממעריס ואנון מדברין תחות ענגד גטלין על מימרך: **ישא מדברתיך:**

”וְאִשְׁמַע אֶת מְדַבֵּר אֲלֵי”, כְּמוֹ מְדַבֵּר אֲלֵי, אֵף זֶה ”מְדַבֵּרְתִּיךָ”, מִה שֶׁהֵיית מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעַנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִיש פּוּרפּוּרלִיר”ש בְּלַע”ז (צִינע אונטערערדנוגען). וְאוֹנְקָלוֹס תַּרְגָּם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמ”ם בּו שְׂמוֹשׁ, מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מִן. דְּבָר אַחֵר: ”אֵף חֲבַב עַמִּים”, אֵף בְּשַׁעַת חֲבָתָן שֶׁל הָאֲמוֹת שֶׁהָרְאִיתָ לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסֵּרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם. כָּל-קִדְשֵׁי בְּיָדְךָ. כָּל צְדִיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תְּפֹו לְרַגְלְךָ. וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמְתַפְּנְסִים לְתַחַת צִלְךָ. יִשְׂא מְדַבֵּרְתִּיךָ. מְקַבְּלִים גְּזוּרְתִּיךָ וְדַתְוֲתִיךָ בְּשִׁמְחָה, וְאַלֶּה דְבָרֵיהֶם.

ד אורניתא יחב לנא משה מורה קהלת יעקב: **דאורינתא יחב לנא משה מורה קהלת יעקב:**

כ”י אף חבב עמים. גם חבב יתרה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי ‘עם’, שְׁתָּרִי בְּנִמְיָן לְבָדוּ הָיָה עֵתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאִמְר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) ”גוֹי וְקָהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ”. כָּל-קִדְשֵׁי בְּיָדְךָ. נְפֻשׁוֹת הַצְּדִיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כְּעִנְיָן שְׁנֵאִמְר: (ש”א כח) ”וְהִיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים אֶת ה’ אֱלֹהֶיךָ”. וְהֵם תְּפֹו לְרַגְלְךָ. וְהֵם רְאוּיִים לְכָךְ, שֶׁתָּרִי תְּכֹו עֲצָמָן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הַהָר לְרַגְלְךָ, בְּסִינַי. תְּכֹו לְשׁוֹן פְּעָלוֹ, הַתְּכֹו לְתוֹךְ מְרַגְלוֹתֶיךָ. יִשְׂא מְדַבֵּרְתִּיךָ. נְשֵׂאוּ עֲלֵיהֶם עַל תוֹרְתְךָ. מְדַבֵּרְתִּיךָ. הַמ”ם בּו קְרוֹב לִיסוּד, כְּמוֹ: (במדבר ז) ”וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֲלֵיו”, (יחזקאל ב)

ה תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב: **ה תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב:**

כ”י אף חבב עמים. אשר צוה לנו משה, מורה קהלת יעקב, אחזניה ולא נעזבנה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש”ל, תשל”א)

התורה היא ירשה לכל יהודי, וההלכה לגבי ירשה היא שאין חשיבות לגיל, למעמד ולמצב של היורש - התורה מועברת לכל יהודי בירשה. ולפיכך, כאשר יש התחדשות ונוסף אור בתורה - בשמחת תורה, חלה אצל כל יהודי התחדשות ותוספת בהתנהגותו ובחיותו על-פי התורה. ולכן עקר השמחה בשמחת תורה מתבטאת דוקא בהקפות - לא על-ידי קריאה ולמוד בתורה, אלא דוקא על-ידי תנועות ופעולות מעשיות של ריקוד עם התורה עצמה - כי עקר השמחה בשמחת תורה איננה כל-כך על הבנתה, אלא בעקר על כך שהתורה היא ”שהחנינו” - מחיה אותנו בכל ענינו, עד לעשיה בפעל.

התורה היא ”מימינו אש דת למו”. ונאמר בספרי: ”מה אש - כל המושפטים בו עושה בגופו רשם, אף בני אדם שעמלים בו ניכרים הם בין הבריות, כך תלמידי חכמים נכרים בהילוכם ובדבורם ובעטיפתם בשוק” (וכפי שמפרש הרמב”ם את הפרטים שבפרק). אף, לכאורה, מתעוררת השאלה מצד שני: אצל תלמידי חכמים, שהתחלת למוד התורה שוב היא אצלם באופן חדש לגמרי, מובן, שנגרמת התחדשות ותוספת הנפרדת ”בהילוכם ובדבורם...”, אבל אצל יהודים שאינם תלמידי חכמים, מהו החדוש שיש לתורתם בשמחת תורה עד-כדי כך שהוא משפיע על כל עניניהם, פדלעיל, עד אשר הם שמחים כל כך ומברכים ברכת שהחנינו? על כך מסביר בפּרשׁתּוֹנו: ”תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב - על כך מסביר בפּרשׁתּוֹנו: ”תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב -

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כד כס עמוד 229 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

התענוג, נעשה קדשנו במצותיו, הינו שנשמות ישראל הם הם העושים את המצוות, וזהו מה שכתוב וזכרתם את כל מצוות ה', ואחר כך כתיב ונעשיתם את כל מצוותי, הינו שישראל עושים מצוות ה' שיהיו מצוותי, והוא על-דרך הנ"ל שנשמות ישראל מחברים את התורה שלמעלה בהקב"ה ממש. וכל זה הוא בבחינת ישראל. אמנם, התורה היא מורה קהלת יעקב, הינו, שגם הנשמות דבחינת יעקב, יו"ד עקב, שזהו כפי שהנשמה ירדה למטה, הנה גם נשמות דבחינת יעקב הם משפיעים בתורה.

וזהו תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב, שהתורה היא מארסה לישראל, הינו שישראל הם משפיעים בתורה. ועל זה נאמר מורה קהלת יעקב, הינו, שענין זה שהנשמות הם משפיעים בתורה הוא לא רק בבחינת ישראל, אלא גם בבחינת יעקב, יו"ד עקב. דהנה, ישראל הוא בחינת לי ראש, אותיות אשר, דאשר פרושו תענוג, והוא בחינת טהורה היא, שזהו כפי שהנשמות משרשות בבחינת התענוג. ובבחינה זו פשיטא שהנשמות הם משפיעים בתורה. וזהו גם מה שאומרים אשר קדשנו במצותיו, דמצד בחינת אשר שהוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (קטושיחות כרך כט עמוד 229 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

משמעות לשון 'אחזניה' - בתורה

ששפדה אחזה אפילו כשהבעלים מוכרים אותה, חוזרת להם ביובל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמפנין ששדה זו היא אחוזתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.

כמו כן התורה היא אחוזתם של ישראל, וקשורה אתם בקשר תמידי, דגם כשנמצאים בין האמות, התורה היא מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזה של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מקף שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזה של ישראל.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אחזניה ולא נעזבנה (לג, ד. ובפירושו רש"י)

צריך להבין, מהו הלשון אחיזה שפרש רש"י לגבי התורה, דלכאורה מתאים יותר לכתב לשון שמיעה, למוד, וכיוצא בזה, וכפי שכתבה התורה עצמה בפסוקים שלפנייזה? גם צריך להבין השיכות בין "מורשה" - שהתורה היא ירושה, לזה שאחזניה ולא נעזבנה, הרי גם אם התורה נתנה במתנה וכיוצא בזה, שיך (לכאורה) לומר אחזניה ולא נעזבנה? ויש לומר שלשון אחזניה פאן אין משמעו אחיזה אלא אחזה, שהתורה היא אחוזתם ורשתם של ישראל. דכמו

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:

הויה בישראל מלכא באתפנשות רישי עמא פחדא שכטיא דישראל:

תשא את ראש, ראויין אלו שאברכם. דכר אחר: "בהתאסף", בהתאסףם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם - הוא מלכם, ולא פשיש מחלקת ביניהם.

כש"ו ויהי הקדוש-ברוך-הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ליל שמחת תורה, תשל"ד)

חילוק בין הסוגים ד'ראשיכם גו' שואב מימיה' - אין זה ביטול גמור וקבלת עול מלכות שמים שלמה. וכדוגמת הכתרת מלך בשר-ודם, שהיא על-ידי ביטול העם, בשלמות הביטול, בעת ההכתרה, שוים בביטול זה שר גדול ואיש פשוט. ואם ירגיש השר את מציאותו, יהיה חסר בביטולו למלך. וההבדלה בין שר ואיש פשוט באה רק לאחר ששכבר נעשה מלך וגזר גזרות, שאז ישנם חילוקים באופן קיום הגזרות (אבל לא בעת ההכתרה).

"ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", שבה ב ענינים: "ויהי בישרון מלך", הוא בחינת תמליכוני עליכם, המושכת בחינת מלכותו יתברך; ו"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", הוא שפולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד" ואין בהם התחלקות דראש ורגל. וב' ענינים אלו תלויים זה בזה, פי בעבודה זו ד'תמליכוני עליכם' שוים כל ישראל: מפנין ד'תמליכוני עליכם' נעשה על-ידי ביטול וקבלת עול מלכות שמים, הרי אם ישנו בזה

יחי ראובן לחיי עלקא ומותא תנינא לא מות ויקבלין בנזיה אחסנתהון במנינהון:

(ו) יחי ראובן ואליםות ויהי מתיו מספר: ס

שנאמר: (בראשית לה) "וישפכ את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

כש"ו יחי ראובן. בעולם הזה. ואליםות. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר. מנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פענן

וודא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה במפקה (באגחא) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי זעבדן לה פרענותא מסנאוהי וסעיד מפעלי דכבוהי הוי לה:

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ

מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מד) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'. שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחקיה מפני

כש"ו וזאת ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבבדם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים גידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרוש רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה

כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף פשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע ט) "מתכל בני יהודה נחלת בני שמעון". ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כהוב באגדת תהלים (מזמור צ).

מה שעשה בשטים, כך כהוב באגדת תהלים (מזמור צ).

סנחריב. ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה. על הושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דה"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", (ספרי)

♦ יום שני י"ט תשרי ♦

ח וללוי אמר תמיא ואוריא אלבשתא לגבר דאשתכח חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא ונהוהי שלים בתנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן:

(ח) וללוי אמר תמיא ואוריא איש חסידך אשר נסיתו במפה תריבהו עלמי מריבה:

דבר אחר: "תריבהו על מי מריבה", נסתקפת לו לבא בעלילה, אם משה אמר: (במדבר ט) "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו?.

כ"י. וללוי אמר. ועל לוי אמר. תמיא ואוריא. כלפי שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במפה. שלא נתלוננו עם שאר המלינים. תריבהו וגו'. כתרגומו.

ט דעל אבוהי ועל אמה לא רחם פד חבו מן דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב ארי נטרו מטרת מימרך וקמך לא אשניו:

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתו ואת אחיו לא הפיר ואת בנו לא ידע פי שמרו אמרתך ובירתך ינצרו:

אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי". פי שמרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים אחרים. ובירתך ינצרו. ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שנולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין).

כ"י. האמר לאביו ולאמו לא ראיתו. כשחטאו בעגל ואמרת: (שמות לב) "מי לה אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישאל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשכט לוי לא חטא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 39)

במדבר ג, יב (והלויים, שלא עבדו עבודת אילים, נבחרו תחתיהם) ודברים י, ח (וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו.

נאספו אלי כל בני לוי וצויתם להרוג. . וכן עשו (רש"י לג, ט) רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהכהנים זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל. ולקאורה, על פי זה הרי זה צריך להיות בכל שבט לוי, לאו דוקא כהנים. וראה רש"י

י פשרין אליו דילפון דיניך ליעקב ואוריך לישראל ישוין קטרת בוסמין גדמך וגמיר לרענא על מדבךך:

(י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחתך:

כ"י. יורו משפטיך. ראויין אלו לכך. וכליל. עולה.

יא ברה יי נכסוהי ורפן ידוהי תקבל ברענא תבר חרצא דסנאוהי ודבעלי דכבוהי דלא יקומון:

(יא) ברה יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון: ם

והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד פמה רכבות. לכך נאמר: "ברה ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן יקומון. מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה.

כ"י. מחץ מתנים קמיו. מחץ קמיו מפת מתנים, פענן שנאמר: (תהלים ט) "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הנהגה אמר בן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים,

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עִלְיֹו חֶפֶף
עִלְיֹו פֶל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן: ם

לא שָׁרְתָה שְׂכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן. בגבוה ארצו הִיָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי, אֲלֵא שְׁנֵמוּף כ"ג אָמָה מֵעֵין עֵיטָם, וְשֵׁם הָיָה דַעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לְבַנּוֹתוֹ, כְּדֹאִיתָא ב'שְׁחִיטַת קֳדָשִׁים': 'אֲמַרִי נַחְתִּי בֵּיהּ פּוֹרְתָא', מִשּׁוֹם דְּכַתִּיב: "וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן", אֵין לָךְ נְאֻה בְּשׁוֹר יוֹתֵר מִכְּתָפָיו.

כ"ג - לְבַנְיָמִן אָמַר. לְפִי שְׁבַרְפַּת לוֹי בַעֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת וְשֶׁל בְּנֵימִין בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, סָמְכֵן זֶה לְזֶה, וְסָמְךָ יוֹסֵף אַחֲרָיו שָׂאֵף הוּא מִשְׁכֵּן שִׁילָה הָיָה בְּנוֹי בְּחֶלְקוֹ, שְׁנֵאָמַר: (שם עח) "וַיִּמָּאֵס בְּאֵהָל יוֹסֵף וְגו'", וְלְפִי שְׁבִית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילָה, לְכֹף הַקְּדִים בְּנֵימִין לְיוֹסֵף. חֶפֶף עִלְיֹו. מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמְגַן עִלְיֹו. פֶּל־הַיּוֹם. לְעוֹלָם. מִשְׁנַבְחָהּ רִוּשְׁלָם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקוטי שיחות כרך י עמ' 146)

יהודי: כְּשֶׁנִּפְשׁ הָאֱלֻקִּית שָׁבוּ אֵינָה בְּבַחֲנֵת הַתְּנַשְׂאוֹת וְהַבְּדֵלָה מִנִּפְשׁוֹ הַבְּהִמִּית, גּוֹפוֹ, וְחֶלְקוֹ בְּעוֹלָם, אֲלֵא הִיא מִתְעַסְקַת אִתָּם וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם, בְּכַדִּי לְבָרְרָם וּלְזַכְּכֵם - נַעֲשִׂים כָּלֵם מִשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה.

אֲמַרִי, נַחְתִּי בֵּיהּ פּוֹרְתָא (רש"י לג, יב) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲמוֹר לְהֵאִיר אוֹר אֱלֹקֵי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחֶלְקוֹ הַכִּי נְמוּף. לְכֹן לֹא הָיָה גְבוּהָ לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, כִּי אִזּוּ הָיָה נַעֲלָה מִפְּדֵי שִׁיבֵל לְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֲלֵא נַחְתִּי בֵּיהּ פּוֹרְתָא, וְאִזּוּ הוּא שִׁיף וְקָרוֹב לְעוֹלָם. וְהוּא הִדִּין ל'מִקְדָּשׁ' הַפְּרָטִי שְׁבַתּוֹף כֹּל

◆ יום שלישי כ' תשרי ◆

(יג) וַיְלִוֶסֶף אָמַר מְבָרַכַת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמְּגֹד שָׁמַיִם
מִפֹּל וּמִתְהוֹם רַבְצַת תַּחַת:

יג וַיְלִוֶסֶף אָמַר מְבָרַכַת מִן קֳדָם יי ארעה עבדא מגדנין מטלא דשמאי מלעלא וממבועי עינין ויהומין דנגדן ממעמקי ארעא מלרע: אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

כ"ג - מְבָרַכַת ה' אֲרָצוֹ. שְׁלֵא הִיָּתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׂבָטִים אֲרָץ מְלֵאָה כָּל טוֹב כְּאֲרָצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמְּגֹד. לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמִתְקָ. וּמִתְהוֹם. שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחַלְח עֲדָנִים וּמִתְקָ. וּמִתְהוֹם. שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחַלְח

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"א - תורת מנחם התוועדות כט עמ' 131)

בארץ יש הפל, וכאשר יעבדו אותה - היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, מגד שממים מטל, והן בגשם, תהום רובצת תחת.

שְׁלֵא הִיָּתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׂבָטִים אֲרָץ מְלֵאָה כָּל טוֹב כְּאֲרָצוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לג, יג) בְּאַחַת הַפְּעֻמִּים הַנְּדִירוֹת שְׁכַבּוּד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹ"ר דְּבַר עַל עֲצָמוֹ, הוּא אָמַר: אֲרָצוֹ שֶׁל 'יוֹסֵף' מְבָרַכַת בְּכָל טוֹב. תַּנּוּ יְדָכֶם וְתִסְיַעוּ לְעַבְדֵי אוֹתָהּ!

(יד) וּמִמְּגֹד תְּבוּאֹת שְׁמֶשׁ וּמִמְּגֹד גְּרֵשׁ יְרִיחִים:

יד ועבדא מגדנין מריש ירח בירח: אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש.

כ"ג - וּמִמְּגֹד תְּבוּאֹת שְׁמֶשׁ. שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ פְּתוּחָה לַחֲמָה, וּמִמְּתַקַּת הַפְּרוֹת. גְּרֵשׁ יְרִיחִים. יֵשׁ פְּרוֹת שֶׁהִלְכְּנָה מִבְּשִׁלְתָּן, וְאֵלוֹ הֵן: קְשׁוּאֵין וְדְלוּעֵין. דְּבַר

(טו) וּמִרְאֵשׁ הַרְרֵי־קָדָם וּמִמְּגֹד גְּבַעוֹת עוֹלָם:

טו ומריש טוריאי בפיריאי ומטוב רמן דלא פסקן: גְּבַעוֹת עוֹלָם. גְּבַעוֹת הָעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֲצָר הַגְּשָׁמִים.

כ"ג - וּמִרְאֵשׁ הַרְרֵי־קָדָם. וּמְבָרַכַת מְרֵאשִׁית בְּשׁוֹל הַפְּרוֹת, שֶׁהַרְרֵיָהּ מְקַדִּימִין לְכַפֵּר בְּשׁוֹל פְּרוֹתֵיהֶם. דְּבַר אַחֵר: מַגִּיד שֶׁקְדָּמָה בְּרִיאַתָּן לְשָׂאֵר הָרִים.

(מז) וּמִמָּוֶדֶ אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סְנֵה תְּבוּאֹתֶיהָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלְקַדְקֹד גְּזִיר אֶחָיו:

כ"י « וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סְנֵה • כְּמוֹ שׁוֹכֵן סְנֵה, וְתֵּהָא אֶרְצוֹ מְבָרְכַת מְרַצְנוֹ וְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַנִּגְלָה עָלֵי תַחֲלָה בְּסֵנָה. רְצוֹן • נַחַת רוּחַ וּפְיוּס,

(יח) בְּכוֹר שׁוּרוֹ הִדְרָ לֹו וְקַרְנֵי רֵאִם קַרְנָיו בָּהֵם עַמִּים יִנְגַח יַחְדוֹ אֶפְסֵי-אֶרֶץ וְהֵם רַבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: ם

כ"י « בְּכוֹר שׁוּרוֹ • יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמְלֻכּוֹת, שְׁנֶאֱמַר: (תְּהִלִּים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְנַהּוּ", וְכֵן: (שְׁמוֹת ד) "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר • מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרוֹ • שֶׁכַּחוּ קָשָׁה כְּשׁוֹר לְכַבֵּשׁ בְּמַה מְלָכִים. הִדְרָ לֹו • נִתּוֹן לוֹ, שְׁנֶאֱמַר: (בְּמִדְבָר כז) "וְנִתְּתָה מֵהַדָּרֶךְ עָלָיו". וְקַרְנֵי רֵאִם קַרְנָיו • שׁוֹר כַּחוֹ קָשָׁה, וְאִין קַרְנָיו נְאוֹת, אֲבָל רֵאִם קַרְנָיו נְאוֹת וְאִין כַּחוֹ קָשָׁה, נִתֵּן לִיהוֹשֻׁעַ כַּחוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְיֹופִי

יֹוֹבָא דְבְנוּהֵי זִיןֹא לֵה וּגְבוּרִין דִּאתְעִבִידֹא לֵה מִקְדָּם תְּקַפֵּא וְרוּמָא דִּילֵה בְּגַבְרִתָּה עֲמֻמָּיָא וְקַטַּל כְּחָדָא עַד סִנְפֵי אֶרְעָא וְאִנּוּן רַבְוֹתָא דְבֵית אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אֶלְפֵיָא דְבֵית מְנַשֶּׁה:

קַרְנֵי רֵאִם. אֶפְסֵי-אֶרֶץ. שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים. אֶפְשָׁר שֶׁכֵּלֵם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלֹא אִין לָךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֹא קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין וְאַחַזָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׂוּבָה לְכֵלֵם הִיא, שְׁנֶאֱמַר: (יִרְמִיָּה א) "נִחַלַת צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רַבְבוֹת אֶפְרַיִם. אוֹתָם הַמְּנַגְּחִים הֵם הַרַבְבוֹת שֶׁהִרְגוּ יְהוֹשֻׁעַ שְׁבָא מֵאֶפְרַיִם. וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה. הֵם הָאֶלְפִים שֶׁהִרְגוּ גְדַעוֹן בְּמִדְבָּר, שְׁנֶאֱמַר: (שׁוֹפְטִים ח) "וְזָבַח וְצִלְמַנַּע בְּקַרְקֹר וְגו'".

♦ יום רביעי כ"א תשרי ♦

(יח) וְלִזְבוּלָן אֲמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וְיִשְׁשֹׁכֶר בְּאֵהֲלֶיךָ:

כ"י « וְלִזְבוּלָן אֲמַר • אֵלוֹ חֲמֻשָּׁה שְׁבָטִים שֶׁבִרְךָ בְּאַחַרְוֹנָה: זְבוּלָן גֵּד דָּן נִפְתְּלִי וְאֶשֶׁר – כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחֻזְקָם וְלְהַגְבִּירָם, לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לְפָנֵי פְרַעֲה, שְׁנֶאֱמַר: (בְּרֵאשִׁית מז) "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמֻשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁנֵאֵיִם חֲלָשִׁים וְלֹא יֵשִׁים אוֹתָם לוֹ שְׂרִי מְלַחֲמָתוֹ. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וְיִשְׁשֹׁכֶר בְּאֵהֲלֶיךָ • זְבוּלָן וְיִשְׁשֹׁכֶר עָשׂוּ שְׁתַּפּוֹת: "זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֹּן", וְיֹוצֵא לְפָרְקַמְטָא בְּסִפְיָנוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְחוּף פְּיוֹ

שֶׁל יִשְׁשֹׁכֶר, וְהֵם יוֹשְׁבֵיִם וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹם זְבוּלוֹן לִישְׁשֹׁכֶר, שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכֶר עַל-יַדֵי זְבוּלוֹן הִיְתָה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ • הִצְלַח בְּצִאתְךָ לְסַחֲוֹרָה. וְיִשְׁשֹׁכֶר • הִצְלַח בִּישִׁיבַת אֵהֲלֶיךָ לְתוֹרָה, לִישֵׁב וְלַעֲבֹד שָׁנִים וְלַקְבֹּעַ חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: (דָּ"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשֹׁכֶר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים... רְאִשֵׁיהֶם מְאֵתִים", רְאִשֵׁי סְנֵהֲדָרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל-פִּי קְבִיעַת עֵתִיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם.

(יט) עַמִּים הֲרִיקָרְאוּ שֵׁם יוֹבְחוֹ וְזַחֲי-צָדֵק כִּי שָׁפַע יָמִים יִנְקוּ וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל: ם

כ"י « עַמִּים • שֶׁל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִיקָרְאוּ • לְהַר הַמּוֹרְיָה יֶאֱסֹפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל-יַדֵי קְרִיָּאָה הִיא, וְשֵׁם יוֹבְחוֹ בְּרַגְלִים וְזַחֲי-צָדֵק. כִּי שָׁפַע יָמִים יִנְקוּ. יִשְׁשֹׁכֶר וְזְבוּלוֹן, וְיֵהָא לָהֶם פְּנָאֵי לַעֲסֹק בְּתוֹרָה.

יֵט שְׁבָטָא דְיִשְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יְתַבְנְשׁוּן תַּמָּן יִכְסוּן נְכִסַּת קוּדְשִׁין לְרַעֲוֹא אַרְי נְכִסֵי עֲמֻמָּיָא יִכְלֹוּן וְסִימָא דְמִטְמָרָא בְּחֵלָא מִתְגַּלְיָא לְהוּן:

וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל • (מְגִלָּה ר) כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחֵלְזוֹן וְזַכּוּכִית לְכַנְּה הַיּוֹצֵאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוּל, וּבְחֵלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכֶר וְזְבוּלוֹן הָיָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ בְּמִסְכַּת מְגִלָּה: (שׁוֹפְטִים ח) "זְבוּלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוּ

ירושלים, ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי-כוכבים, אלהות של זה לא כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים 'אין אומה כשרה כזו' ומתגוררין שם, שנאמר: "שם יזבחו וזבחי-צדק". פי שפע נמים יניקו. וזבולון ויששכר הים נתן להם מומן בשפע.

למות", משום ד"נפתלי על מרומי שדה", שהיה מתרעם וזבולון על חלקו: לאחי נתת שדות וכרמים וכו'. וישפני. לשון פסוי, כמו שנאמר: (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ו) "וספון בארז", ותרגומו: 'ומטלל בכיור' (ספרים אחרים: בכסוי) ארזא. דבר אחר: 'עמים הר-יקראו', על-ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי-כוכבים באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים: הואיל ונצטערנו עד כאן, גלף עד

(כ) ולגד אמר ברוך מרחיב גר פלביא שכן וטרף זרוע אף-קדקד:

לספר צריכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף-קדקד. הרוגייהן היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת.

כ"י - ברוך מרחיב גר. מלמד שהיה תחומו של גר מרחיב והולך כלפי מזרח. פלביא שכן. לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך ט עמוד 8 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

טעם הקדמת בני גד לבני יהודה - בכבוש הארץ

מפניו, וכפרוש המצודות' על הפסוק "ואבי תתה לי ערף" "פי ינוסו ויהפכו לי ערף". מה-שאין-כן בני גד היו הורגים אותם מי, "חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת". והנה במלחמת שבעה עממין נצטוו "לא תחיה כל נשמה", ולכן היתה מעלה מיחדת בכבוש הארץ דוקא בבני גד שהיו הורגין אותם מי. מה-שאין-כן אצל יהודה שהיו בורחים, שגם אם אחר-כך יתפסו, יהיה להם זמן להערים, כהגענונים בימי יהושע, וכהפנענים בימי משה (פירוש רש"י נצבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על הפסוק "חלוצים תעברו לפני אחיכם": הם היו הולכים לפני ישראל . . לפי שהיו גבורים ואוהבים נופלים לפניהם".

וטרף זרוע אף-קדקד: הרוגייהם היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת (לג, כ. ובפירוש רש"י) בפסוק שלאחריו, "ויאת ראשי עם", פרש רש"י ששגט גד היו הולכים לפני החלוצים בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים. וצריך להבין, הרי בברכת יעקב לשבטים בפרשת ויחי נאמר בנזע ליהודה "ידך בערף אויבך גו" גור ארנה יהודה גו" ומזה שנמשל לארנה - מלך שבחיות, משמע, שיהודה היה החזק מבין השבטים, ומדוע אמר לבני גד ללכת לפני החלוצים בכבוש הארץ ולא לבני יהודה? ויבן בהקדים החלוק בין יהודה לגד, דעל יהודה נאמר "ידך בערף אויבך" שפרושו שלרב גבורתו היו האויבים בורחים

כא ואתקבל בקדמתא דילה ארי תמן באחסנתה משה ספרא רבא דישראל קביר והוא נפק ועל בריש עמא זכון גדם יי עבד ודינהי עם ישראל:

(כא) וירא ראשית לו בישם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם-ישראל: ס

הם היו הולכים לפני החלוצים בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב) "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שכבשו וחלקו. דבר אחר: "ויאתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה. על משה אמור.

כ"י - וירא ראשית לו. ראה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. בישם חלקת מחקק. פי דע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא. גד. ראשי עם.

כב וילדן אמר דן פקיף בגור אריגן ארעה שתיא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

(כב) וילדן אמר דן גור אריה יזנק מן-הבשן:

כ"ג • דן גור אריה • אף הוא הנה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יזנק מן-הבשן • פתרגומו, שהנה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע ט) "ויקראו ללשם דן", וזניקו וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זניק זה יוצא מקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונות מערבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, וכאו

ונלחמו עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונות מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמיאס, והוא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא שנאמר: (ש) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו'", וצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בו.

וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן וּמְלֵא יְהוָה יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה: ם

כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן וּמְלֵא בְרַחַן מִן קָדָם יְיָ מֵעַרְב יָם גְּנוּסֵר וְדְרוֹמָא יִרְת:

כ"ג • שְׁבַע רְצוֹן • שהיתה ארצו שבועה כל רצון יושביה. ים ודרום ירשה • ים פגרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות. ירשה • לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש,

ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה", לשון צווי. ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי דטעמיהון מלעיל.

וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹן אֲחִיו וְטַבֵּל בְּשָׁמֶן רְגֵלוֹ:

כד וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרִיךְ מִבְּרַחַת בְּנֵי אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹן לְאֲחֻזְהִי וְיִתְרַבִּי בַּתְּפִנְיָהּ מִלְכִּין:

כ"ג • בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֶׁר • ראיתי בספרי: אין לה בכל השבטים שנתברך בבנים פאשר, ואיני יודע כיצד. יהי רצוני אחיו • שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינן ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר: "יהי רצוני אחיו", שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר בדברי הימים: (י א) "הוא אבי ברזית", שהיו

בנותיו נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן זית. וטבל בשמן רגלו • (ספרי) שהיתה ארצו מושכת שמן כמצנן, ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסטוס אחד וכו' כדאיתא ב'מנחות' • (פ"ה)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 109)

שהיו בנותיו נאות . . נשואות לכהנים גדולים (ר"ש"י לג, כד) יש לשאל, מה הקשר בין שני הדברים. ויש לומר, דהנה הנוי האמתי של אשה הוא צניעותה, כל כבודה בת מלך פנימה. וצניעות מביאה ומועילה לכהונה גדולה, כפי שנאמר במדרש שאשה צנועה ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים, ובזכות צניעותה זכתה קמחית לבנים ששמשו

בכהונה גדולה. אשה צנועה זוכה לבנים 'כהנים גדולים', כלומר: הכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים, שם היה הארון, שבו הלוחות, שעליהם חקוקות עשרת הדברות (לא כתובות בדיו, שהוא דבר נוסף על הקלף); וכמו כן, האדם והתורה שלומד הם דבר אחד.

(כה) בְּרוּל וְנַחֲשֵׁת מְנַעַלָּהּ וּכְיֹמֶיהָ דְּבִאָּהָ:

כה תְּקִיף כְּפָרוּלָא וְנַחֲשָׂא וּכְיֹמִי עוּלְמַתָּהּ תְּקַפָּה:

כ"ג • בְּרוּל וְנַחֲשֵׁת מְנַעַלָּהּ • עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא יוכלו האויבים ליכנס בה, פאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר: "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בקהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. וכימיה דבאָהָ • וכימיה שהם טובים לה, שהן ימי תחלתה, ימי

נעוריה, כך יהיו ימי זקנתה, שהן דואבים, זבים ומתמוטטים. דבר אחר: "וכימיה דבאָהָ", וכימיה שהם טובים לה, כמנין ימיה כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאָהָ, שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, אשקלונ"ט, הכסף והזהב פלה מהם, שהן מזיבות אותם לארצכם.

(כו) **אִין פֶּאֵל יִשְׂרוֹן רֹכַב שָׁמַיִם בְּעֶזְרָךְ וּבִגְאוֹתוֹ** כו לית אלה פאלהא דישראל דשכנתה בשמיא בסעדר ותקפה בשמי שמיא :
שחקים:

ישׂ - אין פאל ישרון • דע לך ישרון, שאין פאל בכל אלהי העובדי כוכבים, ולא פצורך צורם. רכב

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

יהוה הוא האלהים אין עוד: סא פו יהיה פאשר והיה לבככם שלם עם יהוה אלהינו ללכת בחקיו ולשמר מצותיו ביום היה אשר לבככם שלם עם ה', אבל בולת זאת לא תועיל התפלה גם שתהיה בבית הוה: סב והמלך וכל ישראל עמו וזכרים וזבח לפני יהוה: סג ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית יהוה המלך וכל בני ישראל: סד ביום ההוא מרוב הקרבות שהקריבו קדש המלך בקרשת המזבח את תנוד הקוצר את רצפת הצר הפתנים אשר

עטרת מרים

נד ויהי ככלות שלמה להתפלל אליהוה את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהוה מברע על ברפיו וכפיו פרשות השמים בעת התפלה: נה ויעמד ויברך את כל קהל ישראל קול גדול לאמר: נו טרם ברך את העם, ראה כי טוב לברך את ה' בראשונה ואמר: ברוך יהוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל כל אשר דבר לא נפל לא נחסר דבר אחד מכל דבר הטוב אשר דבר בד משה עבדו: נו יהי יהוה אלהינו עמנו פאשר היה עם אבותינו אנשי דור המדבר, שהיתה השכינה שורה עמם בתמידות אלינו עבנו ואלינו שנו: נה להטות לבבנו אליו בהיות הדבור מצוי להם ללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: נט ויהיו דברי אלה האמורים למעלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אליהוה אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו דבר הנצרך לו ומשפט עמו ישראל לחבוע עלבונם מיד האויב דבר יום ביומו: ס למען דעת פלעמי הארץ בראותם השנתו הנפלאה עמו כי

הפטרה לשמיני עזרת מלכים א פרק ח

ח נד ויהי ככלות שלמה להתפלל אליהוה את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהוה מברע על ברפיו וכפיו פרשות השמים: נה ויעמד ויברך את כל קהל

ישראל קול גדול לאמר: נו ברוך יהוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל בכל אשר דבר לא נפל דבר אחד מכל דבר הטוב אשר דבר בד משה עבדו: נו יהי יהוה אלהינו עמנו פאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: נה להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: נט ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אליהוה אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: ס למען דעת פלעמי הארץ כי יהוה הוא האלהים אין עוד: סא והיה לבככם שלם עם יהוה אלהינו ללכת בחקיו ולשמר מצותיו ביום היה: סב והמלך וכל ישראל עמו וזכרים וזבח לפני יהוה: סג ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית יהוה המלך וכל בני ישראל: סד ביום ההוא קדש המלך

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה סה

עטרת מרים

לפני בית־יהוה פיעשה שם על הרצפה ההיא את־העלה ואת־
המנחה ואת חלבי השלמים כ־מזבח הנחשת אשר עשה שלמה
והיה רק מצופה נחשת אבל תחתיו היו אבנים שלמות אשר לפני יהוה והיה
עשרים על עשרים אמה קמון מהכיל מלחחוק את־העלה ואת־המנחה
ואת חלבי השלמים: סה ויעש
שלמה בעת־ההיא את־החג
הנפת הבית וכל־ישראל עמו
קהל גדול מלבוא חמת בצפונה
של ארץ ישראל עד־נחל מצרים

עטרת מרים

בדרומה לפני יהוה אלהינו שבעת ימים של חינוך ושבעת ימים חג
הספות ארבעה עשר ויום רצופים: סו ביום השמיני מימי החג, הוא שמיני
העצרת שלח את־העם ונטלו מננו רשות ללכת ויברכו את־המלך וילכו
לאהליהם שמחים וטובי לב על פל־הטובה אשר עשה יהוה
לדוד עבדו שקדם לו הכתהו אשר
בנו היושב על כסאו בנה הבית
ול־ישראל עמו כי ראו אשר שרתה
השכינה בבית הבני:

את־תוף החצר אשר לפני בית־יהוה פיעשה שם את־העלה ואת־המנחה ואת חלבי

השלמים כ־מזבח הנחשת אשר לפני יהוה קמון מהכיל את־העלה
ואת־המנחה ואת חלבי השלמים: סה ויעש שלמה בעת־ההיא את־החג וכל־ישראל עמו קהל
גדול מלבוא חמת עד־נחל מצרים לפני יהוה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר
יום: סו ביום השמיני שלח את־העם ויברכו את־המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על
פל־הטובה אשר עשה יהוה לדוד עבדו ולישראל עמו: ט א ויהי פכלות שלמה לבנות
את־בית־יהוה ואת־בית המלך ואת פל־חשק שלמה אשר חפץ לעשות:

♦ בא"י המשך יום חמישי, בכל העולם יום שישי כ"ג תשרי ♦

(כו) מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמר:

כו מדור אלהא די מלקדמין במימרה
מתעבד עלמא ותריד מקדמך סגאה ואמר
שצי:

כ"ט◀ מענה אלהי קדם • למעון הם השחקים
לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים
לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע
שוכנים. זרעת עולם • סיחון ועוג ומלכי פנען,
שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על־פרכם

יחרדו וזועזעו וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבה
על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעזרך.
ויגרש מפניך אויב • ויאמר לך 'השמד אותם'.
מענה • כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל
לה ה"א בסופה.

(כח) וישפן ישראל בטח בדרך עין יעקב אל־ארץ דגן ותירוש אף־שמיו יערפו־טל:

כח ושרא ישראל לרחצן בלחודוהי בעין
ברפתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא
עבדא עבור וחמר אף שמאי דעלויהון
ישמשנון בטלא:

כ"ט◀ בטח בדרך • כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו
ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב
יחד מפני האויב. עין יעקב • כמו: (במדבר יא) "ועינו
פעין הבלח", פעין הברכה שברכם יעקב, לא פכד
שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדד ישבתי", אלא פעין

הבטחה שהבטיחם יעקב: (בראשית מח) "והיה אלהים
עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". יערפו •
טיפפו. אף שמיו יערפו־טל • אף ברכתו של יצחק
נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כו) "ויתן לך האלהים
מטל השמים וגו'".

כט טוֹבָה יִשְׂרָאֵל לִית דְּכוּתָהּ עִמָּא דְּפְרָקְנָה
(מז) קָדָם יְיָ תְּקִיף בְּסַעְדָּהּ וּדְמֵן קְדֻמוֹהִי
נִצְחָן גְּבוּרָתָהּ וּיְכַדְבִּינן סְנַאָה לָךְ וְאֵתָּה עַל
פְּרִיקַת צְוָרֵי מַלְכֵיהוֹן תְּדַרְךָ :

(כט) אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עִם נוֹשַׁע בֵּיתָהּ מִגֵּן
עֲזָרָךְ וְאֲשֶׁר־חָרַב גְּאוֹתָךְ וּיְכַחְשׁוּ אֵיבֵיךָ לָךְ וְאֵתָּה
עַל־בְּמוֹתֵימוֹ תְּדַרְךָ: ם

אֵיבֵיךָ לָךְ • כְּגוֹן הַגְּבוּעוֹנִים שְׁאֲמָרוּ: (יהושע ט) "מֵאַרְצָן
רְחוֹקָה בָּאוּ עִבְדֶיךָ וְגו'". וְאֵתָּה עַל־בְּמוֹתֵימוֹ
תְּדַרְךָ • כְּעַנְיָן שְׁנֹאֲמָר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל
צְוָרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

כט"א אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל • לְאַחַר שְׁפָרַט לָהֶם הַפְּרָכוֹת,
אָמַר לָהֶם: 'מַה לִּי לְפָרַט לָכֶם, כָּלֵל דְּבַר: הַכֹּל
שְׁלָכֶם'. אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד • תְּשׁוּעָתָךְ בְּה'
אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עֲזָרָךְ, (וְאֲשֶׁר הוּא) חָרַב גְּאוֹתָךְ. וְיְכַחְשׁוּ

א וּסְלַק מִשָּׁה מִמִּישְׂרָא דְמוֹאֵב לְטוֹרָא
דְּנָבוּ רִישׁ רְמָתָא דִּי עַל אֲפִי יְרַחוּ וְאַחַזְזִיָּה
יְיָ יְתָ כָּל אַרְעָא יְתָ גְלַעַד עַד יְדֵן:

לד (א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ
הַפְּסֻגָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרַחוּ וַיְרַאֲהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ אֶת־הַגְּלַעַד עַד־יְדֵן:

מְצִיקִין לָהּ. עַד־דֵּן • הִרְאָהוּ בְּגֵי דֵּן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת
כּוֹכְבִים, שְׁנֹאֲמָר: (שופטים יח) "וַיִּקְיֵמוּ לָהֶם בְּגֵי דֵּן אֶת
הַפְּסָל", וְהִרְאָהוּ שְׁמִשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִמִּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ.

כט"ב מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ • כִּפְּהָ מַעְלוֹת הַיּוֹ,
וּפְסַעֲנָן מֹשֶׁה בְּפְסִיעָה אַחַת. אֶת־כָּל־הָאָרֶץ • הִרְאָהוּ
אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְהַמְצִיקִין הַעֲתִידִין לְהַיּוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האיזונו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ז)

(בְּעַנְיָן הַרְשׁוֹת) זְכָה לְהַשְׁלִיחוֹת לִילָף וְלוֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק
וַיַּעֲקֹב שֶׁהַקֶּב"ה קָיָם אֶת שְׁבוּעָתוֹ:
וּבְהַקְדָּם - שְׁלֹכְאוּרָה אֵינּוּ מוֹבָן:

וְשָׁנָם הַחוֹשְׁבִים שְׁעַנְיָן הַזְּרִיזוֹת צְרִיף לְהַיּוֹת רַק בְּעַנְיָן שֶׁל
מִצְוָה, כְּלִשׁוֹן חַז"ל: "זְרִיזוֹן מִקְדִּימִין לְמִצְוֹת", אֲבָל בְּעַנְיָן
שֶׁל רְשׁוֹת - "כָּל מַעֲשֵׂיךָ יְהִי לְשֵׁם שְׁמַיִם" ו"כָּל דְּרָכֶיךָ
דַּעְהוּ" - לֹא נוֹגַע עַנְיָן הַזְּרִיזוֹת.

כִּיּוֹן שְׁבַגֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מֵאַמִּינִים בְּגֵי מֵאַמִּינִים", וְעַל־אַחַת־
כִּפְּהָ־זְכָרָה אֲבָרְהָם אֲבִינוּ שְׁהוּא "רֹאשׁ לְמֵאַמִּינִים" - אֵיף
שִׁיף לֹמַר שִׁיְהִיָּה סִפְק אֲצַל אֲבָרְהָם בְּנוֹגַע לְקִיּוֹם שְׁבוּעָתוֹ
שֶׁל הַקֶּב"ה, שִׁיְצַטְרְכוּ לְשַׁלַּח לֹמַר לוֹ שֶׁהַקֶּב"ה קָיָם
הַשְׁבוּעָה!?

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִהַנְּהַגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּעֵלְיָה לְהַר נְבוֹ
לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ - שְׁאִף־עַל־פִּי שְׁרָאֲתוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא
הִיְתָה עַנְיָן שֶׁל מִצְוָה, כִּי־אִם דְּבַר הַרְשׁוֹת, מִכָּל־מְקוֹם, "וַיַּעַל
מֹשֶׁה מֵעֶרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", "כִּפְּהָ מַעְלוֹת הַיּוֹ וּפְסַעֲנָן
מֹשֶׁה בְּפְסִיעָה אַחַת", שְׁעֵשָׂה זֹאת בְּזְרִיזוֹת כּו', שְׁמָזָה לְמַדִּים
שֶׁגַם בְּעַנְיָן הַרְשׁוֹת צְרִיכָה לְהַיּוֹת הַנְּהַגָה בְּאִפְּוֹן שֶׁל זְרִיזוֹת.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה - עַל־פִּי הָאֲמוּר לְעִיל שְׁבַשְׁכַר הַזְּרִיזוֹת

וּבְעַנְיָן זֶה רּוֹאִים נִקְדָּה נְפִלְאָה - שְׁעַל־יְדֵי עַנְיָן הַזְּרִיזוֹת
(בְּעַנְיָן הַרְשׁוֹת) הַגִּיעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְמִזְרִיגָה נְעִלִית יוֹתֵר
אֲפִלּוּ מֵאַמְנֹתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ.

ב וַיֵּת כָּל נַפְתָּלִי וַיֵּת אַרְעָא דְאַפְרַיִם וַיַּמְנִשָּׁה
וַיֵּת כָּל אַרְעָא דִּיהוּדָה עַד יְמָא מְעַרְבָא:

(ב) וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֵת־אֶרֶץ אֲפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת
כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

יְהוּדָה • בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאָהוּ מְלַכּוֹת בֵּית
דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמְּעַרְב
בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ. דְּבַר אַחַר: אֵל תְּקִרִי "הַיָּם
הָאֲחֵרוֹן", אֲלֹא 'הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן', הִרְאָהוּ הַקְּדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַמְּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לִיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל
עַד שִׁיְחִיו הַמַּתִּים.

כט"ג וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי • הִרְאָהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלּוֹתָהּ
וּחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאָהוּ דְבוּרָה וּבִרְק מִקְדָּשׁ נַפְתָּלִי נְלַחְמִים
עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְאֵת־אֶרֶץ אֲפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה •
הִרְאָהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאָהוּ הַוֹשַׁע
נְלַחֵם עִם מְלָכֵי כְּנַעַן, שְׁבָא מְאֲפְרַיִם, וְגַדְעוֹן שְׁבָא
מִמְנַשֶּׁה, נְלַחֵם עִם מְדִיָן וְעַמְלָק. וְאֵת כָּל־אֶרֶץ

ג וַיֵּת דְּרֹמָא וַיֵּת מִישְׂרָא בְּקַעְתָּא דִּירַחוּ
קְרָתָא דְּדִקְלֵיא עַד צַעַר:

(ג) וְאֵת־הַנְּגֹב וְאֵת־הַכְּפָר בְּקַעַת יְרַחוּ עִיר הַתְּמָרִים
עַד־צַעַר:

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה סז

המקדש, שנאמר: (מלכים א ט) "בכפר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה".

כ"י וְאֶת־הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דָּבַר אַחַר: מְעַרְת הַמִּכְפֵּלָה, שְׁנֵאֲמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בְנֵגֶב, וַיָּבֹא עַד חֲבֹרֹן". וְאֶת־הַכֶּפֶר • הָרָאֵהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כְּלֵי בֵּית

וַיֹּאמֶר יי לֵה דָא אַרְעָא דִּי קִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִימַר לְבְנֵיךָ אֲתַנְּנָה אֲחִיזְיָתְךָ בְּעֵינֶיךָ וּלְתַמָּן לֹא תַעֲבֹר:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְאָמֹר לְזֶרְעֶךָ אֲתַנְּנָה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׂמָה לֹא תַעֲבֹר:

הָרְאִיתִיךָ לך, אָבֵל גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנַי שְׁשָׂמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׂאֵלֹוּלֵי כָךְ, הֵייתִי מְקַיְמֶךָ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם טוֹעִים וּקְבוּעִים בָּהֶן, וְתִלָּךְ וְתִגִּיד לָהֶם.

כ"י וְאָמַר לְזֶרְעֶךָ אֲתַנְּנָה הָרְאִיתִיךָ • כִּדֵּי שֶׁתִּלָּךְ וְתִאֲמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: 'שְׂבוּעָה שְׁנֵשָׁפַע לָכֶם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, קִימָה', וְזֵהוּ לְאָמֹר, לְכֹךְ

הוֹמִית תַּמָּן מֹשֶׁה עֲבָדָא דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מִימַרָא דִּי:

(ה) וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:

סֵפֶר הַתּוֹרָה חֹסֵר כְּלוּם, וְהוּא אוֹמֵר (לעיל לא): "לְקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֵלֹא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמְעָה. עַל־פִּי ה' • בְּנִשְׁקִיָּה.

כ"י וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה • (כ"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וּכְתִיב: "וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה"? אֵלֹא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְשָׁר

וַיִּקְבֹּר יְתֵה בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אֲנִשׁ יֵת קְבֻרָתָהּ עַד וַיִּמָּא הַרְדִּין:

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה, וְכִי אַחֲרֵים מִשִּׂיאִים אוֹתָם? אֵלֹא הֵם מִשִּׂיאִים אֵת עֲצָמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קְבֹרוֹ הָיָה מוֹכֵן שֵׁם מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, וְזֵה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת (אבות פ"ה).

כ"י וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכַבּוּדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: הוּא קָבַר אֵת עֲצָמוֹ, וְזֵהוּ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה 'אֶתִּין שְׁהִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בַּיּוֹם מְלֹאת יְמֵי נְדָרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֵת עֲצָמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהֵשִׂיאוּ

וּמֹשֶׁה בְּנֵי־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא־כִהֲתָה עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחַה:

(ז) וּמֹשֶׁה בְּנֵי־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא־כִהֲתָה עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחַה:

וּמֹשֶׁה בְּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כִּד מֵית לֹא כִהֲת עֵינֹוהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו וְקָרָא דְאַפוּהִי:

כ"י וְלֹא־כִהֲתָה עֵינָיו • אִף מִשְׁמַתָּה. וְלֹא־נָס לַחַה • לְחֻלּוּחִית שָׁבוּ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רַקְבּוֹן וְלֹא נִהַפֵּף תֹּאֵר פְּנָיו.

וַיִּכְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי כְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה:

(ח) וַיִּכְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי כְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה:

לְבַעֲלָה, נֹאֲמַר: (במדבר ט) "כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וּנְקֻבוֹת.

כ"י וַיִּכְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שְׁהִיָּה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד כד ענ"ו 255)

הָאָמֶת. אַהֲרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַם אֲדָם כְּזֵה שֶׁבִּשְׂבִילוֹ מְכַרְחִים לְשִׁנוֹת מִן הָאָמֶת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עֶסוֹק בְּמִלּוּי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֶסוֹק כְּלוֹ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאָמֶת; אֲבֵל כְּאֲשֶׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוֹתוֹ, הִרְגִישׁ אֵת מַעֲלַת הַנְּהֻגַת אַהֲרֹן.

הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן . . . זְכָרִים וּנְקֻבוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאוּרָה, מְדוּעַ מְזַכְרִים בַּעַת מִיתַת מֹשֶׁה אֵת הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ לְגַבֵּי אַהֲרֹן. וַיֵּשׁ לוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל־יְדֵי שְׁשֻׁנָּה קִצַּת מִן הָאָמֶת. אִךְ מֹשֶׁה, שֶׁמְדַתוֹ אָמֶת, אֵינּוּ מְסַגֵּל לְפַעַל בְּדַרְךְ זֹה. וַיֵּשׁ בְּזֵה מֵה שְׂאִין בְּזֵה: מֹשֶׁה – אֵינּוּ נוֹטֵה מִן

ט ויהושע בר נון מלי רוח חכמתא ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה פני ישראל ועבדו כמא די פקיד יי ית משה:

(ט) ויהושע בן־נון מלא רוח חכמה כִּי־סמך משה את־ידיו עליו וישמעו אליו בני־ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה את־משה:

י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה די אתגלי לה יי אפיין באפיין:

(י) ולא־קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל־פנים:

(לב) "ועתה אעלה אל ה'", (במדבר ט) "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם".

כט אֲשֶׁר יִדְעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שְׁהִיָּה לְבוֹ גִס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

יא לכל אתיא ומופתיא די שלחה יי למעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעה:

(יא) לְכֹל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחְו יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכֹל־עַבְדָּיו וּלְכֹל־אֶרְצוֹ:

יב ולכל ידא תקפתא ולכל חזונא רבא די עבד משה לעיני כל ישראל: חזק

(יב) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל:

(ט) "ואשרם לעיניכם", והספימה דעת הקדוש־ברוך־הוא לדעתו, שנאמר: (לעיל י) "אשר שברת", יישר כחך ששברת (שבת פז):

כט אֲשֶׁר יִדְעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שְׁהִיָּה לְבוֹ גִס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך כב עמ' כה)

ברא אלקים, כי תנאי התנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית בעת הבריאה בנוגע לנסים (בראשית רבה ה, ה, ז"ח ב קצה, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, ו).

כט אֲשֶׁר יִדְעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שְׁהִיָּה לְבוֹ גִס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי־שיחות כרך ט עמוד 241-239)

כמעט ארבעים שנה לאחר מכן - רק אז מפרש רש"י ש"אשר שברת" (דארבעים שנה מקודם) פירושו "יישר כחך ששברת".

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ". אָמַר לוֹ הַקֶּב"ה לְמֹשֶׁה: יִישֵׁר כַּחַךְ שִׁשְׁבַּרְתָּ (ב"ב יז, ב).

ואף ששפטיות, הטעם לקך הוא, כי ההוכחה לפרש פן (על־פי הפשט), הוא מהמלים "לעיני כל ישראל" - אכל מכין שכל עניני התורה הם בדייק, הרי מזה גופא מובן, שה"יישר כח" שנתן הקב"ה למשה בעת אמירת "פסל לך" נתגלתה רק כש"ויעל משה גו" אל הר גבו גו". באור הדבר:

והנה מעלת משה בשבירת הלוחות - אשר מחמת מעלה זו, אמר לו הקב"ה "יישר כחך ששברת" - מהנה מעלה גם בנוגע לישראל, וכדלקמן:

לגבי חטא העגל, איתא בגמרא: "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה". דבר זה שהקב"ה נתן אפשרות ליצר הרע לשלוט על ישראל ולפתותם לעשות העגל, הוא לשם העילוי דתשובה (ביטול החטא - עד שהאדם עומד במעלה נעלית יותר מכפי שהיה לפני החטא), שאליה יגיעו על־ידיה.

הענין יבין בהקדם ההסבר מדוע נתינת ה"יישר כח" שנתן הקב"ה למשה על שבירת הלוחות (לא היתה מיז באותו היום, או למחרתו - מיז בעלותו להר, אלא) היתה כעבור ארבעים יום לאחר שבירת הלוחות: כשהקב"ה אמר לו "פסל לך גו", רק אז אמר לו "הלוחות הראשונים אשר שברת - יישר כחך ששברת". לכאורה, למה לא אמר לו "יישר כח" מיז?

פלא גדול יותר: על הפסוק "אשר שברת" האמור ארבעים יום אחר שבירת הלוחות, כנ"ל, לא מפרש רש"י "יישר כחך ששברת", כִּי־אם בסיום פרשת "וזאת הברכה", שנאמרה

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה סט

והשבח של משה בשבירת הלוחות היו בזה ש"נשא לבו לשבור הלוחות לעיניהם", דבר זה הביאם לשוב בתשובה. ובה גם מבאר כיצד יום צום שבועה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות, יתפך לששון ולשמחה:

כיום, כאשר רואים אנו ששבירת הלוחות גרמה ש"אומה ולשון שולטת בהם", מהנה יום זה, יום תענית. מה שאין-כן לעתיד-לבא, אשר אז תתגלה בשלמות מעלת התשובה של ישראל על חטא העגל; ואשר תשובה זו ראשיתה ב"ואשרם לעיניכם" (ועל-דרך-זה - גם מעלתן של הלוחות השניות), אז יהיה יום שבועה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות - יום ששון ושמחה.

וזהו הטעם מדוע נאמר "ישר כחך ששברת" רק בצווי על הלוחות השניות. ובגילוי, בפשוטו של מקרא (עולם העשייה), מתגלה הדבר רק בסיום התורה, פשהקב"ה הראה למשה רבנו "עד היום האחרון" - כי דוקא אז מתגלה העילוי שאלי הגיעו ישראל על-ידי שבירת הלוחות.

מזה מובן גם לגבי שבירת הלוחות - המסובב מחטא העגל - שהטעם לכך (בפנימיות) הוא, כדי שעל-ידי-זה יתוסף עילוי - עילוי בתורה (היפך השבירה - עד למעלה נעלית מה"לוחות אשר שברת"), הלוחות השניות, המהיום "כפלים לתושיה" לגבי הלוחות הראשונות.

ויש לומר, שגם פגת משה רבנו בשבירת הלוחות, כשדן הקל-וחמור: כיון ש"ישראל מומרים" אי-אפשר לתת להם את התורה, היה (לא רק לשם הגנה על כבוד התורה, אלא גם) כדי לפעול על ישראל שיעשו תשובה.

כמשל הבן שהנהגתו אינה נכונה, עד ש"אביו דוחהו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו" - שעל-ידי-זה דוקא מתגלית אהבת הבן לאביו, עד שצועק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן, ומפל-שפן כשלא יקרא בשם אביו".

ועל-פי-זה מובן הדייק "ואשרם לעיניכם" - וכפי שהכתוב גם מדגיש בסיום התורה "לעיני כל ישראל" - כי המעלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך לד עמוד 217 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת משה בשבירת הלוחות

והשואבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל". ועל-פי-זה מובנת בפשטות מעלת משה בשבירת הלוחות, שמעלה זו נעלית יותר משאר מעלותיו הנזכרות בכתוב, שהרי מובן גדל ויקר ערך התורה בעיני משה רבנו, ובפרט שהוא זה שקבלה מיזו של הקב"ה, ואף-על-פי-כן כאשר ראה משה רבנו, הרוצה הנאמן והאהב ישראל, שיש מקום לחשוש שמציאותם של הלוחות יכולה לפגע בישראל חס-ושלום, לא הסס כלל ושברם מיז כדי להציל את בני ישראל מהענש.

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

ולכל היד החזקה גו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל: לעיני כל ישראל – שנסאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם

(לד, יב. ובפירושו רש"י)

וצריך-עיון איך מתאים שלאחרי שהכתוב מספר על המעלות הגדולות והנפלאות של משה רבנו, יסים ב"לעיני כל ישראל", שנסאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם?

ויש לומר על-פי המדרש (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע. עמד שושבינה וקרע בתבתה. אמר, אם יאמר המלך להרגה, אמר לו עדין אינה אשתך. . המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב,

עטרת מרים

נתן להם לבני ישראל: ג על כל-מקום אשר תדרוך פה רגלכם בו לכם נתתי כאשר דברתי אל-משה: ד מהמדבר ותלבנון הנה ועד-הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול בריח מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא-יתניצב

הפטרת וזאת הברכה-שמחת תורה (בכל

העולם ליום שישי) ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר

יהוה אל-יהושע בן-נון משרת משה לאמר:

ב משה עבדי מת ועתה ליום עבר את-הירדן

עטרת מרים

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אל-יהושע בן-נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת כי אלו היה עבד ח, לא יקלעם לעבור את הירדן כי עליו נזר לכל יעבור ועתה ליום עבר את-הירדן הנה אתה וכל-העם הנה אל-הארץ אשר אנכי

הנה אתה וכל-העם הנה אל-הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל-מקום אשר תדרוך פה רגלכם בו לכם נתתי כאשר דברתי אל-משה: ד מהמדבר ותלבנון הנה ועד-הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא-יתניצב איש לפניך

עטרת מרים

איש לפניך כל ימי חייך פאשר הייתי עם-משה אהיה עמך לא ארפך לא אמן לך חולשה ולא אעזבך: ו חזק ואמץ בהנהגת העם כראוי כי אתה תנחיל את-העם הזה את-הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד בתורה לשמר לעשות

עטרת מרים

אשר צוה אתכם משה עבד-יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם נתן לכם מקום מנוחה ונתן לכם את-הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל שבכם

בכל-התורה אשר צוה משה עבדי כי לולא זאת, לא תועיל כלום בהנהגת העם כראוי, אל-תסור ממנו מספר התורה ימין ושמאול למען תשפיל תצליח בכל אשר תלך: ח לא-ימוש ספר התורה הזה האמור במקרא שלפני מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות בכל-הפתיב בו כראוי תצליח את-דרךך ואז תשפיל: ט הלוא צויתיד חזק ואמץ במלחמה מול האויב אל-תערץ ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ביום שתמו ימי כבי אבל משה ויצו יהושע את-שטרי העם לאמר: יא עברו ו בקרב המחנה וצוו את-העם לאמר הכינו לכם צדה מיני מאכלים וזלתי הלחם, כי בשבעה פאך שפת משה לקטו מן שהסתפקו בו עד ט"ז בניסן כ"י בעוד ו בסוף שלשת ימים אתם עברים את-הירדן הזה לבוא לרשת את-הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור עליכם לומר את-הדבר

כל ימי חייך פאשר הייתי עם-משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את-העם הזה את-הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות בכל-התורה אשר צוה משה עבדי אל-תסור ממנו ימין ושמאול למען תשפיל בכל אשר תלך: ח לא-ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות בכל-הפתיב בו כראוי תצליח את-דרךך ואז תשפיל: ט הלוא צויתיד חזק ואמץ אל-תערץ ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את-שטרי העם לאמר: יא עברו ו בקרב המחנה וצוו את-העם לאמר הכינו לכם צדה כ"י בעוד ו

ועברו חלוצים ועזרתם אותם: טו עד אשר-יניח יהוה ו ימן ה' מקום מנוחה גם לאחיכם פכם וירשו גם-המה את-הארץ אשר-יהוה אלהיכם נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אז תאחזו בה מכל מעשר את הארץ אשר ו נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש בעבר המזרחי, הואיל ותקמו התנאי: טז ויענו את-יהושע לאמר כל אשר-צויתנו נעשה ולא לך תדבר הזה שחיבנו עליו מצד הישר, כי גם ואל-כל אשר תשלחנו נלך: ז פכל אשר-שמענו אל-משה פן נשמע אליך רק אם יהוה יהוה אלהיך עמך פאשר היה עם משה ולא זאת לך, כי גם: יח כל איש אשר-ימרה ומרד את-פיך ולא-ישמע את-דבריך לכל אשר-תצונו יומת כדון מורד במלכות רק חזק ואמץ לענוש המורדים ולא למחול על כבודך:

שלשת ימים אתם עברים את-הירדן הזה לבוא לרשת את-הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור את-הדבר אשר צוה אתכם משה עבד-יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם ונתן לכם את-הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל ועזרתם אותם: טו עד אשר-יניח יהוה ו לאחיכם פכם וירשו גם-המה את-הארץ אשר-יהוה אלהיכם נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אשר ו נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש: טז ויענו את-יהושע לאמר כל אשר-צויתנו נעשה ואל-כל אשר תשלחנו נלך: ז פכל אשר-שמענו אל-משה פן נשמע אליך רק יהוה יהוה אלהיך עמך פאשר היה עם-משה: יח פל-איש אשר-ימרה את-פיך ולא-ישמע את-דבריך לכל אשר-תצונו יומת רק חזק ואמץ:

א (א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

כִּי בָרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. לֹא הָיָה צְרִיף בְּבְרֵאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים קי"א): "לֹחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ

ספורנו

משפיל לעשות רצונו בראשיתו, ובשתי אלה שהם היקרה והאהבה ישלם החלק המעשי המכונן מאתו. לכן הואיל באר הוא יתברך במופתים שכליים בספרו הראשון והוא – ספר בראשית ענין הבריאה וההשקחה כללית ופרטית ומציאות עצמים נבדלים מחמר, מהם מניעי הגלגלים, והנפש האנושית השכלית, ושהכל מאתו בכונה וברצון לתכלית מכונן. ובאר מה יקר חסדו על המין האנושי, כי אמנם תקן עניניו בכל דור ודור כפי האפשר, והוא הרבה אשמה למשהית לו.

וספר ראשונה, כי הוא יתברך ברא "את האדם בצלמו כדמותו", למען יבחר להדמות ליוצרו כפי האפשר, כי בנה ישלם ויהיה פעלו שלם ונכבד מכל פעל זולתו, כראוי לו יתברך המרום על כל זולתו. והוא רחום בחמלתו נתן לאדם די מחסורו שלא בצער, ונייחחו בגן עדן, עד שרע מעשיו וקלקל את פרנסתו, שגרשו האל יתברך משם לעבד את האדמה, ולטרח כמה טרחות עד שלא אכל פת. וספר שנית, כי בכל זאת לא אבה ה' ומספיקים למונו ולהחיותו קרוב לאלף שנים. עד כי רבה רעת דורותיו, ונגמר דינם להשחית את הארץ, ובכן נשחת מזג היסודות והמרקבים מהם מהצמחים ומבעלי חיים, ולא הספיק עוד מזון הפרות לחיי האדם בבראשונה.

וספר שלישית, כי עם כל זאת חמל על שאריתם, והתיר להם בשר כל בעל חי וזולתם (להלן ט, ב, ג), והארץ נתן לבני אדם, בתת אימתם על כל חיות הארץ, ועם זה היו ימי חייהם מגיעים לארבע מאות שנה ויותר מהמה, עד אשר נוסדו יחד לקרא בלם בשם איזה אל נכר נבחר או אצלם, ולתת צלמו

כי אמנם מקצר רוח ומעבודת וטרדת בני עמנו בארץ לא להם, מפני נוגשים אצים יום יום להמם ולאבדם, המה באדם שמו פניהם עיניהם ולבם על בצעם, למחסה ולמסתור מזרם זרים ילדי יום טובבים פדורים, עד אפס מקום וזמן נאות להביט נפלאות מתורתנו. ובכן היו כחולמים בקרב עמים, קרבו ויקאטיון כמתנבחים, באמרם: מה יתן ומה יוסיף כל יעוד תורת קדשנו בהיותו גשמי, באפס תקות חיי עולם? ומה יועיל רב ספוריה עם קדימת המאחר בקצתה?

ואתה מרבבות קדש שרידי תופשי התורה, לפעמים מאמר ראשונים בלתי מבאר, ופעמים תשובה בלתי מספקת להתיר הספק, ותהי להרפות למו. ונחננו מה נצטדק פי יקום אל, וכי יפקד על דבר כבוד שמו, הלאו בהגיד נפלאות מתורתו, מאירות עיני כל משפיל, בספורה וסדרה המורה לצדקה גדל השם יתברך וטובו, ובחלקת ספריה וסיימם. בהגיד חסד עליון, אשר נתן תשובה אחר יאוש מחלט. כי אמנם צוה לעולם בריתו, להבין ולהורות באמרות טהורות מוסדות על אדני עיון ומעשה, לאור באור החיים, כמו שהעיד הוא יתברך באמרו: "והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (שמות כד, יב). ובה הודיע פונתו במציאות בכללו, ובבחינת עמו ובזמן מתן תורתו, אשר שממו עליהם רבים המה ראו פן תמהו.

ובהיות תכלית העיון השכל וידוע פרשת גדלת האל הקדוש אשר בה תהיה וראתו על פני כל מבין, ובדיעת דרכי טובו וחסדו, בפרט על המין האנושי, אשר בה תהיה האהבה. וזה, כי כאשר התבאר, שהאל יתברך אמנם השתדל בדורות עולם לרומם האדם ולתקן את אשר עותו, הנה יאהב כל

דרכו של אאמור ללמוד בכל שנה לבד פרוש רש"י, עוד אינה פירוש (רמב"ן).

ספר השיחות תרצ"ו עמוד 54

וזהו גם כן ביאור הסיפור אודות בני אדמו"ר היצמח צדק, שבכל שנה היו מקבלים על עצמם ללמוד חומש עם פירוש אחד המפרשים (מלבד פירוש רש"י), והזמן שבו היו מקבלים את ההחלטה בזה, והיו נכנסים להיצמח צדק בשניכות לזה – הנה בשבת בראשית.

שיחת שבת פרשת בראשית (התועדות ב) תשכ"א סוף סימן ז (תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311).

מלבד זה [=לימוד פרשה חומש עם פרוש רש"י] הנה [=אדמו"ר מהורש"ב ג"ע] לומד תורה (חומש) עם איזה פירוש אחר. פעם הפנים יפות. שאלתי על-דבר פירוש הרב אברהם בן עזרא, ואמר שפירוש זה גם כן רשימת הזמן תרצ"א – עם פננחים עמוד קפו

לכו בני שמעו, והכמי לב ודעו, והשקו צאן ורעו, אמתה של תורה. וטעמו וראו בה, דנמטיכו שיבא, ליראה ולאהבה, מחולל כל ברא. ויצר לכבודו, והודיע הודו, בדת מתת ידו, ערוכה ושמוחה.

אני הצעיר עובדיה יצ"ו בן כבוד מא"ר יעקב ספורנו זלה"ה, לקול דברי כמה"ר חננאל אחי יצ"ו, אשר בקנאו את קנאת עלבונה של תורה מרב פקורי מינים, ובנים לא אמון בם, נותנים טעם לפגם בשכל מליה, ספורה וסדרה, בשגם היא סגלה שקלה מחמדים, נבוחים למבין, ואין אומר השב. העיר לי און למצא דברי חפץ, מגיד מישרים ומרים מכשול, עד יצא כנגה צדקה. או אמרתי אספרה מה שמץ דבר מצאה ידי במקונו בה, הלאו מצער המשער אצלי קעיר רבים ונכבדים לתת אמרי שפר וזכרון בספר, יגדיל תורה ויאדיר.

שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בְּהוֹשֵׁעַ: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֵׁעַ וְגו'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שְׂאֵלוֹ תַחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בְּרָא אֱלוֹ, וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמְקַצְרִים לְשׁוֹנֵם וּמְמַעֲטִים תִּבְּה אַחַת, כְּמוֹ: "כִּי לֹא סִגַר דְּלַתִּי בְטָנִי", וְלֹא פָּרַשׁ מִי הַסּוֹגֵר. וְכְמוֹ: "יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמִשְׁק", וְלֹא פָּרַשׁ מִי יִשְׂאָנוּ. וְכְמוֹ: "אִם יַחְרַשׁ בְּבִקְרִים", וְלֹא פָּרַשׁ אִם יַחְרַשׁ אֲדָם בְּבִקְרִים. וְכְמוֹ: "מִגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית", וְלֹא פָּרַשׁ מִגִּיד מֵרֵאשִׁית דְּבָר אַחֲרִית דְּבָר. אִם כֵּן, תָּמָה עַל עֲצָמְךָ, שֶׁהָרִי הַמַּיִם קָדְמוֹ, שֶׁהָרִי כְּתִיב: (לִקְמוֹ א. ב.) "וַיֹּרֵחַ אֱלֹהִים מִרְחַפְתּוֹ עַל פְּנֵי הַמַּיִם", וְעַדִּין לֹא גִלָּה הַמִּקְרָא, בְּסִדּוֹר הַקּוֹדְמִים וְהַמְאַחֲרִים כְּלוֹם, בְּרִיאַת הַמַּיִם מִתֵּי הַיָּתָה, הָא לְמַדְתָּ, שֶׁקָּדְמוֹ הַמַּיִם לְאָרֶץ. וְעוֹד שֶׁהַשְּׂמִים מֵאֵשׁ וּמַיִם נִבְרָאוּ, עַל-כֵּן תִּפְרָחַךְ לֹא לְמַד הַמִּקְרָא בְּסִדּוֹר הַמִּקְדָּמִים וְהַמְאַחֲרִים כְּלוֹם. **בְּרָא אֱלֹהִים**. וְלֹא אָמַר בְּרָא ה', שֶׁבְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבְרֵאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, וְרָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהַקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָה לְמִדַּת הַדִּין, וְהִינֵנו דְּכִתִּיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אָרֶץ וְשָׁמַיִם".

לְתַת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם", שְׂאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבְשִׁתֶּם אַרְצוֹת שֶׁבַעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כֹּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל, בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. **בְּרֵאשִׁית בְּרָא**. אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֶלָּא דְרִשׁוּנִי, כְּמוֹ שֶׁדְרִשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם-לְבָרְכָה: בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת (מִשְׁלֵי ח.) "רֵאשִׁית דְּרַכּוֹ", וּבְשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוֹ (יִרְמִיָּה ב.) "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה". וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כְּפִשׁוּטוֹ, כִּךְ פָּרְשֵׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְכֶהוּ וְהָשֶׁף וְגו'", וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סִדּוֹר הַבְּרִיאָה, לֹאמַר שְׂאֵלוֹ קָדְמוֹ, שְׂאֵם בָּא לְהוֹרוֹת כֵּךְ, הָיְתָה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שְׂאִין לָךְ 'רֵאשִׁית' בְּמִקְרָא שְׂאִינוֹ דְּבוֹק לְתִבְּה שֶׁלְאַחֲרָיו, כְּמוֹ: "בְּרֵאשִׁית מִמְלַכַת יְהוּיָקִים", "רֵאשִׁית מִמְלַכַתוֹ", "רֵאשִׁית דְּגַנְךָ". אִף כֵּן אֵתָה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרָא, וְדוֹמָה לוֹ: "תַּחֲלַת דְּבָר ה' בְּהוֹשֵׁעַ", כְּלוֹמַר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ

ספורנו

שהוא צורת כל הצורות הנצחיות וזולתם, כאמרו "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו א. ג.) כי אין זולתו מציאות וזולת הנמצא ממציאותו, ולא ימצא שום נמצא וזולת מציאותו, כאמרו "ואתה מחיה את כלם" (נחמיה ט. ט.) ועל צד ההדמות יקרא כל נבדל מחמר "אלהים", ויקראו השופטים הממחים "אלהים", באשר ישפטו בצלם אלהים. ולהורות על מעלת נצחיותו, אשר ממנו נאצל נצחיות שאר הנבדלים, נאמר שהוא "אלהי האלהים" (דברים יז.). **את השמים.** הנה מלת "שם" תורה על מקום רחוק, וכל סימן הרבים עם קדימת פת"ח מלעיל יורה על שנים שוים. וכן במלת "שמים" תורה על עצם רחוק ביחס אלינו בשני מרחקים שוים מכל צד. וזה לא יקרה זולתי בגלגל טובב בתכלית העגול. אמר, אם כן, שברא אותו העצם אשר הוא עתה רחוק ממנו מכל צד בשני מרחקים שוים, והוא הגלגל. ולכן לא אמר ברא שמים, כי לא יאמר כן מצד עצמו אלא ביחסו אל מקומו, ואמר: **ואת הארץ.** המרפז הראוי לגלגל. תורה ב

ממצרים עד בנין בית ראשון, אשר בנמן זה בנו ארבעה מנחות, והם: משכן במדבר, ושלח, ונב, וגבעון, כמו עניני אברהם מאז שיצא מאור כשדים אל ארץ כנען ששם בנה ד' מנחות. ועניני בית ראשון היו בעניני יצחק אשר בנה מנבח אחד בלבד. ועניני בית שני וגלותו והגאלה העתידה, אשר בנה הזמן נבנה בית שני ויבנה העתיד במהרה בימינו, הם בעניני יעקב אבינו אשר בנה שני מנחות, וראה טוב באחרית אחרי הזיוש, ובה סים את ספרו הראשון. **א (א) בראשית.** בתחלת הזמן, והוא רגע ראשון בלתי מתחלק, שלא היתה וכן קדם לו.

ברא. עשה אינו, ישנו, וכו' לא יכל וכן כלל. **אלהים.** הנה מלת "אלוה" תורה על נצחי. ולזה, על השדים - שהם מתים כבני אדם, כמו שהעידו רבותינו וכוונם לברכה - אמר "לשדים לא אלה" (דברים לב. יז), ואמר על האל יתברך "אלה", כי הוא הנצחי בהחלט, כאמרו "וישש אלוה עשהו" (שם שם טו.) ונאמר עליו "אלהים", לשון רבים, להורות

במגדל, אליו גויים ידרשו, ולא יזכר שם האל יתברך עוד ביניהם. וכן הפיצם, ולא חצו ימיהם, כי תכף התמעטו חיי האדם והיו כמו מאתים שנה, ומאז היו הלוך וחסור.

וכן ספר כי בסור תקות תשובת המין האנושי בכללו כאשר בונן להשחית כל תקון אלהי פעמים שלוש, הפלה ד' חסיד לו מכל המין, ויבחר באברהם וזרעו להשיג עם התכלית המכון אצלו מני שים אדם עלי ארץ, כאשר התבאר, והחוט המשלש באברהם ונינו ונכדו אשר מלא כבודו את כל הארץ בקראם בשמו, מצא חן בעיניו לברות להם ברית להיות להם לאלהים ולזרעם אחריהם לחיי עולם, ולתת מקום לזרעם כאשר יהיו לגוי מספיק לקבוץ מדיני, ובו יהיו לאחדים בינו, לעבדו שכם אחד.

ומרב שלמות שלשה אלה, היו פעולותיהם המספרות בתורה מספיקות להורות לדורות עקרי הקורות עם איוה עזר למציאותם, בענין תנועת המטה במופתי מצרים, ובענין "ירה ויור" (מלכים ב. יג. טז) בענין אלישע. וכן היו עניני ישראל מאז יצאו

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת פרשת בראשית התשי"ד)

ה'. האור וחיית דחכמה שמאירים בשבת בראשית נמשכים על כללות השנה, שכל ימי השנה, הן ימי החול ושבת ומזעדים הכלליים, הן המזעדים הפרטיים דכל יחיד, יום הפניסה לתדר, יום הבר-מצוה ושאר ימי חיי האדם ומאורעותיו, כולם מקבלים משבת בראשית.

בראשית ברא אלקים. בראשית ענינו ב' ראשית, ראשית בריאת העולם, וראשית דהתורה. בראשית ברא אלקים, הב' ראשית הם כפי שיהיה ברא אלקים, שיגלו את אמיתית הפונה דשם אלקים. ספירת הפתח היא ראשית, וספירת החכמה היא ראשית. ראשית ספירת הפתח היא העלם, וראשית ספירת החכמה היא גילוי, ראשית חכמה וראת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, התשס"ו)

בראשית, והינו לפי שאז קורין בתורה "בראשית ברא אלקים", וכנ"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפשוט הפשוט דקאי על הכח האלקי שמהנה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפשוט (שקשור גם עם הפשוט הפשוט, וישנו בפנימיותו) ש"בראשית ברא" קאי על עצמותו ותברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הפלול בעצמותו. ולכן, פאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באופן של הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.

ועל-פיה יבין בתוספת באור מאמר כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר שאפן ההנהגה בשבת בראשית נוגע לכל עניני השנה. והענין בזה, דהנה, נוסף על הפרוש הפשוט בכל עניני השנה, ישנו גם הפרוש הפנימי דקאי על כל עניני ההשתלשלות, שהרי שנה הוא מלשון שני, [ועל-דרך המבאר בחסידות גבי אתרוג שנקרא דר על שם שדר באילנו משנה לשנה, שהוא סובל את כל השנויים, והינו לפי שענין האתרוג הוא עולם האחדות], דהינו, כל השנויים שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור הפלול בעצמותו. ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה בשבת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך ה עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

אף בשונה מקף היא ארץ ישראל, שעל-ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועכשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעתה אינה יכולה להשתפר לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות פאשר "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לנקרי להתישב בארצנו.

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם.. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך הוא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. . וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א. א. ובפירוש רש"י) וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ בכבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל אסור גזל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתענש על ענין זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גזל הוא מז' מצות בני נח. ואם פן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"?

זוהי טענת אמות העולם "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים": בידועם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעתה אינה יכולה להשתפר עוד לאמה אחרת, אם פן נטלה מהם שיכותם לארץ לחלוטין, ולא ככבוש שאר הארצות שאפשר לחזור ולקבשם, ואם פן "לסטים אתם".

ויש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בפעולות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנית, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

והמענה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

תהום • בארעא הות צדיא וריקניא וחסוכא על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשכא על אפי מיא:

(ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני רוח אלהים מרחפת על-פני המים:

בלע"ז. • בהו • לשון ריקות וצדו (בפסרים אחרים אינו). על פני תהום • על פני המים שעל הארץ. ורוח

כשי- • תהו ובהו • תהו, לשון תמה ושממון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה. תהו • אשטורדישון

ובמאמר, פיונה המרחפת על הקן, אקובטי"ר בלע"ז.

אלהים מרחפת • פסא הפבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתנועות שבתיקודש פרשת בראשית ה'תש"ג)

"רוחו של מלך המשיח".

וההוראה מזה בעבודת האדם:

ישנם פאלה שמתיראים מפני גודל החושף, וטוענים שבמצב של התגברות החושף אי-אפשר להתחיל עם אור גדול, אלא עם אור מצומצם לפי ערך הזמן והמקום כו'.

ועל-זה באה ההוראה מהתחלת קריאת פרשת בראשית - שלמרות שנמצאים בהתחלת העבודה (זה עתה הסתים חודש תשרי ומתחילה עבודת כל השנה), ולא עוד אלא ששוררים תוהו ובהו חושף ותהום, מפל-מקום, מתחילים מיד עם "רוחו של מלך המשיח" - אור הכי נעלה, פנימיות השכינה שלמעלה ובהבדלה מעולמות, שאין העולמות יכולים לקבלו אפילו לא באופן מקיף - שדוגמתה בנפש האדם היא פנימיות הלב.

ומיד ממשיכים עם ההכרזה "יהי אור", הינו, שמבלי להתחשב במעמד ומצב העולם, אם הוא שיף לך אם לאו, מכריזים "יהי אור - זה אברהם", שמתחילים להאיר את העולם באור אלוקי, כמו אברהם שפרסם אלקותו יתברך בעולם גם לערבים, מבלי להתחשב אם הם ראויים לך או לאו.

ואז - "ויהי אור", שנעשה כן בפועל, "עס ווערט טאקע בפועל ליכטיק", ועד לגילוי אור גדול ביותר - אור שהיה מאיר ביום הראשון.

אודות ד' הלשונות "תוהו, בוהו, חושף ותהום" - איתא בספרים שהם פנגד ד' קליפות: ג' קליפות הטמאות לגמרי, וקליפת נוהג.

ולעומת זאת - על "רוח אלקים מרחפת על-פני המים" אמרו חז"ל "זה רוחו של מלך המשיח", שזהו גילוי נעלה ביותר, גילוי העצמות.

ולכאורה תמוה ביותר: היתכן שפאשר מדברים אודות קליפות - מזכירים בהמשך אחד אודות "רוחו של מלך המשיח"?

וההסברה בזה - שפונת הפסוק להגיש שמבלי הבט על גודל החושף מצד הקליפות בכלל, ובפרט מצד ג' קליפות הטמאות לגמרי, צריך לידע שישנו כבר "רוחו של מלך המשיח",

- ועל-דרך שמצינו במדרשי חז"ל בנוגע לחורבן בית-המקדש, שתיקף ומיד נולד מושיעו של ישראל - אלא שצריכים רק לגלות זאת.

וגם ענין זה מודגש בהמשך הכתובים: "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור", ש"אור" מורה על ענין הגילוי, ובזה גופא - גילוי האור שנברא ביום הראשון שגנזו הקדוש ברוך הוא לעתיד-לבוא, שזהו תוכן הגילוי ד' רוחו של מלך המשיח". וגילוי זה נעשה על-ידי התורה - כפונן מדברי המדרש "יהי אור - זה אברהם", שבו מתחילים "שני אלפים תורה", ועל-ידו (הינו, על-ידי ענינו של אברהם, תורה) נעשה גילוי

ג באמר יי יהי נהורא ונהה נהורא :

(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור:

ספורנו

האור החשוף על פני המים, הסוכבים אז את יסוד הארץ. וככן היה שהחלק ממנו הסמוך לגלגל התלהב בתנועתו, והוא האש היסודי, והחלק ממנו הקרוב אל המים קנה אז איוה קר מן המים, וזלתי חלק מועט ממנו המתחמם במקרה התהפכות ניצוצות מאורי אור. תורה ג

(ג) יהי אור. הוא אור שבעת הימים שהיה לצרף המתהווים בלתי נרע, והוא יהיה לעתיד דבר רבתינו וכוונם לברכה, שיהיה אז לצרף מה שעתידה להוציא גלוסקאות וכלי מילת שלא מכח הנרע. תורה ד

"בהו", כי בו ב"תוהו" שאמר נמצאת בפעל. ונקרא "אבני בהו" הנושא הבלתי עומד עם צורתו זמן נחשב, כמו שקרא לנושא הצורה הראשונה, שתקף לבש צורות יסודות מתחלפות.

וחשך. והוא האור החשוף שנאצל אז מהמרכב הראשון היה.

על פני תהום. על פני שני היסודות השפלים שנאצלו אז גם כן מהמרכב הראשון, והיו מקיפים זה את זה.

ורוח אלהים. מניעה הגלגל שנקרא "רוח", כאמר "עשה מלאכיו ורוחות" (תהלים קד, ד).

מרחפת על פני המים. הניעו אז את

(ב) והארץ היתה תוהו ובהו. ואותה הארץ הנבראת אז, היתה דבר מרכב מחמר ראשון הנקרא "תוהו" ומצורה ראשונה הנקראת "בהו". כי אמנם לא היה נאות לחמר הראשון וזלתי צורה אחת, היא היתה ראשונה לכל צורות המרכבים בהכרח. ובזה התבאר שהחמר הראשון דבר מחדש, ונקרא החמר של אותו המרכב הראשון "תוהו", להיותו מצד עצמו דבר כחי בלבד, בלתי נמצא בפעל, כאמר "כי תוהו המד" (שמואל א יב, כא), כלומר בלתי נמצאים בפעל אצל בדימיון בלבד. והצורה הנשואה באותו המרכב הראשון נקראת

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם כִּי-טוֹב וַיְבַדְּלֵם אֱלֹהִים
בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחַשְׁדָּן:

לְבַא'. ולפי פשוטו, כִּף פָּרְשָׁהוּ: רָאָהוּ כִּי טוֹב וְאִין נָאָה לוֹ וְלַחֲשָׁף שִׁיְהִי מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַרְבוּבֵיכָא, וְקִבְע לָזָה תַּחמוּמוֹ בִּיּוֹם, וְלָזָה תַּחמוּמוֹ בְּלִילָה.

כִּי «וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם כִּי טוֹב וַיְבַדְּלֵם • אָף בְּזָה אָנּוּ צְרִיכִים לְדַבְּרֵי אֲגָדָה: רָאָהוּ שֶׁאִינוּ פְּדָא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים, וְהַבְּדִילוּ לַצְּדִיקִים לְעֵתִיד

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאָדָם וְלַחֲשָׁף קָרָא לִילָה
וַיַּחֲרֹב וַיַּחֲרֹב בְּיַמּוֹ הַיּוֹם אָחֵד:

בְּרוּף-הוּא יַחִיד בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִכְרָאוּ הַמִּלְאָכִים עַד יוֹם שְׁנִי, כִּף מִפְּרֶשׁ בִּבְרָאשִׁית רַבָּה.

כִּי «יוֹם אָחֵד • לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפְּרִשָּׁה, הִזְהִי לוֹ לְכַתֵּב יוֹם רִאשׁוֹן, כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּשָּׁעָר הַיָּמִים: שְׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לְמָה כְּתַב אָחֵד? לְפִי שֶׁהִזְהִי הַקְּדוֹשׁ-

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבֻדָּל
בֵּין מַיִם לְמַיִם:

מִגְעֵרַת הַמַּיִם עֲלֵיו. בְּתוֹךְ הַמַּיִם • בְּאַמְצֵעַ הַמַּיִם, שֵׁישׁ הַפְּרֶשׁ בֵּין מַיִם הָעֲלִיוֹנִים לְרָקִיעַ, כִּמוֹ בֵּין הַרְקִיעַ לְמַיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הַאֵל לְמַדְתָּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמִמְאָרוֹ שֶׁל מְלֶךְ.

כִּי «יְהִי רְקִיעַ • יִתְחַזֵּק הַרְקִיעַ, שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁמַיִם בַּיּוֹם הַרִאשׁוֹן, עֲדִין לְחִים הִי, וְקָרָשׁוּ בְּשְׁנֵי מִגְעֵרַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בְּאַמְרוֹ: «יְהִי רְקִיעַ», וְזָהוּ שֶׁכְּתוּב: «עֲמוּדֵי שְׁמַיִם יֵרוּפְפוּ» כֹּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבְשְׁנֵי: «וַיִּתְמָהוּ מִגְעֵרָתוֹ», כְּאַדְם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּם וְעוֹמֵד

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמו, תשכ"ח)

קָאֵי עַל הַנִּבְרָאִים דְּעַלְמָא דַּאֲתַפְסִיָּא שֶׁהֵם בְּטִלִּים בְּמִקוּרָם כּוּ'. וְהִנֵּה, אָף שֶׁגְּדָלָה מְעַלַת הַקְּלוּסוֹ שֶׁל דִּירוּרִים אֲלֵמִים פְּאַשֵׁר הִזְהִי הָעוֹלָם מְלֹא מַיִם בְּמַיִם, מִכָּל-מְקוֹם הִיִּתָּה אַחֲרֵי-כֵן הַבְּדִילָה בֵּין מַיִם לְמַיִם עַל-יַדֵי רְקִיעַ הַמְּבֻדָּל, וּבִאֲפוֹן שִׁיקוּיָם הַמַּיִם גו' וַתִּרְאָה הַיְבֻשָּׁה גו', שֶׁהוּא עֲנִין עַלְמָא דַּאֲתַגְּלִיא, שֶׁהַנִּבְרָאִים שָׁבוּ הֵם בְּבַחֲינַת מִצְיָאוֹת יֵשׁ דּוּקָא.

מִתְחַלַּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם (שֵׁאֵז הִזְהִי הָעוֹלָם מַיִם בְּמַיִם, וְלֹא הִיִּתָּה עֲדִין הַתְּחַלְקוֹת בֵּין מַיִם עֲלִיוֹנִים לְמַיִם תַּחְתּוֹנִים שֶׁעַל-יַדֵי רְקִיעַ הַמְּבֻדָּל) לֹא הִזְהִי קִילוּסוֹ שֶׁל הַקְּבָ"ה עוֹלָה אֲלֵא מִן הַמַּיִם, מִשְׁלַל מְלֶךְ שֶׁבָּנָה פִּלְטְרִין וְהוֹשִׁיב בְּתוֹכָהּ אֲלֵמִים, וְהִי מִשְׁפִּימִין וְשׁוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל מְלֶךְ בְּרִמּוּזָה כּוּ'. וּמִבְּאֵר בְּזָה, שֶׁדִּירוּרִים אֲלֵמִים שֶׁהִי מִקְלָסִין בְּרִמּוּזָה,

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הָרְקִיעַ וַיְבַדְּלֵם בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מְעַל לְרְקִיעַ וַיְהִי-כֵן:

וְעָבַד יְיָ יְתַר רְקִיעַ וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיִם דֵּי מְלַבֵּעַ לְרְקִיעַ וּבֵין מַיִם דֵּי מְעַל לְרְקִיעַ וְהָיָה כֵן:

וְעָבַד יְיָ יְתַר רְקִיעַ וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיִם דֵּי מְלַבֵּעַ לְרְקִיעַ וּבֵין מַיִם דֵּי מְעַל לְרְקִיעַ וְהָיָה כֵן:

ספורנו

(ו) וַיְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם. יְהִי טֵבַע בְּתוֹךְ הַמַּיִם הַיְסוֹדִיִּים כִּמוֹ גִּלְגָּל בְּתוֹכֵם סְבִיב, מְבֻדָּל בְּצוּרָה קְצֵתֵם מִקְצֵתֵם, בְּאֲפֵן שֶׁאִינָה חֲלָק עֲלִיוֹן מִן הַמַּיִם לְצַד הָאָוִיר יָשׁוּב לְטֵבַע אִינְדִּי. וְהִנֵּה בְּזָה עֲלוּ בְּהַכְרַח אֵל אִינָה גְבוּל בְּאָוִיר הַיְסוֹדִי, וְקִבַּל הָאָוִיר אִינָה עֲשׂוּי בְּהַכְרַח לְהִיּוֹת מְקוֹם לְחָלָק שְׁנַהפָּךְ לְאֵד, וְהַתְּפַשֵּׁט אֵל מְקוֹם רַב הַכּוּמָה מִמְקוֹמוֹ הַרִאשׁוֹן. תוֹרָה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ. וּבַהֲיִּוֹת

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאָדָם יוֹם. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִיִּהוּ אֶזְ וְזִמְן הָאָדָם וְהַחֲשָׁף מִתְנַהֵג עַל אוֹתוֹ הַאֲפֵן שֶׁמִּתְנַהֵג אֲצֵלְנוּ הַזְּמַן שֶׁאָנּוּ קוֹרְאִים אוֹתוֹ עֵתָה בְּשֵׁם 'יוֹם', אֹד בְּשֵׁם 'לִילָה'. וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר. אָף עַל פִּי שֶׁהַבְּדִיל הָאָדָם וְהַחֲשָׁף שִׁיְהִי מִשְׁמַשֵּׂם בְּזִמְנֵים מִתְחַלְפִּים נְבֻדְלִים, בְּלֵתִי סְבוּב גִּלְגָּל, הַבְּדִילִם בְּהַדְרָגָה, בְּאֲפֵן שֶׁהִיָּה בִּינֵיהֶם, וְזִמְן "עָרֵב" בְּבּוּא הַלִּילָה וְזִמְן "בֹּקֶר" בְּבּוּא הַיּוֹם. תוֹרָה ו

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם כִּי טוֹב. וְהִזְהִי כֵן, כִּי רָאָה אֱלֹהִים וּבְחַר בְּמִצְיָאוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַתְּכַלִּית אֲשֶׁר הוּא הַ"טוֹב", שֶׁבִּגְלָלוֹ הַמִּצְיָאוֹ בִּידִיעַתוֹ הַפּוֹעֵלֶת. וַיְבַדְּלֵם אֱלֹהִים בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחֲשָׁף. אוֹתָם הַיָּמִים שֶׁשְּׁמַשׁ בָּהֶם הָאָדָם הַרִאשׁוֹן הִיּוּ וְזִמְנֵי אָדָם וְזִמְנֵי חֲשָׁף שֶׁלֹּא בְּכַח סְבוּב גִּלְגָּל, אֲלֵא בְּרָצוֹן אֱלֹהִי, שֶׁהַבְּדִיל בֵּין זִמְן הָ"אָדָם" לְזִמְן הַ"חֲשָׁף". תוֹרָה ו

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית

עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו. ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום.

כ"י ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמרו, והיא עשיתו, כמו: "ועשתה את צפונה". מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא "מעל לרקיע", לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר: "כי טוב" ביום שני? לפי שלא היה נגמר מלאכת המים

ח ויקרא יי לרקיעא שמיא והיה רמש והיה צפר יום תנן:

(ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

כ"י ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים, שם מים, אש ומים שערכן זה בזה ועשה מהם שמים. (בספרים אחרים: שמים, שם מים, דבר אחר: אש ומים).

ט ויאמר יי תכנסון מרא מתחות שמיא לאתר חד ותתחזי בנשמתא והיה כן:

(ט) ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל-מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן:

כ"י יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ והקנם באוקינוס, הוא הים הגדול שבכל הימים.

י ויקרא יי ליבשמתא ארעא ולבית כנישות מרא קרא יממי וחזא יי ארי טב:

(י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים בייטוב:

כ"י קרא ימים. והלא גם אחד הוא? אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספקמא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש, תשכ"ח)

נעשה ענין של אחדות והתפללות באופן נעלה יותר, שמציאות היש גופא נעשית כלי לאלקות.

אף שבשני לא פתיב בייטוב, לפי שבו נבראת מחלוקת, מכל-מקום כתוב בשלישי בייטוב שתי פעמים, אחד למלאכת המים כו', לפי שעל-ידי ההבדלה והמחלוקת,

ספורנו

ולמשל ביום ובלילה, ולהבדיל" וכו' (להלן פסוקים יז יח). תורה ט
(ט) יקוו המים. לא שיבשו, באשר חשבו רבים ואמרו שיש חלק הארץ המגלה קרה בכח מערכות השמים. אבל צוה שיקוו "אל מקום אחד" ולא יעברוניהו, ובכן גבהו מן הארץ ואינם נופלים עליה, באשר יעיד החוש, באמרו "גבול שמת בל יעברו, בל ישבון לכסות הארץ" (תהלים קד, ט). תורה י
(י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ. קרא החלק בשם הכל, כי אמנם זה החלק היה עקר המכון מכלם, באמרו "לשבת צרה" (ישעיהו מה, יח).
וירא אלהים כי טוב. רצה בן בשביל התכלית שהוא הטוב המכון. תורה יא

האוייר, באמרו "ויקרא אלהים לרקיע שמים" (פסוק ח). ובהגיע שם האיד הקיטורי הנלהב יוליד רעם וברק, באמרו "ועלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה" (ירמיהו שם). ובהיות קצת היסוד המימיי הכבד למעלה מהאוייר הקל אשר אצלנו נגד טבעם, יורה על פעלת פעל רצוניי מכון אל תכלית בלי ספק, באמרו "ומעשה ידיו מגיד הרקיע" (תהלים יט, ה).
ויהי כן. נשאר קים בן נגד טבעו. תורה ח
(ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. מפני שפעלות השמימיים יגיעו לנו באמצעותו, באמרו "ויפתן אתם אלהים ברקיע השמים, להאיר על הארץ,

שכאשר סרו קצת המים היסודיים מתחת אותו החלק מהם שנהפך לטבע אידיי, כמו שהיה באמרו "יקוו המים מתחת השמים" (פסוק ט), היה ראוי שירד אן החלק האידיי אל אותו המקום שסרו אותם המים משם, ועשה שאותו "הרקיע" המבדיל יהיה בו פח עוצר ומונע את החלק האידיי שלא ירד, והוא "המים אשר מעל לרקיע", באופן שירד החלק האויירי המעשה, ונשאר האידיי במקומו הראשון. ולזה בהגיע שם האיד הלח, יתעבה ויוליד הגשם והשלג והברד, ובהתעבותם יקבדו וירדו, באמרו "לקול תתו המון מים בשמים" (ירמיהו י, יא). רצונו באמרו "השמים", הרקיע המעבה את החלק

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשְׁא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

עֵשֶׂב. מִזְרִיעַ זֶרַע. שִׁגְדָל בוּ זֶרַע לְזֶרַע מִמֶּנּוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר. עֵץ פְּרִי. שְׂיָהָא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא עֲשֵׂתָה כֵּן, אֶלֶּא 'וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו' וְעֵץ עֵשָׂה פְּרִי" וְלֹא וְעֵץ פְּרִי, לְפִיכָף כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקְדָה גַם הִיא עַל עֲוֹנָה וְנִתְקַלְלָה. (ספריים אחרים אינו, ור"ק). אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ. הֵן גְּרַעֲיָנִי כָּל פְּרִי שֶׁמֶהֵן הָאֵילָן צוֹמַח כְּשֶׁנוֹטְטֵעִים אוֹתוֹ.

כ"ט◀ תְּדַשְׁא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב. לֹא דְשֵׂא לְשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דְּשֵׂא, וְלֹא הִיָּה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לִדְמֵי תַעֲשִׂיב הָאָרֶץ, שְׂמִינֵי דְשֵׂאִין מְחַלְקִין, כָּל אֶחָד לְעֲצָמוּ נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוּנִי, וְאִין לְשׁוֹן לְמַדְבַּר לִדְמֵי דְשֵׂא פְלוּנִי, שְׁלִשׁוֹן דְּשֵׂא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בְּעֵשֶׂבִים כְּשֶׁהִיא מְתַמְלֶאת בְּדְשֵׂאִים. תְּדַשְׁא הָאָרֶץ. תְּתַמְלֵא וְתִתְפַּסֵּה לְבוֹשׁ עֵשֶׂבִים, בְּלִשׁוֹן לְע"ז נִקְרָא דְשֵׂא אַרְבָּאז"י, כֵּלָן בְּעַרְבוּבָא וְכָל שֶׁרֶשׁ לְעֲצָמוּ נִקְרָא

יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ אֲרָעָא דִּיתְאָה עֶסְבָּא דְּבַר זֶרְעָה מִזְדְּרַע לְזִנְהֵי וְאֵילָן עֶבֶד פִּירִין דְּבַר זֶרְעָה בַּהּ לְזִנְהֵי וְחֲזָא זִי אָרִי טַב:

(יב) וְתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיטוֹב:

על כך, ונשאו קל-וחמר בעצמן, כמפרש באגדה ב'שחיטת חליו'.

כ"י◀ וְתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו' אף-על-פי שלא נאמר למינהו בדשאים בציונייהן, שמעו שנצטוו האילנות

יג וַיְהִי רִמְשׁ וַהֲוֵה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתָא:

(יג) וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

יד וַיֹּאמֶר זִי יְהוֹן נְהוּרִין בְּרִקִיעָא דְשִׁמְיָא לְאַפְרָשָׂא בֵּין יַמְמָא וּבֵין לִילָא וַיְהוֹן לְאַתִּין וּלְזַמְנִין וּלְמַמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנַיִן:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרִקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:

בְּשַׁבְּעַת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שְׁמֵשׁוּ הָאוֹר וְהַחֲשֹׁךְ הִרְאִישׁוּנִים יַחַד, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְהָיוּ לְאֹתוֹת. כְּשֶׁהִמְאֹרוֹת לֹקִין, סִימָן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (יבמ"ה ט'): "וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תַּחֲתוֹ", בְּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִין אַתֶּם צְרִיכִין לְדַאג מִן הַפְּרַעְנוֹת. וּלְמוֹעֲדִים. עַל שֵׁם הָעֲתִיד, שְׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהַצְטוֹת עַל הַמּוֹעֲדוֹת, וְהֵם מְנַיִם לְמוֹלַד הַלְּבָנָה. וּלְיָמִים. שְׂמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם וְשְׂמוֹשׁ הַלְּבָנָה חֲצִי, הָרִי יוֹם שְׁלֵם. וּשְׁנָיִם. לְסוֹף שִׁס"ה

כ"ו◀ יְהִי מְאֹרֶת וְגו' מִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ, וּבְרִבְעֵי עֲוֹנָה עָלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בְּרִקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שְׂמִים וְאָרֶץ נִבְרָאוּ בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בַּיּוֹם שְׁנֵגְזַר עֲלָיו, הוּא שְׂכַתוֹב: "אֵת הַשָּׁמַיִם", לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֵת הָאָרֶץ", לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. יְהִי מְאֹרֶת. חֶסֶר וַי"ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מְאָרָה, לְפַל אֶסְפְּרָה בְּתִינּוּקוֹת, הוּא שְׁשֵׁנִינוּ: 'בְּרִבְעֵי, הָיוּ מְתַעֲנִים עַל אֶסְפְּרָה, שְׁלֹא תַפַּל בְּתִינּוּקוֹת'. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. מְשֻׁנְגַז הָאוֹר הִרְאִישׁוֹן, אֶבֶל

ספורנו

באותו הרקיע הנוצר ביום שני יהי ניצוץ המאורות, ושם יתרבה ויתמוג לפעל בתחתונים כל האמור בפרשה (פסוק טו), כמו שנראה בחוש שיתרבה אור הניצוץ בעברו במים ובים. תורה טו

משני מינים לא יוליד. ויהי כן. נתקיים כן, בלתי שיקבל הפחות והיותר, באופן שאם יקרה צמח מרוב משני מינים לא יוליד. תורה יב (יד) יהי מאורת ברקיע השמים.

(יא) דשאו. מיני עשבים למאכל בהמה, באמרו "כי דשאו נאות מדבר" (ויאל ב. כב). עשב מזריע זרע. למאכל אדם. עץ פרי עשה פרי למינו. כי המרוב

עַח שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית
זמרים (ספרים אחרים: ורביע יום), יגמרו מהלכן בי"ב מזלות | ורביע יום), וחוזרים ומתחילים פעם שנייה לסבב בגלגל
המשרתים אותם, והיא שנה. (ספרים אחרים: והוא שס"ה יום
כמהלכן הראשון.

טו ויהיו לנהורין ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא ויהוה כן:

(טו) והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על הארץ
ויהיבן:

כס"א ויהיו למאורת. עוד זאת ישמשו, שיאירו לעולם.

טז ועבד יי ית תרין נהוריא רברביא ית
נהוריא רבא למשלט ביממא וית נהוריא
זערא למשלט בליילא וית פוכביא:

(טז) ויעש אלהים את שני המארת הגדלים את
המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן
לממשלת הלילה ואת הפוכבים:

שישתמשו בכתר אחד". ואת הפוכבים. על ידי
שמעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפסי דעתה.

כט"א המארת הגדלים וגו'. שוים נבראו, ונתמעה
הלבנה על שקטרגה ואמרה: "אי אפשר לשני מלכים

זו ויהב יתהון יי ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא:

(יז) ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר
על הארץ:

יח ולמשלט ביממא ובליליא ולאפרשא בין
נהוריא ובין חשוכא וחזא יי ארי טב:

(יח) ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין
החשך וירא אלהים כירטוב:

יט ויהוה רמש ויהוה צפר יום רביעאי:

(יט) ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי:

כאמר יי ירחשון מיא רחש נפשא חיתא
ועופא יפרח על ארעא על אפי רקיעא
דשמאי:

(כ) ויאמר אלהים ישרצו המים נפש חיה
ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים:

בשקצים, כגון נמלים וחסושים ותולעים. ובכריות,
כגון חלד ועכבר וחמט וכיציא בהם, וכל הדגים.

כס"א נפש חיה. שיהא בה חיות. שרץ. כל דבר חי
שאינו גבה מן הארץ, קרוי שרץ: בעוף, כגון וכו'.
מאיר.

ספורנו

להבדיל בתחתונים בנריחתם
ובשקיעתם בין זמן האור שקראו "יום"
ובין זמן החשך אשר קראו "לילה",
כאמרו למעלה "להבדיל בין היום ובין
הלילה" (פסוק יז). תורה יט
(כ) יעופף על הארץ על פני רקיע
השמים. לנקות אויר הארץ ליושביה
מאיוה לחות מותריי משלח מן הרקיע,
הנוצר ביום השני, באמצעות הניצוץ
הפועל בו. תורה כא

וזה שהמציא אותם ממקצת חלקי
הגלגלים על תמונה פדורית וצורה
מאירה.
כי טוב. כלומר, שפון אלו הטוב,
והוא התכלית הנאות לפעלו "אור עמים"
ח. יח. תורה יז
(יח) ולמשל ביום ובלילה. לחדש
הינות בתחתונים. והצרכו אז עם האור
הראשון להנות בעלי חיים, אשר הם
יותר נכבדים מהצמחים.
והבדיל בין האור ובין החשך.

(טו) להאיר על הארץ. שיבוא עליה
מאת המאורות אור ממוגג נאות
ליושביה.
ויהי כן. נתקיים פן אותו ההתמוגגות
המקרה במצותו. תורה טו
[טז] ויעש. ויתן. להאיר. ולמשל..
והבדיל.. כי טוב. על המאורות
ושאר הפוכבים אמר ויעש, כי היו
בכלל חלקי הגלגלים או השמים,
אשר כבר ספר בריאתם (פסוק א), ולזה
לא הזכיר להם בריאתה רק עשיה.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית עט

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּיִמִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֹשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כַּנָּף לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כא וּבְרָא יי ית תַּיִמִּיָא רַבְרַבִּיא וְיֵת כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא דְרַחֲשָׂא דִי אֲרַחֲשֵׁי מִיָא לְזַנְיָהוּן וְיֵת כָּל עוֹפָא דְפִרְחָ לְזַנְיָהי וְחָזָא יי אַרְי טַב:

וַיִּרְבוּ - לא יתקיים העולם בפנייהם. התנינים פתיב. נֶפֶשׂ הַחַיָּה • נֶפֶשׂ שְׂיֵשׁ בַּה חַיּוֹת.

ישׁיׁ▶ התנינים • דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה: הוא לויתן וכן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטישיחות כרך ה עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קנה לך חבר

המכשולים, הרי אפשר שייעלה על הדעת שזהו רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל כשמדובר באנשים שהם בדרגת "לויתן", אולי אין הם צריכים ל"חבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'. ועל זה באה ההוראה מהלויתן שגם לו ברא ה' "בן זוג", להראות שגם אצל מי שעבודתו לקונו היא באפן גבוה ביותר, גם הוא צריך ל"חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה'. (ומפאן ראיה עד היכן חשוב חבר וכן זוג בעבודת ה' אצל כל אחד, ובקל-וחמר מאלו שבבחינת "לויתן").

כב וַיִּבְרָךְ יְתָהוּן יי לְמִימְר פּוֹשֵׁי וּסְגוּ וּמְלוּ יֵת מִיָּא בְּמִמְצִיא וְעוֹפָא יִסְגִי בְּאַרְעָא:

(כב) וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהַעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ:

עשו פרות. ורבו • אם לא אמר אלא "פרו", היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא "ורבו", שאחד מוליד הרבה.

ישׁיׁ▶ וַיִּבְרַךְ אֹתָם • לפי שמחסרים אותם, וצדין מהם ואוכלין אותם, הצרכו לברכה, ואף החיות הצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה, לכה לא ברבן, שלא ייהא הוא בכלל. פרו • לשון פרי, כלומר

כג וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צִפֹּר יוֹם חַמִּישָׁאִי:

(כג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי:

כד וַאֲמַר יי תַּפַּח אֲרַעָא נֶפֶשׂא חַיָּתָא לְזַנְיָה בְּעִיר וּרְחֵשׁ וְחַתּוּת אֲרַעָא לְזַנְיָה וְהָיָה כֵּן:

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בַּהֶמָּה וּרְמֵשׁ וְחַיְתוֹ־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

ורומשים על הארץ ונראים פאלו נגריים, שאין הלוכין נפר. כל לשון רמש ושרץ, בלשוננו קונמוברי"ש.

ישׁיׁ▶ תּוֹצֵא הָאָרֶץ • הוא שפרשתי, שהכל נברא מיום ראשון, ולא הצרכו אלא להוציאם. נֶפֶשׂ חַיָּה • שיש בה חיות. וְרִמְשׁ • הם שרצים, שהם נמוכים

ספורנו

נוספת על הצומחת. וַיְהִי כֵּן. בלי תוספת וגרעון, שאם יתחדש מרָבב מִשְׁנֵי מִינִין לא יוליד. תורה כה

(כב) וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים. כי לא ישג התכלית בהם וזלתי בהיותם רבים. תורה כג (כד) תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה. החיונית

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּיִמִּים. שלא הספיק הכח המוליד המסדר במים להמציא התנינים הראשונים בלי זרע. עד שברא אז כח מספיק לזה. תורה כב

כה ועבד יי ית תות ארעא לזנה וית בעירא לזנה וית כל רחשא דארעא לזנהי וחזא יי ארי טב:

ויעש אלהים את־חית הארץ למינה ואת־הבהמה למינה ואת־כל־רמש האדמה למינה וירא אלהים פֿי־טוב:

ט"ז • ויעש • תקנם בצביונם, בתקונן ובקומתן.

כו ויאמר יי נעבד אינשא בצלמנא פדמותנא וישלטון בנויני זמא ובעופא דשמיא ובבעירא ובכל ארעא ובכל רחשא דרחש על ארעא:

כו) ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל־הארץ ובכל־הרמש על־הארץ:

במעשה בראשית. נעשה אדם • אף־על־פי שלא סיעוהו ביצירתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד 'דרך ארץ' ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב "אעשה אדם", לא למדנו שיהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את האדם" ולא כתב 'ויבראו'. בצלמנו • בדפוס שלנו. כדמותנו • להבין ולהשפיל. וירדו בדגת הים • יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה: זכה, רודה בחיות ובהמות. לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו.

ט"ז • נעשה אדם • ענותנותו של הקדוש־ברוך הוא למדנו מפאן: לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם. וכשהוא דן את המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו, שפן מצינו באחאב, שאמר לו מכה: "ואיתי את ה' יושב על פסאו, וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו". וכי יש זמין ושמאל לפניו? אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן "בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא". אף פאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם: יש בעליונים כדמותי. אם אין כדמותי בתחוננים, הרי יש קנאה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשי"ז)

כדמותנו, דנשמות ישראל גם בהיותם למטה הם דגמא וכוללים בתוכם כל הבחינות שלמעלה עד השרש הראשון.

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, הנה פסוק זה קאי על נשמות ישראל, שהם בצלם ודמות שלמעלה, כמבאר בכמה מקומות הענין דצלם ודמות, וזהו נעשה אדם בצלמנו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 18)

אף בגמרא פרשה משום שהצריך להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו). - בירושלמי (סוטה ס"ה) איתא: פמיליאי. ולפי זה יש לבטא פמיליאי (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמיליאי (פ"א דגושה, מ"ם פתוה).

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו) בגמרא (זבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצתו ומהמספיקים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל פאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצריך לפרשה;

ספורנו

יְדָמָה לָהֶם הָאָדָם, וּבִקְצַת יְדָמָה הָאָדָם לְאֵל וּתְבַרְךָ, הַפּוֹעֵל בְּבַחֲרֵיהֶּ. אָמֵנָּם בְּחִירַת הָאֵל וּתְבַרְךָ הִיא לְעוֹלָם לְטוֹב, וְלֹא כֵן הַבְּחִירָה הָאֲנוּשִׁית. וְעַם זֶה, הַיְהוּבָה הָאֵלֹהִית עַל אַפְּן נִכְבָּד מְאֹד יוֹתֵר מִן הַבְּחִירָה הָאֲנוּשִׁית. לְכֵן אָמַר "כְּדַמוֹתֵנוּ" כְּמוֹ דְּמוֹתֵנוּ, וְלֹא "כְּדַמוֹתֵנוּ" כְּאֵמֶת. תּוֹרָה כו

בצלמנו. שהוא עצם נצחי ושקלי. ובוה פתח האל ותברך פתח בתורתו, לקנות ידיעה בעצמים הנבדלים בידיעת נפשנו. כדמותנו. בענין המעשיות שידמה גם קצת לפמליא של מעלה, בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה. אמנם פעלתם היא בלתי בחיריית, ובוה לא

כה) ויעש אלהים את חית הארץ למינה. נתן לכל מין ההרגשים והסגלות כפי הצריך למין. תורה כו כו) ויאמר אלהים נעשה. נתן אז פח בפמליא שלו להשפיע את הצלם בנושא המוכן לו. אדם. מין ממויני "נפש חיה" שיצרתי לשמו "אדם", כאמרו "ויהי האדם לנפש חיה" (להלן ב, ט), נעשהו.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית פא

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

לו, צֶלֶם דְּיוֹקֵן יוֹצְרוֹ הוּא. זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. וְלַהֲלֹךְ הוּא אוֹמֵר: "וַיִּקַּח אֶחָת מִצַּלְעֹתָיו וּגו'". מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שְׁנִבְרָאוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים בְּבְרִיאָה רְאשׁוֹנָה, וְאַחֲרֵיכֵן חִלְקוּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאֵן הוֹדִיעַךְ שְׁנִבְרָאוּ שְׁנֵינֵיהֶם בְּשֵׁשִׁי, וְלֹא פָרַשׁ לָךְ כִּיצַד בְּרִיאתָן. וּפְרַשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אַחֵר.

כ"ו - וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ • בְּדִפּוּס הַעֲשׂוּי לוֹ, שֶׁהֵלַל נִבְרָא בְּמַאֲמָר וְהוּא נִבְרָא בְּיָדֵים, שְׁנֵאמָר (תהלים קלט): "וַתַּשֵּׁת עָלַי כַּפְכָּה", נַעֲשֶׂה בְּחוֹתָם כְּמִטְבַּע הַעֲשׂוּיָה עַל־יְדֵי רֶשֶׁם, שֶׁקוֹרֵין קוֹנִי"ו בְּלַע"ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תַּתְּהַפֵּף כַּחֲמֹר חוֹתָם". בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ • פָּרַשׁ לָךְ שְׂאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקֵן

כח וּבְרִיךְ יְתֵהוֹן יְיָ וְאָמַר לְהוֹן יְיָ פּוֹשֵׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יְתֵ אַרְעָא וְתִקּוּפוּ עֲלֵהּ וּשְׁלוּטוּ בְּגוּיֵי יִמָּא וּבְעוּפָא דְשָׂמְיָא וּבְכָל חִתָּא דְרַחֲשָׂא עַל אַרְעָא:

(כח) וַיְבָרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הַרְמִישֵׁת עַל־הָאָרֶץ:

כ"ח - וּכְבֹּשׁוּהָ • חֶסֶר וַי"ו, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזְכָּר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שְׁלֵא תֵהֵא יַצְאֲנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַאִישׁ שְׂדָרְכוֹ לְכַבֵּשׁ, מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה - וְלֹא הָאִשָּׁה.

כט וְאָמַר יְיָ הָא יְהִיבִית לְכוּן יְתֵ כָּל עֲסָבָא דְבִר וְרַעָה מְזֻדְרַע דִּי עַל אֲפִי כָּל אַרְעָא וְיְתֵ כָּל אֵילָנָא דִּי בַּה פִּירִי אֵילָנָא דְבִר וְרַעָה מְזֻדְרַע לְכוּן יְהֵא לְמִיכָל:

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְזֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בוֹ פְּרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֲכֹלָה:

יחד פֶּלֶם. וְכִשְׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שְׁנֵאמָר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "כִּיִּרַק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרִיתִי לָאָדָם הַרְאֵשׁוֹן, "נֹתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל־".

כ"ט - לָכֶם יִהְיֶה לְאֲכֹלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הַשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׂה לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וּלְאֲכָל בֶּשֶׂר, אִךְ כָּל יִרַק עֵשֶׂב יֵאָכְלוּ

ל וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹפֵא דְשָׂמְיָא וּלְכָל דְרַחֲשָׂא עַל אַרְעָא דִּי בַּה נִפְשָׂא חִתָּא יְתֵ כָּל יְרוּק עֲסָבָא לְמִיכָל וְהָוָה כֵּן:

(ל) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יִרַק עֵשֶׂב לְאֲכֹלָה וַיְהִי־כֵן:

ספורנו

"אָדָם בִּיקָר וְלֹא יִבִּין נִמְשַׁל בְּפָהֳמוֹת נְדָמוֹ" (תהלים מט, כא). וְאֵת כָּל אֵלֶּה הוֹרָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּשִׁתֵּי מְלוֹת בְּאִמְרוֹ "בְּצֶלֶם אֱלֹהִים". תוֹרָה כח
(כז) **וּכְבֹּשׁוּהָ**. שְׁתַּגְּנוּ בְּשִׁבְלָכֶם, וְתִמְנְעוּ אֶת הַחַיּוֹת שְׁלֵא יִכְנָסוּ בְּגוּבְלָכֶם, וְאִתְּם תִּמְשְׁלוּ בָם. וְרָדוּ. בְּמִצְוֹדֵיֶם וְחֲרָמִים לְהַכְנִיעַם לְעַבְדוֹתְכֶם. תוֹרָה כט
(כט) **הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם**. לְמַאֲכָל אָדָם. תוֹרָה ל
(ל) **וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ**. אָבָל לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְבָהֳמָה וְלְעוֹף נִתְתִּי אֵת כָּל יִרַק עֵשֶׂב לְאֲכֹלָה. מִיַּיִן הַעֲשָׂב שְׂאִינָם זוֹרְעִים זֶרַע. תוֹרָה לא

הַחֲמַרְיוֹת מִכָּל מָקוֹם, קֹדֶם שִׁיתְּבוּנָהּ, בְּהִיּוֹתוֹ אִזּוֹ מִשְׁלָל מִכָּל שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר הוֹכֵן לוֹ, לֹא יִקְרָא "אֱלֹהִים", אֲבָל יִקְרָא "צֶלֶם אֱלֹהִים" בְּלִבָּד, עַד שִׁיקְנֶה שְׁלֵמוֹת, בְּפִרְט בְּחֻקָּהּ אֲשֶׁר בַּה יִקְנֶה אֶהְבֵּת הָאֵל וּיְרָאָתוֹ, כִּי אִזּוֹ יִהְיֶה עֵצֶם שְׁכָלִי בְּפַעַל, שְׁלֵם, נִבְדָּל מִחֲמַר, וּמִזֶּה יִתְחַיֵּב שִׁיְהִיָּה נִצְחִי וְקַיָּם גַּם אַחֲרֵי מִיתַת הַגּוּף. וּבְהִיּוֹת בְּבַחֲרִית הָאָדָם לְקִנּוֹת זֶה הַשְׁלֵמוֹת בְּהַשְׁתַּדְּלוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בְּחֻקָּהּ הַנּוֹכְרִת, הַנֶּהֱה הַתְּבַאָר שֶׁכַּאֲשֶׁר יִמְנַע עֲצָמוֹ מִזֶּה יִשְׁאָר כּחוֹ הַשְׁכָּלִי עַל בְּחִיּוֹתוֹ, מִשְׁלָל מִכָּל שְׁלֵמוֹת בְּפַעַל, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בְּתַחֲלָה, וְיַעֲלֶה בְּתוֹהוֹ וַיֵּאָבֵד, בְּאִמְרוֹ

(כז) בְּצֶלֶם אֱלֹהִים. הִנֵּה מִלַּת "אֱלֹהִים" עַל צַד הַהִדְמוּת תֵּאֲמָר עַל כָּל עֵצֶם שְׁכָלִי בְּפַעַל, שְׁלֵם, נִבְדָּל מִחֲמַר, וּבְזֶה הוּא נִצְחִי בְּהַכְרָח. וְלָכֵן תֵּאֲמָר עַל הָאֵל יִתְבָּרַךְ וְעַל מִלְּאֲכָיו, וְכִמוֹ כֵּן תֵּאֲמָר עַל הַשׁוֹפְטִים עַל שֵׁם הַחֻלֵק הַשְׁכָּלִי הָרְאוּי בָהֶם. אִמְנָם בְּהִיּוֹת כִּי הַשְׁכָּל הָאֲנוּשִׁי אִף עַל פִּי שְׁפַעֲלוֹת הַשְׁכָּלְתּוֹ הִיא בְּלִתִּי שׁוּם כְּלִי חֲמַרִי וְתַתְּפַשֵּׁט עַל בְּלִתִּי מוֹחֵשׁ, וְעַל קִצַּת עֲתִידוֹת, וְלֹא יִחַלֵּשׁ בְּהִרְבּוֹתוֹ פְּעֻלוֹת הַשְׁכָּלְתּוֹ, וְלֹא בְּעַת זְקִנְתַּת הַגּוּף, אֲבָל יוֹסִיף אִמְצוּ, וּמִכָּל אֵלֶּה הַתְּבַאָר שֶׁהוּא נִבְדָּל מִחֲמַר כְּלִי סִפְק, כִּי אִמְנָם הַפֶּךְ כָּל אֵלֶּה יִקְרָה לְכַחוֹת הַגּוּף

(לא) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב
מֵאֲד וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

הוא ששי בסיון. (ספרים אחרים, שבי"ט ו' בסיון, שקבלו ישראל התורה, נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאלו נקרא העולם עתה, והו' יום השישי" בה"א, אותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה.

כשי" יום השישי. הוסיף ה' בשישי, בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמם על-מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חמשי תורה. דבר אחר: "יום השישי", כלם תלויים ועומדים עד "יום השישי",

ב (א) וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם:
א ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ בראשית, מבה"ח חשון, (התוועדות א) ה'תשכ"ח

מלשון פליון. ופירוש הג' הוא מלשון תענוג, כמו שקבתו לכל תקלה ראיתי קץ, שפירוש תיבת 'תקלה' (לדעת כמה מפרשים) הוא לשון תענוג.

מביא ה'צמח צדק' ב'אור התורה' כמה פירושים בתיבת 'ויכלו', ובכללות הם ג' פירושים. פירוש הא' הוא כפשוטו (שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו) ש'ויכלו' הוא מלשון גמר, שנגמרה מלאכת בריאת שמים וארץ. פירוש הב' הוא

(ב) וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
ב ושיציי יי ביומא שביעאה עבדתה די עבד
ונח ביומא שביעאה מפל עבדתה די עבד:

כאלו פלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, פלטה ונגמרה המלאכה.

כשי" ויכל אלהים ביום השביעי. רבי שמעון אומר: בשר-ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש-ברוך-הוא שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך ה, עמ' 25)

(וכמסופר על הרב הקדוש רבי ישראל מרוזין, שנהג לעשן מקטרת בערב שבת, וכשהרגיש את זמן פניסת השבת, זרק את המקטרת מידי ופגיו נשתנה).
זו משמעות שני הלשונות שברש"י, "עתיו" ו"רגעיו":
עתיו – מכון לידעה שמרגיש את הזמן מחמת עצמו, דהינו שיודע שהשבת נכנסת מתוך הרגשת קדושת השבת. [כי "עת" פירושה זמן לענן מסויים, כמו "עת ללדת גו" עת לשחק גו" (קהלת ג)].

ויכל אלהים ביום השביעי (ב, ב)
ויכל אלקים ביום השביעי: רבי שמעון אומר בשר-ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקדש; אבל הקדוש-ברוך-הוא, שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו פלה בו ביום (רש"י)
מהו הפל "עתיו" ו"רגעיו" ומה משמעות כל אחד מהם? ידיעת זמן מסוים, כגון ידיעת שעת פניסת השבת, יכולה להיות בשתי דרכים:
(א) על-ידי ספירת הימים, השעות והרגעים שעברו מהשבת שעברה עד עתה, וכשעוברים חמשה ימים וכך וכך שעות ורגעים של היום השישי, יודעים שעכשיו מתחיל יום השבת.
(ב) על-ידי ש'מרגישים' את השבת עצמה, כשהיא מגיעה. הודי המרגיש את קדושת השבת יודע מתי השבת נכנסת

ספורנו

העתיד, ואינו חלק ממנו, כאמרם זכרונם לברכה: נכנס בו כחוט השערה (בראשית רבה ג, ט).
וישבת ביום השביעי. כל אותו היום נבדל מששת הימים הראשונים בענין השבייתה. תורה ג

כאמרו "ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת" (שמות כ, טו). תורה א
ב (א) ויכלו. בהשגת התכלית למציאות בכללו. תורה ב
(ב) ויכל אלהים ביום השביעי. בתחלת היום השביעי, שהוא הרגע בלתי מתחלק, אשר הוא ראשית לזמן

(לא) את כל אשר עשה והנה טוב מאד. תכלית המציאות בכללו טוב מאד יותר מן התכליתיות הפרטיות המקונות אליו.
יום השישי. הראשון, אשר בו היה ראשית לכל יום "ששי", אשר בו וכלו כל המעשים כדי לשבות בשבת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, התשכ"ז)

לכן אין צורך בענין המלאכה, ואדרבה, יש אסור בעשיית המלאכה, משום דמאן דמחויי במחוג קמי מלאכה, ועשיית מלאכה בשבת נקראת בשם חלול, שמכניס את הלעיומת זה לתוך החלל והמקום של הקדשה כו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 31)

יש חייב קזה, וגם הקב"ה חייב לקיימו (כפיכול). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אומריו – רבי שמעון, הדרוש טעמא דקרא (ב"מ קטו, א), ומכיון שטעם החייב לא שיף אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 147)

השלימה את כל מלאכת הבריאה, ומיד באה מנוחת יום השבת. ללמדנו, שגם כשמדובר בפעולה טובה אחת ויחידה, ולו תהיה פעולה קטנה, 'כחוט השערה' בלבד, הרי פעולה זו היא ה'מכה בפטיש', שעל-ידיה נשלמת כל עבודת זמן הגלות ונכנסים מיד ליום שכולו שבת ומנוחה. ופסק-דין מפורש הוא ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד): "עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

ג. ובריוף יי את יומא שביעאה וקדיש תהא ארי בה נח מפל עבדתה די ברא יי למעבד :

(ג) ויברך אלהים את-יום השביעי ויקדש אתו פי בו שבת מכל-מלאכתו אשר-ברא אלהים לעשות:

אשר ברא אלהים לעשות • המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש ב'בראשית רבה'.

כ"ט • ויברך ויקדש • ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כה עמוד 14 – מתוך 'לקראת שבת')

השלמות והחסרון שבבריאה

יש לומר הבאור בזה: הן אמת שהעולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, על מלואו נברא, אף כאשר מגיע יום השביעי, הנה מצד העלוי דיום השבת אפשר להתעלות לדרגא נעלית יותר מבששת ימי החל. ולגבי דרגא זו, העולם – כמו שנברא בששת ימי החל – חסר וצריך תקון. וכמו בעבודת ה': כאשר מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר, נדרש ממנו לעבד את ה' באופן נעלה יותר, פי לגבי מצבו עתה, עבודתו הקודמת אינה בשלמות (הגם שלגבי מצבו הקודם היתה עבודתו שלמה).

אשר ברא אלהים לעשות: (ב, א)

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, הדא הוא דכתיב אשר ברא אלקים לעשות, אשר ברא ועשה אין כתיב כאן אלא לעשות, לומר שהכל צריך תקון (בראשית רבה פרשה יא, ו) לכאורה מאמר זה סותר למאמרם ז"ל "עולם על מליאתו נברא" (ואין לתרץ שעל מלואו נברא, ואחר-כך בחטא עץ הדעת נתקלקל, דעדין יקשה מפשט הלשון ד"אשר ברא" דהחסרון הוא מצד הבריאה עצמה).

(ג) ויברך אלהים את יום השביעי. יותר מוכן משאר הימים בנפש יתרה – ווי! אברה נפש (ביצה טו, כל יום שביעי העתיד ברכו שהיה לאור באור החיים, באמרם: כיון א. תורה ד

ועל־דָּרְךָ־זֶה בְּנִדּוֹן דִּדְךָ: הַעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית, הִיָּה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת מִצַּד מַעֲמָדוֹ וּמִצַּבּוֹ - "יָמִי הַמַּעֲשֶׂה", אֲךָ כִּאֲשֶׁר מְגִיעַ יוֹם הַשְּׁבִיט וְנִמְשַׁכֶּת בְּעוֹלָם קִדְשָׁה נְעִלְיָה, הִנֵּה לִגְבוּי הַשְּׁלֵמוֹת דְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל נְחֻשְׁבֶּת כִּ"חֶסֶר" וְ"צָרִיף תַּקוּן".

ובְּדַגְמַת מִצְוַת הַצְּדָקָה: חַיִּיב נְתִינַת הַצְּדָקָה הוּא לְפִי גְדֹל רְכוּשׁוֹ. וְלִפִּי זֶה מוּבָן שֶׁכִּאֲשֶׁר גְּדֹל רְכוּשׁוֹ, עָלָיו לְהִרְבּוֹת יוֹתֵר בְּצְדָקָה וְלִתֵּת כְּפִי מִצַּבּוֹ עִתָּהּ, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בְּנִתְיָנוּ כְּמִקְדָּם (אֲרֵי-עַל-גַּב שֶׁבְּמִצְבוֹ הַקּוֹדֵם קָיָם מִצְוַת הַצְּדָקָה בְּשְׁלֵמוֹת).

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (מְשִׁיחַת פִּרְשַׁת בְּרֵאשִׁית תַּשְׁט"ו)

שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא קָבַע בְּעוֹלָמוֹ!?
הַתְּשׁוּבָה עַל-כֶּף הִיא - "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת, לְתַקֵּן".
תַּכְלִית הַכּוֹנֵה שֶׁל בְּרִיאַת הַעוֹלָמוֹת הִיא - לְתַקֵּן: הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כּוֹחַ וְיִכוּלֵת לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעַל-יָדֶי עוֹבְדָתוֹ יִתֵּן אֶת הַחֶסֶר בְּעוֹלָם וַיְבִיאֵהוּ לְיָדֵי שְׁלֵמוֹת!
זֹהִי אִפּוֹא הַכּוֹנֵה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל בְּרִיאַת הַעוֹלָם כּוֹלוֹ.

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת (ב, ג)
"אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים וַעֲשָׂה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלָא "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת", לוֹמֵר שֶׁכָּל צָרִיף תִּיקוּן (רש"י לב"ר פ"א) אָדָם עָלוּל לְחֻשׁוֹב: כִּי־צַד דּוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ לְתַקֵּן וְלַהַעֲלוֹת אֶת עֵינָיו הַעוֹלָם עַל-יָדֵי עוֹבְדָתוֹ, וְהָרִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא בָּרָא אֶת הַעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא, וְכִי־צַד יְבוֹא הוּא וַיִּשְׁנֶה אֶת מַה

ד אֵלֶיךָ תוֹלְדֵת שְׁמִיָּא וְאַרְעָא פִּד אֲתַבְּרִיא
בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אֲרַעָא וְשְׁמִיָּא:

(ד) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

הִנֵּה נִבְרָא בְּה"א. (סְפָרִים אַחֲרִים: רַמְזוּ כְמוֹ שֶׁהֵנָּה א" פְּתוּחָה לְמִטָּה, כִּף הַעוֹלָם פְּתוּחַ לְשָׁבִים בְּתִשְׁבּוּהָ, וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיו"ד, לוֹמֵר שֶׁצְדִיקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן מוֹעֲטִים כְּמוֹ ״ שֶׁהִיא קִטְנָה בְּאוֹתִיּוֹת) רַמְזוּ שֶׁיִּרְדּוּ הַרְשָׁעִים לְמִטָּה לְרֵאוֹת שַׁחַת, כִּה"א זֹאת שֶׁפְּתוּחָה מִכָּל צְדִיקָה וּפְתוּחָה לְמִטָּה, לְרֵדֵת דְּרָךְ שָׁם.

כִּי־אֵלֶּה הָאֱמוּרִים לְמַעְלָה. תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' • לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכֵּלֵם נִבְרָאוּ בְּרֵאשׁוֹן. דְּכַר אַחֵר: בְּהַבְּרָאָם, כִּה"א בְּרָאָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיַהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", בְּכִי אוֹתִיוֹת אֵלוֹ שֶׁל הַשָּׁם, יִצַּר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלַמֶּדֶךָ כָּאן, שֶׁהַעוֹלָם

ה וְכָל אֵילָנֵי חֻקְלָא עַד לֹא הָיוּ בְּאַרְעָא וְכָל עֵסְבָא דְחֻקְלָא עַד לֹא צִמַּח אֲרִי לֹא אַחִית מִטְּרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אֲרַעָא וְאָנֵשׁ לִית לְמַפְלַח יַת אֲדַמָּתָא:

(ה) וְכָל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֶם יִהְיֶה בְּאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֶם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה:

לֹא הִמְטִיר • וּמָה טַעַם לֹא הִמְטִיר? לְפִי שֶׁ"אָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מִכִּיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גִּשְׁמִים, וְכִשְׁבָּא אָדָם וַיִּדַע שֶׁהֵם צָרָף לְעוֹלָם, הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ, וַצִּמְחוּ הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים • ה' הוּא שְׁמוֹ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שְׁלִיט וְשׁוֹפֵט עַל כָּל, וְכֵן פְּרוּשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לְפִי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים.

כִּי־טָרֶם יִהְיֶה בְּאָרֶץ • כָּל "טָרֶם" שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'עַד לֹא' הוּא, וְאִינוּ לְשׁוֹן קִדָּם, וְאִינוּ נִפְעַל, לוֹמֵר הַטָּרִים, כִּאֲשֶׁר יֵאמַר הַקְּדִים, וְזֶה מוֹכִיחַ. וְעוֹד אַחֵר: "כִּי טָרֶם תִּירְאוּן", עֲדִין לֹא תִירְאוּן. וְאַף זֶה תְּפָרֵשׁ: עֲדִין לֹא הִיָּה בְּאָרֶץ, כִּשְׁנִיגְמָרָה בְּרִיאַת הַעוֹלָם בְּשֵׁשֶׁי קִדָּם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • עֲדִין לֹא צִמַּח, וּבְשִׁלְשֵׁי שְׁכֶתוּב "וְתוֹצֵא הָאָרֶץ", לֹא יִצְאוּ, אֲלָא עַל פְּתַח הַקַּרְקַע עֲמָדוֹ עַד יוֹם ו', וְלָמָּה? • כִּי

סְפָרוֹנוּ

תוֹלְדוֹתֶיהָ (בְּרֵאשִׁית רַבָּא א, יד). אֲמָנָם יִצְאוּ לְפַעַל בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. בְּיוֹם שֶׁסְּדַר הַנְּהַגַת הָאָרֶץ וְתוֹלְדוֹתֶיהָ מִן הַשָּׁמַיִם עַל סֵדֶר מִתְמִיד, וְזֶה אַחֵר שֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, וְאֵן נִקְרָא "ה' אֱלֹהִים", שֶׁבְּסֵדֶר הַתְּמִיד הַקּוֹנֵה. תוֹרָה ה' (ה) טָרֶם יִהְיֶה בְּאָרֶץ. אֲמָנָם הַטַּעַם

(ד) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם. אֵלֶּה הַצְּמִחִים וּבְעֵלֵי חַיִּים שֶׁאֲמָרְנוּ הִיוּ "תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" בְּכַח, שֶׁנִּמְצָא בָּהֶם מִשְׁעָה שֶׁנִּבְרָאוּ. כִּי מִאֵז נִמְצָאוּ בָּהֶם כַּחוֹת פּוֹעֲלוֹת וּמִתְפַּעְלוֹת לְהוֹיּוֹת הַהוּיִם וּנְפֻסָּדִים, כְּאֲמָרָם: "אֵת הַשָּׁמַיִם" - לְרִבּוֹת תוֹלְדוֹתֶיהֶם, וְ"אֵת הָאָרֶץ" - לְרִבּוֹת

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית פה

**(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי
וְעֲנַנָּא הוּה סְלִיק מִן אַרְעָא וְאַשְׁקִי יתְּ כָּל
אֶפְסֵי אֲדַמְתָּא:
הָאֲדָמָה:**

כְּשִׁי • וְאֵד יַעֲלֶה • לַעֲנִין בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם. הַעֲלָה
הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לְשָׂרוֹת הָעֶפֶר, וְנִבְרָא אָדָם,
כַּגְּבַל זֶה, שְׁנוֹתָן מִים וְאַחֲר־כֵּן לֵשׁ אֶת הָעֶסָה, אַף
כָּאן "וְהִשְׁקָה", וְאַחֲר־כֵּן "וַיַּיְצֵר".

**(ז) וַיַּיְצֵר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה
וַיַּפֵּחַ בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:**

כְּשִׁי • וַיַּיְצֵר • שְׁתֵּי יְצִירוֹת, יְצִירָה לְעוֹלָם הַזֶּה וַיְצִירָה
לְתַחֲיַת הַמַּתִּים. אָבֵל בְּהֶמְתָּה, שְׂאֵינָה עוֹמֶדֶת לְדִין,
לֹא נִכְתָּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֹפֹר מִן הָאֲדָמָה •
צָבֵר עֶפְרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מְקוֹם
שְׂמֹוֹת, שֵׁם תְּהֵא קוֹלְטָתוֹ לְקַבּוּרָה. דְּבָר אַחֵר: נִטְלָה
עֶפְרוֹ מִמְּקוֹם שְׂנֵאֲמַר בוֹ: "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי",
אָמַר: הַלּוֹא תִהְיֶה לוֹ כַּפָּרָה וַיִּוְכַל לְעַמֵּד. וַיַּפֵּחַ
בְּאַפָּיו • עֲשָׂאוֹ מִן הַתַּחֲתוֹנִים וּמִן הָעֲלִיוֹנִים, גּוֹף מִן
הַתַּחֲתוֹנִים וְנִשְׁמָה מִן הָעֲלִיוֹנִים. לְפִי שְׂבִיּוֹם רֹאשׁוֹן

**(ח) וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם
אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יִצָּר:**

כְּשִׁי • מִקְדָּם • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן, נִטַּע אֶת הַגֶּן. וְאִם
תֹּאמְרוּ, וְהָרִי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם וְגו'?"
רֵאִיתִי בְּבְרִיתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי
הַגְּלִילִי, מַל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן,
כָּלֵל שֶׁלֹּאֲחֲרָיו מַעֲשֶׂה, הוּא פָּרְטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא
וְגו'" אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כָּלֵל, סַתֵּם בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן, וְסַתֵּם
מַעֲשִׂיו. חֲזוֹר וּפְרֹשׁ "וַיַּיְצֵר ה' אֱלֹהִים וְגו'" וַיַּצְמַח

**(ט) וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֹחַמֵד
לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ
הַדַּעַת טוֹב וְרָע:**

כְּשִׁי • וַיַּצְמַח • לַעֲנִין הַגֶּן, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּתוֹךְ הַגֶּן • בְּאַמְצַע הַגֶּן.

ספורנו

וְהָאֲדָמָה (ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה.
וְכִיּוֹם עֲשׂוֹת, כְּשֶׁשְׂדֵרְךָ עַל סֵדֶר מִתְמַיֵּד
(פסוק ד), עָלָה אֵד מִן הָאָרֶץ, שֶׁהִיָּה טַל
לְבָרְכָהּ, שֶׁ"הַרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ" (ישעיהו נה, י) בְּלַתִּי מִטֶּר
וְעַבְדֹת אֲדָמָה. תּוֹרָה ז'
(ז) וַיַּיְצֵר ה' אֱלֹהִים. אֲמַנָּם לַהֲוִית
בְּעַלֵּי חַיִּים לֹא הִסְפִּיק זֶה, אָבֵל הִיָּתָה
יְצִירַת הַיּוֹצֵר יִתְבָּרַךְ עַל אֲפָנִים
מִתְחַלְפִּים, וְזֶה כִּי לִיצִירַת הָאָדָם בָּרַר
עֹפֹר מִן הָאֲדָמָה. חֶלֶק נִכְבָּד מִמֶּנָּה.
וַיַּפֵּחַ בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים. נֶפֶשׁ חַיּוֹנִית
מוֹכְנֶת לְקַבֵּל "צֶלֶם אֱלֹהִים", כְּאָמְרוּ
"וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְבִינָם" (איוב לב, ח). מִכָּל
מְקוֹם
וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. הִיָּה עִם כָּל

זֶה "חִידָה" בְּלִבְד, בְּלַתִּי מְדַבְּרַת, עַד
שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם וְדְמוּת. תּוֹרָה ח'
(ח) אֲשֶׁר יִצָּר. אַחֵר שֶׁיִּצְרוּ בְּאוֹתוֹ
הָאָפֶן הַנִּכְבָּד שֶׁהַזְּכִיר, הַנִּיחֵהוּ שֵׁם,
לְהִוִּיתוֹ מְקוֹם מוֹכֵן לְקַבֵּל צֶלֶם
אֱלֹהִים וְלִפְעָלוֹתָיו הַשְׂכָּלִיּוֹת, כְּאֹיֵר
וּבְמִזְוֵנוֹת. תּוֹרָה ט'
(ט) וַיַּצְמַח. מִזְוֵנוֹתָיו שֶׁלֹּא בְּצַעַר.

י וְנָהָר יֵצֵא מֵעֶדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רְאשִׁים:

י וְנָהָר הָיָה נִפְיָק מֵעֶדֶן לְאַשְׁקָאָה יְתֵי גִינְתָא וּמִתַּמְנָן יִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רִישֵׁי גִנְרִין:

יא) שֵׁם הָאָחֵד פִּישׁוֹן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֶּהָב:

יא שוים חד פישון הוא מקיף ית כל ארע דחווילה די תמן דהבא:

שֶׁהוּא מַגְדֵּל פִּשְׁתָּן, שְׁנֵאֲמַר אֶצֶל מִצְרַיִם: "וּבוֹשׁוּ עֹבְדֵי פִשְׁתִּים".

כ"ט פישון • הוא גילוס נהר מצרים, ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ, נקרא פישון, כמו "ופשו פרשיו". דבר אחר: "פישון",

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בראשית תשכ"ט)

הם המקור לכל הנהרות שבְּעוֹלָם), "אֲשֶׁר שָׁם הַזֶּהָב . . וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם". לכן מפרש רש"י שגם שם הנהר מורה על מעלה ושבח - מימיו מתברכין. וכן בשאר הנהרות: גִּיחוֹן – הולך והומה. חֲדַקְל – מימיו חדין וקליון. פָּרַת – מימיו פרים ורבים ומברין את האדם.

ועל שם שמימיו מתברכין . . נקרא פישון (רש"י ב, יא) יש לשאל, מה מכריח את רש"י לפרש את שם הנהר (והרי לא פרש את השם "ארץ החווילה"). יש לומר, דהנה התורה מאריכה בשבחו ומעלתו של הגן: "כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל", "והיה לארבעה ראשים" (הינו שנהרות אלו

יב וְזֶהָב הָאֶרֶץ הוּא טוֹב שֵׁם הַבְּדֵלָח וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם:

יב) וזהב הארץ הוא טוב שם הבדלח ואבן השהם:

יג וְשׁוֹם הַנְּהָר תְּנִינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יְתֵי כָּל אֶרְעָא דְכוּשׁ:

יג) וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשְּׁנַי גִּיחוֹן הוּא הַסּוּכָב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:

כ"ט גיחון • שהיה הולך והומה, והמיתו גדולה מאד, כמו: "וכי יגח", שמונח והולך והומה.

יד וְשׁוֹם הַנְּהָר תְּלִיתָאָה דִּיגְלָת הוּא מְהִלָּף לְמַדְנָחָא דְאִתּוּר וְנָהָר רְבִיעָאָה הוּא פָּרַת:

יד) וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדַקְל הוּא הַהֶלֶף קִדְמַת אֲשׁוּר וְהַנְּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת:

טו וְאֲשׁוּר • לְמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר. הוּא פָּרַת. הַחֲשׁוּב עַל כֵּלָם, הַנּוֹכַח עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כ"ט חֲדַקְל • שמימיו חדין וקליון. פָּרַת • שמימיו פרין ורביין, ומברין את האדם. כּוּשׁ וְאֲשׁוּר • עדין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד. קִדְמַת

טז וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

טז) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

כ"ט וַיִּקַּח • לקחו בדברים נאים ופתהו ליפנס. 'בראשית רבה'.

ספורנו

הַנְּהָר הַמִּשְׁקָה אֶת הַגֵּן הַבְּלִיתִי נוֹדֵעַ לָנוּ, בְּהוֹדִיעוֹ הַנְּהָרוֹת הַמְּסֻתְעָפִים מִמֶּנּוּ, הַנוֹדְעִים אֶצְלָנוּ לְשִׁבַח בְּגִדְלָם וְטוֹב מִימֵיהֶם וְטוֹב פְּרִיָם. תורה יב (טו) לְעַבְדָּהּ. לַעֲבֹד אֶת נְשִׁמַת חַיִּים, בְּאֶמְרוֹ "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים" (פסוק ז).

א, שְׂדֵרְכּוֹ לְתַת לֵב לְצִרְכֵי קְרוֹבוֹ, בְּאֶמְרוֹ "וְאָח לְצִרְחָה יוֹלֵד" (משלי י, יז). טוֹב וְרָע. לְבַחַר הָעֶרֶב אֵף עַל פִּי שִׁיזִיק, וְלִמְאֵס הַבְּלִיתִי עֶרֶב אֵף עַל פִּי שִׁיזִיעִיל. תורה י (י) וְנָהָר יֵצֵא מֵעֶדֶן. בְּלִיתִי צַעַר גְּשָׁמִים וְעִבּוּדֹת אָדָם. תורה יא (יא) שֵׁם הָאָחֵד פִּישׁוֹן. הוֹדִיעַ שִׁבַּח

נְחָמֵד לְמִרְאָהּ. מִשְׁמַח וּמְרַחֵב הַלֵּב לְהַכִּינוֹ לְקַבְּלַת הַשֶּׁפַע הַשְּׂכֵלִי, בְּאֶמְרוֹ "וְהָיָה בְּכֵן הַמִּנְגֵן, וְתָהִי עֲלָיו יַד ה'" (מלכים ב, ג, טו). עֵץ הַדַּעַת. מִשְׁאֵי לְתַת לֵב אֵל הַטוֹב וְהָרָע. וּמִנְהָ "וְהָאָדָם יָדַע" (להלן ד, א), תָּנוּ לֵב עֲלֶיהָ. וּמִנְהָ נִקְרָא הַקְּרוֹב "מוֹדַע". בְּאֶמְרוֹ "מוֹדַע לְאִישָׁה" (רות ב,

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית פז

(טז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אֲכַל תֹּאכַל:

(יז) וַיִּמְעַן הַדְּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ אַעֲשֶׂה־לוֹ עוֹר בְּנִגְדוֹ:

כִּי־לֹא־טוֹב הָיִיתָ וְגו' • שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי רָשִׁיטוֹת הֵן, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יַחֲדֵי בְּעֵלְיוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג,

שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי רָשִׁיטוֹת הֵן (רש"י ב, יח) וְקִשָּׁה, מְדוּעַ אֵינוֹ מְפָרֵשׁ כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁקִּשָּׁה לְאָדָם לְהִיט לְבַד, בּוֹדֵד. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דְּהַנָּה "לֹא טוֹב לְאָדָם הָיִיתָ לְבָדוֹ" לֹא נֹאמֵר, אֲלָא "לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ". מוּבָן אֲפּוּא, שֶׁעֲצֵם הָיִיתוֹ לְבָדוֹ אֵינוֹ טוֹב, וְלֹא רַק שָׁזָה לֹא טוֹב לְאָדָם.

(יט) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כַּלְחִית הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְאֵ אֶל־הָאָדָם לְרִאוֹת מֵהֵי־יִקְרָא־לוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

כִּי־וַיֵּצֵר וְגו' מִן הָאָדָמָה • הִיא יִצְרָה, הִיא עֲשִׂיָה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֵת חֵית הָאָרֶץ וְגו'", אֲלָא כֹּא וּפְרָשׁ שֶׁהַעוֹפוֹת נִבְרָאוּ מִן הָרֶקֶק.

ספורנו

חֵית הַשָּׂדֶה. נֶתַן לָהֶם שְׁלֵמוֹת צוּרָה מְרֻגְשָׁת, אֲשֶׁר לֹוֹה לֹא הִיָּה מִסְפִּיק אֶן הַכַּח הַשְּׁמִימִי בְּלִתי כַּח וְרַעִי שִׁיעוֹרָהוּ. וַיִּבְאֵ אֶל הָאָדָם. לְמַעַן יִפִּיר שֶׁהִיָּה צְרִיךְ לְנַמְצָא קְדָשׁ, מִבְּלִי אֵין בֵּין בְּעֵלֵי חַיִּים דְּבַר נְאוֹת לְעֵבְדוֹ. לְרִאוֹת מֵהֵי יִקְרָא לוֹ. כִּדֵּי שִׁירָאָה וַיִּתְבוּנֵן אֵיזָה שֵׁם רְאוּי לְכָל אֲחַד מֵהֶם, כְּפִי הַפְּעֵלָה הַמִּיחֲדָת לְצוּרָתוֹ. נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ. הִנֵּה שְׁמוֹ הוֹרָה עַל צוּרַת הַבְּעַל חֵי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם הַהוּא, שְׁהִיא נִפְשׁוֹ אֲשֶׁר בָּהּ הוּא נִמְצָא בְּפַעַל. תוֹרָה כ

עוֹר בְּנִגְדוֹ. עוֹר שִׁיְהִיָּה כְּמוֹ שְׁנָה לוֹ בְּצֵלִם וְדַמּוֹת, כִּי זֶה הַכְּרַחֵי לוֹ בִּידִיעַת צְרָכָיו וְהַמְצִיאָם בְּמוֹעֵדָם. וְאָמַר "בְּנִגְדוֹ", כִּי הַנִּבְנֵט לְכַף נִגְד דְּבַר אַחַר כְּשִׁיְהִיָּה שְׁנָה לוֹ בְּשִׁקְלָה יִהְיֶה "נִגְדוֹ" בְּקוֹ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל כְּפִשְׁלָה יְהִיִּי שׁוּיִם שְׁנֵי הַנְּשִׁקְלִים – יְהִיָּה זֶה עוֹלָה וְזֶה יוֹרֵד, וְלֹא יְהִיִּי זֶה נִגְד זֶה בְּקוֹ יִשְׂרָאֵל. וּבְזֶה הָאֶפֶן אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְכַרְכָּה: שְׁקוֹל מִשָּׁה בְּנִגְד כָּל יִשְׂרָאֵל (מְכִילַתָּ יתרו, א, שִׁיר הַשִּׁירִים א, טו). אֲמַנָּם לֹא הִיָּה רְאוּי שִׁיְהִיָּה הָעוֹר שְׁנָה לוֹ לְגַמְרֵי, כִּי אֶן לֹא הִיָּה רְאוּי שִׁיעֲבַד וַיִּשְׁרַת אֲחַד מֵהֶם לְחַבְרוֹ. תוֹרָה יט (יט) וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל

הַנִּתְּךָ בַּחֵם הַשְּׁבַעִי וְזֶה, כִּי אוֹתָם הַפְּרוֹת הַנִּבְכְּדִים הִיוּ מוֹלִידִים תְּמִיד תְּמוּרַת מֵה שְׁנִתְּךָ, בְּלִתי עֲפוּשׁ. תוֹרָה טו (טו) מִכָּל עֵץ הַגֵּן. כְּפִי חֲלוּף הַזְּמַנִּים בְּמִבְטֵי הַכּוֹכְבִים, כְּאָמְרוּ "לְחַדְשֵׁי־יָבֵבֵר" (יחזקאל י, ב). תוֹרָה יז (יז) וַיִּמְעַן הַדְּעַת. אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן, קְרוֹב לְעֵץ הַחַיִּים שֶׁהַפִּיר לְמַעְלָה, כְּאָמְרוּ "וַיַּעַץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן" (פסוק ט), עַל דְּרָךְ "הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְתִי לְפָנֶיךָ" (דברים ל, יט). תוֹרָה יח (יח) לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבָדוֹ. לֹא יִשָּׁג "טוֹב" הַתְּכִלִּית הַמְּכַנֵּן בְּדַמּוֹתוֹ וּבְצֵלְמוֹ, אִם יִצְטָרֵךְ לְהַתְּעַסֵּק הוּא עֲצָמוֹ בְּצָרְכֵי חַיָּיו.

פח שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת בראשית

וילדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שפכשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו האדם נפש תיה וגו'. סרסהו ופרשהו: "כל נפש תיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם".

כויקרא אדם שמהן לכל בעירא ולעופא דשמיא ולכל חות ברא ולאדם לא אשכח סמוך לקבלה:

(כ) ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה ולאדם לאמצא עזר כנגדו:

כא ויקרא יי אלהים שנתא על אדם ודמדו ונסיב תדא מעלעוהי ומלי בשרא תחותה:

(כא) ויפל יהוה אלהים תרדמה עליהאדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה:

המשכן, זהו שאמרו: "שני פרוצופין נבראו". ויסגר מקום החתך. ויישן ויקח. שלא יראה תתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו.

כ"י וילאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהביאנו, הביאנו לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר: לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג, מיד: "ויפל". מצלעותיו. מסטרו, כמו: "ולצלע

נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום שמחת תורה התשי"ז)

"מעלי שבתא", ישנה עלית העולמות, שהוא ענין דורמיטא, ובשבת היא ההמשכה. וכן בבריאת אדם הראשון ביום הששי, היה "ויפל". תרדמה על האדם, ולאחריו היתה הנסירה, ולאחריו היתה הנסירה, וההמשכה בשבת קדש. כבוד קדשת אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו ענין ספר, שאדמו"ר הזקן היה נרדם ביום הששי לפנות ערב, כי למעלה אז הוא זמן שינה. ויש לומר שזהו ענין עלית העולמות בערב שבת. כשם שישנו ענין הדורמיטא בימי השבוע וימי השנה, כך ישנו בכללות גם ב"שית אלפי שנין דקיימא עלמא", שבוסוף "שית אלפי שנין", יום הששי לפנות ערב דכללות, ישנה העליה וסלוק, שמזה נמשכים חבלי משיח, עם כל הגזירות רחמנא לצלן, ולאחריו היא ההמשכה בביאת המשיח. בנוגע לענינינו: כיון שהיום נצטרפו כל ג' הענינים ביחד: יום הששי לפנות ערב, ההתחלה בשבת; שמיני עצרת; ונמצאים כבר בסיום "שית אלפי שנין", קדם משיח - צריך להתחיל כבר הסדר דהמשכות, שמיד משמיני עצרת ושמחת תורה נגף לקראת הגאולה האמתית והשלימה, שתהיה בקרוב ממש, לא "בעגלא דידיה", אלא "בעגלא דידין", למטה מעשרה ספחים, במהרה בימינו אמן.

אין פרצוני לומר שהזמן הוא קצר, שכן, פעם פשהיה כבוד קדשת מורייהמי אדמו"ר בוינא, באו אנ"ש ללוותו, וכרגיל אצל אנ"ש, באו משך זמן קדם זמן נסיעתה של הרפכת. בשעת מעשה עמד שם אהד מיהודי אשכנז ("א דיטש"), ואמר שעדין יש "איינע מינוטע". נענה הרבי ואמר: אכן, רגע אהד הוא זמן רב, שהרי "בשעתא תדא וברגעא תדא" אפשר לעשות תשובה, ועד שזדונות נעשים לו כזכות". - אלא אמר אני שהזמן הוא יקר. ולכן, יש למלא זמן זה בתוך מלא - בנגון שמהך. הרב הקדוש מצאנו נהג לישן זמן מועט ביותר, שעות אחדות במשך המעשת לעת. ושאלוהו: הרי זה ענין הנוגע לבריאות הגוף? וענה: אומרים עלי שהנני בעל "תפיסה מהירה". מה פרוש "תפיסה מהירה"? - שדבר שנמשך אצל אחר זמן רב, נמשך אצל בעל התפיסה המהירה זמן מועט. ובמילא, גם בענין השינה - הנני ישן מהר... ידוע, שבראש השנה ישנו ענין הדורמיטא. בערב ראש השנה ובליל ראש השנה היא עלית העולמות, ולאחריו על-ידי תפילות ראש השנה ותקיעת שופר, ישנה ההכתרה וההמשכה, עד שגמר ההמשכה והקליטה הוא בשמיני עצרת. כשם שהענין הוא בכללות, במשך ימי השנה, כן הוא גם בפרטיות במשך ימי השבוע: בכל ערב שבת וליל שבת,

(כא) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם. שלא יפחד ולא יצטער. ויקח אחת מצלעותיו. מפני שכבר צבר עפרו וקבר מבחר כל הראוי להיות חמר לצורתו החיונית. לפיכך באשר רצה ליצר צורת הנקבה, שהיא כמעט דומה אליו, היה ראוי לקחת קצת חמרו, והוא אחת מצלעותיו. תורה כב

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית פט

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצִּלְעַת אֲשֶׁר־לְקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵלָיו הָאָדָם:
כב וַיִּבְנֶה יְיָ אֱלֹהִים ית' עֲלֵעָא דְנִסְיַב מִן אָדָם לְאִתְמָא וַאֲמָתָה לְוַת אָדָם:

כ"ב • וַיִּבֶן • כִּבְנוֹן, רְחֻבָה מִלְמַטָּה וַיִּקְצֹרָה מִלְמַעְלָה, לְקַבֵּל הַזֶּלֶד. כְּאוֹצֵר שֶׁל חֲטִימִים, שֶׁהוּא רְחֹב מִלְמַטָּה וַיִּקְצֹר מִלְמַעְלָה, שֶׁלֹא נִכְבֵּיד מִשָּׂאוֹ עַל קִירוֹתָיו.

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפְּעַם עַצְם מַעֲצָמִי וּבִשְׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:
כג וַאֲמַר הָאָדָם הִדָּא זְמַנָּא גְרַמָּא מִגְרַמִּי וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְדָא יִתְקַרֵי אִתְמָא אֲרִי מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָא:

כ"ג • זֹאת הַפְּעַם • מִלְמַד שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ עַד שֶׁבָּא עַל חַיָּה. לְזֹאת

(כד) עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כד עַל כֵּן יִשְׁבּוּק גְבֵר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּהִי וְאִמֵּהּ וַיִּדְבַק בְּאִתְמָתָהּ וַיְהִי לְבִסְרָא חָד:

כ"ד • עַל כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, לְאָסֵר עַל בְּנֵי נֹחַ אֶת הָעֲרִיּוֹת. לְבָשָׂר אֶחָד • הַזֶּלֶד נוֹצֵר עַל־יְדֵי שְׂנֵיָהֶם, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה בְּשָׂרָם אֶחָד.

(כה) וַיְהִי שְׂנֵיהֶם עֲרוּמִים וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:
כה וַיְהִי תְרוּיָהוּן עֲרֻטִילָאִין אָדָם וְאִתְמָתָהּ וְלֹא מִתְבָּלְמִין:

כ"ה • וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ • שֶׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים דְרָךְ צְנִיעוּת, לְהִכְחִיז בֵּין טוֹב לְרַע, וְאֶף־עַל־פִּי שְׂנֵיתָנָה בּוֹ דַּעַה

ג (א) וְהַנְּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן:
א וְחֻוּנָא תְרוּה חֲפִים מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה בְּרָא דַּעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְמָתָהּ כְּפוּשְׁטָא אֲרִי אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוּן מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא:

כ"ה • וְהַנְּחָשׁ הָיָה עָרוּם • מַה עֲנִין זֶה לְכָאן, הִיָּה לּוֹ לְסִמְף: "וַיַּעַשׂ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְעוֹסְקִים בְּתִשְׁמִישׁ לְעֵין וַיִּלְבָּשֵׂם" ? אָלָא לְלַמְדָּה, מֵאִיזוֹ סִבָּה קָפַץ הַנְּחָשׁ

ספורנו

לְהַשִּׁיג הַשְּׁלֻמוֹת הַמְּכֻוֹן בַּיְצִירַת הָאָדָם כְּאֵלּוֹ שְׂנֵיהֶם נִמְצָא אֶחָד בְּלִבָּה. תורה כה
(כה) עֲרוּמִים.. וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ. כִּי אִזּוֹ הָיוּ כָּל פְּעֻלוֹתֵיהֶם וְכָל אַבְרִיָּהֶם לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם בְּלִבָּד, לֹא לְהַשִּׁיג תַּעֲנוּגוֹת נְפֻסוֹת כָּלָל, בְּאִפְּן שֶׁהִיָּתָה פְּעֻלַת הַמִּשְׁגָּל אֲצִלָּם כְּפֻעֻלַת אֲכִילָה וְהַשְׂתֵּיָה הַמְּסַפְקָת. וּבְכֵן הִיָּה עֲנִין אִיבְרִי הַמִּשְׁגָּל אֲצִלָּם כְּמוֹ עֲנִין הַפָּה וְהַפְּנִים וְהַיָּדִים אֲצִלָּנוּ. תורה א
ג (א) וְהַנְּחָשׁ. 'הוּא שְׁטָן הוּא יִצֵר הָרַע, רַב הַהוֹק עִם מַעוֹת הַיְוָה נְרָאָה.

כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת. הִרְאִישׁוּנָה לְכָלֵן. תורה כד
(כד) עַל כֵּן. מֵאַחַר שֶׁבִּזְמַן הִרְאִישׁוּנָה כֵּן הָאֵל יִתְבַּרַךְ שֶׁתְּהִיָּה דוּמָה לְאִישׁ כְּפִי הָאִפְשָׁר עַד שֶׁיִּצֵר אוֹתָהּ מִגּוּיָתוֹ, יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ. רְאוּי שִׁישְׁתַּדֵּל הָאָדָם לְשֹׂא אִשָּׁה הַהוֹגֶנֶת לוֹ וְרִאיוּנָה לְדָבַק בּוֹ, גַּם שִׁיִּצְטָרֵף לְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, כִּי לֹא יְהִיָּה דְבוּק אִתְמִי בְּבִלְתִּי דוּמִים, אָבֵל יְהִיָּה בְּדוּמִים בְּלִבָּד, כִּי אִזּוֹ יִכְוֹנוּ לְדַעַת אַחַת. וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. מְכֻוֹן בְּכָל הַפְּעֻלוֹת

(כב) וַיִּבֶן אֱלֹהִים אֶת הַצִּלְעַת.. לְאִשָּׁה. לְהִיָּוֹת לָהּ צוּרַת הָאִישׁ וּסְגוּלוֹתָיו, וְשִׁתְּהִיָּה נִבְדָּלַת מִמֶּנּוּ בְּכִלִּים גְּשָׁמִיִּים בְּלִבָּד, אֲשֶׁר בָּם יְהִיָּה הַבְּדֵל בֵּינֵיהֶם, בְּאִפְשָׁרוֹת הַשְּׁלֻמוֹת רַבִּב וְכְמוֹעֵט. תורה כג
(כג) זֹאת. הַנְּקֻבָּה הַזֹּאת. הַפְּעַם. בַּפְּעַם הַזֹּאת הִיא עַצְם מַעֲצָמִי וּבִשְׂר מִבְּשָׂרִי. שֶׁלֹא תְהִיָּה כֵּן כָּל נִקְבַת הָאָדָם לְעִתִּיד. לְזֹאת. לְכָל נִקְבַת הָאָדָם לְעִתִּיד. יִקְרָא אִשָּׁה. אִף עַל פִּי שֶׁלֹא תְהִיָּה חֶלֶק אִישׁ.

מכל וגו', ואף-על-פי שראה אותם אוכלים משאר פרות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לברך באותו העץ.

כל ונתאנה לה. ערום מכל. לפי ערמתו וגדלתו, היתה מפלתו: "ערום מכל", "ארור מכל" (בראשית רבה). אף כי-אמר וגו'. שמא אמר לכם: "לא תאכלו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 16)

הדבור. אף לא כתב במפרש "ערמתו ודבורו", כי כאן אין הכונה לדבור כשעצמו, אלא כפי שהוא מעלה (לפי ערמתו... היתה מפלתו), ואם כן מתאים יותר לומר שלפי גדלתו היתה מפלתו, שבזה מדגיש שהדבור הוא מעלה.

לפי ערמתו וגדלתו היתה מפלתו (רש"י ג, א) על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, כפתיב ויאמר אל האשה. לכן כתב רש"י שלנחש היתה גם ערמה וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את הערמה - כח

בואמרת אתמא לחויא מפירי אילן גינתא גיכול:

(ב) ותאמר האשה אל-הנחש מפרי עץ-הגן נאכל:

ג ומפירי אילנא די במציעות גינתא אמר יי לא תיכלון מנה ולא תקרבון בה דילמא תמותון:

(ג) ומפרי העץ אשר בתוך-הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן-תמתון:

כש"י ולא תגעו בו. הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שגאמר: (משלי ל) "אל-תוסף על דבריו".

(ד) ויאמר הנחש אל-האשה לא-מות תמתון:

ד ואמר חויא לאתמא לא מות תמותון:

כש"י לא-מות תמתון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה: 'כשם שאין מיתה בנגיעה, כך אין מיתה באכילה' (בראשית רבה).

ה ארי גלי קדם יי ארי גימא דתיכלון מנה ויתפתחן עיניכון ויהון כרבבין חפימין ביין טב לכיש:

(ה) כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע:

ספורנו

לא יתאמת זה. ובכן אמר, שכשהנחש, והוא הדמיון, התחיל לשים ספק בזה, הנה האשה בשכלה החלוש אמרה. תורה ב

(ב) מפרי עץ הגן נאכל. ואין לנו צורך להכנס בספנת אכילת עץ שהאל יתברך אמר לנו שבאכלנו ממנו נמות.

אמנם הדמיון התחזק ליחס קנאה ושקר חס ושלום לאל יתברך. וצירי, שאסר אותו הפרי כדי שלא ישיגו בו התועלת להיות כאלהים, ושלם יסבב מות כלל. ובכן אמר אל האשה "לא מות תמתון" (פסוק ד). תורה ג

(ה) כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם. לא אסר אותו הפרי מפני חשש מיתה כלל, אלא מפני שהוא יודע שתשיגו באכילתו תוספת ידיעה, ובה תדויו "כאלהים", שלמים במדע. תורה ו

כנות ורצון האל יתברך, כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם, באמרם וזרונם לברכה: עינא ולבא טרסורי דחטא (ירושלמי ברכות א, ח), אשר על זה הזהיר באמרו "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, ט).

היה ערום מכל חית השדה. כי הכח הדמיוני המוביל תמונות התענוגים אל הכח המתאנה היה חזק בהם יותר ממה שהיה בשאר בעלי חיים, באמרם: כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו (סוכה נב, א).

ויאמר אל האשה. כי שכלה החלוש התעצל מהתבונן, ולא התקומם על הדמיון הכוזב, ציר אז בחה המדמה כי אמנם אף כי אמר אלהים, שאף על פי שאמר אלהים "לא תאכלו" מעת הדעת... "פן תמתון" (פסוק א), מכל מקום

כי אמנם יקרא הדבר בשם אינה דומה לו, כמו שנקרא המלך "אריה", באמרו "עלה אריה מסבכו" (ירמיה ד, א), ויקראו האויבים המזיקים "נחשים צפעונים", באמרו "הנני משלח ככם נחשים צפעונים אשר אין להם לחש" (שם ח, יז). ועל זה הדרך קרא בזה המקום את היצר הרע המחטיא "נחש", בהיותו דומה לנחש, אשר תועלתו במציאות מועט מאד, ונזקו רב עם מעוט הראותו. וכבר אמרו וזרונם לברכה, שהיה סמאל רוכב עליו, והוא שהכח המתאנה המחטיא יעשה זה באמצעות הכח המדמה המוביל אליו דמיוני התענוגים החמריים, המטים מדרך השלמות המכון מאת האל יתברך. כי אמנם הכח המתאנה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצוים לכחות הגשמיות הפועלות, ומחטיאים

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית צא

כשי"א כי ידע • כל אמן שונא בני אמונתו, מן העץ אכל וברא את העולם (בראשית רבה) • והייתם פאלהים • יוצרי עולמות.

ונחזת אתתא ארי טב אילן למיכל וארי אסי הוא לעינין ומרגג אילנא לאסתכלא בה ונסיבת מאבה ואכלת ויהבת אף לבכלה עמה ואכל:

(ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשפיל ותקח מפיו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל:

לה "יודעי טוב ורע". ותתן גם לאישה • שלא תמות היא, ויחיה הוא וישא אתרת. גם • לרבות בהמה וחייה.

כשי"א ותרא האשה • ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (בראשית רבה) • כי טוב העץ • להיות פאלהים. וכי תאוה הוא לעינים • כמו שאמר לה: "ונפקחו עיניכם". ונחמד להשפיל • כמו שאמר

וזאתפתחא עיני תנויהון וידעו ארי ערטילאין אינון וחטיטו להון טרפי תאנין ועבדו להון זריון:

(ז) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עליה תאנה ויעשו להם חגרת:

שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו, בו נתקנו (סנהדרין ט), אבל שאר העצים מנעום מלטל עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ? שאין הקדוש-ברוך הוא חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו: 'זהו שלקה העולם על-ידו' (מדרש רבי תחומא) •

כשי"א ותפקחנה וגו' • לענין הסכמה דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש, וסוף המקרא מוכיח. וידעו כי עירמם הם • אף הסומא יודע כשהוא ערם, אלא מהו "ידעו כי ערמם הם"? מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה (בראשית רבה) • עלה תאנה • הוא העץ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 132)

פשוטו של מקרא (מה-שאינן על-פי מדרשי חז"ל) הרי זה אסור עולם!

הוא העץ שאכלו ממנו (רשי"ג, ז) לפי-זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל-פי

ח וישמעו את קול יהוה אלהים בגן עדן בגינתא למנח יומא ואיטמר אדם ואתתה מן גדם יי אלהים בגו אילן גינתא:

(ח) וישמעו את קול יהוה אלהים מתהלך בגן עדן היום ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה אלהים בתוך עץ הגן:

הוא, שהיה מתהלך בגן. לרוח היום • לאותו רוח שהשמש באה משם (ספרים אחרים: לשם, ודו"ק כי בן עקר), וזו היא מערבית, שלפנות ערב חמה במערב, והם (שם לה) סרחו בעשירית.

כשי"א וישמעו • יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרום רבותינו על מכונום ב'בראשית רבה' ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. וישמעו • מה שמעו? שמעו את קול הקדוש-ברוך-

ספורנו

התכלית המקוונ, כמו "התהלך בארץ" (להלן יג, ז), "ויתהלכו מגוי אל גוי" (תהלים קה, יג). לרוח היום. לרצון היום, לעשות דברים הנרצים באותו יום כמו שעשה בשאר ימי בראשית, וכמו שעשה באותו יום קדם חטאם. ויתחבא. כאמרו "ולא יראה בך ערות דבר" (דברים כג, טו). תורה ט

אל כל ערב לתענוג אף על פי שיוק, כי שימת לב וההשגחה בדבר תקרא פקידת עין, כאמרו "אף על זה פקדת עינך" (איוב יד, א). וידעו כי עירמם הם. ידעו שראוי לכסות מקום הערוה, בהיות מעתה רב פעלתו מקוננת לתענוג מאוס ומזיק. תורה ח (ח) מתהלך בגן. אנה ואנה כפי

(ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל. הפירה שהיה ערב למאכל בשביל טבע המקום ואורו וריח הפרי. ונחמד העץ להשפיל. שקבר אמר האל ותרף שהוא עץ הדעת. גם לאישה עמה. נפתה לבו לדבריה מפני שהיה "אישה", ובשביל היותו "עמה". תורה ז (ז) ותפקחנה עיני שניהם. נתנו לב

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָבָה: ט וַקְרָא יי אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵה אֵן אֶת:

כ"ט אֵיכָבָה • יודע היה היכן הוא, אלא לפני עמו בדברים, שלא יהא נבְהַל לְהַשִּׁיב אִם יַעֲנִישֶׁהוּ פְתָאֵם (בראשית רבה). וכן בקיין אָמַר לוֹ: (בראשית ד) "אֵי הֲבַל אֶחָדִי? וְכֵן בְּבָלְעָם: (במדבר כב) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ?" לְפָנֶיךָ עִמָּהֶם בְּדַבְרֵיכֶם, וְכֵן בְּחֻזְקָהוּ, בְּשִׁלּוּחֵי מְרוֹדֶךָ בְּלֹאֲדָן (ישעיה ט).

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְדָּךְ שָׁמַעְתִּי בְּגֹן וַאֲיִרָא בְּיַעֲרֹם אֲנִי וְאַחֲבָא:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עִירָם אֶתָּה הַמִּן־הָעִין אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֶכְל־מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָ:

כ"י מי הגיד לך? מאין לך לדעת מה בשבת יש בעומד ערם? • המן־העין • בתמיהה.

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נִתְּנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל:

כ"י אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ה) כָּאֵן כְּפַר בְּטוֹבָה.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וְהֵאמַר הָאִשָּׁה הִנְחִישׁ הַשֵּׂאִנִי וְאָכַל:

כ"י הַשֵּׂאִנִי • הַטְעַנִי, כְּמוֹ: (ישעיה לו) "אֵל יִשְׂאֵל לָכֶם חֻזְקָהוּ".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנְּחָשׁ כִּי עָשִׂית זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְזֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָ תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

כ"י כִּי עָשִׂית זֹאת • מִכָּאֵן שְׂאִין מִהַפְּכִים בְּזֻכּוֹתוֹ שֶׁל מְסִית, שְׂאֵלוֹ שְׂאֵלוֹ: לְמָה עָשִׂית זֹאת? הִיָּה לוֹ לְהַשִּׁיב: דְּבָרֵי הַרֵב וְדְבָרֵי הַתְּלִמִּיד, דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין? (סנהדרין כט). מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם

מִבְּהֵמָה נִתְקַלַּל, מִחֵדָּה לֹא כָל־שֶׁכֶן? הַעֲמִידוֹ רְבוּתֵינוּ מְדַרְשׁ זֶה בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת (דף ח), לְלַמֵּד שְׂמִי עֲבוּרוֹ שֶׁל נָחֵשׁ שָׁבַע שָׁנִים. עַל־גִּחְזֹנְךָ תֵּלֵךְ • רְגָלִים הֵיוּ לוֹ וְנִקְצָצוּ.

ספורנו

(ט) אֵיכָבָה. שאינו נראה בגן כמאז, שנחבאת עתה ולא עשית בן מקרב. תורה י
(י) וַאֲיִרָא. כמו שקרה לישראל אחר קטאם, כאמרו "וייראו מגשת אליו" (שמות לד, ל). תורה יא
(יא) מִי הִגִּיד לְךָ. ידועת "הטוב והרע".
כִּי עִירָם אֶתָּה. שבשביל זה תהיה "ערום", ראוי להתבטות. תורה יב
(יב) הוּא. שנתת אותה לעור ולהועיל,
וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָבָה. וְהִיָּתָה לְמַכְשׁוֹל. וּבָזָה יָחַס אֲשַׁמְתוֹ לְקוֹנוֹ, תְּמוּרַת הַתְּשׁוּבָה שְׁהִיָּתָה רְאוּיָה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה דָוִד בְּאָמְרוֹ אֵל נָתַן "חֲטָאתִי" (שמואל ב יב, יג). תורה יג
(יג) מַה זֹּאת עָשִׂיתָ. אמר זה לעורך גם אותה אל התשובה, "כי לא יחפץ במוות המת כי אם בשובו" (על פי יחזקאל יח, כג ולב). תורה יד
(יד) אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. שישגי תאוותיו ויצרכיו בצער ובחסרון תענוג יותר מכל שאר בעלי חיים, כאמרם: ראית חיה ועוף שהם בני אמונות, והם מתפרנסים שלא בצער (קידושין פב, א במשנה). ופרש זה באמרו
עַל גִּחְזֹנְךָ תֵּלֵךְ. שתשיג מזונותיך בצער, כאמרם: שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי (שם), ואמרו: כמה טרחות טרח אדם הראשון עד שלא אכל פת (ברכות נח, א).

דבורו של הנחש

בבחינת מדה כנגד מדה "פי עשית זאת". ומפיון שעקר החטא בא על ידי פח הדבור והשכנוע של הנחש, הרי שהענש מדה כנגד מדה "פי עשית זאת ארויר אתה" מכון בעקר כנגד פח הדבור, שהקב"ה לוקח מאתו לא רק את פח הדבור פאדם, אלא גם את הקול בכלל, ועד שלא יוכל להשמיע קולות כבהמות וחיית אחרות (שאגה, נהימה וכיוצא בזה) "ארויר אתה מקל". שהוא פחות מהם באותן תכונות שהיה מבחר מהם.

ועל זה מוסיף ומפרט גם את שאר הקללות, "על גחנך וגו'" מפיון שלא נכללו במעשה ההסטה דהנחש "פי עשית זאת" לכן הצרף הכתוב לפרטם.

ויאמר יהוה אלהים | אל הנחש כי עשית זאת ארויר אתה מקל-הבהמה ומכל חית השדה (ג, יד)

הנה מצינו דקדם החטא היה לנחש פח הדבור, וכמו שצאמר "ויאמר הנחש" וגו'. ומאחר שהנחשים עכשו אין להם פח הדבור, על-כן צריך לומר שנטל מהם פח זה. ומסתבר לומר שזה ארע בנחש הקדמוני, ונתקלל בזה עבור חטאו. וצריך להבין מפני מה לא נתפרש בכתוב שנתקלל הנחש גם בדבורו?

והענין יובן בהקדים מה שהוסיף ה' ואמר לו "פי עשית זאת (ארויר אתה מקל וגו')". דלקאורה מיתר, דהרי מהמשך הספור כבר משמע שהענש הוא עבור זה.

ונראה לומר דבזה מסבירו להנחש שהענש שמוקבל הוא

(טו) ואיכה | אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישוף ראש ואתה תשופנו עקב:

טו ודכבו אשוי בינה ובין אתתא ובין בנה ובין פנהה הוא יהי דכיר לה מה דעבדת לה מלקדמין ואת תהי גטיר לה לסופא:

תשופנו עקב • לא יהא לה קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה מ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא נושף כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם.

כ"ט • ואיכה אשית • אתה לא נתפונת אלא שמת אדם, כשיאכל הוא תחלה, ותשא את תוה, ולא באת לדבר אל תוה תחלה, אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך: "ואיכה אשית". ישוף • (סוטה ט) כתתך, כמו: (דברים ט) "ואכלת אותו" ותרגומו: 'ושפית תה'. ואתה

(טז) אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך:

טז לאתתא אמר אסגאה אסגי צעריכי ועדוייכי בצער תלדי בנין ולנות בעלה תהא תאובתיך והוא ישלט בך:

לה מצח לתבעו בפה, אלא "הוא ימשל בך", הכל ממנו ולא מך. תשוקתך • תאוותך, כמו: (ישעיה כט) "ונפשו שוקקה".

כ"ט • עצבונך • זה צער גדול בנים. והרנך • זה צער העבור. בעצב תלדי בנים • זה צער הלדה. ואל אישך תשוקתך • לתשמיש, ואף-על-פי-כן אין

ספורנו

הנקרא "נדת דותה" (ויקרא יב, ב). פי אמנם היא אז "כל היום דוה" (על פי איכה א, י). והרנך. הפך מה שהיה קדם החטא, כאמרם: בו ביום נבראו, בו ביום שמשו, בו ביום הוציאו תולדות (בראשית רבה כב, א). וכזאת אמרו שתהיה לעתיד, כאמרם עתידה אשה שתלד בכל יום (שבת ל, א). וזה כי אמנם ישראל יהיו אז לרצון לפני האל ותברך, כמו שהיה אדם הראשון קדם חטאו.

אצל הזכר והנקבה. ובין זרעך ובין זרעה. לא יהיה זה בין אדם וחוה בלבד. הוא ישוף ראש. הפח הדמיוני ימעט את התענוג בתחלת השגורו, בטה שידמה ויציר יראת הזק באיכות התענוג וכמותו וסדרו. ואתה תשופנו עקב. כי המתאנה בהתגברו יוליד הזק בסוף התענוג. תורה טו (טו) הרבה ארבה עצבונך. דם הנדדות

ועקר האכל. שלא תשיג את התענוג שהיה לה קדם החטא במאכל ובמשתה ובמשגל, כמו שקרה לישראל בחטאם, כאמרם: הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח, והמעשרות נטלו את שמן הדגן (סוטה מה, א). תורה טו (טו) ואיכה אשית. שתהיה האשה נמאסת בעיני הפח הדמיוני אפלו שלה. כאמרם: אשה חמת מלא צואה, ופיה מלא דם (שבת קנב, א). וזה ידמה

(י) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵבוּרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

ש"י אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵבוּרְךָ • תַּעֲלֶה לָּךְ דְּבָרִים אַרְוֶרִים, כַּגֹּן: זְבוּבִים, וּפְרַעְוֹשִׁים וּנְמָלִים. מְשֹׁל לְיֹצֵא לְתַרְבוּת רַעָה, וְהַכְרִיזוֹת מְקַלְלוֹת שְׂדֵים שְׂיִנָּן מִהֶם.

(יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָּךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

ש"י וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָּךְ • הָאָרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה מִיְּדֵי זְרַעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדַרְדַּר, קוֹנֵדִים וְעַכְבִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכְלִים עַל־יְדֵי תַקוּן (כִּיצַח לֵד). וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וְמָה קָלְלָהּ הִיא זֹו, וְהִלָּא בְּכִרְכָּה נֹאמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְתִּי לְכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרַע זֹרַע וְגו'" אֵלָּא מָה אָמַר פֶּאֶן בְּרֹאשׁ הָעֵנָן: "אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵבוּרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה", וְאַחַר הָעֵצְבוֹן: "וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָּךְ", כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה קִטְנִיּוֹת, אוֹ יִרְקוֹת גָּנָה, הִיא תַּצְמִיחַ לָּךְ קוֹצִים וְדַרְדְּרִים וְיִשְׁאֵר עֲשָׂבֵי הַשָּׂדֶה, וְעַל־כֶּרְתֶּךָ תֹּאכְלֶם.

(יט) בִּזְעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבְךָ אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ כִּי־עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֶר תָּשׁוּב:

ש"י בִּזְעַת אַפֶּיךָ • לְאַחַר שֶׁתִּטְרִיחַ בוֹ הַרְבֵּה.

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ הַזֶּה כִּי הִיא הִיָּה אִם כָּל־חַי:

ש"י וַיִּקְרָא הָאָדָם • תּוֹר הַכְּתוּב לְעֵינֵינוּ הִרְאִישׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֵלָּא לְלַמֶּדְךָ שְׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ תְּהִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וּלְאָדָם לֹא מִצָּא עֹזַר כְּנַגְדּוֹ". לְפִיכֶן: "וַיִּפֹּל... תְּרַדְמָה", וְעַל־יְדֵי שֶׁכְּתִב: "וַיִּהְיוּ שְׁגִיחֵם עֲרוּמִים", סִמְךָ לוֹ פְּרִשְׁת הַנְּחֹשׁ, לְהוֹדִיעַךָ שֶׁמִּתוֹךָ שְׂרָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְּאָה לָּהּ וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחְשָׁבָה וּבְמִרְמָה. תְּהִי • נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן תְּהִי, שֶׁמִּתְהִי אֶת וְלְדוּתִיהָ, כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר (קִהֵלֵת ב ככ): "מָה הָיָה לְאָדָם" בְּלִשׁוֹן הָיָה.

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עֹזַר וַיִּלְבָּשֵׁם:

ספורנו

בְּעֵצְב תִּלְדֵי כְּנִיָּם. תַּגְדְּלִי אוֹתָם בְּצַעַר יוֹתֵר מִשְׁאֵר בְּעַלִי חַיִּים. כִּי אִמְנָם תֹּאמַר מֵלֵת "לְדָה" עַל הַגְדוּל, כְּאִמְרו "חִמְשַׁת בְּנֵי מִיכַל בֵּת שְׂאוּל אֲשֶׁר יִלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בְּרוּזִי הַמְּחַלְתִּי" (שְׂמוֹאל ב כא, ח). תּוֹרָה יו
 (יז) כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ. בִּיחֻסָּה לְאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁקָּר וּקְנָאָה. וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵבוּרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: מִיָּתָד כְּמוֹ שֶׁהִיתָה הַהֲתַרְאָה (לְעַל ב, יז). הִנֵּה בְּשָׁבִיל שֶׁשָׁמַעְתָּ וְקִבַּלְתָּ אֶת סִבְרָתָהּ לְחַשֵּׁב אֵל ה' תּוֹעָה. אַרְוֶה הָאָדָמָה, שְׁלֹא תוֹסִיף תֵּת כְּפֹהָ לָּךְ בְּלִתֵי עֲבוּדָה. וּבְשָׁבִיל שְׁמִרְיַת וְעִבְרַת עַל מִצְוַתֵי. תּוֹרָה יח
 (יט) וְאֵל עֹפֶר תָּשׁוּב. כְּמוֹ שֶׁהִעִידוּתִי בְּךָ כְּשֶׁצִּוִּיתִי וְאָמַרְתִּי "בַּיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (לְעַל ב, יז). שֶׁתִּהְיֶה מִיָּתָד אֵל הַמְּוֹת בְּסוּף. תּוֹרָה כ (כ) תְּהִי־הִיא שְׁצִרְיָה לְחַיּוֹת וּלְגַדְל הַבְּנִים בְּחֻטְאָה. כִּי הִיא הִיָּה אִם כָּל חַי. אֵף עַל פִּי שְׁוֶה יִקְרָה גַם לְשֹׁאֵר הַנְּשִׁימ, מִכָּל מְקוֹם הִיא לְבַדְּהָ נְקִרָאֵת בְּזֶה הַשֵּׁם, כִּי הִיָּה הִרְאִישׁוֹנָה לְכָלֵן. תּוֹרָה כא (כא) וַיַּעַשׂ... כְּתַנּוֹת עֹזַר. בְּלִתֵי הַשְׂתַּדְּלוֹת אָדָם, כְּעֵנָן לְעֵתִיד, מִיָּתָד כְּמוֹ שֶׁהִיתָה הַהֲתַרְאָה (לְעַל ב, יז).

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית צה

הָבֵא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרֻנָּבִים שֶׁהוּא רַף וְחַם, וְעָשָׂה לָהֶם כְּתָנוּת מִמֶּנּוּ.

כִּי-« כְּתָנוּת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: דְּבַר

כַּבּוֹאֵמֶר יְיָ אֱלֹהִים הָאֵל אָדָם הָיָה יְחִידִי בְּעֹלָמָא מִגַּה לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדָה וְיִסַּב אַף מְאִילָן חֲיָיָא וְיִכּוּל וַיְחִי לְעֹלָם:

וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע וְעַתָּה | פְּנִי-יִשְׁלַח יְדוֹ וְלָקַח גַּם מַעֲיַן הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲיֵי לְעֹלָם:

פְּנִי-יִשְׁלַח יְדוֹ וּגְוִי • וּמְשִׁיחֵיהָ לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב לְהִטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלוֹמֵר אֵף הוּא אֱלוֹהִי. וְיֵשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, אָבַל אֵין מִיִּשְׁבִּין עַל פְּשׁוּטוֹ.

כִּי-« הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁאֵנִי יְחִיד בְּעֹלְיָנִים, וּמָה הִיא יְחִידְתּוֹ? "לְדַעַת טוֹב וְרַע", מַה-שְּׂאִין-כֵּן בְּבַהֲמָה וְחִיָּה. וְעַתָּה

כַּג וְיִשְׁלַחַה יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינְתָא דְעָדָן לְמַפְלַח כְּאַרְעָא דְאַיְתְּבְרֵי מִתְמָן:

וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגִּינְתְּךָ לְעַבְדְּךָ אֶת-הָאָרְמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׂם:

כַּד וּמְרִיף יֵת אָדָם וְאַשְׁרֵי מְלַקְדָּמִין לְגִינְתָא דְעָדָן יֵת כְּרוּבָא וְיֵת שְׁנַן חֲרָבָא דְמַתְהַפְּכָא לְמִיטְרָא יֵת אוֹרַח אֵילָן חֲיָיָא:

וַיַּגְרֵשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁבֶּן מִקֶּדֶם לְגִינְתְּךָ אֶת-הַכְּרָבִים וְאֵת לְהַט הַחֲרָב הַמַּתְהַפְּכָת לְשֹׁמֵר אֶת-דְּרָךְ עֵץ הַחַיִּים:

תְּרַגּוּם "לְהַט", שְׁנַן, כְּמוֹ שֶׁלֶף שְׁנַנָּא, וּבְלִשׁוֹן לְע"ו לְאִמְ"ה (קְלִינְט), וּמְדַרְשֵׁי אַגְדָּה יֵשׁ, וְאַנְי אֵינִי כְּאֵלָא לְפִשׁוּטוֹ.

כִּי-« מִקֶּדֶם לְגִן עֵדֶן • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל גִּן עֵדֶן, חוּץ לְגִן. אֶת-הַכְּרָבִים • מְלֹאכֵי חֲבֵלָה. הַחֲרָב הַמַּתְהַפְּכָת • וְלָהּ לְהַט לְאִים עֲלֵיו מְלַפְּנֵס עוֹד לְגִן.

א וְאַדָּם יָדַע יֵת חַיָּה אֶתְהָה וְעִדְיָת וַיְלִידַת יֵת קַיִן וְאַמְרַת קַיִתִּי גְבְרָא (מִז) קְדָם יְיָ:

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַיָּה אֲשֶׁתּוֹ וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קַיִתִּי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

שְׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ (נִדָּה לֵא). אֶת-קַיִן אֶת-אַחִיו אֶת-הֶבֶל • ג' אֶתִּים רְבוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה עִם קַיִן, וְעִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתֵּים, לְכָךְ גָּאֵמֵר "וַתֵּהָרֵ" (בְּרַאשִׁית רַבָּה) •

כִּי-« וְהָאָדָם יָדַע • כְּכֹר קֶדֶם הָעֵנִין שֶׁל מַעֲלָה קֶדֶם שְׁחָטָא וְנִטְרַד מִגִּן עֵדֶן, וְכֵן הִהָרִין וְהִלְדָּה, שְׂאָם כְּתוּב "וַיִּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שְׁנִטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים. קַיִן • עַל שֵׁם "קַיִתִּי". אֵת ה' • כְּמוֹ עַם ה', כְּשֶׁבְרָא אוֹתִי וְאֵת אִשִּׁי, לְבַדּוֹ בְּרָאנוּ. אָבַל בְּנָה,

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כִּרְךָ ח עמ' 262)

לְפָנַי "אֵת קַיִן". וְיֵשׁ לוֹמְרֵי, דְהִנֵּה אֵין הַכְּרָם לְדַרְשׁ וַתֵּלֶד אֵת קַיִן, שֶׁהָרִי זֶהוּ סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַכְּתוּב (כְּמוֹ וַתֵּלֶד אֵת חוּרָה –

שְׁלֹשָׁה אֶתִּים רְבוּיִים הֵם (רש"י ד, א) יֵשׁ לְשֶׁאֵל, מִדּוּעַ הַקְּדִים רש"י אֵת הַמְּאֹחַר וּפְרַשׁ "אֵת ה'"

סְפּוּרָנוּ

וּמוֹנוֹ וּצְרִיבּוֹ, יוֹתֵר מִשְׁאֵר חֲלָקֵי הָאָדָּמָה. תּוֹרָה כַּד (כַּד) וַיַּגְרֵשׁ אֵת הָאָדָם. שְׁלֵא יָשׁוּב הוּא וְזָרְעוֹ שֵׁם עוֹד. וַיִּשְׁבֶּן. אִז קֶדֶם שִׁיְצָא. לְשֹׁמֵר אֵת דְּרָךְ עֵץ הַחַיִּים. שְׁלֵא יִפְנוּ בְּצִאתָם אֶל דְּרָךְ הָעֵץ הַהוּא וַיִּאֲכְלוּ מִמֶּנּוּ. תּוֹרָה א

כֵּן הַיָּמִים אַחַר הָעֶרֶב, וַיִּשְׁלַח אַחֲרָיו גִּוּוּ כֵּל הַשְּׂגָה שְׂכֵלִית וְכֵל מַעֲשֵׂה טוֹב, וְלֹא יִשְׁיג הָאִשׁוּר הָרוּחָנִי הַמְכֻנֵּן מֵאֵת הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּצִלְמוֹ וּדְמוּתוֹ. תּוֹרָה כַּד (כַּג) וַיִּשְׁלַחְהוּ. צִוָּה שִׁילֵף מִשָּׂם, כְּמוֹ "לְמַהֲרָא לְשִׁלְחָם מִן הָאֲרֶץ" (שְׁמוֹת יג, א). הָאָדָּמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׂם. שִׁיְהִיָּה הַמְקוּם הַהוּא וְאִוְרֵרוֹ נְאוֹת לְמוֹגָו

בְּאֶמְרָם עֲתִידָה אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁתּוּצִיא גְלוּסְקָאוֹת וְכִלֵּי מִיִּלְת' (שְׁבַת ל, א). וַיִּלְבָּשֵׁם. שְׁלֵא יַגְרֵשֵׁם עֲרַמִּים, פֶּן יִלְבָּשֵׁם אַחַר כֵּךְ בְּהַשְׁתַּדְּלוּתָם יִחְשְׁבוּ שְׁהוֹסִיפוּ מַעֲלָה. תּוֹרָה כַּב (כַּב) בְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע. הוּא יוֹדַע טוֹב וְרַע עִם הָיִתּוֹ בְּצִלְמוֹ, וְאֵם יְהִיָּה נְצִיחֵי בְנָה הָעֵנִין, הִנֵּה יִדְרֵף

פסוק יז). אָבֵל מֵאַחַר שֶׁבִפְסוּק הַבָּא נֶאֱמַר פְּעָמִים "אֵת", אֵת ה', וּפְרוּשׁוֹ עַם ה', מוֹבֵן שְׁגָם שְׁאָר הַשְּׁלֵשָׁה 'אֵתִים' פְּרוּשָׁם עַם: תְּאוּמָה נולָדָה עַם קֵין, וְעַם הַבֵּל נולָדוּ שְׁתֵּימָּה.

ב וְאוֹסִיפֶת לְמִילֵד יָת אַחֲוֵיהִי יֵת הַבֵּל וְהָיָה הַבֵּל רָעִי עֲנָא וְקֵין הָיָה פְּלַח בְּאַרְעָא:

(ב) וְתִסְפָּר לְלֵדֹת אֶת־אָחִיו אֶת־הַבֵּל וְיִהְיֶה־הַבֵּל רָעִי צֵאן וְקֵין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

כ"ט - רעה צאן • לפי שנתקללה האדמה, פרש לו מעבודתה.

ג וְהָיָה מִסּוּף יוֹמִין וְאֵתִי קֵין מֵאַבָּא דְאַרְעָא תִקְרַבְתָּא קָדָם יי:

(ג) וְיִהְיֶה מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קֵין מִפְּרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

כ"ט - מפרי האדמה • מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת: 'זרע פשתן היה'. (דבר אחר: מפרי, מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מדיקה) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך טו עמוד 20 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרבנו של קין משובח או גרוע

לקין מאד ויפלו פניו, וכי לא חשש שאם יקריב "מן הגרוע" לא יתקבל קרבנו? ועל זה הביא רש"י את האגדה שהביא "זרע פשתן", שפשתן הוא מין משובח. דטענותו של קין היתה שחשב שאף שהביא רק מסוג הצומח שהוא מין "גרוע", הרי מפניו שהביא מהמבחר שבמין הצומח יתקבל קרבנו. ומוכן הטעם שחרה לו פשלא נתקבל קרבנו. וזו היתה טענותו, דגיש להביא לא רק מהמין המשובח אלא מסוג נעלה יותר, סוג החי וק"ל.

ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:
מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה (ד, ג, ובפירוש רש"י)
יש לענן מדוע הביא רש"י את האגדה שקרבנו של קין "זרע פשתן היה", מה זה נוגע להבנת הכתובים?
ויש לומר בפשטות, דבזה באר דבר תמוה ביותר:
הרי קין הביא קרבן פמנחה ותודה לפניו יתברך, ואם פן תמוה מדוע הביא קרבן "מן הגרוע"? ויתירה מזו: לאחרי שהביא את הקרבן וראה שלא נתקבל בשמים, כתוב 'ויחר

ד והביל הביא אף הוה איתי אף הוא מפפירי ענה ומשמנהון והות רעוא מן קדם יי להביל ולקורבנה:

(ד) וְהַבֵּל הִבִּיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֵאנוּ וּמַחֲלֵבְתָן וַיֵּשֶׁע יְהוָה אֶל־הַבֵּל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

מ'עליו", פנה מעליו. וישע • ירדה אש ולחכה מנחתו.

כ"ט - וישע • ויפן, וכן: "ואל מנחתו לא שעה", לא פנה. וכן "ואל ישעו", לא יפנו. וכן: "שעה (אייב די) שעה

ה וילקין וילקורבנה לא הות רעוא ותקף לקין לחדא ואתכבישו אפוהי:

(ה) וְאֶל־קֵין וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקֵין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:

ספורנו

רצוי, וגם בן אל מנחתו שהיתה בלתי ראיה לרצון. ויחר. בקנאתו באחיו שהיה לרצון. ויפלו פניו. בבשת פנים, כי האל הובישו מסברו ולא קבל. תורה ו

ד (ב) ויהי הבל רעה צאן. שהיתה מלאכה חכמה יותר ממלאכת עבודת אדמה. וקין היה עבד אדמה. ובכך כל אחד מהם הביא מן הבא בידו. תורה ג

ד) אל הבל ואל מנחתו. שהיה הבל המקריב רצוי ומנחתו גם בן רצויה, שהיתה מן המין הראוי לרצון. תורה ה (ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה. לא שעה אל קין המקריב שהיה בלתי

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:
וַיֹּאמֶר יי לְקַיִן לָמָּה תִקְרָף לְךָ וְלָמָּה אֲתַכְּבִּישׁוּ אֶפְיֶךָ:

(ז) הֲלוֹא אִם-תִּיטִיב שְׂאת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִמְשָׁל-בּוֹ:
וְהֲלֹא אִם תִּיטִיב עֹבְדֶךָ וְיִשְׁתַּבַּח לְךָ וְאִם לֹא תִיטִיב עֹבְדֶךָ לְיוֹם דִּינָא חַטָּאת נָטִיר וְדַעַתִּיד לְאַתְפָּרֵעַא מִנֶּךָ אִם לֹא תִתּוּב וְאִם תִּתּוּב וְשְׁתַּבַּח לְךָ:

כ"ט - הֲלֹא אִם תִּיטִיב • כְּתַרְגוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ. לִפְתַּח חַטָּאת רֹבֵץ • לִפְתַּח קִבְרָךְ חֲטָאָךְ שְׁמוֹר. וְאֵלֶיךָ תִשׁוּקָתוֹ • שֶׁל חַטָּאת, הוּא יֵצֵר הָרַע, תְּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהִכְשִׁילֶךָ. וְאַתָּה תִמְשָׁל-בּוֹ • אִם תִּרְצֶה, תִתְגַּבֵּר עָלָיו.

(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:
ח וַיֹּאמֶר קַיִן לְהֶבֶל אָחוּי וַיְהִי בְמַהְגִּיחוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן בְּהֶבֶל אָחוּי וְקָטְלָהּ:

כ"ט - וַיֹּאמֶר קַיִן • נִכְנַס עִמוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּח, לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגוֹ, וַיֵּשׁ בְּזֶה מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, אִף זֶה יִשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן אִי הֶבֶל אָחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
ט וַיֹּאמֶר יי לְקַיִן אֵן הֶבֶל אָחוּיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְנָא הַנִּטֵּר אָחִי אָנָּא:

כ"ט - אִי הֶבֶל אָחֶיךָ • לְהַכְנִס עִמוֹ בְּדַבְרֵי נַחַת, אוּלַי יָשׁוּב, וַיֹּאמֶר: 'אֲנִי הִרְגִיתִי וְחֲטָאתִי לְךָ'. לֹא יָדַעְתִּי • נַעֲשֶׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִינָהּ. הַשֹּׁמֵר אָחִי • לְשׁוֹן תְּמָה הוּא, וְכֵן כָּל ה"א הַנִּקְוָה בַחֲטָף פֶּתַח"ח.

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחֶיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאָדָמָה:
י וַיֹּאמֶר מַה עֹבְדָתָא קַל דִּם זִרְעִי דַּעַתִּידִין לְמַפְק מִן אָחוּיךָ קַבִּילִין קַדְמֵי מִן אַרְעָא:

כ"ט - דְּמֵי אָחֶיךָ • דָּמוֹ וְדָם זִרְעִיתָיו. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכֵן נִפְשׁוּ יוֹצָאָה (סנהדרין לו.)

ספורנו

(ו) לָמָּה חָרָה לְךָ. לָמָּה קָנַאתָ בְּאָחֶיךָ, כְּדוֹאֵג עַל שְׁקִבְלָתִי קִרְבְּנוּ בְּרִצּוֹן. הַנַּח לֹא הָיָה זֶה רִצּוֹן פְּשׁוּט אוֹ שְׁלֵא כְּדִין. וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ. כִּי בְּשִׁישׁ לְקַלְקוֹל אִיזוֹ תִקְנָה, אִין רָאוּי לְהַצְטַעַר עַל מַה שֶׁעָבַר, אָבֵל רָאוּי לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׁיג תִּקּוֹן לְעַתִּיד. תוֹרָה ז'
(ז) הֲלוֹא אִם תִּיטִיב. עֲצֻמָּה, וְתִשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת גַּם אַתָּה לְרִצּוֹן. שְׂאת, רוּם הַמַּעֲלָה וְהַהֲתַנְשֵׂא "רֹבֵץ" לְפָנֶיךָ וּמוֹכֵן שִׁינְיָה לְךָ. וְאִם לֹא תִיטִיב, לִפְתַּח חַטָּאת רֹבֵץ, גַּם כֵּן הַחַטָּאת מוֹכֵן לְפָנֶיךָ, כִּי תוֹסִיף עַל חַטָּאָךְ פֶּשַׁע, שֶׁכֵּךְ דָּרְכוּ שֶׁל יֵצֵר הָרַע. וְאֵלֶיךָ תִשׁוּקָתוֹ. כִּי תִפְנֶה אֵלָיו לְמַלְאוֹת תַּאֲוֹתָיו, כְּאִמְרָם וְזָרוּנָם לְבִרְכָה: יֵצֵרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם (סוכה נב, א). וְאַתָּה תִמְשָׁל בּוֹ. בִּידְךָ לְהִתְקוּמָם עָלָיו בְּצִלְמֵם אֱלֹהִים, כְּאִמְרָם: וְאֵלְמֵלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ אֵינּוּ יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לו, א) "ה' לֹא יַעֲזָבֵנוּ בְּיָדוֹ" (סוכה שם עמוד ב). תוֹרָה ח'
(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו. כִּמְהָרָה לוֹ וְנִפְלוּ פָנָיו בְּגִלְלֵי אָחִיו.

וַיְהִי בִהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה, שְׁלֵא בְּפָנֵי אֲבִיהֶם וְאִמָּם. וַיִּקָּם קַיִן. בְּלִיתִי מְרִיבָה קוֹדֶמַת אָז, כְּמוֹ "וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו" (דברים יט, א). תוֹרָה ט'
(ט) אִי הֶבֶל אָחֶיךָ. בְּאִינוּה מְקוֹם קִבְרָתָא אוֹתוֹ. וְזֶה אָמַר לְמַעַן יִשׁוּב, כִּי לֹא יִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת. לֹא יָדַעְתִּי. חֲשַׁב שֶׁהָיְתָה הַשְּׂאֵלָה מַה הָיָה לוֹ, מִפְּנֵי שְׁלֵא דָרַשׁ ה' לְהַשִּׁיג כְּבוֹדָהּ אוֹ רִצּוֹן כְּמוֹ קֹדֶם לְכֵן, שֶׁחֲשַׁב קַיִן שְׁלֵא יָדַע הַאֵל יִתְבַּרֵךְ בְּפָרְסִים, וְזִלְתֵי בְּדַבְּקִים בּוֹ. תוֹרָה י'

(יא) ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך:

כ"ט • מן האדמה • יותר ממה שנתקלה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטא. אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו' • והנני מוסיף לה קללה אצלך: "לא תסוף תתכחה" (ספרים אחרים: הכל דבור אחד, מ"מן האדמה" עד כאן) •

(יב) כי תעבד את האדמה לא תסוף תתכחה לך נע ונד תהיה בארץ:

כ"ט • נע ונד • אין לך רשות לדור במקום אחד.

(יג) ויאמר קון אל יהוה גדול עוני מנשוא:

כ"ט • גדול עוני מנשוא • בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לך לטעון? (כ"ד) •

(יד) הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אפטר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי והרגני:

יד היא תריכתא יתי יומא דין מעל אפי ארעא ומן קדמך לית אפשר לאטמרא ואהי מטלטל וגלי בארעא ויהי כל דישכחני יקטליני:

(טו) ויאמר לו יהוה לכן פלהרג קון שבעתים יקם וישם יהוה לקון אות לבלתי הכות אתו כל מצאו:

טו ויאמר לה יי לכן כל קטיל קון לשבעא דרין ותפרע מנה ושוי יי לקון אתא בדיל דלא למקטל יתה כל דישכחנה:

כ"ט • לכן פלהרג קון • זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם, ורמזו ולא פרשו: "לכן פלהרג קון", לשון גערה, פה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פרש ענשו. שבעתים יקם • איני רוצה להזקם מקון עכשו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמד למך מבני בניו ויהרגהו, וסוף המקרא

שאמר: "שבעתים יקם", והוא נקמת הכל מקון, למדנו שתחלת המקרא לשון גערה היא שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב ה): "ויאמר דוד כל מכה יבואי ויגע בצנור", ולא פרש מה יעשה לו, אכל דבר הפתוב ברמז, "כל מכה יבואי ויגע בצנור" ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו', וגם

ספורנו

אל הרג בניו" (הושע ט, יב). ומלת "שבעתים" תורה שבע פעמים שתי פעמים, כמו "ונמצא, ושלם שבעתים" (משלי ו, לא). גור אם כן שעל זאת הרציחה, שהיתה דם אחיו ומחצית המין האנושי או שלישיתו, תהיה הנקמה ברוצח שבע פעמים כפולים, בזה האופן שיהיה משך זמן ששה דורות ונד, שהם חיים רעים כמו הקמת או יותר ממנו, כאמרו "אל תהרגם פן ישכחו עמי.. הניעמו בחילך" (תהלים נט, יב), ובסוף יהרג בדור השביעי, כמו שקרה לו על ידי למך, כפי מה שבא בקבלה. תורה טו

מרה, ובהו אמר שלא היתה לחטאו תקות תשובה מכפרת ומגנה על הענש שנענש עתה, כענין שאול בדבר עמלק כאמרו לשמואל "חטאתי" (שמואל א טו, כד), אחר ההפצר וההערה שהעירהו שמואל לשוב מחטאתו, ושנענש, כאמרו "וימאסף ממלך" (שם טו, כג). תורה יד (יד) והיה כל מצאי והרגני. ויהיה הענש גדול מאד ממה שגזרת. תורה טו (טו) כל הרג קון שבעתים יקם. אני אומר לכל מי שהוא מוכן להרג קון שאני גזר שתהיה הנקמה על חטאו שבע פעמים פעמים, כי המוכן להרג יקרא "הרג", כאמרו "ואפרים להוציא

(יא) ארור אתה מן האדמה. מקלל ומחוסר מטובת האדמה. אשר פצתה את פיה. שנסתמשת בה לכסות את הריגת אחיך, וכנגד זה לא תשתמש בה עוד כמו שנסתמשת קדם לכן לצרכי חייך. ולא הצרך לפרש ענש הרוצח, כי הדין מבאר בטבע על כל מזיק, ש"כאשר עשה כן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). תורה יב (יג) גדול עוני מנשוא. אחר שראה האל ותברך משגיח בפרטים בהחלט, חשב שידע בלי ספק שאינו שב מחטאו בהיותו מתחרט, אלא מפני הענש. וזה אחר ההפצר שהעיר בו האל ותברך לשוב בתשובה והוא

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית צט

עדין לא היו שִׁירָא מַהֵם, רק אָביו וְאָמוֹ, וּמַהֵם לֹא הָיָה יָרָא שִׁיְהַרְגוּהוּ, אֲלֵא אָמַר: עַד עַכְשָׁו הָיָה פְּחָדְתִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁפֶתוּב: "וּמִוְרָאֲכֶם וּגְוִי", וְעַכְשָׁו, בְּשִׁבִיל עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וְיַהַרְגוּנִי, מִיָּד: "וַיֵּשֶׁם ה' לְקִנְיָן אוֹת", הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל.

אוֹתָם יָפָה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: 'הַעוֹר וְהַפֶּסֶת לֹא יִבֹּא אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת', הַמִּפְּהָ אֶת אֱלוֹ, אֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְשֵׁר, בְּאֵן קֶצֶר דְּבָרָיו, וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים 'א' (יא) פֶּרֶשׁ: יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלִשֵׁר. וַיֵּשֶׁם ה' לְקִנְיָן אוֹת. חֲקַק לוֹ אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ. (סְפָרִים אַחֲרָיִם:) דְּבַר אַחֵר: "כָּל מוֹצְאֵי יַהַרְגִנִּי", הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם

טז וַיִּפְקֶן קִנְיָן מִן קֶדֶם יְיָ וַיְתִיב בְּאַרְעָא גְלִי וּמִשְׁלֹטַל דְּהוּה עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקִדְמִין דְּגִינְתָא דְעֵדָן:

(טז) וַיֵּצֵא קִנְיָן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצֵי־נֹד קִדְמַת־עֵדָן:

מִזְרַחִית קוֹלְטַת בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוֹצְחִים, שְׁנֹאֲמַר: (דְּבָרִים ה') "אֲזוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה וְגו' מִזְרַחָה שְׁמִשׁ". דְּבַר אַחֵר: "בְּאַרְצֵי נֹד", כָּל מְקוֹם שֶׁהִלֵּךְ הָיְתָה הָאָרֶץ מְזֻדְעָצֶת תַּחֲתָיו, וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעֲלָיו, זֶהוּ שֶׁהִרְגָּ אֶת אָחִיו".

כז «וַיֵּצֵא קִנְיָן • יָצָא בְּהַכְנָעָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיוֹנָה. בְּאַרְצֵי נֹד • בְּאַרְצֵי שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קִדְמַת עֵדָן • שָׁם גְּלָה אָבִיו כְּשֶׁגָּרַשׁ מִגֵּן עֵדָן, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֵּשְׁבֵן מִקֶּדֶם לְגֵן עֵדָן וְגו'"; לְשֹׁמֵר אֶת שְׁמִירַת דְּרָף מִבּוֹא הַגֵּן, שִׁישׁ לְלַמֵּד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמִצִּינּוּ רוּחַ

יז וַיִּבְדַּע קִנְיָן יְת אַתְתָּה וַעֲדִיאַת וַיִּלְיִדַת יְת חֲנוּךְ וַתְּהִי בְנֵי קִרְמָא וַיִּקְרָא שְׁמָא דְקִרְמָא כְּשׁוּם בְּרַה חֲנוּךְ:

(יז) וַיִּבְדַּע קִנְיָן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרַ וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

כח «וַיְהִי • קִנְיָן "בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר" לְזַכֵּר בְּנוֹ חֲנוּךְ.

יח וַאֲתִילִיד לְחֲנוּךְ יְת עֵירָד וְעֵירָד אוֹלִיד יְת מַחֲוִיָּאֵל וּמַחֲוִיָּאֵל אִלִּיד יְת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יְת לְמָךְ:

(יח) וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מַחֲוִיָּאֵל וּמַחֲוִיָּאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לְמָךְ:

כָּשֶׁהוּא אוֹמַר 'הוֹלִיד', בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלִדַת הָאִשָּׁה: פְּלוּנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֵּן אוֹ בַת. וּכְשֶׁהוּא אוֹמַר 'יָלַד', מְדַבֵּר בְּזִרְעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַע"ז אֲנִי־דִרְיָר.

כט «וַעֲרִיד יָלַד • יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמַר בְּזִכֹּר 'הוֹלִיד', וְיֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמַר 'יָלַד', שֶׁהִלְדָּה מִשְׁמֶשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: לִדַת הָאִשָּׁה, נִישְׁטֵר"א בְּלַע"ז, וְזִרְעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ, אִינְזִינְדִּיר בְּלַע"ז.

יט וַיִּסְיֵב לָהּ לְמָךְ תְּרַתִּין נְשִׁין שׁוּם חַד עֲדָה וְשׁוּם תְּנִיחָא צִלָּה:

(יט) וַיִּקְחֻלוּ לְמָךְ שְׁתֵּי נְשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֲדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית צִלָּה:

וּמִקְשָׁטַת כְּכֹלָה וּמֵאֲכִילָה מְעַדְנִים, וְחִבְרָתָה נְזוּפָה וְאֲבֵלָה כְּאַלְמָנָה. וְזֶהוּ שֶׁפֶרֶשׁ אִיּוֹב (כד כא): "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד, וְאַלְמָנָה לֹא יִיטִיב", כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּאַגְדַת חֲלֻק'. עֲדָה • הִיא שֶׁל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, עַל שֵׁם שְׁמִגְנָה עֲלָיו וּמוֹסְרַת מֵאֲצִלוֹ (סְפָרִים אַחֲרָיִם: מִמֵּאֲכִלוֹ). עֲדָה תְּרַגְוִים שֶׁל סוּרָה. צִלָּה • הִיא שֶׁל תְּשֻׁמִישׁ, עַל שֵׁם שְׁיוֹשֶׁבֶת תְּמִיד בְּצִלוֹ, דְּבָרֵי אַגְדָּה הֵם בְּכֹרְאִישִׁית רַבָּה'.

ל «וַיִּקַּח לוֹ לְמָךְ • לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה, אֲלֵא לְמַדְנוּ מִסוּף הַעֲנִיָּן שֶׁקִּים הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַבְּטַחְתּוֹ שְׁאֵמַר: "שְׁבַעֲתִים יָקִים קִנְיָן", וְעַמַּד לְמָךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בְּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהִרְגָּ אֶת קִנְיָן, זֶהוּ שְׁאֵמַר "כִּי אִישׁ הִרְגָּתִי לְפַעְעֵי וְגו'". שְׁתֵּי נְשִׁים • (כ"ד) כִּךְ הָיָה דְרָכָן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל: אֶחָת לְפְרִיָּה וְרִבְיָה וְאַחַת לְתִשְׁמִישׁ, זוֹ שֶׁהִיא לְתִשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין (סְפָרִים אַחֲרָיִם: אִינּוֹ), כְּדִי שֶׁתַּעֲקֹר,

כ וַיִּלְיִדַת עֲדָה יְת יְכָל הוּא הָיָה רַבְהוּן דְּכָל דְּיָתְבֵי מִשְׁפָּנִין וּמְרִי כְעֵיר:

(כ) וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת־יִכָּבֵל הוּא הָיָה אָבִי יִשָּׁב אֶהֱל וּמִקְנָה:

אגדה: בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר (יחזקאל ח א): "סמל הקנאה המקנה", וכן אחיו: "תפש כנור ועוגב" לומר לעבודת אלילים.

כ"ג אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים, חדש פאן וחדש פאן בשביל מרעה צאנו, וכשפלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש

כא ושום אחוהי יוכל הוא הנה רבהון דכל דמנגנן על פום נבלא ידעי זמר כנורא ואבובא:

(כא) ושם אחיו יוכל הוא היה אבי כל-תפש כנור ועוגב:

כב וצלה גמ-הוא ילדה את-תובל קין למיש כל-חרש נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה:

(כב) וצלה גמ-הוא ילדה את-תובל קין למיש כל-חרש נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה:

ל"י. חרש, אינו לשון פעל (בסגול) אלא לשון פועל (בציד), שְׁהַרְי נְקוּד קִמְץ קִטְן וטעמו למטה, כלומר מתחד ומצחצח כל כלי אמנות נחשת וברזל. נעמה. היא אשתו של נח, בבראשית רבה.

כ"ג תובל קין. תובל אמנותו של קין. תובל, לשון תכלין, תובל והתקין אמנותו של קין, לעשות כלי זין לרוצחים. לטש כל-חרש נחשת וברזל. מתחד אמנות נחשת וברזל, כמו (איוב טו ט): "לטש עיניו

♦ בא"י יום שישי כ"ג תשרי, בכל העולם המשך יום שישי ♦

כג ואמר למך לנשוהי עדה וצלה שמען קלי נשי למך אציתא לממרי לא גברא קטלית דבדילה אנא סביל חובי ואף לא עולימא חבלית דבדילה ישמיצי זרעי:

(כג) ואמר למך לנשוהי עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי:

איש אשר הרגתי, לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתי מזיד, שיהא הפצע קרוי על שמי? וילד אשר הרגתי, לחברתי נהרג? כלומר על-ידי חברתי, בתמיהה. והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חברתי. פצע. מפת חרב, או חץ, מקאדור"ה בלע"ז.

כ"ג שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו למשך בקשת, והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הפה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפסין. שמען קולי. להשמע לי לתשמיש: וכי

(כד) כי שבעתים יקם-קין ולמך שבעים ושבעה: כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא ללמך ברה שבעין ושבעא:

ומדרש 'בראשית רבה': לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקזמו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: 'מה אנו יולדות לכהלה. למחר המבול בא ושוטף

כ"ג כי שבעתים יקם קין. קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל-שכן שיתלה לי שביעיות הרבה?. שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כף דרש רבי תנחומא.

ספורנו

יותר מן הצער שהצטרף קין על היותו נע ונד, וזה כי הצטרף למך כל ימיו על שהרג את קין זקנו ותובל קין בנו, כפי מה שבא בקבלה. תורה כה

וילד לחברתי. שהיתה החבורה בעצמי ממש, במה שהיה ההרוג בני. תורה כד (כד) ולמך שבעים ושבעה. שהיה הצער שאצטרע על זה כל ימי הרבה

(כג) שמען קולי נשי למך. צועק עלי יגון. אמרתי. שאספר צערי. הרגתי לפצעי. חבלתי בעצמי ממש, שהיה ההרוג אבי.

שיעור יומי ליום שישי כ"ג תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת בראשית קא

שיתלו לי שביעיות הרבה? וזהו קל-יחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקיים את דברו.

את הכל'. והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפצעי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבצה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל-שכן

כה וידע אדם עוד ית אמתה וילידת בר וקרת ית שמה שת ארי אמר יחב לי יי בר אחרון חלף הכל דקטלה קין:

וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן ותקרא את-שמו שת פי שת-לי אלהים זרע אחר תחת הכל פי הרגו קין:

מאשתך זה מאה ושלושים שנה, משננקסה מיתה על-ידך, מיד: "וידע אדם וגו'", ומהו 'עוד'? ללמד שנתוספה לו תאונה על תאנתו (בראשית רבה).

כ"ג וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: 'וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך תחלה, והלא פרשת

כו ולשת אף הוא אתיליד בר וקרא ית שמה אנוש בכך ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דיי:

ולשת גם-הוא ילד-בן ויקרא את-שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה:

כ"ג אז הוחל. לשון חלין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות.

ה (א) זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו:

א דין ספר תולדות אדם ביומא דברא יי אדם בדמות אלהים עבד יתה:

כ"ג זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדות אדם, ומדדשי אגדה יש רבים. ביום ברא וגו'. מגיד שביום שנברא, הוליד.

ב דבר ונוקבה בראנון ובריה יתהוון וקרא ית שמהוון אדם ביומא דאתבריאוי:

זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את-שמם אדם ביום הבראם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך ג עמ' 80)

שמים אדם – השם הנעלה ביותר, המורה על תכלית שלמות האדם. ויש להעיר מ'שדי חמד' (א כללים מע' א אות עו): אדם הוא כנוי לאיניש דעלמא שאינו תלמיד חכם כו', עין שם בארכה.

ויברך אותם ויקרא את שמם אדם (ה, ב) האדם נקרא בארבעה תארים. אדם – מעלת השכל. איש – מעלת המדות. נבר – ההתגברות להשיג מעלת השכל או מעלת המדות, הינו שגבר עוסק עם האנוש, להגביהו למעלת אדם או למעלת איש. זהו ויברך אותם ויקרא את

ספורנו

בדמות אלהים עשה אתו. בעל בחירה, לפיכך בשהכעיסו דורותיו לפני האל ויתברך נענשו. תורה ב

דעות עובדי עבודה זרה שהתחילו אז, בדברי רבותינו וכוונם לברכה. תורה א ה (א) זה ספר תולדות אדם. זה ספור תולדות וקורות המין האנושי.

(כו) אז הוחל לקרא בשם ה'. אז התחילו צדיקי הדור לדרש לרבים את שם ה', כענין "ויקרא שם בשם ה' אל עולם" (לחן בא, ג), כי הצרכו לסתר

- (א) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בְדָמוֹתָו
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
כִּי־יִשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה • עַד כָּאֵן פָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה (ב"ר).
- ג וַיְחִיָּא אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד
בְּדָמוֹתָה דְדָמֵי לָהּ וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָה שֵׁת:
- (ב) וַיְחִי יוֹמֵי אָדָם בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת שֵׁת תְּמַנִּי
מְאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
- (ג) וַיְחִי כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִשְׁעָ מְאָה
וּתְלָתִין שָׁנִין וּמֵיָת:
- (ד) וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ אֶת־
אָנוֹשׁ:
- (ה) וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בָנָים וּבָנוֹת:
- (ו) וַיְחִי כָּל יוֹמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חִי תִשְׁעָ מֵאוֹת שָׁנָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:
- (ז) וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ אֶת־
אָנוֹשׁ:
- (ח) וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בָנָים וּבָנוֹת:
- (ט) וַיְחִי כָּל יוֹמֵי שֵׁת תִּשְׁעָ מְאָה וּתְרַתַּא
עֶשְׂרֵי שָׁנִין וּמֵיָת:
- (י) וַיְחִי אָנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ אֶת־קִינָן:
וַיְחִי אָנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בָנָים וּבָנוֹת:
- (יא) וַיְחִי כָּל יוֹמֵי אָנוֹשׁ תִּשְׁעָ מְאָה וּחֲמִשׁ
שָׁנָה וַיָּמָת:
- (יב) וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ אֶת־מְהֻלָּאֵל:
וַיְחִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְהֻלָּאֵל אַרְבָּעִים
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בָנָים וּבָנוֹת:
- יג וַיְחִיָּא קִינָן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מְהֻלָּאֵל תְּמַנִּי
מְאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יד ויהיו כָּל־יְמֵי קִיּוֹן עֵשָׂר שָׁנִים וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (יד) ויהיו כָּל־יְמֵי קִיּוֹן עֵשָׂר שָׁנִים וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ומית: ומית:

טו ויחיא מהללאל שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה אֶת־יִרְדָּה: (טו) ויחיא מהללאל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה אֶת־יִרְדָּה: ות ירד: ות ירד:

טז ויחיא מהללאל בְּתַר דְּאוֹלִיד שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד שָׁנָה וַיָּמָת וְתַלְתֵּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: (טז) ויחיא מהללאל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יִרְדָּה שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה בָּנִים וּבָנוֹת: מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן: מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן:

יז ויהיו כָּל יְמֵי מֶהְלֶלְאֵל שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְחַמֵּשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיָּמָת: (יז) ויהיו כָּל־יְמֵי מֶהְלֶלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ותשעין וחמש שנין ומית: ותשעין וחמש שנין ומית:

יח ויחיא ירד מאה ושתיין וּמֵתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין: (יח) ויחיא־יִרְדָּה שְׁתַּיִם וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה אֶת־חֲנוּךְ: ואוליד שת ירד מאה ושתיין ומיתין שנין ואוליד שת חנוך: ואוליד שת חנוך:

יט ויחיא ירד בְּתַר דְּאוֹלִיד שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד שָׁנָה וַיָּמָת: (יט) ויחיא־יִרְדָּה אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה בָּנִים וּבָנוֹת: מאה שנין ואוליד בנין ובנן: מאה שנין ואוליד בנין ובנן:

כ ויהיו כָּל יְמֵי יִרְדָּה שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיָּמָת: (כ) ויהיו כָּל־יְמֵי־יִרְדָּה שְׁתַּיִם וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ומיתין שנין ומית: ומיתין שנין ומית:

כא ויחיא חנוך שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד שָׁנָה וַיָּמָת: (כא) ויחיא חָנוּךְ חָמֵשׁ וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה אֶת־מְתוֹשֶׁלַח: מתושלח: מתושלח:

כב ויהיה חנוך בְּדַחְלָמָא דִּינִי בְּתַר דְּאוֹלִיד שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: (כב) ויִתְהַלֵּךְ חָנוּךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּוֹלְדָה בָּנִים וּבָנוֹת: ויהיה חנוך בְּדַחְלָמָא דִּינִי בְּתַר דְּאוֹלִיד שְׁתַּיִן וחמש שנין: ויהיה חנוך בְּדַחְלָמָא דִּינִי וחמש שנין:

כג ויהי כָּל יְמֵי חָנוּךְ חָמֵשׁ וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: (כג) ויהי כָּל־יְמֵי חָנוּךְ חָמֵשׁ וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: ומיתין שנין ומית: ומיתין שנין ומית:

כד ויהיה חנוך בְּדַחְלָמָא דִּינִי וְלִיתוּהִי אֲרִי (לֹא) אֲמִית יְתָה יִי: (כד) ויִתְהַלֵּךְ חָנוּךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: אלהים: אלהים:

כ"ג - ויִתְהַלֵּךְ חָנוּךְ • (כ"ג) צָדִיק הָיָה וְקָל (סְפָרִים אַחֲרֵיהֶם: הַפְּתוּבִים בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וְאֵינָנוּ" בְּעוֹלָם לְמַלְאוֹת שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ • לְפָנָי זְמַנּוֹ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד) בְּרוּךְ־הוּא וְסָלְקוּ וְהָמִיתוּ קֳדָם זְמַנּוֹ, וְזָהוּ שְׁשֹׁנָה

◆ שבת קודש כ"ד תשרי ◆

כה וַיְהִי מִתּוֹשְׁלַח מֶאֱדָה וַתִּמְנָן וּשְׁבַע שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת לְמֶדָּה:

(כה) וַיְהִי מִתּוֹשְׁלַח שְׁבַע וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת־לְמֶדָּה:

כו וַיְהִי מִתּוֹשְׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת לְמֶדָּה
שְׁבַע מֶאֱדָה וַתִּמְנָן וַתִּרְתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבָנָן:

(כו) וַיְהִי מִתּוֹשְׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לְמֶדָּה שְׁתַּיִם
וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כז וַהֲוּוּ כָּל יוֹמֵי מִתּוֹשְׁלַח תְּשַׁע מֶאֱדָה וְשֵׁתִין
וַתְּשַׁע שָׁנִין וּמֵיֵת:

(כז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מִתּוֹשְׁלַח תְּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתְּשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וּמֵיֵת:

כח וַיְהִי לְמֶדָּה מֶאֱדָה וַתִּמְנָן וַתִּרְתִּין שָׁנִין
וְאוֹלִיד בָּר:

(כח) וַיְהִי־לְמֶדָּה שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּן:

כט"א וַיֹּלֶד בֶּן • שְׁמֹנֶה עָבָר וְעוֹלָם.

כט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָה נַח לְמִימֵר דִּין יִנְחַמְנָנָה
מֵעוֹבְדָנָה וּמֵלֵאוֹת יִדְנָה מִן אֲרַעָא דִּי לְטָטָה
יֵי:

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נַח לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂינוּ
וּמֵעֲצוֹנוּ יִדְינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲרָרָה יְהוָה:

נח נחה, וזהו "ינחמנו". ואם לא תפְרֹשֶׁהוּ כָּךְ, אֵין
טַעַם הַלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאַתָּה צְרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ
מִנְחָם.

כט"א זֶה יִנְחַמְנוּ • יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ אֶת עֲצוֹנוּ יִדְינוּ. עַד
שְׁלֵא בָּא נַח, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלֵי מַחְרָשָׁה, וְהוּא הַכִּין
לָהֶם, וְהָיְתָה הָאֲרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדַרְדָּרִים
כְּשֶׁזֹּרְעִים חֲטִיִּים, מִקְלָלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּבִימֵי

ל וַיְהִי לְמֶדָּה בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נַח חֲמֵשׁ מֶאֱדָה
וַתְּשַׁעִין וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(ל) וַיְהִי־לְמֶדָּה אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נַח חֲמֵשׁ וַתְּשַׁעִים
שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

לא וַהֲוּוּ כָּל יוֹמֵי לְמֶדָּה שְׁבַע מֶאֱדָה וּשְׁבַעִין
וּשְׁבַע שָׁנִין וּמֵיֵת:

(לא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי לְמֶדָּה שְׁבַע וּשְׁבַעִים שָׁנָה וּשְׁבַע
מֵאוֹת שָׁנָה וּמֵיֵת:

לב וַהֲוּוּ נַח בְּרַחֲמֵשׁ מֶאֱדָה שָׁנִין וְאוֹלִיד נַח
יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יִפְתָּ:

(לב) וַיְהִי־נַח בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נַח אֶת־שֵׁם
אֶת־חָם וְאֶת־יִפְתָּ:

כט"א בְּנֵי חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: מַה
טַעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוּ לְקַי שָׁנָה, וְזֶה לְחֲמֵשׁ מֵאוֹת?
אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'אִם רְשָׁעִים הֵם, יֵאבְדוּ

בְּמִים וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סְפָרִים אַחֲרִים: לְנֹעַם שֶׁל צַדִּיק זֶה), וְאִם
צַדִּיקִים הֵם, אֲטֵרִיחַ עֲלֵיו לְעֲשׂוֹת תְּבוֹת הַרְבֵּה? כְּבַשׁ
אֶת מַעֲיָנוֹ וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כְּדִי שְׁלֵא

שיעור יומי לשבת קודש כ"ד תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ו – פרשת בראשית קה

אֶת־הֶם וְאֶת־יִפְתָּהּ • וְהָלֹא יִפְתָּהּ הַגָּדוֹל הוּא? ! אֵלֶּא בַתחֶלֶה, אֶתָּה דוֹרֵשׁ אֶת שְׁהוּא צְדִיק, וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מְהוּל וְשֶׁאֲבָרְהֶם יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְכו' (בכראשית רבה).

הָא יִפְתָּהּ, הַגָּדוֹל שְׁבַכְנִיו, רֵאוי לְעַנְשֵׁין לְפָנֵי הַמְּבוּל (ב"ר), דְּכַתִּיב: (ישעיה סב) "כִּי הִנְעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת", רֵאוי לְעַנֵּשׁ לְעֵתִיד, וְכֵן לְפָנֵי מִפְּנֵי תוֹרָה. אֶת־שֵׁם

א וְהָיָה כִּד שְׁרִיאוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמַסְגֵּי עַל אִפִּי אֲרַעָא וּבְנִתָא אֲתִילִידוּ לְהוּן:

ו (א) וְהָיָה כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:

ב כּוֹחִזוּ בְּנֵי רַבְרַבֵּיא יָת בְּנַת אֲנָשָׁא אַרִי שְׁפִירָן אֲנִין וְנָסִיבוּ לְהוּן נָשִׁין מִכַּל דִּי אֲתֲרַעִיאוּ:

ב (ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָיָה וַיִּקְחֻהוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

טבת הנה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: טַבַּת כְּתִיב, כְּשֶׁהוּ מִיִּטְבִּיבִין אוֹתָהּ מְקַשְׁטֵת לִיכְנִס לַחֲפָה, הָיָה גְדוֹל נְכֻנָּס וּבוֹעֲלָה תְּחִלָּה (ב"ר). מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ • אַף בְּעוֹלַת בַּעַל, אַף הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה (ב"ר).

כ"י • בְּנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים. דְּבַר אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחוֹתוֹ שָׁל מְקוֹם, אַף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שְׁבַמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוּת, וְנָה יוֹכִיחַ: (שמות ד) "וְאֶתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים", (שם ט) "רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹהִים". כִּי

ג וַיֹּאמֶר יי לֹא יִתְקַנֵּם דְּרֵא כִּי־שָׂא הֲדִין קְדָמִי לְעֵלָם בְּדִיל דְּאֲנוּן בְּשָׂרָא וְעוֹבְדֵיהוּן בִּישְׂתָּא אֲרַכָּא וְהִיבַת לְהוּן מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם תּוֹבִינן:

ג (ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעֵלָם בְּשָׂגֶם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

ד מְדַבֵּר עִמִּי, כְּמוֹ שֶׁאֶתָּה, אַף "בְּשָׂגֶם" כְּמוֹ בְּשָׂגֶם. וְהָיוּ יָמָיו וְגו' • עַד ק"כ שָׁנָה אֲאָרִיף לָהֶם אִפִּי, וְאִם לֹא יִשׁוּבוּ, אָבִיא עֲלֵיהֶם מְבוּל. וְאִם תֹּאמְרוּ: מִשְׁנוּלַד יִפְתָּה עַד הַמְּבוּל אֵינּוּ אֵלֶּא מֵאָה שָׁנָה, אֵין מְקַדָּם וּמֵאָחַר בַּתוֹרָה (פסחים ט). כְּכַר הִיָּתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קָדָם שְׁהוֹלִיד נַח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינּוּ בְּסִדְרָא עוֹלָם. וַיֵּשׁ מְדַרְשֵׁי אֲגָדָה רַבִּים בְּ"לֹא יִדּוֹן", אֲכַל זֶה הוּא צְחָצוּחַ פְּשׁוּטוֹ.

כ"י • לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָּאָדָם • לֹא יִתְרַעַם וְיָרִיב רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִיל הָאָדָם. לְעֵלָם • לְאָרְף יָמִים, הִנֵּה רוּחִי גְדוֹן בְּקַרְבֵּי אִם לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוֹמַר, לְאָרְף יָמִים. בְּשָׂגֶם הוּא בָּשָׂר • כְּמוֹ בְּשָׂגֶם בְּסִגוּל, כְּלוֹמַר, בְּשִׁבִיל שָׂגֶם זֹאת בּוֹ, שֶׁהוּא בָּשָׂר וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינּוּ נִכְנָע לְפָנָי, וּמָה אִם יִהְיֶה אִשׁ, אוֹ דְּבַר קֶשֶׁה? פִּיֹּצֵא בּוֹ: (שופטים ה) "עַד שֶׁמָּתִי דְּבוּרָה", כְּמוֹ שֶׁמָּתִי, וְכֵן "שֶׁאֶתָּה

ד גְּבַרֵּיא הוּוּ בְּאֲרַעָא בְּיוֹמֵיא הָאֲנוּן וְאֶף כְּתִר כֵּן דִּי עֲלִין בְּנֵי רַבְרַבֵּיא לְוֹת בְּנַת אֲנָשָׁא וְיִלְדִין לְהוּן אֲנוּן גְּבַרֵּיא דְּמַעְלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׂמָא:

ד (ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאָרְץ בְּיָמֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמָּה הַגְּבַרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם:

ה אֶף־עַל־פִּי שְׁרֵאוּ בְּאֲבָדֵן שֶׁל דוֹר אָנוּשׁ, שְׁעֵלָה אוּקְנָנוּס וְהַצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנָע דוֹר הַמְּבוּל לְלַמַּד מֵהֶם. אֲשֶׁר יָבֹאוּ • הָיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֶם.

כ"י • הַנְּפִלִים • עַל שֵׁם שְׁנַפְלוּ וְהַפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם. וּבְלִשׁוֹן עִבְרִית, לְשׁוֹן עֲנָקִים הוּא. בְּיָמֵים הָהֵם • בְּיָמֵי דוֹר אָנוּשׁ וּבְנֵי קִינָן. וְגַם אַחֲרֵי־כֵן •

ספורנו

דְּבַרֵּי רַבּוּתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה. תוֹרָה ד (ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאָרְץ בְּיָמֵים הָהֵם. שְׁקַבַּע לָהֶם הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַזֶּמֶן לְתַשׁוּבָה, וְגַם אַחֲרֵי כֵן. שְׁלֹא שָׁבוּ כָּלָל. תוֹרָה ה

מְקוֹם רֵאוי גַּם כֵּן לְרַחֵם עָלָיו בְּשִׁבִיל שָׂגֶם כֵּן "הוּא בָּשָׂר" מִשִּׂיא לְחֶטָא, לֹא צָלַם וְדָמוֹת בְּלִבָּה. וְהָיוּ יָמָיו. יִהְיֶה לוֹ זְמַן לְתַשׁוּבָה. מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. שְׁבִין כֶּף הָיָה נַח עוֹשֶׂה הַתְּבָה וּמוֹכִיחַ אוֹתָם וּמִתְרַה בָּם,

ו (ג) לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעֵלָם, בְּשָׂגֶם הוּא בָּשָׂר. אֵינּוּ רֵאוי שֶׁ"לְעוֹלָם" יִהְיֶה מְדוֹן לְפָנָי וּפְתוּחוֹן פֶּה לְחַלֵּק לְלוֹמַר שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁ"אָדָם" רֵאוי לְעַנֵּשׁ רַב בְּמַרְיו, בְּשִׁבִיל הַיּוֹתוּ בְּצָלָם וּבְדָמוֹת (לעיל א, ב, ה, א), מִכָּל

אָבְדָן, שְׁנֵמוּחוּ וְהוֹתָשׁוּ. דָּבָר אַחֵר: אֲנִשִּׁי שְׁמֹמֹן, שְׁשֻׁמּוֹ אֶת הָעוֹלָם.

הַגְּבֵרִים • לְמַרְדּ בַּמָּקוֹם. אֲנִשִּׁי הַשָּׁם • אוֹתָם שְׁנָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת: עֵיזָר, מְחוּזָאֵל, מְתוּשָׁאֵל שְׁנָקְבוּ עַל שָׁם

הַחֲזָא יְיָ אֲרִי סִגְיַת בֵּישַׁת אֲנִשָּׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מְחֻשְׁבַּת לְבָהּ לְחוּד בֵּישׁ כָּל יוֹמָא:

(ה) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יֹצֵר מְחֻשְׁבַּת לְבֹו רַק רַע כָּל-הַיּוֹם:

וְיֹתֵב יְיָ בְּמִימְרָהּ אֲרִי עֶבֶד יְת אֲנִשָּׁא בְּאַרְעָא וְאָמַר בְּמִימְרָהּ לְמַתְבַּר תְּקַפְּהוּן כְּרַעוּתָהּ:

(ו) וַיִּנְחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לְבָבוֹ:

ב (ט) "נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְזֶה כְּתִבְתִּי לְתִשׁוּבַת אֶפְיֻקוּרוֹס אֶחָד שֶׁשָּׂאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵינְךָ אֲתָם מוֹדִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לוֹ: 'וְהֵא כְּתִיב "וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לְבוֹ"? אָמַר לוֹ: 'נּוֹלַד לָךְ בֶּן זָכָר מִיְמִיךָ? אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וְיִמָּה עֲשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: 'שְׁמַחְתִּי וְשְׁמַחְתִּי אֶת הַכֹּל'. אָמַר לוֹ: 'וְלֹא הֵייתָ יוֹדֵעַ שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת? אָמַר לוֹ: 'בְּשַׁעַת חֲדוּתָא - חֲדוּתָא, בְּשַׁעַת אֶבְלָא - אֶבְלָא'. אָמַר לוֹ: 'כִּפֹּךְ מַעֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶף-עַל-פִּי שְׁגַלְוִי לְפָנָיו שְׁסוּפֶן לְחַטָּא וְלֹא-בְדָן, לֹא נִמְנַע מִלְכַרְרָן (וַעֲיִן בְּרֹא"ם) בְּשִׁבְלִי הַצַּדִּיקִים הַעֲתִידִים לַעֲמֹד מִהֶם'.

כ"ט - וַיִּנְחַם ה' כִּי-עָשָׂה ה' נַחֲמָה הֵיטָה לְפָנָיו שֶׁבָרָאוּ בַּתְּחִלָּה, שָׂאֵלוּ הֵיטָה מִן הַעֲלִיּוֹנִים, הֵיטָה מִמְרִידָן. ב' בְּרֵאשִׁית רַבָּה'. וַיִּתְעַצֵּב ה' הָאָדָם. אֶל-לְבוֹו. שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בְּמַחְשְׁבֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תַּרְגוּמוֹ אוֹנְקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנְחַם", נִהְפָּכָה מִחְשְׁבֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, עָלָה בְּמַחְשְׁבָהּ לְפָנָיו מֵהַלְעֲשׂוֹת בְּאָדָם שְׁעָשָׂה בָּאָרֶץ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן 'נַחֲוִים' שֶׁבְּמִקְרָא, לְשׁוֹן נִמְלֵךְ מֵהַלְעֲשׂוֹת: (בְּמַדְבַּר כ"ג) "וַיִּבֶן-אָדָם וַיִּתְנַחֵם", (דְּבָרִים ל"ב) "וַעֲלַ עֲבָדְיו וַיִּתְנַחֵם", (שְׁמוֹת ל"ב) "וַיִּנְחַם ה' עַל הָרָעָה", (שְׁמוּאֵל א טו) "נַחֲמַתִּי כִי הִמְלַכְתִּי". כָּלֵם לְשׁוֹן מְחֻשְׁבָה אַחֲרַת הַס. וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לְבוֹו. נִתְאַבַּל עַל אֲבָדָן מַעֲשֵׂה יְדִיו, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל

וְאָמַר יְיָ אֲמַחִי יְת אֲנִשָּׁא דִי בְּרֵאשִׁית מַעַל אֲפִי אֲרַעָא מֵאֲנִשָּׁא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשִׁמְיָא אֲרִי תְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי עֲבַדְתַּנּוּן:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתֶם:

כ"ח. דָּבָר אַחֵר: הַכֹּל נִבְרָא בְּשִׁבְלִי אָדָם, וְכִינּוֹן שֶׁהוּא כְּלָה, מֵהַ צֶרֶף בְּאֵלוֹ. כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתֶם. חֲשַׁבְתִּי מֵהַלְעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם.

כ"ט - וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם. הוּא עֶפֶר, וְאֵבִיא עֲלָיו מַיִם וְאֲמַחֶה אוֹתוֹ, לְכֹף נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'מַחֲוִי'. מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה. אֵף הֵם הַשְּׁחִיתוּ דְרָפָם

ח וְנַח אֲשַׁפַח רַחֲמִין קְדָם יְיָ:

(ח) וְנַח מִצָּא חַן בְּעֵינֵי יְהוָה:

יִתְבַּרְךָ וְלִלְכַת בְּדַרְכֵיךָ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא הֵיטָה "צַדִּיק תְּמִים" בְּעֵינֵי וּבְמַעֲשֵׂה. כִּי אֲמַנָּם הַצַּדִּיק הַמְּשַׁלֵּים עֲצָמוֹ בְּלִבָּב, הוּא רָאוּי שִׁמְלֵט עֲצָמוֹ בְּלִבָּב, אֲבָל הַמְּשַׁלֵּים גַּם אֶת זוּלָתוֹ, הוּא רָאוּי שִׁמְלֵט גַּם אֶת זוּלָתוֹ, כִּי בְּזֶה יֵשׁ תְּקוּהָ שִׁיחֻזִּירִם בְּתִשׁוּבָה, בְּאֲמָרָם וְכָרוּנָם לְבָרְכָה: אִם רָאִיתָ תִּלְמִיד חֲכָם שֶׁסָּרַח בְּיוֹם, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בְּלִילָה, שְׂוֹדָאֵי עָשָׂה תִשׁוּבָה.

הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ, נַח דְּנִיָּאֵל וְאִיּוֹב וְגו'. כִּי אֲנִי, נָאֵם ה' אֱלֹהִים, אִם בָּנִים וְאִם בָּנוֹת יִצְלוּ, הֵמָּה לְבָדָם יִצְלוּ. וְזֶה, כִּי לֹא לְמַדּוֹ אֶת דּוֹרָם לְדַעַת אֶת ה', בְּאֲבָרְהֵם מִשָּׁה וּשְׁמוּאֵל וְוֹלְתָם, בְּאֲמָרָם וְכָרוּנָם לְבָרְכָה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֹו עֵילָם - וְהֵם דְּנִיָּאֵל וְחַבְרָיו - וְכִתְהָ לְלַמּוֹד וְלֹא וְכִתְהָ לְלַמּוֹד (פְּסָחִים פ"ו א). וְכֵן נַח, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹכִיחַ עַל הַמַּעֲשִׂים הַמְּקַלְקָלִים עֲנִין הַמְּדִינּוֹת, לֹא הוֹרָה אוֹתָם לְדַעַת הָאֵל

(ה) כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם. לְשַׁעֲבֹר. וְכָל יִצְרָא מְחֻשְׁבַּת לְבוֹו. לְעַתִּיד, שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹמְעִים לְמוֹכִיחַ וְאִין לְקוּוֹת שִׁיְשׁוּבוּ. תוֹרָה ו (ו) וַיִּתְעַצֵּב אֶל לְבוֹו. כִּי לֹא יִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת, וְהַהֶפֶךְ "וַיִּשְׂמַח ה' בְּמַעֲשֵׂיו" (תְּהִלִּים ק"ד, ל"א). תוֹרָה ז (ח) וְנַח מִצָּא חַן. לְהַצִּיל גַּם בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָאוּי לְכַף, אֲבָל עַל צַד חֲנִינָה וְכֹהֵה אֵל יִתְבַּרְךָ לְזֶה, בְּאֲמָרוֹ (יִחְזָקאל י"ד, טו) "וְהָיוּ שְׁלֹשֶׁת

הָזָה הַתְּחִלָּה דְּנִקְא. וְהוּוּ מַה שְּׁכַתוּב (יְמִיָּה לֹא, א) מִצָּא חֵן
בַּמִּדְבָּר - ה'ח' מִתְּגַלָּה דְּנִקְא ב'מִדְבָּר', מִקוּם נְחֹשׁ שָׁרָךְ
וְשִׁקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מִים.

וְנַח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ה, ח)
גַּלּוּי שְׁלֹמֹת מִצִּיאַת הַחֵן תִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבוֹא, כְּמֵאמֹר הַזֶּהר
נִיחָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי. וְהַגְּלּוּי יְהִיָּה בְּעוֹלָם הָזֶה דְּנִקְא, וְכַמְבַּאֲר
בַּתְּנִיָּא, שְׁתַּכְלִית הַכּוֹנֵה אֵינְהָ הַעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים אֲלֵא עוֹלָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי - מוצאי שבת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

וּמְנוּחַת הַגּוֹף אֲמִתִּית, דְּבַר הַמְּבִיא גַם יְתֵר הַצְּלָחָה בְּלִמּוּד
הַתּוֹרָה, וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה הַמְּבִיא לִיְדֵי מַעֲשֵׂה.
וְשִׁפְכָר מְמוּצָאֵי שְׁבַת-קֹדֶשׁ מְבָרְכִים חֲדָשׁ מִרְחֻשׁוֹן הָזֶה,
יִמְשְׁכוּ בְּטוֹב הַנְּרָאָה וְהַנְּגָלָה כֹּל הַבְּרֻכּוֹת הַאֱלוֹקִיּוֹת, מִן
הַשְּׁבַת הָזֶה אֶל כָּל יְמֵי הַשְּׁבוּעָה, וּמְרַאשֵׁי-חֲדָשׁ אֶל כָּל יְמֵי
הַחֲדָשׁ, וּמְחַדְּשׁ מִרְחֻשׁוֹן, שֶׁהוּא חֲדָשׁ ה"חליו" הַרְאִשׁוֹן לְאַחַר
ה"חֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי", הַחֲדָשׁ הַמְּשֻׁבָּע (מִלְּשׁוֹן שְׁבַע) בְּכָל טוֹב
- אֶל כָּל חֲדָשֵׁי כָּל הַשָּׁנָה.

וְיְהִי רְצוֹן, שֶׁבְּהִתְאַם **לְהוֹרָאָה** שֶׁל רִשִׁי בַתְּחִלַּת פְּרוּשׁוֹ
לְפָרְשַׁת בְּרֵאשִׁית, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה שֶׁבְּרָא הַקִּבְ"ה (הַשְּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם) הָרִי זֶה בְּשִׁבְלֵי "ב" רֵאשִׁית", שְׁנֵי
דְּבָרִים הַנִּקְרָאִים "רֵאשִׁית": הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל (שֶׁקִּבְּלוּ אֶת
הַתּוֹרָה, לִוְמָדִים אֶת הַתּוֹרָה וּמְקִיְמִים אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת
מִצְוֹתֶיהָ), שְׁמֵזָה מִיּוֹבְנָת עוֹד יוֹתֵר הַחֲשִׁיבוֹת הַחַיִּינִית שֶׁל
לִמּוּד הַתּוֹרָה, וּמוֹבָן גַּם כִּי כָּל הוֹסֵפָה בְּכָה, וּבְחִיּוּנִית
וּבְשִׁמְחָה, מְבִיאָה תוֹסֵפֶת בְּרָכָה מִן הַקִּבְ"ה בְּכָל הַעֲנִינִים
הָאִישִׁיִּים, הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת ("אָרֶץ") וְהֵן בְּרוּחִיּוֹת ("שְׁמַיִם") -
בְּרַף ה' וְיִצְלִיחַ, שֶׁהַדְּבָר יִקָּם בְּכָל אֶחָד וְאַחַת, בְּתוֹךְ כָּל
יִשְׂרָאֵל, וְשֵׁנַת תַּשְׁמִ"ה תִּהְיֶה שֵׁנַת **תּוֹרָה**, שֵׁנַת **שִׁמְחָה**,
שֵׁנַת **אוֹרָה**, שֵׁנַת **בְּרָכָה** בְּכָל הַמוֹבְנִים, עִם מְנוּחַת הַנְּפֶשׁ

וּבִפְרֹט הַבְּרָכָה הַעִיקָרִית שְׁאֵלֶיהָ מְקוּיִם כָּל יוֹם וְ"כָּל הַיּוֹם"
- גְּאֵלָה הַאֲמִתִּית וְהַשְּׁלִימָה עַל-יְדֵי מִשִּׁיחַ צְדָקָנוּ, וְנִדְעוּ כִּי
אַתָּה שִׁמְךָ ה' לְבַדְּךָ עֲלִינוּ עַל כָּל הָאָרֶץ.

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' א

27 הוא בעיני, והן אומרים מפי השמועה, שאז נהרג כדון זקן ממרא,
28 כיון שחולק מדעתו על קבלת הסנהדרין.
29 רב כהנא מביא ראיה לדבריו: תדע שהדין כדברי, שהרי לא הרגו
30 את עקבא בן מהללאל אף שחלק על הסנהדרין בארבעה דברים
31 (עדרות פ"ה מ"ו), כיון שקיבלם מרבותיו, ומוכח שאינו ממרא אלא
32 אם חולק מדעתו.
33 אלו דברי רב כהנא, ורבי אלעזר חולק, ואומר שאפילו הוא אומר
34 מפי השמועה, והן אומרים כך הוא בעינינו, נהרג חזקן, כדי שלא ירבו
35 מחלוקות בישראל. וממשיך רבי אלעזר, ואם תאמר שלדברי קשה
36 מפני מה לא הרגו את עקבא בן מהללאל שחלק על הסנהדרין מפי
37 השמועה, התשובה היא מפני שלא הורה כדבריו הלכה למעשה,
38 ושנינו לעיל (פ"ג) שדווקא אם הורה חזקן לנהוג כדבריו למעשה
39 הוא חייב מיתה.
40 הגמרא מביאה ראיה לרבי אלעזר: תנו, כשבא חזקן עם בית דין
41 שבעירו לפני בתי הדין שבמקדש, הוא אומר להם כך דרשתי, וכך
42 דרשו חבירי, כך לפתך, וכך למדו חבירי. מקשה הגמרא: מאי לאו
43 - האם אין מדובר דהוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך הוא
44 בעינינו, ואף על פי כן נעשה ממרא כרבי אלעזר. דוחה הגמרא: לא
45 - אין הפירוש כדבריך, אלא מדובר כשהוא אומר כך הוא בעיני,
46 והם אומרים מפי השמועה, אבל החולק מפי השמועה אינו נהרג.
47 הגמרא מביאה ראיה נוספת: תא שמע, דאמר רבי יאשיהו, שלשה
48 דברים הם ו'אמר' לי ו'ערא מאנשי ירושלים, הראשון הוא, בעל
49 שמהל על קניזו - בעל שקינא לאשתו והתרה בה שלא תתייחד
50 עם אחר, אם התייחדה עימו היא נאסרת על בעלה, ועליה להבדק
51 בבית המקדש על ידי המים המרים, ואם חזר בו הבעל ומחל על
52 קניזו, קניזו מחול, ואם נסתרה היא מותרת לו אף בלא להבדק.

1 הפריש פאה מן הנקמה, ופריש מן העומרים לאחר הקצירה, ואם לא
2 הפריש גם מן העומרים, ופריש מן הכרי - מהגדיש שבו אוספים את
3 העומרים, ויכול להפריש מהכרי עד שלא מירחו - כל זמן שלא
4 החליק את הכרי, אבל אם מירחו כבר, התחייב הכרי
5 במעשרות, ועל כן הוא מעשר את הכרי ואחר כך נוהג לו לעני את
6 הפאה, כיון שאם יתנה לו לפני המעשר יצטרך העני לעשרה,
7 ונמצא שקיבל פחות מהמגיע לו, משום רבי ישמעאל אמרו, שאף
8 אם כבר טחן את החיטים ולש אותן לעיסה, אם עדיין לא הפריש
9 פאה הרי הוא מפריש מן העיסה, אך לרבנן אינו מפריש מן העיסה,
10 כיון שהחיטים נשתנו מצורתן, וקנה אותן בעל הבית בשינוי.
11 אם נטל עני פאה מן העיסה, לרבי ישמעאל זהו ממונו, ואם קידש
12 בו אשה היא מקודשת, ולרבנן העיסה פטורה מפאה וגזל בידו,
13 ואינה מקודשת, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת
14 איש.
15 נמצא לביאור רב פפא, שהברייתא של 'כי יפלא' שנאמרה לעיל
16 (פ"ג), כולה לשיטת רבי מאיר, שאין זקן נעשה ממרא אלא אם
17 חולק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.
18 שנינו במשנה: שלשה פתי דינין וכו' היו שם, ואם נחלק חזקן על
19 הסנהדרין הרי הוא ממרא. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: אמר
20 רב פהא, אם הוא - חזקן, אומר את שיטתו מפי השמועה - שבך
21 שמע מרבותיו, ואף הן - הסנהדרין, אומרים את שיטתם מפי
22 השמועה, אינו נהרג, שמתור לו לחלוק עליהם במה שקיבל
23 מרבותיו. וכן אם הוא אומר שבך הוא הדין בעיני - מסברתי, ואף
24 הן אומרים כך הוא בעינינו, אינו נהרג, וכל שכן אם הוא אומר את
25 שיטתו מפי השמועה, והן - והסנהדרין אומרים כך הוא בעינינו, אינו
26 נהרג, שהרי כן קיבל והם חולקים רק מסברא, עד שיאמר חזקן כך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ"א תשרי פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה</p>	<p>יום ראשון - י"ח תשרי פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט</p>
<p>יום חמישי - כ"ב תשרי פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז</p>	<p>יום שני - י"ט תשרי פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו</p>
<p>יום שישי - כ"ג תשרי פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>	<p>יום שלישי - כ' תשרי פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג</p>
<p>שבת קודש - כ"ד תשרי פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, אהובי אחי ורעיי... עד עמ' קלה, וד"ל.

37 מהזולת ומענינים חיצוניים, בְּיַד חֻזְקָה - כְּמִשְׁמָעוֹ, - כפי
38 משמעותו הפנימית של הביטוי "ביד חזקה", שְׂהוּא "רִצּוֹן
39 וְרֵאיוֹ", אֲשֶׁר לְמַעְלָה מִן הַחֻזְקָה וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה'
40 בְּהַמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת,
41 - חכמה והבנה אלו

42 העניק הקדוש ברוך הוא,
43 שהרי "אתה חונן לאדם
44 דעת" וכו'; אך הרצון
45 שלמעלה מהבנה - זו
46 היא עבודתו של יהודי
47 ירא שמים להשיג רצון זה
48 על ידי קבלת עול, רק
49 רִצּוֹן פְּשׁוּט - רצון
50 מופשט מהציור וההגבלה
51 של הרצון הבא מצד
52 השכל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", -
53 להתמסרות עצמית, כְּכֹל
54 אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְפָנָיו
55 לְעַבְד עֲבוּדָה תְּמָה, -
56 שאין בה שום ענין אחר
57 מלבד רק לַעֲשׂוֹת נְחֵת
58 רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה -
59 על רצון כזה שלמעלה

60 לגמרי מהבנה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קִשָּׁה עֲרַף הוּא, וְסִלַּחְתִּי",
61 - כלומר, הסליחה באה, מפני שזה "עם קשה עורף"²⁹, היינו
62 עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה - זהו הטעם שיהיה "וסלחת",
63 כִּי הַסְּלִיחָה הִיא נִסְיָן לְמַעְלָה מִן הַחֻזְקָה, - כשם
64 שבארם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה משכלו וחכמתו - כך
65 למעלה ענין הסליחה הוא למעלה מהחכמה שלמעלה, כִּי
66 "שָׁאֲלוּ לַחֻזְקָה כּוֹ", - מה יא דנה של הנפש החוטאת -
67 וענתה חכמה: נפש כי תחטא תישפט ותיענש, ולא שתשובה
68 תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא בירושלמי³⁰, וּמִשָּׁה
69 רַבְּנֵינוּ עֲלוּיֵהֶשְׁלֹם פִּקֵּשׁ מִדָּה כִּנְגַד מִדָּה³¹, - באותה מדה
70 שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה מהבנה - כך תומשך
71 לו סליחה ממדריגה שלמעלה מחכמה, שמשם באה הסליחה,
72 וְדִי לְמִבּוֹן.

1 האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספת
2 כ"ק רבינו: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק - ראה בהרשימה
3 דהרוטום"). כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא
4 נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.

5 פרט לכך, שבחלק "אגרת
6 הקודש" סימן כ"ב, שלא נדפס
7 כאן (ב"אגרת הקודש")
8 מתאונן רבנו הזקן על
9 ששאלת עצות בענינים
10 גשמיים מעסיק אותו רבות -
11 אולי יש לכך שייכות לחלק
12 הבא של האגרת, שם הוא גם
13 כן מתאונן על העיסוקים
14 הרבים המקיפים אותו מכל
15 עבר.
16 אַהֲבֵנִי, אַחֵי וְרַעִי! - כך
17 קורא רבנו הזקן לחסידים
18 אליהם הוא כותב אגרת
19 קודש זו, מְגַדֵּל מִדְּרֵיתִי²³
20 אֲשֶׁר הִקִּיפוּ עָלַי וְיַחַד²⁴
21 וּסְבוּנֵי כְּמִים, כָּל הַיּוֹם
22 וְכָל הַלַּיְלָה תְּמִיד לֹא
23 יִחְשׂוּ - לֹא אוֹכֵל מִלֶּטֶם

24 מִשָּׂא²⁵ לְאֹמֵר עִם הַסֵּפֶר כָּל אֲשֶׁר בְּלִבִּי. אֵךְ בְּקִצְרָה
25 בְּאֵתִי, כְּמִזְכִּיר וּמְחֹזֵר עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת בְּכָלֵל, - על אותם
26 דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם, וּבְפִרְט אֶל הַמְּתַנַּדְּכִים
27 בְּעַם, - המקריבים עצמם, מרצונם החופשי, בענין עבודת
28 התפלה - שעבודת התפלה תהיה הרבה יותר מאשר הסדר
29 הרגיל בזה, לְעַמֵּד עַל הָעֲבוּדָה זֹו תְּפִלָּה, - כפי שחכמינו
30 ז"ל אומרים²⁶: "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו
31 תפלה", שהתפלה נקראת עבודה שבלב - עבודה שבלב ועם
32 הלב, בְּקוֹל רֶם, - להתפלל בקול רם, - מובן שהכוונה היא
33 מחוץ לשמונה־עשרה שעליה להיות בלחש, פרט לימים
34 הנוראים, כנזכר ב'שולחן ערוך'²⁷. לְהִתְחַזֵּק מְאֹד בְּכָל עֵז
35 וְתַעֲצוּמוֹת נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ - מעבודת התפלה, מִבֵּית וּמְחוּץ,
36 - להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד המניעות

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכבר בדפוסים - דלכאורה צ"ל טרדותי לי רבים כההמשך". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) - [וכן כמה לי כאן שלאח"י]". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן ככפנים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישעי' מו, ב. 26. תענית ב, א. 27. אדה"ז סק"א ס"ב - ג. 28. תשא לב, ט. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמוה מובן שזהו למעליותא". 30. מכות פ"ב ה"ו. 31. דב"ר פ"א, ט.

יום שני י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, ועוד זאת אדרוש... עד עמ' 270, מלו"נ.

מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי
 יציבא מילתא ותקין פתגמא שכל אחד מתוקן מחבירו" -
 הכוונה בהוספה "כל אחד מתוקן מחבירו" היא, שעל ידי הוולת
 נעשה האדם עצמו מתוקן. וכתוב: "כָּל [אִישׁ] -
 יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ אֶחָד
 חֲבֵרִים", כְּמוֹ שְׂאִישׁ
 אֶחָד מִחֶבְרֵי מְאָרְבִּים
 רַבִּים, וְכִהְיָרְדָם - אחד
 מהשני, נוֹנֵעַ בְּלֵב, "כִּי
 מְמַנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים", -
 כך גם, כפי שרבונו הזקן
 מסביר בפרוטרוט באגרת
 הקודש סימן ל"א -
 שפירוד חסד ושלום בין בני
 ישראל נוגע כביכול
 בשכינה שהוא ה"לב" של
 בני ישראל. אִם-כֵּן
 אֲנַחְנוּ הַיּוֹת פְּלִנּוּ כְּאִישׁ
 אֶחָד מִמֶּשׁ - תְּבוּן
 הַעֲבוּדָה בְּלֵב, - עבודת
 התפלה שהיא - כנוכר
 לעיל - "עבודה שבלב",
 שענינה לחבר את הנשמה
 עם מקורה בשכינה, הרי

על-ידי שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם
 השכינה - תביא האחדות לחיזוק ולקיומה של העבודה שבלב
 בתפלה, וּמִכָּלֵל הֵן כּוֹ, - כפי הלשון³⁷ "מכלל הן אתה שומע
 לאו", שבשעה שחטרה האחדות חסד ושלום, חסר ב"עבודה
 שבלב" בתפלה. וְעַל כֵּן - ולכן, אֲהוּבֵי יְדֵידֵי, - את
 הקדוש ברוך הוא, שְׂכָם אֶחָד" דְּקוּא. - כלומר, באותה כוונה,
 מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו?" - כשזה "שכם אחד"
 דוקא, כשכולם הם באחדות. וְעַל כֵּן - ולכן, אֲהוּבֵי יְדֵידֵי, -
 אומר רבנו הזקן לחסידים, נָא וְנָא לְטַרְחַ בְּכָל לֵב וְנִפְשׁ
 לְתַקֵּעַ אֶתְּכֶם בְּלֵב, "וְאִישׁ אֶת רַעַת רַעְהוּ אֶל
 תְּחַשְּׁבוּ בְּלִבְכֶם" כְּתִיב³⁸, וְלֹא תַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם, -
 לא רק שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש,
 כִּי-אִם גַּם שְׂאֵל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב אֵף פֶּעַם, וְאִם תַּעֲלֶה - שאדם
 סתם, גם מי שהוא במדריתג "בינוני", הרי איננו בעלי-היבית על
 עצמו שלא יעלה בו הרהור כזה - הרי אם יעלה בו הרהור כזה,

1 וְעוֹד זֹאת אֲדַרְשׁ מִמְּעַלְתְּכֶם, - בתחילה, כשהוא מדבר
 2 בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "כמוכיר
 3 ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר
 4 אודות בין אדם לחבירו - הוא משתמש בלשון דרישה, שְׂאֵל
 5 לְהַשְׁלִיךְ דְּבָרֵי אַחֲרֵיכֶם,
 6 אֲשֶׁר עָרַכְתִּי שִׁיחַ,
 7 לְהַיּוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָ
 8 וְהוֹלֵךְ בְּתָמוּ, כְּאֲשֶׁר
 9 עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת
 10 הָאָדָם יִשְׂרָאֵל³², וְלֹא
 11 לְבַקֵּשׁ חֲשׁוֹנוֹת רַבִּים³²,
 12 מִעֲלִילוֹת מְצַעְדֵי נָכַר
 13 וּמְחַשְׁבוֹת אָדָם
 14 וְתַחְבּוּלוֹתָיו, - שלא
 15 לחשוב אודות אדם שני
 16 מה הן חשבונותי
 17 וכוונותיו, כִּי זֶה מְלֹאכֶת
 18 שְׂמִים הִיא וְלֹא מְלֹאכֶת
 19 בְּשִׂרְיָרְדָם. - הקדוש ברוך
 20 הוא יודע הכל, "עלילות"
 21 ממצעדי גבר, מחשבות
 22 אדם ותחבולותיו, ויצרי
 23 מעללי איש" - כפי הנוסח
 24 בתפלת ראש השנה.

25 וְלִהְיוֹת מִמְּעַלְתְּכֶם חוֹלֵי³³: "וְהוֹי שְׂפֵל רֹחַ
 26 כְּפָנֵי כָּל אָדָם" בְּכָלֵל, - בלי יוצא מן הכלל³⁴. כִּי יִצְיָא
 27 מִלְּתָא וְתַקֵּין פְּתֻנָּא, שְׂכָל אֶחָד מִתְּקוּן מַחְבֵּירוֹ, - שכן,
 28 אמת הדבר ובנון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד
 29 נהיה יותר טוב על ידי חבירו. שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת
 30 שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד מיתווספת לכל
 31 אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה שרבונו הזקן אומר
 32 כאן "ועוד זאת אדרוש ממעלתכם", אמר כ"ק אדמו"ר
 33 מהור"י צ"נ"ע באחת משיחותיו הקדושות³⁵, שאין הכוונה
 34 שרבנו הזקן כתב זאת אל בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת אל
 35 חסידים, ופירוש המלים "אדרוש ממעלתכם" הוא, עוררו
 36 מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי
 37 אחריכם אשר ערכתי שיח" - "שלא להשליך דברי אחריכם"
 38 הוא מקיף, "אשר ערכתי שיח" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן
 39 פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימייתו), ומה שאומר לאחר

32. ל' הכתוב - קהלת ז, ט. 33. אבות פ"ד מ"ו. 34. בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, ועל כך מעיר הרב: "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' - בזה נוגע התבוננות שתיבא לפועל במחור"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה - ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל - כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באזורענען שאם נדמה לו חסרון כפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) אימין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה - ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ". 35. סה"ש תש"ה ע' 51. 36. שופטים כ, יא. 37. ספרי עקב יא, יט. 38. צפני"ג, ט. 39. זכרי' ח, יז.

17 שהם לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע
18 לטוב, הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה – מחשבות טובות
19 – השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים,
20 שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר

21 דיבורים לא טובים, שכן
22 מחשבה היא לבוש
23 המאוחד עם הנפש יותר
24 מאשר דיבור, שלכן
25 מחשבה ישנה תמיד כשם
26 שהנפש ישנה תמיד,
27 ואילו דיבור הרי "עת
28 לדבר" ו"עת לחשות
29 מלדבר"⁴³, שכן דיבור
30 אינו מאוחד כל־כך עם הנפש כמו מחשבה. וה' הטוב המְבַרֵךְ
31 אֶת עַמּוֹ בְשָׁלוֹם, יִשִּׁים עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם,
32 כְּנִפְשׁ אוֹהֵב נַפְשָׁם מִלֵּב וְנִפְשׁ:

1 יְהַדְפְּנָה מִלְּבוֹ פְּהִנְדָּף עֵשֶׂן, וְכִמּוֹ מִחֲשַׁבְתָּ עֲבוּדֵי־זֶרֶה
2 מִמֶּשֶׁשׁ⁴⁰. – כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה על יהודי שני.
3 כִּי גְדוּלָּה – עבירת לְשׁוֹן הָרַע כְּנִגְדָּה – העבירות, עֲבוּדָה זָרָה
4 וְנִלְוֵי עֲרִיזוֹת וְשִׁפּוּכֵי דַמִּים, – כפי שהגמרא⁴¹ אומרת "כל
5 המספר לשון הרע מגדיל
6 עוונות כנגד שלש עבירות

7 עבודת כוכבים וגילוי
8 עריות ושפיכות דמים",²
9 וְאִם כְּדַבּוּר כָּךְ כּוֹי, –
10 שלשון הרע שקול כנגד
11 עבודה זרה, גילוי עריות
12 ושפיכות דמים, הרי לשון
13 הרע במחשבה – לחשוב
14 לשון הרע – גרוע מזה בהרבה. וְכִבְר נִדְרַע לְכָל חֶכֶם לֵב
15 יִתְרוֹן הַכֶּשֶׁר הַמְחַשְׁבָּה עַל הַדִּבּוּר, – שהמחשבה פועלת על
16 הנפש יותר מאשר הדיבור, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוֹטָב⁴². – בדברים

אגרת הקדש

מלכו כהנדרוף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי
גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע ושי"ד. ואם בדבור כך
כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המח' על
הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את
עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם כנפש
או"נ מלו"נ:

יום שלישי כ' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 270, כג. בגזירת עירין... עד עמ' קלו, למביני מדע.

57 רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק הראשון של ספר
58 ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים לומדים תורה ביחד
59 – שורה השכינה "ביניהם", בפנימיות, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. – כפי
60 שהגמרא מפרשת בברכות⁶ את הפסוק: "כי זה כל האדם;" "כל
61 העולם כולו לא נברא

62 אלא בשביל זה", וְאֵף גַּם
63 זֹאת הֵיְתָה כָּל יִרְדָּתוֹ
64 בְּעוֹלָם הַזֶּה – ירידת
65 הנשמה ממדריגתה
66 הגבוהה לעולם זה – הרי
67 תכלית ירידה זו היא
68 לְצַדֵּךְ עֲלֵיָה זֶה, –
69 שהנשמה מתעלית על־ידי
70 לימוד תורה בציבור, אֲשֶׁר
71 אֵין עֲלֵיָה לְמַעְלָה
72 הַיְמָנָה. – כלומר, העליה
73 שבגללה היתה ירידת

74 הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את
75 הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגובה
76 ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה
77 ביהודי על־ידי לימוד התורה ברבים, כִּי שְׂכִינַת עֵזוֹ אֲשֶׁר
78 כְּנִבְהֵי מְרוּמִים, וְהַשְּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשְּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּ אִמְתָּה
79 – תִּשְׁכַּן וְתִתְגַּדַּל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שִׁבְתוֹב⁸: "כִּי אֲנִי
80 ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – על־ידי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת

33 כג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות
34 בלימוד "עין יעקב" רבים בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה
35 ב'שולחן ערוך', ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות
36 העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים

37 תורה בציבור, וזהי מדריגת
38 השכינה שקבלתה בגילוי
39 בתור שכר יכולים רק בעולם
40 הבא, אך בדרך השראה, היא
41 שורה על ובתוך בני ישראל
42 בשעה שלומדים תורה
43 בציבור.
44 "בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְנָמָא
45 וּמֵאִמֵר קְדִישִׁין", –
46 בגזירת המלאכים נאמרים
47 הדברים, ובמאמר
48 המלאכים הנקראים
49 "קְדִישִׁין" (קדושים). זהו

50 לשון הפסוק: שחכמינו ז"ל² (ורבנו הזקן כאן) משתמשים בה על
51 תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת³, שחכמי המשנה שהם
52 כמלאכים אמרו כך, חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה עֲלֵיהֶם־הַשְּׁלוֹם, שִׁשְׁנֵי
53 בְּמִשְׁנָתָם⁴: "עֲשֶׂרָה שְׁיִשְׁבִּין וְעוֹסְקִין בְּתוֹרָה – שְׂכִינָה
54 שְׂרוּיָה בִּיְנֵיהֶם", – זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של "אכל
55 בי עשרה שכינתא שריא"⁵, על כל עשרה יהודים הנמצאים יחד
56 במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה השראת השכינה היא

אגרת הקדש

כג בגזירת עירין פתנמא ומאמר קדישין

חכמי המשנה ע"ה ששנו

במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה
שרויה ביניהם כי זה כל האדם ואף גם זאת היתה
כל ירידתו בעוה"ז לצורך עליה זו אשר אין עליה
למעלה הימנה כי שכינת עוזה אשר בנבהי מרומים
והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה. תשכון
ותתגדל בתוך בני ישראל כמו"ש כי אני ה' שוכן
בתוך בני ע"י עסק התורה והמצות בעשרה דוקא

הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את
הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגובה
ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה
ביהודי על־ידי לימוד התורה ברבים, כִּי שְׂכִינַת עֵזוֹ אֲשֶׁר
כְּנִבְהֵי מְרוּמִים, וְהַשְּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשְּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּ אִמְתָּה
– תִּשְׁכַּן וְתִתְגַּדַּל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שִׁבְתוֹב⁸: "כִּי אֲנִי
ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – על־ידי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת

40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרק על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)". 41. ערכין טו, ב. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פ"י 'למוטב' – בלקר"ת (ס"פ קרח)". 43. ע"פ קהלת ג, ז. 1. דניאל ד, יד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פסחים לג, א". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 4. אבות פ"ג משנה ו'. 5. סנהדרין לט, א. 6. ו, ב. 7. קהלת יב, יג. 8. שלח לה, לד.

30 "בקרֶבךָ קדוֹשׁ" הרי זה דוקא על־ידי לימוד התורה בעשרה.
 31 ומשום הֵכִי נָמִי, אֶצְטְרִיךְ לָהּ לְרַז"ל לְמִילָף מִקְרָא: "מִנֵּן
 32 שְׂאֵפְלוֹ אֶחָד שְׁיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה כּוּ". – ולכן צריכים גם
 33 חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מדיכן יודעים אנו שאפילו אחד
 34 שיושב ועוסק בתורה –
 35 קובע לו השי"ת שכר, כפי
 36 שהמשה למדה זאת
 37 באבות¹⁴ מהפסוק¹⁵ "ישב
 38 בדד וידום כי נטל עליו",
 39 צריכים רבותינו ז"ל לימוד
 40 מיוחד על כך. וְאָף גַּם
 41 זֹאת, לֹא מִצְאוֹ לֹו סִמְךָ
 42 מִן הַמִּקְרָא אֱלֵא
 43 לְקִבְעֵת שְׂכָר בְּלִבְךָ,
 44 לְיַחֵיד לְפִי עֲרֹכּוֹ לְפִי
 45 [יִסַּח אַחֵר: וּלְפִי] עֲרֹךְ
 46 הַמְרָבִים, – אם היחיד

47 הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה – מקבל כל אחד
 48 מהם את השכר לפי ערך המרובים המשתתפים בוה. בהתאם
 49 לגירסא "לפי ערך" הכוונה היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך
 50 שיוצא בחלקו בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי
 51 ערך", בוא"ו, הכוונה היא, שככל שהיחידים מרובים יותר כך
 52 גדל שכרו של כל יחיד לעצמו. אֲבָל לְעֵנֵן הַשְּׂרָאָת קִבְעֵת
 53 הַקְדוּשָׁת בְּרוּךְ הוּא¹⁶ – אין לו עֲרֹךְ אֲלֵיהֶם בְּלָל. – הקדושה
 54 הנמשכת על ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך
 55 לקדושה הנמשכת מלימוד התורה של ציבור, וְהַתְּפִרָשׁ שְׂבִין
 56 הַשְּׂרָאָה לְקִבְעֵת שְׂכָר – בין השראה של קדושה שנעשית
 57 על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה
 58 של יחיד, מוֹכֵן לְמִבְנֵי מַדְע.

1 בַּעֲשָׂרָה דִּקְרָא, – עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", כְּמוֹ
 2 שְׂאֵמְרוּ רַבֵּי לֵי: "אֲתֵיָא תוֹךְ תוֹךְ כּוּ". – למדים גזירה־שהו
 3 מ"תוך" תוך, כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"¹⁰, ובמרגלים
 4 שהיו עשרה כתוב¹¹ "מתוך העדה" – למדים מכך שדבר
 5 שבקדושה הוא בעשרה
 6 יהודים דוקא. באחת
 7 משיחותיו הקדושות¹²
 8 מעיר כ"ק אדמו"ר¹
 9 מהור"י צ"ע, מדוע ענין
 10 זה ש"עדה" הכוונה
 11 לעשרה, למדו רבותינו
 12 ז"ל מה"תוך" של העדה
 13 הרעה של המרגלים,⁶
 14 עליהם כתוב⁴⁴ "הבדלו"⁷
 15 מתוך העדה הרעה⁸
 16 הזאת? והוא אומר שם,⁹
 17 שמשו רבנו הזהיר

18 "הבדלו" על המקיף של הרע, שכן את הפנימי היה בכוון לתקן,
 19 במילא יש לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה,
 20 כלומר שבעדה של עשרה מיתוסף אור מקיף של קדושה
 21 המובדל לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. וְעַל זֶה – על
 22 ההשראה של קדושה הנמשכת על־ידי עסק התורה והמצוות
 23 בעשרה, נֶאֱמַר¹³: "בְּקִרְבְּךָ קְדוֹשׁ", – שבחינת "קדוש" שבעצם
 24 היא קדוש ומובדל – נמשכת "בקרֶבךָ", בפנימיות, בבני ישראל.
 25 וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר
 26 כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את
 27 הפסוק "בקרֶבךָ קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך
 28 בפנימיות, וְ"אֵין דְּבָר שְׂבִיבְךָ שֶׁהַפְּחוֹת מְעַשְׂרָה". – כפי
 29 שהגמרא אומרת שם בברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה

יום רביעי כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שכר... עד עמ' 272, לגמרי.

69 סוף פרק ל"ו, ש"קורא בתורה" זה כמו בן הקורא לאביו שיבוא
 70 אליו ויהיה אתו יחד, וְלִבְנֵי נִקְרָאת הַתּוֹרָה "אור", שְׂנֵאֱמַר¹⁷:
 71 "עֵמָה אור כְּשֶׁלְמָה"¹⁸, – שזה מוסב על אור התורה שהוא
 72 "לבוש" (שלמה), מפני
 73 שהוא בהגבלה, וְהַנֶּפֶשׁ
 74 הֵיא בְּעֵלְת גְּבוּל
 75 וְתַכְלִית כְּכֹל בַּחוּתֶיהָ,
 76 – כלומר, גם בכמות וגם
 77 באיכות, כל כוחות הנפש
 78 הם מוגבלים, וכיוון

59 כִּי קִבְעֵת שְׂכָר הוּא, שְׂמַאִיר ה' לְנֶפֶשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ, בְּאֵזֶר
 60 תּוֹרָתוֹ, שְׁהוּא מְעַמָּה לְבוֹשׁוֹ מִמֶּשׁ, – שהקדוש־ברוך־הוא
 61 מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש־
 62 ברוך־הוא לנפשו של
 63 יהודי המחפש את ה'
 64 החיפוש יכול להיות
 65 בעבודת התפלה שלפני
 66 תורה, או בתורה עצמה,¹⁰
 67 כפי שהוא אומר בחלק
 68 הראשון של ספר ה"תניא"¹³

אגרת הקדש

כי קביעת שכר הוא שמאיר ה'

לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש
 ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה
 והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן

9. ברכות כא, ב. 10. אמור כב, לב. 11. קרח טז, כא. 12. ספר השיחות תש"ד ע' 29. 13. ישעי' יב, ו. 14. פרק ג' משנה ב'. 15. איכה ג, ח. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכניה שרוי' ביניהם. וייל' ע"פ משנת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) – יש לתרץ הנ"ל". ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. 17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור – אבל כאן הכוונה להביא רא"י ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י

45 גם כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי
 46 שהכוונה היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על
 47 כל", שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על־דרך
 48 זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר
 49 האור הוא גם כן באופן
 50 מקיף. שכן, זה אור
 51 שבבחינת בלי-גבול שיכול
 52 להתקבל בנפש רק באופן
 53 של מקיף. כמו שכתוב:²¹
 54 "ויהי נעם ה' עלינו,
 55 ומעשה ידינו כוננה
 56 עלינו", כלומר, כי "נעם
 57 ה'" אשר הופיע
 58 ב"מעשה ידינו"²², בעסק
 59 התורה והמצוות,
 60 דאורייתא וקדש־א־ברוך
 61 הוא בלא חד – שהתורה
 62 והקדוש־ברוך־הוא הם
 63 דבר אחד לגמרי, ותבונ
 64 וישרה עלינו מלמעלה,
 65 – "עלינו", מעלינו,
 66 בבחינת מקיף, להיותו
 67 בלי גבול ותכלית ואינו
 68 מתלבש בנפשנו
 69 ושכלנו, ועל כן – ולכן,
 70 אין אנו משיגים פשכלנו
 71 הנעימות והערבות
 72 מ"נעם ה'" וזו השכינה
 73 – שהוא, בלי גבול
 74 ותכלית, אשר מתבונ
 75 וישרה עלינו ב"מעשה ידינו", בתורה – הנלמדת, ומצוות –
 76 הנעשות, קרבים דקא. – שדוקא בתורה ובמצוות שברבים,
 77 ישנה השראה מאור שהוא בלי גבול, ועל זה אמרו רבותינו
 78 ז"ל²⁰: "שכר מצוה פתאי עלמא ליכא", – שכר מצוה בעולם
 79 הזה – אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלות,
 80 הבאות על ידי מצוה – התגלות זו איננה בעולם הזה. שכן,
 81 העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם הזה
 82 התגלות אור בלתי מוגבל, כי אי אפשר לעולם להשיגו, –
 83 את האור שהוא בלי-גבול, כִּי־אם בהתפשטות הנפש
 84 מהגוף. – אז, כשאין על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח
 85 הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, ואף גם זאת – שבכוח
 86 הנפש להשיג זאת אז – הרי זה על דרך החסד, – הרי זה חסד
 87 מהקדוש־ברוך־הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו,
 88 כמו שכתוב²³: "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש

1 שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן
 2 ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן: לְכַן גַּם
 3 אור ה' המאיר בה – בנפש, הוא גבולי, מצמצם, ומתלבש
 4 בתוכה, – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות,
 5 ועל כן – ולכן, יתפעל
 6 לב מבקשי ה' בשעת

אגרת הקדש

7 גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש
 8 בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה
 9 וכיוצא בה כי בו ישמח לכם ויגיל אף גילת ורנן
 10 ותתענג נפשם בנועם ה' [כי על ה'] ואורו בהגלותו
 11 ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו וזו
 12 היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה
 13 בה. אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה'
 14 המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש
 15 בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד
 16 רגלה כמו שאמרו חז"ל אבל כי עשרה שכינתא
 17 שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה'
 18 עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה'
 19 אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצוות
 20 דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו
 21 לנפש¹⁹. וזו היא קביעת
 22 שכר התורה, הקבועה
 23 תמיד בנפש עמלה בה.
 24 – הרי שהשכר של תורה
 25 קבוע תמיד בנפש, לא רק
 26 בעולם הבא כשיהיה שכר
 27 המצוה ש"בהאי עלמא
 28 ליכא"²⁰ (שאינו ניתן
 29 בעולם הזה). אלא תמיד,
 30 גם בהיות הנשמה בגוף,

31 קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים
 32 "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלובשת בגוף. לכן אומרים, גם
 33 כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש־ברוך־הוא שכר.
 34 אבל השראה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה
 35 שרויה ביניהם", היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה –
 36 בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כִּי־אם בנפש
 37 עצמה, בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש – בפנימיות,
 38 בנפש גבולית – בנפש מוגבלת, כִּי־אם – בבחינה של אור
 39 מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה, – מהמדריגה
 40 העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש
 41 מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כמו שאמרו חז"ל¹⁵: "אכל
 42 כי עשרה שכינתא שריא", – על כל עשרה יהודים שורה
 43 שכינה, כלומר, עליהם מלמעלה, – הרי על־דרך שרבותינו
 44 ז"ל אומרים בענין השראת השכינה שורה על כל בני ישראל,

"שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עליו לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה'].
 ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים
 ז, יז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי" במעשה ידינו" שזהו עסק התומ"צ". 23. תהלים סב, יג.

הלשון "ששמעתי מרבתי" – שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) 29
 כתוב הלשון "ששמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון 30
 "ששמעתי מרבתי", והוא אמר על כך: "ששמעתי ממורי" הוא 31
 מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממוריטש, ו"ששמעתי 32
 מרבתי" הכוונה למורנו 33
 הבעל-שם טוב והרב 34
 המגיד ממוריטש. לאחר 35
 מכן, אומר שם כ"ק 36
 אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, 37
 אמר הוד כבוד קדושת 38
 אאמו"ר (אדוני אבי מורי 39
 ורבי), שאלו הן מההלכות 40
 שלומדים בגן-עדן אודות 41
 מעלת הנשמות לגבי 42

מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי" 43
 ששיכנתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, 44
 למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק 45
 אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע 46
 להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה 47
 לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר 48
 על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות 49
 האדם. להלן³¹ הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע אמר לו 50
 גם אז, שלחסידיים מלפנים היתה קביעות בחוק לימודם 51
 (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על 52
 השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא 53
 ב"עין יעקב", ועל-כל-פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני 54
 סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה 55
 זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים, 56

1 כמעשהו²⁴, – שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד
 2 מהקדוש-ברוך-הוא, וכמו שאמרנו ר"ל²⁵, שְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-
 3 הוא נותן בְּחַ בְּצַדִיקִים בּוֹ. – לקבל את שכרם לעתיד לבוא.
 4 שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת
 5 – גם אחרי שהיא
 6 מתפשטת מהגוף ואין
 7 עליה הגבלות הגוף –
 8 תוכל לקבל שכר שהוא
 9 בלתי מוגבל, צריך הקדוש
 10 ברוך הוא להעניק לה כוח
 11 על כך. מַה-שְׂאִיוֹן-
 12 בְּמִלְאֲכִים²⁶, – שאין
 13 בכוחם לקבל התגלות
 14 בלתי מוגבלת, כְּמוֹ

15 שְׂשִׁמְעֵתִי מְרֻבֹתִי, – הכוונה על הבעל-שם-טוב והמגיד
 16 ממוריטש, כִּי אֵלֹו נִמְצָא מְלֶאכֶי²⁷ אֶחָד²⁸ עוֹמֵד בְּמַעֲמַד
 17 עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיָחַד, – הרי זה רק מה שעשרה יהודים
 18 נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" – שורה הרי
 19 שם השכינה, אֵף שְׂאִינִם מְדַבְּרִים בְּדַבְּרֵי תוֹרָה – תַּפְּלָ עֲלֵיו
 20 אֵימָתָה וְפָחַד בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, מְשַׁכְּנֵתָא דְשְׂרִיא עֲלֵיהּ,
 21 – מהשכינה השורה עליהם, עַד שֶׁהִיא מְמַצִּיאֹתָו
 22 לְגַמְרֵי. – מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה עליו
 23 השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד למרות שאין
 24 הם עוסקים בשעת מעשה בתורה²⁹. בספר הישירות תש"ד³⁰
 25 מביא כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת
 26 קדושה זו בפעם השנייה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן
 27 מדבר אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, ומסיים "כמו
 28 ששמעתי מרבתי" וכו' – דיבר הרבי (מוהרש"ב) נ"ע אודות

יום חמישי כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בזה"ק.

57 ועל כן, – ולכן, רע בעיני המעשה³³ אשר נעשה תחת
 58 השמש בכלל, – כלומר,
 59 באלה שעוסקים בעסק או
 60 בעבודה, שהם ענינים
 61 שתחת השמש (לא כמו
 62 תורה שהיא "לעילא מן
 63 שמשא", למעלה מן

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
 בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר

24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור".
 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד
 כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחרדה וכמרו"ל בחברי דניאל [נגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו – בטלה
 הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא – סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98. 31. ע' 101. 32. הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א: "צ"ע"ג אם אינו טה"ד: (1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. (2) ע"פ רוב כל סעיף – ה' בפ"ע.
 (3) נדפס לראשונה – בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. (4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז.
 וה"ו לימוד ה' פסקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!" 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב – קהלת ב, יז". 34. הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום".

- 1 - זו תפלה³⁵, - כלומר אלה העוסקים בעבודת התפלה,
 2 ואחר התפלה או לפני נעשה "מושב לצים" רחמנא
 3 לצלו, כמו שאמרו רז"ל³⁶: "שנים שיושבין ואין ביניהם
 4 דברי תורה בו", - הרי זה מושב לצים, ואם נעשה "מושב
 5 לצים" בעשרה, -
 6 מישראל, דשכינתא
 7 שריא עליהו -
 8 שהשכינה שורה עליהם,
 9 אין לה עלבונא וקלנא
 10 דשכינתא - עלבון וקלון
 11 השכינה, גדול מזה
 12 רחמנא-לצלו, ואם
 13 אמרו רז"ל³⁷ על העובר
 14 עברה פסתר ש'דחוק
 15 הנלי השכינה" חס'
 16 ושלום, - הרי, העובר
 17 עברה פריים - דחוק
 18 כל שיעור קומה של
 19 יוצר בראשית
 20 כביכול³⁸, כמו שאמרו רז"ל³⁹: "אין אני והוא וכו'", -
 21 יכולין לדור בעולם, הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי,
- שאין היא יכולה לשרות שם. אלא ש"מלך אסור ברהמים"
 כו'⁴⁰. - השכינה היא באופן של "אסור" - כקשורה נגד רצונה
 שלא לשרות במקום כזה - הרי יש בכך משום עלבון וקלון
 לשכינה הנמצאת שם באופן של "מלך אסור וכו'". אבל "וי
 למאן דדחקין לשכינתא
 פד יוקים לה קדשא"
 ברידה-הוא, - וי לאלה
 ש'דוחקים' את השכינה,
 כאשר הקדוש-ברוך-הוא
 יקים אותה, ויימא לה: -
 ויאמר לה: "התנערי
 מעפר קומי וגו'⁴¹, ועל
 תלת מלין מתעכבי
 ישראל בגלותא: - על
 שלשה דברים מתעכבים
 בני ישראל בגלות: על
 דדחקין לשכינתא, - על
 שהם מצירים לשכינה,
 ועל דעבדין קלנא
 בשכינתא - ועל שגורמים קלון לשכינה, וכו', כמו שכתוב
 בזהר תקדוש⁴².

יום שישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, על בן אהוביי... עד עמ' קלו, יהי רצון.

- 43 על בן, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה
 44 הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה,
 45 מושב לצים רחמנא-לצלו, ותנו פבור לה' אלהיכם פטרם
 46 יתשד⁴³, דתינו בין
 47 מנחה למעריב כל ימות
 48 החל⁴⁴, ללמד בעשרה
 49 פנימיות התורה, שהיא
 50 אגדה שבספר "ציו
 51 יעקב", שרב סודות
 52 התורה גנוזין בה,
 53 ומכפרת עונותיו של
 54 אדם, כמבאר בכתבי
 55 האריז"ל⁴⁵, והנגלות
 56 שבה - סודות התורה,
 57 הרי אמר, גנוזין באגדה
 58 שב'עין יעקב', והדברים
 59 הגלויים אודותם לומדים
- בחלק הנגלה של האגדה, הן דרכי ה' שילך בהם האדם,
 וישית עצות בנפשו במלי דשמיא - בעניני תורה ומצוות,
 ובמלי דעלמא, - בעניני עולם, וכידוע לכל חכמי לב. ונס
 ללמד מעט - בין מנחה
 למעריב, ב'שולחן ערוך'
 ארחתיים הלכות
 הצריכות לכל אדם, -
 שהרי החלק "אורח חיים"
 שב'שולחן ערוך' נחוץ
 לכל אחד לדעת הלכותיו,
 ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶:
 "כל השונה הלכות בכל
 יום בו", - מובטח לו
 שהוא בן עולם הבא, שהן
 הלכות ברורות
 ופסוקות הלכה
 למעשה, - לדעת איך

אגרת הקדש

על בן אהובי אחי

- ורעיי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד
 לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב
 כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא
 אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת
 עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל והנגלות שבה
 הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו
 במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב
 וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל
 אדם וע"ז ארו"ל כל השונה הלכות בכל יום בו שהן
 הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהא אור ע' תקעג ואילך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע"י נב, ב. 42. ח"ג עה, ב. 43. ע"פ ל' הכתוב - ירמי' יג, טו. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא, שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחרי צ"ל ת"ת דרכים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנה"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א.

38 הדבר מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת, אשר לכן ילמדו
39 הלכות שבת בעלות המנחה של שבת, וְכָל יְחִיד אֶל יִפְרֹשׁ
40 עֲצָמוֹ מִן הַצְּבֹר – בשעה שהציבור לומד הלימודים האמורים
41 ב"עין יעקב", "שולחן ערוך" וכדומה, אֶפְלוּ לְלַמֵּד עֵינָיו אַחֵר, –
42 גם כן אל יפרוש היחיד מן

הציבור, כִּי־אִם – יצטרף
44 בְּדַבַּר שֶׁהַצְּבֹר עֲסוּקִין
45 בו, וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר
46 שְׁלֵא יֵצֵא חֲחוּצָה –
47 בשעה שהציבור לומד אִם
48 לֹא יִהְיוּ עֹשְׂרָה מִבְּלַעְדוֹ,
49 וְעָלְיוֹ – על מי שיוצא
50 החוצה, אֲנִי – רבנו הזקן,
51 קוֹרֵא תְּפִסוּקָא⁵²: "וְעוֹבֵי
52 ה' – אלה שעוזבים תורתו
53 של ה' וְיָבְלוּ בּוֹ", כְּמוֹ
54 שְׁאֲמְרוּ רַז"ל⁵³ עַל כָּל
55 דָּבָר שֶׁבְּקִדְשָׁהּ, כִּי אִין
56 קִדְשָׁהּ כְּקִדְשֵׁי הַתּוֹרָה,
57 דְ"אִוְרֵיתָא וְקִדְשָׁא
58 בְּרִידֵיהוּא כְּלֵא חֵד" –
59 התורה והקדושה ברוך –
60 הוא הם דבר אחד, שלכן,
61 למרות שרבותינו ז"ל

62 אמרו זאת רק לגבי דבר שבקדושה, שבהם הענין של עשרה
63 מישראל (מנין) הוא תנאי שבלעדו אי אפשר לומר אותו דבר
64 שבקדושה, מהדשאין־כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן
65 ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישראל הם ביחד
66 – בכל זאת, כיוון שאין קדושה כקדושת התורה, וכשעשרה
67 מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים כאמור לעיל,
68 הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה – לכן מי שיוצא
69 החוצה ובגלל זה לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על־
70 דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל־ידו מופרע הדבר
71 שבקדושה. וְכָל תְּפִרֹשׁ מִן הַצְּבֹר כּוֹ", – אינו זוכה לראות
72 בנחמת הציבור⁵⁴, וְשׁוֹמֵעַ לִי – אומר רבנו הזקן, וְשִׁבְּוֹן בְּטַח,
73 וְכִימִינוּ וְכִימִינוּ תוֹשֵׁעַ יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּן לְכַתְּמָא⁵⁵, אֲמִן
74 כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן:

1 לעשות בפועל, כְּמִבְּאֵר בְּפִרוּשׁ רִשְׁיָא וְלִשְׁמָא⁴⁷. – שב"הלכות"
2 מתכוונת הגמרא להלכות ברורות, בלי השקלא־וטריא
3 והמחלוקת שבדבר, כפי שרש"י מפרש במגילה לפני המאמר
4 "כל השונה הלכות", אלא בנוגע להספד על "שונה הלכות"
5 שלמד את ההלכות עצמן
6 בלי השקלא־וטריא וכו',

7 ובמס' נדה על מאמר זה
8 עצמו מפרש רש"י, שאלו
9 הן משניות, ברייתות
10 והלכה למשה מסיני, שגם
11 הן בלי השקלא־וטריא של
12 הגמרא, ועל־דרך־זה
13 בנוגע ל"שולחן ערוך"
14 הכוונה להלכות פסוקות
15 ברורות הנוגעות למעשה.
16 וְכַשְׁבֵּת קִדְשׁ בְּעֻלּוֹת
17 הַמְּנַחָה – יַעֲקֹב
18 בְּהִלְכוֹת שְׁפֵת, כִּי
19 "הִלְכָתָא רַבְתָּא
20 לְשִׁבְתָּא", – שבת היא
21 הלכה גדולה, ישנן הרבה
22 הלכות שיש לדעת בנוגע
23 לשבת, וְכָל יָכוֹל הָאָדָם
24 לְבַשֵּׁל בָּהּ חֲסִדוֹשְׁלוֹם,

25 אֶפְלוּ בְּאִסּוּר כְּרַת וְסִקְלִיהָ, מִחֲסָרוֹן וְדִיעָה, – של הדינים,
26 וְ"שִׁנְגַת תְּלִמּוּד עוֹלָה וְדוֹן" חֲסִדוֹשְׁלוֹם, – כשעושים איסור
27 מבלי לדעת שזה איסור, ואי הידיעה הוא מפני שלא למד –
28 נחשב הדבר כאילו עשה זאת במזיד חסידוֹשְׁלוֹם, כפי שהמשנה
29 אומרת באבות⁴⁸. הרי שאפילו באיסורים של כרת וסקילה
30 יכולים להיכשל חסידוֹשְׁלוֹם כשלא יודעים הלכות שבת, וְאִין
31 צָרִיךְ לִזְמַר בְּאִסּוּרֵי דְבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁרְבוּ כְּמוֹ רְבוּ לְמַעְלָה,
32 וְכַפְרַט בְּאִסּוּרֵי מְקַצָּה דְשִׁכְיָחֵי טוֹבָא, – הקורים לעתים
33 קרובות מאד, וְחֲמוּרִים דְבָרֵי סוֹפְרִים – דמדרבנן, יוֹתֵר
34 מִדְּבָרֵי תּוֹרָה⁴⁹, כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ רַז"ל⁵⁰, שְׁכָל הַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי
35 חֲכָמִים אֶפְלוּ בְּאִסּוּר קָל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, – שהחכמים אסרוהו,
36 כְּמוֹ הָאוֹכֵל קֵדָם תְּפִלַּת עֲרֵבִית וְכַהֲאִי גִּזְנָא – וכדומה, חֵיב
37 מִיתָה בְּעוֹבֵר עַל חֲמוּרוֹת שְׁבִיתוֹתָא⁵¹. – על־כל־פנים נוגע

יום שבת קודש כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהוביי אחיי... עד עמ' קלח, כלבותם.

75 כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה
76 הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או

47. ראה ט"ז י"ד סרמ"ו סק"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל – טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו – בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". 52. ישע"י א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה". 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן – אולי – ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור וראה בנחמת הצבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א".

1 ובלב זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים
 2 תורה, ולכן תבע לעשות קביעות ברבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך"
 3 הלכה למעשה בין מנחה למערב. לאחר האגרת האמורה, באה האגרת
 4 הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה
 5 שמדברים בשעת התפלה. ואין
 6 הכוונה לדברים בטלים, אלא
 7 אפילו כשמדברים בתוכן של
 8 "סיפור בצרכיו", הוא מדבר
 9 אודות דברים הנצרכים לו,
 10 ואם היה מדבר בהם בזמן אחר
 11 (שלא בשעת התפלה) לא היה
 12 בזה משום חטא. שכן, הוא
 13 צריך לדבר אודות דברים
 14 אלה: אך אם הוא מדבר אותם
 15 בשעת התפלה, אומר רבנו
 16 הזקן, שהוא מראה בכך שאין
 17 הוא רוצה להתבונן ולראות
 18 את ההתגלות האלקית
 19 שהקדוש-ברוך-הוא מתגלה
 20 בשעת התפלה.

21 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבדרך כלל
 22 כבודו וגדולתו מוחבאים בחדי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים
 23 שיעלה בידם לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז
 24 בכל רחבי ממלכתו שיתאספו בזמן מסוים, והוא יראה להם כבוד
 25 מלכותו ויקר תפארת גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו
 26 מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש הוא נראה בעיני
 27 הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב בעיני
 28 לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב
 29 לו יותר לספר ולדבר או בענינים הנחוצים לו. יתירה מזו, הוא
 30 מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבון ובזיון כלפי המלך בעיני
 31 כל.
 32 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
 33 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננתם בגדולתו
 34 של הקדוש-ברוך-הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז
 35 בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם
 36 למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר
 37 ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחזן גדלות" למעלה,
 38 ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי
 39 מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל
 40 "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש-ברוך-הוא
 41 בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את המאמר¹
 42 "אם כיוון לכו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "וכיון פתיחן
 43 ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל² שהכוונה היא שחלונות היו
 44 פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לכו" היא, שפתח חלון

אגרת הקדש

כד אהובי אחי אל נא תרעו ריעים האהובים

ליוצרם ושנואים ליצרם ואל יעשה

אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר
 בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא
 עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט
 לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם
 ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומייחליו והמספר בצרכיו
 מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי
 כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון
 שנאמר עליו לא יחפוץ כסיל בתבונה כו' כמ"ש
 הזחר והארז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות
 ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות
 למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל

עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים
 66 ולישרים בבלותם".
 67 אהובי אחי, אל נא תרעו, רעים האהובים ליוצרם ושנואים
 68 ליוצרם, – צריכים הרי לעשות מה שהאזהב (הבורא)
 69 רוצה, ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, ואל יעשה אדם
 70 עצמו רשע שעה אחת – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה,
 71 לפני המקום, – לפני הקדוש-ברוך-הוא, אשר – הקדוש ברוך
 72 הוא, בחר בה מכל היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו,
 73 – של תפלה, שהיא עת רצון לפניו, להתגלות לבוא אל
 74 ה"מקדש מעט", – "בית המקדש" הקטן, כפי שנקרא בית
 75 הכנסת בו יהודים מתפללים³, לפקד לשכינת כבודו, השוכן
 76 אתם בתוך טומאותם⁴, – שגם במצב של גלות ושל טומאה –
 77 שוכנת בכל זאת השכינה עם בני ישראל, הרי בשעת הרצון של
 78 תפלה, בא כביכול הקדוש-ברוך-הוא לבקר את השכינה
 79 השוכנת איתם, ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו. – ובעת
 80 רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי וְהַמְסַפֵּר בְּצַרְכָּיו – מְרַאֶה
 81 בְּעַצְמוֹ שְׂאִינוֹ חָפֵץ לְהִתְבּוֹנֵן וְלִרְאוֹת בְּגִלּוֹי כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ,
 82 וְנַעֲשֶׂה מְרַכְבָּה טָמְאָה – נַעֲשֶׂה בֵּטַל כְּמוֹ מְרַכְבָּה לְכִסִּיל
 83 הָעֲלִיּוֹן, – לְקַלִּיפָה, הַנְּקֵרָא "כִּסִּיל הָעֲלִיּוֹן", שְׁנֵאמַר עֲלִיּוֹ:
 84 "לֹא יִחְפֹּץ כִּסִּיל בְּתַבּוּנָה כו'", כְּמוֹ שִׁפְתָּבו הַזָּהָר' וְהָאֵר'⁵
 85 וְל'⁶, דְּהֵינּוּ שְׂאִינוֹ חָפֵץ לְהִתְבּוֹנֵן וְלִרְאוֹת בִּיקַר תְּפִאֶרֶת
 86 גְּדוּלָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הַנְּגָלוֹת
 87 לְמַעְלָה בְּשַׁעָה זוֹ, – שְׁשַׁעַת הַתְּפִלָּה הִיא עֵת רִצּוֹן לְמַעְלָה,
 88 וְגַם – זֶה נִתְּגַלֵּה לְמַטָּה אֶל הַחֲפָצִים – בְּרִצּוֹן פְּנִימִי, לְהַבִּיט אֶל

1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם.

למלך. ועל כן - ולכן, קבעו חז"ל בתפלה: - שעליה להיות
 כאלו עומד לפני המלך. - שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך
 מלכי המלכים, מדוע, איפוא, אומרים "כאילו" עומד לפני
 המלך? אלא, הכוונה היא: על-כפל-פנים יהיה מראה בעצמו
 כאלו עומד בו - לפני

המלך, כך יראה עצמו
 לעין כל רואה בעיני
 בשר אל מעשיו ודבוריו,
 - שכל אחד יראה
 שמעשיו ודיבוריו הם כפי
 שהם צריכים להיות
 כשהוא עומד לפני המלך,
 אף שאין לו מושבה
 לכסיל. - להרגיש
 במחשבתו שבעמדו
 בתפלה הוא עומד לפני
 המלך, ועל זה הענין -
 שעומדים לפני המלך
 שקבע זמן זה להתגלות
 לכל הדורשים אותו,
 נתקן כל התפלות,
 למתבונן בהם היטב.
 ומי שאינו מראה כן -
 מתחייב בנפשו. ועליו
 אמרו בזה הקדוש:
 "דאנהיג קלנא בתקונא
 עלאה - הוא מכניס קלון
 בתיקון העליון, ואחיו
 פרוקא, - ומראה
 היפרדות (מקדושה) ולית
 ליה חלקא באלהא
 דישראל, - ואין לו חלק
 באלקי ישראל, רחמנא
 לאלו. - על כן - לכן,
 אומר רבנו הזקן,
 שליחותיהו דרז"ל קא
 עבידנא, - מקיים אני
 שליחותם של רבותינו ז"ל, לגזר גזרה¹⁶ שיה ללכל נפש, שלא
 לשוח שיחה במלה משייתחיל השליח צבור - החזן, להתפלל
 התפלה עד גמר קדיש בתרא, - עד סוף הקדיש האחרון,
 שחרית ערבית ומנחה¹⁷ וכו'. והעובר על זה בודון - ישב
 על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה, -

כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תבות התפלה
 הסדורה בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו - והבנתו,
 ונדרש נשמתו, ברכתיו: - כמו שכתוב: "לפי שכלו יהלל
 איש" - "יהלל" בתיב; - בלי וא"ו - שמשמעותו, שבהתאם
 לשכלו ולהבנתו בגדולת
 הקדוש-ברוך-הוא, מהלל
 האדם את הקדוש-ברוך
 הוא בשעת התפלה,
 ומלכותא דרקיע בעין
 מלכותא דארעא¹⁸, -
 מלכות השמים דומה
 למלכות על הארץ,
 להנהגת המלכות למטה,
 שדרך המלך להיות
 "הביון עיו"¹⁹ בחדרי
 חדרים, וכמה שומרים
 על הפתחים, (עד) אשר
 כמה וכמה מצפים ימים
 ושנים לראות עיו
 וכבודו, וכשעלה רצונו
 להתגלות לכל, והעביר
 קול בכל מלכותו
 להקהל ולעמד לפניו,
 להראותם כבוד מלכותו
 ויקר תפארת גדולתו, מי
 שעומד לפניו ואינו
 חושש לראותו ומתעסק
 בצרכיו - כמה גרוע
 וסכל ופתי הוא, ונמשל
 בכהמות נדמה כל
 הבריות. וגם הוא בזיון
 המלך בהראותו
 לפניו שאינו ספון בעיניו
 לקבל נחת ושעשועים
 מהביט אל כבודו ויפיו
 יותר מעסק צרכיו וגם
 הוא מתחייב בהם היטב
 ומי שאינו מראה כן
 מתחייב בנפשו ועליו
 אמרו בזה הקדוש באלהא
 דישראל ר"ל ע"כ שליחותיהו
 דרז"ל קא עבידנא לגזרה
 שיה ללכל נפש שלא לשוח
 שיחה במלה משייתחיל
 הש"ץ להתפלל התפלה
 עד גמר קדיש בתרא שחרית
 ערבית ומנחה וכו'.
 והעובר ע"ז בודון ישב על
 הארץ ויבקש מג' אנשים
 שיתירו לו נדוי שלמעלה
 ושב יותר מעסק צרכיו
 וגם הוא מתחייב בנפשו
 על הראות קלונו ובזיונו את
 המלך לעין כל רואה,
 ועל זה נאמר: "ובסילים
 מרים קלון", כלומר: אף
 שהוא כסיל - לא יהיה
 "מרים קלון", שיהיה
 נראה הקלון לעין כל,
 ועל הראותו קלונו של
 המלך לעיני כל, הוא הרי
 לא רק מבזה את המלך אלא
 מתחייב בנפשו

אגרת הקדש

כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תבות התפלה
 הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש
 נשמתו כדכתיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב
 ומלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא שדרך המלך
 להיות הביון עיוו בחדרי חדרים וכמה שומרים על
 הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים
 לראות עיוו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל
 והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו
 להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי
 שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו
 כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל בכהמות נדמה
 בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו
 לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט
 אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
 בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין
 כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף
 שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון
 לעין כל. וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני
 המלך עכ"פ יהי' מראה בעצמו כאלו עומד בו לעין
 כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין
 לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות
 למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב
 בנפשו ועליו אמרו בזה הקדוש באלהא דישראל
 עילאה ואחיו פרוקא ולית ליה חולקא באלהא דישראל
 ר"ל ע"כ שליחותיהו דרז"ל קא עבידנא לגזרה
 שיה ללכל נפש שלא לשוח שיחה במלה משייתחיל
 הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית
 ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בודון ישב על הארץ
 ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה ושב
 יותר מעסק צרכיו וגם

הוא מתחייב בנפשו למלך, על הראות קלונו ובזיונו את
 המלך לעין כל רואה, ועל זה נאמר: "ובסילים מרים
 קלון", כלומר: אף שהוא כסיל - לא יהיה "מרים קלון",
 שיהיה נראה הקלון לעין כל. ועל הראותו קלונו של המלך
 לעיני כל, הוא הרי לא רק מבזה את המלך אלא מתחייב בנפשו

9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוה"כ"פ - סד"ה שבת שבתון) בי' דרגת
 הביון עיוו למע' שזמה מוכן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכבר בשאר
 הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ניל בדא"פ לתרץ הסדר:
 שחרית ערבית (ואפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה
 הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)".

15 נֶפֶשׁ, וְלֹא עַל הַשׁוֹכֵחַ אוֹ שֶׁנִּזְקָקוּ מִפְּנֵי כְּמַה תְּבוֹת בְּלֹא
16 מִתְּבֻנָּה, שְׂאִינֵי צְרִיךְ הַתְּרָה כְּלָל, – שִׁיתִירוּ לוֹ אֶת הַנִּידוּי, וּמִי
17 שִׁדְבֵר בְּמוֹד וַיֹּאמֶר שֶׁהִיָּה זֶה שְׂלֵא בְּמִתְכוּיִן וְכוּ' – עֲלִיו הוּא
18 אומר: "וּבִחוּן לְבוֹת
19 וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צְדִיק"18,
20 "הַטִּיבָה ה' לְטוֹבִים –
21 לֵאלֹהֵי שְׁעוֹשִׂים טוֹב
22 וְשׁוֹמְרִים עֲצֻמָּם מִלְּדַבֵּר
23 כָּלֵל, וְלִישְׂרִים
24 בְּלְבוֹתָם"19: – שְׂלֵא
25 חֲשַׁבּוּ בְּלִבָּם לְדַבֵּר, אֵלֵא
26 נִזְקָקוּ מִפִּיהֶם כְּמַה תִּיבוֹת
27 שְׂלֵא בְּמִתְכוּיִן – גַּם לַחַם
28 יַעֲשֶׂה ה' טוֹב.

1 שמגיע למי שעובר על גזירה שגורו, "יִשָּׁב – יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה,
2 שְׂלֵא לְדַבֵּר יוֹתֵר בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה, וְרַפָּא לוֹ", וְלֹא חָל עָלָיו שׁוֹם
3 נִידוּי לְמַפְרָע כָּל עֵקֶר, – לֹא זֶה בְּלִבְד שִׁירְפָא מִהַנִּידוּי עַל
4 לְהַבֵּא, אֵלֵא תְּשׁוּבָה זֶה
5 גּוֹרֵמַת שְׂמִלְכַתְחִילָה לֹא
6 הִיָּה עֲלָיו שׁוֹם נִידוּי, כִּי
7 מִתְּחִלְתּוֹ לֹא חָל –
8 הַנִּידוּי, כִּי־אִם עַל
9 הַמְּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים,
10 שְׂאִינֵם חוֹשְׁשִׁים כְּלָל
11 לְבַקֵּשׁ בְּפִרְה מִן הַשְּׂמִים
12 וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעוֹן
13 כְּלִילֵי הַזֶּה, וְגַם דְּוִקָּא
14 בְּשִׂמְדִּבְרִים בְּדוֹן בְּשִׂמְטָא

אגרת הקדש

ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר
כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם
חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות
על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בודון
בשאת נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה
תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לכות
וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

17 הוֹרָה לַעֲשׂוֹת כְּדַעְתּוֹ, חַיִּיב חֲנֻק, שְׁנַאֲמַר (שם יז יב) 'וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
18 כְּדוֹן לְבַלְתֵּי שְׂמַע וְגו', וּמַת הָאִישׁ הַהוּא', וּמִשְׁמַע מִ'יעֲשֶׂה' שְׂאִינֵי
19 חַיִּיב עַד שְׁיִזְרָה לַעֲשׂוֹת.
20 זְקַן מִמְרָא הוּא דוּוֹקָא אִם רֵאוּי לְשַׁבַּת בְּבֵית דִּין, אֲבַל תְּלַמֵּיד בֵּן
21 פְּחוּת מֵאַרְבַּעִים שָׁנָה שְׂאִינֵי רֵאוּי לְהוֹרָאָה, שְׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת נִגַּד
22 הַסְּנַהֲדְרִין, כְּטוֹר מִמִּיתָה, שְׁהֵרִי אֵינן לְסִמּוּךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, וְנִמְצָא
23 חוֹמְרֵי קוּלֵי – הַחוֹמְרָא שְׂאִינֵי רֵאוּי לְהוֹרוֹת גּוֹרֵמַת לְהַקֵּל עֲלָיו
24 לְפִטְרוֹ מִמִּיתָה.

נמרא

17 נאמר בפרשת זקן ממרא (דברים יז ח), 'כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דְּבַר לְמִשְׁפָּט בֵּין
18 דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבַת בְּשַׁעְרֵיךָ וְקָמַתָּ
19 וְעָלִיתָ אֶל הַמִּקְוֶה אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
20 בְּרִייתָא הַדּוֹרֶשֶׁת פְּסוּק זֶה: תִּנּוּ רַבָּנָן, נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ 'כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ
21 דְּבַר', וְלִמְדוּנו מִלְּשׁוֹן יִפְלֹא,

1 עזרת ישראל, וְאָחַד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַנְּזוּת שְׂבַחֲלָקָה הִיָּתָה בְּתוֹךְ
2 הָעוֹרָה.
3 בְּאֵין הוֹקֵן וּבֵית הַדִּין שְׂבַעִירוֹ, לְזָה – לְבֵית הַדִּין שְׂעַל פֶּתַח חַר הַכִּיּוֹת,
4 וְאִמְרָ לַחֵם הוֹקֵן, כְּךָ דְּרִשְׁתִּי בַּהֲלַכָּה זֶה, וְכְךָ דְּרִשְׁתִּי חֲבִירֵי שְׂלֵא
5 כְּמוֹתִי, כְּךָ לִימְדֵתִי, וְכְךָ לִימְדוּ חֲבִירֵי. אִם שְׂמַעוּ בֵּית הַדִּין הַיּוֹשֵׁב
6 שֵׁם מַה הַדִּין, (אמר) [אומרים] לָהֶם, אִם קִיבַל הוֹקֵן אֶת דַּעְתָּם,
7 מוֹטֵב, וְאִם לֹא – וְאִם אֵינן לְבֵית הַדִּין קְבֵלָה בְּדִין זֶה, אוֹ שְׁהוֹקֵן אֵינֵי
8 מְקַבְּל דַּעְתָּם, בְּאֵין לָהֶן הוֹקֵן וּבֵית דִּין שְׂבַעִירוֹ לְאוֹתָן הַיּוֹשֵׁבִים
9 בְּבֵית דִּין שְׂעַל פֶּתַח עוֹרָה, וְאִמְרָ, כְּךָ דְּרִשְׁתִּי וְכְךָ דְּרִשְׁתִּי חֲבִירֵי, כְּךָ
10 לִימְדֵתִי וְכְךָ לִימְדוּ חֲבִירֵי, אִם שְׂמַעוּ, (אמר) [אומרים] לָהֶם, וְאִם
11 לֹא, אֵלֵי וְאֵלֵי – הוֹקֵן וּבֵית דִּין שְׂבַעִירוֹ עִם בֵּית הַדִּין שְׂבַפְתַּח
12 הָעוֹרָה, בְּאֵין לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל – סְנַהֲדְרִין שֶׁל שְׂבַעִים וְאַחַד דִּינִים
13 שְׂבַלְשַׁבַּת הַנְּזוּת, שְׂמַמְנֵי יוֹצֵא תוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (דברים יז ח)
14 וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמִּקְוֶה הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה'.
15 חוֹר הוֹקֵן לְעִירוֹ וְלֹא קִיבַל דְּבָרֵי הַסְּנַהֲדְרִין, אִם שְׂנֵה וְלִמְדוּ לְאַחֲרִים
16 כְּדָרְךָ שְׁהִיָּה לְמַד לְפָנַי כֵּן, אֶךְ לֹא הוֹרָה כֵּךְ לְמַעֲשֶׂה, כְּטוֹר, וְאִם

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

5 בעשירי לשמור עוד יום, הבא עליה באותו לילה חייב כרת.
6 רב פפא ממשיך לבאר את הברייתא לשיטת רבי מאיר: 'מִשְׁשָׁמְט, זֶה
7 תְּדִין', דִּהְיִינוּ דִּין הַגְּלַמְד מְגוֹזֵרָה שׁוּה וְכַמְבוּאָר לְעִיל,

1 בטהרה אלא טובלת בלילה ומותרת, אֶךְ עֲשִׂירֵי לֹא כְּעֵי שִׁמּוּר –
2 כֵּךְ גַּם הַרוּאָה בְּיוֹם הַעֲשִׂירֵי אֵינָה שׁוֹמְרַת אֶת הַיּוֹם הָאֶחָד עֶשֶׂר
3 בְּטַהֲרָה, אֵלֵא טוֹבֵלַת בְּלִילָה. וּמַחְלוּקַת זֶה הִיא בְּדַבֵּר שִׁישׁ בּוֹדוּנו
4 כְּרַת וּבִשְׂגָגָתוֹ חֲטָאָה, כִּיּוֹן שְׂאִם הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹחֲנָן שְׂעַל הַרוּאָה

יום ראשון

יום ראשון

יח תשרי, ב דחומה"ס [בחו"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: וההפרש . . . קלו עמלה בה.

אומרים "אום אני חומה" וגם "אדון המושיע", אבל אין מקיפים אלא פעם אחת. אומרים תבת "הושענא" הן בראש והן בסוף – באותם האותיות שאומרים השליח צבור בקול רם. בהשאר – אומרים רק פעם אחת. מנהגנו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע".
מדיקים? עצות הקף שלם, ומשלימים באות "ת".

יום שני

יום שני

יט תשרי, ג דחומה"ס [בחו"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: אבל ההשראה . . . 272 לגמרי.

איתא [מובא בספרים], שכל השנה באמרו בשמונה עשרה "ואת כל מיני תבואתה לטובה", צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג – במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש – ואז במילא תהיה כל התבואה לטובה.

יום שלישי

יום שלישי

כ תשרי, ד דחומה"ס [בחו"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.
תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בצת הנענועים צריך להגיע עד התורה, מקום שמכים באמירת "אשמנו".
אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתנודות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל ידי הכבוד ראש שקדם התפלה, שמתמרמר בנפשו, על-ידי-זה דוקא יכול להיות אחר-כך התפעלות המדות בתפלה.

יום רביעי

יום רביעי

כא תשרי, הושענא רבה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא – היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובכרב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.
קדם הלל מסיירים שתי הכריכות שעל הלולב, ונשארים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערוב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

יום
חמישי

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו"קו.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בספה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי בכלות – ולישראל עמו.

אין אומרים ה"יהי רצון" ביציאה מן הספה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה עניני פגנות ויחודים עליונים, אלא שבראש השנה הם בענין העליה ובשמיני עצרת הם בענין ההמשכה. בראש השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרירות עצומה, ובשמיני עצרת היא בקו השמחה.

יום
שישי

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחו"ל. בא"י – אסרו חג] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים בפנים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח"קיב.

תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" – אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותומכיה מאשר" – אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" – כדאיתא בזהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל-ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין-סוף ברוך-הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

שבת
קודש

ה'תש"ד שבת כד תשרי, אסרו חג [בחו"ל]

מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשפמה. יום התועדות.

הפטורה: כה אמר – ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג"קית.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתועדות – פארבריינגען – ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרכי החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאהבת ישראל.

רפא דרפא [ברוב המקרים], הנה בכל התועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על-מנת ללמד ולקיים. – והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור-המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנשי" ללמדו היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתועדות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ח

שני סוגי קימה

– לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור. ואם החכם נמצא בריחוק מקום ואין ניכר שקם לכבודו, הרי אין הוא מתהדר בכך ולכן אין צריך לקום, אך לגבי רבו מצאנו שחיוב העמידה חל לא רק בשעה שרואהו אלא מיד שיודע שרבו עומד להופיע ונמצא בסמוך לו, כבר חייב לעמוד מפניו. וטעם החילוק:

החובה לעמוד בפני תלמיד חכם היא לצורך החכם – כדי שיקבל את הכבוד מהמכבד. ולכן, כאשר אין הוא מתכבד בקימה זו אין בה חובה כלל ולכן בריחוק מקום אין צריך לעמוד מפניו, וכן אין צריך לעמוד מפניו בבית המרחץ כי הישיבה שם אינה ישיבת קבע אלא לצורך הרחיצה וממילא עומד לקום מיד ואין ניכר שעומד לכבודו, אבל חובת העמידה בפני רבו אינה רק לצורך הרב, אלא חיוב על התלמיד מצד עצמו לנהוג בדרך כבוד לרבו ולכן היא קיימת בכל אופן, גם כאשר אין הרב מתכבד בכך.

(אור אברהם)

הלכות תלמוד תורה פרק ו, הלכה ב: אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא - שְׁנֵאמַר: "תְּקוּם, וְהִדְרַתְּ", קוּמָה שֶׁשָׁשׁ בָּהּ הַדוּר.

בשני פרקים עוסק הרמב"ם בחיובי כבוד חכם: בפרק הקודם מדובר על חיוב הכבוד של תלמיד לרבו, ובפרק זה מדובר על דיני הכבוד לכל תלמיד-חכם, אע"פ שאינו רבו. וכאן כתב הרמב"ם שאין עומדים בפני תלמיד חכם בבית המרחץ. ונחלקו המפרשים בשיטתו. יש אומרים שדין זה נאמר גם לגבי חיוב העמידה מפני רבו (להם משנה), אך יש אומרים כי מכך שהרמב"ם הביא דין זה רק כאן ולא בפרק הקודם העוסק בדיני כבוד רבו, מוכח שמפני רבו צריך לעמוד אפילו בבית המרחץ (ארבעה טורי אבן).

ויש חילוק נוסף בין הדינים: לגבי עמידה מפני תלמיד-חכם נאמר בגמרא שאין לעמוד מפניו כאשר הוא נמצא בריחוק מקום, ודרשו "תקום והדרת

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ח

מתי מועילה חזרה תוך כדי דיבור?

ומחדשת הגמרא שבדברים אלה 'תוך כדי דיבור' – לאו כדיבור.

ומדוע שונים המגדף ועובד ע"ז משאר דיני התורה הנעשים על ידי דיבור שמועילה בהם חזרה תוך כדי דיבור? מבאר הר"ן (שם):

כשאדם עושה פעולה, בדרך כלל אין לו עדיין גמירות דעת בשעת מעשה ומסתמך על כך שיוכל לחזור בו תוך כדי דיבור ומשום כך יכול לחזור בו. ואילו פעולות אלו של מגדף ועובד ע"ז שהן חמורות ביותר, נעשות בדעה גמורה, ולכן לא מועילה בהן חזרה.

וה"ד המלך' מבאר:

אף שהמגדף ועובד עבודה זרה הם עבירות שבדיבור, מכל מקום דיבור זה נחשב כמעשה שהרי נאמר "והנפש אשר תעשה... את ה' הוא מגדף" (במדבר טו, ל) וחיוב סקילה. ולכן, חזרה בדיבור לא מבטלת את המעשה.

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ט: מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּו בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר, אֵינוֹ בְּלוּם, אֶלָּא בֵּינָן שְׁנֵי מַגְדֵּי בְּעֵדִים, נִסְקָל.

כלל הוא (נדריים פז, א) שבכל התורה "תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ואם אדם חוזר בו מדבריו תוך כדי דיבור, דבריו הראשונים בטלים. אך במגדף (מכרך' את ה') ובעובד עבודה זרה (ועוד כמה הלכות) אינה מועילה חזרה תוך כדי דיבור.

וב'שיטה מקובצת' (שם) הקשה: הרי המגדף והעובד ע"ז עברו עבירה, ואיך היה עולה על הדעת שאפשר לבטלה למפרע. וכי המחלל שבת, למשל, יכול לבטל את העבירה לאחר מעשה?

ומתוך: בעבירה כגון חילול שבת, וודאי שאינה מועילה חזרה אף תוך כדי דיבור, כי אין דיבור מבטל מעשה, מה שאין-כן בעבירה בדיבור אפשר לבטלה תוך כדי דיבור. ולכן במגדף שהעבירה היא על ידי דיבור, וכן בעובד ע"ז שהפעולה היא (להלן פ"ג ה"ח) "שהגביה לבינה ואמר לה 'אלי אתה' וכל כיוצא בדיבור", היה מקום לומר שתועיל חזרה.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ח

הטף והנשים בעיר הנידחת

הנידחת (שזמנו להורגם 'לפי חרב, טף ונשים) אם יזימו אותם, לא יהיה ניתן להעניש את נשותיהם וזרעם. ואם כן, איך מקבלים עדות על אנשי עיר הנידחת והרי זו 'עדות שאי אתה יכול להזימה' כי אם יזימו אי אפשר לקיים בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם', ועדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות?

ותירץ הגר"י ענגל (גליוני הש"ס, מכות ב, א) על פי דברי ה'מרדכי' (סנהדרין ס"ו תרטו בשם מהר"מ), שהקטנים (וכן הנשים) נהרגים רק אם עבדו עבודה זרה (והחידוש הוא שנהרגים

הלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ו: וְהַיָּאֵף דִּין עִיר הַנִּדְחָת...? הַדָּחָה כָּל הָעִיר אוּ רָבָה... מִבֵּין אֵת כָּל נַפְשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חֶרֶב, מֵאֵף וְנָשִׁים.

והקשו אחרונים (חתם סופר ח"מ ס"ו כד, מנחת חינוך מצוה תסד ועוד):

מבואר בגמרא (מכות ב, א) שאין להטיל עונש של עדים זוממין על זרעו או על אשתו שנאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם' - 'לו ולא לזרעו'. ואם כן, גם עדים המעידים על אנשי עיר

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קכג

עדות העדים היא רק על יחידים שבעיר שעברו עבודה זרה, ועדותם היא כרין ולאחר התראה אלא שאחר כך בית דין הגדול "דורשים וחוקרים עד שידעו בידיעה ברורה שהודחה כל העיר או רובה" ומחילים על העיר דין 'עיר הנידחת', וכך נגמר דין הנשים והטף. אך אין זה מכוח העדות, ולקביעת בית דין שזו עיר הנידחת לא צריכים עדים. וכיון שעדותם היא רק על היחידים, יכול להתקיים בהם 'כאשר זמם'.

אף שאינם בני עונשין). ואם כן, עדות העדים היא על הקטנים עצמם החייבים מיתה על חטאם (ולא מחמת אביהם), ואם יזממו יקיימו בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם' כהלכה. אך משמעות הרמב"ם היא שהנשים והטף שבעיר הנידחת נענשים אף שהם עצמם לא חטאו (מגדל עוז כאן, מנחת חינוך שם, וכיון שלעדים עצמם אי אפשר יהיה לעשות כאשר זממו (להעניש גם את הנשים והטף) הרי לא יתקיים הדין 'ועשיתם לו כאשר זמם'!
ומבאר בספר 'עבודת המלך':

חומרת איסור עבודה זרה יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ח

פרוטה. ב. אם בעתיד יהיה ניתן להפיק מהאפר הנאה בשווי פרוטה אכן יכול לקדש ב'נשרפין', ומה שאמרו שאין לקדש באיסורי הנאה הוא כאשר גם כשיהיו אפר לא יהיה בהם שוה פרוטה.

ועל התירוץ השני הקשה הרשב"א מדברי התוספתא (קידושין ד, ז): "המקדש באשירה ופירותיה, בעיר הנידחת וביושביה... אינה מקודשת", נמצא ש"אף על פי שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משווה פרוטה – אינה מקודשת", היפך דברי התוספות שאם יש שווי פרוטה באפר של איסורי הנאה מקודשת?

וה'שער המלך' (חמץ ומצה ג, יא) מיישב: "הרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין, הא קתני בברייתא דאפרן אסור, וכתבו התוס' בסוף תמורה דהאי טעמא משום דכתיב 'ולא ידבק'..." כלומר, באשירה ועיר הנידחת יש איסור מיוחד (הנלמד מהפסוק 'ולא ידבק') שגם האפר אסור בהנאה. ולכן, גם אם יש בו יותר משווה פרוטה אינה מקודשת.

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה י: עֲבֹדָה זָרָה או אֲשֵׁרָה שְׁנִשְׂרָפָה, אִפְרָה אִסוּר פְּהִנָּאָה.

וכתבו התוספות (תמורה לר, א ד"ה הנשרפין) שהלכה זו, שאשירה אסורה לעולם וגם אפרה אסור, מקורה מהכתוב (דברים יג, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן דעת רש"י (חולין פט, א) לענין אפר עיר הנידחת שגם הוא אסור לעולם, והדבר נלמד מהפסוק 'ולא ידבק'.

והנה, שנינו (קידושין נו, ב): "המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה... אינה מקודשת". ופירש רש"י שאי אפשר לקדש בהם משום שאסורים בהנאה.

והקשו התוספות (פסחים כט, ב): מדוע אינה מקודשת והרי "כל הנשרפין – אפרם מותר" ואם כן אפשר לקדש גם באיסורי הנאה, שהרי לאחר השריפה יכול להשתמש באפרם ובהנאה זו הוא מקדש!

ותרצו: א. כיון שכעת אין בדברים אלו שוה פרוטה אינו יכול לקדש בהם גם אם בעתיד אולי כן יהיה בהם שוה

מעשי האמוראים על פי רוח הקודש יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ח

ללכת לבבל לשמואל, ואמר לתינוק "פסוק לי פסוקך", ואמר לו התינוק את הפסוק (שמואל א, כח): "ושמואל מת", ו'נמנע מלעשות מעשה מפני הפסוק שאמר לו התינוק'!

ומתרג' הב"ח (יר"ד שם): גם לדעת הרמב"ם, "דווקא בשאר אדם אסור לכוון מעשיו על פי התינוק דהוה ליה נחש, אבל לגבי רבי יוחנן ורב ששת דכל מעשיהם ועניניהם על פי רוח הקודש", אמירתם לתינוק 'פסוק לי פסוקך' נחשבת כאילו שאל בדבר ה'.

וכך יש לבאר את המסופר ב'מדרש אסתר' (אסתר רבה פ"ז, יז) שלאחר שנחתמה הגזירה והמן נפגש עם מרדכי, ראה מרדכי "שלשה תנוקות שהיו באים מבית הספר.. שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקך, א"ל אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא... כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה.. על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו" – שלמרדכי הדבר מותר "כאילו שאל בדבר ה'".

הלכות עבודה זרה פרק יא, הלכה ה: הַשׁוֹאֵל לְתִינוּק: 'אִיזוּ פְּסוּק אֶתָּה לְמֹד? אִם אָמַר לוֹ פְּסוּק מִן הַתְּרֵבוֹת, יִשְׁמַח וְיֹאמַר: 'זֶה סִמְּךָ טוֹב.. הוֹאֵל לֹא פֶּן מַעֲשִׂי וְלֹא נִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת, אֲלֵא עָשָׂה זֶה סִמְּךָ לְעֲצֻמוֹ לְדַבֵּר שֶׁכָּבַר הָיָה - הָרִי זֶה מֵתָר.

לדעת הרמב"ם כאן אסור לאדם לכוין את מעשיו לפי סימנים ומותר רק לקבל סימן על מה שכבר היה (בית יוסף יר"ד סי' קעט), אך הסמ"ג (מצוות ל"ג, נא, הובא בב"י שם) כתב: "מצנינו כמה גדולים שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקך ועושים מעשה על פי הפסוק, וחושבין זה כעין נבואה". וכן כתב הרמ"א (שר"ע שם סי' ה): מותר לומר לתינוק פסוק לי פסוקך, ומשמעות דבריו "דאפילו לעשות מעשה ולסמוך עליו לעתיד על הפסוק מותר דחשיב קצת נבואה" (ש"ך שם סק"ה).

והקשה ה'בית יוסף' (שם) על הרמב"ם מהמסופר בגמרא (גיטין סח, א, וחולין צה, ב) על אמוראים שביקשו מתינוק 'פסוק לי פסוקך והתנהגו על פי זה'. כמו רבי יוחנן שרצה

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ח

ווידוי היחיד ווידוי השליח-ציבור

אותם ידי חובתם, ולכן ברוגע שסיים את ברכות תפילת שמונה-עשרה והסתיימה השליחות, נגמרה תפילתו ואם יתוודה אז אין הווידוי 'לפני ה'' ולכן עליו להתוודות באמצע התפילה.

ועוד יש לבאר:

בתחילת ההלכה כותב הרמב"ם: "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל – ליחיד ולרבים". ומכך עולה כי ביום הכפורים קיימות שתי כפרות נפרדות – כפרת הציבור וכפרת היחיד. וזהו יסוד שני הווידויים - של יחיד ושל שליח ציבור: ווידוי היחיד הוא כנגד תשובת וכפרת היחיד, ווידוי הש"ץ הוא כנגד תשובת וכפרת הציבור.

ולכן ווידוי הש"ץ נעשה בתוך התפילה, יחד עם הזכרת זכות אבות וכריתת הברית באמירת 'כי אנו עמך ואתה אלוקינו, אנו בניך ואתה אבינו...', כי בקשת הכפרה מצד זכות האבות וכריתת הברית שייכת דווקא לכוח הציבור בכללותו.

(הררי קודם, ח"א סי' קא)

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ז: יום הכפורים - הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים... לפיכך, תיבין הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכפורים... ותיבין מתוךך? יחיד, אחר התפילה; ושליח ציבור, באמצע התפילה בכרחה רביעית.

יש להבין: מהו טעם החילוק בין ווידוי היחיד לוידוי השליח-ציבור? והביאור:

בתחילת הלכות תשובה כותב הרמב"ם: "חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא". ומאחר והווידוי צריך להתקיים 'לפני ה'', הרי הזמן המתאים לכך הוא בעת התפילה, כאשר האדם עומד לפני ה'.

ובנקודה זו יש הבדל בין תפילת היחיד לתפילת הש"ץ: היחיד, אף שסיים את הברכות של תפילת שמונה-עשרה, הרי כל זמן שלא עקר את רגליו עדיין הוא נחשב עומד לפני ה' ולכן אמירת הווידוי בסיום תפילת שמונה-עשרה נחשבת 'לפני ה''.

אך תפילת הש"ץ היא בתור שלוחו של הציבור להוציא

שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ח

למה נענשו המצרים?

על הניזק משמים, כי המזיק עשה על פי בחירתו, ומה שנגזר מן השמים הרי "הרבה שלוחים למקום". כלומר, אף שבבחירתו להזיק מתבצעת גזירת שמים, אינו פטור מעונש כי הרבה שלוחים למקום ואין הכרח שדווקא הוא יהיה השליח להזיק.

ולפי זה, העונש שקיבלו המצרים אינו על הסבל שהסבו לישראל שעליהם כבר נגזר "ועבדום וענו אותם" אלא על רשעות ליבם של המצרים ובחירתם ברוע כדי להזיק לישראל.

ואף פרעה מלך מצרים שהגזירה היתה חייבת להתבצע על ידו כיון שהיה השליט במדינה ולכאורה לא יכול היה להימנע מלבצע את הגזירה, הרי כיון שכוונתו לא היתה כדי לקיים את ציווי הקב"ה אלא עשה זאת מרשעות לבו, נענש על רוע בחירתו. וכך כתב ה'תוספות יו"ט' (אבות פ"ב מ"ח) שפרעה "לא פעל ועשה לקיים מאמרו של הקב"ה אלא ודון לבו השיאו כך".

(לקוטי שיחות כו, ענף 153)

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ה: כתוב בתורה: "ועבדום וענו אתם", הרי גזר על המצרים לעשות רע... ולמה נפרע מהן... הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה כהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עליי שיהיה רשע... וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמרעים לישׂראל, אלו לא רצה להתרע להן, הרשות בידו - שלא גזר על איש ידוע...

והשיג הראב"ד: אף שהקב"ה לא גזר על איש ידוע, עדיין יכולים המצרים לטעון: אם לא היינו מעבידים ומענים את ישראל, "לא נתקיימה גזירתך"! ואת הקושיה למה נענשו המצרים מיישב הראב"ד: "הבורא אמר 'ועבדום וענו אותם' והם עבדו בהם בדרך והמיתו מהם... כענין שנאמר (זכריה א, טו) 'אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה', לפיכך נתחייבו".

אך משמעות דברי הרמב"ם היא שכל מה שעשו המצריים היה בכלל גזירת הקב"ה "ועבדום וענו אותם". ואפשר לבאר על פי דברי אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' (ריש סי' כה) שהמזיק לחברו "מתחייב בדיני אדם ובדיני שמים" אף שהנזק נגזר

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

- 1 כשנמצא בשתי פתלים בבית, בקרן זוית - בפינה שבין הכתלים,
- 2 וארבו יהיה יחד בשני גרסין מחוברים, ויקחו בגרסין, ונמצא שעל
- 3 כל קיר ישנו שיעור נגע, שהוא גריס על גריס.
- 4 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי אלעזר רבי שמעון שנגע מטמא
- 5 רק בפנית הבית. משום דרתיב בסטוק לגבי מראה הנגע (ויקרא יד לו)
- 6 'ומראיהו שפל מן תקירו', ומשמע קיר אחד, ורתיב שם 'הנה הנגע
- 7 בקירות הבית' בלשון רבים, ומשמע שעל הנגע להיות בקיר אחד,
- 8 אך במקום הנחשב לשני קירות, ואיזהו קיר שהוא בקירות, הוי
- 9 אומר זה קרן זוית, שבה מחוברים שני הקירות. רבן חולקים על

- 10 רבי אלעזר, וסוברים שאין הנגע צריך להיות בקרן זוית דווקא.
- 11 ומחלוקת זו נוגעת לדבר שזונו כרת, שאם נכנס אדם לבית שיש
- 12 בו נגע שלא בקרן זוית, לרבנן נטמא ואם נכנס לבית המקדש הוא
- 13 חייב כרת, ולרבי אלעזר אין הנגע מטמא.
- 14 ולגבי נגעי בגדים נחלק הזקן בפלוגתא דרבי (יונתן) בן אבטילמוס
- 15 ורבנן, דרתיב, בגד שנמצא בו נגע הרי הוא טמא, והכהן מסגירו,
- 16 ואם נראים בו לאחר מכן סימני טומאה יש לשרוף את הבגד (ויקרא
- 17 יג.ג). ונחלקו התנאים לגבי אחד הסימנים, רבי (יונתן) בן אבטילמוס
- 18 אומר, כגון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ח כ"ד תשרי תשע"ח

נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חינוס; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב). (10) (סנהדרין קי). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

ב. איזהו חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו¹⁷, ורבו קיים, ואף-על-פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם¹⁸; וכל המורה הלכה בפני רבו, חיב מיתה¹⁹.

(17) (ברכות כו:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותיו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין ג.ס.).

ג. היה בינו ובין רבו שנים-עשר²⁰ מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב²¹. ולהפריש מן האסור²² - אפילו בפני רבו מתר להורות. פיצד? כגון שראה אדם עושה דבר האסור, מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו - יש-לו להפרישו ולומר לו: דבר זה אסור! ואפילו בפני רבו, ואף-על-פי שלא נתן לו רבו רשות, שכל מקום שיש חלול ה', אין חולקין כבוד לרב²³. במה דברים אמורים²⁴? בדבר שנקרה מקרה²⁵; אבל לקבץ עצמו להוראה, ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו²⁶, אלא-אם-כן נטל רשות מרבו.

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ח

הלכות תלמוד תורה

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

א. פֶּשֶׁם שְׁאֵדָם מְצוּהָ בְּכַבּוּד אֲבִיו וְיִרְאַתוֹ, כִּף הוּא חֵיב בְּכַבּוּד רְבוֹ² וְיִרְאַתוֹ יֵתֵר מֵאֲבִיו³; שְׁאֲבִיו מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרְבוֹ, שְׁלֵמֵדוֹ חֻמְהָ, מְבִאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁴. רָאָה אֲבִדַת אֲבִיו וְאֲבִדַת רְבוֹ - שֶׁל רְבוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אֲבִיו. אֲבִיו וְרְבוֹ נוֹשְׂאִים בְּמִשְׁאָל - מִנִּיחַ אֶת שֶׁל רְבוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן שֶׁל אֲבִיו⁵. אֲבִיו וְרְבוֹ שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה - פּוֹדֶה אֶת רְבוֹ⁶, וְאַחֲרֵי-כֵן פּוֹדֶה אֶת אֲבִיו. וְאִם הָיָה אֲבִיו תְּלִמִיד-חֶכֶם - פּוֹדֶה אֶת אֲבִיו תְּחִלָּה⁷; וְכֵן אִם הָיָה אֲבִיו תְּלִמִיד-חֶכֶם, אַף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ שְׁקוּל כְּנֶגֶד רְבוֹ⁸ - מְשִׁיב אֲבִדַתוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן מְשִׁיב אֲבִדַת רְבוֹ. וְאִין לֵף כְּבוֹד גְּדוֹל מִכְּבוֹד הָרֵב, וְלֹא מוֹרָא מְמוֹרָא הָרֵב. אֲמָרוּ חֻמְיִים⁹: מוֹרָא רְבֵךְ כְּמוֹרָא שְׁמִים; לְפִיכֵךְ אֲמָרוּ¹⁰: כֹּל הַחוֹלֵק¹¹ עַל רְבוֹ, כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֹאֲמָר: "בְּהִצְתָּם עַל ה'"¹²; וְכֹל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה¹³ עִם רְבוֹ, כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֹאֲמָר: "אֲשֶׁר רְבוֹ כָּנִי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדַּשׁ בָּם"; וְכֹל הַמְתַּרְעֵם¹⁴ עַל רְבוֹ, כְּמְתַרְעֵם עַל ה', שְׁנֹאֲמָר: "לֹא עֲלִינוּ תְּלַנְתִּיכֶם כִּי עַל ה'"; וְכֹל הַמְהַרְהֵר¹⁵ אַחֵר רְבוֹ, כְּאֵלוֹ מְהַרְהֵר אַחֵר שְׂכִינָה, שְׁנֹאֲמָר: "וַיִּדְבַר הָעַם בְּאַלְהִים וּבְמִשְׁה"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו ....". (4) (בבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבבי חיינו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלווייה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל

1 ולא²⁷ פל מי שמת רבו, מתר לו לישב ולהורות
2 בתורה; אלא-אם-כן היה תלמיד שהגיע
3 להוראה²⁸.

15 "אָחְזוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קִטְנִים מְחַבְּלִים
16 פְּרָמִים".
(29) (אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חללו. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

17 ה. וְאָסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקָרוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֶפְלוּ
18 שְׂלָא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שְׂיִהִיָּה הַשֵּׁם פְּלָאי, שְׂפָל
19 הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שְׂהוּא פְּלוּנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאֶפְלוּ
20 לְקָרוֹת לְאַחֵרִים שְׂשָׂמָם כְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּדָרְךָ
21 שְׂעוֹשֶׂה כְּשֵׁם אָבִיו³³; אֶלָּא יִשְׁנֶה אֶת שְׂמֵם³⁴, אֶפְלוּ
22 לְאַחַר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שְׂיִהִיָּה הַשֵּׁם פְּלָאי³⁶, שְׂפָל
23 הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שְׂהוּא פְּלוּנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ
24 יִחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּדָרְךָ שְׂנוֹתְנִים לְרַעִים וּמְחַזְרִים זֶה
25 לְזֶה³⁸; אֶלָּא שׁוֹחֵה³⁹ לְפָנָיו וְאֹמֵר לוֹ בְּיָרְאָה וְכַבֹּד:
26 שְׁלוֹם עֲלֶיךָ, רַבִּי! וְאִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יִחְזִיר
27 לוֹ: שְׁלוֹם עֲלֶיךָ, רַבִּי וּמִוֹרֵי⁴⁰!

(32) (סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים ב ת, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. (34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. (35) של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). (36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומוברל משאר שמות בני-אדם. (37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששםם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:). את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. (38) (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". (39) כורע לפניו ושואל בשלוחו (תנחומא, בעלותך אות יא). (40) (ברכות ג).

28 ו. וְכֵן לֹא יִחְלַץ תְּפִלָּתוֹ לְפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא יִסְבֵּא⁴², אֶלָּא
29 יִישַׁב כְּיֹשֵׁב לְפָנָיו הַמְּלָךְ⁴³. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, לֹא לְפָנָיו⁴⁴
30 רַבּוֹ וְלֹא לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאִין צָרִיף לוֹמַר,

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין ג, ט), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמותר לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמותר לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושה כתובים ומנחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

4 ד. וְכָל תְּלָמִיד שְׂלָא הֵגִיעַ לְהוֹרְאָה וּמוֹרָה - הָרִי זֶה
5 רְשָׁע, שׁוֹטֵה וְגַס הָרוּחַ²⁹, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "פִּי רַבִּים
6 חָלְלִים הִפְלִיחָה³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכָם שְׂהֵגִיעַ לְהוֹרְאָה
7 וְאִינוּ מוֹרָה - הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מְשׁוּלוֹת
8 לְפָנָיו הָעוֹרִים, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וְעַצְמִים³¹ כָּל הָרְגִיקָה"
9 - אֵלוֹ הַתְּלָמִידִים הַקִּטְנִים, שְׂלָא הָרַבּוֹ תּוֹרָה פְּרָאוּי,
10 וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְּגַדֵּל בְּפָנָיו עַמִּי-הָאֶרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי
11 עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדִין וְלְהוֹרוֹת
12 בְּיִשְׂרָאֵל; הֵם הַמְּרַבִּים הַמְּחַלְקִת, וְהֵם הַמְּחַרְיִבִים
13 אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְּכַבִּין נִרְהָ שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְּחַבְּלִים
14 פְּרָם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׂלָמָה בְּחֻמְתּוֹ:

18 מִמְּנוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפְזִיק מִמְּנוּ יִרְאת שְׁמַיִם. וְכָל תִּלְמִיד
19 שְׁמֻזְזָל דָּבַר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְיִנְהָ
20 שְׁתִּסְתַּלֵּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קי"ט): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צ"ו). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

21 ט. רָאָה רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ:
22 לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רַבְּנוּ כִּף וְכָף! וְכָל-זֶמַן שְׁמֹזְפִיר שְׁמוֹעָה
23 בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כִּף לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבְּנוּ! וְאֵל אוֹמֵר
24 דְּבַר שְׂלֵא שְׁמַע מִרַבּוֹ, עַד שִׁזְפִיר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³.
25 וּכְשִׁמּוֹת רַבּוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת
26 לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מֵאַחֶה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
27 בְּרַבּוֹ מִבְּהָק⁶⁶, שֶׁלֹּמֶד מִמְּנוּ רַב חֲכָמָתוֹ; אָבֵל אִם לֹא
28 לְמַד מִמְּנוּ רַב חֲכָמָתוֹ, הֲרֵי זֶה תִּלְמִיד חֲבַר⁶⁷, וְאֵינוֹ
29 חָיִב בְּכַבּוּדוֹ כְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אָבֵל עוֹמֵד
30 מְלַפְּנֵיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל
31 הַמְּתִים שֶׁהוּא מֵתָאָבֵל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אָפְלוּ לֹא לְמַד
32 מִמְּנוּ אֲלֵא דְּבַר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד
33 מְלַפְּנֵיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב). אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:). כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א'). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו:), וסובר רבינו: כשם שהשווה רבו לאביו ואמו לעניין "אחייו", כך הושוו לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשִׁלָּל: תפירה גסה וארעית (שם, כו:). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבטיח, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין ג:). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום. י. וְכָל תִּלְמִיד-חֶקֶם שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻונָתוֹ⁷⁰, אֵינוֹ מְדַבֵּר
34 בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִמְּנוּ בְּחֻמְהָ⁷¹, אֶף-עַל-פִּי
36 שְׂלֵא לְמַד מִמְּנוּ כְּלוֹם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

1 שְׁאָסוּר לוֹ לְהֵלֵךְ בְּצֵדוֹ; אֲלֵא יִתְרַחַק לְאַחַר רַבּוֹ,
2 וְלֹא יִהְיֶה מְכּוֹן פְּנֵי אַחֲרָיו, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְלֹא
3 יִכְנַס עִם רַבּוֹ בְּמִרְחִיצוֹ⁴⁵, וְלֹא יִשְׁבֵּ⁴⁶ בְּמִקּוֹם רַבּוֹ, וְלֹא
4 יִכְרִיעַ⁴⁷ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתַּר⁴⁸ אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא
5 יִשְׁבֵּ לְפָנָיו, עַד שְׂיֹאמַר לוֹ: שְׁבִי⁴⁹, וְלֹא יַעֲמֵד
6 מְלַפְּנֵיו, עַד שְׂיֹאמַר לוֹ: עֲמֵד, אוֹ עַד שְׂיִטַּל רְשׁוֹת⁵⁰
7 לְעֲמִדוֹ. וְכִשְׂפִטָּר מִרַבּוֹ, לֹא יַחְזֹר לוֹ לְאַחֲרָיו⁵¹,
8 אֲלֵא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו⁵², וּפָנָיו פְּנֵי רַבּוֹ.

(41) (סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראוים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ה, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח:), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44) הכל במסכת ברכות כז:.. וטעם כל אלה, משום הירות (כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא:), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשוהו - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישוב עד שייתן לו רבו רשות. (50) (עבודה זרה יט). אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג:).

9 ז. וְחֻיֵב לְעֲמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ - מְשִׁיבָאֲנוּ מִרְחֹק מְלֵא
10 עֵינָיו⁵³, עַד שְׂיִתְפַּסֵּה מִמְּנוּ⁵⁴ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ,
11 וְאַחֲרֵי-כֵן יִשְׁבֵּ. וְחֻיֵב אֲדָם לְהִקְבִיל⁵⁵ פָּנָיו רַבּוֹ בְּרִגְלָו.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה (54) שייבלע בתוך המרחק או יעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג:). (55) (סוכה כז:): לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

12 ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתִלְמִיד בְּפָנָיו רַבּוֹ, אֲלֵא-אִם-
13 בֶּן דֶּרֶךְ רַבּוֹ לְחַלְקָו⁵⁶ לוֹ כְּבוֹד. וְכָל הַמְּלָאכֹת
14 שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תִּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ. וְאִם הָיָה
15 בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין מְפִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תְּפִלִּין⁵⁸,
16 וְהָשׂ שָׁמָּה יֹאמְרוּ עֵבֶד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מְנַעֲלוֹ
17 וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תִּלְמִידוֹ מִלְּשִׁמּוֹ, מוֹנֵעַ

1 יא. הרב המבְהק, שרצה למחל על פְּבוּדוּ בְּכָל
2 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוּ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תְּלַמִּידוֹ אוּ
3 לְאֶחָד מֵהֶן - הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ.⁷² וְאִף-עַל-פִּי שְׂמַחַל,
4 חֵבֵב הַתְּלַמִּיד לְהִדְרוֹ,⁷³ וְאִפְלוּ בְּשַׂעַה שְׂמַחַל.⁷⁴

72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם).
74) על ההיירור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להיירור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל היירור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

5 יב. כְּשֵׁם שֶׁהַתְּלַמִּידִים חִיבִין בְּכַבּוּד הָרַב, כִּף הָרַב
6 צְרִיף לְכַבֵּד אֶת תְּלַמִּידוֹ וְלִקְרַבָּן. כִּף אָמְרוּ
7 חֲכָמִים⁷⁵: "יְהִי כְבוֹד תְּלַמִּידְךָ חֵבִיב עֲלֶיךָ כְּשִׁלְךָ".
8 וְצְרִיף אָדָם לְהִזְהֵר בְּתְלַמִּידוֹ וּלְאַהֲבֵם, שֶׁהֵם הַפְּנִיִם,
9 הַמְּהִינִים⁷⁶ לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא.

75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייה בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

10 יג. הַתְּלַמִּידִים מוֹסִיפִין חֻכְמַת הָרַב וּמְרַחֲבִין לְבָבוֹ.⁷⁷
11 אָמְרוּ חֲכָמִים: הַרְבֵּה חֻכְמָה לְמַדְתִּי מִרְבוֹתַי, וְיוֹתֵר
12 - מִחֲבֵרַי, וּמִתְּלַמִּידֵי - יוֹתֵר מִכֻּלָּם.⁷⁸ וְכֵשֶׁם שֶׁעֵץ
13 קָטָן מְדַלֵּק אֶת הַגְּדוֹל, כִּף תְּלַמִּיד קָטָן מְחַדֵּד הָרַב,
14 עַד שִׁוְצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאָלוֹתָיו חֻכְמָה מִפְּאָרָה.

77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והיירור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

15 א. כָּל תְּלַמִּיד-חֲכָם, מְצַוָּה לְהִדְרוֹ, וְאִף-עַל-פִּי
16 שְׂאִינוּ רְבוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תְּקוּם וְהִדְרַת פְּנֵי
17 זָמַן" - זָמַן², זֶה שְׂקָנָה חֻכְמָה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין
18 לְעַמֵּד מִפְּנֵיו? מִשִּׁיקְרָב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת³, עַד
19 שִׁיעֵבֵר מִכְּנֶגֶד פְּנָיו.

2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:) ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה היירור (שיחא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

20 ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו, לֹא בֵּית-הַמֶּרְחָץ וְלֹא בֵּית-

21 הַפֶּסֶא, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּקוּם וְהִדְרַת" - קִימָה שְׁיִשְׁפָּה
22 הַדּוּר⁴. וְאֵין בְּעַלֵּי אַמְנוּיֹת חִיבִין לְעַמֵּד מִפְּנֵי תְּלַמִּידֵי
23 חֲכָמִים בְּשַׂעַה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאכְתָּן⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּקוּם
24 וְהִדְרַת" - מֵהַ דּוּר, שְׂאֵין בֵּה חֶסְרוֹן-פִּיס⁶, אִף
25 קִימָה, שְׂאֵין בֵּה חֶסְרוֹן-פִּיס. וּמִנֵּין שְׂלֹא יַעֲצִים עֵינָיו
26 מִן הַחֲכָם⁷, כְּדֵי שְׂלֹא יִרְאֶהוּ⁸ עַד שְׂלֹא יַעֲמַד מִפְּנָיו?
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִרְאתָ מֵאַלְהֵיךָ" - הָאֵל כָּל דְּבַר שְׂהוּא
28 מְסוּר לְלֵב⁹, נֶאֱמַר בּוּ: "וְיִרְאתָ מֵאַלְהֵיךָ"¹⁰.

4) כבוד. ואין "היירור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושאפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "היירור" הוא וחיבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיך, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

ג. אֵין רְאוּי לְחֻכָּם, שְׁיִטְרִיחַ אֶת הָעַם וַיִּכְנֹן עֲצָמוֹ
לְהֵם¹¹, כְּדֵי שְׁיַעֲמָדוּ מִפְּנָיו; אֵלֶּה לְלֶךְ בְּדַרְךְ קְצָרָה,
וּמִתְּפִינָן שְׂלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, כְּדֵי שְׂלֹא יִטְרִיחוּ לְעַמְד.
וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין¹² וְהוֹלְכִין בְּדַרְךְ הַחִיצוֹנָה,
שְׂאֵין מְפִירִיחֵן מְצוּיִין שָׁם, כְּדֵי שְׂלֹא יִטְרִיחוּם.

11) לעבור לפניו כבוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). (12) היו מסבבים והולכים סחור סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בידינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג.).

ד. רֹכֵב הָרִי הוּא פְּמַהֲלָךְ; וְכֵשֶׁם שְׁעוֹמְדִים מִפְּנֵי
הַמְּהַלָּךְ, כִּף עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב¹³.

13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

ה. שְׂלֹשָׁה שְׁהִיוּ הוֹלְכִין בְּדַרְךְ - הָרַב בְּאֶמְצָע¹⁴,
גְּדוֹל מִימִינוֹ¹⁵, וְקָטָן מִשְׂמָאלוֹ.

14) (יומא לז:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

ו. הַרְוָא חֲכָם¹⁶ - אֵינוֹ עוֹמֵד מִפְּנָיו, עַד שְׁיַגִּיעַ לוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ח תשרי - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העם אלא יושב לו במקום הפנוי. (29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג.).

20 ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו ראוי
21 לעמד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא
22 כבודו מרבה מרבה שמיים³⁰.

30 שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג.). במה דברים אמורים? - בבית-המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא יראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

23 ט. מי שהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו
24 חכם, עומדין לפניו. ואפילו החכם שהוא ילד³²,
25 עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמד
26 מלא קומתו³³, אלא פדי להדר³⁴. ואפילו זקן פותי,
27 מהדרין אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶,
28 שגאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷
29 במשמע.

31 זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור יו"ד, סימן רמד). (35) (קידושין לג.). (36) בחולשתו. (37) אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

30 י. תלמידי חכמים אינם יוצאים בעצמן³⁸ לעשות עם
31 כל הקהל בכנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן,
32 פדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן
33 לבנין החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰
34 וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך⁴¹. ואין מחיבים
35 אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בני
36 העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על כל איש⁴³ ואיש,
37 שגאמר: "גם פי תנו⁴⁴ בגוים עתה אקבעם, ויחלו
38 מעט ממשא מלך ושרים"⁴⁵. וכן אם היתה סחורה
39 לתלמיד-חכם, מניחים אותו למפר תחלה, ואין
40 מניחים אהד מבני השוק למכר עד שימכר⁴⁶ הוא.
41 וכן אם היתה לו דין, והיה עומד בקלל בעלי-דינים
42 הרבה - מקדימין אותו ומושיבין⁴⁷ אותו.

38 (ב"ב ח.). (39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. (40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. (41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ט, ז). ותלמידי-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו

1 לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכִיּוֹן שֶׁעֵבֶר, יוֹשֵׁב. רָאָה אֲבִי-דִין
2 - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, מְשִׁירָאֵנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו; וְאִינוּ
3 יוֹשֵׁב, עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. רָאָה אֶת
4 הַנְּשִׂיא - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֵא עֵינָיו; וְאִינוּ יוֹשֵׁב, עַד
5 שֶׁיֵּשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְכַסֶּה מֵעֵינָיו¹⁷. וְהַנְּשִׂיא
6 שֶׁמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּל¹⁸. פְּשֵׁה־נְשִׂיא
7 נִכְנָס¹⁹, כֹּל הָעַם עוֹמְדִים; וְאִינָן יוֹשְׁבִין, עַד שֶׁיֵּאמַר
8 לָהֶם: שָׁבוּ! פְּשֵׁאֲבִי-דִין נִכְנָס, עוֹשִׂין לוֹ שְׁתֵּי
9 שׁוּרוֹת²⁰ וְעוֹמְדִין מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן, עַד שֶׁנִּכְנָס וְיֹשֵׁב
10 בְּמִקְוָמוֹ, וְיִשְׁאַר הָעַם²¹ יוֹשְׁבִין בְּמִקְוָמָן.

16 (קידושין לג.): אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביטו אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב.). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט): - שתהא אימתו עליך. (19) לבית-המדרש (הוריות יג.). ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית-המדרש.

11 ז. חכם שנוכנס - כל שגיגע לו בארבע אמות, עומד
12 מלפניו, אהד עומד ואהד יושב²², עד שנוכנס ויושב
13 במיקומו. בני חכמים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן
14 שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם
15 ונכנסים למקומם²⁶. ואין שבה לתלמידי חכמים
16 שיכנסו לאחרונה²⁷. יצא לצרף²⁸, חוזר למקומו. בני
17 חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין פניהן
18 כלפי אביהן²⁹; אין בהן דעת לשמע - הופכין פניהן
19 כלפי העם.

22 ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, יו"ד רמד, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתכם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע" (ברכות מג:). - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בהידושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). (28) לנקבים (הוריות יג.). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ג, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (יו"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזקן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות יט.). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזה בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז.). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז.): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז.), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

מוצאים בעולי בכל שצויה המלך דרויש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), בלו (מס אוכל) והלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמידי-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). (42) מס ציבורי. (43) מס גולגולת. (44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. (45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ת.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. (46) (ב"ב כב.). (47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-חכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל:).

- 22 יג. הרב שְׁנֵדָה לְכַבֹּדוֹ - כָּל תַּלְמִידוֹ חַיְבִין לְנַהֵג
- 23 נְדוּי בְּמִנְדָּה. אָבֵל תַּלְמִיד שְׁנֵדָה לְכַבֹּד עֲצֻמוֹ⁶¹, אֵין
- 24 הָרַב חַיֵּב לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, אָבֵל כָּל הָעַם חַיְבִין לְנַהֵג
- 25 בּוֹ נְדוּי. וְכֵן מִנְדָּה לְנִשְׂאֵי - מִנְדָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל;
- 26 מִנְדָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ מִנְדָּה לְנִשְׂאֵי. מִנְדָּה לְעִירוֹ
- 27 - מִנְדָּה לְעִיר אַחֶרֶת; מִנְדָּה לְעִיר אַחֶרֶת - אֵינוֹ
- 28 מִנְדָּה לְעִירוֹ⁶².

- 1 יא. עוֹן גְּדוֹל הוּא לְבוֹזֵת אֶת הַחֲכָמִים אוֹ לְשֹׁנְאָתָן.
- 2 לא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שְׁבוּזָהוּ⁴⁸ בְּהַ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,
- 3 שְׁנֵאָמַר: "וַיְהִי מוֹלְעֵבִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים
- 4 דְּבָרָיו וּמִתְעַתְּעִים בְּנִבְאֵי"ו, כְּלוֹמַר: בּוֹזִים מְלִמְדֵי
- 5 דְּבָרָיו; וְכֵן זֶה שְׁאֵמְרָה תּוֹרָה: "אִם בַּחֲקֵי תִמְאָסוּ"
- 6 - מְלִמְדֵי⁴⁹ חֲקֵי תִמְאָסוּ. וְכָל הַמְבִזָּה אֶת הַחֲכָמִים,
- 7 אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰, וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל "כִּי דָבַר
- 8 ה' בְּזָה".

(61) דווקא. אבל כשנידהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", יו"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

- 29 יד. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים⁶³? בְּמֵי שְׁנֵדוּהוּ עַל שְׁבוּזָה
- 30 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים; אָבֵל מִי שְׁנֵדוּהוּ עַל שְׁאָר דְּבָרִים
- 31 שְׁחֵיבִים עֲלֵיהֶם נְדוּי⁶⁴, אָפְלוּ נְדָהוּ קִטָּן שְׁבִישְׂרָאֵל
- 32 - חַיֵּב הַנִּשְׂאֵי וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, עַד שְׁיַחְזֹר
- 33 בְּתִשְׁבָּה מְדַבֵּר שְׁנֵדוּהוּ בְּשִׁבְלֹו, וְיִתִירוֹ לוֹ. עַל
- 34 עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה⁶⁵ דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, בֵּין
- 35 אִישׁ, בֵּין אִשָּׁה, וְאֵלוֹ הֵן:

(48) (שבת קיט:). (49) (ת"כ, בחוקותי). (50) (סנה' ז). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

- 9 יב. אֶף-עַל-פִּי שְׁהַמְבִזָּה אֶת הַחֲכָמִים אֵין לוֹ חֵלֶק
- 10 לְעוֹלָם הַבָּא - אִם פָּאוֹ עֲדִים שְׁבוּזָהוּ, אָפְלוּ בְּדְבָרִים,
- 11 חַיֵּב נְדוּי⁵¹, וּמְנַדֵּים אוֹתוֹ בֵּית-דִין בְּרַבִּים⁵², וְקוֹנְסִין
- 12 אוֹתוֹ לִישְׂרָאֵל⁵³ זָהָב בְּכָל מְקוֹם⁵⁴, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ
- 13 לְחֶכֶם. וְהַמְבִזָּה אֶת הַחֶכֶם בְּדְבָרִים, אָפְלוּ לְאַחַר
- 14 מִיתָה⁵⁵ - מְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית-דִין, וְהֵם מַתִּירִין אוֹתוֹ
- 15 בְּשִׁיחְזֹר בְּתִשְׁבָּה. אָבֵל אִם הָיָה הַחֶכֶם חַי, אֵין
- 16 מַתִּירִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְצָה⁵⁶ זֶה שְׁנֵדוּהוּ בְּשִׁבְלֹו. וְכֵן
- 17 הַחֶכֶם עֲצֻמוֹ⁵⁷ מִנְדָּה לְכַבֹּדוֹ לְעַם-הָאָרֶץ שְׁהַפְקִיר⁵⁸
- 18 בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ, לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה⁵⁹; וְאֵין
- 19 מַתִּירִין לוֹ עַד שְׁיִרְצָה אֶת הַחֶכֶם. וְאִם מֵת הַחֶכֶם,
- 20 בְּאֵין שְׁלֹשָׁה וּמַתִּירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֶכֶם לְמַחֵל לוֹ
- 21 וְלֹא נָדָהוּ - הִרְשוּת בְּיָדוֹ⁶⁰.

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות יט.).

- (א). הַמְבִזָּה אֶת הַחֶכֶם, וְאָפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ⁶⁶. (ב) הַמְבִזָּה שְׁלִיחַ בֵּית-דִין⁶⁷. (ג) הַקּוֹרָא לְחַבְרוֹ עֲבָד⁶⁸. (ד) מִי שְׁשָׁלְחוֹ לוֹ בֵּית-דִין וְקָבְעוּ לוֹ זְמַן וְלֹא בָא⁶⁹. (ה) הַמְזוֹלֵז לְבְּדָבָר אַחַד מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁷⁰, וְאֵין צָרִיךְ לומר בְּדְבָרֵי-תּוֹרָה. (ו) מִי שְׁלֹא קָבַל עָלָיו אֶת הַדִּין, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׁיִתְנִין⁷¹. (ז) מִי שְׁיָשׁ בְּרִשְׁתּוֹ דְּבָר

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד). (52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ח תשרי - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבתפוצות הגולה, ששליחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראיה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאו - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם ביריהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, וימין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:): תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". (85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. (86) מלא, או חסר. (87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). (88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבריו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). (89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). (90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה:). (91) (חולין יח:). שעל השוחט להראות סכיניו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז:). וכתב הטור (יר"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (גדה יג:). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כח:). על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. (96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז:). (97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו

1 המזיק, פגון פלג רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו
2 עד שִׁסִיר הַזָּקוּ. (ח) הַמוֹכֵר קָרַקַע שְׁלוֹ לְעוֹבֵד-
3 פּוֹכְבִים, מְנַדִּין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִקְבַּל עָלָיו כָּל אֲנֵס⁷³
4 שֵׁיבָא מִן הָעוֹבֵד-פּוֹכְבִים לְיִשְׂרָאֵל חֲבָרוּ בְּעַל הַמְּצָר.
5 (ט) הַמְּעִיד עַל יִשְׂרָאֵל בְּעִרְפָּאוֹת⁷⁴ שֶׁל עוֹבְדֵי-
6 כּוֹכָבִים, וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּעִדּוֹתָו מָמוֹן שֶׁלֹּא כָּדִין
7 יִשְׂרָאֵל⁷⁵, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִשְׁלֵם⁷⁶. (י) טַבַּח פֶּהוּ,
8 שְׂאִינוּ מִפְּרִישׁ הַמִּתְנַתֵּן⁷⁷ וְנֹתְנָן לְכַהֵן אַחֵר, מְנַדִּין
9 אוֹתוֹ עַד שֶׁיִתֵּן. (יא) הַמְּחַלֵּל יוֹם-טוֹב שְׁנֵי שָׁל
10 גְּלוֹת⁷⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְנַהֵג⁷⁹. (יב) הָעוֹשֶׂה
11 מְלָאכָה בְּעֶרְב׃ הַפֶּסַח אַחֵר הַצֹּט⁸⁰. (יג) הַמְּצִיב
12 שֵׁם-שָׁמַיִם לְבִטְלָה⁸¹ אוּ לְשׁוֹבְעָה בְּכָרֵי הַבָּאִי⁸². (יד)
13 הַמְּבִיא אֶת הָרְבִים לְיַדִּי חִלּוֹל הַשָּׁם⁸³. (טו) הַמְּבִיא
14 אֶת הָרְבִים לְיַדִּי אֲכִילַת קֳדָשִׁים בַּחוּץ⁸⁴. (טז)
15 הַמְּחַשֵּׁב שְׁנַיִם⁸⁵ וְקוֹבֵעַ חֲדָשִׁים⁸⁶ בַּחוּצָה-לְאַרְצֵי⁸⁷.
16 (יז) הַמְּכַשֵּׁיל אֶת הָעוֹרֵר⁸⁸. (יח) הַמְּעַכֵּב הָרְבִים
17 מִלְעֲשׂוֹת מְצוּהָ⁸⁹. (יט) טַבַּח שֵׁינְצָה טְרַפָּה⁹⁰ מִתַּחַת
18 דָּרוֹ. (כ) טַבַּח שֶׁלֹּא בְּדֵק סִפְיָו⁹¹ לְפָנֵי חֹכֵם. (כא)
19 הַמְּקַשֶּׁה עֲצָמוֹ לְדַעַת⁹². (כב) מִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ,
20 וְעָשָׂה בֵּינוֹ וּבֵינָה שְׁתַּפּוֹת אוּ מִשְׁאֵוִמְתָּן, הַמְּבִיאִין
21 לְהָן לְהַזְקֵק⁹³ זֶה לָזֶה - פְּשִׁיכּוֹאוּ לְבֵית-דִּין⁹⁴, מְנַדִּין
22 אוֹתָם⁹⁵. (כג) חֹכֵם שֶׁשְׁמוּעָתוֹ רַעָה⁹⁶. (כד) הַמְּנַדֵּה מִי
23 שְׂאִינוֹ חֵיב⁹⁷ נְדוּי.

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקללים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבינן פתיחא עילויה (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנסילת ידיים לסעודה (עדייות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג:). "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על ססירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד:). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בידי ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזקו (ב"ק קיד:). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפרישן - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב:). חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ח תשרי - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

- 14 ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!
15 וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!
16 וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מְחָרֵם! וְאֲרוּר - בּוֹ²²
17 אָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי!

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם - נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארוור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. (22) כלומר: לשון "ארוור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארוור אתה! הרי הוא מנוודה וצריכים לנהוג בו כבמנוודה: ואם השביע איש חבריו ואמר לו: ארוור אם... והלה קיבלה בעניית אמן - הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארוור" - הרי זו קללה וחיוב משום "המקלל את חבריו" (שבועות לו.).

- 18 ג. וְכִיצַד מְתִירֵינּוּ²³ הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:
19 שְׂרוּי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׁלֵא בְּפָנָיו,
20 אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שְׂרוּי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

- 21 ד. מַהוּ הַמְּנַהֵג שֵׁינְהַג הַמְּנַהֵג פְּעֻמּוֹ, וְשֵׁנוּהֵגִין
22 עִמּוֹ? מְנַהֵג אֲסוּר לְסַפְּרוֹ²⁵ וּלְכַבֵּס כְּאֶבֶל, כֹּל יָמָיו
23 נְדוּי; וְאִין מְזַמְּנִין²⁶ עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ
24 בְּעִשְׂרֵה לְכָל דְּבַר שְׂצָרִיף עֲשָׂרֵה²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבֵין עִמּוֹ
25 כְּאַרְבַּע אַמּוֹת²⁸; אֶבֶל שׁוֹנֵה²⁹ הוּא לְאַחֲרֵים, וְשׁוֹנֵין³⁰
26 לוֹ, וְנֹשְׁכָר³¹, וְשׁוֹכָר³². וְאִם מֵת בְּנְדוּי - בֵּית־דִּין
27 שׁוֹלְחִין וּמְנַחֲחִין אָבָן עַל אָרוֹנוֹ, כְּלוּמַר, שְׁהֵן
28 רוֹגְמִין³³ אוֹתוֹ, לְפִי שְׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר. וְאִין
29 צְרִיף לוּמַר, שְׂאִין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ וְאִין מְלוּזִין אֶת
30 מִטְּתוֹ.

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפואו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר

ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדורש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כוללים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

- 1 א. חָכֵם זָקֵן² בְּחֻמְהָ, וְכֵן נְשִׂיא אוֹ אַב־בֵּית־דִּין³,
2 שְׁפָרְחָ⁴ - אִין מְנַדִּין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם;
3 אֶל־אִם־כֵּן עֲשֵׂה כִּי־רַבְעָם⁸ בְּיָנֻבְט וְחֲבָרִיו. אֶבֶל
4 גְּשֻׁחְטָא שְׂאָר⁹ חֲטָאוֹת, מְלַקֵּין אוֹתוֹ בְּצַנְעָה¹⁰,
5 שְׁנֵאמַר: "וְכִשְׁלֹת הַיּוֹם וְכִשְׁל גַּם נְבִיא עֲמָד לְיָלָה"
6 - אֶף־עַל־פִּי שְׁכָשֵׁל, פְּסָהוּ בְּיָלָה¹¹; וְאֹמְרִים לוֹ:
7 הַכְּבִיר¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן כֹּל תַּלְמִיד־חָכֵם שֶׁנִּתְחַיֵּב
8 נְדוּי, אֲסוּר לְבֵית־דִּין לְקַפְּזֵין¹⁴ וּלְגַדּוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵,
9 אֶל־אִם בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי
10 הַחֲכָמִים הָיוּ מְשֻׁתְּבָחִים, שְׁלֵא נִמְנוּ מֵעוֹלָם¹⁷ לְגַדּוֹת
11 תַּלְמִיד־חָכֵם, אֶף־עַל־פִּי שְׁנִמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ אִם
12 נִתְחַיֵּב מְלָקוֹת¹⁸; וְאֶפְלוּ מִכַּת־מְרָדוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו
13 לְהַפּוֹתוֹ.

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"ג). (4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדין הנשיא - כדי להעלים קלונו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, ז), כלומר: אין אומרים לו בפירושו: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצערו של המנוודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתי צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יתור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ח תשרי - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קלב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תלמיד חכם נידהו על שבזוהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

15 י. מי שלא ידע מי נדהו, ילף לו אצל הנשיא⁴⁵
16 ויתיר לו נדויו.

45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

17 יא. נדוי על תנאי⁴⁶, אפלו על-פי עצמו⁴⁷, צריך
18 הפרה⁴⁸. תלמיד-חכם שנדה עצמו, ואפלו נדה
19 עצמו על דעת⁴⁹ פלוני, ואפלו על דבר שחייב⁵⁰ עליו
20 נדוי - הרי זה מפר לעצמו⁵¹.

46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנדוי, אינו יוצא מנדויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנדויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמר חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו־תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נדוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנדוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). (50) ולא רק כנידויו של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדריים ז:). (51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

21 יב. מי שנדהו בחלום, אפלו ידע מי נדהו - צריך
22 עשרה⁵² בני-אדם ששונין הלכות⁵³ להתירו מנדויו.
23 ואם לא מצא, טורח אחריהם עד פרסא⁵⁴. לא מצא
24 - מתירין לו אפלו עשרה ששונין משנה. לא מצא
25 - מתירין לו עשרה שיודעין לקרות בתורה. לא מצא
26 - מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא
27 מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה⁵⁵.

52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדריים ח.).
53) שבקיים בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורח עד פרסה" שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדריים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלתות"

שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסה של הגמרא שלנו (מ"ק טז). והיא: "ומגלן דמזורין ליה מן ציבורא? - דכתוב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

1 ה. יותר עליו המחרם³⁴, שאינו שונה לאחרים ואין
2 שונין לו; אבל שונה הוא לעצמו, שלא ישפח
3 תלמודו. ואינו נשפר, ואין נשפרין לו, ואין נושאין
4 ונותנין עמו; ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק
5 כדי פרנסתו³⁵.

34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

6 ו. מי שישב בנדוי שלשים יום ולא בקש להתירו,
7 מנדין אותו שנה. ישב שלשים יום אחרים ולא
8 בקש להתירו, מחרימין אותו³⁶.
(36) (שם, טז.).

9 ז. בכמה מתירין הנדוי או החרם? בשלשה³⁷, אפלו
10 הדיוטות³⁸. ויחיד ממנה³⁹ מתיר הנדוי או החרם
11 לבדו⁴⁰. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם, ואפלו
12 במקום הרב⁴¹.

37) כדין התרת נדרים (נדריים עח:). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (נדריים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונדוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנדוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קח, הערה ח). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנדוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

13 ט⁴². שלשה שגדו והלכו להן, וחזר זה⁴³ מדבר
14 שנדהו בגללו - באין שלשה אחרים⁴⁴ ומתירין לו.

42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנון הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שידועים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונו: אבל אם

לכל אחד שציעורוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מננים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג.) השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אות קטע).

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ח

הלכות עבודת כוכבים

וחקות עובדיה

יש בכללן חמשים ואחת מצות. שתי מצות עשה, וארבעים ותשע מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א) שלא לפנות אחר עבודת כוכבים. (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד) שלא יעבד אותה פדוף עבודתה. (ה) שלא ישתתף לה. (ו) שלא לעשות פסל לעצמו. (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים. (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנוי. (ט) שלא להדיח אחרים אחריה. (י) לשרף עיר הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת כוכבים לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב שנאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט) שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג) שלא לשבע בשם עבודת כוכבים. (כד) שלא לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא להשתתף על אבן משפית. (כט) שלא לטע אשרה. (ל) לאבד עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה. (לא) שלא להנות בעבודת כוכבים ובכל משמשיה.

דרכי אהא גאון, סימן שכט. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאלתות" הנ"ל.

1 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו.⁵⁶
 2 גדוהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושלא בפניו.⁵⁷
 3 ואין בין נדוי להפרה פלוג, אלא מנדין ומתירין
 4 בגזע אחד.⁵⁸ כשיחזר המנדה למוטב. ואם ראו
 5 בית-דין להניח זה בנדוי כמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי
 6 רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לזה
 7 לכתחלה,⁶⁰ ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו,
 8 או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מתרימין כדי
 9 ליסרו וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא יכרצו⁶²
 10 החוטאים. אף-על-פי שיש רשות להחכם לנדות
 11 לכבודו - אינו שבה לתלמיד-החכם להנהיג עצמו
 12 בדבר זה, אלא מעלים⁶³ אוניו מדברי עם-הארץ ולא
 13 ישיית לבו להן, כענין שאמר שלמה בחכמתו: "גם
 14 לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך". וכן היה
 15 דרך חסידים הראשונים, שומעים הרפתם ואינן
 16 משיבין; ולא עוד, אלא שמוחלים למתרחק
 17 וסולחים⁶⁴ לו. וחכמים גדולים⁶⁵ היו משתבחים
 18 במעשיהם הנאים ואומרים, שמעולם לא נדו אדם
 19 ולא החריםוהו לכבודן; וזו היא דרךן של תלמידי
 20 חכמים שראוי לילך בה. כמה דברים אמורים⁶⁶?
 21 כשפגהו או חרפהו בסתר; אבל תלמיד-החכם,
 22 שפגהו או חרפו אדם בפניהם⁶⁷, אסור לו למחל
 23 על כבודו; ואם מחל, נענש, שזה בזיון תורה⁶⁸;
 24 אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש⁶⁹, עד שיבקש ממנו
 25 מחילה ויסלח לו.

(56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התיירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני - כך התיירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקד וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאים לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידיה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזונו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח). וכמו זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח

8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי.
 10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל כמה ואומרים:
 הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים
 דמות כמה - לפי שהיו משתחווים לה - והם אומרים
 לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים!
 (בראשית-רבה, פרק כו.) (11) באמצעותם. (12) לפי
 דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום
 עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-
 אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי
 שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם: עבדו פוכב
 פלוני או כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו פך
 וכף, ובנו לו היכל ועשו צורתו, כדי להשתחוות לו
 כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!
 ומדיע¹⁵ להם צורה שפדה מלבם, ואומר: זו היא
 צורת הפוכב פלוני, שהודיעוהו¹⁶ בנבואתו.
 והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת
 האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים
 ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה
 מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה.
 וכנהיגם אומרים להם, שפעבודה זו תרבו ותצליחו,
 ועשו כף וכף ואל תעשו כף וכף! והתחילו
 כוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או
 הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני
 בכף וכף! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כף ואל
 תעשו כף! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את
 הצורות פעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם
 ולהשתחחות. ובין שארכו הימים, נשפח השם
 הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא
 הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים,
 אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל
 של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחחות לה
 ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והתכמם שהיו בהם,
 כגון כהניהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה
 אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³
 בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אבל צורה²⁶ העולמים, לא היה
 שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים
 בעולם, כגון חנוף ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל
 דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד
 עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.

15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים.
 17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה.
 19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה
 (סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב,
 כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
 23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי
 דמות תבניתם. (26) הקדוש-ברוך-הוא. (27) חמישה אלה

1) (לב) שלא להנות בצפוי נעבד. (ג) שלא לכת
 ברית לעובדי כוכבים. (ד) שלא לחן עליהם. (ה)
 שלא ישבו בארצנו. (ו) שלא להדמות במנהגותם
 ובמלבושם. (ז) שלא לנחש. (ח) שלא לקסם.
 5) (ט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא
 לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל פאוב. (מג)
 7) שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכסף. (מה) שלא
 להקיף פאת הראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן.
 9) (מז) שלא יעדה איש עדי אשה. (מח) שלא תעדה
 10) אשה פלי זין ועדי איש. (מט) שלא לכתב קעקע.
 11) (נ) שלא להתגודר. (נא) שלא לעשות קרחה על מת.
 12) ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו
 והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

14) א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה,
 15) ונבערה⁴ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁶ מן
 16) הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל
 17) והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את
 18) העולם⁷, ונתנם במרום, וחלק להם פבוד⁸, והם
 19) שמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם
 20) ולפאדם ולחלק להם פבוד; וזהו רצון האל, ברוך
 21) הוא, לגדל ולכבד מי⁹ שגדלו וכבדו, כמו שהמלאך
 22) רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלאך.
 23) בין שפעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות
 24) לפוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם
 25) ולפאדם בדרים¹⁰ ולהשתחחות למולם, כדי להשיג¹¹
 26) רצון הבורא בדעתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת
 27) פוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היודעים
 28) עקרה; לא שהן אומרים, שאין שם אלוה אלא פוכב
 29) זה. הוא שירמיהו אומר: "מי לא יראך מלאך הגוים
 30) פי לך יאתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם
 31) מאין כמוך. ובאמת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עין
 32) הוא". כלומר: הפל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל
 33) טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההבל רצונך
 34) הוא¹⁴.

2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז
 הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון
 חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו
 של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על
 הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש
 והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'".
 4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה,
 מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים.
 6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת
 קיח:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א).

30 וְכִיּוֹן שֶׁהָיוּ הָעַם מְחַקְבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל
 31 דְּבָרָיו, הִיָּה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד
 32 שֶׁיִּחְזַרְהוּ לְדַרְךְ הָאָמֶת; עַד שְׁנֵתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים
 33 וּרְקֻבּוֹת, וְהֵם אָנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בְּלִפְסֵם
 34 הָעֶקֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחָבַר בּוֹ סִפְרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעוּ
 35 לְיִצְחָק בְּנוֹ. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלֻמֵּד וּמְזֵהִיר⁴⁹. וַיִּצְחָק
 36 הוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנָהוּ לְלַמֵּד, וַיֵּשֶׁב מְלֻמֵּד וּמְחַזֵּיק
 37 כָּל הַגְּלוּיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אָבִינוּ לַמִּדְּ בָנָיו כָּלֵם,
 38 וְהַבְּדִיל לָוִי וּמְנָהוּ⁵² רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבּוּ בִישׁוּבָהּ⁵³,
 39 לְלַמֵּד דָּרָךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וַצִּוְהָ אֶת
 40 בְּנָיו, שְׁלֵא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לָוִי מְנָה אַחַר מְנָה, כְּדִי
 41 שְׁלֵא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנָיו
 42 יַעֲקֹב וּבְנֵי לָוִים אֵלֵיהֶם, וַנַּעֲשִׂיתִי⁵⁴ בְּעוֹלָם אָמָה שֶׁהָיָה
 43 יוֹדֵעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרָיִם,
 44 וְחָזְרוּ לְלַמֵּד מִעֲשֵׂיהֶן וּלְעַבֵּד פּוֹכְבִים⁵⁵ כְּמִוְתָן, חוּץ
 45 מִשְׁבַּט לָוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמְעוֹלָם לֹא עִבַּד
 46 שִׁבְט לָוִי⁵⁶ עֲבוּדַת כּוֹכְבִים. וְכַמְעַט־קֶטֶט⁵⁷ הָיָה
 47 הָעֶקֶר⁵⁸ שֶׁשָׁתַל אַבְרָהָם נֶעְקַר, וְחָזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב
 48 לְטָעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וַתְּעִיּוּתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אֻחְנָנוּ,
 49 וּמִשְׁמֹרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אָבִינוּ, עֲשָׂה⁶¹
 50 מִשָּׂה רַבָּנוּ רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלַחוֹ. כִּיּוֹן
 51 שֶׁנִּתְנַבְּא מִשָּׂה רַבָּנוּ, וּבְחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה,
 52 הַכְּתִירָן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דָּרָךְ עֲבוּדָתָן, וּמָה יֵהִיָּה
 53 מִשְׁפַּט עֲבוּדַת כּוֹכְבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
 31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי - זה אברהם (בבא בתרא טו.). ואמרו (ראש השנה יא.): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימיו אינם פוסקים. 32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד). 33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג?! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט). 34) שקוע ונתון בתוכם. 35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורת, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד). 36) ומתבונן. 37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומאיכין למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא). 38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות

מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח): אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבלו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיצי תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו): בבית-דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. 28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

1 ג. כִּיּוֹן שֶׁנִּגְמַל³⁰ אֵיתָן³¹ זֶה, הַתְּחִיל לְשׁוֹטֵט³²
 2 בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וְהַתְּחִיל לְחַשֵּׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
 3 וְהָיָה תָמִיד: הֵיאֵךְ אֲפֹשֶׁר שִׁיְהִיָּה הַגְּלָגַל הַזֶּה נֹהֵג
 4 תָּמִיד וְלֹא יֵהִיָּה לוֹ מְנָהִיג³³? וּמִי יִסְבֵּב אוֹתוֹ, כִּי אֵי
 5 אֲפֹשֶׁר שֶׁיִסְבֵּב אֶת עֲצָמוֹ? וְלֹא הָיָה לוֹ מְלַמֵּד וְלֹא
 6 מוֹדִיעַ דָּבָר, אֲלֵא מִשְׁקַע³⁴ בְּאוּר־כְּשָׁדִים בֵּין עוֹבְדֵי
 7 כּוֹכְבִים הַטְּפָשִׁים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעַם עוֹבְדֵי
 8 כּוֹכְבִים, וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם³⁵. וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמְכִינָה³⁶,
 9 עַד שֶׁהִשִּׁיג דָּרָךְ הָאָמֶת וְהִכִּין קוֹ הַצֵּדֶק מִתְּבוֹנָתוֹ
 10 הַנְּכוֹנָה³⁷, וַיִּדַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד וְהוּא מְנָהִיג
 11 הַגְּלָגַל, וְהוּא בְּרֵא הַכָּל, וְאֵין כָּל הַנְּמָצָא³⁸ אֱלֹהִים
 12 חוּץ מִמֶּנּוּ. וַיִּדַּע שֶׁכָּל הָעוֹלָם טוֹעִים. וְדָבָר³⁹ שֶׁגָּרַם
 13 לָהֶם לְטָעוֹת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכְבִים וְאֶת
 14 הַצּוּרוֹת עַד שֶׁאֲבַד הָאָמֶת מִדַּעְתָּם. וּבֵין אֲרַבְעִים שָׁנָה
 15 הִפִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. כִּיּוֹן שֶׁהִפִּיר וַיִּדַּע, הַתְּחִיל
 16 לְהִשְׁיֵב תְּשׁוּבוֹת⁴⁰ עַל בְּנֵי אוּר־כְּשָׁדִים⁴¹ וְלַעֲרֹךְ דִּין⁴²
 17 עִמָּהֶם וְלוֹמַר, שְׂאִין זוֹ דָּרָךְ הָאָמֶת שְׂאִתָּם הוֹלְכִים
 18 בָּהּ! וְשִׁבֵר הַצִּלְמִים⁴³, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לְעַם, שְׂאִין
 19 רְאוּי לְעַבֵּד אֱלֹא לְאֱלֹהִים הָעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת
 20 וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדִי שִׁיִּפְרֹהוּ כָּל הַבְּרוּאִים
 21 הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאֲבֹד וּלְשִׁבֵר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדִי שְׁלֵא
 22 יִטְעוּ בְּהֵן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֵלוֹ שֶׁהֵם מְדַמִּים שְׂאִין שָׁם
 23 אֱלֹהִים אֲלֵא אֵלוֹ. כִּיּוֹן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בְּרִאיוּתוֹ, בִּקֵּשׁ
 24 הַמֶּלֶךְ⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וַנַּעֲשֵׂה לוֹ נֶס וַיַּצֵּא לְחָרָן. וְהַתְּחִיל
 25 לְעַמֵּד וּלְקַרֵּא בְּקוֹל גְּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וְלְהוֹדִיעָם,
 26 שֵׁישׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רְאוּי לְעַבֵּד.
 27 וְהָיָה מְהֵלָךְ וּקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעַם מֵעִיר לְעִיר
 28 וּמִמְּמַלְכָה לְמְמַלְכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנַעַן וְהוּא
 29 קוֹרֵא, שְׁנֹאָמַר: "וַיִּקְרֵא⁴⁵ שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם."

12 חיים והיים¹¹ ואינם נפסדים¹² כמנהגו של עולם¹³,
 13 ותאמר, שראוי להשתחות להם ולעבדן¹⁴. ובענין
 14 הנה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם";
 15 כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיות
 16 סרסור¹⁵ ביניכם ובין הבורא.

2 אחת מהצורות הנפרדות. (עיין הלכות יסודי התורה, פרק
 ב.) 3 תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת
 - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו
 קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי
 המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם,
 פ"ג.) 4 אש, רוח, מים, עפר. 5 מארבעה יסודות אלה.
 כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי
 מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד.) המקור
 לדברי רבינו הוא (ר"ה כד): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות
 כ, ד). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים
 ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ"
 - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות:
 שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם".
 6 בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי
 שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין
 הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). 7 ואל הדבר הזה
 נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'.
 8 מלשון: עיני משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז,
 ט.) 9 בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך.
 10 שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. 11 הויה
 מתמדת. 12 כלים ועוברים. 13 התחתון שלנו שהוא
 הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר
 (הלכות יסודי התורה, פ"ד.) 14 שהרי חיים הם וקיימים
 לעד. 15 המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח: ב) ביחס
 למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא
 נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו
 רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין
 פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם
 אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו
 המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו
 לבין אבינו שבשמים - בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם
 בלי מליצים ומתווכים.

17 ב. ספרים רבים חפרו עובדי כוכבים בעבודתה,
 18 היאך עקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה - צנונו
 19 הקדוש-ברוך-הוא, שלא לקרות באותן הספרים
 20 קלל, ולא נהרהר בה ולא בדבר מדברייה. ואפלו
 21 להסתפל בדרמות הצורה¹⁶ אסור, שנאמר: "אל תפנו
 22 אל האילים". ובענין הנה נאמר: "ופן תדרש
 23 לאלהיהם לאמר איכה יעבדו" - שלא תשאל על
 24 דרך עבודתה היאך היא, אף-על-פי שאין אתה
 25 עובדה, שדבר זה גורם להפנות אתריה ולעשות
 26 כמה שהן עושין¹⁷, שנאמר: "ואעשה בן גם אני".

16 שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור
 להסתכל בהן" (שבת קמט.). 17 (ת"כ, קדושים). "אל

צורות ותמונות. 40 להקשות קושיות, על דרך לשון
 החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה".
 41 עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה,
 פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על
 שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו.
 42 להתווכח. 43 (שם). 44 זהו נמרוד מלך בכל
 (שם). 45 ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא
 ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-
 ברוך-הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י.). 46 ואת הנפש
 אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי
 השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים
 ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט).
 47 שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים.
 48 גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי
 הויין (עבודה-זרה יד:) - קבלה בידינו, שספר בן ארבע
 מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם.
 49 נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אתם לדרך האמת)",
 "ומחזיק". 50 (שמות-רבה, פרשה א.) 51 שהלכו
 אחרי תורתו ונתחברו אליו. 52 "אמר המלאך ליעקב: לא
 כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא
 עישרת אותם... התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה"
 וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת
 בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). 53 מימיהם של
 אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה
 ישיבה עימם; היו במדבר - ישיבה עימם וכו' (יומא
 כח:). 54 ונעשתה, כנוסח אוקספורד. 55 (שמות-רבה,
 פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו
 עובדי עבודה-זרה". 56 כמאמרם (ספרי, ברכה): כי
 שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו
 עבודה-זרה, "ובריתך ינצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו
 (יומא סו:): שבתו של לוי לא עבד עבודה-זרה.
 57 כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז.) קט
 - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה.
 58 שורש האמונה שנזכר למעלה. 59 נוסח אוקספורד:
 "העמים". 60 להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו.
 61 חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

פרק עניו

1 שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה;
 2 שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

1 א. עקר הצווי בעבודת כוכבים, שלא לעבד אחד
 2 מפל הברואים - לא מלאך² ולא גלגל³ ולא כוכב,
 3 ולא אחד מארבעה היסודות⁴, ולא אחד מפל
 4 הנבראים מהן⁵. ואף-על-פי שהעובד יודע שה' הוא
 5 האלהים, והוא עובד הנברא הנה על דרך שעבד
 6 אנוש ואנשי דורו תחלה⁶ - הרי זה עובד כוכבים.
 7 וענין זה⁷ הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן
 8 תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגו', אשר
 9 חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים"; כלומר: שפא
 10 תשוטט⁸ בעין לפרך⁹, תראה שאלו הן המנהיגים¹⁰ את
 11 העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיות

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים - מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות, מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות: דעות כוונות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). (41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

ד. מצות עבודת כוכבים פנגד המצות פלן היא, 26 שנגמר: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות" 27 וגו'. ומפי השמועה למדו, 28 שבעבודת כוכבים הפתוב מדבר. הא למדת, שקל המודה בעבודת כוכבים, כופר בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנוצטוו הנביאים, מאדם 43 ועד סוף העולם, 44 שנגמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורתיכם". 32 וכל הכופר בעבודת כוכבים, מודה 45 בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנוצטוו הנביאים, 34 מאדם ועד סוף העולם, והוא עקר כל המצות פלן. 35

(42) (ספרי, שלח; הוריות ת:): איווהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה-זרה. (43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון (ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת הדיברות וכמה שנצטוה משה והנביאים, וכמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם" וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובר עבודה-זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה:).

ה. ישראל שעבד עבודת כוכבים, 46 הרי הוא כעובד-כוכבים לכל דבריו, 47 ואינו כישראל שעובד עברה שיש בה סקילה. 48 מומר לעבודת כוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כלה. 49 וכן המינים 50 מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם, 51 שנגמר: "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים". 52 והמינים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו, 53 עד שנגמרו עוברים על גופי 54 תורה להקעים, 55 בשאט בנפשם, 56 ביד רמה, 57 ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספרם 58 עמהן ולהשיב עליהן תשובה, 59 פלל, שנגמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבה 60 של אפיקורוס - לעבודת כוכבים. 49

(46) אפילו רק פעם אחת. (47) שחיתתו פסולה, יינו - יין-נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. (48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49) כלומר: ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם

תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה" "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וכל הלאוין האלו 18 בענין אחד הן, והוא, שלא 1 פנה 19 אחר עבודת כוכבים. וכל הנפנה אחריה 2 בדרך שהוא עושה בו מעשה 20 - הרי זה לוקה. ולא 3 עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה 4 במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם 21 לו לאדם 5 לעקר עקר 22 מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא 6 להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו 23 לכה ונחשב 7 ונמשך אחר ההוריה 24 הלב, מפני שדעתו של אדם 8 קצרה 25, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על 9 בריו 26. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, 10 נמצא מחריב את העולם, 27 לפי קצר דעתו. כיצד 28? 11 פעמים יתור אחר עבודת כוכבים, 29 ופעמים יחשב 12 ביחוד 30 הבורא, שמא הוא 31 שמא אינו; מה 13 למעלה 32 ומה למטה 33; מה לפנים 34 ומה לאחור 35; 14 ופעמים בנבואה, שמא היא אמת 36 שמא היא 15 אינה 37; ופעמים בתורה, שמא היא מן השמים שמא 16 אינה. ואינו יודע המדות 38 שדין בהן עד שידע 17 האמת על בריו, ונמצא יוצא לירי מינות. 39 ועל ענין 18 זה הזהירה תורה ונגמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים"; כלומר: לא 20 ימשך כל אחד מהם אחר דעתו הקצרה, וידמה 21 שפחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים 40: 22 "אחרי לבבכם" - זו מינות, "ואחרי עיניכם" - זו 23 זנות. ולא זו, אף-על-פי שהוא גורם לאדם לטרו 24 מן העולם הבא, אין בו מלקות. 41 25

(18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתח" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת" (עירובין צו:). (19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו - הרי זה לאו יש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) שסופה להיות גורמת. (22) לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה, כאלישע בן-אבויה (חגיגה יד:). (23) ולא נרכז כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. (24) ספיקות ופפוקים המנקרים בלב. (25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמתה. (27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות? (29) שמא יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים. (33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה. (67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

10 ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חיב סקילה, 11 עד שיפרש⁶⁸ את השם המיוחד של ארבע אותיות, 12 שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד⁶⁹, ויברך⁷⁰ אותו בשם 13 מן השמות שאינם נמחקים⁷¹, שגאמר: "ונקב שם 14 ה'⁷²" - על השם המיוחד חיב סקילה, ועל שאר 15 הפנויים⁷³ באזהרה⁷⁴. ויש⁷⁵ שמפרש, שאינו חיב 16 אלא על שם יו"ד ה"א ו"א ה"א⁷⁶. ואני אומר, 17 שעל שניהם⁷⁷ הוא נסקל.

(68) שינקוב ויבטא בשפתי הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. (69) "אדני", ומכל-שכן שם הויה. (70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. (71) ושבעה שמות הם: הויה ודני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (72) אמרו (סנהדרין נו). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת (ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. (73) שאינם נמחקים. (74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. (75) דעה זו הובאה ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. (76) אבל לא על שם אדנות. (77) מפני שאמרו (סנהדרין ס). "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" - ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

18 ח. אזהרה של מגדף מנין? שגאמר: "אלהים⁷⁸ לא 19 תקלל". ככל יום ויום בודקין את העדים בכנויים⁷⁹: 20 "יכה יוסי את יוסי". נגמר הדין⁸⁰ - מוציאין את כל 21 אדם לחוץ⁸¹, ושואלים את הגדול שבבדים ואומרים 22 לו: אמר מה ששמעת בפרוש⁸²! והוא אומר, 23 והדינים עומדים על רגליהם⁸³ וקורעין⁸⁴, ולא 24 מאחין. והעד השני אומר: אף אני פמותו⁸⁵ 25 שמעתי! ואם היו עדים רבים - צריך כל אחד 26 ואחד⁸⁶ מהן לומר: פזה שמעתי!

(78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודם מחול (סנהדרין לו). (79) כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמה יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". (80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה

גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאיין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף ת"ח). (52) אמרו (עבודה-זרה יז). "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו - לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות - מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז). (53) למעלה (הלכה ג). (54) מצוות עיקריות. (55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. (56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לר) תרגומו: ויש עשו ית בפרותא. (57) בעזות מצח ובזדון. (58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז). (59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). (60) חולין יג: הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה - אסורה היא כתקרות לעבודה-זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה - תשרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

1 ו. כל המודה בעבודת פוכבים שהיא אמת, אף-על- 2 פי שלא עבדה, הרי זה מחרף ומגדף את השם 3 הנכבד והנורא. ואחד⁶¹ העובד עבודת פוכבים, ואחד 4 המגדף את ה', שגאמר: "והנפש אשר תעשה ביד 5 רמה מן האזרח ומן הגר, את ה' הוא מגדף"⁶². 6 לפיכך⁶³ תולין עובד עבודת פוכבים⁶⁴, כמו שתולין 7 את המגדף⁶⁵, ושניהם נסקלין. ומפני זה פללת⁶⁶ דין 8 המגדף⁶⁷ בהלכות עבודת פוכבים, ששניהם פופרים 9 בעקר הם.

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. (62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

93) כגון: "רחום", "חנן", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חברו בשם. 94) (ישעיה לו, כב). 95) המגדף. 96) (סנהדרין ס). 97) (ספרא, אמור). 98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

- 17 א. פֶּל הַעֹבֵד פּוֹכְבִים פְּרָצוֹנִי² בְּדוֹן³, חֵיב פְּרָת⁴.
- 18 וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהִתְרַאֲהוּ⁵ - נִסְקָל. וְאִם עָבַד
- 19 בְּשִׁגְגָה⁶ - מִבֵּיא קֶרְבֵּן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

2) פרט לאנוס. 3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). 4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיני למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). 5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). 7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ט). נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב: סנה"ג).

- 20 ב. עֲבֹדוֹת הַרְבֵּה קְבָעוּ עֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְכָל צֵלָם⁸
- 21 וְצֵלָם וְלָכֵל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֹבֹדוֹת זֶה אֵינָה פְּעֻבֹדוֹת
- 22 זֶה. פְּגוֹן פְּעוּר¹⁰, שְׁעֹבֹדוֹתוֹ, שְׁפּוּעֵר¹¹ אָדָם עֲצָמוֹ
- 23 לוֹ; וּמִרְקוּלִים¹², שְׁעֹבֹדוֹתוֹ, שְׁיִזְרֹק לוֹ אֲבָנִים אוֹ
- 24 יִסְקָל¹³ מִלְּפָנָיו אֲבָנִים¹⁴; וְהַרְבֵּה עֲבֹדוֹת פְּגוֹן אֱלוֹ
- 25 תִּקְנֵנוּ לְשָׂאָר צֵלָמִים. לְפִיכָּה, הַפּוּעֵר עֲצָמוֹ
- 26 לְמִרְקוּלִים, אוֹ שְׁיִזְרֹק אֶבֶן לְפָעוּר, פְּטוּר¹⁵, עַד
- 27 שְׁיַעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבֹדוֹתוֹ, שְׁנֹאָמַר: "אֵיכָּה יַעֲבֹדוּ
- 28 הַגּוֹזִים הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאֶעֱשֶׂה בָּן גַּם אֲנִי¹⁷".
- 29 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין, צְרִיכִין בֵּית-דִּין לִידַע דְּרָכֵי
- 30 הָעֲבֹדוֹת¹⁸, שְׂאִין סוֹקְלִין עֹבֵד פּוֹכְבִים, עַד שְׁיִדְעוּ
- 31 שֶׁזֶּה הִיא דֶּרֶךְ עֲבֹדוֹתוֹ.

8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. 9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי ידי צייר. 10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה (ישעיה ה, יד). 11) ומתריז רעי לפניו. 12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן

השעה לחרוץ את המשפט. 81) כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83) (סנהדרין ס). 84) כחזקיה מלך יהודה, שכתב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

- 1 ט. מִגְדָּף שֶׁחִזַּר בּוֹ בְּתוֹךְ-בְּדוּר⁸⁷, אֵינּוּ כְּלוֹם⁸⁸;
- 2 אֶלָּא פִּינּוֹן שֶׁגִּדָּף בְּעֵדִים⁸⁹, נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדָּף אֶת הַשֵּׁם
- 3 בְּשֵׁם עֲבֹדוֹת פּוֹכְבִים - קְנָאִים⁹⁰ פּוֹגְעִים⁹¹ בּוֹ
- 4 וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קְנָאִים, וְכָא לְבֵית-
- 5 דִּין - אֵינּוּ נִסְקָל עַד שְׁיִכְרֹף בְּשֵׁם מִן הַשָּׁמַיִם
- 6 הַמִּיחֲדִים⁹².

87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88) אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז). 89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף-משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נוקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנאו קנאתי לה... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א יט, י). 91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים-א ב, מז). 92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

- 7 י. פֶּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרַפְתַּ הַשֵּׁם, חֵיב לְקָרַע. וְאֶפְלוּ עַל
- 8 בְּרַפְתַּ הַכְּפוּיִין⁹³ חֵיב לְקָרַע. וְהוּא, שְׁיִשְׁמַעְנָה
- 9 מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ,
- 10 חֵיב לְקָרַע. אֶבֶל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַעֹבֵד פּוֹכְבִים, אֵינּוּ
- 11 חֵיב לְקָרַע. וְלֹא קָרַעוּ אֲלֵיהֶם וְשִׁבְּנָא⁹⁴, אֶלָּא מִפְּנֵי
- 12 שְׂרָבִשְׁקָה⁹⁵ הִיא יִשְׂרָאֵל מוֹמְרָה⁹⁶. פֶּל הַעֵדִים וְהַדְּיָנִים
- 13 סוֹמְכִים⁹⁷ אֶת וְדִיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְּגַדָּף,
- 14 וְאוֹמַר לוֹ: דְּמָךְ בְּרֵאשֵׁף, שְׂאִתָּה גְרַמְתָּ לָּךְ! וְאִין
- 15 בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית-דִּין מִי שְׁסוֹמְכִים עָלָיו, אֶלָּא מִגְדָּף
- 16 בְּלִבָּר, שְׁנֹאָמַר: "וְסִמְכוּ כָל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"⁹⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר לנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" (29) אף שהיא אינה עבודת פנים. (30) חזור לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

אחת על שתיים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספא ב"ערוך" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים, כמו: דשן - לפנות את הדשן: שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד:): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא:). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

ד. סַפְתָּ 32 לָהּ צוֹאָה או שְׁנֹפֵף לָהּ עֵבִיט 33 שָׁל 18
מִי־רִגְלִים - חֵיב 34. שָׁחַט לָהּ חֶגֶב - פְּטוּר 35,
אֶל־אִם־כֵּן הִיְתָה עֲבוֹדָתָה בְּכָךְ. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ 20
בְּהֵמָה מִחֲסֻרְתָּ אֲבָר, פְּטוּר 36, אֶל־אִם־כֵּן הִיְתָה דֶרֶךְ 21
עֲבוֹדָתָה בְּכָךְ. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁעוֹבְדֵי אוֹתָהּ 22
בְּמִקְלָה 37 - שָׁבַר מִקְל בְּפָנֶיהָ, חֵיב 38, וְנֹאסְרֵת 39; זֶרֶק 23
מִקְל בְּפָנֶיהָ, חֵיב 40, וְאִינָה נֹאסְרֵת 41, שְׁאִין זְרִיקַת 24
הַמִּקְל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שְׁהָרִי הַמִּקְל כְּמוֹ שְׁהוּא 42,
וְהַדָּם מִתְפָּזֵר. הַמִּקְבֵּל עֲלוֹת אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת 26
כּוֹכָבִים 43 בְּאֵלוֹהָ, חֵיב סְקִילָה 44. וְאֶפְלוּ הַגְּבִיּוֹת 27
לְבִנְיָה 45 וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אַתָּה! וְכֵן פִּלְיָא בְּדַבְּרוֹ 28
זֶה, חֵיב. וְאֶפְלוּ חֲזֵר בּוֹ בְּתוֹךְ־פְּדֵי־דַבְּרוֹ וְאָמַר: אֵין 29
זֶה אֵלֵי! - אֵין חֲזַרְתָּ כְּלוּם 46, אֶל־אֵן נִסְקָל. 30

ג. וְאֶזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים 19 וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, הוּא מַה 1
שְׁפָתוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹד" 20. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים 21?
בְּשָׂאֵר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוִיָּה וְזוֹבַח וּמִקְטִיר 3
וּמְנֹסֵף 22; אֲבָל הַעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֱלֹ 4
לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, חֵיב, וְאֶף־עַל־פִּי 5
שְׁאִין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. בִּיַצֵּד? הֲרִי שְׁנֹפֵף לְפַעוֹר 6
אוּ שְׁזוֹבַח לְמַרְקוּלִים, חֵיב, שְׁנֹאֲמַר: "זִבַּח לְאֱלֹהִים 23
יִתְרָם 24, בְּלִתי לְהֵ' לְבָדוֹ" - זְבִיחָה בְּכֻלָּל עֲבוֹדָה 25
הִיְתָה, וְלִמָּה יָצֵאתָ? לֹמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה מִיְחַדָּת, 9
שְׁעוֹבְדֵי כֶּה לְשֵׁם 26, וְחֵיב הַזּוֹבַח לְאֵל אַחֵר סְקִילָה 10
עָלֶיהָ, בֵּין הִיְתָה דֶרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּזְבִיחָה אוּ אִינָה 11
בְּזְבִיחָה - אֶף כֹּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִיְחַדָּת לְשֵׁם 27, אִם 12
עֲבַד כֶּה לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהִיְתָה דֶרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ 13
בֵּין שְׁאִינָה בְּכָךְ, חֵיב עָלֶיהָ. לְכָךְ נֹאֲמַר: "לֹא 14
תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר" 28, לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה 29 אֶפְלוּ 15
אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ; וְהוּא הַדִּין 30 לְמִקְטֵר וּמְנֹסֵף. 16
זוֹרֵק וּמְנֹסֵף 31 אֶחָד הוּא. 17

(32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פעור בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגיבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא:). (37) שמקשקשים לפניה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא

(19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאון כדרך עבודתן. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מניין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? (20) כל עבודות אלילים למיניהן. (21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת. (25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית-המקדש, עבודת פנים. (27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). (28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה, שחייבים עליהן סקילה אם עשאון לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין לנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ט תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמה תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים לאיליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כספ-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). (57 המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. (58) במטאטא. (59) מזלף מים להשכיב את האבק. (60) בשמן ובמיני בשמים. (61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. (62) עבודות כבוד הן מעין השתחוויה ומוזהרים עליהן. (63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא: אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64) שכל "שכדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

- 20 ז. יִשָּׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרַגְלוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לֹא יִשְׁוֹחֵץ⁶⁶ וְיִטְלֹנוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ⁶⁷.
21 נִתְפָּצְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפִנְיָהּ, לֹא יִשְׁוֹחֵץ וְיִטְלֹם, מִפְּנֵי
22 שְׁנֵרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֲלֵא יִשָּׁב, וְאַחֲרֵיכֶּן יִטֹּל.
23 (65) נתחב לו קוץ ברגלו. (66) יתכופף. (67) (ע"ז יב).
וּאֵם אֵינוֹ נֵרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, כְּגוֹן שִׁמְפָנָה אַחֲרָיו אוֹ צֵדוֹ
לְעַבְדֵּה-זָרָה - מוֹתֵר.
- 24 ח. פְּרֻצוֹת הַמְּקַלְחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
25 - לֹא יִנָּחַ פִּי עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שְׁנֵרְאָה
26 כְּמִנְשֵׁק לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁷⁰.

(68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69) כלומר: שהן עצמן אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה. (70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה-זרה (שם).

- 27 ט. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעַצְמוֹ⁷¹ - אֶף-עַל-פִּי
28 שֶׁלֹּא עֲשָׂה בְּיָדוֹ וְלֹא עֲבָדָה, לוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא
29 תַּעֲשֶׂה לָּהּ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת
30 כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְאַחֲרֵים, אֶפְלוּ עֲשָׂה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,
31 לוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵלֵהֶם מִסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³.
32 לְפִיכֶּן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקָה
33 שְׁתֵּים.

(71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידי, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה עבודה-זרה לעצמו עובר משום שתים: משום - "לא תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. (73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים".

שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (להם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "להם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבנה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

- 1 ה. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּדִרְבָּה, וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה דִרְבָּה
2 בְּיָדוֹ⁴⁷ - חֵיב⁴⁸. פִּינָד? הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְפַעוֹר כְּדִי
3 לְבַזּוֹתוֹ, אוֹ זֶרֶק אֶבֶן לְמִרְקוּלֵיס כְּדִי לְבַזּוֹתוֹ⁴⁹ -
4 הוֹאִיל וְעֲבוֹדָתוֹ בְּכָה, חֵיב, וּמִבֵּיא קָרְבָן עַל
5 שְׁגָגָתוֹ⁵⁰.

(47) שכוונתו לבזותה. (48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. (49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה-זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כספ-משנה", בשם הרמ"ך). (50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד - הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון - הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת-כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

- 6 ו. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מֵאֵהָבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק
7 בְּצִוְרָה זוֹ מִפְּנֵי מִלְּאֲכָתָה שֶׁהִיָּתָה נֹאֶה בְּיָתֵר, אוֹ
8 שֶׁעֲבָדָה מִיָּרְאָתוֹ לָהּ שֶׁמָּא תַרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מִדְּמַיִם
9 עוֹבְדֵיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה⁵¹ וּמְרַעָה⁵² - אִם קָבְלָה עָלָיו
10 בְּאִלוֹהֵי⁵³, חֵיב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָה דִרְבָּה עֲבוֹדָתָה, אוֹ
11 כְּאֲחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת⁵⁴, מֵאֵהָבָה אוֹ מִיָּרְאָה⁵⁵ -
12 פְּטוּר⁵⁶. הַמְגַפֵּף⁵⁷ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ,
13 וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַבֵּץ⁵⁹ לְפִנְיָהּ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰
14 וְהַמְלַבֵּשׁ וְהַמְנַעֵיל, וְכָל פִּיּוּצָא בְּדַרְבֵּי כְבוֹד הָאֱלוֹהִים⁶¹
15 - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם",
16 וְדַרְבֵּים אֵלוּ בְּכָלֵל עֲבוֹדָה⁶² הֵן. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוֹ
17 לוֹקָה עַל אַחַת מֵהֵן, לְפִי שְׂאִינֵן בְּפִרוּשׁ⁶³. וְאִם הִיָּתָה
18 דִרְבָּה עֲבוֹדָתָה בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ, וְעֲשָׂהוּ
19 לְעֲבָדָה - חֵיב⁶⁴.

(51) לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחוויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנוכר לעיל. (55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבא (סנהדרין, סא:). האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה). (87) (ב"ב נד.) "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח.).

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

- 24 א. מדיחי עיר מישראל, הרי אלו נסקלין,³
25 אף-על-פי שלא עבדו עבודת כוכבים,⁴ אלא הדיחו
26 את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר
27 המדחין נהרגין בסוף.⁵ והוא, שעבדו עבודת
28 כוכבים, או שקבלוה⁶ עליהם באלוה. ואזהרה
29 למדיח מנין?⁷ שנאמר: "לא ישמע על פיה"⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מדיחי עיר מישראל, הרי אלו נסקלין".

דין מיתה ליושבי עיר הנידחת הוא בחרב ("הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב"), ואם הודחו רוב בני העיר נהרגין כולם, מצד שפקעה מציאותם של היחידים והפכה למציאות של ציבור שעבר עבודה-זרה, ודין כולם בסייף, אבל חיוב המיתה של המדיחים אינו מצד שהם ציבור של עיר הנידחת אלא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, ולכן אין דינם בסייף אלא נסקלין.

(על-פי לקו"ש חלק ט' עמוד 109 הערה 21)

(2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-ט). (3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם),

בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

- 1 י. אסור לעשות צורות⁷⁴ לנוי, ואף-על-פי שאינה
2 עבודת כוכבים, שנאמר: "לא תעשון אתי";
3 בלומר: צורות של כסף וזהב, שאינם אלא לנוי⁷⁵ -
4 כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודת
5 כוכבים. ואין אסור לצור לנוי, אלא צורת האדם
6 בלבד⁷⁶. לפיכך אין מצירים, לא בעץ ולא בסיד ולא
7 באבן, צורת האדם. והוא, שתהיה הצורה בולטת,
8 כגון הציור והפיור⁷⁷ שבטרקלין וכיוצא בהן. ואם
9 צר - לוקה⁷⁸. אבל אם היתה הצורה משקעת או
10 צורה של סמנין⁷⁹, כגון הצורות שעל-גבי הלוחות
11 והטבילות⁸⁰, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו
12 מותרות⁸¹.

(74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג:) תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג:).

- 13 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם
14 היתה הצורה בולטת, אסור להניחה⁸², ומתיר לחתם
15 בה⁸³; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה,
16 ואסור לחתום בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה
17 בולטת⁸⁴. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה,
18 כוכבים מזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון
19 אתי" - לא תעשו כדמות שמישי המשמשין לפני
20 במרום⁸⁵ ואפלו על הלוח⁸⁶; צורות הבהמות ושאר
21 נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות האילנות ודשאים
22 וכיוצא בהן - מתיר לצור אותם⁸⁷, ואפלו היתה
23 הצורה בולטת⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג:). (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות

19 שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נְהַרְגִים בְּבֵית־דִּין שֶׁל כָּל שְׁעָרֶיךָ
20 וְשַׁעַר, וְאֵין הַמְרַבִּים נְהַרְגִין אֲלָא בְּבֵית־דִּין הַגְּדוֹל.²⁷

25 הוא בית־הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרין גדולה (סנהדרין ב.). (26 הוא בית־דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרין קטנה (שם). (27) (שם טז.).

21 ד. אֵין אַחַת מְעָרֵי מְקַלֵּט נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדַחַת,
22 שְׁנֵאמְר: "[בְּאַחַת עָרֶיךָ]²⁸ [בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ]". וְלֹא
23 יִרְוּשָׁלַיִם נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדַחַת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָה
24 לְשִׁבְטִים.²⁹ וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנְּדַחַת בְּסִפְרֵי, כְּדִי
25 שֶׁלֹּא יִכְנסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ־
26 יִשְׂרָאֵל.³¹ וְאֵין בֵּית־דִּין אֶחָד³² עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עִירוֹת
27 הַנְּדַחֹת זו בְּצַד זו.³³ אֲבָל אִם הָיוּ מְרַחֲקוֹת,
28 עוֹשֶׂה.³⁴

28 פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנדחת" ולא תחברנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב.). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז.). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית־דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית־דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כלי של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין "מגדל עוז", כסף משנה).

29 ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנְּדַחַת, עַד שְׁפִדְיֹהָ מְדִיחָה
30 בְּלִשׁוֹן רַבִּים,³⁵ וְיֹאמְרוּ לָהּ: גִּלְךָ וְנַעֲבֹד³⁶ ! או גִּלְךָ
31 וְנִזְבַּח³⁷ ! או גִּלְךָ וְנִקְטְרִי ! או גִּלְךָ וְנִנסֶף . או גִּלְךָ
32 וְנִשְׁתַּחֲוֶה ! או גִּלְךָ וְנִקְבַּל בְּאֵלוֹהֵי ! וְהֵם שׁוֹמְעִים,
33 וְעֹבְדוּ אוֹתָהּ דְרָף עֲבוֹדָתָהּ, או בְּאַחַת מְאַרְבַּע
34 עֲבוֹדוֹת, או שְׁקַבְלוּהָ³⁸ בְּאֵלוֹהֵי. עִיר הַנְּדַחַת שֶׁלֹּא
35 נִתְקַנְמוּ בָּהּ וּבְמְדִיחָהּ כָּל הַתַּנְאִים הָאֵלֶּה,³⁹ הֵיאֵף
36 עוֹשִׂים לָהֶם ? מִתְרִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן
37 שְׁעֹבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם פְּיַחֲדִים
38 שְׁעֹבְדוּ, וּמְמוֹנֵן לְיִוְרְשִׁינָהּ.⁴⁰

35) (סנהדרין טז.). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנדחת עד שידיחה מדיחיה

טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית־דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנחבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט.). (6) אפילו כשלא עבדו עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא־לוח באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א־לי אתה" ! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויובחו לו ויאמרו: אלה אלוֹקֶיךָ וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). (8) (סנהדרין ג:).

1 ב. אֵין הָעִיר נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדַחַת, עַד שְׁיַחֲוֶה
2 מְדִיחָהּ מִתּוֹכָהּ⁹ וּמֵאוֹתוֹ הַשִּׁבְטִים,¹⁰ שְׁנֵאמְר: "מְקַרְבֶּךָ
3 מְדִיחָהּ אֶת יִשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שְׁיַחֲוֶה
4 מְדִיחָהּ שְׁנַיִם¹² או יֵתֵר עַל שְׁנַיִם, שְׁנֵאמְר: "יִצְאוּ
5 אֲנָשִׁים¹³ בְּנֵי כְלִיעַל, וְיַדְיִחוּ אֶת יִשְׁבֵי עִירָם"¹⁴; וְעַד
6 שְׁפִדְיֹהּ רַבָּה¹⁵, וְיַחֲוֶה הַמְּדַחֵין מִמָּאָה וְעַד¹⁶ רַבּוֹ שֶׁל
7 שִׁבְט. אֲבָל אִם הִדַּח רַבּוֹ שֶׁל שִׁבְט¹⁷, דְּנִין אוֹתָם
8 פְּיַחֲדִים¹⁸, שְׁנֵאמְר: "יִשְׁבֵי הָעִיר" - לֹא כְּפָר קִטְוֹן
9 וְלֹא כְּרָף גְּדוֹל¹⁹; וְכָל פְּחוֹת מִמָּאָה - כְּפָר קִטְוֹן²⁰,
10 וְרַבּוֹ שֶׁל שִׁבְט - כְּרָף גְּדוֹל. וְכֵן אִם הִדְיֹהָ נְשִׁים²¹
11 או קִטְוִינִים, או שְׁהִדְיָהּ יַחֲדָה, או שְׁהִדַּח מְעוֹטָה²²,
12 או שְׁהִדְחוּ מְאֻלְיָהֶן, או שְׁהָיוּ מְדִיחָהּ מְחוּצָה לָּהּ²³
13 - אֵין דְּנִין בָּהּ דִּין עִיר הַנְּדַחַת; אֲלָא הָרִי הֵן
14 פְּיַחֲדִים שְׁעֹבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי
15 שְׁעֹבֵר, וּמְמוֹנֵן לְיִוְרְשִׁינָהּ, בְּשָׂאָר הַרוֹגֵי בֵּית־דִּין²⁴.

9) מאותה העיר. (10) ושמה תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). (15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה (רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. (17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו עבודה־זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:). (20) רמז לזה מצאו (שם), בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה" ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

16 ג. אֵין דְּנִין עִיר הַנְּדַחַת אֲלָא בְּבֵית־דִּין שֶׁל אֶחָד
17 וְשְׁבָעִים²⁵, שְׁנֵאמְר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא או
18 אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַרַע הַזֶּה אֶל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומעשה", וכידוע שאין תשובה מועילה במיתת בית-דין אלא רק בחיבי מיתות בידי שמים, שהרי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות.

ומתוך הרגוּצ'ובי, שמה שכתב הרמב"ם ש"אם עשו תשובה - מוטב" הוא לענין שאין להם דין של יושבי עיר הנידחת, שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם, כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדיין חייבים סקילה כל אלה שעבדו עבודה-זרה.

ועדיין קשה, כי גם עניין זה - להוציאם מגדר עיר הנדחת - בגלל שעשו תשובה, לא נמסר לבית-דין כי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, ותשובה היא עניין המסור ללב.

ובפרט קשה, שאם יש על האדם שני חיובי מיתת בית-דין הוא שחייב בקשה שביניהם, ואילו כאן יוצא שבתחילה היה הדין שגם נשיהם וטפם נהרגים עמם, ועתה נהרגים רק הם.

וגם צריך להבין, מה שלומדת הגמרא דין זה מסודם, שמה שאמרו הקב"ה "ארדה נא ואראה הכצקתה... וגו'" היינו אם עשו תשובה, והלא הכלל הוא שאין למדים דין מלפני מתן תורה, והיאך אפשר ללומדו מסודם.

ויש לומר: ברגע שרוב יושביה של עיר הנידחת עבדו עבודה-זרה, הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד, והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת", ולכן חייבים כולם מיתה. ומה שמועילה תשובה הוא להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת, ומרגע שעשו תשובה נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד.

ועל-פי-יזה יובן גם מדוע אפשר ללמוד דין זה מעיר הנידחת, כי הלימוד הוא לא חידוש בדין, אלא לימוד על כך שעיר היא מציאות אחרת של ציבור, ולימוד על מציאות אפשר ללמוד גם מלפני מתן תורה.

(על-פי לקו"ש חלק ט' עמוד 106)

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבת-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם).

(45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו

בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). (36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "וידיחו את יושבי עירם", שמשמעו - שהדיחים כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממונם פלט; והמרובים בסיף (מיתה קלה) - ולפיכך ממונם אבד".

1 וְהִיאֲף דִּין עִיר הַנִּדְחָת, בְּזִמְן שְׁתֵּהִיָּה רְאוּיָהּ
2 לְהַעֲשׂוֹת עִיר הַנִּדְחָת? בֵּית־דִּין הַגְּדוֹל שׁוֹלְחִין
3 וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ בְּרְאוּיָהּ בְּרוּרָהּ⁴¹
4 שֶׁהִדְחָה פֶּל הָעִיר אוּ רָבָה וְחִזְרוּ לְעִבּוֹדַת
5 כּוֹכָבִים. אַחֲרֵיכֵן שׁוֹלְחִים לָהֶם שְׁנֵי תַלְמִידֵי
6 חֻמְמִים לְהַזְהִירָם וּלְהַחֲזִירָם⁴². אִם חִזְרוּ וְעָשׂוּ
7 תְּשׁוּבָה - מוֹטָב⁴³; וְאִם יַעֲמְדוּ בְּאוֹלָמָן - בֵּית־דִּין
8 מְצוּיִן לְכָל יִשְׂרָאֵל לְעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לְצַבֵּא. וְהוּן צָרִין
9 עֲלֵיהֶן וְעוֹרְכִין עִמָּהֶן מִלְחָמָה עַד שֶׁתִּתְקַע הָעִיר.
10 כְּשֶׁתִּתְקַע, מִיָּד מְרַבִּין⁴⁴ לָהֶם בְּתֵי־דִינָן וְדָנִים
11 אוֹתָם. פֶּל מִי שֶׁבָּאוּ עֲלָיו שְׁנֵי עֲדִים שֶׁעָבַד
12 עִבּוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֵר שֶׁהִתְרוּ אוֹתוֹ, מְפָרְשִׁין⁴⁵
13 אוֹתוֹ. נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹבְדִים מְעוּטָה - סוֹקְלִין
14 אוֹתָם⁴⁶, וְשֶׁאֵר הָעִיר נִצּוֹל. נִמְצָאוּ רָבָה - מַעֲלִין
15 אוֹתָן לְבֵית־דִּין הַגְּדוֹל⁴⁷ וְגוֹמְרִין שָׁם דִּינָם,
16 וְהוֹרְגִין פֶּל אֵלוּ שֶׁעָבְדוּ בְּסִיף. וּמִפִּיִן אֵת פֶּל
17 נֶפֶשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חֶרֶב, טָף וְנָשִׁים⁴⁸, אִם
18 הִדְחָה פֶּלָה. וְאִם נִמְצָאוּ הָעוֹבְדִים רָבָה - מִפִּים
19 אֵת פֶּל הַטָּף וְנָשִׁים שֶׁל עוֹבְדִים לְפִי חֶרֶב. וּבִין
20 שֶׁהִדְחָה כֻּלָּה, בֵּין שֶׁהִדְחָה רָבָה, סוֹקְלִין אֵת
21 מְדִיחֶיהָ⁴⁹, וּמִקְבָּצִין פֶּל שְׁלָלָהּ⁵⁰ אֶל תּוֹף⁵¹ רְחוּבָה.
22 אִין לָהּ רְחוּב - עוֹשִׁין לָהּ רְחוּב. הִיָּה רְחוּבָה
23 הוֹצֵה לָהּ - בּוֹנִין חוּמָה חוּץ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְגַּס
24 לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֶל תּוֹף⁵² רְחוּבָה". וְהוֹרְגִין פֶּל
25 נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר בָּהּ⁵³, וְשׁוֹרְפִין אֵת פֶּל שְׁלָלָהּ עִם
26 הַמְּדִינָה בְּאֵשׁ. וְשׁוֹרְפֶתָהּ⁵⁴ - מְצוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמָר:
27 "וְשׁוֹרְפֶתָ בְּאֵשׁ אֵת הָעִיר וְאֵת פֶּל שְׁלָלָהּ".

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם חזרו ועשו תשובה - מוטב."

הקשה בראב"ד "שהרי אין תשובה מועלת לאחר התראה

קמו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז.צ.). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקרבתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). (58) משמעו: כל שהוא.

ח. ועיר הנידחת שהיוזמו⁵⁹ עדיה - כל המחזיק בנכסיה זכה⁶⁰, ומתגר להנות בו, שהרי היוזמו⁶¹. ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו⁶². ואינה נכנית לעולם. וכל הבונה אותה לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד". ומתגר לעשותה גנות ופרדסים, שנאמר: "לא תבנה עוד" - לא תבנה מדינה⁶³ כמו שהיתה⁶⁴.

59) שנתברו. שנתברו, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

ט. שירא⁶⁵ העוברת ממקום למקום: אם עברה בעיר הנידחת והדחה עמה - אם שהתה שם שלשים יום, נהרגין בסוף וממונם אבד⁶⁶; ואם לאו - הן בסקילה, וממונם לירשיהן⁶⁷.

65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.

י. נכסי אנשי מדינה⁶⁸ אחרת שהיו מפקדין בתוכה⁶⁹ - אף-על-פי שקבלו עליהן אחריות⁷⁰, אין נשרפין⁷¹, אלא יחזרו לבעליהן⁷², שנאמר: "שללה", ולא שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁷³, נשרפין בכללה;

עבודה-זרה. (47) שבירושלים, שאין דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליתולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב? והכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעון הנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" - אין זה אלא בעון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם שהוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סלוובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין כוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב.) - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושלל התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר!" עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכושה. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל הגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה הואיל וישבו שם⁵⁵, ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה בכל-שהוא⁵⁶, לוקה אחת⁵⁷, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה⁵⁸ מן החרם".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג.). (88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדיק הבית. קדשי מזבח - בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדיק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקופת ההקדש לתקן בדיקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדיק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.

20 יד. הַבְּכוֹרִים וְהַמְעֻשָׂרִים שֶׁבַתּוֹכָה - תְּמִימִים, הָרִי הֵן
21 קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְנִמְוֹתָיו⁹⁶; וּבְעֲלֵי מוֹמִיִּים, הָרִי הֵן בְּכָלֵל
22 בְּהִמְתָּה, וְנִהְרָגִין⁹⁷. הַתְּרוּמוֹת שֶׁבַתּוֹכָה - אִם הִגִּיעוּ
23 לְיַד כֹּהֵן, יִרְקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכָסִיו⁹⁸; וְאִם עֲדִין הֵן
24 בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנְתְּנוּ לְכֹהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת⁹⁹, מִפְּנֵי
25 שֶׁהֵן נְכָסֵי שְׂמִיִּים, וְקִדְשָׁתָן קְדֻשַׁת הַגּוֹי¹⁰⁰.

94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). (98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדיק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

26 טו. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰¹ וְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰² וְכַתְבֵי-הַקֶּדֶשׁ
27 שֶׁבַתּוֹכָה, הָרִי אֵלָיו יִגָּנוּזוּ¹⁰³.

101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. (102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם

1 וְאִם לֹא - אֵין מְאָפְדִים אוֹתָם⁷⁴, אֶלָּא יִנְתְּנוּ
2 לְיִוְרְשֵׁיהֶם.

68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב:). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

3 יא. בְּהִמָּה, חֲצִיָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת וְחֲצִיָּה שֶׁל עִיר
4 אַחֶרֶת⁷⁵, שֶׁהֵיחָה בְּתוֹכָה - הָרִי זֶה אֶסְוֶרָה⁷⁶. וְעִסָּה
5 שֶׁהִיא כֵן⁷⁷, מִתְּרַת, לְפִי שֶׁאֶפְשֵׁר לְחַלְקָה⁷⁸.

75) בהמה של שני שותפים שאחד הורח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכשנשחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

6 יב. בְּהִמָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת שֶׁנִּשְׁחַטָּה⁷⁹, אֶסְוֶרָה
7 בְּהִנָּאָה, בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחַטָּה⁸⁰. שְׂעֵר הָרֵאשִׁי -
8 בֵּין שְׂל אֲנָשִׁים בֵּין שְׂל נָשִׁים שְׂבָה - מִתֵּר הַבְּהִנָּאָה⁸²;
9 אֶבֶל שֶׁל פֶּאֶה נְכָרִית⁸³, הָרִי הוּא מְפָלֵל שֶׁלֵּלָה
10 וְאֶסְוֶרָה⁸⁴.

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנידחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. (81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזו עדיין. (82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

11 יג. פְּרוֹת הַמְּחַבְרִין⁸⁵ שֶׁבַתּוֹכָה, מִתְּרִין, שֶׁנִּנְאָמַר:
12 "תְּקַבֹּץ וְשַׂרְפֵת" - מִי שֶׁאִינוּ מְחַסְרֵי אֶלָּא קְבוּץ
13 וְשַׂרְפָּה; יִצְאוּ פְּרוֹת הַמְּחַבְרִין, שֶׁהֵן מְחַסְרִין תְּלִישָׁה
14 וְקְבוּץ וְשַׂרְפָּה. וְהוּא הַדִּין לְשַׂעֵר הָרֵאשִׁי⁸⁶. וְאֵין
15 צְרִיךְ לִזְמַר הָאֵילָנוֹת עֲצָמָן, שֶׁהֵן מִתְּרִים⁸⁷, וְהָרִי הֵן
16 שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶם⁸⁸. הַהֶקְדָּשׁוֹת שֶׁבַתּוֹכָה⁸⁹: קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ
17 מְוֹתוֹ⁹⁰ - "זִבְחַ רְשָׁעִים תוֹעֵבָה"; קְדָשֵׁי בְּדֵק הַבַּיִת
18 יִפְדוּ⁹¹, וְאַחֲרֵי-כֵן שׁוֹרְפִין אוֹתָן⁹², שֶׁנִּנְאָמַר:
19 "שְׁלֵלָה", וְלֹא שֶׁל שְׂמִיִּים⁹³.

קמח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו נביא. (7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה. (8) (שם, סא:) רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". (9) מוסב אל המסית. (10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:); - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית - בסקילה (סנהדרין פט:).

ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו נקרא מסית¹¹. הנה זה שהדיח רב העיר נביא - מיתתו בסקילה; והנדיחים - הרי הן פיהידיים¹², ואינם פאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: "אמרה לי עבודת פוכבים: עבדוה!" או שאמר: "אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: עבדו עבודת פוכבים!" - הרי זה נביא שהדיח. ואם הדחו אחריו רב העיר - נסקל¹³. המסית שהסית - בין בלשון רבים, בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לחברו: אעבד¹⁴ פוכבים! אלף¹⁵ ואעבד! גלף ונעבד¹⁶ בעבודה פלונית, שדרף אותה עבודת פוכבים להעבד פה; אצבח! אלף ואצבח! גלף ונצבח! אקטר. אלף ואקטר. גלף ונקטר! אנסף! אלף ואנסף! גלף וינסף. אשפתוה. אלף ואשפתוה. גלף ונשפתוה¹⁷! - הרי זה מסית. הסית¹⁸ לשנים¹⁹ - הרי הן עדיו²⁰, והן מביאין אותו לבית-דין ומעידין עליו שפך אמר להן, וסוקלין אותו.

(11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין סז). ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח - צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח - אין מכמינים לו. (12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנדחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). (13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). (14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה (כס"מ). (15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה, ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. (16) אם הסית באחת מלשונות הללו המנויות כאן. (17) על ארבע עבודות אלה המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. (18) כאן תחילת

נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמה יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתיב-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנדחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזווה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזווה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזווה כן - כתיב-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

טז. פל העושה¹⁰⁴ דין בעיר הנדחת, הרי זה פמקריב עולה כליל¹⁰⁵, שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא עוד, אלא שמסלק חרוץ-אף¹⁰⁶ מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפו"; ומביא עליהם פרקה ורחמים¹⁰⁷, שנאמר: "ונתן לך רחמים ורחמך והרפך"¹⁰⁸.

(104) כל המסייע בחורבנה. (105) הנקטרת כולה על המזבח. (106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). (107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמה יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנדחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמתעים את העם אחוי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). (108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרכך" ("מדרש תנאים").

פרק חמישי

(1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

א. המסית² אחד מישראל, בין איש³ בין אשה - הרי זה נסקל⁴; אף-על-פי שלא עבד המסית ולא המוסת עבודת פוכבים, אלא מפני שהורה⁵ לעבד. בין שהיה המסית הדיוט⁶, בין שהיה נביא⁷; בין שהיה המוסת יחיד, איש או אשה או יחידים⁸ - מיתתו⁹ בסקילה¹⁰.

(2) או: המסית, כמו: ברוך בן-גריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. (3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיק - זה איש; בתך - זו אשה. (4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). (5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). (6) איש פשוט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 תְּחוּס עֵינְךָ עָלָיו". וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת,
23 שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תַחְמַל". וְאִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, אֵינוֹ
24 רִשְׁאֵי לְשֵׁתָק מִמֶּנָּה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִכְסֶה³² עָלָיו".
25 וְאִזְהָרָה לְהַדְיוּט הַמְּסִית מִנֵּין? שְׁנֵאמַר: "וְכָל
26 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ"³³.

ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה
ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הרבקים.
(19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסיתם
עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין
המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

(30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה).
(31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם
לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב
עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין
ג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

1 ג. וְאִין הַמְּסִית צָרִיךְ הַתְּרָאָה. אָמַר לְאַחַד²¹ - הוּא
2 אוֹמְרָם: יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכֶךָ! וּמַעֲרִים²³ עָלָיו,
3 עַד שֶׁיִּסִּית בְּפָנָי שְׁנַיִם, כְּדֵי לְהַרְגוֹ²⁴. אִם לֹא רָצָה
4 הַמְּסִית לְהִסִּית לְשְׁנַיִם²⁵ - מִצְוָה לְהַכְמִין²⁶ לוֹ. כָּל
5 חַיִּיבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתוֹרָה אֵין מְכַמֵּינֵין עָלֵהוּן, חוּץ מִזֶּה.
6 כִּי־עַד מְכַמֵּינֵין לוֹ? הַמוֹסֵת מְבִיא שְׁנַיִם²⁷ וּמַעֲמִידֵין
7 בְּמִקּוֹם אֶפֶל, כְּדֵי שִׁירְאוּ הַמְּסִית וַיִּשְׁמְעוּ דְבָרָיו,
8 וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לְמְסִית: אָמַר מַה
9 שְׁאֵמַרְתָּ לִּי בִּיחוד²⁸! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמוֹסֵת
10 מְשִׁיבוֹ: הֵיאֵךְ נִיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבִּשְׁמַיִם, וְגַלְךָ
11 וְנַעֲבַד אֶת הַעֲצִים וְאֶת הָאֲבָנִים?! אִם חָזַר בּוֹ אוֹ
12 שֵׁתַק - פְּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: כֶּךָ הִיא חוֹבָתְנוּ וְכֶךָ
13 יִפֶּה לָנוּ! - הַעוֹמְדִים שָׁם בְּרַחוּק מְבִיאֵין אוֹתוֹ
14 לְבֵית-דִין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ²⁹.

ה. הַמְּסִית אַחֲרִים לְעַבְדוֹ³⁴ וְאָמַר לָהֶם: עַבְדוֹנִי! -
27 אִם עַבְדוּהוּ, נִסְקָל. וְאִם לֹא עַבְדוּהוּ, אֶף-עַל-פִּי
28 שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ הֵן - אֵינוֹ נִסְקָל³⁵. אֲבָל אִם
29 הִסִּית לְעַבְדוֹת אִישׁ אַחֵר אוֹ לְשֹׂאֵר מִיְּנֵי עַבְדוֹת
30 פּוֹכְבִים, אִם קָבַל מִמֶּנּוּ וְאָמַר: הֵן, גִּלְךָ וְנַעֲבַד!
31 אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עַבַד - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין, הַמְּסִית
32 וְהַמוֹסֵת, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֵאבְּה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו",
33 הָא אִם שָׁמַע וְאָבְּה, חַיִּיב³⁶.

(21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים
כהקודמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו.
מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו
לשיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו
מאריכם, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו
דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה.
ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד
56): "בסתור לאמר" - למה לו, והלא כבר נאמר: כי יסיתך?
(כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או
בגלוי?) אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) -
מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה
שנים, ביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר
הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם
אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון
זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים
רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים.
ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום
אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו
רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים
מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות,
בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה
שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין טז:). (29) (סנהדרין טז:).

(34) אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו
ומגלגלים עליו כאמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא
כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבד.

ו. נְבִיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עַבְדוֹת פּוֹכְבִים, כִּי־עַד? זֶה
35 הָאוֹמֵר: אָמַרְתָּ לִּי עַבְדוֹת פּוֹכְבִים פְּלוֹנִית אוֹ כּוֹכֵב
36 פְּלוֹנִי, שֶׁמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת כֶּךָ וְכָךְ, אוֹ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת -
37 אֶפְלוּ כּוֹן אֶת הַהֲלָכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטְּמֵא וּלְטַהֵר אֶת
38 הַטְּהוֹר³⁷, אִם הִתְרוּ בּוֹ בְּפָנָי שְׁנַיִם, הֲרִי זֶה נִחְנָק,
39 שְׁנֵאמַר: "וְאִשׁוּר יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים, וּמַת³⁸
40 הַנְּבִיא הֵהוּא". וְאִזְהָרָה שְׁלוֹ מְכַלֵּל, שְׁנֵאמַר: "וְיִשֵּׁם
41 אֱלֹהִים אַחֲרִים לֹא תִזְכְּרוּ"³⁹.

15 ד. מִצְוָה כִּי־עַד הַמוֹסֵת לְהַרְגוֹ, שְׁנֵאמַר: "יִדְךָ תִּהְיֶה
16 בּוֹ כְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ" וְגו'. וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְאַהֵב
17 אֶת הַמְּסִית, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֵאבְּה³⁰ לוֹ". וְלִפְנֵי
18 שְׁנֵאמַר בְּשׁוֹנֵא: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" - יְכוֹל אִתָּה
19 עֹזֵב³¹ לָזֶה? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו".
20 וְלִפְנֵי שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תַעֲמֵד עַל דָּם רַעַף" - יְכוֹל אִי
21 אִתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְלֹא

(37) (סנהדרין פט:). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה -
היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון
בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו
אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודת-זרה.

ז. וְאָסוּר לְעַרְךָ דִּין וְהַשׁוֹבְהָ⁴⁰ עִם הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם
43 עַבְדוֹת פּוֹכְבִים, וְאֵין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפְתִין⁴¹.
44 וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אֵין מְשַׁגְּחִין עָלָיו וְאֵין
45 מְהַרְרִין בּוֹ⁴². וְכָל הַמְּחַשֵּׁב בְּאוֹתוֹת שְׁלוֹ שֶׁמָּא
46 אָמַת הֵן, עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִשְׁמַע
47 אֵל דְּבָרֵי הַנְּבִיא⁴³ הַהוּא". וְכֵן נְבִיא הַשִּׁקְרָה⁴⁴, מִיתָתוֹ
48 בְּחִנְקוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף⁴⁵
49 וְלֹא גִרַע⁴⁶, שְׁנֵאמַר: "אֵף הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר
50 דְּבַר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמַת⁴⁷ הַנְּבִיא
51 הֵהוּא".
52

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים
ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כוכבים ורוצה שיישבע לו באילולו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג): בתוספות דיבור-המתחיל: "אסור לאדם": "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (סנהדרין, שם).

יא. לא יאמר אדם לחברו: שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים פְּלוֹנִית! וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. וְכָל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים הַתְּבוּבָה בְּתַבְי הַקֶּדֶשׁ מִתֵּר לְהִזְכִּיר שְׁמָהּ⁶¹, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכָל וְנָבו וְגַד⁶² וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁶³. וְאִסוּר לְגַרֵם לְאַחֲרֵיהֶם⁶⁴ שִׁדְדוּ וְשִׁיקְצוּמוֹ⁶⁵ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. וְאִינוּ לּוֹקָה, אֲלֵא הַנּוֹדֵר בְּשָׁמָה וְהַמְקַיֵם בְּשָׁמָה⁶⁶, וְהוּא הַנְּשַׁבֵּעַ בְּשָׁמָה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג). (65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קָיַם לִי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרוב טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה² אוֹב³ אוֹ יָדְעוֹנִי⁴ בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּדוֹן⁶, חֵיב בְּרַת⁷. וְאִם הָיוּ שְׁשֵׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה - נִסְקָל⁸. הֵיחָ שׁוֹגֵג⁹ - מִבֵּיא חֲטָאת¹⁰ קְבוּעָה¹¹. בִּיצַד הוּא מַעֲשֵׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמְקַטֵּיר קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרִבִּיט שֶׁל הַדָּס בִּידוֹ וּמְנִיפוֹ¹², וְהוּא מְדַבֵּר בְּלֹאט בְּדַבְרִים יְדוּעִים אֲצֵלֶם¹³, עַד שֶׁיִּשְׁמַע הַשּׁוֹאֵל¹⁴ כְּאִלוֹ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ¹⁵, וּמְשִׁיבוֹ עַל מַה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדַבְרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ¹⁶ בְּקוֹל נְמוּף עַד מְאֹד, וּכְאִלוֹ אִינוּ נִכְרֵ לְאֵזֶן, אֲלֵא בַּמַּחְשָׁבָה מְרִגִּישׁ¹⁷ בוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵם לְגַלְגֵּלַת הַמַּת וּמְקַטֵּיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ¹⁸ בָּהּ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כְּאִלוֹ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת שְׁחִיּוֹ¹⁹ שֶׁפֶל עַד מְאֹד, וּמְשִׁיבוֹ - כָּל אֵלוֹ מַעֲשֵׂה אוֹב הֵן²⁰, וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

2) מעשה אוב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים

מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמרו: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ). שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחזית עינים. (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנוביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"יא, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מַה שְׁלֹא שָׁמַע בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה⁴⁸, אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֵבְרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לֹא נִאֶמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בוֹ - הָרִי זֶה נְבִיא שֶׁקֶר⁵⁰, וּמִיתָתוֹ בְּחֻקֶּךָ.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). (49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבירו צויתי. (50) (סנהדרין פט).

ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהֲרִיגַת נְבִיא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה⁵¹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַגּוֹר מִמּוֹ". וְכֵן הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיֵרָא מִדְּבָרָיו, הָרִי הוּא בְּכֻלָּל "לֹא תַגּוֹר מִמּוֹ"⁵³. וְאִין דִּין נְבִיא הַשֶּׁקֶר, אֲלֵא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאֶחָד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב). ולמדה מגזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתוב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז).

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים⁵⁵ וְהַנְּשַׁבֵּעַ⁵⁶ בָּהּ - לּוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ" - אֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ בָּהּ לְעֲצָמוֹ, וְאֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ בָּהּ לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים⁵⁷. וְאִסוּר לְהַשְׁבִּיעַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁵⁸ בִּירְאָתוֹ. אֲפִלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שְׁלֹא דְרַף שְׁבוּעָה, אִסוּר⁵⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ".

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). (56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף-עובד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ,
קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח,
י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

7 ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ ברצונו ובזדון, חיב פרת;
8 בשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים
9 והתראה, נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך
10 מות יומת" וגו'. ואזהרה שלו מנין? שנאמר:
11 "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן²⁷ הוא
12 אומר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". כיצד
13 היו עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת²⁸
14 זרעו ומוסרו לכהנייהם עובדי האש, ואותן הפהנים
15 נותנין²⁹ הין לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו
16 באש ברשותו³⁰; ואבי הין הוא³¹ שמעביר בנו על
17 האש ברשות הפהנים, ומעבירו ברגליו³² מצד זה
18 לצד אחר בתוף השלֵהבת³³. לא שהוא שורפו למלך
19 כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודת פוכבים
20 אחרת³⁴, אלא בהעברה בלבד³⁵ היתה עבודה זו
21 ששמה מלך. לפיכך³⁶ העושה עבודה זו לעבודת
22 פוכבים אחרת חוץ ממלך, פטור³⁷.

26 שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני
עמון (מלכים א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום
שקרן עמונים (שם, ה). 27 רבינו הביא כאן אזהרה
כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני
ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על
הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא"
נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה
שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש",
ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה
בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך
ויעבירו באש (כס"מ). 28 חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך
לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. 29 בחזרה.
30 כנוסח אוקספורד. 31 ולא הכהנים, בניגוד לדעת
רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:).
והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י),
שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים,
ויטלנו ויעבירנו". 32 כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא
את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוהו בנו בידו
ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל
(סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה",
כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא
על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה"
ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). 33 בקפיצה,
שלא יישרף. 34 כגון: והספרים שורפים את בניהם באש
לאדרמלך וענמלך (מלכים ב יז, לא). 35 השוה דברי
רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה'
אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו
הוא: שהיו מעבירים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו
הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך.
36 הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו

המתים כאשר בעלת אוב של שאול (שמואל א כח, ז).
4 מכסף המתיימר לידוע תעלומות ומגיד עתידות.
5 פרט לאנוס. 6 פרט לשוגג. 7 כמפורש בתורה
בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים...
והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). 8 ככתוב: באבן
ירגמו אותם (שם, כז). 9 מבואר למעלה (פ"ג, ה"א).
10 כמבואר (סנהדרין סה:): שמביא קרבן על שניהם: על
אוב ועל ידעוני. 11 מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). 12 מניע
אותו הנה והנה. 13 מיני לחש. 14 זה שבא לשאול
באוב. 15 עם בעל האוב. 16 כלשון הכתוב: והיה
כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). 17 כלומר: אין כאן
קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמינו
המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה
(סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם:
"מדבר ושומע" - היא שמועה כזו, כפי מה שישם
במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה
במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם
שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו.
18 וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. 19 השקע
שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין
סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי
עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא
דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל א כח, יב). ומעניינים מאד
דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז)
האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי
בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחריית הימים, שבהם
יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין
עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר
גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומניות
האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף.
והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות
השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור,
כי חיפשו אנשי שם בתורה ובריאה בכל קצוות הארץ ולא
מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן
יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך
ראיתי". 20 והם מבוארים (סנהדרין סה:).

1 ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו
2 ידוע, בפיו, ומקטיר²², ועושה מעשים אחרים²³, עד
3 שיפול קנקפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות.
4 וכל אלו, מיני עבודת פוכבים הן. ואזהרה שלהן
5 מנין? שנאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל
6 הידעונים".

21 ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים
בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו,
ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה
שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו
לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". 22 (שם, סה:). וכן
נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו.
23 מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו.
24 החולה במחלת הנופלים. 25 שאין זו אזהרה לשואל

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 כוכבים, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה". וְכָל
16 הַמִּקִּים מִצְבָּה, לֹקְהָ. וְכֵן אָבֵן מִשְׁפִּית⁴⁸ הָאֲמֹרָה
17 בַת־רָחָב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עֲלֶיהָ לֵה"49,
18 לֹקְהָ, שְׁנֵאָמַר: "וְאָבֵן מִשְׁפִּית לֹא תִהְיֶה בְּאַרְצְכֶם
19 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְרָף עֹבְדֵי כֹכְבִים
20 לְהִנִּיחַ אָבֵן לְפָנֶיהָ⁵⁰ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ, לְפִיכָּךְ אֵין
21 עֹשִׂין כֵּן לָהּ. וְאֵינוֹ לֹקְהָ, עַד שִׁפְשַׁט יָדָיו וְרָגְלָיו
22 עַל הָאָבֵן וְנִמְצָא כְּלוֹ מוּטֵל עֲלֶיהָ, שָׁזוּ הִיא
23 הַשְׁתַּחֲוִיָּה הָאֲמֹרָה בַת־רָחָב⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו".

ההבדל בין אבנים ללבנים הוא, שאבנים נעשו בידי שמים ללא התערבות ידי אדם, ואילו לבנים הם בהתערבות יד אדם.

לכן נבנה בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים על דרגה נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה השתחוויה בפישוט ידים ורגלים על רצפת אבנים דווקא ולא ברצפת לבנים.

ויש לומר, שמה שכן היא דרך עובדי עבודה-זרה, הוא מפני שכן היה במקדש. והסיבה שעבדו ע"ז באבן היא משום שזו עבודה בקודש, ועל-דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין אבן משכית ברמב"ם) ש"היתה אהובה על האבות" (שופטים טז, כב.) שיש לומר שמפני זה דווקא עשאוה חוק לעבודה-זרה, וזוהי גם כוונת הרמב"ם כאן "שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו" שעשו כך בדוגמת האבנים שבמקדש.

(על-פי לקו"ש חלק ו עמוד 16 הערה 31)

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליליים, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג.) אבן שחוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - משורש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, ט), מכאן שהשתחוויה - זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

24 ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁאֵר הָאֲרָצוֹת (נ"א
25 הַמְּקוֹמוֹת⁵²); אָבֵל בַּמִּקְדָּשׁ מִתֵּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל
26 הָאֲבָנִים, שְׁנֵאָמַר: "בְּאַרְצְכֶם"⁵³ - בְּאַרְצְכֶם אֵי אֲתֶם
27 מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אָבֵל אֲתֶם מִשְׁתַּחֲוִים עַל
28 הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת⁵⁴ בַּמִּקְדָּשׁ⁵⁵. וּמִפְּנֵי זֶה⁵⁶ נִהְגוּ כָּל
29 יִשְׂרָאֵל לְהִצִּיעַ⁵⁷ מִחֻצְלֹאוֹת⁵⁸ בְּכַתֵּי-כְנִסְיוֹת הַרְצוּפוֹת
30 בְּאֲבָנִים, אוֹ מִיַּגַּי קֶשׁ וְתַבָּן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין

באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעבירו בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוהטו ולובנו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

1 ד. אֵינוֹ חֵיב פְּרִת³⁸ אוֹ סְקִילָה³⁹, עַד שְׁיִמְסֹר בְּנוֹ
2 לְמַלְךָ וְיַעֲבִירוּ בְּרַגְלָיו בְּאֵשׁ דְּרָף הַעֲבָרָה⁴⁰. מִסֹּר⁴¹
3 וְלֹא הָעֵבִיר, הָעֵבִיר וְלֹא מִסֹּר, אוֹ שְׁמִסֹּר וְהָעֵבִיר
4 שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ⁴² הַעֲבָרָה - פְּטוּר. וְאֵינוֹ חֵיב עַד שְׁיִמְסֹר
5 מִקְצַת זְרַעוֹ וְיִנִּיחַ מִקְצַת, שְׁנֵאָמַר: "כִּי מִזְרַעוֹ נִתֵּן
6 לְמַלְךָ" - מִקְצָתוֹ וְלֹא כְּלוֹ⁴³.

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה. 40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בנורעותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ - שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). 43) (סנהדרין ס:.) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עוונו כל כך גדול שאין לו כפרה - ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

7 ה. אֶחָד זְרַע פֶּשֶׁר וְאֶחָד זְרַע פֶּסוּל⁴⁴; אֶחָד בְּנָיו
8 וּבְנֹתָיו, בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יָרְכוּ הוּא
9 חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זְרַעוֹ. אָבֵל אִם הָעֵבִיר אֶחָיו אוֹ
10 אֶחֱיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהָעֵבִיר עֲצָמוֹ, פְּטוּר.
11 הָעֵבִיר אֶחָד מִזְרַעוֹ וְהוּא יִשָּׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא⁴⁵ -
12 פְּטוּר.

44) כגון שיש לו בן מעורה: מאשת איש וכדומה. 45) (שם).

13 ו. מִצְבָּה שְׁאֲסָרָה תוֹרָה הִיא בְּנִינְ שֶׁהִכַּל מִתְקַבְּצִין
14 אֲצֵלָה, וְאֶפְלוּ לְעַבֵּד אֶת ה'46, שֶׁכֵּן הִיָּה דְרָף עֹבְדֵי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. (70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ח

פרק שביעי

(1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

- 20 א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים
- 21 ומשמשיה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד
- 22 תאבדון את כל המקמות"³, ונאמר: "כי אם פה
- 23 תעשו להם מזבחתיהם תתצו". ובארץ-ישראל
- 24 מצוה לרדף אחריה, עד שנאבד אותה מפל ארצנו.
- 25 אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדף אחריה, אלא
- 26 כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים
- 27 שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום
- 28 ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצוה לרדף אחריהן,
- 29 ואי אתה מצוה לרדף אחריהן בחוץ לארץ.

(2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. (3) "אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:). (4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדף אחריה ולאבדה אפילו במקום שלא כבשנוה, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום שכבשנוה.

- 30 ב. עבודת פוכבים ומשמשיה, ותקרבת⁵ שלה, וכל
- 31 הנעשה⁶ בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא
- 32 תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מפל
- 33 אלו, לוקה שתיים: אחת משום "ולא תביא", ואחת
- 34 משום "ולא ידבק" בידך מאומה מן החרם".

(5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה. (6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן בגדים ששוטחים לכבודה. (7) (ספרי, ראה; מכות כב). אף על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה, דרשוהו חז"ל לעניין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה, נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ם ב"ספר המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב.) שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך

- 1 האבנים⁵⁹. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין
- 2 האבן, הולך למקום אחר⁶⁰ ומשתחוה, או שוחה על
- 3 צדו ומטה⁶¹, כדי שלא ידבק פניו באבן.

(52) כנוסח וילנא; ובשאר הדפוסים: הארצות. (53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. (54) המגורות במגרה ומסותות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). (55) ככתוב דברי הימים ז, ג: ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. (56) שאסור להשתחוות על האבן. (57) לשטוח. (58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. (59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. (60) שאינו רצוף אבנים. (61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אבוי ורבי (מגילה כג.).

- 4 ח. כל המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא
- 5 פשוט ידים ורגלים, אינו לוקה⁶², אלא מפין אותו
- 6 מפת מדרות⁶³. אבל לעבודת פוכבים, אחד
- 7 השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים
- 8 ורגלים - משעה שייכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

(62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). (64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. (65) (הוריות ד). כי לעניין השתחויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

- 9 ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין
- 10 אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו
- 11 לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא
- 12 תטע לך אשרה כל עץ, אצל⁶⁸ מזבח ה' אלהיך";
- 13 מפני שהיה זה דרך עובדי כוכבים, נוטעין אילנות
- 14 בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

(66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלושים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). (67) אילן שאינו עושה פירות. (68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

- 15 י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש פדרך
- 16 שעושין פחצרות, אף-על-פי שהוא בפנין ואינו עץ
- 17 נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ". אלא
- 18 כל האכסדראות והסבכות⁷⁰ היוצאות מן הפתלים
- 19 שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

(69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:); העולם הזה דומה לאכסדרה,

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימיו עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו, עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשידרוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה ט).

31 ו. צורות ששעשאוים עובדי כוכבים לנוי, מתרין
 32 בהנאה, וצורות ששעשאוים לעבודת כוכבים, אסורין.
 33 כיצד? כל הצורות הנמצאים בפפרים, אסורים
 34 בהנאה, מפני שחזקתן שלעבודת כוכבים הן
 35 עשויות; והנמצאות במדינה²⁷ - אם היו עומדין על
 36 פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור
 37 או כדור או סיף²⁸ או עטרה וטבעת, חזקתו שהוא
 38 לעבודת כוכבים, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי
 39 הוא בחזקת לנוי ומותר.

26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר.
 28) (עבודה זרה מא:). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידיו, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", לא-תעשה כה).

1 ג. בהמה שהקריבוה כלה לעבודת כוכבים,⁸ אסורה
 2 בהנאה; אפלו פרשה⁹ ועצמותיה וקרניה וטלפיה
 3 ועורה, הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור
 4 סימן, שיודע בו שזה העור תקרבת עבודת כוכבים
 5 הוא, כגון שהיו עושים, שקורעים קרע עגל¹⁰ פנגד
 6 הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כף
 7 אסורין בהנאה, וכן כל פיוצא בה.

8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-כוכבים". (9) (עבודה-זרה לז:): משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה (עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם קריעתם כנגד הלב.

8 ד. מה בין עבודת כוכבים של עובד כוכבים
 9 לעבודת כוכבים של ישראל? עבודת כוכבים של
 10 עובד כוכבים אסורה בהנאה מיד¹¹, שנאמר:
 11 "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - משפסלו, נעשה
 12 לו אלוה. ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד
 13 שתעבד¹², שנאמר: "ושם פסתר" - עד שיעשה לה
 14 דברים שבפסתר¹³, שהן עבודתה. ומשמשי עבודת
 15 כוכבים, בין של עובד כוכבים בין של ישראל, אינן
 16 אסורין עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים¹⁴.

11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין.
 12) (עבודה-זרה נב:). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה, עובד אותה בסתר שלא יראהו, שמה ישמעו בית-דין ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם (עבודה זרה נא:).

17 ה. העושה עבודת כוכבים לאחרים - אף-על-פי
 18 שהוא לזקה¹⁵, שקרו מתר; ואפלו עשאה לעובד
 19 כוכבים, שהיא אסורה מיד, מפני שאינה נאסרת עד
 20 שתגמר, ומפוש¹⁶ אחרון שגומרה אין בו שוה
 21 פרוטה¹⁷. הלזקה גרוטאות¹⁸ מן העובד כוכבים
 22 ומצא בהן עבודת כוכבים¹⁹ - אם נתן מעות ולא
 23 משף, יחזירם לעובד כוכבים²⁰. וכן אם משף ולא
 24 נתן מעות - אף-על-פי שמשכה בעובד כוכבים
 25 קונה²¹, כמקח טעות הוא²². נתן מעות ומשף -
 26 ויליכם לים המלח²³. וכן עובד כוכבים וגר, שירשו
 27 את אביהן עובד כוכבים - יכול הגר לומר לעובד
 28 כוכבים: טל אתה עבודת כוכבים, ואני מעות²⁴! טל
 29 אתה יין-נסף, ואני פרות! ואם משבאו לרשות הגר
 30 - אסור²⁵.

ט. עבודת כוכבים ומשמייה וכל התקרבת שלה, 14
 אוסרים בכל-שהן⁴¹. כיצד? עבודת כוכבים 15
 שנתערכה בצורות של נוי, אפילו אחת בכמה אלפים 16
 - יוליף הכל לים המלח. וכן אם נהערב פוס⁴² של 17
 עבודת כוכבים בכמה כוסות, או חתיכה מן הפשר⁴³ 18
 שנתערכה בכמה חתיכות - יוליף הכל לים המלח. 19
 וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערב בכמה עורות - הכל אסור 20
 בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבודת כוכבים או אחד 21
 ממשמייה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין 22
 בהנאה, ואסורין בכל-שהן, בעבודת כוכבים, 23
 שנאמר: "והיית חרם כמוהו" - כל מה שאתה מביא 24
 מעבודת כוכבים ומפל משמייה ותקרבתה, הרי 25
 היא כמוהו⁴⁶. 26

(41) (עבודה-זרה עד.). (42) היא אסורה משום: "משמשי 41
 עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בכרייתא (זבחים 42
 עד.). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. 43
 שהקריבה לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב 43
 כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור 44
 מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג.). (45) (עבודה-זרה עד.). 45
 (שם, נד): "כל מה שאתה מהנה (מהנה) ממנו - הריהו 46
 כמוהו".

י. עבודת כוכבים או אשרה שנסרפה, אפרה אסור 27
 בהנאה⁴⁷. וגחלת של עבודת כוכבים אסורה, 28
 והשלהבת⁴⁸ מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק 29
 עבודת כוכבים אסור; ספק ספקה מתר. כיצד? כוס 30
 של עבודת כוכבים שנפל באוצר מלא כוסות, פלן 31
 אסורים, מפני שעבודת כוכבים וכל משמייה 32
 אוסרין בכל-שהן. פרש כוס אחד מן התערכת ונפל 33
 לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתרין⁵⁰. טבעת של 34
 עבודת כוכבים⁵¹ שנתערכה במאה טבעות, ונפלו 35
 שמים מהן לים הגדול - התרו כלן, שאני אומר: 36
 אותה הטבעת היתה בכלל השמים⁵². נהערבה 37
 במאה, ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים 38
 למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן לטבעות אחרות 39
 - פלן מתרות, שאני אומר: אותה הטבעת האסורה 40
 פרב היא⁵³. נפלו הששים לטבעות אחרות - פלן 41
 אסורות⁵⁴. 42

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד.). 47
 (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט.). 48
 (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים 49
 עד.). מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה 49
 מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; 50
 ואפילו של עבודה-זרה הייתה, שמה כוס זו שהוא משתמש 51
 בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס 52
 מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים 53
 להקל: שמה אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. 54
 וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבו, או

ז. צלמי עבודת כוכבים הנמצאים משלכים פשוקים 1
 או בתוף הגרוטאות, הרי אלו מתרין²⁹; ואין צריך 2
 לומר שברי צלמיהן³⁰. אבל המוצא יד³¹ מצורת 3
 פוכב או מזל או רגלה או אבר מאיברייה משלך - 4
 הרי זה אסור בהנאה, הואיל ונדע פודאי שזה האבר 5
 מן צורת עבודת כוכבים הנעבדת, הרי היא באסורה, 6
 עד שפודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה בטלוה³². 7

(29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד 29
 מוודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן 30
 שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמה כבר ביטולם 31
 עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: 32
 שעבודה-זרה שביטלוה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר 33
 לקמן (פרק ח, הלכה ח.). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם 34
 שביטולם ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו 35
 אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם 36
 ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או 37
 רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה- 38
 זרה פרק ג, משנה ב.). (32) (שם). "והגהות מיימוניות" 39
 כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות 40
 מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחנות ומעילים 41
 שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין 42
 במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - 43
 עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא 44
 ידבק בידך מאומה" וגו'.

ח. המוצא בלים ועליהן צורת חמה³³ ולבנה 8
 ודקון³⁴ - אם היו פלי כסף וזהב או בגדי שנים³⁵, 9
 או שהיו חקוקים על הנזמים³⁶ ועל הטבעות, הרי 10
 אלו אסורין³⁷; ועל שאר הפלים³⁸, מתרין, מפני 11
 שהזקתן לנוי³⁹. וכן שאר הצורות הנמצאות על פל 12
 הפלים⁴⁰, הזקתן לנוי ומתרין. 13

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) 33
 יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה 34
 עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא 35
 בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים 36
 לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; 37
 צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת 38
 המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים 39
 צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת 40
 חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - 41
 הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או 42
 ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח.). 43
 (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות 44
 צווארו (עבודה-זרה מג.), והיו מייחסים צורה זו לחלק 45
 מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. 46
 (36) תכשיט האף והאוזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות 47
 הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה 48
 (שם, מב.): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים 49
 - אסורים: שעל המבוזים - מותרים". (40) אפילו 50
 מכובדים.

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם, מח:): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קשיית המ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה), אלא השריגים (והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי. ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). (60 קצרה כמותה. (61) (שם, מח:)) ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

7 יב. אַפְרוּחִים שֶׁקָּנְנוּ בָּהֶן⁶² וְאֵין צְרִיכִין לְאָמְנָן⁶³ -
8 מְתָרִין; וְהָאֶפְרוּחִים וְהַבְּיָצִים שֶׁצְּרִיכִין לְאָמְנָן⁶⁴,
9 אֲסוּרִין, שְׁהָרִי הָאֲשֶׁרָה כְּמוֹ כְּסִיס לְהָן⁶⁵. וְהָקָן
10 עֲצֵמָה⁶⁶ שֶׁפְּרָאֵשָׁה מִתָּר, מְפָנֵי שְׁהַעוֹף מְבִיא עֲצֵיו
11 מִמָּקוֹם אַחֵר⁶⁷.

(62 באשרה. (63 שגדולים הם. (64 שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65 וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשירה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66 העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67 ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

12 יג. נָטַל מִמֶּנְהָ⁶⁸ עֲצִים - אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה. הֵסִיק בְּהֵן
13 אֶת הַתְּנֹור, יוֹצֵן⁶⁹, וְאֶחֶר-כֵּן יִסִּיק בְּעֲצִים אַחֵרִים שֶׁל
14 הַתָּר וְיֵאָפֶה בוֹ. אָפֶה בוֹ אֶת הַפֶּת וְלֹא צָנְנוּ - הַפֶּת
15 אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה. נְהַעֲרָבָה בְּאַחֲרוֹת, יוֹלִיף דְּמֵי אוֹתָהּ
16 הַפֶּת לְיָם הַמֶּלַח⁷⁰, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ, וְשֶׁאֵר
17 הַכִּפְרוֹת מְתָרִין⁷¹.

(68 מהאשרה. (69 צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "היסק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זהו זה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "היסק בהם את התנור - יוצן", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70 כבר גילה

ומרבו לרבו - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51 שנתקשה בה עבודה-זרה. (52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו ששתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (ובחסים עד:; משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

1 יא. הָאֲשֶׁרָה⁵⁵ - בֵּין שְׁהִיתָה נְעַבְדָּתָה⁵⁶, בֵּין שְׁהִיתָה
2 עֲבוּדָת פּוֹכְבִים מְנַחַת תַּחְתֵּיהָ⁵⁷ - אֲסוּר לֵישֵׁב בְּצֵל
3 קוֹמְתָהּ⁵⁸, וּמְתָר לֵישֵׁב בְּצֵל הַשְּׂרִיגִים⁵⁹ וְהַעֲלִים
4 שְׁלָהּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ אַחֲרָתָה⁶⁰, אֲסוּר לוֹ לְעַבֵּר
5 תַּחְתֵּיהָ. וְאִם אֵין שָׁם דֶּרֶךְ אַחֲרָתָה - עוֹבֵר תַּחְתֵּיהָ
6 כְּשֶׁהוּא רִץ⁶¹.

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט:): "כל עובדי השמש, נקראו: 'עובדי הבעל', והעובדים לירח נקראו: 'עובדי אשרה'". (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה זהו מח:). (58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קנז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 לְעִבּוּדַת פּוֹכְכִים, לֹא נֶאֱסָרוּ בְּהִנָּאָה⁷⁹, אֶף-עַל-פִּי
14 שֶׁהִכְנִיסוּם לְבֵית עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים, עַד שֶׁיִּקְרִיבוּם
15 לְפָנֶיהָ. הִקְרִיבוּם לְפָנֶיהָ - נַעֲשׂוּ תִקְרָבַת; וְאֶף-עַל-פִּי
16 שֶׁתְּזַרְזוּ וְהוֹצִיאוּם⁸⁰, הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין לְעוֹלָם⁸¹. וְכָל
17 הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים⁸², אֶפְלוּ מֵיָם⁸³ וּמְלַח,
18 אֲסוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כָל-שָׁהוּא⁸⁴,
19 לֹא־קָה⁸⁵.

79 (עבודה-זרה כט:) כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). 80 אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאום. 81 (שם, כט:). 82 במקום המיוחד לעבודתה. 83 שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקרבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפניו מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). 84 אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס". 85 וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאוכל ממנו כל שהוא לוקה".

ידוע הכלל - שה'עצם', כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר ב'עצם', הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו.

כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו", האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו, כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאופן השני הוא שבכל חלק הכי קטן, ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה-זרה, שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(על-פי ג'קו"ש חלק כ"ט עמוד 154)

20 טז. הַמוֹצָא כֶּסֶת וְכֵלִים וּמַעוֹת בְּרֹאשׁ עֲבוֹדַת
21 פּוֹכְכִים - אִם מִצָּאָן דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, הָרִי אֵלָיו מִתְרִין;
22 וְאִם מִצָּאָן דֶּרֶךְ כְּבוֹד, הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין⁸⁶. מִצֵּד?
23 מִצָּא כִּס תְּלוּי בְּצוּאָר⁸⁷, כֶּסֶת מִקְפֶּלֶת⁸⁸ וּמִנַּחַת עַל
24 רֹאשׁוֹ, כְּלֵי כְפוּי עַל רֹאשׁוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי
25 שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. מִצָּא בְּרֹאשׁוֹ
26 דְּבַר שְׁפִיּוּצָא בּוֹ קָרַב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁸⁹ - הָרִי זֶה
27 אֲסוּר⁹⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹¹? בְּזִמְן שֶׁמִּצָּאָן חוּץ

הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון: ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכותב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח:), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מי"ר בטי"א" (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר אפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא ייכשלו בה בני-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותירצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. 71 כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

1 יד. נִטַּל מִמֶּנָּה פְּרָכָר⁷² וְאָרְג בּוֹ אֶת הַבְּגָד - אֲסוּר
2 בְּהִנָּאָה. נִתְעַרַב בְּבִגְדִים אַחֲרֵים, יוֹלִיף דְּמֵי אוֹתוֹ
3 הַבְּגָד לְיָם הַמֶּלַח, וּשְׂאָר כָּל הַבְּגָדִים⁷³ מִתְרִין. וּמִתֵּר
4 לְטַע תַּחְתִּיָּה יִרְקוֹת - בֵּין בִּימוֹת הַחֶמְדָּה, שֶׁהֵן צְרִיכִין
5 לְצַל, בֵּין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁצַּל הָאֲשֶׁרָה,
6 שֶׁהוּא אֲסוּר, עִם הַתְּרַקַּע, שְׂאֵינָה נֶאֱסָרֶת, גּוֹרְמִין
7 לְיִרְקוֹת אֵלּוֹ לְצַמֵּחַ; וְכָל שֶׁדְּבַר אֲסוּר וְדְבַר מִתֵּר
8 גּוֹרְמִין לוֹ, הָרִי זֶה מִתֵּר כָּל מְקוֹם⁷⁵. לְפִיכָּה שְׂדֵה
9 שְׂזַבְלָה בְּזָבֵל עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים, מִתֵּר לְזַרְע אוֹתָהּ,
10 וּפְרָה שְׁפִטְמָה בְּכַרְשֵׁינֵי⁷⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים⁷⁷ תֵּאָכֵל⁷⁸,
11 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

72 הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. 73 (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. 74 (שם, מח:). קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. 75 (שם, מח:). 76 מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). 77 של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י שם, מט:). 78 (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

12 טו. בְּשָׂר אוֹ יֵין אוֹ פְרוֹת, שֶׁהִכְנִינּוּם לְהִקְרִיבָם

בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרוחץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות ר"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, וזוה היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (שם) 105.

17 יט. ספיין של עבודת פוכבים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
18 מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה
19 מספנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰;
20 והרי זה התקון מהנאת משמשי¹¹¹ עבודת פוכבים.
21 וכן אסור לחתף בה פשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם
22 חתף דרך הפסד¹¹³ והשחטה - מתר.

106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניה כתקרובת. (107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. (108) שבשחיטתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחיייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וללדות, להרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפתחו דמיה. (109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. (112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). (113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ת.). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פרק שמיני

1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

23 א. כל שאין בו תפיסת יד אדם² ולא עשהו³ אדם,
24 אף-על-פי שנעבד, הרי זה מתר⁴ בהנאה. לפיכך
25 עובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות

1 לַמְקוֹם עֲבוֹדָתוֹ; אֲבָל אִם מֵצְאוּ בְּפָנִים⁹² - בֵּין דְּרָף
2 כְּבוֹד בֵּין דְּרָף בְּזִיוֹן, בֵּין דְּבַר הַרְאוּי לְמִזְבֵּחַ בֵּין דְּבַר
3 שְׂאִינוּ רְאוּי - כָּל הַנִּמְצָא בְּפָנִים אֲסוּר, אֲפִלוּ מִיָּם⁹³
4 וְמִלַּח. וּפְעוּר וּמְרַקוּלִים⁹⁴, כָּל הַנִּמְצָא עִמָּהֶן, בֵּין
5 בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, אֲסוּר⁹⁵ בְּהִנָּאָה. וְכֵן אֲבָנֵי מְרַקוּלִים
6 - אֲבָן הַנְּרָאִית שֶׁהִיא עִמּוֹ, אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁹⁶.

(עבודה-זרה נא: משום נוי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימם) (דברים כט, טז) - כל שעימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעות עצמן בלי כיס המונחות על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזוים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט): כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקולים נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

7 יז. עבודת פוכבים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה -
8 נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה.
9 הַיָּה לָהּ וְלֹא־אֲחֵרִים⁹⁹ - נִהְיִין בָּהֶן אֲפִלוּ בְּטוֹבַת
10 פְּהִינָה, וּבְלִבְדָּ שְׂלֵא יִתֵּן שְׂכָר¹⁰⁰.

97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

11 יח. מרחץ שיש בה עבודת פוכבים¹⁰¹, מתר לרחץ
12 בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבודה¹⁰²,
13 שְׂנֵאָמֵר: "אֱלֹהֵיהֶם" - בְּזִמְן שְׂנוֹהֲגִים בָּהּ מְנַהֵג
14 אֱלֹהוֹת, וְלֹא בְּזִמְן שְׂמִבְזִין אוֹתָן; כְּגוֹן זֶה שֶׁהִיא
15 עוֹמֶדֶת עַל הַבֵּיב¹⁰³ וְהַפֶּל מְשִׁתִּינִין בְּפָנֶיהָ¹⁰⁴. וְאִם
16 הִיְתָה דְרָף עֲבוֹדָתָה בְּכָף¹⁰⁵, אֲסוּר לְכַנֵּס בּוֹ.

101) שאילל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחוץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלסופוס את רבן גמליאל

(תמורה כ.ט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.).
 (14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד.).
 (15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביארו בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, ט): "וזאת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הִכְנִי וְהַקְדַּשְׁנוּ". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזננום, כי נאסרו אף להדיוט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד.). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב "המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:): הואיל ועשה בה מעשה.

ב. מִיָּם שֶׁעָקְרָן הַגֵּל וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶן, לֹא אֶסְרֵן.²¹
 נִטְלָן בְּיָדוֹ וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶן - אֶסְרֵן.²² אֲבָנֵי הַר שֶׁנִּדְלְדְלוּ²³ וְעִבְדָן בְּמִקְוָמָם²⁴ - מִתְּרוֹת, שֶׁהָרֵי אֵין בְּהֵן תְּפִיסַת יַד אָדָם.²⁵

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו וזה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדין כל מים של יחיד, כפירוש התוספות ר"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהן אדם. (25) (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, יו"ד קמא, ס"ק ג.).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁזָקַף לְבָנָהּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וְלֹא הִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, וְכֹא עֹבֵד פּוֹכְבִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אֶסְרָה.²⁶
 בְּהִנָּאָה, שֶׁזָקַיְפְתָהּ - מִעֲשֶׂהָ.²⁷ וְכֹן אִם זָקַף בִּיצָהּ,²⁸ וְכֹא עֹבֵד פּוֹכְבִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אֶסְרָה.²⁹ חֲתָף דְלַעַת וְכִיּוֹצֵא כֹה וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אֶסְרָה.³⁰ הִשְׁתַּחֲוֶה לְחֲצֵי דְלַעַת, וְחֲצֵי הָאֲחֵר מְעָרָה³¹ בּוֹ - הָרֵי זֶה

1 וְאֵת הָאֵילָנוֹת הַנְּטוּעִין⁵ מִתְּחִלָּתָן לְפָרוֹת,⁶ וְאֵת
 2 הַמְעֻנָּוֹת הַנּוֹכְעִין לְרַבִּים⁷ וְאֵת הַבְּהֵמָה⁸ - הָרֵי אֵלוֹ
 3 מִתְּרִין בְּהִנָּאָה, וְיִתָּר לְאָכַל אוֹתָן הַפָּרוֹת שֶׁנֶּעְבְּדוּ
 4 בְּמִקְוָם גְּדִילָתָן⁹ וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר
 5 הַבְּהֵמָה שֶׁהִקְצַת¹⁰ לְעִבְדוֹת פּוֹכְבִים, שֶׁהִיא מִתְּרַת
 6 בְּאֵכִילָה בֵּין שֶׁהִקְצוּהָ לְעִבְדָהּ, בֵּין שֶׁהִקְצוּהָ
 7 לְהַקְרִיבָהּ,¹¹ הָרֵי זֶה מִתְּרַת¹². בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים
 8 שְׂאֵין הַבְּהֵמָה נֹאסֶרֶת? בְּשֵׁלֹא עֲשָׂה כֹה מִעֲשֶׂה לְשֵׁם
 9 עִבְדוֹת פּוֹכְבִים, אֲבָל עֲשָׂה כֹה מִעֲשֶׂה כָל-שְׂהוּא,
 10 אֶסְרָה. פִּינֵצַד? כִּגוֹן שֶׁשֹּׁחַט כֹּה סִימָן¹³ לְעִבְדוֹת
 11 פּוֹכְבִים. עֲשֵׂאָה חֲלִיפִין¹⁴ לְעִבְדוֹת פּוֹכְבִים, אֶסְרָה;
 12 וְכֹן חֲלִיפֵי חֲלִיפִין¹⁵, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעְשִׂים דְּמֵי עִבְדוֹת
 13 פּוֹכְבִים.¹⁶ בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים¹⁷? בְּבִהְמַת עֲצָמוֹ;
 14 אֲבָל אִם שֹׁחַט בְּהֵמַת חִבְרוֹ לְעִבְדוֹת פּוֹכְבִים אוֹ
 15 הַחֲלִיפָה, לֹא נֹאסֶרֶה, שְׂאֵין אָדָם אוֹסֵר דְּכָר שְׂאֵינוֹ
 16 שְׂלוֹם¹⁸. הַמְשַׁתַּחֲוֶה לְקִרְקַע עוֹלָם¹⁹, לֹא אֶסְרָה. חֲפַר
 17 כֹּה בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, לְשֵׁם עִבְדוֹת פּוֹכְבִים -
 18 אֶסְרָה.²⁰

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה.) שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמותר להדיוט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיוט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, יג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסרו מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים אין לחוש שרבים חפרום לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור יו"ד קמא; ראה ט"ז, יו"ד שם, ס"ק ג.). (8) (תמורה כח:): "דבר ישש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודו לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשתחויה לה אסורה או לא, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה, אבל ביצה לא. או דילמא לא שנא". ולכאורה למאי 'נפקא מינה' אם ניכרת זקיפתה או לא, והרי הכל תלוי בגילוי הדעת של הזוקף, וזה יכול להעשות גם על ידי זקיפת ביצה. ועל-פי-זה יתורץ, ששאלת הגמ' אם "מינכרא זקיפתה" שאולי אין זה אלא מעשה זוטא שאינו נחשב, ואף שבוודאי יש בזה גילוי דעת - אינו מספיק כי צריך גם מעשה.

(על-פי "לקו"ש חלק יא עמוד 147)

26 אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה".
27 ובה גילה דעתו שנוח לו לעבוד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין קכח.): "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"י"ד נדונית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפקו בזה ולא פשטוה, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדין כל "תיקן" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עברו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרענים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לד, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכופף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הבְּרָכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הַרְכָּבָה, ושתייה נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

1 אָסוּר³² מִסֵּפֶק, שְׁמָא זֶה הַחֲצִי כְּמוֹ יָד³³ לְחֲצִי
2 הַנֶּעֱבָד. אֵילָן שֶׁנִּטְעוּ מִתְחִלָּה שְׂיֵהָה נֶעֱבָד, אָסוּר
3 בַּהֲנָאָה³⁴; וְזוֹ הִיא אֲשֶׁר הָאָמוּרָה בְּתוֹרָה. הִיא
4 אֵילָן נְטוּעַ, וְגִדְעוּ³⁵ וּפְסָלוּ³⁶ לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים³⁷,
5 אֲפִלוּ הִבְרִיךְ³⁸ וְהִרְכִּיב³⁹ בְּגוֹפוֹ שֶׁל אֵילָן וְהוֹצִיא
6 שְׂרִיגִים⁴⁰ - כּוֹרֵת אֶת הַשְּׂרִיגִים, וְהֵם אָסוּרִים
7 בַּהֲנָאָה, וְשָׂאֵר הָאֵילָן מִתָּר⁴¹. וְכֵן הַמְשַׁתְּחוּה לְאֵילָן,
8 אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נֶאֱסַר גּוֹפּוֹ⁴² - כָּל הַשְּׂרִיגִים וְהַעֲלִים
9 וְהַלּוֹלְבִין⁴³ וְהַפְּרוֹת שְׂיֹצִיא כָּל-זֶמַן שֶׁהוּא נֶעֱבָד,
10 הֲרִי אֵלוֹ אָסוּרִין בַּהֲנָאָה⁴⁴. אֵילָן שֶׁהָיוּ הָעוֹבְדֵי
11 כּוֹכָבִים מְשַׁמְרִין אֶת פְּרוֹתָיו, וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מוֹכְנִים
12 לַעֲשׂוֹת שֶׁכֶּר לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוּנִי, וְעוֹשִׂין
13 מִהֵן שֶׁכֶּר וְשׂוֹתִים אוֹתוֹ בְּיוֹם תְּגֵם - הֲרִי זֶה הָאֵילָן
14 אָסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁסְּתַמּוֹ שֶׁהוּא אֲשֶׁרָה, וְלִפְיָקָף
15 עוֹשִׂין בְּפְרוֹתָיו פָּךְ, שֶׁזוֹ הִיא חֻקָּה שֶׁל אֲשֶׁרָה⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

יש להקשות, מנין לקח הרמב"ם שיש צורך במעשה, והלא מקור הדין הוא בגמרא (ע"ז מו. נג.) ש"כשזקף לבנה, גליא דעת" שניחא ליה בעבודה-זרה, וכיון דאתו עכו"ם ופלח ל"י שליחותא זידי" קעביד", והיינו שמספיק גילוי דעת ואין צריך מעשה.

ויש לומר שמקורו בגמ' (ע"ז שם נג.) ששואלת על הפסוק "ואשיריהם תשרפון באש", הלא אין זה אשיריהם של הגויים, שהרי ארץ ישראל היא ירושת עם ישראל, והלא "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", ומתרצת ש"כיון שפלחו ישראל לעגל, גלו דעתיהו דניחא להו בעבודה-זרה". ומכאן מוכח שגילוי דעת "דניחא להו" חייב לבוא ביחד עם מעשה, כמו כאן שעבדו לעגל.

על פי זה, תתורץ שאלה כללית, היאך עשה אהרן את העגל, שיש שתיצו שאמר לישראל "פרקו נזמי הזהב כו' והביאו אלי" (ולא אמר "ותנו לי"), והיינו שלא קנה אותו מידם, וכיון שאינו שלו הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ועל תירוץ זה קשה, הרי היה כאן גילוי דעת ש"ניחא להם" בעבודה-זרה, שהרי רצו לעשות העגל, ומדוע שלא יוכל לאסור את הזהב שהביאו אליו. אלא שע"פ הנ"ל יתורץ שמעשה העגל לא יכול להקרא על שם אהרן, כי מה שגילו דעתם ד"ניחא להו" אינו מספיק, כי צריך גם מעשה, וכשפנו ישראל לאהרן שיעשה את העגל, עדיין לא עבדו עבודה-זרה ולא היה כאן גילוי דעת עם מעשה, ואתי שפיר שאהרן יכול היה לאסור את הזהב, כי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

על-פי-זה יובן גם המשך הגמרא שם "מיבעי לי היכא שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה, והא עכו"ם

16 ד. אֵילָן שֶׁמְעַמְדִין תְּחִתּוֹ⁴⁶ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים -
17 כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא תְּחִתּוֹ, אָסוּר בַּהֲנָאָה. נְטָלָה מִתְחִתּוֹ,
18 הֲרִי זֶה מִתָּר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבָד.
19 בֵּית שְׁבָנָאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִתְחִלָּה שְׂיֵהָה הַבֵּית

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה"; וכן הרמב"ם כתביד אברבנאל. (ע"ז מז).
 (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל.
 (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכירן - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם).
 (69) כנוסח אוקספורד.

ו. פיצד מאבדו⁷⁰ עבודת פוכבים ושאר דברים
 האסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרבת שלה?
 שוחק וזורה לרוח⁷¹, או שורף ומטיל לים המלח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א).
 (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): "כ"שזה וזה גורם - מותר".
 (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.), וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרקו לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצדדים: "או שורף", הכוונה לאיל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואיל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת איל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

ז. דבר שאין בו תפיסת יד אדם שנועבד, כגון הרים
 ובהמה ואילן - אף-על-פי שהנועבד עצמו מתר
 בהנאה, צפוי⁷³ אסור בהנאה. והנהנה בכל-שהוא
 מהן, לוקה, שנאמר: "לא תחמד פסח וזהב
 עליהם"⁷⁴. וכל צפוי עבודת פוכבים⁷⁵ הרי הן בכלל
 משמשיה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל "שעליהם", אפילו שעל "נועבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה:).
 ואף על פי שאסר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שמים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נועבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נועבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שמים ("נר מצוה", בפירושו ל"ספר המצוות" לרבינו ל"ת, כב). (75) של אלילים תלושים. (76) ולוקים עליהם שמים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האילל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

ח. עבודת פוכבים של נכרים שפטלוה נכרים קדם⁷⁷
 שתבא לידי ישראל, הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר:
 "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - כשבאו לדינו
 והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם פטלוה, הרי אלו
 מתריין⁷⁸.

1 עצמו נעבד, וכן המשתחוה לבית בנוי - הרי זה
 2 אסור בהנאה⁴⁸. היה בנוי, וסידו⁴⁹ וכירו⁵⁰ לשם
 3 עבודת פוכבים עד שנתחדש - נוטל מה שנתחדש,
 4 והחדוש אסור בהנאה, מפני שעשאהו לעבדו,
 5 ושאר הבית מתר⁵¹. הכניס עבודת פוכבים לתוך
 6 הבית⁵² - כל-זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה;
 7 הוציאה - התר הבית⁵³. וכן אבן שחצבה⁵⁴ מתחלה
 8 לעבדה, אסורה בהנאה⁵⁵. היתה חצובה, וצירה
 9 וכירה⁵⁶ שתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף⁵⁷ האבן,
 10 ואין צריך לומר אם פיר עליה⁵⁸ - נוטל⁵⁹ מה
 11 שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד,
 12 ושאר האבן מתר⁶⁰.

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: דביבור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עציו ואבניו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג).
 (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז:): שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין המשתחוה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אבן שהעמיד עליה⁶¹ עבודת פוכבים, הרי זו
 14 אסורה כל-זמן שהיא עליה. סלקה - האבן מתרת⁶².
 15 מי שהיה ביתו סמוך לעבודת פוכבים⁶³ ונפל - אסור
 16 לבנותו⁶⁴. פיצד יעשה? פונס לתוך שלו⁶⁵ ובונה,
 17 ואותו הרוח ממלאהו קוצים או צואה, כדי שלא
 18 ירחיב לבית עבודת פוכבים⁶⁶. היה הפתל שלו ושל
 19 עבודת פוכבים⁶⁷ - ידון מחצה למחצה: מחצה
 20 שלו⁶⁸ מתר בהנאה, ושל עבודת פוכבים, הפל אסור
 21 בהנאה. אבניו, עציו ועפרו, הפל אסור בהנאה⁶⁹.

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאילל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט).
 (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה.
 (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח

20 חֶסְרָה; או שְׁמֵכְרָה לְצוּרָה יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּטֹלָה.
 21 אָבֵל אִם מִשְׁפָּנָה או מְכָרָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁰ או
 22 לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינוֹ צוּרָה, או שְׁנַפְלָה עֲלֶיהָ מַפְלֵת וְלֹא
 23 פָּנָה; גְּנֻבִיהָ לְסֻטִים וְלֹא תִכְעֶוּהָ; רִקַּק בְּפָנֶיהָ,
 24 הַשְׁתִּיז בְּפָנֶיהָ, גָּרְרָה⁹¹, זָרַק בָּהּ אֶת הַצּוֹאֵה - הָרִי
 25 זֶה אֵינָה בְּטֹלָה⁹².

88 היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. (89) כי יודע
 הוא מראש שהצורף ישברנה ויתכנה לעשות ממנה כלים
 שונים (שם, נג.); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה,
 כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדנה ולא ישברנה.
 90 ואפילו צורף. (91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י).
 92 כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה,
 כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב
 ויעבדנה, והכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב
 והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט
 והנה צרה וגוי (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו
 ואלהיו, חזר ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו
 (שם).

26 יא. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שֶׁהִנִּיחוּהָ עוֹבְדֵיהָ - בְּשַׁעַת
 27 שְׁלוֹם⁹³, מִתְּרַת בְּהִנָּאָה, שֶׁהָרִי בְטֹלָה⁹⁴; בְּשַׁעַת
 28 מַלְחָמָה, אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהָ אֶלָּא מִפְּנֵי
 29 הַמְּלַחְמָה. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שֶׁנִּשְׁפְּרָה מֵאֲלֵיהָ -
 30 שְׂבָרֶיהָ אֲסוּרִים⁹⁵ בְּהִנָּאָה, עַד שִׁיבְטֹלוּהָ. לְפִיכָף,
 31 הַמוֹצֵא שְׂבָרֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים, הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין
 32 בְּהִנָּאָה, שֶׁמָּא לֹא בְטֹלָה הַעוֹבְדֵי כוֹכְבִים⁹⁶. וְאִם
 33 הִיָּתָה שֶׁל פְּרָקִים⁹⁷, וְהִדְיוּט⁹⁸ כּוֹל לְהַחֲזִיר - צָרִיף
 34 לְבִטֹל כָּל פְּרָק וּפְרָק מִפְּרָקֶיהָ⁹⁹. וְאִם אֵינּוּ יוֹכֵל
 35 לְהַחֲזִיר - פִּינּוֹן שֶׁבִטֹל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטֹלוֹ כָּל
 36 הַשְּׂבָרִים¹⁰⁰.

93 ואין דעתם לחזור. (94) ולפיכך לא לקחוה עמהם
 (שם, נג.). (95) (שם, מא): כי עובדים הם אפילו לשברים.
 96 אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין
 אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק
 ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:).
 97 של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98) מי שאינו
 אומן לכך. (99) ואין האחד נותר בביטול חברו. (100) כי
 הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור,
 ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

37 יב. מְזַבַּח עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שֶׁנִּפְגְּמוּ¹⁰¹ - עֲדִין הוּא
 38 אֲסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שִׁינָתֵן רִבּוּי¹⁰² בִּיד עוֹבֵד פּוֹכְבִים.
 39 וּבִימוּס¹⁰³ שֶׁנִּפְגְּמוּ - מִתְּרַת¹⁰⁴. אֵי-יָזָהוּ בִימוּס וְאֵי-יָזָה
 40 הוּא מְזַבַּח? בִּימוּס - אֶבֶן אַחַת, מְזַבַּח - אֲבָנִים
 41 הִרְבָּה¹⁰⁵. וְכִיצַד מְבִטְלִין אֲבָנֵי מְרְקוּלִים? פִּינּוֹן שֶׁבָּנָה
 42 מֵהֶם בְּנִין או חֶפֶז בְּהֵן¹⁰⁶ אֶת הַדְּרָכִים וְכִיצַד בָּאֵלוּ
 43 - הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁷. פִּיצַד מְבִטְלִים אֶת
 44 הָאֲשֵׁרָה? קְרָסִם¹⁰⁸ מִמֶּנָּה עָלָה או זָרַק מִמֶּנָּה
 45 יוֹנָק¹⁰⁹; נָטַל מִמֶּנָּה מְקַל או שְׂרָבִיט, או שֶׁשְׂפָאָה¹¹⁰

77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול,
 כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב).
 דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם
 תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף
 וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו
 לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטול) - ולקחת לך.

1 ט. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה בְּטֹלָה לְעוֹלָם⁷⁹.
 2 אֲפִלוּ הָיָה לְנִכְרֵי בַּהּ שְׁתַּפּוּת⁸⁰, אֵינּוּ בְטוּלוֹ מוֹעִיל
 3 בָּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה לְעוֹלָם וְטַעוּנָה גְּנִיזָה⁸¹.
 4 וְכֵן עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שֶׁל נִכְרֵי שְׂבָאָת לֵיד יִשְׂרָאֵל,
 5 וְאַחֲרֵיכֵן בְּטֹלָה הַנִּכְרֵי - אֵינּוּ בְטוּלוֹ מוֹעִיל בָּלוּם,
 6 אֶלָּא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה לְעוֹלָם⁸². וְאֵינּוּ יִשְׂרָאֵל מְבִטֵּל
 7 עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים, וְאֲפִלוּ בְרִשׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁸³.
 8 עוֹבֵד פּוֹכְבִים קָטָן או שׁוֹטֵה אֵינּוּ מְבִטֵּל עֲבוֹדַת
 9 פּוֹכְבִים⁸⁴. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁבִטֹל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים, בֵּין
 10 שְׁלוֹ, בֵּין שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכְבִים אֲחֵרִים, בְּעַל פְּרוּחַ,
 11 אֶף-עַל-פִּי שְׂאִנְסוֹ יִשְׂרָאֵל עַל כָּף - הָרִי זֶה בְטֹלָה;
 12 וּבִלְבָד שִׁיחָה הַנִּכְרֵי הַמְבִטֵּל עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים;
 13 אָבֵל מִי שְׂאִינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים, אֵינּוּ בְטוּלוֹ
 14 בְטוּלוֹ⁸⁵. הַמְבִטֵּל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים - בְּטֹל מִשְׁמִשְׁיָהּ⁸⁶.
 15 בְּטֹל מִשְׁמִשְׁיָהּ - מִשְׁמִשְׁיָהּ מִתְרִים, וְהִיא אֲסוּרָה
 16 בְּהִנָּאָה כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה, עַד שִׁיבְטֹלָנָה. וְתַקְרַבַּת עֲבוֹדַת
 17 פּוֹכְבִים אֵינָה בְּטֹלָה לְעוֹלָם⁸⁷.

79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל...
 ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה
 (ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים:
 ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את
 חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליו - אלא ישראל
 על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם,
 נג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי
 הטעונה שזיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות
 (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות
 לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי
 לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:).
 84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו
 מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. (85) "אמר רבי יהושע
 בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי
 בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן
 ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטלה! ולא
 ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה
 דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו
 יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו
 בעל כרחו (ע"ז מג.). (86) (שם, נב:). (87) שנאמר:
 ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) -
 מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף
 תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נ).
 18 י. פִּיצַד מְבִטְלָה? קָטַע רֹאשׁ חֲטָמָה, רֹאשׁ אֲזָנָה,
 19 רֹאשׁ אֲצִבְעָה; פְּחֶסֶה⁸⁸ בְּפָנֶיהָ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר זמן, וישמח למחר ביום אירו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם, 1): (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז 1): (10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבוד, או שיהיה כבוד מקולקל ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). (11) שכל אלה אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא): (14) (שם, 1): וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע יו"ד קמח, סעיף יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן הזה שאינם בקיאים בטיב האלילים - מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות לכהניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

17 ב. וְאִסּוּר לְשַׁלַּח דְּרוֹרֵן¹⁵ לְנִכְרֵי בָּיִם אִידֵי¹⁶, אֲלֵא-
18 אִם-כֵּן נִוְדַע לּוֹ שְׂאִינוּ מוֹדָה בְּעִבּוּדַת פּוֹכְבִּים וְאִינוּ
19 עוֹבְדֵיהָ¹⁷. וְכֵן נִכְרֵי שְׁשַׁלַּח דְּרוֹרֵן לְיִשְׂרָאֵל בָּיִם חֲגוֹ,
20 לֹא יִקְבְּלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיבָה¹⁸ - נוֹטְלוּ
21 בְּפָנָיו, וְאִינוּ נִהְיָה בּוֹ עַד שִׁיִּוְדַע לּוֹ שֶׁזֶה הַנִּכְרֵי אִינוּ
22 עוֹבְדֵי עִבּוּדַת פּוֹכְבִּים וְאִינוּ מוֹדָה בָּהָ¹⁹.

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז סה.). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון. (19) (שם, 1):

23 ג. הִיָּה אֵיֶדֶן שֶׁל אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת יָמִים
24 הַרְבֵּה, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֵה - כָּל אוֹתָן
25 הַיָּמִים בָּיִם אֶחָד הֵן, וְכֵלֶן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים
26 לְפָנֵיהֶן²⁰.

(20) (ע"ז ח.). ובמשנה מנו חכמים את חגיגה, וביניהם חגים הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרוורא" הנמשך שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסרו חכמינו גם שלשה ימים לפניהם.

27 ד. פְּנֻעִים עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת הֵם, וְיִום רֵאשׁוֹן
28 הוּא יוֹם אֵיֶדֶם. לְפִיכֵן אֲסוּר לָתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם
29 בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיִום שְׁשִׁי שֶׁבְּכָל שַׁבַּת
30 וְשַׁבַּת, וְאִין צְרִיף לּוֹמַר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצָמוּ, שֶׁהוּא
31 אֲסוּר בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אֲדִיָּהֶם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג).

32 ה. יוֹם שֶׁמִּתְבַּנְּסִין בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְהַעֲמִיד לְהֵם
33 מְלֶךְ, וּמְקַרִּיבִין וּמְקַלְסִים לְאֵלֵיהֶם - יוֹם חֲגָם הוּא,
34 וְהַרִי הוּא פְּשָׁאָר חֲגֵיהֶם²². אֲבָל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
35 שְׁעוֹשֵׂה הוּא חָג לְעַצְמוֹ, וּמוֹדָה לְפּוֹכְבִּי שְׁלוֹ וּמְקַלְסוֹ
36 בָּיִם שְׁנוֹלֵד בּוֹ, וְיִום תְּגַלְחַת זְקָנוֹ אוֹ בְּלוּדִיתוֹ²³,

1 שְׁלֹא לְצַרְפָּה¹¹¹ - הַרִי זוֹ כְּטֹלָה¹¹². שְׁפָאָה לְצַרְפָּה¹¹³
2 - הִיא אֲסוּרָה, וּשְׁפָאִיָּה¹¹⁴ מִתְרִים. וְאִם הִיתָה שֶׁל
3 יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצַרְפָּה בֵּין שְׁלֹא לְצַרְפָּה, בֵּין הִיא וּבֵין
4 שְׁפָאִיָּה - אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹¹⁵, שְׁעִבּוּדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל
5 יִשְׂרָאֵל אֵין לָהּ בְּטוֹל לְעוֹלָם.

(101) שניתן מקצתו. (102) (שם, נג): כי כל זמן שלא ניתן רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק: בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו אשרים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם, נד). (103) אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא משמשת בסיס לה. (104) כי הואיל ונפגמה משליכים אותה ונותנים אחרת במקומה. (105) (שם, נג): (106) כיסה, ריצף. (107) (שם, נ). בלי כל חשש. ואפילו רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט): מפני שבמעשים אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך. (113) ליפותה. (114) השבבים הדקים הנופלים מתחת המקצועה. (115) (שם).

פָּרָק תְּשִׁיעִי

1 איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיגה ולפני חגיגה.

6 א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לְפָנֵי חֲגָם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, אֲסוּר
7 לְקַח² מֵהֶם וּלְמַכּוֹר לָהֶם דְּבַר הַמִּתְקִים³; לְלוֹת מֵהֶן⁴
8 וּלְהַלּוֹתָם⁵, לְפָרַע⁶ מֵהֶן וּלְפָרַע לָהֶם מְלוֹה בְּשִׁטְרָ7
9 אוֹ עַל הַמְשָׁפוֹן⁸. אֲבָל מְלוֹה עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,
10 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל⁹ מִיָּדָם. וּמִתָּר לְמַכּוֹר לָהֶן דְּבַר
11 שְׂאִינוּ מִתְקִים, כְּגוֹן יְרֻקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חֲגָם.
12 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹¹? בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל¹², אֲבָל בְּשָׂאָר
13 אֲרָצוֹת¹³, אִינוּ אֲסוּר אֲלֵא יוֹם חֲגָם בְּלִבְדָּ. עֶבֶר וּנְשָׂא
14 וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים - הַרִי זֶה מִתָּר
15 בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנָתַן בָּיִם חֲגָם עִמָּהֶן, הַרִי זֶה
16 אֲסוּר בְּהִנָּאָה¹⁴.

(2) (ע"ז ב.). כי על ידי זה שהנכרי ירויח במכירת סחורתו, או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת חג, ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר. (3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז 1): (4) ישיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו. (5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 (40 שם). "מותר למכור לו תרנגול בין התרנגולים", כלומר: אף על פי שתרגול לבן מיוחד לעבודה-זרה ואסור למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרנגולים מצבע אחר וביניהם נמצא תרנגול לבן - מותר למכרו עם השאר, כי מכיון שקונה גם תרנגולים אחרים, מוכח הדבר שלא לשם עבודה-זרה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים. וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר: שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים לעבודה-זרה", ואין אנו חוששים שיקריבום לעבודה-זרה, כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושוא תאמר: עדיין יש חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה-זרה" לשם עבודה-זרה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים שהם יקריבום? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור" חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

22 ח. פֶּשֶׁם שְׂאִין מוֹכְרִין לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים דְּבָרִים שְׂמִיחִין⁴¹ בְּהֵן יִדְיֵהוּ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, כִּף אִין מוֹכְרִין לְהֵם דְּבָר שְׂיֵשׁ בּוֹ נִזְק לְרַבִּים⁴², כִּגוֹן דְּבִים וְאֲרִיּוֹת וְכִלְיִין וְכַבְלִים וְשִׁלְשָׁאוֹת⁴³; וְאִין מְשַׁחֲזִין⁴⁴ לְהֵם אֵת הַזִּיזִין⁴⁵. וְכֵל שְׂאִסוֹר לְמִכְרוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אִסוֹר לְמִכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַחֹשֵׁד לְמִכְרוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְכֵן אִסוֹר לְמִכְרוֹ כְּלֵי נִזְק לְיִשְׂרָאֵל לְסֻטִים⁴⁶.

23 41 שמייעים להם. כדי שלא יזיקו בהם את ישראל (ע"ז, טו:). 42 שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם ומענים אותם. 43 מחדדים. 44 כגון: החרב והרומח. 45 (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על שפיכות דמים, אבל מתוך שהוא גזלן השומט ממון מידי בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו, ובינתים יאבד זה ממונו (מלשון רש"י, שם).

24 ט. הֵיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְכָרְתוּ לְהֵם בְּרִית - מִתֵּר לְמִכְרוֹ כְּלֵי-זִיזִין לְעוֹבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגִיטוֹתָיו⁴⁷, מִפְּנֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם מְלַחְמָה עִם צָרֵי הַמְּדִינָה לְהַצִּילָהּ, וְנִמְצְאוּ מִגְנִים עֲלֵינוּ, שְׂהָרֵי אֲנּוּ שְׂרוּיִין בְּתוֹכָם⁴⁸. עִיר⁴⁹ שְׂיֵשׁ בָּהּ עוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים, מִתֵּר לְהַלֵּךְ חוּצָה⁵⁰ לָהּ, וְאִסוֹר לְהַפְּנֵס בְּתוֹכָהּ⁵¹. הֵינָה חוּצָה לָהּ עוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים - מִתֵּר לְהַלֵּךְ בְּתוֹכָהּ.

25 47 חיילות שלו. 48 (שם, טז:). 49 בדפוסים האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן נראה מתוך הדפוסים הישנים. 50 שאין הם נמשכים אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. 51 (ע"ז יא:). וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם, מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד דובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל

1 וְיוֹם שְׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם וְשִׁיבָא מִבֵּית הָאֱסוּרִים, וְיוֹם שְׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה²⁴ לְבָנוּ, וְכִיבָא בְּאֵלוּ - אִינוּ אִסוֹר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלָבָד. וְכֵן יוֹם שְׂיָמוֹת לְהֵן בּוֹ מֵת וְיַעֲשׂוּהוּ חַג²⁶ - אוֹתָם הָעוֹשִׂים אִסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֵל מִיתָה שְׂשׁוּרְפִין בָּהּ פְּלִים²⁷ וּמְקַטְרִים קִטְרֵת²⁸, בִּידוּעַ שְׂיֵשׁ בָּהּ עוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים²⁹. אִין יוֹם הִתְגַּ אִסוֹר, אֶלָּא לְעוֹבְדֵיהּ בְּלָבָד, אֶבְל אוֹתָם שְׂשִׁמְחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמְשַׁמְרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי מְנַהֲג³⁰ אוּ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֶבְל הֵם אִין מוֹדִין בּוֹ - הָרֵי אֵלוּ מִתְרִין לְשֵׁאת וּלְתֵת עִמָּהוּ³¹.

22 (22) שלשה ימים לפנים - אסורים. 23 מניחים השער באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי שנשאר נקרא: בלורית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). 24 סעודת נישואין. 25 פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים למשמעתו אינם בכלל איסור זה ומותר לישא וליתן עמהם, ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה-זרה ביום חג אדוניהם (ע"ז ח:). 26 משנה לשנה. 27 כגון: מיטתו וכלי תשמישי המת, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם, ככתוב (ירמיה לד, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא, ובר"ן שם). 28 (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). 29 מרוב חשיבות המת קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח:). 30 משום שלום המדינה שהם חוסים בצלה. 31 (שם, ח:).

11 ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיְחָדִין לְמִין מִמֵּינֵי עוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים³² שְׂבָאוֹתוֹ מְקוֹם, אִסוֹר לְמִכְרוֹ לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים³³ שְׂבָאוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְעוֹלָם³⁴; וְדְבָרִים שְׂאִינֵן מִיְחָדִין לָהּ, מוֹכְרִין אוֹתָם סֵתָם³⁵. וְאִם פִּרַשׁ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂהוּא קוֹנֵה אוֹתָם לְעוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים - אִסוֹר לְמִכְרוֹ לָהּ³⁶, אֶלָּא-אִם-כֵּן פִּסְלוּ מְלַחְקֵיהּ³⁷ לְעוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים, לְפִי שְׂאִין מְקַרְבִּין חֶסֶר לְעוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים.

12 32 כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג:). 33 (שם) לפי שיקריבום לעבודה-זרה, ועובר ישראל משום: "ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על עבודה-זרה. 34 אפילו שלא בימי חגם. 35 כל שאינו מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה-זרה הוא קונה. 36 אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה-זרה. 37 כגון שקטע בטרם שמכר אצבע מתרנגול לבן שנהגם להקריבו לעבודה-זרה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו (שם).

18 ז. הֵיוּ מְעַרְבִין דְּבָרִים הַמִּיְחָדִין עִם דְּבָרִים שְׂאִין מִיְחָדִין, כִּגוֹן לְבוֹנָה זָכָה³⁸ בְּכֻלָּל לְבוֹנָה שְׂהָרָה³⁹ - מוֹבֵר הַפֶּל סֵתָם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִלְקֵט הַזָּכָה לְבָדָה לְעוֹבֵדֵת פּוֹכְבִּים, וְכֵן כֵּל פִּיּוּצָא בְּנָה⁴⁰.

38 המיוחדת לעבודה-זרה. 39 שאינה מיוחדת.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינים לחתום עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתים על שטרו - מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

20 יד. וְחִלְלִין⁷⁰ שֶׁל עֹבְדֵי כֹכְבִים, אֲסוּר לְסַפֵּד
21 בְהֵן⁷¹. הוֹלְכִין לִירֵיד⁷² שֶׁל עֹבְדֵי כֹכְבִים, וְלוֹקְחִין
22 מֵהֵן בְּהֵמָה, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, בְּגִיטָן⁷³, וּבָתִּים
23 וְשִׁדוֹת וְכַרְמִים, וְכוּתֵב וּמַעֲלָה בְּעִרְכָּאוֹת שְׁלֵהֵן⁷⁴,
24 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּד⁷⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
25 בְּלוֹקֵחַ מִבְּעַל-הַפֵּית שְׁאִינוֹ נוֹתֵן מָכֶס, אֲבָל הַלוֹקֵחַ
26 שֵׁם מִן הַתְּגָר⁷⁶, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מָכֶס,
27 וְהַמָּכֶס לְעֹבֹדֵת כֹּכְבִים, וְנִמְצָא זֶה מְהֵנָּה עֹבֹדֵת
28 כֹּכְבִים. עֵבֶר וְלָקַח מִן הַתְּגָר - אִם בְּהֵמָה לְקַח,
29 מִנְּשֹׂר⁷⁷ פְּרִסוּתִיהָ מִן הָאֲרֻכָּבָה וּלְמִטָּה; וְאִם פְּסוּת
30 וְכִלִּים לְקַח - יִרְקָבוּ. לְקַח מְעוֹת וְכִלֵּי מִתְּכוּת⁷⁸,
31 יוֹלִיכֶם לַיָּם הַמְּלַח. לְקַח עֵבֶד - לֹא מְעֻלִים⁷⁹ וְלֹא
32 מוֹרְדִין⁸⁰.

(70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנוצר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג.). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שידו לאיליים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נשור" - כדי שלא ייחנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסיהם תעקר". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמתיו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג.). ודוקא "עבד בגויותו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישאל ומצוה להעלותו (שם).

33 טו. עֹבֵד כֹּכְבִים שֶׁעָשָׂה לְבָנוֹ אוֹ לְבֵתוֹ מִשְׁתָּה⁸¹,
34 אֲסוּר לְהֵנוֹת מִסְּעוּדָתוֹ. וְאֶפְלוּ לְאָכַל וּלְשִׁתוֹת
35 הַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁלוֹ שֵׁם, אֲסוּר⁸², הוֹאִיל וּבְמִסְבַּת עֹבְדֵי
36 כֹּכְבִים אֲכָלוּ. וּמֵאִמְתֵּי אֲסוּר לְאָכַל אֲצֵלוֹ?
37 מִשְׁתַּחֲלִיל לְעֶסֶק וְלִהְיִין צָרְכֵי סְעוּדָה, וְכָל יָמֵי
38 הַמִּשְׁתָּה, וּלְאַחַר יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם
39 עָשָׂה סְעוּדָה אַחֲרַת מַחְמַת הַנְּשׂוֹאִין⁸³ - אֶפְלוּ לְאַחַר
40 שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲסוּר, עַד שְׁנַיִם-עָשָׂר הַדָּשׁ. וְכָל
41 הַהִרְחָקָה הַזֹּאת, מִפְּנֵי עֹבֹדָה שֶׁל כֹּכְבִים⁸⁴ הוּא,
42 שְׁנַאֲמַר: "וְקָרָא לָהּ וְאָכַלְתָּ מִזְבַּחוֹ"⁸⁵, וְלָקַחְתָּ מִבְּנֵיתוֹ
43 לְבָנֶיךָ וְזָנִיתָ וְגו'.

הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

1 י. הַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אֲסוּר לוֹ לְעַבְד⁸² בְּעִיר
2 שְׂיֵשׁ בָּהּ עֹבֹדֵת כֹּכְבִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
3 בְּזִמְן שֶׁהִדְרִף מִיַּחַדְתָּ⁸³ לְאוֹתוֹ מְקוֹם; אֲבָל אִם יֵשׁ
4 שֵׁם דְּרִף אַחֲרָת, וְנִקְרָה⁸⁴ וְהִלֵּךְ בָּזוֹ - מִתָּר⁸⁵.

(52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאתו ניכרת, והאיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

5 יא. אֲסוּר לְבָנוֹת עִם הָעֹבְדֵי כֹכְבִים כִּפְהֵם⁸⁶
6 שְׁמַעְמִידִים בָּהּ עֹבֹדֵת כֹּכְבִים. וְאִם עֵבֶר וּבְנָה,
7 שְׁכָרוֹ מִתָּר⁸⁷. אֲבָל בּוֹנָה הוּא לְכַתְחִילָה הַטְּרַקְלִין אוֹ
8 הַחֲצָר שְׂיֵשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַכִּפְהֵם⁸⁸.

(56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (57) (ע"ז יט): כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (58) (שם טז). "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

9 יב. עִיר שְׂיֵשׁ בָּהּ עֹבֹדֵת כֹּכְבִים, וְהָיוּ בָּהּ חֲנִיּוֹת
10 מְעֻטְרוֹת⁸⁹ וְשְׂאִינָן מְעֻטְרוֹת - הַמְּעֻטְרוֹת אֲסוּר לְהֵנוֹת
11 בְּהֵן, בְּכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָן⁹⁰, מִפְּנֵי שֶׁחֲזַקְתָּן שְׁבִגְלָל
12 עֹבֹדֵת כֹּכְבִים נְהַעֲטְרוּ⁹¹; וְשְׂאִינָן מְעֻטְרוֹת, מִתְּרוֹת
13 בְּהֵנָּה⁹². חֲנִיּוֹת שֶׁל עֹבֹדֵת כֹּכְבִים⁹³, אֲסוּר לְשַׁכְּרוֹ,
14 מִפְּנֵי שֶׁמְהֵנָּה עֹבֹדֵת כֹּכְבִים⁹⁴.

(59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב.). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש"י ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה. (64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

15 יג. הַמוֹכֵר בֵּית לְעֹבֹדֵת כֹּכְבִים, דְּמִיּוֹ אֲסוּרִים
16 בְּהֵנָּה⁹⁵, וְיוֹלִיכֶם לַיָּם הַמְּלַח⁹⁶. אֲבָל עֹבְדֵי כֹכְבִים
17 שְׂאֲנָסוּ יִשְׂרָאֵל וְגָלוּ בֵּיתוֹ וְהִעֲמִידוּ בוֹ עֹבֹדֵת
18 כֹּכְבִים, דְּמִיּוֹ מִתָּרִין⁹⁷, וְכוּתֵב⁹⁸ וּמַעֲלָה בְּעִרְכָּאוֹת
19 שְׁלֵהֵם⁹⁹.

(65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר ביתו לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שוחק"): "וכי בכל שעה ילך לים המלח? ותיצרו: שאפשר לשחוק ולזרות במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא

קסו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלשון "תרפים" הנזכרים בתורה (בראשית לא, יט).
(92) (ע"ז כט): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמה יקנו אצלנו דברים ויקריבו לעבודה-זרה. (93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב):. (94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג). (95) ולא ילך שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג).

14 יח. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵלֵךְ לְיָרִיד⁹⁸ שֶׁל עֲפוֹם - בְּחִזְרָה
15 אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתֵת עִמּוֹ, שֶׁמָּא עֲפוֹם מְכַרֵּם⁹⁹ לְהָן
16 שָׁם; וְדָמֵי עֲפוֹם בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּהִנָּחָה, וּבְיַד
17 עֲפוֹם מְתָרִין בְּהִנָּחָה¹⁰⁰. וּמִפְנֵי זֶה¹⁰¹ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין
18 עִם עֲפוֹם הַבָּא¹⁰² מִן הַתְּרַפּוֹת שֶׁל עֲפוֹם¹⁰³, וְאֵין
19 נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתְּרַפּוֹת¹⁰⁴
20 הַהוּא; וְלֹא עִם יִשְׂרָאֵל מוֹמְרָ, לֹא בְּהִלְכָתוֹ¹⁰⁵ וְלֹא
21 בְּחִזְרָתוֹ¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכרו כאן לנו (שם). (100) (שם, סד). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד):. ופסוק זה בישראל נאמר ולא בכך נח, ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיוודה לעבודה-זרה שביריד, כגירסת ה"רי"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קדום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמה ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"יז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמה ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֵשִׂירִי

1) מכירת בתים ושדות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחור"ל; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

22 א. אֵין פּוֹרְתִין בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמֻמִּין² בְּדֵי שְׁנַעֲשָׂה
23 עִמָּהֶן שְׁלוֹם וְנִנְיַח אוֹתָם לְעַבְד עֲפוֹם³, שְׁנֹאמְר:
24 "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית". אֲלֹא יִחְזְרוּ מְעַבְדָתָם אוֹ

(81) לשמחת נישואין. (82) (ע"ז ת.). (83) שאמר לו בפירוש: שמזמינו למסיבתו מחמת הנישואין. (84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. (85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטרהה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפניהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחו" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתך כאילו היא מזבחו.

1 טז. פת וְיִשְׂרָאֵל לֹא תִינִיק אֶת בְּנֵה שֶׁל עוֹבְדֵת
2 פּוֹכְבִים⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁמִּגְדֵּלֶת בֵּן לְעוֹבְדֵת פּוֹכְבִים; וְלֹא
3 תִלְדֵּת אֶת הַנְּכָרִית עֲפוֹם. אֲבָל מִיְלֵדֶת הִיא בְּשִׁכְרָ,
4 מִשּׁוּם אֵיבָה⁸⁷. וְהַנְּכָרִית עֲפוֹם מִיְלֵדֶת אֶת פֶּת
5 וְיִשְׂרָאֵל וּמִנִּיקָה אֶת בְּנֵה⁸⁸ בְּרִשְׁתָּה⁸⁹, בְּדֵי שֶׁלֹּא
6 תִהְרַגְנָה⁹⁰.

(86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להיניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי הרויח מזונותי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה לילד אפילו בשכר, כי יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (ה"כ, ב, ה"יב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתה של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיקות-דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמה ימשכום למינות.

7 יז. הַהוֹלְכִין לְתְרַפּוֹת⁹¹ עֲפוֹם, אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתֵת
8 עִמָּהֶן⁹², וְהַפָּאִים מְתָרִין⁹³. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ
9 קְשׁוּרִין⁹⁴ זֶה בְּזֶה, שְׁאֵם הִיוּ קְשׁוּרִין - שֶׁמָּא יִדְעָתָן
10 לְחִזּוֹ. וְיִשְׂרָאֵל הַהוֹלְךָ לְתְרַפּוֹת עֲפוֹם - בְּהִלְכָה
11 מִתֵּר לְשֵׂאת וּלְתֵת עִמּוֹ, שֶׁמָּא יִחְזוּ בוֹ⁹⁵, וּבְחִזְרָה
12 אֲסוּר⁹⁶. וְיִשְׂרָאֵל מוֹמְרָ - בֵּין בְּהִלְכָה בֵּין בְּחִזְרָה,
13 אֲסוּר⁹⁷.

(91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק, ולפי "הערוך" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מד, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירשו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י"ד, הלכה ז; וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם. ג) עבודה-זרה. ד) שפיכת דמים. ה) גילוי עריות. ו) גזל, ז) אבר מן החי (סנהדרין נו.). 19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה.). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם פתים וּשְׂדוֹת²⁰ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל; 17
וּבְסוּרֵיָא²¹, מוֹכְרִין לָהֶם פְּתִים, אֲבָל לֹא שְׂדוֹת²². 18
וּמְשִׁפִּירִין לָהֶם פְּתִים בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וּבִלְבַד שְׂלֵא 19
יַעֲשׂוּ שְׂכוּנָה²³. וְאִין שְׂכוּנָה פְּחוֹת מְשַׁלְּשָׁה. וְאִין 20
מְשִׁפִּירִין לָהֶם שְׂדוֹת²⁴. וּבְסוּרֵיָא, מְשִׁפִּירִין לָהֶם 21
שְׂדוֹת²⁵. וּמִפְּנֵי מָה הַחֲמִירוּ בְּשִׁדָּה? מִפְּנֵי שְׁיֵשׁ בָּהּ 22
שְׂפִתִים: מִפְּקִיעָה²⁶ מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, וְנוֹתֵן לָהֶם חֲנִינָה 23
בְּקִרְקָע²⁷. וּמִתָּר לְמַכּוֹר לָהֶם פְּתִים וּשְׂדוֹת בְּחֻצָּה 24
לְאַרְץ, מִפְּנֵי שְׂאִינָה אֲרָצָנוּ. 25

20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. 21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שרוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". 22) חומר בשדה מבכית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. 23) רחוב מיוחד שייקרא על שמם. 24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. 25) דאין גזורים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. 26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). 27) (עבודה-זרה, שם).

ד. אף בְּמִקוֹם שֶׁהִתִּירוּ²⁸ לְהַשְׁפִּיר, לֹא לְבֵית דִּינָה 26
הִתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, 27
וְנֹאמַר: "לֹא תְבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". אֲבָל מְשִׁפִּיר 28
לָהֶן פְּתִים לַעֲשׂוֹתָן אוֹצְרֵי²⁹. וְאִין מוֹכְרִין לָהֶן פְּרוֹת 29
וּתְבוּנָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן בְּמַחְבֵּר לְקִרְקָע³⁰, אֲבָל מוֹכֵר 30
הוּא מְשִׁקְיָן³¹, או מוֹכֵר לוֹ עַל-מִנְתָּע³² לְקִין, וְקוֹזִיץ. 31
וּמִפְּנֵי מָה אִין מוֹכְרִין לָהֶן? שְׁנֹאמַר: "וְלֹא תַחֲנֵם"³³ 32
- לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִינָה בְּקִרְקָע, שְׂאֵם לֹא יִהְיֶה לָהֶם 33
קִרְקָע, יִשְׁיַבְתֵּן יְשִׁיבַת עֲרָאֵי הִיא. וְכֵן אָסוּר לְסַפֵּר 34
בְּשִׁבְחָן, וְאֶפְלוּ לוֹמַר: בְּמָה נִגָּה עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה 35
בְּצוּרָתוֹ!³⁴ קַל-וְחֹמֶר שִׁסְפֵּר בְּשִׁבַח מַעֲשָׂיו, או 36

יִהְיֶה. וְאָסוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם³, שְׁנֹאמַר: "וְלֹא 1
תַחֲנֵם"⁴. לְפִיכָךְ אִם רָאָה מֵהֶם אוֹבֵד או טוֹבֵעַ בְּנֶהַר, 2
לֹא יַעֲלֶנּוּ; רָאָהוּ נָטוּי לְמוֹת⁵, לֹא יַצִּילֵנּוּ. אֲבָל 3
לְאֶבְדוֹ בִּידוֹ או לְדַחְפוֹ לְבוֹר וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, אָסוּר⁶, 4
מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּנוּ מְלַחְמָה. בְּמָה דְּכָרִים 5
אֲמוּרִים? בְּשִׁבְעָה עֲמָמִין; אֲבָל הַמוֹסְרִים⁷ 6
וְהָאֶפִיקוֹרְסִין⁸ מִיִּשְׂרָאֵל, הֵיךְ דִּין לְאֶבְדָּן בֵּיד 7
וְלַהוֹרִידָן עַד בְּאֵר שַׁחַת⁹, מִפְּנֵי שֶׁהִיוּ מְצָרִים¹⁰ 8
לְיִשְׂרָאֵל וּמְסִירִין אֶת הָעַם מְאַחְרֵי ה', כְּצִדוֹק 9
וּבֵיתוֹס¹¹ וְתַלְמִידֵיהֶם - "שֵׁם רְשָׁעִים, יִרְקַב"¹² 10
(משלי י, ז). 11

2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). 3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. 4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגיורת: והנחתי את אשר אחון (שמות לג, יט). 5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. 6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורידין" (עבודה-זרה כו.). 7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. 8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפחב"ש) שהיה כופר בהישארות נהפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). 9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורידין ולא מעלין (עבודה-זרה כו:). 10) מציקים וצוררים. 11) תלמידי אנטיגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). 12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפיסקה.

ב. מִכַּאֲן¹³ אֶתָּה לְמַד, שְׂאָסוּר לְרַפְּאֵת¹⁴ עֲכוּ"ם 12
אֶפְלוּ כְּשִׁכְר. וְאִם הֵיךְ מִתְּיָרָא¹⁵ מָהֶן או שֶׁהֵיךְ 13
חוֹשֵׁשׁ מְשׁוּם אִיכָּה¹⁶ - מְרַפֵּא כְּשִׁכְר, אֲבָל בְּחֲנָם 14
אָסוּר¹⁷. וְגַר תּוֹשֵׁב¹⁸, הוֹאִיל וְאֶתָּה מְצַוָּה לְהִחִיּוֹת¹⁹, 15
מְרַפְּאִים אוֹתוֹ בְּחֲנָם. 16

13) הואיל ואין מעלין את הטובע. 14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). 15) שאם לא ירפאם - חיינו בסכנה. 16) לו או לכלל ישראל. 17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. 18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק

1 שִׁיחֲבֵב דְבַר מַדְבְּרֵיהֶם, שְׁנֹאמֶר: "וְלֹא תַחֲנַם" 35 -
 2 לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שְׁגוֹרֵם לְהַדְבֵּק עִמּוֹ
 3 וְלִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וְאִסּוּר לִתֵּן לָהֶם מִתַּנַּת
 4 חֲנָם³⁶, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשֵׁב³⁷, שְׁנֹאמֶר: "לְגֵר
 5 אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה אוֹ מִכֶּר לְנִכְרֵי" -
 6 בְּמִכְרֶיהָ וְלֹא בְּנִתְיָנָה.

24 אֲלֵא בְּזִמְן שְׁהַיּוּבֵל נוֹהֵג⁴⁹, אֲבָל שְׁלֹא בְּזִמְן הַיּוּבֵל,
 25 אִין מְקַבְּלִין אֲלֵא גֵר⁵⁰ צָדֵק בְּלִבָּד.
 46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם
 וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ
 לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה -
 אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה
 ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא
 ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר;
 ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה".! אבל
 דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי
 הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא
 ישבו בארץך" - זו אזהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה
 ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנינם?
 תלמוד לומר: "פן יחטיאו אותך לי". (49) (ערכין כט.).
 ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל:
 וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל
 יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים
 (ערכין לב:). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן
 אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר
 אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר:
 אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו
 (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש,
 ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.
 26 א. אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין
 27 להן, לא במלבוש ולא בשער² וכיוצא בהן, שְׁנֹאמֶר:
 28 "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם", וְנֹאמֶר: "וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא
 29 תִלְכוּ"³, וְנֹאמֶר: "הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" -
 30 הַכֹּל בְּעֵנֶיךָ אֶחָד הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן; אֲלֵא
 31 יִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִבְּדֵל מֵהֶן וְיִדְוֶע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבְשָׂאָר
 32 מִעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מִבְּדֵל מֵהֶן בְּמַדְעוֹ⁵ וּבְדַעוֹתָיו⁶.
 33 וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֶבְדֵּל⁷ אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא
 34 יִלְבַּשׁ⁸ בְּמַלְבוּשׁ הַמִּזְחֵדִי לָהֶן, וְלֹא יִגְדֵל צִיצִית¹⁰
 35 רֵאשׁוֹ כְּמוֹ צִיצִית רֵאשׁוֹ, וְלֹא יִגְלַח מִן הַצְּדָדִין
 36 וַיִּנְיַח הַשֶּׁעַר בְּאֶמְצַע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנִּקְרָא
 37 בְּלוּרִית¹¹. וְלֹא יִגְלַח הַשֶּׁעַר מִפְּנֵי מֵאֲזֵן לְאֲזֵן
 38 וַיִּנְיַח הַפְּרָעֵ¹² מִלְּאֲחֲרָיו, כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׂין הֵן¹³. וְלֹא
 39 יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבָנִין הַיִּכְלוֹת שֶׁל עֲפוּ"ם¹⁴ כְּדִי
 40 שְׁיִכְסּוּ בָהֶן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכֹל הָעוֹשֶׂה
 41 אֶחַת מֵאלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לֹוֶה¹⁵.

2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו
 (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא
 כבר נאמר (דברים יח, ט'): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו
 באש" וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו?
 - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם,
 כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי,
 ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם

7 ה. מִפְּרָנְסִים³⁸ עֲנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עִם עֲנִי יִשְׂרָאֵל,
 8 מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁹. וְאִין מִמַּחֲזִין⁴⁰ כִּי עֲנִי עוֹבְדֵי
 9 כּוֹכָבִים בְּלִקּוּט, שְׂכָחָה וּפְאָה, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.
 10 וְשׂוֹאֲלִים בְּשִׁלּוּמֵם, וְאֶפְלוּ בְיוֹם חֲנָם⁴¹, מִפְּנֵי דְרָכֵי
 11 שְׁלוֹם. וְאִין פּוֹפְלִין⁴² לָהֶן שְׁלוֹם לְעוֹלָם⁴³. וְלֹא פְגַם
 12 לְבִיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְיוֹם חַגּוֹ⁴⁴ לְתֵת לוֹ שְׁלוֹם.
 13 מְצָאוּ בְשׂוֹק, נוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם בְּשִׁפְהָ רָפָה וּבְכַבֵּד
 14 רֵאשׁוֹ⁴⁵.

38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה
 ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול.
 (40) אין מעכבים בידם מללקוט יחד עם עניי ישראל.
 (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאלילו ביום אידו.
 (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי
 "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי
 יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאלילו ואסור להיות
 הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג).
 (45) (שם).

15 ו. אין כל הדברים האלו⁴⁶ אֲמוּרִים, אֲלֵא בְּזִמְן שְׁגֵלוֹ
 16 יִשְׂרָאֵל לְבִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, או שְׂיַד עֲפוּ"ם
 17 תִּקְיָפָה עַל יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּזִמְן שְׂיַד יִשְׂרָאֵל תִּקְיָפָה
 18 עֲלֵיהֶם, אִסּוּר לָנוּ לְהַנִּיחַ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּיַנְיָנוּ.
 19 וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב יְשִׁיבַת עֲרָאִי אוֹ עוֹבֵד מִמְּקוֹם לְמִקְוֵם
 20 בְּסוּחָרָה⁴⁷, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצָנוּ, אֲלֵא עַד שְׂיִקְבֵּל עָלָיו
 21 שְׁבַע מְצוֹת שְׁנֹצְטוּוּ בְּנֵי נַח, שְׁנֹאמֶר: "לֹא יִשְׁבּוּ
 22 בְּאַרְצְךָ" - אֶפְלוּ לְפִי שְׁעָה⁴⁸. וְאִם קָבַל עָלָיו שְׁבַע
 23 מְצוֹת, הָרִי זֶה גֵר תּוֹשֵׁב. וְאִין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשֵׁב,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 עֲרֵבִית²²! שָׁחַט תִּרְנַגְלָת זֹ, שֶׁקָּרָא פָּמו תִּרְנַגְלוֹ! 18 וְכֵן הַמְּשִׁים סִימָנִים לְעֵצָמוֹ: אִם יָאֲרַע לִי כֶּף וְכַף, 19 אֲעֻשֶׂה דָבָר פְּלוֹנִי, וְאִם לֹא יָאֲרַע לִי, לֹא אֲעֻשֶׂה! 20 כְּאֲלֵעֶזֶר עֶבֶד אֲבָרְהָם²³; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדִבְרֵים 21 הָאֵלּוּ, הִפְלֵל אָסוּר. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דָבָר 22 מְדַבְּרִים אֵלּוּ, לוֹקָה.

יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'. ורבינו (ב"ספר-המצוות, ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובושים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין ישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג). (11) כמבואר (ע"ז כט). (12) קווצת שער ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. (13) והוא הנקרא בפי חז"ל: מספר קומי (ב"ק פג). ופירש שם רש"י: "שמספרין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם". ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי: המספר קומי, והעושה בלורית". (14) כדמותם וכתבניתם. וכתבו (הגהות מיימוניות): "שאין להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות הגויים". (15) וכן אמרו (דברים רבה, ס"ב): "המספר קומי והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

1 ב. עֲפוּם שֶׁהָיָה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - פִּיּוֹן שֶׁהֵיָע 2 לְבִלְוִרִית¹⁶ קָרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְכָל רֹחַ, שׁוֹמֵט¹⁷ 3 אֶת יָדוֹ.

16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). 17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה-זרה (ע"ז כט).

4 ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה קָרוֹב לְמַלְכוּת וְצָרִיף לִישָׁב לְפָנָי 5 מְלַכְיָהֶם, וְהָיָה לוֹ גָּנְאִי, לְפִי שְׁלֹשׁ יָדָמָה לְהֵן - הָרִי 6 זֶה מִתֵּר לְלִבָּשׁ בְּמַלְבוּשֵׁיהֶן וּלְגַלַּח כְּפָנָיו, פְּדָרְךָ 7 שֶׁהָן עוֹשִׂין¹⁸.

18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט): שאבטלוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז). על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

8 ד. אֵיךְ מִנְחָשִׁין¹⁹ כְּעֲפוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִנְחָשׁוּ". 9 פִּיצֵד הוּא הַנְּחָשׁ? כְּגוֹן אֵלּוּ שְׁאוּמְרִים: הוּאִיל 10 וְנִפְלָה פִתְתִי²⁰ מִפִּי אוֹ נִפְלֵ מִקְלִי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ 11 לְמִקּוֹם פְּלוֹנִי הַיּוֹם, שְׂאֵם אֲלֶךְ, אֵיךְ חִפְצִי נִעֲשִׂים! 12 הוּאִיל וְעֵבֶר שׁוֹעַל מִימִינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי 13 הַיּוֹם, שְׂאֵם אֲצֵא, יִפְגַּעֲנִי אָדָם רַמְאִי! וְכֵן אֵלּוּ 14 שְׁשׁוּמְעִים צְפָצוֹף הָעוֹף²¹ וְאוּמְרִים: יִהְיֶה כֶּף וְלֹא 15 יִהְיֶה כֶּף! טוֹב לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וְרַע לַעֲשׂוֹת דָּבָר 16 פְּלוֹנִי! וְכֵן אֵלּוּ שְׁאוּמְרִים: שָׁחַט תִּרְנַגְלוֹ זֶה, שֶׁקָּרָא

19) מלשון: נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו.). (22) כמו עורב (רש"י, שבת סז:). (23) כשמוך על נחשו ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו, שתיכף אחרי השקוטה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן בן-שאוּל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו האות (שמואל יד, י) - שהם נחשו ועברו על "לא תנחשו?!" ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוּל אינו נחש" - לא לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש אחר שלא הותנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו מצלפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו" וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו - וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרוצה היא וטובת לב וראויה היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו: "דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשי בני אדם ותחבולותיהם בנויים על סימנים ואותות הגוינים.

ה. מִי שְׂאֵמַר: דִּירָה זֹ שְׁפָנִיתִי, סִימָן טוֹב הָיָתָה 23 עֲלֵי²⁴! אֲשֶׁה זֹ שְׁנִשְׂאִיתִי וּבְהִמָּה זֹ שְׁקָנִיתִי מִבְּרַכַּת 24 הָיָתָה; מֵעַת שְׁקָנִיתִיהָ, עֲשֵׂרְתִי! וְכֵן הַשְׁאוּל 25 לְתִינוּק: אֵי-זֶה פְּסוּק אֲתָה לּוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פְּסוּק 26 מִן הַבְּרָכוֹת, יִשְׁמַח וְיֵאמַר: זֶה סִימָן²⁵ טוֹב! - פֶּל 27 אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן מִתֵּר, הוּאִיל וְלֹא כֵּן מַעֲשִׂיו וְלֹא 28

1 נִמְנַע מִלְעֲשׂוֹת²⁶, אֲלֵא עֲשֵׂה זֶה סִימָן לְעַצְמוֹ לְדָבָר
2 שֶׁבָּבֶר הָיָה - הָרִי זֶה מִתָּר²⁷.

19 ח. אֵיזְהוּ מְעוֹנָן? אֵלּוּ נֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׁאוּמְרִים
20 בְּאַצְטִגְנִינֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנֵי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנֵי רַע! יוֹם
21 פְּלוֹנֵי רְאוּי לְעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה פְּלוֹנִית! שְׁנֵה פְּלוֹנִית
22 אוֹ הַדָּשׁ פְּלוֹנֵי רַע לְדָבָר פְּלוֹנֵי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת הוברי שמים (אסטרוולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:): איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

23 ט. אָסוּר לְעוֹנָן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא עֲשֵׂה מְעֵשָׂה, אֲלֵא
24 הוֹדִיעַ אוֹתָן הַכּוֹכָבִים שֶׁהַפְּסִילִים מְדַמִּין³⁹ שֶׁהֵן דְּבָרֵי
25 אֱמֶת וְדְבָרֵי הַכְּמִים. וְכָל הָעוֹשֵׂה מִפְּנֵי
26 הָאַצְטִגְנִינֹת⁴⁰, וְכִן מְלֶאכְתּוֹ אוֹ הַלִּיכְתּוֹ בְּאוֹתוֹ הָעֵת
27 שֶׁקָּבְעוּ הוֹבְרֵי⁴¹ שְׁמִים - הָרִי זֶה לֹקְהָ⁴², שְׁנֶאֱמַר:
28 "לֹא תַעֲוֹנוּ". וְכִן הָאוֹחֲזִים⁴³ אֶת הָעֵינַיִם, וּמְדַמֵּה⁴⁴
29 בְּפָנֵי הָרוֹאִים שְׁעוֹשֵׂה מְעֵשָׂה תַמְהוֹן, וְהוּא לֹא עֲשֵׂה
30 - הָרִי זֶה בְּכָלֵל מְעוֹנָן⁴⁵, וְלֹקְהָ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוברי שמים (אסטרוולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוינו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור י"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים ק"ג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיצטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). קבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרוולוגים הגוזרים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשי; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדן. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכוון מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה - אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק: פסוק לי פסוקיך (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

3 ו. אֵיזְהוּ קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֵׂה מְעֵשָׂה מְשֻׁאָר
4 הַמְעֵשִׂוִּת, כְּדִי שְׁיִשֵּׁם²⁸ וְתַפְנֶה מַחְשַׁבְתּוֹ מִקָּל
5 הַדְּבָרִים²⁹, עַד שְׁיֵאמַר דְּבָרִים שְׁעֵתִידִים לְהֵיטוֹת,
6 וְיֵאמַר: דָּבָר פְּלוֹנֵי עֵתִיד לְהֵיטוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ
7 שְׁיֵאמַר שְׁרְאוּי לְעֲשׂוֹת בְּנֵן, וְהִזְהִירוּ מִכָּף! יֵשׁ מִן
8 הַקּוֹסְמִין שְׁמִשְׁמֵשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֶבְנִים; וְיֵשׁ מִי
9 שְׁגוּהָ³⁰ לְאַרְץ וְיִנְוַע וְצוּעַק; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְסַתְּפֵל
10 בְּמְרָאָה שֶׁל בְּרִזֵּל אוֹ בְּעֵשְׂוִשִׁית וּמְדַמִּין³¹ וְאוּמְרִים³².
11 וְיֵשׁ מִי שְׁנוֹשֵׂא מִקָּל בִּידוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו וּמְכָה בּוֹ, עַד
12 שֶׁתַּפְנֶה מַחְשַׁבְתּוֹ וּמְדַבֵּר. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר: "עַמִּי
13 בְּעַצְוֹ יִשְׁאַל וּמְקַלֵּן³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם. (29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת לא): "שיזעק זעקות משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ, כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתידי להיות על פי כח הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'. (30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב) ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ. (31) הזוים בכח דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

14 ז. אָסוּר לְקָסֵם³⁴, וְלִשְׁאֵל לְקוֹסֵם. אֲלֵא שֶׁהַשׁוֹאֵל
15 לְקוֹסֵם, מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מְרָדוֹת³⁵. אֲכָל הַקּוֹסֵם
16 עַצְמוֹ, אִם עֲשֵׂה מְעֵשָׂה מִקָּל אֵלוֹ³⁶ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן -
17 לֹקְהָ, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יִמְצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וְגו', קָסֵם
18 קָסְמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן, מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת לא) משמע, שהשואל לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים בהלכה הקודמת.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה
24 או תפלין על הקטן בשביל שישן⁵⁵ - לא די להם
25 שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל
26 הפופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת
27 גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו
28 חיים לנפשך". אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור
29 מתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות
30 ומנזקים - הרי זה מתר⁵⁶.

54 דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו
משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה
(סנהדרין ז. 55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). 56 כמו
שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים
מזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר:
"אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי
תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים
לפרש דברי רבינו: "אסור להניח ספר-תורה על תינוק
בשביל שישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא
בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא
יחלה (כסף-משנה).

יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את
עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת
בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם
לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים,
ומקטירין קטרות ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא
מת פלוני ויספר עמו בחלום. פללו של דבר: כל
העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר:
"לא ימצא בך מעביר וגו', ודרש אל המתים".

57 שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים
(דברים יח, י"א). 58 (סנהדרין סה:).

יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר:
"לא ימצא בך מעביר וגו', ושאל אוב וידעוני".
נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן פסקילה⁵⁹,
והנשאל בהן - באזהרה, ומפין אותו מפת מרדות⁶⁰.
ואם פון מעשיו ועשה כפי מאמרו - לוקה⁶¹.

59 ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא,
קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ת לו. 60 ולא
מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא
רק דברים בעלמא. 61 כדן כל לאו שיש בו מעשה.

טו. המכשף - חיב סקילה⁶². והוא, שעשה מעשה
כשפים⁶³. אבל האוחז את העינים⁶⁴, והוא, שיראה
שעשה והוא לא עשה - לוקה מפת מרדות⁶⁵; מפני
שלאו זה⁶⁶ שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא בך"⁶⁷
הוא, ולא שנתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא⁶⁸, ואין
לוקין עליו⁶⁹, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

62 (סנהדרין נג.). 63 כגון: שהיתה שדה מלאה

את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם
חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב
עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא
מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים
ואוחז עינים (כסף-משנה). 46 ואף על פי שלאו שאין בו
מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו
הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיזת
העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה
אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל
הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן
ה"ט).

1 י. איזהו חובר⁴⁷? זה שמדבר בדברים שאינן לשון
2 עם⁴⁸ ואין להם ענין⁴⁹, ומעלה על דעתו פסקלותו,
3 שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים,
4 שהאומר כף וכה על הנחש או על העקרב, אינו
5 מזיק, והאומר כף וכה על האיש, אינו נזוק. ומתן
6 - אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא
7 בדברים האלו, הכל אסור. והחובר עצמו שאחז
8 בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו
9 הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא
10 בך וגו', וחרב חבר". אבל אם אמר דברים בלבד,
11 ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום;
12 וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא
13 יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו
14 מפת מרדות⁵⁰, מפני שגשתתף פסקלות החבר. וכל
15 אותן הקולות והשמות המשנים, המכערים, לא
16 ירעו, וגם היטב אין אותם⁵¹.

47 שאמרה תורה: לא ימצא בך... וחובר חבר (דברים יח,
י"א). 48 אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב:):
רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע
בעצמו מה שמלמל). "וחובר חבר" - תרגומו: ורטין ורטין.
רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה
נחשים ועקרבים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י
על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו
מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם:
"החובר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש
הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיקו
וכדומה. 49 תוכן ומוכן. 50 אבל לא מלקות
מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין
בו מעשה (מכות טז:). 51 כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

17 יא. מי ששכשו עקרב או נחש, מתר ללחש על
18 מקום הנשיכה, ואפלו בשפת⁵², כדי לישב דעתו
19 ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום,
20 הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו
21 עליו⁵³.

52 שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. 53 מרוב פחד
וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא).

22 יב. הלוחש על המכה⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

מערכות הכוכבים כו' שלכן אין צריך לחקור אצלם דברי עתידות.

ורש"י בחומש פירש "התהלך עמו בתמימות", היינו להתנהג כתם שאינו בקי ואינו חריף.

(על"פ לקו"ש חלק יד עמוד 69)

70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. 71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל"א ז, ב). ניקדוהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באיגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנהיהם אחריו". 72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ז). 73) וכן אמרו חז"ל (פסחים ק"ג:): מגיין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

פָּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

18 א. אין מגלחין פְּאֵתֵי הָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין
19 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים³, שְׁנֵאמַר: "לֹא תְקִיפוּ פְּאֵת
20 רֹאשְׁכֶם". וְחֵיב עַל פֶּל פֶּאֶה וּפְאֵה⁴. לְפִיכֶן הַמְגַלַּח
21 שְׁנֵי צְדָעִי, אֶפְלוּ בְּבַת אַחַת וְהִתְרַאָּה אַחַת - לֹאֶה
22 שְׁתִּים. אֶחָד הַמְגַלַּח הַפְּאוֹת בְּלֶבֶד וּמְנִיחַ שְׁעַר פֶּל
23 הָרֹאשׁ, וְאֶחָד הַמְגַלַּח פֶּל הָרֹאשׁ פְּאֶחֶד⁶, לֹאֶה⁷,
24 הוֹאִיל וְגִלַּח הַפְּאוֹת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸? בְּאִישׁ
25 הַמְגַלַּח, אֲבָל אִישׁ הַמְתַּגַּלַּח⁹ אֵינוֹ לֹאֶה¹⁰, אֲלֵא -
26 אִם-כֵּן סֵיעֵי¹¹ לְמַגְלַח. וְהַמְגַלַּח אֶת הַקֶּטָן¹² לֹאֶה¹³.

2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאוזנים. 3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כותב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - "זוה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תעונו", "וכתובת קעקע לא תתנו", שבדאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מו"צ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש

קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. 64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זוו ממקומם. 65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). 66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. 67) לא ימצא בך... קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י). 68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין אפילו בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיות עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטור שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיות עינים יש בה מעשה. 69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוננת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוחז את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

1 טז. ודְּבָרִים⁷⁰ הָאֵלוּ כֹּלֵן דְּבָרֵי שְׁקָר וְכֹזֵב הֵן, וְהֵם
2 שֶׁהִטְעוּ בְּהֵן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַקְּדֻמוֹנִים לְגוֹזֵי
3 הָאֲרָצוֹת כְּדֵי שְׁיִנְהִיגוּ⁷¹ אַחֲרֵיהֶן. וְאֵין רְאוּי לִישְׁרָאֵל,
4 שֶׁהֵם חֲכָמִים מְחַכְּמִים, לְהַמְשִׁיךְ בְּהַבְּלִים אֵלָיו, וְלֹא
5 לְהַעֲלוֹת עַל לֵב שְׁיֵשׁ תּוֹעֵלַת בְּהֵן, שְׁנֵאמַר: "כִּי לֹא
6 נַחַשׁ בַּיַּעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בַּיִשְׂרָאֵל", וְנֵאמַר: "כִּי הַגּוֹזִים
7 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אִתָּה יוֹרֵשׁ אִתָּם אֶל מְעַנְנִים וְאֶל
8 קֶסָמִים יִשְׁמְעוּ, וְאִתָּה לֹא כֵן" וְגו'. פֶּל הַמְאָמֵן
9 בְּדְבָרִים הָאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וּמַחֲשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֲמַת
10 וְדָבָר חֲכָמָה, אֲבָל הַתּוֹרָה אֶסְרְתָן - אֵינֶן אֲלֵא מִן
11 הַסְּכָלִים וּמַחֲסְרֵי הַדַּעַת, וּבְכֻלָּל הַנְּשִׁים וְהַקֶּטָנִים
12 שְׁאֵין דַּעְתָן שְׁלֵמָה⁷². אֲבָל בַּעֲלֵי הַחֲכָמָה וְהַתְּמִימֵי
13 הַדַּעַת יִדְעוּ בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת, שְׁפָל אֵלוּ הַדְּבָרִים
14 שְׁאֶסְרָה תּוֹרָה אֵינֶם דְּבָרֵי חֲכָמָה, אֲלֵא תַהוּ וְהַבֶּל,
15 שְׁנִמְשְׁכוּ בְּהֵן חֲסְרֵי הַדַּעַת וְנִטְשׁוּ פֶל דְּרַכֵּי הָאֲמַת
16 בְּגִלְלוֹן. וּמִפְּנֵי זֶה אֲמַרְהָ תּוֹרָה פְּשֵׁהֲהִירָה עַל פֶּל
17 אֵלוּ הַהַבְּלִים: "תְּמִים⁷³ תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך"

בפירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם פירשו כציווי כללי על שלימות הדעת שכולל קיום כל ציוויי הקב"ה, ומכיון שהוא ציווי כולל - לא מנה אותו כמצוה בפני עצמה.

אבל הרמב"ן בהשגותיו (סהמ"צ במנין העשין מ"ע ח) מנאו "שנצטוונו להיות לבנו תמים עמו יתברך וכו'" כי לשיטתו הגם שמדובר בציווי כללי על האמונה, מכל-מקום עוסק בפרטים מסויימים באמונתו ית' "אשר ביכולתו לשנות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22 תמיד, בכל עת ובכל שעה. 23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מנין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד.). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח); ובדיבורות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שיטנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שיטנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במסכת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך ונבנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

ד. טמטום³⁰ ואנדורגינוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין¹⁴ עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ פכל מקום,¹⁵ וחייבים פכל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

(30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין. (31) שיש לו זכרות ונקבות. ביוונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג). (35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) וקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - פטורה¹⁴, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך" - כל שיטנו ב"בל תשחית"¹⁵ וישנו ב"בל תקיף"; ואשה, שאינה ב"בל תשחית", לפי שאין לה זקן, אינה ב"בל תקיף"¹⁶. לפיכך העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה.

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מוזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד.). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

ג. פל מצות לא-תעשה שפתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים¹⁹, חוץ מ"בל תשחית" ו"בל תקיף" ו"בל יטמא כהן"²⁰ למתים. וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן²¹ ואינה תדירה²², נשים פטורות²³, חוץ מקדוש היום²⁴, ואכילת מצה²⁵ בלילי הפסח²⁶, ואכילת הפסח ושחיטתו²⁷, והקהל²⁸, ושמהה²⁹, שהנשים חייבות.

(19) (קידושין לה:). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - הווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-והומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך

1 ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה,
2 הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפלו
3 קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.
37 אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף
והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.
4 ו. ופאה זו שמניחים בצדעים, לא נתנו בו חכמים
5 שיעור. ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות
6 מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות
7 במספרים; לא נאסר אלא השחתה בתער⁴¹.

39 שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית
יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזוז. (41) המקור לדברי
רבינו הוא (תוספתא, מכות מג), שמפורש שם: "אינו חייב
עד שיקפנו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש
נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו
פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) -
מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

8 ז. דרך פהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴².
9 לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש
10 בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מימין, וכן
11 משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה
12 ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאחת - לוקה חמש. ואינו
13 חייב עד שיגלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את
14 פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם
15 גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה
16 עד שיסיע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש
17 לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

42 השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו
שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו
זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה
(שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר
לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער
שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא
תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה,
כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם
משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י).
(48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער
למגלח. (50) אבל אסורה.

18 ח. השפה, מתיר לגלחו בתער⁵¹; והוא השער שעל
19 גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה
20 התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתיר⁵², לא נהגו
21 ישראל להשחיתו, אלא נגלח⁵³ קצתו, עד שלא
22 יעפב אכילה ושתיה⁵⁴.

51 ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חזור אל
השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן
(ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק שם).

23 ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵

55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר
(נט). מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקטט ולתקן
עצמו בתיקוני נשים; ואפילו במספרים אסור לו להעבירו.
(57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב).
ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים
ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים
להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא
ב"הגהות מיימוניות" "שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד
רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה -
שאינו זה יפוי, אלא ניוול הוא לו".

י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדיים⁶⁰ האיש, כגון שתשים
61 בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא
62 בו, או שתגלח ראשה פאיש⁶². ולא יעדה איש עדי
63 אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב⁶³
64 במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים
65 אותו החלי אלא נשים - הפל פמנהג המדינה. איש
66 שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש -
67 לוקין⁶⁴. המלקט שערות לבנות מתוך השחורות,
68 מראשו או מזקנו⁶⁵ - משילקט שיערה אחת, לוקה⁶⁶,
69 מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שיערו שחור -
70 משיצבע שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום
71 ואנדרוגינוס אינו עושה⁶⁸ פאשה, ולא מגלח ראשו
72 פאיש⁶⁹; ואם עשה כן, אינו לוקה.

59) לא תתקטט. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך
מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר נו).
מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא
יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם
אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא.
(62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס:
"ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת
אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד
קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה.
(63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש
גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב,
ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם).
(67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-
משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח
ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים,
פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר
כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ב תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.
1 יא. פתחת קעקע האמורה בתורה⁷⁰ הוא, שישרט על
2 בשרו, וימלא מקום השריטה פחול⁷¹ או דיו או
3 שאר צבעונים⁷² הרושמים⁷³. וזה היה מנהג העכו"ם
4 שרושמי⁷⁴ עצמן לעבודת פוכבים, כלומר, שהוא
5 עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם
6 באחד מדברים הרושמי אחר שישרט באיזה מקום
7 מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה⁷⁵ כתב ולא
8 רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה -
9 פטור, עד שיתכב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת
10 קעקע"⁷⁶. במה דברים אמורים?⁷⁷ בכותב⁷⁸, אבל זה
11 שכתבו בבשרו וקעקעו בו, אינו חיב, אלא אם כן
12 סיע, פדי שיעשה מעשה⁷⁹; אבל אם לא עשה
13 פלום, אינו לוקה.

הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.

14 יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שנאמר:
15 "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" - אחד פהו ואחד
16 ישראל⁸¹. שרט שריטה אחת על חמש מתים או
17 חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש⁸²; והוא,
18 שהתרו בו על כל אחת ואחת⁸³.

(70) וכתובת קעקע לא תתנו בכם (ויקרא יט, כח).
(71) צבע שנשים כוחלות בו את עיניהן. (72) (מכות כא).
(73) שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות חותם
ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם מוקדשים.
(75) שרט. (76) משמע שצריכים שתיהן: כתובת וקעקע.
(77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו.
(79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה).

19 יג. גדידה ושריטה, אחת⁸⁴ היא. וכשם שהיו
20 העכו"ם שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער,
21 כך היו חובלי⁸⁵ עצמן לעבודת פוכבים⁸⁶, שנאמר:
22 "ויתגדרו כמשפטים" - גם זה אסרה⁸⁷ תורה,
23 שנאמר: "לא תתגדרו". אלא שעל מת, בין שרט
24 בידו בין שרט בכלי, לוקה; לעבודת פוכבים: בכלי
25 - חיב מלקות, בידו - פטור⁸⁸.

(80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל
כהנים; ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרא כא, ה), וגם
בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" -
לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם):
"ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה.
(83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל
כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש,
אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל
קרח (ה"ט).

84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו
כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד.
ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חיב

יד. ובכלל אזהרה⁸⁹ זה, שלא יהיו שני⁹⁰ בתי-דינין
בעיר אחת, זה נוהג פמנהג זה וזה נוהג פמנהג
אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר:
"לא תתגדרו" - לא תעשו אגדות אגדות⁹¹.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא
תתגודדו" - כגון: שני בתי-דינין בעיר אחת, הללו מורים
כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל
מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן
לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים
בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות:
"שלא יהיו כשני בתי-דינין", וכרבא האומר (שם): כגון:
בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג
כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-
משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודדו
- אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות
אגודות, כחות שונות (שם).

טו. הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "ולא
תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד
פהו ששרט על המת, אינו לוקה אלא אחת⁹².
הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה
כמנן הקרחות; והוא, שהתרו בו על כל קרחה
וקרחה. אחד הקורח בידו או בסם⁹³, או הטביל
אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו
בבת אחת - הואיל וקרחה חמש קרחות, אף-על-פי
שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין
כאחת⁹⁴. וחיב על כל הראש⁹⁵ כבין העינים,
שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור
הקרחה? פדי שיראה מראשו פגריס⁹⁶ פנוי בלי
שער.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו
קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא
תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה
יתחייבו הכהנים שתיים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה
אלא אחת". (93) משחה חריפה המשירה את השער.
(94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה
בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קרחה
- קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם
(ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:).
(96) כחצי הפול, ושיעורו: כשלשים ושש שערות, כמבואר
במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

טז. הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל

84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו
כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד.
ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חיב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בודון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים ב ג, ז). (9) וסדר הוידי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו,); שכן מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידויו: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) "וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז). (13) (שבועות יג). (14) (סנהדרין מג). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכפן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידי). ויען עכפן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב). (15) ממה שבינו לבין חבירו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כִּפְרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי הָיָה גְדוֹל מִתְּנוּדָה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁷, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת-כָּל-עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבוֹרוֹת שִׁבְתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחְמוּרוֹת - בֵּין שֶׁעֵבֶר בְּזִדּוֹן, בֵּין שֶׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה; בֵּין שֶׁהוֹדְעָה¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדְעָה לוֹ - הַכֹּל מִתְּכַפֵּר¹⁹ בְּשֶׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שֶׁעֲשֵׂה²⁰ תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשֶּׁעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֶלָּא עַל הַקְּלוֹת. וְמָה הֵן הַקְּלוֹת וְמָה הֵן הַחְמוּרוֹת? הַחְמוּרוֹת הֵן, שֶׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית-דִין אוֹ פֶּרֶת²¹. וְשִׁבְעֵת שָׁוְא²² וְשֶׁקֶר²³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן פֶּרֶת, הֲרֵי הֵן מִן הַחְמוּרוֹת²⁴. וְשֶׁאֵר מִצְּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וּמִצְּוֹת עָשָׂה שֶׁאֵין בָּהֶן פֶּרֶת - הֵם הַקְּלוֹת.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידויו עליו: חטאו, עונו, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא טו). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלוייה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר

1 וְעַל סְפִינְתוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעָה בָּיָם - פְּטוּר, וְאֵינוֹ לֹקֵה אֶלָּא
2 עַל הַמֵּת⁹⁷ בְּלִבָּהּ, אוֹ הַשּׁוֹרֵט לְעַבּוּדַת פּוֹכְכִים⁹⁸.
3 הַקּוֹרֵחַ קְרָחָה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה
4 בְּבֶשֶׂר חֲבֵרוֹ, וְהַפּוֹתֵב כְּתֹבֵת קַעֲקַע בְּבֶשֶׂרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ,
5 וְהָיָה חֲבֵרוֹ מְסִיעֶ - בְּזִמְן שֶׁשְׁנִיחֵן מְזִידִין, שְׁנִיחֵן
6 לֹקֵינָן⁹⁹; אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד - הַמְזִיד מְשַׁנְּיָהֶם
7 לֹקֵה וְהַשּׁוֹגֵג פְּטוּר.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג), שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ח

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה

מִצְּוֹת-עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיִּשְׁוֹב הַחוּטָא מִחֻטָּאוֹ לְפָנָי ה' וְיִתְוַדָּה.
וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ וְעִקְרִים הַנִּגְרָרִים עִמָּה בְּגִלְגָּלָה -
בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1 מעלת התשובה, וידי דברים; עבירות שמתכפרות בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות לאחר זמן.

8 א. כָּל מִצְּוֹת שִׁבְתוֹרָה - בֵּין עֲשֵׂה, בֵּין לֹא-תַעֲשֶׂה -
9 אִם עֵבֶר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזִדּוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
10 - כְּשִׁינְעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה² וְיִשְׁוֹב מִחֻטָּאוֹ³, חֵיב לְהִתְוַדָּוֹת⁴
11 לְפָנָי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי
12 יַעֲשׂוּ וגו' וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטֹּאתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ" - זֶה
13 יְדוּי דְּבָרִים⁵. וְדוּי זֶה מִצְּוֹת עֲשֵׂה. כִּיצַד מִתְוַדֵּין?
14 אֹמֵר: אֲנָא הֵשֵׁם, חֻטָּאתִי⁶, עֲוִיתִי⁷, פְּשַׁעֲתִי⁸ לְפָנֶיךָ
15 וְעֲשִׂיתִי כִּף וְכָף, וְהִרִי גַחְמִתִּי וּבִשְׁתִּי⁹ כְּמַעֲשִׂי,
16 וְלַעֲוָלָם אֵינוֹ חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶה עֶקְרוֹ שֶׁל יְדוּי.
17 וְכָל הַמְרָבָה לְהִתְוַדָּוֹת וּמְאָרִיךְ בַּעֲנֵן זֶה - הֲרֵי זֶה
18 מְשַׁבֵּחַ. וְכֵן בַּעֲלֵי חֻטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹¹, בָּעֵת שֶׁמְבִיאִין
19 קְרָבְנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוּנָן¹² - אֵין מִתְכַּפֵּר
20 לָהֶן בְּקָרְבָנָם עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְוַדּוּ וְדוּי
21 דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן
22 כָּל מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית-דִין וּמְחִיבֵי מִלְּקוֹת - אֵין
23 מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה
24 וְיִתְוַדּוּ¹⁴. וְכֵן הַחֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ וְהַמְזִיק מִמוֹנוֹ -
25 אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׁלַם לוֹ מֵה שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, אֵינוֹ
26 מִתְכַּפֵּר עַד שִׁתְּוַדָּה וְיִשְׁוֹב מִלַּעֲשׂוֹת פְּזָה לַעֲוָלָם,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל-חֻטָּאת הָאֵדָם"¹⁵.

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפניו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש

27 אֵינוּ מִתְּכַפֵּר לוֹ פִּפְרָה גְמוּרָה עַד שְׁיָמוּת. אֶלָּא
28 תְּשׁוּבָה, יוֹם-הַכְּפוּרִים וְיִסּוּרִין, שְׁלִשְׁתָּן תּוֹלִין,
29 וּמִיתָה מְכַפֶּרֶת, שְׁנָאֲמַר: "וַיִּגְלָה בְּאֲזְנֵי ה' צְבָאוֹת,
30 אִם יִכְפֹּר הָעֵץ הַזֶּה⁴⁶ לָכֶם עַד תִּמְתּוּן"⁴⁷.

32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט. 33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. 34) תיכף בשעת עשיית התשובה. 35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. 36) מיד, מחילה גמורה. 37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. 38) כגון: "לא תלבש שעטנז". 39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת. 40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. 41) וממרים עוונותיו. 42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. 43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עוון קל, וחמור על עוון חמור. 44) שיסורים ממרים עוונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). 45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י). 46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתיתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). 47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פֶּרֶק שְׁנִי

1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

31 א. אִי זֶה הַיּוֹם הַתְּשׁוּבָה גְמוּרָה? זֶה שָׂבָא לְיָדוֹ דְּבָר
32 שְׁעֵבֵר בּוֹ, וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרָשׁ וְלֹא עָשָׂה
33 מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה²; לֹא מִיִּרְאָה³ וְלֹא מִפְּשָׁלוֹן-כַּח⁴.
34 בִּיצֵד? הֲרִי שָׂבָא עַל אִשָּׁה בַּעֲבָרָה, וְלֹאֲחֵר זָמָן
35 גְּתִיחַד עֲמָה⁵, וְהוּא עוֹמֵד בְּאֶהְבָּתוֹ בְּהַ וּבְכַח גּוֹפּוֹ
36 וּבְמִדְיָנָה שְׁעֵבֵר בְּהַ⁶, וּפְרָשׁ וְלֹא עָבֵר - זֶהוּ בַּעַל
37 תְּשׁוּבָה גְמוּרָה. הוּא שְׁשִׁלְמָה אָמַר: "וַיִּזְכֹּר אֶת
38 בּוֹרְאֵיךְ בְּיָמֵי בַחֲרוּתְךָ"⁷. וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בְּיָמֵי
39 זְקִנְתּוֹ וּבַעַת שָׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שְׁהִיָּה
40 עוֹשָׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה תְּשׁוּבָה מַעֲלָה⁸, מוֹעֲלָת
41 הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוּ עָבֵר כָּל יָמָיו,
42 וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמַת בְּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל
43 עוֹנוֹתָיו גְּמָחֵלִין, שְׁנָאֲמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא-תַחֲשֹׁךְ
44 הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, וְשָׁבוּ הָעֵבֵים אַחֵר
45 הַגִּשְׁמִים" - שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה. מִפְּלֵל, שְׂאֵם זָכַר
46 בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קָדָם שְׁיָמוּת - נִסְלַח לוֹ⁹.

לו, כמבואר (כריתות כה; משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט). 20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). 21) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). 22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט.). 23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הדיינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). 24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

1 ג. בְּזָמַן הַזֶּה, שְׂאִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם וְאִין לָנוּ
2 מְזַבְּחֵ-כְּפָרָה²⁵ - אִין שָׁם²⁶ אֶלָּא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה
3 מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֻרוֹת²⁸. אֶפְלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו וְעָשָׂה
4 תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אִין מְזַפִּירִין לוֹ שׁוֹם דְּבָר
5 מִרְשָׁעוֹ²⁹, שְׁנָאֲמַר: "וְרָשָׁעֵת הַרְשָׁע לֹא יִפְשָׁל-בָּהּ
6 בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעַצְמוֹ³⁰ שָׁל יוֹם-הַכְּפוּרִים
7 מְכַפֵּר לְשָׁבִים³¹, שְׁנָאֲמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר
8 עֲלֵיכֶם."

25) שהקרבות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. 26) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). 27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת החטא - אלא תשובה. 28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד). 29) (קידושין מ:). 30) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה אינה מועילה (יומא פו.). כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד). 31) אבל לא לשאינם שבים.

9 ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת³² עַל הַכָּל וְעַצְמוֹ
10 שָׁל יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁהֵן
11 מִתְּכַפֵּרִים³³ לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת שְׂאִין מִתְּכַפֵּרִים
12 אֶלָּא לְאַחֵר זָמָן. בִּיצֵד? עָבֵר אָדָם עַל מִצְוֹת עָשָׂה
13 שְׂאִין בְּהַ פְּרַת³⁵ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוּ זֶה מִשָּׁם עַד
14 שְׁמוֹחֵלִין³⁶ לוֹ. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים,
15 אֲרַפֶּה³⁷ מְשׁוּבְתֵיכֶם וְגו'". עָבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה
16 שְׂאִין בְּהַ פְּרַת³⁸ וְלֹא מִיתָת בֵּית-דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה -
17 תְּשׁוּבָה תּוֹלָה³⁹ וְיוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר:
18 "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם". עָבֵר עַל פְּרַתוֹת
19 וּמִיתוֹת בֵּית-דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם-
20 הַכְּפוּרִים תּוֹלִין, וְיִסּוּרִין הַבָּאִין עֲלֵינוּ⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ
21 הַכְּפָרָה. וְלַעֲלוֹם⁴² אִין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְמוּרָה עַד
22 שְׁיָבֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר: "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי
23 שְׁשָׁעַם וּבִנְגָעִים⁴³ עֲוֹנָם". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁴?
24 בְּשִׁלָּא חִלַּל אֶת הַשֵּׁם⁴⁵ בְּשַׁעֲהַ שְׁעֵבֵר; אֲבָל הַמְּחַלֵּל
25 אֶת הַשֵּׁם, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם-
26 הַכְּפוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וּבְאוֹ עֲלָיו יִסּוּרִין -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהלכה זו מדבר בתכלית השלימות של תשובה.
 א: תשובה מיראה שאינה מרצונו ממש אלא מצד יראת העונש, ו"זדונות נעשות לו כשגגות".
 ב: תשובה מאהבה, ש"זדונות נעשו לו כזכויות".
 ג: אחרי שעשה תשובה מאהבה "בא לידי דבר שעבר בו... ולא עשה מפני התשובה.. והיא שלימות נעלית יותר בתשובה מאהבה.
 ד: והיא תכלית השלימות "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

והגם שמפשות הלשון שכתב הכל בהמשך אחד "ומה היא התשובה... שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", משמע שהתחלת התשובה צריכה להיות באופן זה, אעפ"כ מצד השאלות האמורות "ל שאין זו התחלת התשובה כ"י"אם תכלית השלימות של תשובה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר המדע סימן לב)

10 ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. 11 את ה', שאין דבר נעלם ממנו. 12 פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבתי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שקר שכר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד? הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

9 ג. פל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל¹³ ושרץ¹⁴ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישלך השרץ¹⁵. וכן הוא אומר: "ומודה ועוזב¹⁶ ירחם". וצריך לפרט את החטא¹⁷, שנאמר: "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זָהב".
 14

13 להיטהר מטומאתו. 14 מת שמטמא. 15 תענית (סז): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם - לא עלתה לו טבילה; ורק מידו, כיון שטבל בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". 16 אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). 17 לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-רבבא. והטור (או"ח, סי' תרז) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

15 ד. מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני השם בככי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו¹⁸, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא¹⁹ בו, ומשנה שמ²⁰, פלומר: אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה

2 מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. 3 משום שהוא מתיירא ממי שהוא. 4 חולשת הגוף. 5 נדמנו יחד במקרה למקום אחד. 6 כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. 7 כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". 8 מפני שבה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט.): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה?! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). 9 וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

1 ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰ עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד"¹² אלהינו למעשה ידינו וגו'". וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו.
 8

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". מפשטות לשונו משמע, שזהו אחד התנאים לתשובה, ומביא ראיה על זה מהפסוק "...ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידינו כו'", היינו שלוקח עליו את הקב"ה לעד. ולכאורה קשה:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו' שלא יחטא לעולם, הרי לפי-זה אם עבר ושנה אין תשובתו תשובה, שהרי אתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה, ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם. אדרבה! מצינו שאין בי"ד עושים בחינה אם התשובה היא באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן).
 ב. "הרשעים פסולין לעדות", והדין הוא ש"אם העידו עליו שני עדים שעשה עבירה פלונית הרי זה פסול לעדות" "ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה", וא"כ איך יכולים בי"ד להוציא ממון בעדותו של מי שכשרותו מוטלת בספק, ומניין ידעו בי"ד שעשה תשובה ולא יחטא עוד לעולם למשך כל ימי חייו.

ג. זה ש"לא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות, כי רואים בפועל שיש יהודי שעשה תשובה ובי"ד מוציאים ממון על פיו, ולאחר זמן "עבר ושנה" ואעפ"כ הוא מוחזק כשר לאותו הזמן.

ויש לומר, שאין כוונתו בהלכה זו "שיעיד עליו" הוא לעיכובא, אלא שהרמב"ם מבאר כמה דרגות בתשובה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אותן המעשים. ומשנה מעשיו פלן לטובה ולדרוך
2 ישרה, וגולה²¹ ממקומו; שגלות מכפרת²² עון, מפני
3 שגורמת לו להפגע ולהיות ענו ושפל-רוח.

18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות
עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה
מן המובחר; אחד מעשרה נכסיו - בינוני; פחות מכאן -
עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב):
"שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה
מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא
בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז):
אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם,
ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה -
שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב:
"ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים
קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את
שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי
ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב:
"וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו'
(יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר
ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית
יב, א). (22) (סנהדרין לז:).

4 ה. ושבה גדול לשב, שיתודה ברבים ויודיע פשעיו
5 להם, ומגלה עברות שפינו לבין חברו לאחריים²³
6 ואומר להם: אמןם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כף
7 וכף, והריני היום שב ומתנחם. וכל המתנאה ואינו
8 מודיע, אלא מכסה פשעיו - אין תשובתו גמורה,
9 שנאמר: "מכסה פשעיו לא יצליח". במה דברים
10 אמורים?²⁴ בעברות שפינו אדם לחברו; אבל
11 בעברות שפינו אדם למקום, אינו צריך לפרסם
12 עצמו²⁵, ועזות-פנים היא לא²⁶ אם גלם²⁷. אלא שב
13 לפני האל ברוך הוא ופורט חטאיו לפניו, ומתודה
14 עליהם לפני רבים סתם²⁸. וטובה היא לו שלא
15 נתגלה עונו, שנאמר: "אשרי נשוי פשע פסוי
16 חטאה".

(23) (יומא פו:), כדי שייבקשו בעדו מחבירו שימחל לו
(רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם
פשעיו. (25) (יומא פו:), כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי
פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר:
"מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן
בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין
אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה
שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים
(מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות
המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך
להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם
התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום
אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד
בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש

להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן
בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם
המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות
אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני
ובינך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתי בפניהם, ואני
מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף
ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך
ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו.
(27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל
אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:):
"כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל
עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו
אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר,
שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן
ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים
מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח).
(28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

17 ו. אף-על-פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם²⁹ -
18 בעשרה הימים שפינו ראש-השנה ויום-הכפורים
19 היא יפה ביותר³⁰ ומתקבלת היא מיד, שנאמר:
20 "דרשו ה' בהמצאו"³¹. במה דברים אמורים?
21 ביחיד; אבל צבור - כל זמן³² שעושים תשובה
22 ויצעקין בלב שלם, הם נעניין, שנאמר: "בה"
23 אלקינו בכל קראנו אליו"³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד:
כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביום"כ, ולפיכך
יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א,
יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת
אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות
השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם
גזר דינו, הוא נקרע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

24 ז. יום-הכפורים הוא זמן תשובה לכל³⁴, ליחיד
25 ולרבים, והוא קץ³⁵ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך
26 חייבים הפל לעשות תשובה ולהתודות ביום-
27 הכפורים. ומצות ודוי יום-הכפורים, שיתחיל מערב
28 היום קדם שיאכל³⁶, שמא יתק³⁷ בסעודה קדם
29 שיתודה. ואף-על-פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר
30 ומתודה בלילי-יום-הכפורים ערבית, וחוזר ומתודה
31 בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. והיכן מתודה?
32 יחיד - אחר תפלתו³⁸, ושליח-צבור - באמצע
33 תפלתו, בכרכה רביעית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא
טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום
הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת.
(37) (יומא פז:), לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא
שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת
שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת
"שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הַיְהוּדִי שֶׁנִּהְגָּה בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל: "אָבֵל אֲנַחְנוּ חֲטָאנוּ (כָּלֵנוּ)"⁴⁰, וְהוּא עֵקֶר הַיְהוּדִי⁴¹. עֲבֵרוֹת שֶׁהִתְנַדְּהָ עֲלֵיהֶם בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְנַדְּהָ עֲלֵיהֶן בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים אַחֵר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתִשְׁבֻּתוֹ⁴², שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי פָשַׁעִי אָנִי אֲדַע וְחֲטָאתִי נִגְדִי תִמִּיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (יומא פז: 41) והוא גם ממשיך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הוידוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עוון וחטא. (43) (יומא פז: 44) "איני סבור שכפרתי לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִין אֶלְא עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמִקּוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאֵכָל דָּבָר אֶסוּר אוֹ כְּעַל בְּעִילָה אֶסוּרָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. אָבֵל עֲבֵרוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כְּגוֹן הַחוּבֵל אֶת חֵבְרוֹ⁴⁴ אוֹ הַמְּקַלֵּל חֵבְרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לְחֵבְרוֹ מָה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ וַיְרַצְהוּ⁴⁵. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַחֲזִיר לוֹ מְמוֹן שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ - צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאַל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ⁴⁶. אֶפְלוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֵבְרוֹ אֶלְא בְּדָבָרִים - צָרִיךְ לְפָסוּדוֹ⁴⁷ וְלְפָגַע בּוֹ עַד שֶׁיִּמְחַל לוֹ. לֹא רָצָה חֵבְרוֹ לְמַחַל לוֹ - מֵבִיא לוֹ שׂוּדָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם מֵרַעֲיוֹ וּפּוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְּשִׁין⁴⁸ מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן - מֵבִיא לוֹ שְׁנֵיהֶם וְשְׁלִישִׁיתָ. לֹא רָצָה - מִנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה שֶׁלֹּא מַחַל הוּא הַחוּטָא⁴⁹. וְאִם הָיָה רַבּוֹ - הוֹלֵךְ וְבָא אֶפְלוּ אֵלָי פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּמְחַל לוֹ⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חבירו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורהב רעיך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב:), ובמדרש נחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם):

"התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אֶסוּר לְאָדָם לְהִיּוֹת אֶכְזָרִי⁵¹ וְלֹא יִתְפָּס, אֶלְא יְהֵא נוֹחַ לְרִצּוֹת וְקָשָׁה לְכַעַס. וּבְשַׁעָה שֶׁמְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוּטָא לְמַחַל, מוֹחֵל כְּלָב שֶׁלֵם וּבִנְפֶשׁ חֲפָצָה. וְאֶפְלוּ הַצֵּר לוֹ וְחֲטָא לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יָקָם וְלֹא יִטֹר. וְזֶהוּ דְרָבָם שֶׁל זָרַע יִשְׂרָאֵל וְלָבָם⁵² הַנִּכְוֵן; אָבֵל הַעוֹבְדֵי-כוֹכְבִים עֲרַל־לֵב אֵינָן כֶּן, אֶלְא: "וְעֵבְרָתָן שֶׁמָּרָה נִצַּח"⁵³. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגְּבֻעוֹנִים לְפִי שֶׁלֹּא מְחַלּוּ⁵⁴ וְלֹא נִתְפָּסוּ⁵⁵: "וְהַגְּבֻעִים לֹא מְבַיֵּי יִשְׂרָאֵל הַמָּה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב:). כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבילך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה, כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבועונים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט:). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל ישיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידבק באומה זו; ואלה הגבועונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבועונים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב כא, ב).

יא. הַחוּטָא לְחֵבְרוֹ, וּמַת חֵבְרוֹ קָדָם שֶׁיִּבְקֵשׁ מִחֵילָה - מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי-אָדָם וּמַעְמִידֵן עַל קַבְרוֹ, וְיֹאמְרוּ בְּפִנְיָהֶם: חֲטָאתִי לְה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל⁵⁷ וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁכָּף וְכָף עֲשִׂיתִי לוֹ. וְאִם הָיָה חָיֵב לוֹ מְמוֹן - יִחְזִירוּ לִיּוֹרְשִׁים. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרְשִׁין - יִנְיָחֵנוּ בְּבֵית-דִין⁵⁸ וְיִתְנַדְּהָ.

(57) (יומא פז:). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:): "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כל מי שגנחם על המצות שעשה וְתָהָּ עַל הַזְּכוּת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: וְמָה הוֹעֵלְתִי בְּעִשְׂתֶּךָ, הֲלוֹאִי לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן - הֲרִי זֶה אֲבָד אֶת פְּלֶן, וְאִין מְזַפְרִים לוֹ שׁוּם זְכוּת בְּעוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "וְצַדִּיקַת הַצַּדִּיק לֹא תִצְלַנּוּ בְיוֹם רְשָׁעוֹ" - אִין זֶה אֱלֹא בְתוֹהָה עַל הָרָאשׁוֹנוֹת¹⁰. וְכִשְׁם שְׁשׂוּקְלִין זְכוּת אֲדָם וְעוֹנוֹתָיו בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, כִּף בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שׂוֹקְלִין עוֹנוֹת פֶּל אֲחָד וְאֲחָד מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכוּתָיו בְּיוֹם-טוֹב שֶׁל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה. מִי שְׁנִמְצָא צַדִּיק - נִחְתָּם לְחַיִּים, וְמִי שְׁנִמְצָא רְשָׁע - נִחְתָּם לְמִיתָה. וְהַבְּיֻנוּי - תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - נִחְתָּם לְחַיִּים, וְאִם לֹא - נִחְתָּם לְמִיתָה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, 7). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך). (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שברדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ד. אף-על-פי שתקיעת שופר בראש-השנה גזרת הפתובה¹² - רמז יש בה, פלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחרזו בתשובה¹³ וזכרו בוראכם. אלו¹⁴ השוכחים את האמת בהכלי הזמן ושוגים¹⁵ פל שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו

הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. פל אחד ואחד מבני-האדם יש-לו זכויות ועונות. מי שזכויותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי שעונותיו יתרות על זכויותיו - רשע. מחצה למחצה - בינוני. וכן המדינה - אם היו זכויות פל יושביה מרבות על עונותיהן, הרי זו צדקת; ואם היו עונותיהם מרביין, הרי זו רשעה. וכן פל העולם פלו².

(קידושין מ:): רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שעונותיו מרביין על זכויותיו, מיד הוא מת ברשעו³, שנאמר: "על רב עונך"⁴. וכן מדינה שעונותיה מרביין - מיד היא אובדת, שנאמר: "ועקת סדם ועמרה פי רבה וגו'". וכן פל העולם פלו - אם היו עונותיהם מרביין מזכויותיהן, מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא ה' פי רבה רעת האדם"⁶. ושיקול זה אינו לפי מנן הזכויות והעונות, אלא לפי גדלם: יש זכות שהיא פגגד פמה עונות, שנאמר: "יען נמצא בו דבר טוב"⁷. ויש עון שהוא פגגד פמה זכויות, שנאמר: "וחוטא אחד" יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכיין הזכויות פגגד העונות.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבישקול העשוי בשעת מיתה ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונת לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא

24 ראשון, שֶׁכָּבַר נִמְחַל הַשְּׁנַיִם; וְכֵן הַרְבֵּיעִי הָרִי הוּא
25 ראשון, שֶׁכָּבַר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפֵן²⁴. בְּמָה
26 דְּבָרִים אָמֹרִים²⁵? בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן-כָּל אֱלֹהִים
27 יַפְעֵל-אֵל פְּעַמִּים שְׁלוֹשׁ עַם-גִּבּוֹר"²⁶. אָבֵל הַצִּבּוֹר,
28 תּוֹלֵן לָהֶן עֲוֹן רֵאשׁוֹן, שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל
29 שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרַבְעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ"²⁹.
30 וּכְשֶׁמִּחְשְׁבִין לָהֶן - עַל הָרֶדֶף זֶה מִחְשְׁבִין לָהֶן
31 מִרְבִּיעֵי²⁷ וְאֵילָף. הַבֵּינוּנִים - אִם הֵיךְ בְּכֻלָּם מִחְצָה
32 עֲוֹנוֹת שְׁלֶהֶן, שְׁלֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין מְעוֹלָם, דְּנִין אוֹתוֹ
33 כְּפִי חֲטָאִים²⁸, וְיִשְׁלוּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּל
34 הַרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרַבִּים - דְּנִין אוֹתָן כְּפִי
35 חֲטָאֵיהֶם²⁹, וְיִשׁ לָהֶן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
36 יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אַף-עַל-פִּי שֶׁחָטְאוּ,
37 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" -
38 אֶרֶץ זֹ מְשָׁל, כְּלוֹמֵר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם
39 הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק
40 לְעוֹלָם הַבָּא³³.

1 לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהֵיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם, וַיַּעֲזֹב כָּל
2 אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמִחֻשְׁבָּתוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה.
3 לְפִיכֶם¹⁶ צְרִיף כָּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה
4 כְּאֵלוֹ חֲצִי וְזָכָר וְחֲצִי חֵיב; וְכֵן כָּל הָעוֹלָם, חֲצִי
5 זָכָר וְחֲצִי חֵיב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכְרִיעַ אֶת
6 עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-חֹבָה וְגֵרָם לוֹ
7 הַשְׁחָתָה; עֲשֵׂה מִצְוָה אַחַת - הָרִי הַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ
8 וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-זְכוּת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם
9 תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצִדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה
10 שֶׁצִּדִּיק, הַכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּיל¹⁷.
11 וּמִפְּנֵי עֲנָן¹⁸ זֶה נִתְּגַו כָּל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת
12 בְּצִדָּקָה וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מְרֵאשׁ-
13 הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכַּפּוּרִים¹⁹ יִתֵּר מִכָּל הַשָּׁנָה. וְנִתְּגַו
14 כָּלֵם לָקוֹם כְּלִילָה בְּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלֹו וְלָהַתְּפַלֵּל
15 בְּבִתְי-כְּנֻסִיּוֹת בְּדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשֵׁין²⁰ עַד שִׁיאֹר
16 הַיּוֹם.

12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז.). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדרו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בו ומוציא בו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים." ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

17 ה. בַּשָּׁעָה שֶׁשׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּיָתוֹ, אֵין
18 מִחְשְׁבִין עָלָיו עֲוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תַחֲלָה וְלֹא שְׁנֵי²¹, אֵלֹא
19 מִשְׁלִישִׁי וְאֵילָף. אִם נִמְצָאוּ עֲוֹנוֹתָיו מִשְׁלִישִׁי וְאֵילָף
20 מְרַבֵּין עַל זְכוּיָתוֹ - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מְצַטְרְפִים,
21 וְדִין אוֹתוֹ עַל הַפֶּל; וְאִם נִמְצָאוּ זְכוּיָתוֹ²² פְּנִיגָד
22 עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מְעוֹן שְׁלִישִׁי וְאֵילָף - מְעַבְרִים כָּל
23 עֲוֹנוֹתָיו רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נִחְשָׁב

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עוון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז.). (24) ושמא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין בין עוונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנום, ואחרי שקיבל ענוש הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז.). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם", על ז' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים טובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים טובים ממנו?!" וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ-משנה" ואומר: "ואפשר שיעקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שיעקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותו גוף - מצד תפישתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים טובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבני צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכתוב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבני צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האיחוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסוכר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחיינו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויית, מפיך מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים

1 ו. וְאֵלוּ הֵן שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא
2 נִכְרְתִים וְאוֹבְדִים וְנִדְוֵינִין³⁴ עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחִטְאָתָם
3 לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמֵּינִים³⁵, וְהָאֲפִיקוֹרְסִין,
4 וְהַכּוֹפְרִים בְּתוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים וּבִכְבִּיאַת
5 הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים³⁶ וּמְחַטְאֵי הַרְבִּים וְהַפּוֹרְשֵׁין
6 מִדְּרָבִי צְבוּר³⁷ וְהַעוֹשֵׂה עֲבֵרוֹת בְּיַד רָמָה בְּפִרְהֶסְיָה
7 בִּיהוּדִיקִים³⁸ וְהַמּוֹסְרִים וּמְטִילֵי אִמָּה עַל הַצְּבוּר
8 שְׁלֹא לָשֵׁם שְׁמִים³⁹ וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וְבַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע⁴⁰
9 וְהַמּוֹשֵׁף עֲרֻלְתוֹ⁴¹.

(34) בגינהם. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירושו רבי חננאל לר"ה יז.: ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז.). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו! יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לנו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי הימים ב' לו, ח): "ויותר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז.), ומפורשים בסמוך (הלכה יא"ב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

10 ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנְּקָרָאִים מֵינִים: הָאוֹמֵר שְׂאֵין שֵׁם
11 אֱלוֹהֵי וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהֵיג⁴²; וְהָאוֹמֵר שֵׁישׁ שֵׁם
12 מְנַהֵיג, אֲבָל הֵן שְׁנַיִם⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שֵׁישׁ שֵׁם
13 רְבוֹן אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוֹף וּבַעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן
14 הָאוֹמֵר, שְׂאֵינִי לְבִדּוֹ הָרָאוּשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
15 הַעוֹבֵד פּוֹכֵב אוּ מְזַל וְזוֹלָתוֹ, פְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בֵּינוּ
16 וּבֵין רְבוֹן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; פֶּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלוֹ הוּא
17 מִיָּן.

(42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחיד, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזומנים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחון ומכפנים... (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוהי יחיד ואינו גוף, אבל אינו לברו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילוסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים"; ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קי"ט, יח). (52) (סנהדרין צ"ט). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר ירוון... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שנים הם המומרים מישראל: המומר לעברה 14 אחת, והמומר לכל התורה כלה. מומר לעברה אחת 15 - זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בודון 16 והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות⁵⁶, פגון 17 שהחזק תמיד ללבש שעטנז⁵⁷ או להקיף פאה, 18 ונמצא פאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי 19 זה מומר לאותו דבר; והוא, שיעשה להכעיס⁵⁸. 20 מומר לכל התורה כלה - פגון החוזרים לדתי 21 העובדי-כוכבים בשעה שגוזרין גזרה⁵⁹, וידבק בהם 22 ויאמר: מה מצע לי להדבק בישראל, שהם שפלים 23 ונרדפים; טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה⁶⁰ - 24 הרי זה מומר לכל התורה כלה. 25

ח. שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין 1 שם⁴⁷ ונבואה כלל, ואין שם מדע⁴⁸ שמוגיע מהבורא 2 ללב בני-האדם; והמכחיש ונבואתו של משה רבנו⁴⁹; 3 והאומר שאין הבורא יודע מעשה⁵⁰ בני-האדם; כל 4 אחד משלשה אלו הן אפיקורסים. שלשה הן 5 הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה'. 6 אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת - אם אומר: משה 7 אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה⁵¹. וכן הכופר 8 בפרושה והוא תורה שבעל-פה⁵², והמכחיש 9 מגידיה⁵³, פגון צדוק וביתוס⁵⁴. והאומר, שהבורא 10 החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה 11 זו, אף-על-פי שהיא היתה מעם ה'⁵⁵; פגון ההגרים 12 כל אחד משלשה אלו כופר בתורה. 13

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקין או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירמיה (לב, יט) אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צ"ט). כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירושו המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא). (58) מומר להכעיס - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתיאבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישאל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והיהו מין?" כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכ"ס מ' מתרץ: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחוזר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור זולתי אלהינו.

י. מחטיאי הרבים פיצד? אחד שהחטיא בדבר 26 גדול, פגון ירבעם⁶¹ וצדוק וביתוס⁶²; ואחד 27 שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה⁶³; 28

30 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׁפַל אֶהְדּ מְאֹלוּ אֵין לוֹ חֵלֶק
 31 לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשִׁמְתָּ בְּלֹא תְּשׁוּבָה; אֲכַל אִם שָׁב
 32 מִרְשָׁעוֹ וּמַתְּ וְהוּא בְּעֵלֵת־תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה מִבְּנֵי
 33 הָעוֹלָם הַבָּא; שְׂאִין לָךְ דְּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנָי
 34 הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפֹלוּ כְּפָר בְּעֶקֶר פֶּל יָמָיו, וּבְאֲחֻרוֹנָה
 35 שָׁב - יִשְׁלוּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר: "שְׁלוֹם
 36 שְׁלוֹם לְרַחֲוֹק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתֵינוּ". פֶּל
 37 הָרְשָׁעִים וְהַמְיוֹמְרִים וְכִי־יֵצֵא בְּהֵן, שְׁחֲזָרוּ בְּתְשׁוּבָה -
 38 בֵּין בְּגֻלוֹי, בֵּין בְּמִטְמוֹנוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן,
 39 שְׁנַאֲמַר: "שׁוּבוּ בְּנֵים שׁוֹבְבִים" - אֶף־עַל־פִּי שְׁעֲדִין
 40 שׁוֹבֵב הוּא, שְׁהָרִי בְּסִתְרָ שָׁב וְלֹא בְּגֻלוֹי, מְקַבְּלִין
 41 אוֹתוֹ בְּתְשׁוּבָה⁸⁴.

73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינוהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (כגרסת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתי. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לדי פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:): והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישאל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלים אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבכם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימון). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

יום ש"ק כ"ד תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

א. אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְעַכְּבִין² אֶת הַתְּשׁוּבָה. 42

1 וְאֶהְדּ הָאוֹנֵס אֲחֵרִים עַד שְׂיִחְטְאוּ בְּמִנְשָׁה, שְׁהָיָה
 2 הַזֵּיג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שְׂיַעֲבְדוּ עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים⁶⁴, או
 3 שְׁהִטְעָה אֲחֵרִים וְהִדְיָחֵם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בביאורנו (ה"ח). (63) מבואר בבבליא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:): כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

4 י.א. הַפּוֹרֵשׁ מִדְּרָכֵי צְבוּר, אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא עָבַר
 5 עֲבֻרוֹת, אֲלֹא נִבְדַּל מְעַדַת יִשְׂרָאֵל וְאִינוּ עוֹשֶׂה מִצְוֹת
 6 בְּכֻלָּן, וְלֹא נִכְנס בְּצַרְתָּן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנוּתָן,
 7 אֲלֹא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ פֶּאֶהְדּ מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּכְאֵלוּ אִינוּ
 8 מְהֵן - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁶. הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת
 9 בְּיַד רָמָה כִּיהוֹיָקִים - בֵּין שְׁעֲשָׂה קְלוֹת⁶⁷, בֵּין שְׁעֲשָׂה
 10 חֲמוּרוֹת⁶⁸ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
 11 מְגֻלָּה פְּנִים בְּתוֹרָה⁶⁹, מִפְּנֵי שְׁהֵיוּ מִצְחוֹ וְגֻלָּה פְּנֵי
 12 וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַר־תּוֹרָה.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז). (67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה. (69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

13 י.ב. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּיַד עַפּוֹ"ם
 14 לְהַרְגוֹ אוֹ לְהַפּוֹתוֹ, וְהַמוֹסֵר מִמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיַד
 15 עַפּוֹ"ם⁷⁰, אוֹ בְּיַד אֲנָסִים⁷¹ שְׁהוּא עַפְכוֹ"ם; וְשְׁנַיִם אֵין
 16 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

(70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (כ"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומוזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

17 י.ג. מְטִילֵי אִימָה עַל הַצְּבוּר שְׁלֹא לְשֵׁם־שְׂמִים - זֶה
 18 הַרְוֵדָה צְבוּר בְּחֻזְקָה, וְהֵם יִרְאִים וּמִפְּחָדִים מִמֶּנּוּ,
 19 וְכֹנְנָתוֹ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל חִפְצָיו שְׁלֹא לְכַבּוֹד שְׂמִים,
 20 כְּגוֹן מַלְכֵי הַעַפּוֹ"ם⁷².

(72) הנותנים חתימתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

21 י.ד. פֶּל אֶהְדּ וְאֶהְדּ מְעֵשְׂרִים־וְאַרְבָּעָה⁷³ אֲנָשִׁים אֵלוּ
 22 שְׁמַנְיוֹ - אֶף־עַל־פִּי שְׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
 23 לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קְלוֹת מְאֹלוּ, וְאֶף־עַל־פִּי
 24 כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שְׁהַרְגִיל בְּהֵן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
 25 הַבָּא, וְכִי הֵן לְהַתְרַחֵק מִהֵן וּלְהַזְהֵר בְּהֵן. וְאֵלוּ הֵן:
 26 הַמְּכַנֶּה שֵׁם לְחֲבֵרוֹ⁷⁴, וְהַקּוֹרֵא לְחֲבֵרוֹ בְּכַנּוּי⁷⁵,
 27 וְהַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבִּים⁷⁶, וְהַמְתַּכְּפֵד בְּקִלּוֹן
 28 חֲבֵרוֹ⁷⁷, וְהַמְבַּזֵּה תְּלִמְדֵי־חֲכָמִים⁷⁸, וְהַמְבַּזֵּה רַבּוֹתָיו,
 29 וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁷⁹, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ארבעה מֶהֶן עוֹן גָּדוֹל, וְהַעוֹשָׂה אֶחָד מֵהֶן, אֵין
2 הַקְדוּשָׁה בְּרוּחָהּ-הוּא מִסְפִּיק; בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה לְפִי
3 גְּדֹל הַטָּאָו. וְאֵלוֹ הֵן: (א) הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים;⁴
4 וּבְכָלל עוֹן זֶה, הַמַּעֲפֵב אֶת הַרְבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה.⁵
5 (ב) וְהַמְטִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה בְּדֶרֶךְ לְרָעָה, כְּגוֹן
6 מִסִּית⁶ וּמְדִיחַ⁷. (ג) הַרוֹאֶה כִּנּוּ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה
7 וְאֵינוֹ מִמַּחֲהָ בִּידוֹ; הַוּאִיל וּכְנּוּ בְּרִשׁוֹתוֹ - אֵלוֹ מַחֲהָ
8 בּוֹ הֵיךְ פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחְטִיאֹ. וּבְכָלל עוֹן זֶה, כֹּל
9 שֶׁאֶפְשָׁר בִּידוֹ לְמַחֲוֹת בְּאַהֲרִים⁸ - בֵּין יְחִיד, בֵּין
10 רַבִּים, וְלֹא מַחֲהָ, אֲלֹא יִנִּיחֵם כְּכִשְׁלוֹנָם. (ד)
11 וְהַאֲמֵר: אֲחַטָּא וְאָשׁוּב! וּבְכָלל זֶה הַאֲמֵר: אֲחַטָּא,
12 וַיּוֹם-הַכַּפּוּרִים מִכַּפָּר!
- (2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם
ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור
ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא
בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו
מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד,
והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" (תשובות
הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד).
מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא
תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו
שמייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר
מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה
שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה",
כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשירים
וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין
מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנועלים דרכי תשובה
מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה
גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים
שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך).
(4) "כדי שלא יהא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם
ביהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק
בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז.). (5) כמו
שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה
מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד
תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את
הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב)
ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי
רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך
טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח,
משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם
לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוּב ונסלח לו, על
כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

(10) כשהוא מתעורר וּבא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה
נועלים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס
בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל.
ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפרושים
מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל
צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות
ובכיבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם ככני
חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובזה הוא נועל
בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:).
(15) כמו שאמר: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם
והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל
אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות
העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא:
יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו
הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

ג. ומהם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשָׂה אוֹתָן, אֵי אֶפְשָׁר לוֹ
שֶׁיָּשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵם עוֹנוֹת שְׂבִין אֲדָם
לְחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ פְּדֵי שְׂחִזְיָו לוֹ
אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ. וְאֵלוֹ הֵן: (א) הַמְקַלֵּל אֶת
הַרְבִּים, וְלֹא קָלַל אֲדָם יְדוּעַ פְּדֵי שִׂישְׁאֵל מִמֶּנּוּ
כְּפָרָה. (ב) וְהַחֹלֵק עִם גֵּנֵב, שֶׁלְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ גֵּנֵבָה
זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֲלֹא הַגֵּנֵב גּוֹנֵב לְרַבִּים וּמְבִיא לוֹ
וְהוּא לוֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מִחְזִיק¹⁶ יַד הַגֵּנֵב
וּמַחְטִיאֹ. (ג) וְהַמוֹצֵא אֲבָדָה וְאֵינוֹ מְכַרִּיז עָלֶיהָ עַד
שֶׁיִּחְזְרָה לְבַעֲלֶיהָ - לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה,
אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יִחְזִיר. (ד) וְהַאוֹכֵל שׁוֹר¹⁷ עֲנִיִּים
וּיתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת; אֵלוֹ פְּגִיֵּאֲדָם אֲמַלְלִין הֵם,
וְאֵינֶם יְדוּעִים וּמְפַרְסְמִים, וְגוֹלִים מְעִיר לְעִיר וְאֵין

13 ב. ומהן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹעֲלִים¹⁰ דְּרַכֵּי הַתְּשׁוּבָה
14 בְּפִנֵּי עוֹשִׂיהֶן. וְאֵלוֹ הֵן: (א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצְּבִירוֹ¹¹,
15 לְפִי שְׂבִיזְמָן שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה לֹא יֵהִי עִמָּהֶן, וְאֵינוֹ
16 זוֹכֵה עִמָּהֶן בְּזִכּוֹת שְׁעוֹשִׂין. (ב) וְהַחֹלֵק עַל דְּבָרֵי
17 חֲכָמִים, לְפִי שֶׁמַּחְלֵקְתוֹ גּוֹרְמֵת לוֹ לְפָרֵשׁ מֵהֶן, וְאֵינוֹ
18 יוֹדֵעַ דְּרַכֵּי הַתְּשׁוּבָה. (ג) וְהַמַּלְעִיג עַל הַמַּצּוֹת, שְׂפִיזְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גזילה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קדרום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערווה. (27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז:).

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותם ימנע 28
אחריהם תמיד וקשים הם לפרש מהן. לפיכך צריך 29
אדם להזהר מהן שמה ידבק בהן, והן פלן דעות 30
רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות²⁹, ולישון הרע³⁰,
ובעל חמה, ובעל מחשבה רעה³¹, והמתחבר לרשע;
מפני שהוא לומד ממעשיו והם נרשמים בלבו. הוא 33
שאמר שלמה: "ורעה כסילים ירוע". וכבר בארנו 34
בהלכות דעות דברים שצריך פל אדם לנהג בהן 35
תמיד, קל-והמר לבעל-תשובה. 36

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות.
(30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז,
הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון
הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, ט).

ו. פל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף-על-פי 37
שמעפבין את התשובה, אין מונעין³² אותה; אלא 38
אם עשה אדם תשובה מהן, הרי זה בעל-תשובה³³,
ויש-לו חלק לעולם הבא³⁴. 40

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו
חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה
פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פרק חמישי

(1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו
של האדם.

א. רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו 41
לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה 42
להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות 43
בידו⁴¹. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה פאחד 44
ממנו לדעת טוב ורע"; פלומר: הן מין זה של אדם 45
היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין, 46
שיהא הוא מעצמו⁴³ בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב 47
והרע, ועושה פל מה שהוא תפץ ואין מי שיעפב 48
בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שפן-הוא - פן 49
ישלח ידו". 50

~ נקודות משיחות קודש ~

"רשות לכל אדם נתונה לו".

צריך להבין: ענין בחירה חופשית שמזכיר כאן הרמב"ם,
הוא ענין יסודי בתשובה, וא"כ מדוע אחרו לסוף ספר

1 להם מפיר פדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירנו
2 לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין, אינו יודע עד
3 היכן הגיע¹⁸ הטיה זו וכמה היא פחה¹⁹ פדי
4 שייחזיר²⁰, שהדבר יש-לו רגלים; ועוד, שהוא
5 מחזיק יד זה ומחטיאו.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעוררו לבל יעזוב דרכו
ויוסיף לחטוא. (17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד
ה"מגדל עוז" שבדק בכתובת יד רבינו ומצא שור בדל"ת,
כלשון הכתוב: משור עניים (תהלים יב, ו), ובספרים
אחרים: [=כגרתנן] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד
וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שור
בדל"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו
את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי
אני נוטל". (18) הואיל והשוחד יעזור את העניים אין
הדין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין.
(19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה
את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין הזקתו 6
לשוב²¹ מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רב 7
האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא. 8
ואלו הן: א) האוכל מסעודה שאינה מספקת²²
10 לבקליה, שיהא אבק גזל²³ הוא; והוא מדמה שלא
11 חטא ויאמר: פלום אכלתי אלא ברשותו! (ב)
12 המשתמש בעבובט²⁴ של עני²⁵, שהעבובט של עני
13 אינו אלא כגון קרדום ומחרשה, ויאמר בלבו: אינן
14 חסרים, והרי לא גזלתי אותו! (ג) המסתפל
15 בעריות²⁶, מעלה על דעתו שאין בכף פלום, שהוא
16 אומר: וכי בעלתי או קרבותי אצלה! והוא אינו יודע
17 שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של
18 עריות, שפאמר: "ולא תתורו אחרי לכבכם ואחרי
19 עיניכם"²⁷. (ד) המתפכד בקלון חברו, אומר בלבו
20 שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע
21 לו בשת ולא בישו, אלא ערך מעשיו הטובים
22 והכמתו למול מעשה חברו או חכמתו, פדי שיראה
23 מפללו שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד
24 בפשרים, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר:
25 מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמה עשה
26 או לא עשה; והוא אינו יודע שיהא עון, שמשים
27 אדם פשר בדעתו כבעל עברה²⁸.

(21) אלא יאחו בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום
עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך
נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא
יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל
ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם.
(24) במשכנו. (25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש;
אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתים
על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אַל יַעֲבֹר בְּמַחְשַׁבְתְּךָ דְּבַר זֶה, שְׂאוּמְרִים טַפְשֵׁי
 אַמּוֹת הָעוֹלָם וְרַב גְּלִמְיָא⁴ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שְׁהַקְדוּשָׁ-
 בְּרוּךְ־הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ⁵ לְהִיּוֹת
 צְדִיק אוֹ רָשָׁע - אֵין הַדְּבָר בְּן. אֲלֵא כָּל אָדָם רְאוּי
 לוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק כְּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ⁶ אוֹ רָשָׁע כְּרַבְעָם⁷, אוֹ
 חָכָם אוֹ סְכָל⁸, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אֶכְזָרִי, אוֹ כִּילִי⁹ אוֹ
 שׁוֹעֵץ¹⁰, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַדְּעוֹת¹¹. וְאֵין לוֹ מִי שְׂיִכְפְּהוּ¹²
 וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו וְלֹא מִי שְׂמוּשְׁכוֹ לְאַחַד מְשָׁנֵי
 הַדְּרָכִים¹³, אֲלֵא הוּא מְעַצְמוֹ וּמַדְעֵתוֹ נוֹטֶה לְאֵי־זוֹ
 דְּרָף שְׂרִיָּצָה. הוּא שְׂרִימְיָהוּ אָמַר: "מִפִּי עָלְיוֹן לֹא
 תֵצֵא הָרְעוֹת וְהַטּוֹב"¹⁴, כְּלוֹמַר: אֵין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל
 הָאָדָם לְהִיּוֹת טוֹב וְלֹא לְהִיּוֹת רַע; וְכֵינֵן שְׂכָן־הוּא
 - נִמְצָא, זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עַצְמוֹ, וְלִפְיֻכָּךְ
 רְאוּי לוֹ לִכְבוֹת וּלְקַנְנֵן עַל חֲטָאָיו וְעַל מַה שְׂעָשָׂה
 לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שְׂכָתוֹב אַחֲרָיו: "מַה
 יִתְאַוֵּן אָדָם חַי¹⁵ וְגוֹ", וְזוֹר וְאָמַר: הוֹאִיל
 וְרִשׁוּתֵנוּ בְּיַדְנוּ, וּמַדְעֵתֵנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרְעוֹת - רְאוּי
 לָנוּ לְחַזֵּר בְּתִשְׁבּוּבָה וְלַעֲזוֹב רְשָׁעֵנוּ, שְׁהַרְשׁוּת עֵתָהּ
 בְּיַדְנוּ¹⁶. הוּא שְׂכָתוֹב אַחֲרָיו: "נַחֲפֵשָׁה דְרַכְּנוּ
 וְנַחֲקֹרְהָ וְנִשְׁוֶבָה וְגוֹ".

4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). 5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאינן ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. 6) שכן מציינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה). 7) בן־נבט שחטא והחטיא את הרבים. 8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "הגהות" את התירוץ שתיירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל איניסיהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז:), שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שייתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם־הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או

המדע, ולא כתבו מיד בתחילת הלכות תשובה, הלא הוא "עיקר גדול... והוא עמוד התורה והמצוה", היינו שהוא עיקר ו"עמוד" של כל התורה והמצוות".

ויש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי בכל במצוות לא נוגע כל־כך עניין הבחירה כדי לקיימן, ויכול שאדם יקיימן גם ללא כוונה מיוחדת, אבל מהות עניין התשובה היא ההכרה והידיעה שלאדם ישנה בחירה חופשית, והוא שהחליט לעבור על ציווי התורה ורק מתוך כך יכול לבוא לידי תשובה.

ובעומק יותר יש לומר, שהרמב"ם רוצה לרמז כאן עניין נוסף באופן התשובה, כי התשובה האמיתית נעשית לא מחמת שבאו צרות על האדם או מפני שירא מהעונש אלא שעושה תשובה מעצמו, מהכרה פנימית שזוהי דרך האמת ומרצון פנימי להדבק בקב"ה, ולכן הקדים כאן עניין הבחירה החופשית ללמוד שכשם שהחטא נעשה בבחירה חופשית, כך גם התשובה הנעלית צריכה לבוא מתוך בחירה חופשית ולא בגלל שבאו עליו צרות וייסורים ח"ו. על־פי־זה תתורץ גם שאלת המפרשים בפרשת מקץ על דברי ראובן לאחיו, שאחרי שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו כו'" אמר להם "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם", ולכאורה מה התועלת בדבריו הרי ראה שהאחים כבר מתחרטים על מעשיהם, וכשמישהו נמצא בצרה וצוקה ר"ל המביאתו לידי שבירת הלב ולהכרה שהוא עצמו גרם לזה, הרי שההנהגה האנושית מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו ולא להוסיף צער על צערו.

אלא שראובן התכוון לומר שאמנם הם עושים עכשיו תשובה, אבל התשובה האמיתית הייתה צריכה להיות לפני שבאו הצרות, כשם שהוא עצמו הורה דרך התשובה והיה עסוק ב"שקו ותעניתו" על שבלבל יצועי אביו, ועליהם לחזור בתשובה לא בגלל הצרה שבאה עליהם עכשיו אלא מפני גודל העוון, כפי שהסביר להם אז "אל תחטאו בילד" שלא רק שהוא לאו בר עונשין מחמת גילו אלא שגם לא שמעתם אלי והתאכזרתם אליו "בהתחננו אלינו".

(על־פי לקו"ש חלק ל' עמוד 198)

2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות ג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפנינו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). 3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30 לְהִיּוֹת כְּמִנְהַגְךָ³⁰ שֶׁחָפֵץ בּוֹ - כִּכָּה חָפֵץ לְהִיּוֹת הָאָדָם
 31 רְשׁוּתוֹ בְּיָדוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ,
 32 לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצֵמוֹ וְיַדְעֵתוֹ
 33 שְׁנַתָּן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת.
 34 לְפִיכָךְ דָּנִין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה -
 35 מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עָשָׂה רָעָה - מְרַעִין לוֹ. הוּא
 36 שֶׁהִנְבִיֵא אוֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הֵיְתָה זֹאת לָכֶם"; וְגַם
 37 הֵמָּה בְּחָרוּ בְּדַרְכֵיהֶם". וּבַעֲנֵנָּן זֶה אָמַר שְׁלֵמָה:
 38 "שָׁמַח בְּחֹרֵ בְּיָלְדוּתָךְ... וְדַע פִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיָאָךְ
 39 הָאֱלֹקִים בְּמִשְׁפָּט"; כְּלוּמַר: דַּע שְׂשֵׁי בְּיָדְךָ כַּחַ
 40 לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֶתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין!³¹

21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו.
 22) טוב או רע. 23) לחכמה מן החכמות; להשקפה
 באמונות ודעות. 24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות
 ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב),
 שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע
 גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב
 שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון:
 עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת
 מנטובה). 25) העשויים בידי אדם יום יום. 26) החושים
 בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין
 לשנותו. 27) טבעו ומזגו. 28) למה ישלם שכר טוב
 לאדם, או למה יענישהו על מעשים שעשה שלא מדעתו
 ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו
 באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי
 האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנו.), ובמשנה
 ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו
 הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם
 להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה
 בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר,
 או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן
 התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי
 אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס)
 ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו
 אחריו, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם,
 דפוס ליפסיאה, עמ' כו.). 29) הוא הגלגל התשיעי המקיף
 את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע
 שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי
 התורה פ"ג, ה"א). 30) כפי טבען שהטביע בהן מששת
 ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח).
 31) (שבת סג.).

41 ה. שְׁמָא תֹאמַר: וְהֵלֵא הַקְדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא יוֹדַע כָּל
 42 מַה שְׁיִהְיֶה, וְקִדְם שְׁיִהְיֶה יַדַע שְׁזֶה יִהְיֶה צְדִיק אוֹ
 43 רָשָׁע אוֹ לֹא יַדַע: אִם יַדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צְדִיק - אִי
 44 אֶפְשָׁר שֶׁלֹא יִהְיֶה צְדִיק?³² וְאִם תֹּאמַר, שְׁיַדַע שְׁיִהְיֶה
 45 צְדִיק, וְאֶפְשָׁר שְׁיִהְיֶה רָשָׁע - הֲרֵי לֹא יַדַע הַדָּבָר עַל
 46 בְּרִייתוֹ?³³ דַּע, שֶׁשְׂתֻּשְׁבַת שְׁאֵלָה זוֹ אֲרָפָה מֵאֲרִיץ מְדָה³⁴
 47 וְרַחֲבָה מְנֵי יָם, וְכַמָּה עֲקָרִים גְּדוּלִים וְהָרִים רָמִים
 48 תְּלוּיִים בָּה; אֲבָל צְרִיךְ אֶתָּה לִידַע וְלִהְבִּין בְּדָבָר זֶה

בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן
 המלאכות, אבל אפשר יולד בטבע מוכן למעלה או
 לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). 9) קמצן
 נפרז. 10) נדיב פזרן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).
 11) המידות. 12) שיכריח אותו. 13) הטוב והרע.
 14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר
 או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של
 האדם. 15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים,
 אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובדוון לבו, ובזה גרם לעצמו
 כל אשר הגיע לו. 16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

1 ג. וְדָבָר זֶה¹⁷ עֲקָר גְּדוּל הוּא, וְהוּא עֲמוּד¹⁸ הַתּוֹרָה
 2 וְהַמְצִינָה, שְׁנֹאמַר: "רֵאָה נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת
 3 הַחַיִּים", וְכֹתִיב: "רֵאָה אֲנֹכִי נִתָּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם",
 4 כְּלוּמַר, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַדְכֶם. וְכָל שֶׁיִּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת
 5 מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים¹⁹.
 6 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין נְאֻמַּר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֶבֶם זֶה
 7 לָהֶם"²⁰, כְּלוּמַר, שְׁאִין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא
 8 גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֵא הַכָּל מְסוּר
 9 לָהֶם.

17) שהברירה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. 18) שעליו
 נשנתת התורה ומצוותיה. 19) והברכה באה מאליה
 לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי
 אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נותן"
 וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסניג, באותה שעה "מפי
 עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה
 על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. 20) כאילו
 אין הדבר תלוי אלא בהם.

10 ד. אִלוּ הָאֵל הָיָה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת צְדִיק אוֹ
 11 רָשָׁע; אוֹ אִלוּ הָיָה שֵׁם דָּבָר שְׁמוֹשֵׁף אֶת הָאָדָם
 12 בְּעֲקָר תּוֹלְדוֹתוֹ²¹ לְדַרְךָ מִן הַדְּרָכִים²², אוֹ לְמַדְע²³ מִן
 13 הַמַּדְעוֹת, אוֹ לְדַעָה²⁴ מִן הַדְּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשָׂה²⁵ מִן
 14 הַמַּעֲשָׂיִם, כְּמוֹ שְׂבוּדִים מְלָכָם הַטְּפָשִׁים הוֹבְרֵי
 15 שְׁמִים²⁶ - הֵיאָף הָיָה מְצִינָה לָנוּ עַל-יְדֵי הַנְּבִיאִים:
 16 עָשָׂה כֶּף וְאֵל תַּעֲשֶׂה כֶּף! הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וְאֵל תִּלְכוּ
 17 אַחֲרֵי רְשָׁעֶם! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו,
 18 אוֹ תּוֹלְדוֹתוֹ²⁷ תִּמְשָׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְזוּז
 19 מִמֶּנּוּ? וּמַה מְקוּם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה? וּבְאִיזָה
 20 דִּין וְאִיזָה מִשְׁפָּט נִפְרַע מִן הַרְשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר
 21 לְצְדִיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט²⁸?!
 22 וְאֵל תִּתְמַה וְתֹאמַר: הֵיאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מַה
 23 שֶׁיִּחְפֹּץ וְיִהְיֶה מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם
 24 דָּבָר שֶׁלֹא בְּרְשׁוּת קוֹנוֹ וְלֹא חֶפְצוֹ, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר:
 25 "כָּל אִשָּׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ"? דַּע,
 26 שֶׁהַכָּל כְּחֶפְצוֹ יַעֲשֶׂה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁמַעֲשִׂינוּ מְסוּרִין
 27 לָנוּ! כִּיצַד? כָּשֵׁם שְׁתִּיּוֹצֵר חָפֵץ לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ
 28 עוֹלָיִם לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה,
 29 וְהַגְּלִגְלִ²⁹ סוֹכֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאָר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה". אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפויות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תי"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כספ-משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הצייע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתים כפול שתים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא כידעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידעת מציותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זו אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, א, מ"ט): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

פֶּרֶק שְׁעִי

1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

- 19 א. פְּסוּקִים הֲרִיבָה יֵשׁ בְּתוֹרָה וּבְדַבְרֵי נְבִיאִים, שְׁהֵן
20 נְרָאִין פְּסוּתְרִין עֶקֶר זֶה², וְנִכְשְׁלִין בְּהֵן רַב הָאָדָם,
21 וְעֵלָה עַל דַּעְתָּן מִהֵן שְׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא גּוֹזֵר
22 עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָעָה אוֹ טוֹבָה, וְשֹׁאֵין לְבוֹ שֶׁל
23 אָדָם מְסוּר לוֹ לְהִטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהִירִי אָנִי
24 מִבְּאֵר עֶקֶר גְּדוֹל, שְׁמִמְנוֹ תִדַּע פְּרוּשׁ כָּל אוֹתָן
25 הַפְּסוּקִים: בְּזִמְן שְׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשֵׁי מְדִינָה
26 הוֹטְאִים, וְעוֹשֶׂה הַחֹטָא חֹטָא שְׁעוֹשֶׂה מְדַעְתּוֹ
27 וּבְרִצּוֹנוֹ כְּמוֹ שְׁהוֹדְעֵנוּ - רָאוּי לְהַפְרֵעַ³ מִמְּנוֹ,
28 וְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפְרַע. יֵשׁ חֹטָא,
29 שְׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִים מִמְּנוֹ עַל חֹטָאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
30 בְּגוֹפוֹ⁴ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ⁵ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטָנִים⁶; שְׁבָנָיו שֶׁל

- 1 שְׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּכָר בְּאֶרְנוּ פְּפָרְק שְׁנִי³⁵ מִהִלְכוֹת יִסוּדֵי
2 הַתּוֹרָה, שְׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ מְדַעָה שְׁהִיא
3 חוּץ מִמְּנוֹ בְּכַנֵּי-אָדָם שְׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנִים; אֲלֵא הוּא
4 יִתְעַלָּה, שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
5 יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דְּבָר זֶה עַל בְּרִיו. וּכְשֶׁם שְׁאֵין פֶּחַ
6 בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלַמְצֵא אֶמְתַּת³⁶ הַבּוֹרָא, שְׁנֵאָמַר: "כִּי
7 לֹא יִרְאֵי הָאָדָם וְחִי" - כִּף אֵין פֶּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
8 וְלַמְצֵא דַעְתּוֹ³⁷ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שְׁהַנְבִּיא אָמַר: "כִּי
9 לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכָי".
10 וְכִיּוֹן שְׁפָן³⁸ הוּא - אֵין בְּנוֹ פֶּחַ לִידַע הֵיאָף יוֹדֵעַ
11 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וְהַמְעֻשִׂים; אֲבָל
12 יוֹדֵעַ בְּלֹא סִפְק, שְׁמַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם, וְאֵין
13 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹשְׁכּוֹ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת
14 כִּף³⁹. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדָּת בְּלִבְד⁴⁰ נוֹדַע דְּבָר זֶה,
15 אֲלֵא בְּרִאיוֹת בְּרוּרוֹת מְדַבְּרֵי הַחֲכָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה
16 נֵאָמַר בְּנִבְיָאָה, שְׁדַגִּין אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי
17 מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רַע, וְזֶה הוּא הָעֶקֶר שְׁפָל דְּבָרֵי
18 הַנְּבּוּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה... כו" "דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כו".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר מנהג החכמים... והניח הדבר בקושיא... כו".

ב. הרי מובן שידיעת הדבר באה כתוצאה מהתרחשותו, ומכיון שאצל הקב"ה עבר הווה ועתיד כאחד, הוא יודע גם את העתיד לקרות כי אצלו הדבר כבר קרה, וא"כ קושיית הרמב"ם מלכתחילה לא קיימת, ומדוע כתב ש"תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה כו".

וי"ל שהכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת ובאה אחרי ההתרחשות, הוא ע"פ גדרי השכל, ומכיון שהוא ית' אינו מוגדר בגדרי השכל, הרי ידיעתו אינה מצד הדבר שיוודע אלא מצד הדבר עצמו, אבל אחרי שצמצם עצמו כביכול בגדרי השכל, הפכה הידיעה למסובבת מהדבר (אבל גם בבחינה זו הוא יודע את העתיד מצד שעבר ועתיד כאחד לפניו), וזוהי כוונת הרמב"ם ש"אין בנו כח כו" כי כשמדובר "לפני הצמצום" אין מקום לגדרי השכל.

(על"פ "לקו"ש חלק כ"ט עמוד 474)

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? (33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציותו ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות

31 שְׂבִיזְמָן שְׂמוֹנֶע הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחֹטָא,
 32 אִינוּ יָכוֹל לָשׁוּב, אֲלֵא יָמוּת בְּרָשָׁעוֹ שְׁעֵשָׂה בְּתַחֲלָה
 33 בְּרָצוֹנוֹ. וְכֵן סִיחֹן, לְפִי עֲזוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לִי¹⁷, נִתְחַבֵּב
 34 לְמַנְעוֹ מִן הַתְּשׁוּבָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי הַקָּשָׁה ה' אֶלְקִיךָ
 35 אֶת רוּחוֹ וְאִמְץ אֶת לְבָבוֹ"¹⁸. וְכֵן הַפְּנִיעִים, לְפִי
 36 תוֹעֲבוֹתֵיהֶן מֵנֶע מִהֵן הַתְּשׁוּבָה, עַד שְׁעֵשׂוּ מִלְחָמָה
 37 עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "כִּי מֵאֵת ה' הִיִּתָּה לְחִזְק אֶת
 38 לְבָבְךָ לְקִרְיַת הַמְּלָחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחְרִימֵם".
 39 וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לְפָשַׁע, מֵנֶע
 40 מֵאוֹתָן הַמְּרָבִים לְפָשַׁע תְּשׁוּבָה, שְׁנֵאמַר: "וְאֵתָה
 41 הַסִּבֵּת אֶת לְבָבְךָ אֶחְרֹנִית", פְּלוֹמַר: מֵנֶעֶת מִהֵן
 42 הַתְּשׁוּבָה¹⁹. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר, שְׁלֵא גָזַר הָאֵל עַל פְּרֵעָה
 43 לְהִרְע לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחֹן לְחֹטָא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא
 44 עַל הַפְּנִיעִים לְהִתְעִיב²⁰, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּד
 45 עֲפוֹם - אֲלֵא פְלָן חֹטָאוֹ מֵעֲצָמָן, וְכָלָם נִתְחַיְבוּ
 46 לְמַנְע מִהֵן הַתְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כו" וכד'.

אלא שבזה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה חופשית, כי הן אמת שבתחילה היתה לו בחירה, אבל מאחר "שהרשיע והתריס כנגד..." נלקחה ממנו הבחירה, והוא שמרמז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית' נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" וכפר במוציאותו ית', הראה ה' מדה כנגד מדה, שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו מבין שהמחשבה שנזרקה בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד "נורא עלילה על בני אדם".

(עלפי "לקו"ש חלק ר' עמוד 63 הערה 37).

13 העונש. 14 שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. 15 ומתקלסים. 16 ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לכו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לכו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לכו?! -" שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לכו?! אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה,

1 אָדָם הַקְטָנִים שְׂאִין פְּהֵם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלִּל
 2 מִצּוֹת, כְּקִנְיֵנוּ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחֹטָאוֹ יָמוּת" -
 3 עַד שְׁעֵשָׂה אִישׁ¹⁷. וַיֵּשׁ חֹטָא, שֶׁהָיִין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִין
 4 מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִין לְעוֹבֵר עָלָיו שׁוֹם נִזְק
 5 בְּעוֹלָם הַזֶּה. וַיֵּשׁ חֹטָא, שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
 6 וְלְעוֹלָם הַבָּא¹⁸.

2 עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. 3 לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. 4 שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. 5 נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. 6 שמתים בעוון אבותם. 7 וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. 8 הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

7 ב. במה דברים אמורים⁹? בזמן שלא עשה תשובה;
 8 אָבֵל אִם עֲשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כְּתִרִים¹⁰ בְּפִנֵּי
 9 הַפְּרִיעוֹנוֹת¹¹. וְכִשֶּׁם שֶׁהָאָדָם חוֹטָא מִדַּעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ,
 10 כִּף הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מִדַּעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ¹².

9 שנפרעים ממנו על חטאותיו. 10 מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים-ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. 11 (אבות פ"ד, מ"א). 12 ללא אונס וכה מכריח חיצוני.

11 ג. וְאֶפְשָׁר שִׁיחֹטָא אָדָם חֹטָא גְדוֹל אוֹ חֹטָאִים
 12 רַבִּים, עַד שִׁיִּתֵּן הַדִּין לְפָנָיו דִּין הָאֵמֶת, שִׁיִּהֵא
 13 הַפְּרִיעוֹן¹³ מִזֶּה הַחֹטָא עַל חֹטָאִים אֱלוֹ שְׁעֵשָׂה
 14 בְּרָצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שְׂמוֹנֶעִין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאִין
 15 מִנִּיחִין לוֹ רְשׁוֹת לָשׁוּב מִרָשָׁעוֹ, כְּדִי שִׁיִּמּוּת וְיִאֲבֵד
 16 בְּחֹטָאוֹ שְׁעֵשָׂה. הוּא שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
 17 עַל-יְדֵי יִשְׁעֵיהוּ: "הִשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגוֹ"¹⁴, וְכֵן
 18 הוּא אוֹמֵר: "וַיִּהְיוּ מְלַעְבִּים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים
 19 וּבזוֹיִם דְּכָרְיוֹ וּמִתְעַתְעִים¹⁵ בְּנִבְיָאֵי עַד עֲלוֹת חֵמַת
 20 ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאִין מְרַפָּא"; פְּלוֹמַר: חֹטָאוֹ בְּרָצוֹנָם
 21 וְהִרְבּוּ לְפָשַׁע, עַד שְׁנִתְחַיְבוּ לְמַנְע מִהֵן הַתְּשׁוּבָה,
 22 שֶׁהִיא הַמְּרַפָּא. לְפִיכֵף כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַאֲנִי אֶחֱזַק
 23 אֶת לֵב פְּרֵעָה" - לְפִי שֶׁחֹטָא מֵעֲצָמוֹ תַּחֲלָה וְהִרְע
 24 לְיִשְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאַרְצוֹ, שְׁנֵאמַר: "הִבֵּה נִתְחַפְּמָה
 25 לוֹ" - נִתֵּן הַדִּין לְמַנְע¹⁶ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שְׁנִפְרָע
 26 מִמֶּנּוּ, לְפִיכֵף חִזְק הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת לְכוֹ. וְלָמָּה
 27 הִיָּה שׁוֹלֵחַ לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר: שְׁלַח וְעֲשֵׂה
 28 תְּשׁוּבָה! וְכִבְרָ אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אִין אֵתָה
 29 מְשַׁלַּח, שְׁנֵאמַר: "וְאֵתָה וְעַבְדֶּיךָ יְדַעְתִּי וְגוֹ". וְאוֹלָם
 30 בְּעִבּוּר זֹאת הַעֲמִדְתִּיךָ? כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

29 רְשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל. כְּעֵנִין שְׁנֵאֲמַר כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיוֹן
30 מִקָּרֵב הָאָרֶץ.³¹ וְכֵן הַמְצָרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן
31 הַמְצָרִים וְהַמְרָעִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ לֹא רָצָה לְהִרְעֶ
32 לָהֶם, הֲרִשׁוֹת בְּיָדוֹ; שְׁלֹא גָזַר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֶלְאִ
33 הוֹדִיעֵנו שְׁסוּף וְרָעוּ עֲתִיד לְהִשְׁתַּעֲבֵד בְּאָרֶץ לֹא לָהֶם.
34 וַיִּכְבֵּר אֲמָרְנוּ³², שְׂאִין פָּח בְּאֶדְם לִידַע הַיָּאֵף יָדַע
35 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דְבָרִים הַעֲתִידִין לְהִיּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה זרה, ולמה נפרע מהם".
ולכאורה שאלה זו כבר תירץ הרמב"ם בהל' תשובה פרק
ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע
שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו
כידעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו".
ויש לומר שזהו דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של
הקב"ה, אבל אם בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם
כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוץ האחר "שלא גזר על איש
יודע כו'".

(עלפי "לקו"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3.)

25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו
החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:).
27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר
האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו
ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה'
גזר על עבדות בני-ישראל ועינויים במצרים? (28) גם זה
מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל
בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה" -
הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד
אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו.
30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים
עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח
כלל, שכל אחד יהיה אביון. הרלב"ד יאמר: "וענין המצרים
אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר:
"ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו
מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה
(זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים
(שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל
משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם
ושיעבדום בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כעבדים
ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט
והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה
הנוכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה":
איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר
מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת
בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק
אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן,
שאפשר - הרי יוצא שידיעת ה' אינה על בוריה ואינה
שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם
אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש

שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה,
כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו
בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על
עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה:
שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם
ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את
לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו
להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו,
ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו
בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם
וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו
בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל
ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-
א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים
ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם).
(20) לעשות מעשי תועבה.

1 ד. וְכַעֲנִין זֶה שׁוֹאֲלִין הַצְּדִיקִים וְהַנְּבִיאִים בְּתַפְלָתָם
2 מֵאֵת ה' לְעֶזְרָם²¹ עַל הָאֲמָת; כְּמוֹ שְׂאֲמַר דָּוִד:
3 "הוֹרֵנִי ה' דְּרָכֶךָ", כְּלוֹמֵר: אֵל יִמְנְעֵנִי חֲטָאֵי דְרָךְ
4 הָאֲמָת, שְׁמִמְנָה אֲדַע דְּרָכֶךָ וְיִחַדְדֶּךָ²² שְׂמֶךָ. וְכֵן זֶה
5 שְׂאֲמַר: "וּרְיֵחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי", כְּלוֹמֵר: תְּנִיחַ רִיחִי
6 לְעִשׂוֹת הַפְּצִיךָ²³, וְאֵל יִגְרְמוּ לִי חֲטָאֵי לְמִנְעֵנִי
7 מִתְּשׁוּבָה, אֶלְאִ תְּהִיֵּה הֲרִשׁוֹת בְּיָדֶיךָ²⁴ עַד שְׂאֲחַזֵּר
8 וְאֲבִין וְאֲדַע דְּרָךְ הָאֲמָת. וְעַל דְּרָךְ זֶה כָּל הַדּוּמָה
9 לְפִסּוּקִים אֲלוֹ.

21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של
הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: הפצה.
24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.

10 ה. ומהו זה שְׂאֲמַר דָּוִד: "טוב וְיִשֶׁר ה'", עַל פֶּן יוֹרָה
11 חֲטָאִים בְּדִרְךָ. יְדַרְךָ עֲנוּיִם וְגו'²⁵ זֶה שְׁשָׁלַח
12 נְבִיאִים לָהֶם מוֹדִיעִים דְּרָכֵי ה' וּמְחַזְרִין אוֹתָן
13 בְּתְשׁוּבָה. וְעוֹד, שְׁנָתַן בְּהֶם כַּח לְלַמֵּד וְלְהַבִּין;
14 שְׂמֶדָה זֶה כָּל אָדָם, שְׁפָל זְמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁף בְּדִרְכֵי
15 הַחֲכָמָה וְהַצְּדִק - מִתְאַוָּה לָהֶן וְרוֹדֵף אוֹתָם. וְהוּא
16 מֵה שְׂאֲמָרוֹ רְבוּתֵינוּ וְזָרוּנָם לְכִרְכָּה: בָּא לְשִׁהַר -
17 מְסִיעֵין אוֹתָם²⁶, כְּלוֹמֵר: יִמְצָא עֲצָמוֹ נְעֻזָּר עַל הַדְּבָר.
18 וְהָלוֹא כְּתוּב בְּתוֹרָה: "וְעִבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם" - הָרִי
19 גְּזַר²⁷ עַל הַמְצָרִים לְעִשׂוֹת רַע? וְכַתִּיב: "וְקָם הָעָם
20 הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נְכַר הָאָרֶץ" - הָרִי גְזַר עַל
21 יִשְׂרָאֵל²⁸ לְעַבֵּד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת, וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֶן?
22 לְפִי שְׁלֹא גָזַר עַל אִישׁ פְּלוּנֵי הַיָּדוּעַ, שְׂיִהְיֶה הוּא
23 הַזּוֹנֶה, אֶלְאִ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִים לְעַבֵּד
24 כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת - אֵלּוּ לֹא רָצָה לְעַבֵּד, לֹא הָיָה
25 עוֹבֵד, וְלֹא הוֹדִיעֵנו²⁹ הַבּוֹרָא אֶלְאִ מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם³⁰.
26 הָא לָמָּה זֶה דוּמָה? לְאוֹמֵר: הָעָם הַזֶּה יִהְיֶה כְּהֶן
27 צְדִיקִים וְרְשָׁעִים. לֹא מִפְּנֵי זֶה יֵאמַר הַרְשָׁע כְּבָר נִגְזַר
28 עָלָיו שְׂיִהְיֶה רְשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ לְמִשְׁהָ שְׂיִהְיֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיה).

הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראייתו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימסכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניה דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ח כ"ד תשרי תשע"ח

הלכות מקוות. מצות עשה אחת, והיא שיתבל כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבוער; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבוער.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאזנים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדה ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאוות; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרוצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח; (ג) להגלות רוצח בשגגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח פשיטתו, קדם עמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף;

יום ראשון י"ח תשרי תשע"ח

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדרן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משקב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות פלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצות עשה אחת, והוא דין טמאת מת.

הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם כדינה הכתוב בתורה; (ב) שלא יקן סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנתק; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שייגלח המצרע את כל שערו פשיטתו; (ז) דין צרעת הבגד; (ח) דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משקב ומושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין טמאת זב.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכבת זרע. ועבודה זרה מטמאה פשרץ, וטמאתה מדברי סופרים. **הלכות טמאת אכלין.** מצות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות פלים. וזה הוא פרטן: ענין אלו ההלכות, לידע פלים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאינם מטמאין, וכיצד מטמאין הפלים ומטמאין.

ספר משפטים

44
45 הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות,
46 הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות
47 טוען ונטען, הלכות נחלות.

48 הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש
49 מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; (א) דין
50 שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג)
51 שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל
52 השכיר מן המחבר שיעשה בו; (ה) שלא יאכל
53 השכיר מן המחבר שלא בשעת גמר מלאכה; (ו)
54 שלא יוליך השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז)
55 שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה.

56 הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות
57 עשה וזה הוא פרטן: (א) דין השואל; (ב) דין
58 שומר חנם.

59 הלכות מלוה ולוה. יש בכללן שתיים עשרה
60 מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא
61 תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להלוות לעני ומך; (ב)
62 שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא
63 ימשכן בעל חוב בזרוע; (ה) להחזיר המשכון
64 לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר
65 המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז)
66 שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל פלים שעושין
67 בהם אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י)
68 שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין
69 מלוה ולוה ברבית, ולא יעיד ביניהן, ולא יכתב
70 שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו
71 ברבית.

72 הלכות טוען ונטען. מצוות עשה אחת, והיא דין
73 טוען ומודה או כופר.

74 הלכות נחלות. מצוות עשה אחת, והיא דין סדר
75 נחלות.

76 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש
77 ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים
78 עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

80 הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין
81 והענשין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות
82 מקרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות.

83 הלכות סנהדרין והענשין המסורין להם. יש
84 בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים
85 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות
86 שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך

1 (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט
2 ולהכין להן הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל;
3 (יא) שלא יעבד אותה קרקע ולא תזרע; (יב) שלא
4 תשים דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל
5 תמים בדרך; (טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך; (טז)
6 לטען עמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נכהל במשאו
7 וילך לו.

8 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש
9 ושלשים - מהן שש עשרה מצוות עשה, ועשרים
10 מצוות לא תעשה.

ספר קנין

12 הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה,
13 הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין
14 ושתפין, הלכות עבדים.

15 הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות - אחת
16 מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא
17 פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח
18 וממכר; (ג) שלא יונה בדרךים; (ד) שלא יונה גר
19 צדק בממונו; (ה) שלא יונהו בדרךים.

20 הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע
21 דין זוכה מן ההפקר, היאך יקנה ובמה יקנה, ודין
22 נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה
23 חוזרת.

24 הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות - לידע דין
25 חלוק הקרקעות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד
26 מהן משכנו ומפעל המצר שלו, ודין בעל המצר.
27 הלכות שלוחין ושתפין. ענין אלו ההלכות -
28 לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן
29 במקחן וממכרן ובהפסדן וישרון.

30 הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות -
31 חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה
32 הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר
33 ממכרת עבד; (ג) שלא יעבדנו בפרך; (ד) שלא
34 יניח גר תושב לרדות בו בפרך; (ה) שלא יעבד בו
35 עבודת עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא
36 יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליצדה;
37 (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד פנעני לעולם,
38 אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב)
39 שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ
40 ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו.
41 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה
42 עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה
43 מצוות לא תעשה.

47 וְעֹשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
 48 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְמִנּוֹת מֶלֶךְ
 49 מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שְׂלֵא יִמְנֶה מִקְהַל גְּרִים; (ג) שְׂלֵא
 50 יִרְבֶּה לוֹ נִשְׂיִים; (ד) שְׂלֵא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שְׂלֵא
 51 יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחֲרִים שְׂבָעָה עֲמֻמִּין; (ז)
 52 שְׂלֵא לְהַחֲיוֹת מֵהֵן נִשְׁמָה; (ח) לְמַחֹת זְרַעוֹ שֶׁל
 53 עַמְלֶק; (ט) לְזַכֵּר מֶה שֶׁעֲשֵׂה לְנוֹ עַמְלֶק; (י) שְׂלֵא
 54 לְשַׁכַּח מַעֲשָׂיו הַרְעִים וְאָרִיכְתוּ בְּדַרְךְ; (יא) שְׂלֵא
 55 לְשַׁכַּח בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם; (יב) לְשַׁלַּח שְׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי
 56 הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוֹן בָּהּ כְּאִשֶׁר מִפְּרֵשׁ
 57 בַּתּוֹרָה, אִם תִּשְׁלִים וְאִם לֹא תִשְׁלִים; (יג) שְׂלֵא
 58 לְדַרֵּשׁ שְׁלוֹם מִעַמּוֹן וּמֵאוֹבַב בְּלִבְךָ, כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהֶן;
 59 (יד) שְׂלֵא לְהַשְׁחִית אֵילָנֵי מֵאֲכָל בְּמִצְוֹר; (טו)
 60 לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בּוֹ בְּעַלְי הַמַּחְנֶה לְהַפְנוֹת בּוֹ;
 61 (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לְחִפּוֹר בּוֹ; (יז) לְמַשַּׁח כֶּהֵן לְדַבַּר
 62 בְּאֻזְנֵי אֲנָשֵׁי הַצָּבָא בְּשַׁעַת הַמַּלְחָמָה; (יח) לְהִיֹּת
 63 מְאָרֵשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בְּנֵן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׂמַחִין
 64 בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמַּלְחָמָה;
 65 (יט) שְׂלֵא יַעֲבֹר עָלֶיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֶפְלוֹ לְצָרְכֵי
 66 הָעִיר וְצָרְכֵי הַגָּדוֹד וְכָל הַדּוּמָה לָהֶן; (כ) שְׂלֵא
 67 לְעַרְץ וּלְחַזֵּר לְאַחֹר בְּשַׁעַת מַלְחָמָה; (כא) דִּין יִפֹּת
 68 תֹּאֵר; (כב) שְׂלֵא תִמְכַּר יִפֹּת תֹּאֵר; (כג) שְׂלֵא
 69 יִכְבֹּשׁנָה לְעַבְדוֹת אַחֵר שְׁנִבְעֵלָה.
 70 נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, אַרְבַּע
 71 וְשִׁבְעִים - מֵהֵן שִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁבְעַת
 72 וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.
 73 וְנִמְצְאוּ כָּל הַהִלְכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עֶשֶׂר סִפְרֵי שְׁלֹשׁ
 74 וְשָׁמוֹנִים הִלְכוֹת.
 75 וְעַתָּה אֲתַחִיל לְבָאֵר מִשְׁפָּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל
 76 הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּה מַעֲנִינָה עַל סֵדֵר הַהִלְכוֹת,
 77 בְּעֶזְרַת שְׂדֵי בְרוּךְ הוּא.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ח

מִשְׁךְ חֶסֶדךָ לִידְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לִישְׁרֵי־לֵב סֵפֶר רֵאשׁוֹן
 וְהוּא סֵפֶר הַמַּדְעָה הַלְכוֹתֵי חַמֶּשׁ. וְזֶה סִדּוּרָן: א.
 הִלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה. ב. הִלְכוֹת דְּעוֹת. ג. הִלְכוֹת
 תְּלִמּוֹד תּוֹרָה. ד. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת
 וַחֲקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת. ה. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משוך חסדך לידעך וצדקתך לישרי לב"

האדמו"ר המהר"ש מציין שהמשנה מתחילה במ"ם פתוחה
 ("מאימתי קוראים את שמעו כו") ומסיימת במ"ם סתומה
 ("...ה' יברך את עמו בשלום" (מאמר פתוח ומאמר סגור)).
 ובנוסף, המשנה פותחת ומסיימת גם באותו העניין,
 שתחילתה בכניסת הכהנים שהם המברכים את ישראל
 בשלום, ומסיימת בה' יברך את עמו בשלום.

1 הַמִּשְׁפָּט; (ג) לְנִטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נִחְלָקוּ
 2 הַשׁוֹפְטִים; (ד) שְׂלֵא לְהִרְגֵם אִם רַבּוּ הַמַּחֲבִיבִים בְּאִישׁ
 3 אֶחָד, עַד שֶׁיְהִי וְתָר שְׁנַיִם; (ה) שְׂלֵא לְלַמֵּד חוֹבָה
 4 מִי שֶׁלֹּא זָכַת בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת; (ו) לְהִרְגֵם בְּסִקְלָה;
 5 (ז) לְהִרְגֵם בְּשַׂרְפָּה; (ח) לְהִרְגֵם בְּסִיף; (ט) לְהִרְגֵם
 6 בְּחֶנֶק; (י) לְתַלּוֹת; (יא) לְקַבֵּר הַנֶּהֱרַג בְּיוֹם הַרִיגָתוֹ;
 7 (יב) שְׂלֵא תִלִּין נִבְלָתוֹ; (יג) שְׂלֵא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף;
 8 (יד) לְהַלְקוֹת לְרִשָּׁע; (טו) שְׂלֵא יוֹסִיף בַּהֲפִיכַת
 9 הַלּוּקָה; (טז) שְׂלֵא לְהִרְגֵם נָקִי בְּאַמְדֵן הַדַּעַת; (יז)
 10 שְׂלֵא לְעַנֹּשׁ אָנוּס; (יח) שְׂלֵא לְחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ
 11 אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שְׂלֵא לְרַחֵם עַל הַדַּל בְּדִין; (כ)
 12 שְׂלֵא לְהַדִּיר גְּדוֹל בְּדִין; (כא) שְׂלֵא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל
 13 בְּעַל עֲבֻרוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שְׂלֵא
 14 לְעוֹל מִשְׁפָּט; (כג) שְׂלֵא לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גֵּר יָתוּם;
 15 (כד) לְשַׁפֵּט בְּצִדָּק; (כה) שְׂלֵא לִירְאֵה בְּדִין מֵאִישׁ
 16 זָרוֹעַ; (כו) שְׂלֵא לְקַח שָׂחָד; (כז) שְׂלֵא לְשֹׂא שְׂמֵעַ
 17 שׁוֹא; (כח) שְׂלֵא לְקַלֵּל הַדִּין; (כט) שְׂלֵא לְקַלֵּל
 18 הַנְּשִׂיא; (ל) שְׂלֵא לְקַלֵּל אָדָם מִשְׁאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 19 הַכֹּשְׂרִים.

20 הַלְכוֹת יְעוֹזֵת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׂמוֹנֶה מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ
 21 מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
 22 פְּרָטֵן: (א) לְהַעֲרִיב בַּיִת דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲדוֹת;
 23 (ב) לְדַרֵּשׁ וּלְחַקֵּר הַעֲדִים; (ג) שְׂלֵא יוֹרֶה הַעַד בְּדִין
 24 זֶה שֶׁהַעֲרִיב עָלָיו, בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת; (ד) שְׂלֵא יִקּוּם דָּבָר
 25 בְּעֲדוֹת אֶחָד; (ה) שְׂלֵא יַעֲרִיב בְּעַל עֲבָרָה; (ו) שְׂלֵא
 26 יַעֲרִיב קְרוֹב; (ז) שְׂלֵא לְהַעֲרִיב בְּשִׁקָּר; (ח) לְעַשׂוֹת
 27 לְעַד זּוּמָם כְּאִשֶׁר זָמַם לְעַשׂוֹת.

28 הַלְכוֹת מִמְרִים. יֵשׁ בְּכֻלָּן תְּשַׁע מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ
 29 מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא
 30 פְּרָטֵן: (א) לְעַשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שִׂיאֵמְרוּ בֵּית דִּין
 31 הַגָּדוֹל; (ב) שְׂלֵא לְסוּר מִדְּבָרֵיהֶם; (ג) שְׂלֵא לְהוֹסִיף
 32 עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּכַתֵּב, וְלֹא בְּפִרוּשָׁן
 33 שֶׁלְּמִדְּנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה; (ד) שְׂלֵא לְגַרֵעַ מִן הַפֶּל;
 34 (ה) שְׂלֵא לְקַלֵּל אָב וְאִם; (ו) שְׂלֵא לְהַכּוֹת אָב וְאִם;
 35 (ז) לְכַבֵּד אָב וְאִם; (ח) לִירְאֵה מֵאָב וְאִם; (ט) שְׂלֵא
 36 יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

37 הַלְכוֹת אֶבֶל. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת - אַחַת מִצְוֹת
 38 עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א)
 39 לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וְאֶפְלוֹ כֶּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל
 40 עַל הַקְּרוֹבִים; וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגֵי בֵּית דִּין,
 41 וְלִפְנֵי זֶה כָּלְתֵי הַלְכוֹת אֵלוֹ בְּסִפְרֵי זֶה, שֶׁהֵם מְעִין
 42 קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה; (ב) שְׂלֵא
 43 יִשְׁמָא כֶּהֵן גְּדוֹל לְקְרוֹבִים; (ג) שְׂלֵא יִכְנַס עִם הַמֵּת
 44 בְּאַהֶל; (ד) שְׂלֵא יִשְׁמָא כֶּהֵן הַדְּיוּט לְנַפֵּשׁ אָדָם,
 45 אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלִבְךָ.

46 הַלְכוֹת מַלְכִּים וּמַלְחָמוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא גם מחיה את כולם ומקיימם, הוא סיבת קיומם - ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

- 7 ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת, שְׂאִין כָּל הַנִּמְצָאִים מִלְּבָדוֹ
8 מְצוּיִים - הוּא לְבָדוֹ הִיְהִי מְצוּי, וְלֹא יִכְטַל הוּא
9 לְבָטוּלָם⁸; שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים צָרִיכִין לוֹ, וְהוּא, בְּרוּךְ
10 הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם, לְפִיכָּךְ אֵין
11 אֲמַתָּתוֹ כְּאֲמַתָּתוֹ⁹ אֶחָד מֵהֶם.

8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלויה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלויה בו, במצוי הראשון - ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיות אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. 9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם - ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית - ולפיכך הוא מהווייב המציאות, ואי-אפשר שלא יימצא.

- 12 ד. הוּא שֶׁהֵנְבִיא אוֹמֵר: "וְהָ אֱלֹהִים אֲמַת"¹⁰ - הוּא
13 לְבָדוֹ הָאֲמַת, וְאֵין לְאַחַר אֲמַת כְּאֲמַתָּתוֹ. וְהוּא
14 שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֵרֶת: "אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ", כְּלוֹמֵר: אֵין
15 שֶׁם מְצוּי אֲמַת מִלְּבָדוֹ כְּמוֹתוֹ¹¹.

10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת' שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

- 16 ה. הַמְצוּי הַזֶּה הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.
17 וְהוּא הַמְּנַהֵיג הַגִּלְגָּל¹² בְּכַח שְׂאִין לוֹ קֶץ וְתַכְלִית¹³,
18 בְּכַח שְׂאִין לוֹ הַפְּסֵק¹⁴; שֶׁהַגִּלְגָּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאֵי
19 אֶפְשָׁר שִׁיטֵב בְּלֹא מְסַבֵּב¹⁵; וְהוּא, בְּרוּךְ הוּא,
20 הַמְּסַבֵּב אוֹתוֹ בְּלֹא יָד וּבְלֹא גּוֹף¹⁶.

12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. 13) בחוזק. 14) בזמן והתמדה. 15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. 16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המונע על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה-נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו - אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל - אינו גוף (השווה מורה-נבוכים חלק ב, א).

- 21 ו. וְיִדְעִית דְּבַר זֶה - מְצוּת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֵמֵר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ"¹⁷. וְכָל הַמַּעֲלָה עַל דַּעַתוֹ שְׂיִישׁ שֶׁם אֱלֹהֵי
22 אַחַר חוּץ מִזֶּה, עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֵׂה, שְׁנֹאֵמֵר: "לֹא
23

בשני הדברים הנ"ל דומה ספר הי"ד החזקה שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" למשנה, שבה נתבארו ענייני התורה שבע"פ.

האחד, שמתחיל במ"ם פתוחה - "משוך חסדך לידועך", ומסיים במ"ם סתומה - "כמים לים מכסים". והשני, שגם הי"ד החזקה מתחיל ומסיים באותו ענין שבתחילתו: "לידע שיש שם מצוי ראשון.. שכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וסימונו: "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ... ומלאה הארץ דעה את ה'....".

(על-פי י"ן מלכות' ספר המדע סימן א)

הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן עֶשֶׂר מְצוֹת: שֵׁשׁ מְצוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מְצוֹת לֹא-תַעֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לִידַע שְׂיִישׁ שֶׁם אֱלֹהֵי. (ב) שְׂלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשְׁבֵהוּ שְׂיִישׁ שֶׁם אֱלֹהֵי אַחַר זוּלָתֵי ה'. (ג) לִיְחַדּוֹ. (ד) לְאַהֲבוֹ. (ה) לִירְאֵה מִמֶּנּוּ. (ו) לְקַדְשׁ שְׁמוֹ. (ז) שְׂלֹא לְחַלֵּל שְׁמוֹ. (ח) שְׂלֹא לְאַבֵּד דְּבָרִים שְׁנֹקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם. (ט) לְשַׁמֵּעַ מִן הַנְּבִיא הַמְּדַבֵּר בְּשְׁמוֹ. (י) שְׂלֹא לְנַסּוֹתוֹ.

ובאור כל המצוות האלו בפרקים אלו:

1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

- 1 א. יְסוּד הַיְסוּדוֹת וְעֲמוּד הַהַכְּמוֹת² - לִידַע שְׂיִישׁ
- 2 שֶׁם³ מְצוּי רֵאשׁוֹן⁴, וְהוּא מְמַצֵּא⁵ כָּל נִמְצָא. וְכָל
- 3 הַנִּמְצָאִים מְשֻׁמִּים וְאַרְץ וְמָה שְׂבִינֵיהֶם, לֹא נִמְצָאוּ
- 4 אֶלָּא מְאֲמַתַּת הַמְּצָאוּ⁶.

2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם המיוחד על דרך: "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. 3) אין פירושו כאן כיחס המקום: שם ולא פה, אלא שימוש-לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עִבְרָא (רבי שמואל אבן-תיבון בפתחתו למורה-נבוכים). 4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לְזֶמֶן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. 5) בורא הכל יש מאין. 6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

- 5 ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מְצוּי - אֵין דְּבַר
- 6 אַחַר יָכוֹל לְהַמְצִיא⁷.

7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ט תשרי - ספר המדע - הלכות יסודי התורה קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 יְהִיָּה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל פְּנֵי, וְכוּפֵר בְּעֶקְרָא¹⁸,
 24 שְׁוֵהוּ הָעֶקֶר הַגָּדוֹל שֶׁהַפֶּלֶל¹⁹ תְּלוּי בּוֹ.
 25 הָיָה גּוֹף, הָיָה דוֹמָה לְשֵׁאֵר גּוֹפִים.

1 (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך
 2 - אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני.
 3 (18) בעיקרו של עולם, בהקדוש-ברוך-הוא. (19) מציאות
 4 אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו - כופר בכל.

26 ט. אַם-כֵּן, מַהוּ זֶה שְׁכָתוּב בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלֵי";
 27 "כְּתוּבִים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים"; "יַד ה'"; "עֵינֵי ה'";
 28 "אָזְנֵי ה'", וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְרֵימָה הָאֵלּוּ²⁶? הַכֹּל לִפְי דַּעְתָּן
 29 שֶׁל בְּנֵי-אָדָם הוּא, שְׂאִינָן מִפְּרִיזֵין אֱלָא הַגּוֹפּוֹת²⁷,
 30 וְדַבְרָה תּוֹרָה פֶּלְשׁוֹן בְּנֵי-אָדָם²⁸. וְהַכֹּל כְּפוֹנִים הֵן,
 31 שְׁנֵאמַר: "אִם שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי" - וְכִי חֲרַב יִשְׁלֹו,
 32 וּבְחֲרַב הוּא הוֹרֵג? אֱלָא מְשָׁל, וְהַכֹּל מְשָׁל. רָאִיָּה
 33 לְדַבָּר זֶה שְׁנֵבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּף
 34 הוּא: "לְבוּשָׁה פְתֹלַג חוֹר", וְאֶחָד רָאָהוּ חֲמוּץ
 35 בְּגָדִים מִבְּצָרָה; מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲצָמוּ רָאָהוּ עַל הַיָּם
 36 כְּגַבּוֹר עוֹשֶׂה מְלַחְמָה²⁹, וּבְסִינַי - כְּשֶׁלִּיחַ-צְבוּר
 37 עֲטוּף³⁰. לּוֹמַר, שְׂאִינָן לּוֹ דְּמוּת וְצוּרָה³¹, אֱלָא הַכֹּל
 38 בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה וּבְמַחְזָה. וְאִמְתַּת הַדְּבָרָא³² אֵין דַּעְתּוֹ
 39 שֶׁל אָדָם מִבֵּין, וְלֹא יְכוּלָּה לְהַשִּׁיגוֹ וּלְחַקְרוֹ. וְזֶה
 40 שְׂאֵמַר הַפְּתוּב: "הַחֲקֵר אֱלֹהִים תִּמְצָא, אִם עַד תִּכְלִית
 41 שְׂדֵי תִמְצָא."

5 ז. אֱלֹהִים זֶה אֶחָד הוּא וְאִינוּ שְׁנַיִם, וְלֹא יִתַּר עַל
 6 שְׁנַיִם, אֱלָא אֶחָד שְׂאִין פְּיַחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֶחָדִים
 7 הַנְּמַצִּיאִים בְּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כּוֹלָל
 8 אֶחָדִים הַרְבֵּה²⁰. וְלֹא אֶחָד כְּגוֹף, שֶׁהוּא נִחְלַק
 9 לְמַחְלָקוֹת וְלַקְצוּוֹת²¹; אֱלָא יְחוּד, שְׂאִין יְחוּד אַחַר
 10 כְּמוֹתוֹ בְּעוֹלָם. אֱלֹו הֵיוּ אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה, הֵיוּ גּוֹפִין
 11 וְגוֹיּוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִין הַנְּמַנִּים²² הַשְּׁוִין בְּמַצִּיאוֹתָן
 12 נִפְרְדִּין זֶה מִזֶּה, אֱלָא בְּמֵאֲרַעִין שְׂיֵאֲרַעוּ בְּגוֹפּוֹת
 13 וְהַגּוֹיּוֹת. וְאֵלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוֹף וְגוֹיָה, הָיָה לוֹ קֵץ
 14 וְתִכְלִית, שְׂאִי אֶפְשֶׁר לְהִיּוֹת גּוֹף שְׂאִין לוֹ קֵץ; וְכֹל
 15 שֵׁישׁ לְגוֹפּוֹ קֵץ וְתִכְלִית, יֵשׁ לְכַחוֹ קֵץ וְסוּף.
 16 וְאֵלּוּ, בְּרוּף שְׂמוֹ, הוֹאִיל וְכַחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאִינוּ
 17 פּוֹסֵק, שֶׁהָיָה הַגְּלָגַל סוֹבֵב תָּמִיד - אֵין כַּחוֹ כַּחַ גּוֹף;
 18 וְהוֹאִיל וְאִינוּ גּוֹף, לֹא יֵאֲרַעוּ לוֹ מֵאֲרַעוֹת הַגּוֹפּוֹת
 19 כְּדִי שְׂיֵהָא נִחְלַק וְנִפְרָד מֵאַחַר. לְפִיכָף אֵי אֶפְשֶׁר
 20 שְׂיֵהִיָּה אֱלָא אֶחָד²³. וְיִדְעֵת דְּבַר זֶה - מְצוּת עֲשֶׂה,
 21 שְׁנֵאמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"²⁴.

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? (27) כדברי רבינו
 (מורה-נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת
 מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף;
 וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם
 נמצא. (28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברת
 התורה בכינויים ובציורי דיבור הלוקחים מתוך חיי האדם
 וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים
 הנביאים שהם מדמים הצורה ליצורה, אלא אין משמיעים
 לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין -
 אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א).
 (29) (מכילתא בשלח). (30) (ראש השנה יז:). (31) מכיוון
 שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין
 לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. (32) מהותו
 האמיתית של הקדוש-ברוך-הוא תעלומה היא, ולא יגיע
 האדם לעולם לחקר תכליתה.

20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. (21) גוף האדם
 מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים
 וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב
 ועומק. (22) דברים הניתנים להימנות. (23) בהלכה זו
 הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדותו המוחלטת
 של המצוי הראשון, הקדוש-ברוך-הוא: שהרי אם נאמר
 [=ח=1], למשל, שיש שני אלוקות שווים במציאות ובמעלה
 ואין אחד עילה לשני - אז בהכרח יתחייב שהם גופים;
 שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור
 שניים? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי
 איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין
 בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות
 בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי
 מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש
 בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן - ושינויים או
 מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה
 (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבכו
 בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף,
 שינויים ומקרים גופניים - ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד
 ואין שני לו. (24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין
 פרק י, היסוד השני).

20 ח. הָרִי מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְנֵבִיאִים²⁵, שְׂאִין הַקְּדוּשׁ-
 21 בְּרוּף-הוּא גּוֹף וְגוֹיָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא
 22 אֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת", וְהַגּוֹף לֹא

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? (27) כדברי רבינו
 (מורה-נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת
 מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף;
 וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם
 נמצא. (28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברת
 התורה בכינויים ובציורי דיבור הלוקחים מתוך חיי האדם
 וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים
 הנביאים שהם מדמים הצורה ליצורה, אלא אין משמיעים
 לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין -
 אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א).
 (29) (מכילתא בשלח). (30) (ראש השנה יז:). (31) מכיוון
 שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין
 לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. (32) מהותו
 האמיתית של הקדוש-ברוך-הוא תעלומה היא, ולא יגיע
 האדם לעולם לחקר תכליתה.

20 ח. הָרִי מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְנֵבִיאִים²⁵, שְׂאִין הַקְּדוּשׁ-
 21 בְּרוּף-הוּא גּוֹף וְגוֹיָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא
 22 אֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת", וְהַגּוֹף לֹא

1 (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש
2 מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל,
3 אופנים לא עפו (מדרש-רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף
4 - דבכל צדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו.) ולא עפוי
5 - ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו
6 ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עפוי - לשון עיפות.

7 יב. והואיל והדבר בן הוא - כל הדברים הללו
8 וכיוצא בהן, שנאמרו בתורה ובדברי הנביאים, הכל
9 משל ומליצה הן; כמו שנאמר: "יושב בשמים
10 ושחק", "פעסוני בהבליהם", "כאשר שש ה'",
11 וכיוצא בהן; על הכל אמרו חכמים: דברה תורה
12 כלשון בני-אדם. וכן הוא אומר: "האתי הם
13 מכעיסים", הרי הוא אומר: "אני ה' לא שניתי",
14 ואלו הנה פעמים פועס ופעמים שמה, הנה
15 משתנה⁴². וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא
16 לגופים האפלים, השפלים, שכני בתי חמר, אשר
17 בעפר יסודם⁴³. אכל הוא, ברוך הוא, יתברך
18 ויתרומם על כל זה.

19 (42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל
20 הקדוש-ברוך-הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא
21 ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). (43) (איוב ד, ט).

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ח

פרק שני

1 (1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה
2 חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

3 א. האל הנקבד והנורא הנה, מצוה לאהבו וליראה
4 אותו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", ונאמר:
5 את ה' אלהיך תירא.

6 ב. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה
7 שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים
8 והגדולים, ויראה מהן חקמתו, שאין לה ערך ולא
9 קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפארו ומתאנה תאנה
10 גדולה לידע השם הגדול. כמו שאמר דוד: "צמאה
11 נפשי לאלהים לאל חי". וכשמחשב בדברים האלו
12 עצמן², מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד, וידע
13 שהוא בריה קטנה, שפלה, אפלה, עומדת בדעת
14 קלה, מעוטה לפני תמים דעות³, כמו שאמר דוד:
15 "פי אראה שמיד מעשה אצבעתיך - מה אנוש פי
16 תזכרנו". ולפי הדברים האלו⁴, אני מבאר פללים
17 גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח
18 למבין לאהב את השם; כמו שאמרו חכמים⁵ בענין
19 אהבה, שמתוך כך⁶ אתה מפיר את מי שאמר והיה
20 העולם.

(2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא

1 בריו. והודיעו ברוך הוא, מה שלא ידע אדם לפניו
2 ולא ידע לאחוריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר,
3 שנפטר הקדוש-ברוך-הוא בדעתו משאר הנמצאים,
4 כמו שיפטר אחד מן האנשים שראה אחוריו והשיג
5 כל גופו ומלבושו בדעתו משאר גופי האנשים. ועל
6 דבר זה רמז הכתוב ואמר: "וראית את אחרי, ופני
7 לא יראו"³³.

8 (33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את
9 מהותו של הקדוש-ברוך-הוא לאמיתה כאשר היא, עד כדי
10 כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים,
11 כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו
12 בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה
13 רבינו תשובה: "וראית את אחורי, ופני לא יראו", כלומר:
14 הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים
15 לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה
16 - "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש,
17 אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה
18 פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

19 יא. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתברר שלא
20 יאירע לו אחד ממארעות הגופות - לא חבור ולא
21 פרוד³⁴, לא מקום ולא מדה, לא עליה ולא ירידה,
22 ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא
23 ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן³⁵ עד שיהיה
24 לו ראשית ואחרית ומנין שנים; ואינו משתנה,
25 שאין לו דבר שיגרום לו שנוי; ואין לו לא מות ולא
26 חיים, פחיי הגוף החי³⁶; ולא סכלות ולא חכמה,
27 פחכמת האיש החכם³⁷; לא שנה ולא הקניצה³⁸, ולא
28 כעס ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא
29 שתיקה ולא דבור כדבור בני-אדם. וכך אמרו
30 חכמים³⁹: אין למעלה, לא ישיבה ולא עמידה⁴⁰,
31 ולא ערך ולא עפוי⁴¹.

32 (34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים
33 כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, אפוא, את המצוי הראשון
34 שאינו גוף. (35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן,
35 כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין
36 לו סוף ותכלית. (36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי
37 הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת - אלא
38 הוא והחיים מהות אחת היא. (37) שהיא תוספת על
39 מהותו; אבל הוא לא כן: הוא - החכמה, והחכמה - הוא.
40 (38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קץ
41 אחי יקץ, והוראתו: יקיצה משינה. ברוב הדפוסים הנוסח:
42 הקיצה - שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הקיץ:
43 אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י
44 (בבא בתרא י.). (39) (חגיגה טו.). (40) בגמרא שלנו חסר
45 "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא
46 גרסינו. (41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'
47 פירש: "לא ערך ולא עפוי" - לא פירוד ולא חיבור. "עורף"
48 הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ' תשרי – ספר המדע – הלכות יסודי התורה קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט).
16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לוהט": פעם אש,
ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל
לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. ובמה יפָּרְדוּ? הצורות זו מזו, וְהָרִי אֵינָן
גופיָן? 18) לְפִי שְׂאֵינָן שְׁוִין בְּמִצְיֵאוֹתָן, אֲלֵא פֶל אֶחָד
מֵהֶן לְמִטָּה מִמְעַלְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מְצוּי מִכַּחוֹ,
זֶה לְמַעַל מִזֶּה, 19) וְהִפֵּל נִמְצְאִים מִכַּחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא וְטוֹבוֹ. וְהוּ שְׂרָמְזוּ שְׁלֵמָה בְּחֻקְמָתוֹ
וְאָמַר: "כִּי גִבְהַ מְעַל גִּבְהַ שְׂמֹר" 20).

17) במקום: תִּפְרְדָּנָה, על-דרך לשון המשנה: הנשואות
יתארו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני
שהמכוון ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר
ונקבה בערבוביא. 18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם -
במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה
מזה? 19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל
אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה
פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של
המצוי הראשון. 20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על
העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם,
על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם.
וממעל לכולם – הקדוש-ברוך-הוא, שהוא עילת העילות
וצורת העולם.

ו. זֶה שְׂאֵמְרָנוּ: 'לְמִטָּה מִמְעַלְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵינָה
מְעַלַת מְקוֹם, כְּמוֹ אֶדָם שִׁיּוֹשֵׁב לְמַעַל מִחֲבֵרוֹ;
אֲלֵא כְּמוֹ שְׂאוֹמְרִין בְּשָׂנֵי חֻקְמִים שְׂאֶחָד גְּדוֹל
מִחֲבֵרוֹ בְּחֻקְמָה, שֶׁהוּא לְמַעַל מִמְעַלְתּוֹ שֶׁל זֶה;
וְכִמוֹ שְׂאוֹמְרִים בְּעֵלָה, שֶׁהִיא לְמַעַל מִן הָעֵלּוּל.

ז. שְׁנוּי שְׁמוֹת הַמְּלָאכִים - עַל שֵׁם מְעַלְתָּם הוּא.
וְלִפְיֵכֶן נִקְרָאִים 'חֵיּוֹת הַקְּדוֹשׁ', וְהֵם לְמַעַל מִן
הַפֶּל, וְאוֹפְנִים וְאֶרְאָלִים וְחֻשְׁמֵלִים וְשִׂרְפִים
וּמְלָאכִים וְאֱלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וְכְרוּבִים וְאִישִׁים -
כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשְּׁמוֹת 21 שֶׁנִּקְרָאוּ בְּהֵן הַמְּלָאכִים,
עַל שֵׁם עֲשָׂר מַעְלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעַלָּה שְׂאֵינָן לְמַעַלָּה
מִמֶּנָּה, אֲלֵא מַעְלַת הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, הִיא מַעְלַת
הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרָאת חַיִּית; לְפִיכֶן נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁהֵן
תַּחַת פְּסָא הַכְּבוֹד. וּמַעַלָּה עֲשִׂירִית הִיא מַעְלַת
הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרָאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמְּלָאכִים הַמְּדַבְּרִים
עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאוּת; לְפִיכֶן
נִקְרָאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעְלָתָם קְרוּבָה לְמַעְלַת דַּעַת בְּנֵי-
אָדָם.

21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים
גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמְכִיבִין אֶת הַבּוֹרָא
וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דַּעַה גְּדוּלָּה עַד לְמֵאֵד - כָּל צּוּרָה
וְצּוּרָה לְפִי מַעְלָתָה, לֹא לְפִי גְּדוּלָּתָה. 22) אִפְלוּ מַעַלָּה

נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא
הולך ומבאר. 3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת.
ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). 4) האמורים בענין,
שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים
לידי אהבתו ויראתו. 5) 'ספרי', ואתחנן. 6) מתוך עיון
ההתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

ג. כָּל מָה שְׂפָרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ נִחְלַק
לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: 7) מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מִחֲבֵרִים
מְגֻלָּם 8) וְצוּרָה 9), וְהֵם הַיּוֹם וְנִפְסָדִים 10) תְּמִיד, כְּמוֹ
גּוֹפּוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַמְּתָכוֹת 11). וּמֵהֶן
בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מִחֲבֵרִים מְגֻלָּם וְצוּרָה, אֲכַל אֵינָן
מְשִׁתַּנֵּין מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרֵאשׁוּנִים,
אֲלֵא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגֻלְמָם וְאֵינָן מְשִׁתַּנֵּין
כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגְּלִגְלִים וְהַנְּכֻכִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵינָן
גְּלִמָּם כְּשֶׂאֶר גְּלִמָּם 12) וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׂאֶר צוּרוֹת.
וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גִלְמָם כְּלָל, וְהֵם
הַמְּלָאכִים, שֶׁהֵם מְלָאכִים אֵינָם גּוּף וְגוּיָה, אֲלֵא צוּרוֹת
נִפְרָדוֹת זֶה מִזֶּה 13).

7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים.
ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. 8) חומר, כמו:
גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית.
9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר
וייבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו
יתעצם ויתייחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר
בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל - גולם.
ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה
גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד
ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל.
10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו.
11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם,
צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה
למטה. 12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד - אלא
בני-קיימא הם ואינם משתנים. 13) נפרדות ונפשטות מכל
חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (עיין להלן,
הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר
המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישו של עולם",
על-פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים -
ועולם המלאכים הוא, איפוא, שלישי העולם.

ד. וְמָהּ זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שְׂרָאוּ הַמְּלָאךְ אֵשׁ
וְבַעַל כְּנָפִים 14) הַפֶּל בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאוּת וְדָרְךְ חִידָה,
לֹאמַר שְׂאֵינּוּ גּוּף, וְאֵינּוּ כְּבֹד כְּגּוֹפּוֹת הַכְּבִדִים 15); כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא", וְאֵינּוּ אֵשׁ,
אֲלֵא מְשָׁל; וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲשֵׂה מְלָאכִיו
רוּחוֹת" 16).

14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי-גופני, ואיך
יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? 15) כמים
או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך
משל וחיידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר - הם צורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והתבוננות. ועל-ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע - היא הידיעה שרכש לו, והדעה - הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו - שלושה המה. לא כן הבורא, שידעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך - הוא היודע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. (29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים.

(30) בסמיכות, כמו: בחיי-פרעה, סימך ונסמך, כי פרעה וחייו - שנים הם: גווייתו וחייו. (31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שְנֵאמַר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו (הריטב"א). (32) סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו - ארון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן - הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלֹהִים שְׂאֲמַרְנוּ בְּעֵינֵינוּ זֶה בְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלֹהִים
 - כְּמוֹ טֵפֶה מִן הַיָּם הֵם מִמָּה שְׂפָרִיף לְבָאָר בְּעֵינֵינוּ
 זֶה. וּבְאֹר כָּל הַעֲקָרִים שְׂבִשְׂנֵי פְּרָקִים אֵלֹהִים, הוּא
 הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה'³³.

(33) על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף-על-פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות - וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממזרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים"א, כט). ללמדך, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צוּן חֲקָמִים הָרֵאשׁוּנִים³⁴, שְׁלֵא לְדַרְשׁ בְּדָבָרִים
 אֵלֹהִים אֶלֶּא לְאִישׁ אֶחָד בְּלַבָּד, וְהוּא שְׂיִהְיֶה חָכֵם
 וּמְבִין מַדְעָתוֹ; וְאַחֲרֵי־כֵן מוֹסְרִין לוֹ רְאִשֵׁי הַפְּרָקִים
 וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂמִיךְ³⁵ מִן הַדָּבָר, וְהוּא מְבִין מַדְעָתוֹ
 וְיודֵעַ סוּף הַדָּבָר וְעִמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלֹהִים דְּבָרִים עֲמֻקִּים
 הֵם עַד לְמָאד, וְאֵין כָּל דַּעַת וְדַעַת רְאִיָּה לְסִבְלָן³⁶.
 וְעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֵמָה בְּחֻמְתּוֹ דְּרַף מְשָׁל: "כְּבָשִׁים
 לְלַבּוֹשֶׁף" - כֵּן אָמְרוּ חֲקָמִים³⁷ בְּפִרוּשׁ מְשָׁל זֶה:
 דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּבִשׁוֹנִים³⁸ שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לְלַבּוֹשֶׁף,
 כְּלוֹמַר: לֶף לְבָדָף, וְאֵל תְּדַרְשׁ אוֹתָם בְּרַבִּים;
 וְעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לֶף לְבָדָף וְאֵין לְזוּרִים אֲתָף";
 וְעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבִשׁ וְחֵלֵב תַּחַת לְשׁוֹנָף" - כֵּן

הָרֵאשׁוּנֵה²³ אֵינָה יְכוֹלָה לְהַשִּׁיג אֲמַתַּת הַבּוֹרָא כְּמוֹ
 שְׂהוּא, אֶלֶּא דַּעַתָּה קְצֵרָה לְהַשִּׁיג וְלִידַע; אֲכַל מִשְׁגַּת
 וְיודֵעַת יוֹתֵר מִמָּה שְׂמִשְׁגַּת וְיודֵעַת צוּרָה שְׂלִמְטָה
 מִמְּנָה. וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית,
 גַּם הִיא יודֵעַת הַבּוֹרָא דַּעַה, שְׂאֵין כַּח בְּנֵי הָאָדָם
 הַמְּחַבְּרִים מַגְלָם וְצוּרָה יְכוֹל לְהַשִּׁיג וְלִידַע כְּמוֹתָה.
 וְהַכֵּל אֵינָן יודֵעִין הַבּוֹרָא כְּמוֹ שְׂהוּא יודֵעַ עֲצָמוֹ²⁴.

(22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). (23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ד). כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). (24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלימה ואמיתית.

ט. כָּל הַנְּמַצְאִים חוּץ מִן הַבּוֹרָא, מְצוּרָה
 הָרֵאשׁוּנֵה²⁵ עַד יְתוּשׁ קָטָן שְׂיִהְיֶה בְּטַבּוֹר הָאָרֶץ²⁶ -
 הַכֵּל מִכַּח אֲמַתַּתוֹ נִמְצָאוּ. וְלִפִּי שְׂהוּא יודֵעַ עֲצָמוֹ
 וּמְפִיר גְּדֻלָּתוֹ וְתַפְאֲרוֹ וְאֲמַתַּתוֹ, הוּא יודֵעַ הַכֵּל,
 וְאֵין דְּבַר נְעֻלָּם מִמֶּנּוּ²⁷.

(25) חיות הקודש. (26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. (27) גם הבנאי יודע על-פי התכנית שתכנן ברוחו - עוד בטרם גשתו אל המלאכה - את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל-שכן הבורא יתברך.

י. הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְכִיר אֲמַתּוֹ וְיודֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ
 שְׂהִיא. וְאֵינּוּ יודֵעַ בְּדַעַה שְׂהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ
 שְׂאֵנּוּ יודֵעִין; שְׂאֵין אֵנּוּ וְדַעַתָּנוּ אֲחָד²⁸. אֲכַל הַבּוֹרָא
 יִתְבַּרֵּךְ, הוּא וְדַעַתּוֹ וְחַיּוֹ אֶחָד מְכַל צַד וּמְכַל פְּנָה
 וּבְכָל דְּרָף יְחוּד. שְׂאֵלְמִלִּי הִיָּה חֵי בְּחַיִּים וְיודֵעַ
 בְּדַעַה חוּץ מִמֶּנּוּ - הֵיָו שֵׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא
 וְחַיּוֹ וְדַעַתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלֶּא אֶחָד מְכַל צַד
 וּמְכַל פְּנָה וּבְכָל דְּרָף יְחוּד. נִמְצָאֵת אֲתָהּ אוֹמֵר: הוּא
 הַיודֵעַ, וְהוּא הַיְדוּעַ, וְהוּא הַדַּעַה עֲצָמָה - הַכֵּל
 אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כַּח פְּנֵה לְאֲמָרוֹ, וְלֹא בְּאֵינָן
 לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַפִּירוֹ עַל בְּרִיּוֹ²⁹. וּלְפִיכֵף
 אוֹמֵר: "חֵי פְּרַעַה"³⁰ וְחֵי בְּשִׁפָּף, וְאֵין אוֹמֵר "חֵי
 ה'", אֶלֶּא "חֵי ה'"³¹ - שְׂאֵין הַבּוֹרָא וְחַיּוֹ שְׂנִיָּם,
 כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוֹנִפִים הַחַיִּים אוֹ חַיֵּי הַמְּלָאכִים. לְפִיכֵף
 אֵינּוּ מְפִיר הַבְּרוּאִים וְיודֵעֵם מַחְמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ
 שְׂאֵנּוּ יודֵעִין אוֹתָם, אֶלֶּא מַחְמַת עֲצָמוֹ ידַעֵם. לְפִיכֵף
 מְפִיר שְׂהוּא יודֵעַ עֲצָמוֹ, יודֵעַ הַכֵּל, שְׂהַכֵּל נִסְמָךְ לוֹ
 בְּהִיּוֹתוֹ³².

(28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על-ידי נסיונות חיים, לימוד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"א תשרי - ספר המדע - הלכות יסודי התורה רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 "תנועת החלק בכל". ובעוד שכל הגלגלים הפנימיים מקיפים את הארץ ממערב למזרח, מקיף הגלגל התשיעי את הארץ ממזרח למערב, ונראה כאילו הוא חוזר למערב, ומכאן שמו: "גלגל החוזר".

17 ב. פל גלגל וגלגל משמונה הגלגלים שבהן
18 הפוכבים נחלק לגלגלים הרבה, זה למעלה מזה,
19 כמו גלדי בצלים⁴ - מהן גלגלים סוככים ממערב
20 למזרח, ומהן סוככים ממזרח למערב, כמו הגלגל
21 התשיעי, החוזר ממזרח למערב. וכלם אין ביניהם
22 מקום פנוי⁵.

4 כקליפות הבצלים המקיפות ומונחות אחת על גבי חברתה ומדובקות זו בזו, ואין שום חלל ריק ביניהן (והשווה מו"נ ח"א, עב). 5) כי לו היה שם מקום פנוי, לא היה קשר אורגני ביניהם.

23 ג. פל הגלגלים אינן, לא קלים ולא כבדים⁶, ואין
24 להם, לא עין אדם⁷ ולא עין שחר ולא שאר עינות.
25 וזה שאנו רואין אותם פעין התכלת - למראית העין
26 בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להם, לא טעם
27 ולא ריח, לפי שאין אלו המארעין מצויין אלא
28 בגופות שלמטה מהן⁸.

6) כי מהות גולמם וחומרם, אינו ממהות החומר שלנו.
7) צבע, מראה אדום, ולכן מין זכר. וריבוי: עינות, על משקל לילות. 8) שלמטה מגלגל הירח, כלומר: בכדור שלנו.

29 ד. פל הגלגלים האלו המקיפין את העולם הן עגלין
30 ככדור⁹, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן
31 הפוכבים גלגלים קטנים, שהן קבועים בהן, ואין
32 אותם הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן
33 שאינו מקיף קבוע בגלגל הגדול המקיף¹⁰.

9) חכמינו ז"ל אמרו: "אין מרובע מששת ימי בראשית" (ירושלמי, שבועות פ"ג, ה"ח). 10) קבוע בגוף הגלגל המקיף, ולא בחללו. כדי לבאר את תנועת כוכבי הלכת, שפעמים ממהרים תנועתם ופעמים מאיטים אותה, הוכרח התוכן תלמי, יוצר השיטה "מרכזיות הארץ", לשער כי אחדים מכוכבי הלכת יש להם מרכזים נוספים משלהם ואין הארץ מרכזם. אלה נקראים: "יוצאי מרכז", וקטנים הם מגלגלי מרכזי הארץ. וכן שיער שישנם "גלגלי הקפה", הנקראים: אפיציקלים, שמעגלם הקטן הוא מסלול הכוכב. והוא קבוע בתוך המעגל הגדול, המשמש לו מרכז. "גלגלי הקפה" אלה אינם מקיפים את העולם בכלל (השווה מו"נ ח"א, עב).

34 ה. מספר פל הגלגלים המקיפין את פל העולם -
35 שמונה עשר¹¹; ומספר הגלגלים הקטנים שאינן
36 מקיפין - שמונה¹². וממהלך הפוכבים וידיעת שעור
37 סביבתן בכל יום ובכל שעה, ומנטיתן מרות דרום
38 לרוח צפון ומרות צפון לרוח דרום¹³, ומגבהן מעל

1 פּרְשׁוּ חֲכָמִים³⁹ הָרְאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן פְּדָבֶשׁ
2 וְחֵלֶב, יְהִי תַחַת לְשׁוֹנֶה⁴⁰.

34) חגיגה יא.: 35) מעט מזעיר, קצת. 36) כמסופר (חגיגה יד): שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" - רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום - והשאר נפגעו וניזוקו. 37) שם, יג. 38) דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבשים לכבושך" - בשין ימנית. 39) שם. 40) מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש ליודעי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) שמות הגלגלים, מניינם וסידור הילוכם; ד' היסודות, מהותם וסידורם.

3 א. הגלגלים הם הנקראים שמים ורקיע וזבול
4 וערבות, והם תשעה² גלגלים: גלגל הקרוב ממנו
5 הוא גלגל הירח³. והשני שלמעלה ממנו, הוא גלגל,
6 שבו הפוכב הנקרא כוכב. וגלגל שלישי שלמעלה
7 ממנו, שבו נגה. וגלגל רביעי, שבו חמה. וגלגל
8 חמישי, שבו מאדים. וגלגל ששי, שבו כוכב צדק.
9 וגלגל שביעי, שבו שבתאי. וגלגל שמיני, שבו שאר
10 פל הפוכבים שנקראים פרקיע. וגלגל תשיעי, הוא
11 גלגל החוזר בכל יום מן המזרח למערב, והוא
12 המקיף ומסבב את הכל. וזה שתראה פל הפוכבים
13 כאלו הם פלם בגלגל אחד, ואף-על-פי שיש בהן
14 זה למעלה מזה - מפני שהגלגלים טהורים וזכים
15 כזכוכית וכספיר, לפיכך נראים הפוכבים שפגלגל
16 השמיני מתחת לגלגל הראשון.

2) מנין הגלגלים, קיבל הרמב"ם מתוכני זמנו, שהוכיחו כי תשעה הם (מו"נ ח"ב, ט). וכדאי להעיר שרבים מקשים על שיטת רבינו מגמרא מפורשת (חגיגה יב): שרק שני רקיעים הם, שנאמר: הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים (דברים י, יד). אולם קושיא זו, כבר הרגיש בה רבינו והקדים במו"נ (שם) ואמר: שחכמי התלמוד מנו את כדורי הכוכבים לרקיע אחד, ואת הגלגל המקיף שאין בו כוכבים כלל - חשבו לרקיע השני, ואין שום סתירה מדבריהם לשיטתו. 3) חגיגה יב): הרמב"ם ז"ל מונה בזה את הגלגלים מלמטה למעלה, ולכן הסדר שלהם מהופך מזה שאנו רגילים בו לפי הספרות התלמודית (רש"י, שבת כט: . פרקי דרבי אליעזר פרק ו): שצ"ם חנכ"ל, שסידורם מלמעלה למטה. שבעה כוכבי לכת אלה, קבועים בשבעת הגלגלים התחתונים, וכל אחד מקיף את כדור הארץ לפי תנועת הגלגל שלו. בגלגל השמיני, קבועים שאר הכוכבים והם מפוזרים על פני כל הגלגל הזה, הנקרא: "גלגל המזלות", ונראים לעינינו בלילה. הגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי, המקיף את כדור הארץ במשך עשרים וארבע שעות. ובהילוכו המהיר הוא מקיף את כל הגלגלים, ולמרות תנועתיהם המיוחדת לכל אחד מהם, הוא מניעם עמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) כמעט בכל הדפוסים, הנוסחא כאן: "השמש והירח". ותמוהה היא מאד, שהרי אין מהלך השמש והירח שוה: שהשמש מקיפה את הארץ במשך שש"ה יום, והירח מקיף את הארץ במשך כ"ט יום, שתיים-עשרה שעות ותשצ"ג חלקים. וכבר תמהו המפרשים על זה (עיין "חזון נחום"). אבל בנוסחא אוקספורד הוצאת חיימזון, אין תיבת "והירח", ונכונה היא. שיטת הגלגלים המוצעת בזה והידועה בשם: גיאוצנטרית, שהארץ היא מרכז כל העולם כולו, היתה שלטת כל ימי הביניים עד קופרניקוס (73-1403 לחורבן בית שני), אבי השיטה ההליוצנטרית, שלפיה השמש היא מרכז הבריאה.

ח. פֶּל הַכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים, וְשׁ מִהֶן פּוֹכְכִים קְטָנִים, 23
שֶׁהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מֵאֲחַד מֵהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן פּוֹכְכִים 24
גְּדוֹלִים, שֶׁפֶּל אֶחָד מֵהֶן גְּדוֹל מִן הָאָרֶץ כַּמָּה 25
פְּעָמִים. וְהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מִן הַיָּרֵחַ כְּמוֹ אַרְבָּעִים 26
פְּעָמִים. וְהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ מָאָה וְשִׁבְעִים 27
פְּעָמִים. נִמְצָא הַיָּרֵחַ - אֶחָד מִשְׁשֵׁת אֲלָפִים וְשִׁמּוֹנֶה 28
מֵאוֹת מִן הַשֶּׁמֶשׁ בְּקִרְוֵב. וְאֵין בְּכָל הַפּוֹכְכִים פּוֹכֵב 29
גְּדוֹל מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא קָטָן מִפּוֹכֵב שֶׁבְּגִלְגַּל הַשָּׁנִי. 30

ט. כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגְּלִגְלִים כְּלָן, בְּעֵלֵי נַפְשׁ וְדַעָה 31
וְהַשֶּׁפֶל הֵם¹⁷, וְהֵם חַיִּים וְעוֹמְדִים וּמְפִירִין אֶת מִי 32
שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם. כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי גְדוֹלוֹ וְלְפִי 33
מַעְלָתוֹ מִשְׁבָּחִים וּמְפָאָרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמְּלֹאכִים. 34
וּכְשֶׁם שֶׁמְפִירִין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּף מְפִירִין אֶת 35
עַצְמָן, וּמְפִירִין אֶת הַמְּלֹאכִים שֶׁלְמַעְלָה מֵהֶן. וְדַעַת 36
הַכּוֹכָבִים וְהַגְּלִגְלִים מְעוּטָה מְדַעַת הַמְּלֹאכִים 37
וְגְדוֹלָה מְדַעַת בְּנֵי-אָדָם. 38

17) תנועתם הסיבובית של הגלגלים, המתנועעים תמיד בלי הרף ולא ינחו, מוכיחה - לדעת רבינו - שהם בעלי-חיים ובני דעה והשכל (עיין מורה-נבוכים ח"ב, ד).

י. בְּרֵא הָאֵל לַמְּטָה מַגְלַגַּל הַיָּרֵחַ גֶּלֶם אֶחָד, שְׂאִינוֹ 39
כְּגֶלֶם הַגְּלִגְלִים¹⁸. וּבְרֵא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגֶלֶם זֶה, 40
וְאֵינָן כְּצוּרַת הַגְּלִגְלִים, וְנִקְבַּע כָּל צוּרָה וְצוּרָה 41
בְּמִקְצַת גֶּלֶם זֶה. צוּרָה רֵאשׁוֹנָה - צוּרַת הָאֵשׁ, 42
נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַת גֶּלֶם זֶה, וְנִהְיָה מְשֻׁנֵּהן גּוֹף הָאֵשׁ. 43
וְצוּרָה שְׁנִיָּה - צוּרַת הַרִיחַ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתוֹ, וְנִהְיָה 44
מְשֻׁנֵּהן גּוֹף הַרִיחַ. וְצוּרָה שְׁלִישִׁית - צוּרַת הַמַּיִם, 45
נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתוֹ, וְנִהְיָה מְשֻׁנֵּהן גּוֹף הַמַּיִם. וְצוּרָה 46
רְבִיעִית - צוּרַת הָאָרֶץ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתוֹ, וְנִהְיָה 47
מְשֻׁנֵּהן גּוֹף הָאָרֶץ. נִמְצָא לַמְּטָה מִן הַרְקִיעַ אַרְבָּעָה 48
גּוֹפִין¹⁹ מִחֻלְקִין²⁰, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד 49
מִקִּיף אֶת שְׁלֹמֶטָה מִמֶּנּוּ מִכָּל רִחוּתָיו כְּמוֹ גְּלִגְלַת 50
הַגּוֹף הָרֵאשׁוֹן, הַסְמוּךְ לְגִלְגַּל הַיָּרֵחַ, הוּא גּוֹף הָאֵשׁ. 51
לַמְּטָה מִמֶּנּוּ - גּוֹף הַרִיחַ. לַמְּטָה מִמֶּנּוּ - גּוֹף הַמַּיִם. 52
לַמְּטָה מִמֶּנּוּ - גּוֹף הָאָרֶץ. וְאֵין בִּינֵיהֶם מְקוֹם פְּנוּי 53
בְּלֹא גּוֹף כָּלָל. 54

הָאָרֶץ וְקִיבְתָן, יוֹדַע מְסַפֵּר כָּל אֵלּוֹ הַגְּלִגְלִים וְצוּרַת 1
הַלִּיקְתָן וְדַרְךְ הַקְּפָתָן. וְזוֹ הִיא חֻכְמַת הַשִּׁבּוֹן 2
תְּקוּפוֹת וּמְזוּלוֹת¹⁴, וּפְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ בְהֶן חֻכְמֵי 3
יָוֵן. 4

11) בספרו (מו"נ, שם) יאמר רבינו: מספר הגלגלים המקיפים את כל העולם, אי אפשר שיהא פחות משמונה-עשר, אבל אפשר שמספרם יעלה יותר. והמפרש "שם טוב" יבאר שם, שלכל אחד מהכוכבים: שבתאי, צדק, מאדים, כוכב ולבנה - יש גלגל "יוצא מרכז" - הרי עשרה. והכוכבים: חמה, נוגה, לכל אחד מהם שני גלגלים "יוצאי מרכז" - הרי ששה. הוסיף עליהם את גלגל המזלות וגלגל המקיף - הרי שמונה-עשר. 12) הם גלגלי הקפה. 13) לקו המשוה. 14) שחז"ל חייבו אותנו ללמוד לדעת חכמה זו ולחשב חשבונותיה (שבת עה.), בסמכם את דבריהם על הכתוב: כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). תקופה - שם משורש: קוף אחי נקף ופירושו: הקף וסיבוב. גלגול זמן: ויהיה לתקופת הימים (שמאל-א, א, כ). וכאן ענינו: חשבון הילוך השמש והירח. מזלות - משורש: נזל-הלך, ונזכרים במקרא (מלכים-ב כג, ה) והם שתיים-עשרה קבוצות כוכבים המהוות בהרכבן תמונות מתמונות שונות בדמות: טלה, שור וכו' כדלהלן (הלכה ו). ואמרו חז"ל (ברכות לב:): אמר הקב"ה לכנסת ישראל: בתי, שנים-עשר מזלות בראתי ברקיע. ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו, מונה שמותם כסדר הערוך פה בהלכה ו. וכן מנויים הם במדרש מגילת אסתר על הפסוק: בחודש הראשון הוא חודש ניסן (מגילת אסתר פ"ג, א).

ו. גִּלְגַּל הַתְּשִׁיעֵי¹⁵, שְׁהוּא מְקִיף אֶת הַפֶּל, חֻלְקוּהוּ 5
הַחֻכְמִים הַקְּדוּמוֹנִים לְשָׁנִים-עֶשֶׂר חֻלְקִים; כָּל חֻלְק 6
וְחֻלְק הָעֵלּוֹ לוֹ שָׁם, עַל שֵׁם צוּרָה זֹאת שֶׁתְּרָאָה בּוֹ מִן 7
הַכּוֹכָבִים שֶׁלְמַטָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהֵם מְכּוּנִים תַּחְתּוֹ, וְהֵם 8
הַמְּזוּלוֹת שֶׁשְׂמוֹתֵם: טֵלָה, שׁוֹר, תְּאוּמִים, סְרֻץ, 9
אֲרִיָּה, בְּתוּלָה, מֵאֲזָנִים, עֶקְרָב, קָשָׁת, גְּדִי, דָּלִי, 10
דְּגִים. 11

15) הגלגל התשיעי נחלק לשלוש מאות וששים מעלות, והשמש מקיפה את הארץ ביום אחד מהלך שהוא קרוב למעלה אחת, וחלק זה ילכו הכוכבים שבגלגל השמיני בתקופה של שבעים שנה בקירוב.

ז. גִּלְגַּל הַתְּשִׁיעֵי עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ, לֹא חֻלְקָהּ וְלֹא צוּרָה 12
מִכָּל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוֹ וְלֹא כּוֹכֵב; אֶלָּא בַּחֲבוּר 13
הַכּוֹכָבִים שֶׁבְּגִלְגַּל הַשָּׁמַיִם הוּא שִׁירָאָה בְּכּוֹכָבִים 14
גְּדוֹלִים שֶׁבּוֹ תְּבִנִית הַצּוּרוֹת הָאֵלּוֹ אוֹ קְרוֹב מֵהֶן. 15
וְאֵלּוֹ הַשָּׁנִים-עֶשֶׂר צוּרוֹת לֹא הָיוּ מְכּוּנוֹת כְּנִגְדֵי אוֹתָן 16
הַחֻלְקִים אֶלָּא בְּזִמְן הַמַּבּוּל, שֶׁאֵזַר הָעֵלּוֹ לְהֵן שְׁמוֹת 17
אֵלּוֹ. אֲבָל בְּזִמְן הַיָּהּ כָּבַר סָבְבוּ מְעַט, לְפִי שֶׁפֶּל 18
הַכּוֹכָבִים שֶׁבְּגִלְגַּל שְׁמַיִם, כָּלָם סוֹבְבִים, כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ 19
וְהַיָּרֵחַ, אֶלָּא שֶׁהֵן סוֹבְבִין בְּכַבְדוֹת; וְחֻלְק שִׁיתְהִלְךְ 20
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ¹⁶ כְּנִגְדוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יִלְךְ כְּנִגְדוֹ כָּל 21
פּוֹכֵב מֵהֶן בְּקִרְוֵב מְשֻׁבְּעִים שָׁנָה. 22

ב. דָּרַךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ לְהִיּוֹת מְהֻלָּכִים מִמַּטָּה, מִטְּפוּרֵי
הָאָרֶץ, לְמַעַלָּה כְּלִפֵּי הַרְקִיעַ. וְדָרַךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ
לְהִיּוֹת מְהֻלָּכִים מִפְּתַח הַרְקִיעַ לְמַטָּה עַד לְאֲמָצֵעַ;
שְׂאֲמָצֵעַ הַרְקִיעַ הוּא הַמַּטָּה שְׂאִין לְמַטָּה מִמְּנוֹה.⁴ וְאִין
הַלּוּכִים, לֹא בְדַעְתָּם וְלֹא בְחַפְצָם,⁵ אֲלֵא מִנְהַג שְׁנִקְבַּע
בְּהֵן וְטַבַּע⁶ שְׁנִטְבַּע בְּהֵן. טַבַּע הָאֵשׁ - חֵם וְיָבֵשׁ, וְהוּא
קָל מִפְּלִם. וְהָרוּחַ - חֵם וְלֹחַ. וְהַמַּיִם - קָרִים וְלֹחִים.
וְהָאָרֶץ - יָבֵשָׁה וְקָרָה, וְהִיא כְּבֹדָה מִפְּלִם, וְהַמַּיִם
קְלִים מִמְּנֵה, לְפִיכָף נִמְצְאִים לְמַעַלָּה עַל הָאָרֶץ.
וְהָרוּחַ קָל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָף הוּא מְרַחֵף עַל-פְּנֵי
הַמַּיִם. וְהָאֵשׁ קָל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם יְסוּדוֹת לְכָל
גּוֹפִים שֶׁפְּתַח הַרְקִיעַ, יִמְצָא כָּל גּוֹף וְגוֹף מֵאֲדָם
וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמְחָה וּמִתְכַתֵּן וְאֶבֶן, גִּלְמוֹ
מִחֶבֶר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעֶפֶר. וְאֲרַבְעָתָן יִתְעַרְבוּ
בְּיַחַד, וְיִשְׁתַּנוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעַת הָעָרוּב, עַד שִׁימְצָא
הַמְּחַבֵּר מֵאֲרַבְעָתָן אִינוֹ דוֹמָה לְאֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁהוּא
לְבַדּוֹ. וְאִין בְּמַעְרַב מֵהֶן אֶפְלוֹ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ
בְּפְנֵי עֲצָמוֹ אוֹ מַיִם בְּפְנֵי עֲצָמָן אוֹ אָרֶץ בְּפְנֵי עֲצָמָה
אוֹ רוּחַ בְּפְנֵי עֲצָמָה, אֲלֵא הַכֹּל נִשְׁתַּנוּ וְנַעֲשׂוּ גּוֹף
אֶחָד. וְכָל גּוֹף וְגוֹף הַמְּחַבֵּר מֵאֲרַבְעָתָן, יִמְצָא בּוֹ קָר
וְחֵם, לֹחַ וְיָבֵשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים, שִׁיחִיָּה
בְּהֵם חֲזָקָה⁸ מִיְסוּד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בְּעַלֵּי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָף
יִרְאֶה בְּהֵם הַחֵם יָתֵר. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוֹפִין שִׁיחִיָּה בְּהֵן
חֲזָקָה מִיְסוּד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָף יִרְאֶה בְּהֵם
הַיָּבֵשׁ הַרְבֵּה. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוֹפִין, שִׁיחִיָּה בְּהֵם חֲזָקָה
מִיְסוּד הַמַּיִם, לְפִיכָף יִרְאֶה בְּהֵם הַלֹּחַ יָתֵר. וְעַל הַדָּרֶךְ
הַזֶּה יִמְצָא גּוֹף חֵם יָתֵר מִגּוֹף אַחֵר חֵם, וְגוֹף יָבֵשׁ יָתֵר
מִגּוֹף אַחֵר יָבֵשׁ; וְכֵן יִמְצָאוּ גּוֹפִים, שִׁיחִיָּה בְּהֵן הַקָּר
בְּלֶבֶד, וְגוֹפִים יִרְאֶה בְּהֵן הַלֹּחַ בְּלֶבֶד, וְגוֹפִים יִרְאֶה
בְּהֵן הַקָּר וְהַיָּבֵשׁ כְּאֶחָד בְּשׂוּה, אוֹ הַקָּר וְהַלֹּחַ כְּאֶחָד
בְּשׂוּה, אוֹ הַחֵם וְהַיָּבֵשׁ כְּאֶחָד בְּשׂוּה, אוֹ הַחֵם וְהַלֹּחַ
כְּאֶחָד בְּשׂוּה - לְפִי רֵב הַיְסוּד שִׁחִיָּה בְּעַקֵּר הַתְּעַרְבָת,
יִרְאֶה מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיְסוּד וְטַבַּעוֹ בְּגוֹף הַמְּעַרְבֵב.

(3) ממרכז הארץ. דבר כדורי, כל נקודה שבו - הוא מרכזו.
(4) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע - הוא המטה
שאינ למטה הימנו. (5) כהילוך הכוכבים והגלגלים שהם
בעלי דעה ורצון. (6) תכונה וסגולה תולדתית שאין בה
רצון. (7) על ידי הערוב נשתנו היסודות כל כך עד שאינם
ניכרים עוד. (8) תוקף, חלק יותר גדול.

ג. וְכָל הַמְּחַבֵּר מֵאֲרַבְעָה יְסוּדוֹת אֵלוֹ הוּא נִפְרָד
בְּסוּף: יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֶחָדִים, וְיֵשׁ
שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכָל שְׁנַתְחַבֵּר מֵהֶם,
אִי אֶפְשֵׁר שְׂלֵא יִפְרָד לָהֶן. אֲפִלוּ הַזָּהָב וְהָאֲדָם⁹ אִי
אֶפְשֵׁר שְׂלֵא יִפְסֵד וְיִחַזֵּר לְיְסוּדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ
לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמַיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לְאָרֶץ.

(9) שהם חמרים קשים ביותר. אודם - אחת מאבני החושן.

(18) כלומר: חומר שפל-ערך, שאינו מגיע למדרגת חומר
הגלגלים. (19) במדבר-רובה, יד. אלה הם ארבעת היסודות
הטבעיים: אש, רוח, מים, עפר (ארמ"ע), שמהם הורכב
העולם השפל וכל אשר בו, ונקרא על כן: עולם היסודות.
(20) כמו: מחולקים.

1 יא. אַרְבַּעַה גּוֹפּוֹת הָאֵלוֹ אֵינָם בְּעַלֵּי נֶפֶשׁ וְאֵינָם
2 יוֹדְעִים וְלֹא מְפִירִים, אֲלֵא כְּגוֹפִים מֵתִים²¹. וְיֵשׁ לְכָל
3 אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מִנְהַג²², שְׂאִינוֹ יוֹדְעוֹ, וְלֹא מְשִׁיגוֹ,
4 וְאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁנוֹתוֹ. וְזֶה שְׂאֵמֵר דָּוָד: "הֲלֵלוּ אֵת ה'
5 מִן הָאָרֶץ תִּפְנִינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד שְׁלֵג
6 וְקִיטוּר"²³, וּבְאוֹר עֲנִין הַדְּבָרִים: הֲלֵלוּהוּ כְּבִי-אֲדָם,
7 מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בְּאֵשׁ וּבְבָרָד וּבְשָׁאָר בְּרוּאִים
8 שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הַרְקִיעַ, שְׂגוֹבְרֵתֶם תְּמִיד נִפְתָּר
9 לְקִטְוֹן וּלְגִדּוֹל²⁴.

(21) להם אין תנועה סיבובית כמו גלגלים, אלא המנוחה היא
מנהגם וטבעם: ואם יכריחם איזה כח חיצוני לעזוב מקום
מנוחתם ולהתנועע, אזי בסור הכח המכריח, ישובו תיכף
בקו ישר למקומם. למשל: אבן שהיא מיסוד העפר, כשהיא
נזרקת למעלה, תשוב תיכף למטה ליסודה, עפר הארץ. וכן
שאר היסודות - וזה אות שאין בהם רוח חיים (מו"נ ח"ב, וכן
אמרו חז"ל (בראשית-רבה פ"ב): "והארץ היתה תהו
ובהו" - ישבה לה הארץ תהוה ובוהה, שוממת ודואגת על
רוע מזלה, ואמרה: "העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת,
העליונים חיים והתחתונים מתים". (22) טבע המיוחד לו,
סגולה. (23) אם גופים מתים הם, איך יהללוהו, הרי לא
המתים יהללו יי"ה? (24) בני אדם יהללוהו כשיראו
גבורותיו בברואים ובכל תופעות הטבע.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ח

פְּרָק רְבִיעִי

1 כל הנבראים למטה מן הרקיע מורכבים מארבעת
היסודות; נפש האדם וצורתו; מה בין מעשה בראשית
למעשה מרכבה.

10 א. אַרְבַּעַה גּוֹפִים הֲלָלוּ, שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְאָרֶץ,
11 הֵם יְסוּדוֹת כָּל הַנְּבִרָאִים לְמַטָּה מִן הַרְקִיעַ. וְכָל
12 שִׁיחִיָּה מֵאֲדָם וּמִבְּהֵמָה וְעוֹף וְרִמָּשׁ וְדָג וְצִמְחָה
13 וּמִתְכַתֵּן וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, וְשָׂאָר אֲבָנֵי בִנְיָן,
14 וְהָרִים וְגוֹשֵׁי עֶפֶר - הַכֹּל גִּלְמוֹן מִחֶבֶר מֵאֲרַבְעָה
15 יְסוּדוֹת הֲלָלוּ. נִמְצָאוּ כָּל הַגּוֹפִים שְׁלֵמֵטָה מִן
16 הַרְקִיעַ, חוּץ מֵאֲרַבְעָה² יְסוּדוֹת הָאֵלוֹ, מִחֶבֶרִים
17 מִגִּלְמוֹ וְצוּרָה, וְגִלְמוֹ שְׁלֵהֶם מִחֶבֶר מֵאֲרַבְעָה יְסוּדוֹת
18 הָאֵלוֹ. אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאֲרַבְעָה הַיְסוּדוֹת אִינוֹ מִחֶבֶר
19 אֲלֵא מִגִּלְמוֹ וְצוּרָה בְּלֶבֶד.

(2) הריטב"א בפירושו לארבעה פרקים אלה אומר: "כל
הגופים" - לאו דווקא, שהרי יש גופים המורכבים רק משני
יסודות, כגון: עשן, מורכב רק מאש ועפר; אבק - מעפר
ורוח; אש - ממים ורוח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) תבונת אדם. (21) כגון: גולם הגלגלים.
 22) המלאכים, הצורות הנפרדות. (23) דרך השאלה.
 כלומר: בכח השכל והבינה שבליבו משיג האדם את
 הצורות הבלתי נראות לעין הפשוטה, עין הבשר.
 ח. נפש כל בשר היא צורתו²⁴ שנתן לו האל; 36
 והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת
 האדם השלם בדעתו. ועל צורה זו נאמר בתורה: 37
 "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"²⁵, כלומר, שתהיה 38
 לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גלם, 39
 כמו המלאכים, שהם צורה בלא גלם, עד שידמה 40
 להן. ואינו אומר²⁶ על צורה זו הנפרדת לעינים, 41
 שהיא הפה והחוטם והלסתות ושאר רשם הגוף, שזו 42
 'תאר' שמה; ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, 43
 שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומתהרהר; אלא 44
 הדעת, שהיא צורת הנפש²⁷, ובצורת הנפש הכתוב 45
 מדבר: "בצלמנו כדמותנו". ופעמים רבות תקרא 46
 זאת הצורה נפש ורוח²⁸. ולפיכך צריך להזהר 47
 בשמותן, שלא יטעה אדם בהן, וכל שם ושם ילמד 48
 מענינו²⁹. 49
 50

24) שבה הוא נבדל מסוג ה"צומח". (25) הרוחניים.
 כלומר: ניתן בו בינה ודעת להשיג דברים מופשטים, וירמה
 לנו, יושבי מרום (מורה נבוכים חלק א, א).
 26) "בצלמנו". (27) החיונית. (28) כגון: גם בלא דעת
 נפש לא טוב (משלי יט, ב); והרוח תשוב אל האלוקים
 (קהלת יב, ז). (29) כי לפעמים תבאנה "נפש ורוח" כמובן
 הנפש החיונית היורדת היא למטה (קהלת ג, כא), לפיכך
 מזהיר רבינו להיזהר בשמות אלה שלא לערבם ולא לטעות
 בהם, אלא ללמד מענינם: מתוך הנושא הנידון תוגדר
 מהותם.

ט. אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות פדי 51
 שתפרד להם, ואינה מפח הנשמה³⁰ עד שתהא 52
 צריכה לנשמה, כמו שהנשמה צריכה לגוף; אלא 53
 מאת ה' מן השמים היא. לפיכך נשפרד הגלם, 54
 שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה³¹, מפני 55
 שאינה מצויה אלא עם הגוף, וצריכה לגוף בכל 56
 מעשיה - לא תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה 57
 צריכה לנשמה במעשיה, אלא יודעת ומשגת הדעות 58
 הפרודות מן הגלמים, ויודעת בורא הכל ועומדת 59
 לעולם ולעולמי עולמים. הוא שאמר שלמה 60
 בהכמתו: "וישב העפר על הארץ פשהיה, והרוח 61
 תשוב אל האלהים אשר נתנה". 62

30) היא הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר
 נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר:
 הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה,
 הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא
 עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלויה
 לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות

ד. הואיל וכל הנפסד יפרד ליסודות אלו - למה 1
 נאמר לאדם: "ואל עפר תשוב"? לפי שרב בנינו 2
 מן העפר. ולא כל הנפסד נפשיפסד מיד יחזר 3
 לארבעה היסודות, אלא יפסד ויחזר לדבר אחר, 4
 ודבר אחר לדבר אחר¹⁰, וסוף הדברים יחזר 5
 ליסודות; ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה¹¹. 6

10) פושטים צורה ולובשים צורה אחרת. (11) סובכים
 וחוזרים וסובכים במעגל אין קץ, חלילה - תואר הפועל
 משורש חלל, אחי חול; ומזה השם: מחול - רקידה במעגל.
 ה. ארבעה יסודות האלו משתנים זה לזה תמיד בכל 7
 יום ובכל שעה, מקצתן, לא כל גופן. פיצר? מקצת 8
 הארץ הקרובה מן המים משתנית ומתפוררת¹² 9
 ונעשית מים. וכן מקצת המים הסמוכים לרוח 10
 משתנין ומתמססין¹³ והיון רוח. וכן הרוח, מקצתו 11
 הסמוף לאש משתנה ומתחולל¹⁴ ונעשה אש. וכן 12
 האש, מקצתה הסמוף לרוח מתחולל, משתנה 13
 ומתפנס¹⁵ ונעשה רוח. וכן הרוח, מקצתו הסמוף 14
 למים משתנה ומתפנס¹⁶ ונעשה מים. וכן המים¹⁷, 15
 מקצתו הסמוף לארץ משתנה ומתפנס ונעשה ארץ. 16
 ושנוי זה - מעט מעט, ולפי ארץ הימים. ואין כל 17
 היסוד משתנה, עד שיעשה כל המים רוח או כל 18
 הרוח אש, שאי אפשר שיבטל אחד מן היסודות 19
 הארבעה; אלא מקצת ישתנה מאש לרוח, ומקצת 20
 ישתנה מרוח לאש, וכן בין כל אחד וחברו ימצא 21
 השנוי בין ארבעתן, וחוזרות חלילה לעולם. 22

12) מלשון הכתוב: פור התפוררה ארץ (ישעיה כד, יט).
 13) מתנדרים ונעשים רוח. מלשון; ימאסו כמו מים (תהלים
 נח, ח). (14) מלשון: סע מתחולל (ירמיה כג, יט).
 15) מתכווץ ומצטמצם. (16) מלשון: כונס כנר מי הים
 (תהלים לג, ז). (17) יסוד המים.

ו. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל¹⁸, ומסביבתו 23
 יתחברו ארבעתן ויהיה מהן שאר גלמי בני-אדם 24
 ונפש חיה, צמח ואבן ומתכת. והאל נותן לכל גלם 25
 וגלם צורה ראויה לו, על-ידי מלאך העשירי, שהיא 26
 הצורה הנקראת 'אישים'¹⁹. 27

18) על ידי סיבוב הגלגלים והשפעתם מתמזגים היסודות,
 ומהם מתהווים כל יצורי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר.
 19) כמבואר למעלה (פרק ב, הלכה ז).

ז. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה או צורה 28
 בלא גלם, אלא לב האדם²⁰ הוא שמחלק גוף 29
 הנמצא בדעתו, ויודע שהוא מחבר מגלם וצורה; 30
 ויודע שיש שם גופים שגלמם מחבר מארבעת 31
 היסודות, וגופים שגלמם פשוט ואינו מחבר רק 32
 מגלם אחד²¹. והצורות שאין להם גלם²² אינן נראין 33
 לעין, אלא פעין הלב²³ הן ידועין, כמו שידענו אדון 34
 הכל בלא ראיית עין. 35

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ג תשרי - ספר המדע - הלכות יסודי התורה רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירושו למשנה, סנהדרין פרק י'. (39) הגלגלים.
(40) המלאכים.

יג. וְעֵינַי אֲרַבְעָה פְּרָקִים אֱלוֹ שֶׁבַחְמֵשׁ מְצוֹת
הָאֱלוֹהִים,⁴¹ הֵם שְׁחַכְמִים הָרְאוּשׁוּנִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ
'פְּרָדִס'⁴², כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ: אֲרַבְעָה נִכְנְסוּ לְפְרָדִס⁴³;
וְאֶהְיֶה-עַל-פִּי שְׂגֹדְלֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים
הֵיוּ, לֹא כָלָם הָיָה כֵהֵן פֶּחַ לִידַע וְלִהְשִׁיג פֶּל הַדְּבָרִים
עַל בְּרִיָּן⁴⁴. וְאֲנִי אוֹמֵר, שְׂאִין רְאוּי לְטַיִל בְּפְרָדִס,
אֲלֹא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרִסוֹ לַחֵם וּבִשָּׁר; וְלַחֵם וּבִשָּׁר⁴⁵
הוּא - לִידַע הָאָסוּר וְהַמְּתָר, וְכִיּוֹצֵא כֵהֵם מִשְׂאֵר
הַמְצוֹת. וְאֶהְיֶה-עַל-פִּי שְׂדֵבְרִים אֱלוֹ 'דְּבַר קִטָּן' קָרְאוּ
אוֹתָן חֲכָמִים, שֶׁהָרִי אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁶: דְּבַר גְּדוֹל -
מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה, וְדְבַר קִטָּן - הַיּוֹת⁴⁷ דְּאֲבֵי וְרָבָא;
אֶהְיֶה-עַל-פִּי-כֵן רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן, שֶׁהֵן מְנַשְׁבִּין
דַּעְתוֹ⁴⁸ שֶׁל אָדָם תַּחֲלָה; וְעוֹד, שֶׁהֵם הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה
שֶׁהַשְּׂפִיעַ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִישׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה,
כְּדֵי לְנַחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֶפְשָׁר שִׁדְעֵם הַפֶּל,
קִטָּן וְגְדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בְּעַל לֵב רַחֵב וּבְעַל לֵב
קָצֵר.

(41) לידע שיש שם אלוהים; (ב) שאתה הוא ואין זולתו;
(ג) לייחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו. (42) גן נחמד,
כינוי הוא לגן שמים, גן של המסתורין האלוהי. ויודעי ח"ן,
המה בעלי המסתורין וה"מקובלים" בדורות הבאים, מצאו
בו מקום להתגדר בו; וגם מצאו בו נוסטריקון נאה מתאים
לשיטתם: פשט, רמז, דרוש, סוד. (43) (חגיגה יד:); נכנסו
לטייל בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה-
מרכבה ובמעשה-בראשית. (44) וכולם ניוזקו חוץ מאחד.
(45) וכן אמרו חז"ל: כל משען לחם (ישעיה ג, ב) - אלו
בעלי תלמוד (חגיגה יד). כמו כן אמרו: דברי תורה - כל
ההוגה בהם טועם טעם בשר (עירובין כא:). (46) (סוכה
כח:). (47) השקלא-וטריא בתלמוד; הקושיות והאיבעיות
שאביי ורבא עסקו בהם. ולמה נקרא "דבר קטן"? כי ביחס
למעשה-מרכבה שנושאו הוא הקדוש-ברוך-הוא בכבודו
ובעצמו, עוסק התלמוד במצוות ה' ומשפטיו. (48) וכן
אמרו חז"ל על התנאים, שהם "מיישבי העולם" (סוטה
כב:).

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) שכל בית ישראל מצווים על קידוש השם; מתי לעבור
ולא להיהרג, ומהו חילול ה'.

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל² מְצוּיִן עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם הַגְּדוֹל
הַזֶּה, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
וּמִזְהָרִין שְׂלֵא לְחַלְלוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת
שֵׁם קְדוֹשִׁי". כִּי־עַד? כִּי־עַד עוֹבֵד פּוֹכְכִים וְיֹאנְסִים
אֶת יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּר עַל אַחַת מִכָּל מְצוֹת הָאֱמוּרוֹת
בְּתוֹרָה אוֹ יִהְרְגוּ - יַעֲבֵר וְאֵל יִהְרַג, שְׁנֹאֲמַר

האדם (עיין בפירושו למשנה, סנהדרין פרק י'). (31) היא
הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר נשמת
רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר: הנשמה
ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה, הנפש
החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא עימו -
אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלויה לא בגוף
ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות האדם (עיין
בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י').

1. כָּל הַדְּבָרִים הָאֱלוֹ שְׂדֵבְרֵנוּ בְּעֵינֵינוּ זֶה, כְּמוֹ מְדַלְיָת³²
2. הֵם וְדְבָרִים עֲמָקִים הֵם; אֲבָל אֵינָם פְּעֻנֵין עֲמָק פְּרָק
3. רְאוּשׁוֹן וְשִׁנְיָ³³. וּבְאֹר כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים שְׂפָפְרָק
4. שְׂלִישִׁי וְרִבְעִי, הוּא הַנְּקָרָא 'מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית'³⁴. וְכָף
5. צוּו הַחֲכָמִים הָרְאוּשׁוּנִים³⁵ - שְׂאִין דּוֹרְשִׁין גַּם
6. בְּדְבָרִים הָאֱלוֹ בְּרָבִים, אֲלֹא לְאָדָם אֶחָד מוֹדִיעִין
7. דְּבָרִים אֱלוֹ וְנִמְלָמְדִין אוֹתָן.

(32) מעט מזעיר, כטיפת מים הנופלת מדלי מלא, כלומר:
מעט מזעיר הם לעומת כל מה שיש לדבר בעניין נשגב זה.
(33) העוסקים במעשה מרכבה. (34) תורת הטבע ורזי
היצירה המוצעת בצורת "ראשי פרקים" בפרשה הראשונה
של ספר "בראשית". (35) (חגיגה יא:).

8. יֵא. וּמָה בֵּין עֵינֵינוּ מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה לְעֵינֵינוּ מַעֲשֵׂה
9. בְּרֵאשִׁית? שְׂעֵנֵינוּ מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה, אֲפֹלֵי לְאֶחָד אִין
10. דּוֹרְשִׁים בּוֹ, אֲלֹא-אֵם-כֵּן הָיָה חָכֵם וּמְבִין מְדַעְתּוֹ,
11. מוֹסְרִין לוֹ רְאוּשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעֵינֵינוּ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית
12. מְלַמְדִין אוֹתוֹ לִיחִיד אֶהְיֶה-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מְבִין אוֹתוֹ
13. מְדַעְתּוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל מָה שְׂיִכּוֹל לִידַע
14. מְדְבָרִים אֱלוֹ. וְלָמָּה אִין מְלַמְדִין אוֹתוֹ לְרָבִים? לְפִי
15. שְׂאִין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רַחְבָּה לְהִשְׁיג פְּרוּשׁ
16. וּבְאֹר כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִיָּן³⁶.

(36) לפיכך מלמדים אותם רק ליחיד סגולה זכי לב וגדולי
מחשבה.

17. יב. בְּזִמְן שְׂאָדָם מְתַבּוֹנֵן בְּדְבָרִים הָאֱלוֹ, וּמְכִיר כָּל
18. הַבְּרוּאִים מִמְּלֶאכֶה וְגִלְגַּל וְאָדָם כִּיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִרְאֶה
19. חֲקָמְתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל
20. הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אֵהְיֶה לְמָקוֹם, וְתִצְמָא נִפְשׁוֹ
21. וְיִכְמֶה³⁷ בְּשָׂרוֹ לְאֵהֵב הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא³⁸, וְיִירָא
22. וְיִפְחַד מִשְׂפִּלוֹתוֹ וְדָלוֹתוֹ וְקָלוֹתוֹ, כִּי־שִׁיעֲרִיף עֲצָמוֹ
23. לְאֶחָד מִהַגּוֹפּוֹת הַקְדוּשִׁים הַגְּדוֹלִים³⁹; וְכָל-שֶׁבֶן
24. לְאַחַת מִהַצּוּרוֹת הַשְּׂהָרוֹת, הַנּוֹפְרֹדוֹת מִן הַגְּלָמִים,
25. שְׂלֵא נִתְחַבְּרוּ בְּגִלְמֵם כָּלֵל⁴⁰; וְיִמְצָא עֲצָמוֹ שְׂהוּא
26. כְּכִלֵּי מְלֵא בּוּשָׂה וּכְלָמָה, רִיק וְחֶסֶר.

(37) ישתוקק תשוקה גדולה, מלשון: כְּמָה לך בשרי (תהלים
סג, ב). (38) ואהבתו לאלוהים תאלצהו להיות "משכיל
דורש אלוהים", כדי להכירו לדעת יותר ויותר; ועל ידי זה
ישתלם במעלת המידות ובמעלות השכליות - והיא תכלית
הנרצה העליונה של אדם להגיע בזה לחיי נצחיים (עיין

22 ד. כֹּל מִי שֶׁנֶאֱמַר בוֹ: יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרַג! וְנִהְרַג וְלֹא
 23 עֲבָר - הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. וְכֹל מִי שֶׁנֶאֱמַר בוֹ:
 24 יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר! וְנִהְרַג וְלֹא עֲבָר - הָרִי זֶה קָדֵשׁ אֶת
 25 הַשָּׁם; וְאִם הָיָה בְּעִשְׂרֵה מִיִּשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה קָדֵשׁ
 26 אֶת הַשָּׁם בְּרַבִּים, כְּדִנְיָאֵל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה,
 27 וְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיּוֹ¹². וְאֵלֹהֵי הַן הַרוּגֵי מַלְכוּת, שְׁאִין
 28 מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן¹³, וְעֲלִיָּהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עֲלִיָּהֶן הִרְגָנוּ
 29 כָּל הַיּוֹם"¹⁴, נִחְשְׁבָנוּ כְּצֶאֱנָן טַבְחָה"¹⁵; וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר:
 30 "אֲסַפּוּ לִי חֲסִידֵי, כְּרַתִּי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". וְכֹל מִי
 31 שֶׁנֶאֱמַר בוֹ: יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר! וְעֲבָר וְלֹא נִהְרַג - הָרִי
 32 זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשָּׁם; וְאִם הָיָה בְּעִשְׂרֵה מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי
 33 זֶה חֲלָל אֶת הַשָּׁם בְּרַבִּים, וּבְטָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא
 34 קְדוּשַׁת הַשָּׁם, וְעֲבָר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא חֲלוּל
 35 הַשָּׁם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, מְפָגֵי שְׁעֶבֶר בְּאַנְס, אֵין מְלַקִּין
 36 אוֹתוֹ; וְאֵין צָרִיף לֹאמַר שְׁאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית-דִין,
 37 אֲפֵלוּ הָרַג בְּאַנְס; שְׁאִין מְלַקִּין וּמְמִיתִין אֲלָא לְעוֹבֵר
 38 בְּרִצּוֹנוֹ, וּבְעֵדִים וְהִתְרָאָה, שֶׁנֶאֱמַר בְּנוֹתָן מִזְרַעוֹ
 39 לְמַלְךְ: "וְנִתְתָּ¹⁶ אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא"; מְפִי
 40 הַשְּׂמוּעָה¹⁷ לְמַדוֹ: 'הוּא'¹⁸ - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג,
 41 וְלֹא מְטָעָה; וְיָמָּה אִם עֹבֵדֵת פּוֹכְבִים, שֶׁהִיא חֲמוּרָה
 42 מִן הַחֵל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאַנְס אֵינוֹ חַיֵּב כְּרַת¹⁹, וְאֵין
 43 צָרִיף לֹאמַר מִיתָת בֵּין-דִין²⁰ - קַל-וְחֹמֶר לְשֶׁאֶר מִצְוֹת
 44 הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה; וּבְעֵרִיּוֹת הוּא אוֹמַר: "וְלִנְעָרָה לֹא
 45 תַעֲשֶׂה דָבָר"²¹. אֲבָל²² אִם כָּוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִכְרַח
 46 מִתַּחַת יַד הַמֶּלֶךְ הַרְשָׁע, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - הֵנָּה הוּא
 47 כְּכֹלֵב שָׁב עַל קְאוּ²³, וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵד עֹבֵדֵת
 48 פּוֹכְבִים כְּמִזִּיד²⁴, וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיִוֹרֵד
 49 לְמַדְרַגָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהֶנָם.

(12) בבבא-בתרא י', ב. (13) כמו שאמרו חז"ל: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (שם).
 (14) גיטין נו, ב. (15) אלו רבי עקיבא וחבריו שמסרו עצמם לשחיטה על דברי תורה (סנהדרין ק"י). (16) נוסח זה היה גם בספר "היד החזקה" שלפני בעל "מעשה וקח". וברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: "ונתתי את פני באיש ההוא" - ותמוה הוא, שהרי אין פסוק כזה נזכר כלל בנותן מזרעו למולך. (17) כל דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני, ויש לו גם אסמכתא בקרא, קוראו רבינו: "מפי השמועה", מה-שאין-כן "קבלה" שאין לו אסמכתא בקרא ("יד מלאכי").
 (18) "ההוא" - משמע, כשהאיש העובר את העבירה הוא בהוויתו, כמו שהוא: בדעתו ובהכרתו הברורה, והמעשה שהוא מוציא אל הפועל נעשה ברצונו והסכמתו - להוציא את השוגג מאליו, או את המוטעה על-ידי אחרים. וכן להוציא את האנוס שעושה מתוך הכרח שמכריחים אותו ולא ברצונו ('תורת כהנים' קדושים. זבחים קח:).
 (19) כשעבדוהו במזיד, אבל בלי עדים והתראה. (20) בעדים והתראה. (21) כי אנוסה היא, כמו שמפרש הפסוק והולך: "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה", ואונס רחמנא פטריה (ע"ו נד.). (22) בכתב-יד ברלין, וכן

1 בְּמִצְוֹת: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם" - וְחֵי
 2 בָּהֶם, וְלֹא שְׂיָמוּת בָּהֶם⁴. וְאִם מֵת וְלֹא עֲבָר - הָרִי
 3 זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ⁵.

(2) לרבות גם נשים, שגם הן מצוות על קידוש השם, כמבואר במסכת סנהדרין (עד, ב.). (3) למסור את הנפש על תורת ה' ודתו, שעל-ידי-זה מתקדש שמו יתעלה ('תורת כהנים', אמור). וכדאי להביא בזה דברי רבינו על מצות "קידוש השם" (ספר המצוות, ט): כשגזר נבוכדנצר הרשע להשתחוות לצלם. כמסופר בספר דניאל, השתחוו לו כל המון בית ישראל ולא היה שם ביניהם מקדש שם שמים, כי פחדו לנפשם והעטו חרפה על כל ישראל. עד שבאו דניאל, חנניה, מישאל ועזריה וקידשו שם שמים ברבים, והסירו את החרפה מעל עמם. ונתקיימו אז דברי ישעיה הנביא, שאמר: לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו... יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג.). (4) יומא פה, ב. (5) חייב ליתן את הדין על שמסר נפשו חינם. רבינו סובר: "יעבור ואל ייהרג" שאמרו רבותינו, פירושו - מחויב לעבור, כדי שלא ייהרג. אבל רבים מגדולי הראשונים חולקים עליו בזה, וסבורים שאם נהרג ולא עבר - צדקה תיחשב לו, ולדעתם "יעבור ולא ייהרג" רשות היא ולא חובה (עיין עבודה זרה כז, ב ב'תוספות' דיבור-המתחיל יכול אפילו).

4 ב. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁאֶר מִצְוֹת, חוּץ
 5 מִעֹבֵדֵת פּוֹכְבִים וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְכַת דָּמִים. אֲבָל
 6 שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלוֹ, אִם יֹאמַר לוֹ: עֲבָר עַל אַחַת מֵהֶן
 7 אוֹ תִהְרַג! - יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים?⁷
 8 בְּזִמְן שֶׁהָעוֹבֵד פּוֹכְבִים מִתְּפֹנֵן לְהִנָּאת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן
 9 שְׁאֲנוֹס לְבָנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשִׁבְתָּ אוֹ לְבִשָּׁל לוֹ תַבְשִׁילוֹ,⁸
 10 אוֹ אָנוֹס אִשָּׁה⁸ לְבַעֲלָהּ וּכְיוֹצֵא כְּזֶה. אֲבָל אִם נִתְּפֹנֵן
 11 לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בְּלִבָּד - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין
 12 עֲצָמוֹ וְאֵין שָׁם עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל⁹, יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרַג;
 13 וְאִם אָנוֹס לְהַעֲבִירוֹ בְּעִשְׂרֵה מִיִּשְׂרָאֵל - יִהְרַג וְאֵל
 14 יַעֲבֹר, וְאֲפֵלוּ לֹא נִתְּפֹנֵן לְהַעֲבִירוֹ אֲלָא עַל מִצְוָה
 15 מִשְׁאֵר מִצְוֹת בְּלִבָּד.

(6) שיעבור ולא ייהרג. (7) שיש לחלק בין שלוש עבירות אלו לשאר העבירות שבתורה. (8) באשה פנויה ידובר פה, כי אשת איש בכלל "גילוי ערויות" היא. (9) כי אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם (סנהדרין עד, ב.).

16 ג. וְכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ¹⁰ - שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַגְּזֵרָה¹¹;
 17 אֲבָל בְּשַׁעַת הַגְּזֵרָה, וְהוּא שְׂעֵמֵד מְלַךְ רָשָׁע
 18 נִנְכּוֹבִיןִצַּר וְחִבְרִיּוֹ, וְיִגְזֹר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבִטּוֹל
 19 דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת - יִהְרַג וְאֵל יַעֲבֹר, אֲפֵלוּ
 20 עַל אַחַת מִשְׁאֵר מִצְוֹת, בֵּין נְאָנוֹס בְּתוֹךְ עֲשֶׂרָה, בֵּין
 21 נְאָנוֹס בֵּינוֹ לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים.

(10) שיש לחלק בין עבירה לעבירה, ובין עשרה ופחות מעשרה. (11) רדיפות וגזירות דתיות (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המינים, ואין מתרפאים מהם, אפילו לחיי שעה. מעשה בבן-דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל. ואמר לו: רבי ישמעאל אחי, הנח לו ואירפא ממנו ואני אביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר (וחי בהם) – ולא שימות בהם). ולא הפסיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך, בן-דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך וכו'. (35) שהרי איש לא אנסו לך. ואם מחמת חליו – מי יערוב לו שתהיה לו לרפואה? ואולי יירפא גם בלעדיה. ולפיכך אין זה דומה לאנוס, שנאמר למעלה (ה"ד) שאין עונשים אותו – כי שם אונס ודאי (מעשה רוקח).

20 ז. ומנין שאפלו במקום ספנת נפשות אין עוברין
21 על אחת משלש עברות אלו? שנאמר: "וְאֶהְבֶּתְךָ אֶת
22 ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ" -
23 אפלו הוא נוטל את נפשך. והריגת נפש מישראל
24 לרפאת נפש אחרת, או להציל אדם מיד אנס³⁶ -
25 דבר שהדעת נוטה לו³⁷ הוא, שאין מאבדין נפש
26 מפגי נפש³⁸. ועצירות הוקשו לנפשות, שנאמר: "כִּי
27 כְּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נִפְשׁוֹ, כֵּן הַדָּבָר
28 הַזֶּה."

(36) איש זרוע, חמסן. (37) השכל הישר מחייב זאת. (38) כמו שאמרו חכמינו (פסחים כה:): מה חזית דרמא דיך סומק טפי – למה תראה דמך יותר אדום מדם אחרים, וחיך יותר יקרים מחיי אחרים, אולי להיפך?! ורש"י ז"ל מפרש שם: פיקוח נפש דוחה אמנם כל עבירות שבתורה, מפני חובת נפשו של איש ישראל, אבל במקום שסוף סוף תאבד נפש מישראל, והעבירה תהיה עשויה – אין שם דין של "פיקוח נפש", כי מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, אולי להיפך?

29 ח. במה דברים אמורים, שאין מתרפאין בשאר
30 אסורים אלא במקום ספנה? בזמן שהן דרף
31 הנאתן³⁹, כגון שמאכילין את החולה שקצים
32 ורמשים או חמץ בפסח, או שמאכילין אותו
33 ביום-ההפגורים. אבל שלא דרף הנאתן, כגון
34 שעושין לו רטיה⁴⁰ או מלוגמא⁴¹ מחמץ או מערלה;
35 או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מערב עם
36 אסורי מאכל, שהרי אין בהן הנאה לתך - הרי זה
37 מתר, ואפלו שלא במקום ספנה⁴²; חוץ מפלאי
38 הפגרם ובשר בחלב, שהן אסורין אפלו שלא דרף
39 הנאתן⁴³; לפיכך אין מתרפאין מהן אפלו שלא דרף
40 הנאתן, אלא במקום ספנה.

(39) כל האסורים שבתורה שנאמרו בלשון אכילה, כגון איסור אכילת חזיר, שכתוב בו: ומבשרם לא תאכלו (ויקרא יא, ח), אין לוקים עליהם אלא כשאוכלים אותם דרך אכילתם, וזהו דרך הנאתם: אבל איסורים שלא נזכרה בהם לשון אכילה, כגון: בשר בחלב וכלאי הכרם – אסורים בין דרך הנאתם ובין שלא כדרך הנאתם, ומתרפאים בהם רק

באוקספורד, חסרה כל הפסקה הזאת, ולכן היקפונה בסוגריים. אולם מעין זה נמצא ב"אגרת השמד" להרמב"ם. (23) מלשון הכתוב (משלי כו, יא). (24) כי מה שהיה תחילה באנוס, נעשה לבסוף ברצון (כתובות נא, ב. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנז, ס"ק כ).

1 ה. נשים שאמרו להם עובדי להם כוכבים: תנו לנו אחת
2 מִן מִן וְנִטְמָא אוֹתָהּ, וְאִם לֹא, נִטְמָא אֶת פְּלִקְךָ! -
3 יִטְמָאוּ כָלְךָ, וְאִל יִמְסְרוּ לָהֶם נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל²⁵.
4 וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כוֹכְבִּים: תְּנוּ לָנוּ אַחַד
5 מִמֶּם וְנִהְרְגָנוּ, וְאִם לֹא, נִהְרַג פְּלִקְךָ! - יְהַרְגוּ כָלְךָ,
6 וְאִל יִמְסְרוּ לָהֶם נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יִתְדוּהוּ²⁶
7 לָהֶם וְאָמְרוּ: תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, או נִהְרַג אֶת פְּלִקְךָ! -
8 אִם הִיָּה מַחִיב מִיתָה כְּשֶׁבַע בֶּן-בְּכֻרִי²⁷, יִתְנוּ אוֹתוֹ
9 לָהֶם, וְאִין מוֹרִין לָהֶם כֵּן לְכַתְּחֵלָה²⁸; וְאִם אֵינּוּ חַיִּב
10 מִיתָה - יְהַרְגוּ כָלְךָ, וְאִל יִמְסְרוּ לָהֶם נִפְשׁ אַחַת
11 מִיִּשְׂרָאֵל.

(25) לפי שאין דוחים נפש מפני נפש (תרומות פ"ח, מ"ב. ירושלמי, שם ה"ד). (26) שנקבו בשמו של אחד מהם, ודרשו כי ימסרוהו לידם. (27) שנתחייב מיתה על שמרד במלכות (שמואל-ב, פרק כ). (28) שאין זו ממידת חסידים, כמסופר (ירושלמי, תרומות פ"ח, ה"ד) על אחד שנתחייב מיתה למלכות, וברח ללוד אצל רבי יהושע בן-לוי והתחבא שם. כשהקיפו חילות המלך את העיר ואיימו להחריבה אם לא ימסרוהו בידם, שידל רבי יהושע את האיש בדברים לצאת אליהם ולעזוב את העיר, כדי שלא לסכן את חיי תושביה. הלה הסכים, יצא ונמסר על-ידי רבי יהושע למלכות. ואליהו הנביא שהיה רגיל תמיד אצל רבי יהושע בן-לוי לא נגלה מאז אליו עוד. והיה רבי יהושע מצטער מאד, וישב בתענית עד שנתגלה אליו אליהו ואמר לו: וכי למסורות ולמלשינים אני נגלה?! אמר רבי יהושע: הלא משנה מפורשת היא, שכגון זה מותר? (תוספתא, תרומות פ"ז). אמר לו אליהו: וכי משנת חסידים היא?

12 ו. כענין שאמרו באנסין²⁹, כף אמרו בחלאים.
13 כיצד? מי שחלה ונטה למות, ואמרו הרופאים,
14 שרפואתו בדבר פלוני מאסורין שבתורה - עושין.
15 ומתרפאין בכל אסורין³⁰ שבתורה במקום ספנה,
16 חוץ מעבודת כוכבים³¹ וגלוי עריות³² ושפיכת
17 דמים³³, שאפלו במקום ספנה אין מתרפאין בהן³⁴.
18 ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית-דין ענש
19 הראוי לו³⁵.

(29) שיש חילוק בין עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, לשאר עבירות. (30) אפילו באיסורי הנאה. (31) כגון: שהרופאים אמרו לו שאם ישתה את המים, או יאכל העלים מאותה עבודה-זרה – יירפא. (32) עיין לקמן הלכה ט. (33) כגון: אשה המקשה לילד וחייה בסכנה – אם הוולד הוציא כבר את ראשו, שוב אין נוגעים בו כדי להציל את חיי אמו (אהלות פ"ז, מ"ו). (34) פסחים כה, א. וכן אמרו (עבודה זרה כז, ב): לא ישא ויתן אדם עם

33 עָטוּף בְּצִיצַת, מִקְתָּר בְּתַפְלִין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו
34 לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין; וְהוּא⁶², שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק⁶³ הַרְבֵּה
35 וְלֹא יִשְׁתּוּמֵם, עַד שִׁימְצָאוּ הַכֹּל מִקְלָסִין אוֹתוֹ
36 וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמְתַאֲוִים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קִדְשׁ אֶת
37 הַשֵּׁם, וְעָלְיוֹ הַפְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדֵי אֲתָה,
38 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֲתַפְאֵר".

(50 מדברים בגנותו. 51 לגבי אחרים, שאינם מבני עלייה. 52 על אחר, תיכף. 53 לפי גירסת הגמרא שלנו, משמע: כשאין טובעים אותו יש חילול השם, וזהו ההיפך ממה שכתב רבינו כאן (עיין יומא פו.). וכבר הרגיש בזה הכסף-משנה. והנה נתברר שבש"ס, כתב-יד אוקספורד, הגירסא כדברי רבינו כאן, והובאה גם ב"דקדוקי סופרים". 54 הוא מסבבם ומטריחם לבוא בכל פעם ב"לך ושוב": והרואים זאת אומרים שהוא גוזל אותם ואינו רוצה לפרוע. 55 בביתם ועמהם: אבל להסב עמם על שולחנו בביתו - מותר. 56 יקפיד ויחמיר על עצמו. 57 מַעְבָּר החוק והמנהג לצד הויתור, למשל: צדק ומשפט - זוהי "שורת הדין", חסד ורחמים - "לפנים משורת הדין". 58 יומא פו, א. 59 איש רעים להתרועע ומקובל על הבריות. 60 למזלזלים בכבודו ונוהגים בו קלות ראש (דא"ז, פרק 1. 61 שם משפט מהפועל אָרַח, ופירושו: ואינו מרבה אצלם באכסניא. ויש קוראים: אריחות, ריבוי מן אריחה - ארוחה - סעודה. 62 ובלבד. 63 יותר מדי לקיצוניות, ויהא כאיש שומם שאינו מן הישוב המעורר תמהון והשתוממות אצל הבריות, על-דרך הכתוב: אל תתחכם יותר, למה תשומם (קהלת ז, טז).

יום ש"ק כ"ד תשרי ה'תשע"ח

פָּרֶךְ שְׁשִׁי

1) שאסור למחוק את השמות הקדושים; ואלו שמות מותרים במחיקה.

39 א. כָּל הַמַּאֲבָד² שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים,
40 הַטְּהוּרִים, שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא - לוֹקֵה
41 מִן הַתּוֹרָה³; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּעִבּוּדַת פּוֹכְבִים:
42 "וַאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן
43 בְּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם".

2) המוחק (מכות כב.). 3) מלקות מדאורייתא, שהן ארבעים מלקיות חסר אחת. וכמו מיתת בית-דין, כך גם עונש מלקות אינו אלא בעדים והתראה.

44 ב. וְשִׁבְעָה⁴ שְׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּקְּתָב יו"ד ה"א
45 וְא"ו ה"א, וְהוּא הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ, או הַנִּקְּתָב אֲדָנִי,
46 וְאֵל, אֱלֹהִים, וְאֱלֹהִים, וְשֵׁדִי, וְצִבְאוֹת - כָּל
47 הַמּוֹחֵק אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת מִשְׁבְּעָה אֵלֶּה, לוֹקֵה.

4) שבועות לה, א. שם המפורש ושם אדנות חשובים כאחד, הואיל ושניהם נקראים: אדני". 5) כנוסחת אוקספורד. וכן מנו חז"ל במסכת שבועות (שם), את השם "אהיה" בין השמות שאינם נמחקים. וברוב הדפוסים, נמצא "אלוהי"

במקום סכנה. 40) תחבושת על מכה לרככה. 41) תחבושת לחה על מכה לחממה. 42) פסחים כה, ב. 43) שם כד, ב.

1 ט. מִי שֶׁנִּתֵּן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאָמְרוּ
2 הַרוֹפְאִים: אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שְׁתַּבְּעַל לוֹ! - יְמוֹת
3 וְאֵל תַּבְּעַל לוֹ, אֶפְלוֹ הִיְתָה פְּנוּיָה. וְאֶפְלוֹ לְדַבֵּר עִמָּה
4 מְאַחֲרֵי הַגָּדָר, אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכֶךָ, וְיְמוֹת, וְלֹא יוֹרוּ
5 לְדַבֵּר עִמָּה מְאַחֲרֵי הַגָּדָר; שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
6 הַפְּקָר, וְיָבוֹאוּ בְּדַבְרִים אֵלָיו לְפָרֵץ בְּעִרְיוֹת⁴⁴.

(44) סנהדרין עה, א.

7 י. כָּל הַעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ, בְּלֹא אֲנִס, עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת
8 הַאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה בְּשֵׁאֲט⁴⁵ בְּנַפְשׁ, לְהִקְעִיס⁴⁶ - הֲרֵי
9 זֶה מַחְלֵל אֶת הַשֵּׁם, וְלִפְיֶכָךְ נֹאמֵר בְּשִׁבְעַת שְׁלָקָר:
10 "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"; וְאִם עָבַר בְּעִשְׂרֵה
11 מִיִּשְׂרָאֵל⁴⁷ - הֲרֵי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים. וְכֵן כָּל
12 הַפּוֹרֵשׁ מִעֲבֵרָה אוֹ עֲשֵׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָבָר
13 בְּעוֹלָם, לֹא פֶחַד וְלֹא יְרָאָה וְלֹא לְבַקֵּשׁ כְּבוֹד, אֲלֵא
14 מִפְּנֵי הַבּוֹרָא⁴⁸ בְּרוּךְ הוּא, פְּמִנִיעֵת יוֹסֵף הַצַּדִּיק
15 עֲצָמוֹ מְאֹשֶׁת רַבּוֹ⁴⁹ - הֲרֵי זֶה מִקְדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

45) בזלזול וקלות ראש. 46) להכעיס את ה', כביכול, ולהרעים את הבריות בסביבתו, בעוד שלו לעצמו אין בזה שום תועלת והנאה. כגון שבועת שקר, שנשבע שאכל ולא אכל. השווה 'ספר המצוות' ל"ת, סג. 47) בפרהסיא. 48) כנחשון בן-עמינדב נשיא שבט יהודה, שבבטחונו בה' קפץ לתוך הים תחילה, בעוד שאחרים היו מדיינים זה עם זה, וקידש שם שמים (סוטה לו.). 49) כדברי חז"ל (שם, לו:): יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו לו את אחת על שמו, שנאמר: עדות ביהוסף (תהלים פא, ו).

16 יא. וַיֵּשׁ דְּבָרִים אַחֲרֵים שֶׁהֵם בְּכָלֵל חִלּוּל הַשֵּׁם,
17 וְהוּא - שִׁעֲשֵׂה אוֹתָם אֲדָם גְּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמִפְּרָסָם
18 בַּחֲסִידוֹת, דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים⁵⁰ אַחֲרָיו
19 בְּשִׁבְלֵם, וְאֵף-עַל-פִּי שְׂאִינָן עֲבֵרוֹת⁵¹ - הֲרֵי זֶה חִלַּל
20 אֶת הַשֵּׁם, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח, וְאִינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקְח
21 לְאַלְתֵּר⁵², וְהוּא שֵׁשׁ לוֹ, וְנִמְצְאוּ הַמוֹכְרִים תּוֹבְעִין⁵³
22 וְהוּא מְקִיפֵן⁵⁴; או שִׁרְבָה בְּשׁוּחָק אוּ בְּאִכְלִיָּה
23 וְשִׁתְיָה אֲצֵל עַמֵי הָאָרֶץ וּבִינֵיהֶן⁵⁵; או שִׁדְּבוּרוֹ עִם
24 הַבְּרִיּוֹת אִינוֹ בְּנַחַת וְאִינוֹ מְקַבְּלֵן בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת,
25 אֲלֵא בְּעַל קִטְטָה וְכַעַס; וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְרִים הָאֵלֶּה -
26 הַכֹּל לְפִי גְדִלוֹ שֶׁל חָכָם, צָרוּךְ שִׁידְקֵדָק⁵⁶ עַל עֲצָמוֹ
27 וְיַעֲשֵׂה לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין⁵⁷. וְכֵן אִם דִּקְדַק הַחָכָם
28 עַל עֲצָמוֹ, וְהִיָּה דְּבוּרוֹ בְּנַחַת⁵⁸ עִם הַבְּרִיּוֹת וְדַעְתּוֹ
29 מְעֻרְבָת⁵⁹ עִמָּהֶם, וּמְקַבְּלֵם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְנַעֲלָב
30 מֵהֶם וְאִינוֹ עוֹלָבָם; מְכַבֵּד לָהֶן, וְאֶפְלוֹ לְמִקְלָיִן⁶⁰ לוֹ,
31 וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאֲמוּנָה, וְלֹא יִרְבֶּה בְּאִרְיָחוֹת⁶¹ עַמֵי
32 הָאָרֶץ וְיִשְׁכַּחְתָּן, וְלֹא יִרְאֶה תְּמִיד אֲלֵא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ד תשרי – ספר המדע – הלכות יסודי התורה רט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

20 בְּכָלֵי זְכוּכִית¹⁸, וְהַתִּיף הַפְּלִי - הָרִי זֶה לֹוּקָה¹⁹; אֶלָּא
 21 חוֹתֵף אֶת מְקוֹמוֹ וּגְוֹזָו. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם פְּתוּב עַל
 22 בְּשֵׁרוֹ, הָרִי זֶה לֹא יִרְחֵץ וְלֹא יִסּוּף²⁰ וְלֹא יַעֲמֹד
 23 בְּמָקוֹם הַטְּנֹפֶת²¹; נִזְדַּמְנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מַצְוָה -
 24 כּוֹרֵף עָלָיו גְּמִי²² וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מָצָא גְמִי - מְסַבֵּב
 25 בְּבִגְדָיו; וְלֹא יִהְדַּק²³, כְּדִי שְׂלֵא יִחֲזֵץ²⁴; שְׂלֵא אָמְרוּ
 26 לְכַרְף עָלָיו, אֶלָּא מְפָגֵי שְׂאִסוּר לַעֲמֹד בְּפָנֵי הַשֵּׁם
 27 כְּשֶׁהוּא עָרֵם²⁵.

16) ערכין ו, א שאסור ליהנות מאותו החלק שהשם נתון עליו. (17) ולא כתוב. ואף-על-פי שלענין הרבה דברים, כגון לענין גט, אין החקיקה נחשבת לכתיבה והגט פסול, שנאמר בגט: "וכתב", ולא 'חקק' (גיטין כ.), אבל לענין מחיקת השם נחשבת החקיקה ככתיבה, ואין השם החקוק נמחק. (18) שאפשר לומר שאין קדושה בשם זה, מפני ש"שלא במקומו" הוא, שהרי מקום השם אינו אלא על גבי נייר או על גבי קלף. (19) שאי-אפשר להתיר את הכלי מבלי למחוק גם את השם החקוק בו, והרי זה כמחיקה בידים ממש. ובכתב-יד ברלין, הגירסא: "היה השם חקוק... אינו לוקה". שכנראה סובר כי סוף-סוף גרמא בעלמא היא ולא מחיקה בידים ממש ואין לוקים על כגון זה (שבת קכ:). (20) כי בשפשוף וסיכה יש מחיקה ישירה. (21) משום: ולא יראה כן ערות דבר (דברים כג, טו.). (22) גמא, סוף הגדל על שפת הנחל. קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו), מתורגמים: קני וגומא. (23) ולא ידביק בחזקה את הגמי לבשרו. (24) שלא יבדיל, שלא יעשה בזה חציצה החוצצת בין הגוף הטובל והמים המטהרים. (25) כלומר: כל עצמה של הכריכה בגמי לא באה אלא משום: "ולא יראה כן ערות דבר": ולמחיקה – שמא ייכנסו המים כשלא יהדק וימחקו את השם – אין אנו חוששים, כי גרמא בעלמא הוא.

28 ז. הסותר אפלו אכן אחת דרך השקתה²⁶ מן המזבח
 29 או מן ההיכל או משאר העזרה - לוקה²⁷, שנאמר
 30 בעבודת כוכבים: "כי את מזבחתם תחצוץ", וכתוב:
 31 "לא תעשון פן לה' אלהיכם". וכן השורף עצי
 32 הקדש דרך השקתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם
 33 תשרפון באש", וכתוב: "לא תעשון פן לה'
 34 אלהיכם".

26) שלא על-מנת לבנות. (27) 'ספרי', פרשת ראה.

35 ח. כתבי הקדש²⁸ בלז, ופרושיה²⁹ ובאוריה³⁰,
 36 אסור לשרפם או לאבדם ביד³¹; והמאבדן ביד,
 37 מפין אותו מפת מדרות³². במה דברים אמורים?
 38 בכתבי הקדש שפנתכם ישראל בקדשה; אבל
 39 אפיקורוס³³ ישאל שכתב ספר-תורה - שורפין
 40 אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת
 41 השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו
 42 שזה פשאר הדברים³⁴; והואיל ודעתו כן, לא
 43 נתקדש השם. ומצוה לשרפו³⁵, כדי שלא להניח שם
 44 לאפיקורסים ולא למעשיהם. אבל עובד כוכבים או

במקום "אהיה". (6) רבי ישמעאל אומר: מנין למוחק את אחת מן השם שהוא בלא-תעשה וכו' (ספרי, ראה).

1 ג. פל הנטפול לשם מלפניו, מתר למחקו⁷; כגון
 2 למ"ד מ'ליהוה' ובי"ת מ'באלהים' וכיוצא בהן,
 3 אינן בקדשת השם. וכל הנטפול לשם מאחריו, כגון
 4 ה' של 'אלהיה' ו'כם' של 'אלהיכם' וכיוצא בהן,
 5 אינם נמחקים, והרי הם כפשאר אותיות של שם,
 6 מפני שהשם מקדשם⁸; ואף-על-פי שנתקדשו
 7 ואסור למחקם - המוחק אלו האותיות הנטפלות,
 8 אינו לוקה⁹, אבל מפין אותו מפת מדרות¹⁰.

7) שבועות לה, ב. 8) קדושת השם שלפניהן, מתפשטת ועוברת גם עליהן. 9) מלקות דאורייתא. 10) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני בית-הדין וכפי צורך השעה. ורש"י ז"ל פירש: מכת מדרות – ריודי תוכחת שלא יהא רגיל בכך, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (חולין קמא:). מדרות – מלשון מרד ומעל. על שמרד בדברי חכמים (הערוך). ולדעת רש"י, מלשון ריודי וייסור, שרודים ומייסרים אותו.

9 ד. כתב אלף למ"ד מ'אלהים', יוד ה"א
 10 מ'יהוה'¹¹ - אינו נמחק. ואין צריך לומר יה¹²,
 11 שהוא שם בפני עצמו¹³, מפני שזה השם מקצת שם
 12 המפרש הוא. אבל הכותב ש"ין דל"ת מ'שדי',
 13 צד"י ב"ית מ'צבאות', הרי זה נמחק¹⁴.

11) רצה לכתוב אלהים, ולא הספיק וכתב רק אל, וכן יה משם הויה, ושני שמות אלה שמות קודש הם בפני עצמם. 12) כשמלכתחילה התכוון לכתוב יה, שיש בו שתי קדושות: קדושה עצמית וגם קדושת מקצת שם המפורש. 13) הפר"ח גורס: "ועוד, מפני שזה השם מקצת" וכו'. וגירסת הרדב"ז היא: כתב אל מאלהים, וה' משם הויה – אינו נמחק, ואין צורך לומר י'ה' שהוא שם בפני עצמו. ו"מפני שזה השם מקצת שם המפורש" חוזר אל וה' שבושא (תשובת הרדב"ז חלק ה, ג"א קכא) (14) שבועות לה, ב מפני שהן כשלעצמן אין בהן שום צד של קדושה.

14 ה. שאר הפנוייין שמשפחין בהן את הקדוש-ברוך-הוא, כגון חנון ורחום, הגדול, הגבור והנורא,
 16 הנאמן, קנא וחזק וכיוצא בהן - הרי הן פשאר
 17 פתבי¹⁵ הקדש ומתיר למחקן.

15) זוהי נוסחת אקספורד וכתב-יד ברלין. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "כשאר כתבי הקודש", ותמוהה היא מאד, שהרי כתבי הקודש אינם נמחקים, כמבואר לקמן בפרקנו (הלכה ח). ולפי גירסתנו, ביאור הדברים כך הוא: שאר הכינויים... הרי הם כשאר דברי הקודש, כלומר: כדברי כתבי-הקודש שנכתבו שלא במקומם שמותרים במחיקה, מפני שקדושתם העיקרית פקעה מהם (עבודת המלך).

18 ו. פלי שהיה שם פתוב עליו - קוצץ את מקום השם
 19 וגונו¹⁶; ואפלו היה השם פתוב¹⁷ בכלי מתכות או

1 שְׁפֶתֶב אֶת הַשֵּׁם - גּוֹנְזִיין³⁶ אוֹתוֹ. וְכֵן כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ
 2 שְׁבִלִי³⁷ אוֹ שְׁפֶתְכֶן עוֹבֵד פּוֹכְכִים, יִגְנְזוּ.
 3 הַשְּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בְּנִימִין⁴⁰ - קֹדֶשׁ. כָּל
 4 הַשְּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּמִיכָה⁴¹ - חֵל. כָּל הַשְּׁמוֹת
 5 הָאֲמוּרִים בְּנֹבֹת⁴² - קֹדֶשׁ. כָּל 'שְׁלֹמֹה' הָאֲמוּר
 6 בְּשִׁירֵי-הַשִּׁירִים - קֹדֶשׁ⁴³, וְהָרִי הוּא פֶשֶׁאֲר הַכְּנֹזִיין⁴⁴,
 7 חוּץ מִזֶּה: "הָאֶלֶף לָף שְׁלֹמֹה". כָּל 'מִלְכִיא'⁴⁵
 8 הָאֲמוּר בְּדִנְיָא⁴⁶ - חֵל, חוּץ מִזֶּה: "אֲנֵת מִלְכָּא
 9 מִלְךְ⁴⁷ מִלְכִיא", וְהָרִי הוּא פֶשֶׁאֲר הַכְּנֹזִיין.
 10

38) לא כדעת הסוברים שזה "שם חול", ושאל המלאך
 ההולך באמצע מכוונים דברי אברהם, אלא כדעת רבי
 אלעזר המודעי (שבועות לה:), שאברהם פנה בזה לה'
 בבקשה להמתין לו עד שיכניס את אורחיו. (39) לוט פנה
 בזה אל ה' שבידו להמית ולהחיות, ושיעור הכתוב כך הוא:
 ויאמר לוט אליהם, אל המלאכים: "אל-נא יהיה כדבריכם
 שאמרתם אלי להימלט ההרה". ומעתה הוא פונה אל ה':
 אדוני! הנה נא מצא עבדך חן וגו' (רש"י, שם), או כפירוש
 הריטב"א: "ויאמר לוט אליהם" – בפניהם, והדיבור כולו
 לה'. (40) שופטים פרק כ. (41) שם, יז"ח. (42) מלכים'
 א, פרק כא. (43) כוונתו להקב"ה שהשלום שלו.
 (44) הכתובים במקומם שאסור למחקם (עבודת המלך).
 (45) כלומר: כל 'מלך', דאילו 'מלכיא' חול הוא תמיד, וגם
 פה. (46) בדברי דניאל גופו, דאילו בספר דניאל יש עוד
 'מלך' שהוא קודש (דניאל ד, לד). (47) ושיעור הכתוב כך
 הוא: אנת, מלכא נבוכדנצר, מלך מלכיא, שהוא אלהא
 דשמיא מלכותא חסנא וגו' (רש"י, שבועות שם).

28) כתבי הקודש – מן הראוי לנקד כתבי, שהרי הקמץ
 שמתחת לתי"ו הוא יסודו ואינו משתנה גם בסמיכות, כמו:
 כתב-הדת (אסתר ד, ח). אולם מפני שהצורה פתכי נשתרשה
 כבר ושגורה בפי כל יהודי, וכמעט שנתקדשה על ידי
 תפילת האזכרה "אב הרחמים" שאומרים בשבת, על כן
 החזקנו בה. (29) תרגומיהם. (30) ביאורי עניניהם.
 (31) ממש, באופן ישיר ולכתילה. וכן במסכת שבת קטו,
 א: "וכי מותר לאבדו ביד?" (32) מלקות מדברי סופרים.
 ובכתבי-הקודש שאין בהם אזכרות ידובר. אולם עיין ב'ספר
 המצוות' ל"ת, סה). (33) ישראל הכופר בתורה מן השמים
 ומבזה תלמידי-חכמים (סנהדרין צט:). אפיקורוס – על שם
 הפילוסוף היוני אפיקור שחי כארבע מאות שנה לפני חורבן
 בית שני (חב"ש) שכפר בעיקר והורה שאין השארת הנפש,
 וכי הנאת העולם ותענוגיו הם עיקר החיים ותכליתם.
 (34) כדברי ספרות בעלמא. (35) כדברי רבי טרפון: אקפח
 את בני, שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות
 שבהם (שבת קטו). (36) לא קוראים ולא שורפים אותו
 (גיטין מה:). (37) שבת צ, א.

3 ט. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּאֶבְרָהָם - קֹדֶשׁ; אֶף זֶה
 4 שְׁנֵאמַר: "אֲדִנִי, אִם נָא מְצֵאתִי חֵן³⁸ בְּעֵינֶיךָ", הָרִי
 5 הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּלוֹט - חֵל, חוּץ
 6 מִזֶּה: "אֵל נָא אֲדִנִי³⁹, הִנֵּה נָא מְצָא עֲבָדְךָ חֵן". כָּל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח כ"ד תשרי תשע"ח

29 וְרָבוּ — רָבוּ קוֹדֶם (כגון אביו ורבו שבויים בשביה פודה את
 30 רבו, ואחר כך פודה את אביו). וְכָכָר בְּאָרוֹ (סנהדרין ה:)
 31 שְׁאֲסוֹר לְתַלְמִיד לְחַלּוֹק עַל רָבוּ — כְּנֻחֵי בְּמַחְלָקֶת: שְׁיֵצֵא
 32 וְגַד פֶּסֶק דִּינֵוּ וְיִפְרֵד בְּסִבְתָּו וְיִלְמַד אוֹ יוֹרֶה בְּלִי שְׁיִרְשֵׁהוּ.
 33 וְאֲסוֹר לוֹ לָרִיב עִמּוֹ וְלִהְתַּרְעֵם עֲלָיו וְלֹא לָדוֹן אוֹתוֹ לְכַף
 34 חוֹבָה, כְּלוֹמַר: שְׁיִסְבִּיר אִיזוֹ פְּעֻלָּה מְפַעֲלוֹתָיו אוֹ אִיזָה
 35 דְּבוּר כְּסוּג מְסוּגֵי הַסְּבָרוֹת (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)
 36 — לְפִי שְׁאֲפֹשֶׁר שְׁלֹא נִתְפַּנֵּן לְכָף. וְכִפְרָק חֶלֶק (סנהדרין
 37 קי.) אָמְרוּ: "כָּל-הַחֹלֶק עַל רָבוּ כְּחֹלֶק עַל הַשְּׂכִינָה,
 38 שְׁנֵאמַר: 'בְּהִצָּתֶם עַל-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),
 39 כָּל-הַעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רָבוּ כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר:
 40 'הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר-רָבוּ כִּנְיִי שְׂרָאֵל אֶת-ה'" וגו' (אף על
 41 פִי שֶׁרָבוּ שֵׁם עַל מִשָּׁה וְאֵהָרָן, נֹאמַר "אֵת ה'") (שם כ, יג),
 42 וְכָל-הַמְתַּרְעֵם עַל רָבוּ כְּמַתְרַעֵם עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר:
 43 'לֹא-עָלִינוּ תְּלַנְתְּיכֶם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן —
 44 פִי עַל-ה'" (שמות טו, ח). וְכָל-הַמְתַּרְהוֹ אַחַר רָבוּ כְּמַתְרָה
 45 אַחַר הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: וְיִדְבַר הַעַם בְּאַלְהֵים וּבַמֶּשֶׁה"

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ח

מצות עשה רט.

14 הַמְצָוָה הַר"ט — הַצְּוִי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ לְכַבֵּד אֶת-הַחֻקִּים
 15 וְלַעֲמֹד מִפְּנֵיהֶם כְּדִי לְהִדָּרֵם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מִפְּנֵי
 16 שִׁיבָה תְּקוּם וְהִדְרַתְּ פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט, לב — וזקן הוא זה
 17 שִׁקְנָה הֶרֶבָה חֲכָמָה). וְלִשׁוֹן סִפְרָא: "תְּקוּם וְהִדְרַתְּ — קִימָה
 18 שְׁיֵשׁ בַּה הַדּוֹר" (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ
 19 אין עומדין מפניו). וְכָכָר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּכִפְרָק א'
 20 מִקְדוּשֵׁין (לב). וְדַע שְׁאֵף-עַל-פִי שְׁמֻצָּה זוֹ חוֹבָה עַל
 21 כָּל-אָדָם בְּאִפְּן כָּלְלִי — כְּלוֹמַר: לְכַבֵּד אֶת-הַחֻקִּים
 22 וְאִפְלוּ לְחֻקֵּם הַשְּׁוֹה לּוֹ, כְּמוֹ שְׁבָאָרוּ בְּאֶמְרָם (בבא מציעא
 23 ג.). "תְּלַמְדֵי חֻקִּים שְׁכַבְּבַל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ
 24 בָּה עוֹד יְחוּד וְתוֹסֶפֶת עַל הַתְּלַמִּיד, וְהוּא: שְׁכַבּוֹד הַתְּלַמִּיד
 25 לְרָבוּ יֵשׁ בוֹ תוֹסֶפֶת גְּדוּלָּה עַל הַכְּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל-
 26 חֻקֵּם, וְעַם הַכְּבוֹד חִיב בְּמוֹרָא, לְפִי שְׁכַבְּרָו בְּאָרוֹ שְׁחוֹבָתוֹ
 27 כְּלָפִי רָבוּ גְּדוּלָּה מִחוֹבָתוֹ כְּלָפִי אָבִיו, אֲשֶׁר חִיבוּ הַפְּתוּב
 28 כְּכַבּוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְכַפְּרוֹשׁ אָמְרוּ (בבבא מציעא שם): אָבִיו

מלשואול על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי
שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה —
חיב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערובין (ז);
כשאמר: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו
ראיה מאמר: "אל-יצא איש ממקומו" (שמות טו, כט);
הקשו ואמר: היאך ילקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא
בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמר: אם כל-מה
שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה "אל תפנו
אל-הָאֱלִילִים" הכי נמי (האמנם כן) דלא לאקי? הרי
משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

המצוה המ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהיות קפשיים
במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה
התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סיג
שפעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא
אמר ותעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"
(במדבר טו, לו). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם"
— זו מינות כענין שנגמר: "וימוצא אני מר ממות" וגו'
(קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנגמר:
"ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפנה
באמר זו זנות — רדיפת התענוגות והתאות הגופניות
והעסקת המחשבה בהן תמיד.

המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהרנו
מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה
שאומרים הכופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים
אותו (בלשון סגי-נהור) "ברכת השם". ונעש העובר על לאו
זה הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמר
יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת רגום ורגמו-בו כל-
העדה" (ויקרא כד, טו). אכל האזהרה, לא באה בכתוב
אזהרה מיוחדת על חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה
הכוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו: "אלהים לא תקלל"
(שמות כב, כז). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "לפי
שהוא אומר: 'ונקב שם-ה' מות יומת' ענש שמענו,
אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'".
ובספרא (פרשת אמור שם): "על השם המיוחד (שם המפורש
בן ד' אותיות: אלה-דלת-נוי-יוד, יוד-הא-ואי-הא) (הלכות עבדים
פרק ב הלכה ז) — במיתה; ועל שאר הפנויים (שאר שמות
שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) —
באזהרה (לאו בלבד). ועוד במכלתא (דרכי שמעון בן
יחאי): "אלהים לא תקלל" לתן לא-תעשה על ברכת
השם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.
ודע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה
איסורים שונים, הרי) שסוג זה מן-האזהרות הכולל שנים
שלושה ענינים — אינו מסוג לאו שבכללות (לאו אחד
הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל
(השורש) התשיעי —) לפי שבאר הפתיב את-הענש

(במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב
ישאל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם
משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הפתיב
כל-דבר מהם כלפי ה'. "בהצוות על ה'" ובפרוש אמרו
(אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמורא שמים". וכל-זה
(גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו
שהפתיב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר
בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני
עצמה. והבן זאת.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ח

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל
עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעיין וללמוד אותן
ההזיות וההבלים שאומרים מספדיה, שרוחנית פלוגית
(כוח עליון מסויים) מורידים אותה באפן כף וכף, והיא
עושה כף וכף; והכוכב הפלוגי מקטרים לו ועומדים לפניו
כף וכף, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו.
שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא
ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק
שבו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
הָאֱלִילִים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י):
"אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם
אמר: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשייתו
אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק
"שואל אדם מתברו" (שבת קמט, ט): "כתב המהלך (הכתוב)
תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר
עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה)
עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שנגמר: 'אל-
תפנו אל-הָאֱלִילִים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה)
אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבלים אשר
אתם בודים) וכבר נכלל הלאו בענין זה עצמו, כלומר
באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השמו
לכם פני-תפתם לבבכם וסרתם ועבדתם" (דברים יא, טו),
כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן
הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה
עצמו: "ופתן-תשא עיניך השמימה וראית את-השמש ואת-
הירח וגו'" (שם ד, יט), כי לא תזהיר לבל ירים אדם
את-ראשו לראותם בעיניו, אלא תזהיר מלהסתכל בעין
הלב במה-שמחסיים להם עובדיהם. וכן אמרו: "ופתן-
תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
אלהיהם ואעשה-כן גם-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר

מתוך מהדורת חזק

47 על אחת מאלו והשפתחה או הקריב או נסף או הקטיר —
 48 תיב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, ט) : "זובח
 49 לאלהים יחרם (שם) — ענש שמענו, אזהרה לא שמענו,
 50 תלמוד לומר: "לא-תשפתחה להם ולא תעבדם". זביחה
 51 בכלל היתה ויצאת ללמד: מה זביחה מיוחדת שפיוצא בה
 52 עובדין לשמים ותיבין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
 53 דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף
 54 כל-שפיוצא בו עובדין לשם — תיב עליו, בין שהוא
 55 עובדו בין שאינו עובדו". וענין הדברים האלה, שארבעת
 56 מיני עבודה אלו, והם: ההשפתחה, והזביחה, והקטור,
 57 והנסוף שבהם נתחייבו לעבוד את ה' יתעלה — כל-מי
 58 שיעבד עבודה נרה באחד מהם — תיב סקילה, אפלו
 59 אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו. וזהו שקוראים
 60 לה: "שלא בדרך", כלומר: אף-על-פי שיעבד אותה שלא
 61 בדרך עבודתה, כיון שיעבד באחת מאלו תיב סקילה אם
 62 הוא מזיד, והוא בכת אם לא נודע (לביט דין) עליו, או לא
 63 נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה בהתראה וכדומה); אף
 64 אם הוא שוגג, יקריב קרבן חטאת קבועה. וכן אם קבל
 65 עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") אינה דבר שקבלו עליו
 66 — הרי זה תיב (סקילה). וכבר נכפל הלוא בענין זה,
 67 כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו
 68 שלא בדרך, והוא אמרו יתעלה: "ולא יזבחו עוד את
 69 זבחייהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין
 70 שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו). נתבאר, שלא
 71 זה הוא דוקא בשוחט לעבודה נרה, אפלו אם אין דרבה
 72 בשחיטה. אמרו: מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא
 73 תיב? שנאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחייהם לשעירים". אם
 74 אינו ענין (אין המקרא משמש) לכדרבה, דכתוב (כי כבר ישנו
 75 על-יכר הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
 76 (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תנהו ענין
 77 (השתמש בו) לשלא בדרך. אם כן, העובר על זה אם הוא
 78 מזיד — הריהו בכת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
 79 יקריב קרבן. ולשון הפתוב: "זובח לאלהים יחרם". וכבר
 80 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ט).

81 המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 82 פסילים אשר יעבדו. ואין הבדל בין שיעשם בידו או
 83 יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-
 84 תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו
 85 זה — תיב מלקות, כלומר: על עשיית עבודה נרה או
 86 בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא
 87 עבדה.

88 המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 89 עבודה נרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו הנה זה
 90 המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה:
 91 "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון
 92 ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא

1 כל-ענין וענין מהם והודיענו בהכרח, שכל-ענין וענין
 2 מזוהרים עליו ושהוא מצות לא-תעשה, כמו שבארנו
 3 בהקדמות שפשינו למאמר זה (בהקדמת הספר שאחר י"ד
 4 הכללים (השורשים)). וכיון שהפלה הוא: לא ענש אלא-
 5 אם-כן הזהיר — חוקרים אנו על האזהרה בהכרח. ויש
 6 שהיא נלמדת באחת המדות, ויש שהיא בכלל ענין אחר,
 7 כמו שבארנו בהקדמות. ולא יאה לאו שבכללות אלא אם
 8 לא קדמה לנו ידיעה כלל, שענין מאותם הענינים מזוהרים
 9 עליו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אלא מחמת אותו
 10 הלאו, כמו שבארנו בכלל התשיעי; אבל אם קדמה ידיעה
 11 שאותו הדבר מזוהרים עליו — והוא באמרו שהעושה כן
 12 וכך יעשה בו כן — אין לחש (להבדיל) אם האזהרה היא
 13 בפרוש או מן הדין, בפרט או בכלל. ודע זאת, ונבואו לך
 14 מענין זה עוד מצות רבות.

15 המצוה הששית — האזהרה שהזהרנו מלעבד עבודה
 16 נרה אפלו בזולת ארבע העבודות הנזכרות (במצות לא
 17 תעשה ה) — אף בתנאי שיהא זה בדרך, כלומר:
 18 שיעבדנה במה שדרך אותו הנעבד להעבד, כגון שיפיעור
 19 (יגלה) עצמו לפעור או יזרוק אבן למרקוליס (שם אליל).
 20 והוא אמרו יתעלה באזהרה על כן: "ולא תעבדם" (שמות
 21 כ, ג). ולשון המכלתא (שם): "לא תשפתחה להם ולא
 22 תעבדם" — לתיב על העבודה בפני עצמה ועל
 23 ההשפתחה בפני עצמה. לפיכך מי שזרוק אבן לפעור או
 24 פוער עצמו למרקוליס — אינו תיב לפי שאין זו עבודתו,
 25 שהרי אמר יתעלה: "איכה (באותו אופן) יעבדו הגוים
 26 האלה את-אלהיהם ויאעשה כן גם-אני" (דברים יב, ל).
 27 העובר על לאו זה במזיד — תיב סקילה וכת, ובשוגג
 28 קרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.
 29 ויש (סד: אמרו: "שלא פרות בעבודה נרה למה? אחת
 30 לכדרבה, ואחת לשלא בדרך, ואחת למלך". כלומר:
 31 שהעובד לאיזה דבר שהוא ממיני עבודה נרה באיזה מין
 32 שיהיה ממיני העבודה — הרי זה תיב פרת, בתנאי שיעבד
 33 בדרך, כלומר: בדרך שדרך להעבד בו, כגון פוער
 34 לפעור וזרוק אבן למרקוליס, ומעביר שערו לפמוש. וכן מי
 35 שיעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה — הרי
 36 זה תיב פרת, אף-על-פי שאין דרך עבודתו כן, כגון אם
 37 הקריב לפעור או השפתחה למרקוליס — וזהו 'שלא
 38 בדרך'. והפרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך' כמו
 39 שאבאר (במצוות לא-תעשה ז — סוף שיעור יד).

40 המצוה החמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשפתחות
 41 לעבודה נרה. וברור, שמה שאנו אומרים, עבודה נרה, —
 42 הפונה בו: כל-מה שנעבד זולת ה', והוא אמרו יתעלה:
 43 "לא-תשפתחה להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
 44 אסור ההשפתחה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
 45 אלא הזכיר (כדוגמה) דרך מדרכי העבודה, כלומר
 46 ההשפתחה, וכן מזוהרים מלהקריב לה ומלקט; והעובר

1 המצוה הקפ"ו — הצווי שנגטויניו להרג אנשי עיר
 2 הנדחת כלם ולשרוף את העיר על כל מה שבתוכה, וזהו
 3 דין עיר הנדחת. והוא אמרו ותעלה: "ושרפת באש
 4 את העיר ואת כל שללה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני
 5 מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

6 המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר
 7 הנדחת, והוא אמרו ותעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה
 8 עוד" (שם) וכל הבונה ממנה אינה דבר חיב מלקות,
 9 כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני
 10 מצוה זו בפרק י' מסנהדרין.

11 המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש
 12 ומלהנות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו
 13 ותעלה: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם, יח),
 14 והלוקח ממנה כל שהוא — חיב מלקות. וכבר נתבאר
 15 דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא).

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ח

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

1 המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו
 2 שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא:
 3 מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון
 4 אזהרה על זה הוא אמרו ותעלה במסית: "ולא יוספו
 5 לעשות כדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר
 6 על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חיב סקילה, כמו
 7 שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, ט). והאדם אשר
 8 המסית רצה שייסת לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו
 9 שבאר ותעלה ואמר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו"
 10 (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת
 11 להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין
 12 (סז).

13 המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב
 14 את המסית, ושלא יאבה לדבריו, והוא אמרו ותעלה:
 15 "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
 16 "מכלל שנגאמר: "וְאֵהָבֶת לְרַעַף כְּמוֹדִי" (ויקרא יט, יח)
 17 יכול אהב אוהב לזה? תלמוד לומר: "לא תאבה לו".

18 המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל
 19 בנטירה (בשנאה) למסית, אלא חיב לנטור לו בהכרח;
 20 וכשאינו נטר לו — עובר על מצות לא תעשה, והוא
 21 אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), וכא הפרוש
 22 (המשך דברי הספרי שם): מכלל שנגאמר: "עזוב תעזב עמו"
 23 (שמות כג, ה) יכול אהב עזוב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד
 24 לומר: "ולא תשמע אליו".

1 תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה
 2 לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר
 3 על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר
 4 במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה
 5 והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו
 6 שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר
 7 נתבאר דין המצוה הזאת עם מה שלפניה במסכת עבודה
 8 זרה (נג).

9 המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 10 צורת האדם מן המתכות, האבנים, העצים ודומיהם,
 11 אף על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק
 12 מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-
 13 שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים
 14 שיש לצורות השפעה. והוא אמרו ותעלה: "לא תעשון
 15 אתי (אותי, ברומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו
 16 כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות
 17 כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על
 18 דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" —
 19 שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים
 20 במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו
 21 זה — חיב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו
 22 צורה מותר לפתח ואיזו אסור ואיך זה אפן הפתוח, וזולת
 23 זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז): שלא
 24 זה, כלומר, זה שנגאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל
 25 גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשיטה
 26 דקרא מדבר במה שהזהרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

27 המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
 28 זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרזם לכה,
 29 כלומר, אף על-פי שהקורא הזה אינו עובד, ולא עשה
 30 שום מעשה מן המעשים וזולת הקריאה אליה. וזה אם
 31 קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו ותעלה:
 32 "יצאו אנשים בני בליעל מקרבך ודיחו אתי שבי עירם
 33 לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם
 34 — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו ותעלה: "כי יסיתך
 35 אחיך בן אמוך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח
 36 בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו ותעלה: "לא
 37 ישמע על פיך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג):
 38 אמרו: "ולא ישמע על פיך" — אזהרה למסית, מסית
 39 בקריא כתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל ישראל
 40 ישמעו ויראו ולא יוספו לעשות" (דברים יג, יב)! אלא
 41 אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא
 42 ישמע על פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה —
 43 חיב סקילה. ולשון סנהדרין (סז): מדיח עיר הנדחת —
 44 בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין
 45 (קיא).

מתוך מהדורת חזק

והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה',
 או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
 'שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. וילשון
 האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיר
 לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
 לאו זה תיב חנק; וכשפנו את הנחנקים אמרו (סנהדרין
 פט): "ונביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
 אדם: "אשר יזיר לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
 שלא שמע; "את אשר לא צויתיו לדבר, הא לחברו
 צויתי" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
 בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
 ובכלן נאמר: "וימת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
 האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
 נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא
 מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא
 בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון שנתברר לנו
 שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב).
 וילשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך
 מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר
 היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
 בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו
 שבארנו לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע
 לגוי ביראתו. והוא אמרו יתעלה: "ושם אלהים אחרים
 לא תפירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו,
 ושם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תפירו" — שלא ידור
 בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (ג): "לא תפירו — שלא
 יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית".
 והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע הרף ורומות בדבר
 מכל-הנבראים שפאמינים בו התועים שהוא אלהות —
 תיב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלחבק
 עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
 הפכוד והאהבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
 בשמה והמקום (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
 זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
 האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
 מסתמים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו
 (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
 שישאל עליו — וזה מין ממיגי עבודה זרה, והוא אמרו:
 "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). וילשון ספרא
 (פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
 משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסת מלהציל
 את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד וכליה, והוא
 אמרו: "ולא-תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). וכא פרוש
 (המשך הספרי שם): מכלל שנאמר: "לא תעמד על-דם
 רעך" (ויקרא יט, טו) יכול אי אתה עומד על דמו של זה
 (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עינך".

המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד
 זכות על המסית; ואפלו יודע לו זכות — אסור לו
 להפירו ולא ללמד עליו זכות, והוא אמרו יתעלה: "ולא-
 תחמל" (דברים שם). וכא פרוש (ספרי, שם): ולא תחמל,
 לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת מלשאת
 מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמיא (לפס
 דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו
 יתעלה: "ולא-תחמול עליו" (שם). וכא פרוש (ספרי,
 שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא
 בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה' צוהו לעבד
 או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש,
 כמו שמדמים נביאי הבעל ונביאי האשרה. ולא בא
 בכתוב לאו מפרש מיחד בענין זה, כלומר: אזהרת
 מתנבא בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון
 המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם
 אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו
 בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיטה האמורה בתורה סתם
 — חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבארתי לך בכלל י"ד מן
 הכללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש הכתוב
 אלא-אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה-שנאמר: "ושם
 אלהים אחרים לא תפירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן-
 הנמנע שלא אחר מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין
 לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
 ומנה יבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
 בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
 מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
 נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
 זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
 אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
 שאנו תיבים בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענתו —
 נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
 ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
 תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,

לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות
 ושמים את הנצבדים עליהן, והוא אמרו: תעלה באזקה
 על פך: "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליהך"
 (דברים טז, כב); והעובר על לאו זה — תיב מלקות.

המצוה הי"ב — האזקה שהזרנו מלעשות אבנים
 מוכנות להשפחות עליהן, אפלו אותה השפחותיה היא
 לה' תעלה. וגם זאת כפי שלא להתדמות לעובדי
 פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן
 לפני הפסילים, ועליהן היו משתחיים לאותו הפסל. אמר
 תעלה: "ואכן משכית (מצויירת) לא תתנו בארצכם
 להשפחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה —
 תיב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו
 בארצכם — בארצכם אין אתם משתחיים על האבנים,
 אבל משתחיים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).

המצוה הי"ג — האזקה שהזרנו מלנטוע אילנות
 במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפלו נתפון כפך
 לעבודת ה', כיון שפך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו
 נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בכתי עבודתם. אמר
 תעלה: "לא תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח ה'
 אליהך" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — תיב
 מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח),
 ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי שנוטעונו להשמיד כל-
 עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחחה: לשבר,
 לשרוף, לחרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו,
 כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי
 שהכונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו תעלה:
 "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
 "כי אם-כפה תעשו להם מזבחותיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה),
 ואמר עוד: "ונתתם את-מזבחתם" (שם יב, א). ובדרך
 אגב שנוכרה בגמרא סנהדרין (צ) מצות עשה בעבודה
 זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות
 עשה אכא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא:
 'ונתתם'". ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה
 אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים
 שתיב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם
 אמרו: "ואבדתם את-שמים מן-המקום שהוא (שם)
 בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה
 מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזקה שהזרנו שלא להוסיף
 כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נרחק ממנה
 ומבתייה ומכל-המתחסם אליה, והוא אמרו תעלה: "ולא
 תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהנה מאיזה דבר

נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — תיב חטאת
 קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
 ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
 ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזקה שהזרנו ממעשה
 הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח
 עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת
 ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה
 למצב המתעלה ותבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו
 (סנהדרין סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא
 מדבר מאליו". ובא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל
 תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב
 שזה לאו שבכללות — לפי שכבר חלקם בשהזכיר את
 הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה
 וכרת למזיד, והוא אמרו תעלה: "ואיש או-אשה כי-
 יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון
 ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה
 כי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא
 שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל
 הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג
 — תיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
 ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזקה שהזרנו מלמסור
 מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
 תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו תעלה: "וימרוךך
 לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
 זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד),
 שמעבירי אש ומלכה אותה ולקח מקצת בניו ומוסרו
 בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוטרו לרשות
 עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד
 לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה
 ואמר: "לא ימצא כך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח,
 א). והעובר על לאו זה במזיד — תיב סקילה, וכרת אם
 לא נסקל; ובשוגג — תיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר
 דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ח
מצות לא תעשה יא. יב. יג.
מצות עשה קפה.
מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.
נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזקה שהזרנו מלעשות מצבה
 (מבנה) שיתקבצו אליה וכבודה, אפלו נעשית לעבוד
 עליה את ה', כל-זה כפי שלא נתדמה בעבודתו תעלה

מתוך מהדורת חזק

45 כחקת הגוי אָשֶׁר-אָנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם" (ויקרא כ, כג).
 46 וּכְבַר נִכְפַּל לֹאֹו זֶה בְּאִמְרוֹ: "וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם)
 47 יח, ג). וּבֹא הַפְּרוּשׁ (ספרא פרשת אחרי-מות): לֹא אֲמַרְתִּי
 48 אֲלֵא בְחַקִּים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלֶאֱבוֹתֵיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא
 49 (שם): "וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ — שְׁלֹא תִהְלְכוּ בְּנִמוּסוֹת
 50 שְׁלֵהֶם, בְּדִבְרֵי הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרֻטוֹת (מקום
 51 משחק לאדם) וְקִרְקָסוֹת (מקום משחק לחיות) וְהֶאֱסָטְרִיּוֹת
 52 (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אֲלֵהֶן מִיַּי מִסְבוֹת
 53 שְׁהָיוּ מִתְּכַנְסִים בָּהֶן לְעִבּוֹדַת הָאֱלִילִים; וְרַבִּי מֵאִיר אֹמַר:
 54 אִלּוּ דִרְכֵי הָאֲמוּרֵי שְׁמַנּוּ חֲכָמִים; וְרַבִּי הֵוֹדָה בְּ-בְתִירָא
 55 אֹמַר: שְׁלֹא תִנְחֹר (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) וְלֹא
 56 תִגְדֹּל צִיצִית (בלורית בראשו) וְשְׁלֹא תִסְפֹּר קוֹמִי" (גילוח
 57 השער שכנגד פניו). וְהַעוֹשֶׂה דָּבָר מִכָּל-אֵלּוּ — חֲזִיב
 58 מִלְּקוּת. וְנִכְפַּל הֵלָאֹו בְּעֵנְיָן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אִמְרוֹ:
 59 "הַשְּׁמַר לָךְ פֶּן-תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב, ל). וְלִשׁוֹן
 60 סִפְרֵי (שם): "הַשְּׁמַר" — (בטוי של) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פֶּן"
 61 — (בטוי של) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שְׁמָא
 62 תִדְמָה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שְׁלֹא
 63 תֵאמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּאַרְגָּמָן (צבע אדום) אָנִי אֲצַא
 64 בְּאַרְגָּמָן; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּתַלוּסִין, אִף אָנִי אֲצַא
 65 בְּתַלוּסִין — וְזֶה ("תלוסין") מִן מִיַּי תִּכְשִׁיטִי הַצָּבֵא.
 66 וְיָדוּעַ לָךְ לִשׁוֹן סִפְרֵי תְּנֹבְאוּהָ: "וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַהוּא
 67 וּפְקַדְתִּי (אעניש) עַל-הַשָּׂרִים וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ...]" וְעַל כָּל-
 68 הַלְּבָשִׁים מִלְּבוּשׁ נְכָרִי" (צפניה א, ח). כָּל-זֶה לְשֵׁם הַחֲקָה
 69 מֵהֶם וְגַנְי לְכָל-מִנְהַגֵיהֶם — אֲפֵלוּ בְּמִלְבוּשׁ. וּכְבַר
 70 נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוֵה זֶה בְּפֶרֶק ז' מִשְׁבַּת (סז). וְגַם בְּתוֹסֶפֶת
 71 שְׁבַת (פרק ז, ח).

72 הַמַּצְוֶה הַל"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּנַחַשׁ (להמר),
 73 כְּגוֹן זֶה שְׂאוּמְרִים הַהַמּוֹן: בֵּינָן שְׁחִזְרַתִי מִן-הַדְּרָךְ לֹא
 74 אֲצַלִּים בְּמַעֲשֵׂי; אוֹ: הַדְּבָר הַרְאִישׁוֹן שְׂרָאִיתִי הַיּוֹם הוּא
 75 דְּבַר פְּלוּנִי, וְדָאִי אַרְוִיחַ הַיּוֹם דְּכַר. וְאִפְּן זֶה נְפוּץ מְאֹד
 76 אֲצַל הַמוֹנֵי הָעַמִּים הַסְּכֵלִים. וְכָל-הַעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי
 77 הַנְּחֹשׁ — לֹקְהָ, לְפִי שְׂאֵמַר יַתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כָּךְ וְגוֹ"
 78 מַעֲזוֹן וּמְנַחֵשׁ" (דברים יח, י). וּכְבַר כְּפַל צוּוֵי זֶה וְאִמְרוּ:
 79 "לֹא תִנְחָשׁוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יח):
 80 "מְנַחֵשׁ — כְּגוֹן הָאוּמֵר: נִפְלָה פְתִי מִפִּי, נִפְלָה מִקְלִי
 81 מִדִּי, עֵבֵר נַחֵשׁ מִיַּמִּינִי וְשׁוּעַל מִשְׂמָאלִי". וּבִסְפָרָא
 82 (ויקרא יט, כו): "לֹא תִנְחָשׁוּ — כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְּנַחֵשִׁים
 83 בְּחִלְדָּה וּבְעוֹפּוֹת וּבְכַפְכְּכִים וְכֵל פִּיּוּצָא בְּהֶם". וּכְבַר
 84 נְתַבְּאָרוּ גַם דִּינֵי מַצְוֵה זֶה בְּפֶרֶק ז' מִשְׁבַּת (סז) וּבְתוֹסֶפֶת
 85 שְׁבַת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

86 הַמַּצְוֶה הַל"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּקָסוֹם,
 87 כְּלוּמַר: לְעוֹר אֶת-כַּתְּהַשְׁעָרָה (לעתיד) בְּאֶחָד מִיַּי
 88 הַעוֹרוֹת. לְפִי שְׁכָל-בְּעַלִּי הַכַּחוֹת הַמְּגִידִים מֵהַ שְׂיִהְיֶה
 89 קֹדֶם הַיּוֹתוֹ — לֹא יִתְכַן לָהֶם דְּבַר זֶה אֲלֵא מִפְּנֵי שַׁחַת

1 מִמְּנָה — לֹקְהָ. וּבִסוּף מִכּוֹת (כד). בְּאִרוֹ, שֶׁהַמְּכַשֵּׁל
 2 בְּעֵצֵי אֲשֶׁרָה — לֹקְהָ שְׂתִים: אַחַת מִשׁוּם "וְלֹא-תִבְאִי
 3 תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ", וְאַחַת מִשׁוּם "וְלֹא יְדַבֵּק בְּיָדְךָ
 4 מְאוּמָה" (שם יג, יח) — רֵאדָה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כֵּד — שִׁיעוֹר
 5 יג); וְהֵבֵן זֹאת. וּכְבַר נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוֵה זֶה בְּפֶרֶק ג'
 6 מַעֲבֹדָה זָרָה.

7 הַמַּצְוֶה הַכ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּהַנּוֹת
 8 בְּתִכְשִׁיטִים שֶׁקִּשְׁטוּ בְּהֶם עִבּוּדָה זָרָה, וְהוּא אִמְרוֹ
 9 יַתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַד כְּסָף וְזָהָב עֲלֵיהֶם" (שם ז, כה).
 10 וּבִסְפָרָא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בְּאִרוֹ, שְׁצַפּוּנֵי נַעֲבַד
 11 אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת-זֶה לְאִמְרוֹ יַתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַד
 12 כְּסָף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הַעוֹבֵר עַל לֹאֹו זֶה — חֲזִיב מִלְּקוּת.
 13 וּכְבַר נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוֵה זֶה בְּפֶרֶק ג' מַעֲבֹדָה זָרָה (מה).

14 הַמַּצְוֶה הַמ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּכָרוֹת בְּרִית
 15 עִם הַכּוֹפְרִים וְלִהְיִיחַם שֶׁקִּטִּים בְּכַפְיָתָם, כְּלוּמַר שְׂבַעָה
 16 עֲמִמִּין. וְהוּא אִמְרוֹ יַתְעַלֶּה: "לֹא-תִכְרַת לָהֶם בְּרִית" (שם
 17 ז, ב). וּכְבַר בְּאִרוֹ בְּמַצּוֹת עֲשֶׂה, בְּמַצְוֵה קִפּוֹ, שְׁמִלְחַמַּת
 18 שְׂבַעָה עֲמִמִּין וְכֵל מַה-שְּׁנָאֵמַר בְּהֶם, רֵאוּי לְמָנוֹתוֹ, וְאִין
 19 דִּינוֹ בְּמַצּוֹת שְׂאִינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

20 הַמַּצְוֶה הַמְּשִׁלְמָה חֲמִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ
 21 מִלְּחַמּוֹל (לרחם) עַל עוֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה וּמִלְּשַׁבַּח שׁוּם
 22 דְּבָר מִכָּל מַה שְּׁמִיחַד לָהֶם, וְהוּא אִמְרוֹ יַתְעַלֶּה: "וְלֹא
 23 תִחַנּוּם" (שם ז, ב), וּבֹא בְּקַבְלָה (ויקבלו חו"ל בעבודה זרה
 24 ב): "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וְאֲפֵלוּ אֲדָם מַעוּבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה
 25 שְׂצוּרְתוֹ נֶאֱחָה — אֲסוּר לָנוּ לומר: זֶה נֶאֱחָה בְּצוּרְתוֹ אוֹ זֶה
 26 יִפָּה פְּנִים, כְּמוֹ שְׁנִתְבְּאָר בְּגִמְרָא דִּילָן (שלנו). וּבְגִמְרָא
 27 עִבּוּדָה זָרָה יְרוּשְׁלַמִי (פרק א הלכה ט) אִמְרוּ: לֹא תִתֵּן
 28 לָהֶם חֵן — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה.

29 הַמַּצְוֶה הַנ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ שְׁלֹא יְדוּרוּ
 30 עוֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ כְּדֵי שְׁלֹא נִלְמַד כְּפִירְתָם, וְהוּא
 31 אִמְרוֹ יַתְעַלֶּה: "לֹא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן-יִחַטְּאוּ אֶתְךָ לִי"
 32 (שמות כג, לג). וְאֲפֵלוּ רִצָּה הַגּוֹי לְעִבּוֹד בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אִין
 33 זֶה מְתָר לָנוּ, עַד שִׁקְבַּל עֲלֵיו שְׁלֹא לְעִבּוֹד עִבּוּדָה זָרָה,
 34 וְאִזּוֹ יִהְיֶה מְתָר לוֹ לְדוּר, וְזֶהוּ הַנְּקָרָא: גַּר תוֹשֵׁב. הַפְּנוּהָ
 35 בְּזֶה שֶׁהוּא "גַּר" לְעֵנְיָן שְׁמֵתָר לוֹ לְדוּר בְּאַרְץ בְּלָבַד. וְכָךְ
 36 אִמְרוֹ (עבודה זרה סד): "אִיזְהוּ גַר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקְּבַל עֲלֵיו
 37 שְׁלֹא לְעִבּוֹד עִבּוּדָה זָרָה, דְּכַרִּי רַבִּי יְהוּדָה*"; אֲכָל עוֹבֵד
 38 עִבּוּדָה זָרָה אֵל יְדוּר וְאִין מוֹקְרִין לוֹ קְרַקְעוֹת וְלֹא
 39 מִשְׁפִּירִין. וּבְמִפְרָשׁ בָּא לָנוּ הַבְּאוּר (שם ב): לֹא תִתֵּן לָהֶם
 40 חֲנִיָּה בְּקַרְקַע. וּכְבַר נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוֵה זֶה בְּסִנְהֶדְרִין
 41 וּבְעִבּוּדָה זָרָה.

42 הַמַּצְוֶה הַמְּשִׁלְמָה שְׁלִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ
 43 מִלְּלַכְתּ אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהַתְּנַהֵג כְּמִנְהַגָם, וְאֲפֵלוּ
 44 בְּמִלְּבוּשִׁם וּכְנוּסִיָּהֶם בְּאוּלְמֵיהֶם, וְהוּא אִמְרוֹ: "וְלֹא תִלְכוּ

47 — חַיֵּב מְלָקוֹת, פְּלוּמֵר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הַעוֹנוֹת, לֹא זֶה
 48 הַשּׁוֹאֵל עֲלֵיהֶן; אֲבָל גַּם הַשּׁוֹאֵל עַל דְּבָר זֶה — אֲסוּרָה
 49 נֹסֵף עַל הַיְוָה דְּבָר בְּלִתי אֲמִתִּי. וְהַמְכַנֵּן מַעֲשֵׂיו לְזִמָּן
 50 מְסִים מִתּוֹף חֲשׁוֹב שֶׁאִשָּׁר אוֹ יִצְלִית בְּאוֹתָהּ הַפְּעֵלָה —
 51 הָרִי גַם (גַּם אִם הוּא שׂוֹאֵל בְּלִבּוֹ הָרִי) זֶה לֹקְהָ, לְפִי שֶׁעֲשָׂה
 52 מַעֲשֵׂה. וְעוֹד בְּכָלל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה אֲסוּר מַעֲשֵׂה אַחִיות
 53 הָעֵינִים. וְלִשׁוֹן חֲכָמִים (סְנַהֲדְרִין סה): "מַעֲוֹנָן — זֶה
 54 הָאוֹחֵז אֶת־הָעֵינִים", וְהוּא סוּג גְּדוֹל מְסוּגֵי הַתַּחְבּוּלוֹת
 55 וְנוֹסֵף לְכָף קְלוֹת (וְרִיוֹת) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנִּדְמִים לְאֶדָם
 56 דְּבָרִים בְּלִתי אֲמִתִּים. כְּמוֹ שֶׁאֲנִי רוֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים
 57 תְּמִיד, שֶׁמִּישָׁהוּ לֹקֵחַ חֶבֶל בְּיָדוֹ וְנֹתְנוֹ בְּכַנֵּף בְּגָדוֹ לְעֵינֵי
 58 בְּנֵי אֶדָם וְאֶחָר־כֵּף מוֹצִיאָו נָחֵשׁ; אוֹ זוֹרֵק טַבַּעַת לְאֹוֹר
 59 וּמוֹצִיאָהּ מִפִּי אֶדָם שֶׁלִּפְנֵיו וְכוּיָצָא בְּזָה מִמַּעֲשֵׂי אַחִיות
 60 הָעֵינִים הַמְּפָרְסְמִים אֲצֵל הַהֶמוֹן — כְּל־מַעֲשֵׂה מְאֹלוֹ
 61 אֲסוּר, וְהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעֵינִים וְהוּא מִין
 62 מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים וְלִפְיֵכֵף לֹקְהָ. וְעַם זֶה הוּא גּוֹנֵב דַּעַת
 63 הַבְּרִיּוֹת. וְהַפְּסֵד הַנִּגְרָם עַל־יְדֵי כֵּף עַצוֹם מְאֹד, לְפִי
 64 שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לְחִלוּטֵין נַעֲשִׂים אֶפְשָׁרִים בְּעֵינֵי
 65 הַסְּכָלִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּעָרִים, וּמִחֲשַׁבְתָּם מִתְּהַלְּלֵת לְקַבֵּל
 66 אֶת־הַנִּמְנָעוֹת וְלִחְשׁוֹב שֶׁהֵם אֶפְשָׁרִים לְהִיּוֹת. וְהַבָּן זֹאת.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ח
מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.
מג. מד. מ. מט. מא. מה. קעא.

67 הַמְּצוּהָ הַל"ה — הָאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּחַבּוֹר (לֹאסוּף
 68 קְבוּצוֹת שֶׁל שְׂרָעִים ו"לַחְבָּרִים" יַחַד, וְלִקְבַל מִחוּץ עֲצוֹת שׁוֹנוֹת),
 69 וְהוּא שִׁיאֲמַר דְּבָרִים (הַבְּרוּת וְצִירוּפֵי מִיִּלִּים מְשׁוּנוֹת שֶׁל
 70 "שְׁמוֹת" ו"לַחֲשִׁים") שֶׁמְדַמֶּה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכֵּף וְכֵּף, וְכֵּף,
 71 וּמְדַקֵּים לְכֵּף וְכֵּף, וְלִשׁוֹן סְפָרִי: "וְחָבַר חֶבֶר — אָחָד
 72 חוּבָר (אוּסוּף) אֶת־הַנְּחֹשׁ וְאָחָד חוּבָר אֶת־הָעֶקְרָב",
 73 כְּלוּמֵר: הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם דְּבָרִים (לַחֲשִׁים) כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכּוּהוּ
 74 לְפִי דְמִיוֹנוֹ. אוֹ שֶׁאֲוֹמְרָם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדֵי לְהַשְׁקִיט
 75 הַפְּאֵב; וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — לֹקְהָ. וְכָבֵר נִתְבְּאָרוֹ גַּם
 76 דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּכֵרֵךְ ז' מִשְׁבָּת (סז).

77 הַמְּצוּהָ הַל"ח — הָאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּדְרוֹשׁ יְדִיעָה
 78 מִן־הַמֵּתִים — כְּפִי מֵה שֶׁמְדַמֵּים (בְּדַמְיוֹנָם הַכַּפְרָנִי) אוֹתָם
 79 (הַרְשָׁעִים) שֶׁהֵם מֵתִים בְּאֵמֶת (שֶׁלֹּהֵם רֹאוּי בְּאֵמֶת הַתּוֹאֵר
 80 "מֵתִים"), אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמְרַגְּשִׁים (שֶׁהִרִי
 81 "רְשָׁעִים בַּחֲיֵיהֶם קְרוּיִם מֵתִים" וּקְבָעוּ בְּדַמְיוֹנָם) — שְׁמִי
 82 שְׁעוֹשֶׂה כֵּף וְלֹבֵשׁ כֵּף יְבוֹאֵהוּ הַמֵּת בְּשִׁנְתוֹ וְיַגִּיד לוֹ
 83 מֵה־שִׂישָׁאֵל עֲלָיו. וְהוּא אָמְרוֹ תַעֲלֶה: "לֹא־יִמְצָא כֵּף
 84 וְגו' וְדָרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבְגִמְרָא סְנַהֲדְרִין (סה):
 85 "דְּרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים — זֶה הַמְּרַעִיב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵף וְלֵן בְּבֵית
 86 הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרָה עֲלָיו רִיחַ טְמֵאָה"; וְהַעוֹבֵר עַל
 87 לְאוֹ זֶה — חַיֵּב מְלָקוֹת.

1 הַהַשְׁעָרָה שֶׁלֹּהֵם חֲזֵק וְיִאָרַע עַל־פִּירֵיב כְּפִי הָאֵמֶת
 2 וְהַנְּכוּן; לְפִיכֵף מְרַגְּשִׁים מֵה־שִׂיחָה, וְיֵשׁ לֹהֵם יִתְרוֹן זֶה
 3 עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְכָל־בְּנֵי־אֶדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל־כַּחַ
 4 מַכְחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְהַכְּרַחֵי הוּא לְבַעֲלֵי הַכְחוֹת הַהַשְׁעָרִיתִים
 5 הָאֵלוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מַעֲשֵׂה כְּדֵי לְעוֹרֵר בּוֹ אֶת־כַּחוֹ וְלְעוֹדֵד
 6 אֶת־פְּעֻלָּתוֹ (שֶׁל כַּח הַהַשְׁעָרָה). יֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמְכָה בְּמִטָּה
 7 עַל הָאָרֶץ הַכּוֹפֵת וְצוֹעֵק צַעֲקוֹת מְשׁוּנוֹת וּמְפַנֶּה
 8 מִחֲשַׁבְתּוֹ וְעוֹשֶׂה כֵּף זִמָּן מְמַשֵּׁף עַד שֶׁיִּאָרַע לוֹ מַעֲזִין מַצַּב
 9 הַתַּעֲלָפוֹת וְיַגִּיד מֵה שִׂיחָה — וְכָבֵר רֵאִיתִי זֹאת פַּעַם
 10 בְּמַעֲרַב הַפְּנִימִי. וְיֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק אֲבָנִים קִטְנוֹת
 11 בְּיַרְיעַת עוֹר וּמְאָרִיף לְחַבֵּיט בֶּהֶן וְאֶחָר־כֵּף יַגִּיד, וְזֶה
 12 מְפָרְסֵם בְּכָל־מְקוֹם שֶׁעֲבַרְתִּי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק חֲגוּרֵת
 13 עוֹר אֲרָכָה עַל הָאָרֶץ וּמְסַתְּכָל כֵּה וּמַגִּיד. הַכּוֹנֵה בְּכָל־אֵלוֹ
 14 לְעוֹרֵר אֶת־הַכַּחַ שִׂישׁ בּוֹ, לֹא שֶׁאוֹתוֹ דְּבָר בְּעֲצָמוֹ פּוֹעֵל
 15 מְשָׁהוּ אוֹ מוֹרָה עַל מְשָׁהוּ. וְזוֹהִי טַעֲמוֹת הַהֶמוֹן: כִּי כְּאִשָּׁר
 16 מִתְּאֲמָתוֹת מְקַצֵּת אוֹתָן הַהַגְדוֹת, חוֹשְׁבִים שֶׁפְּעֻלוֹת אֵלוֹ
 17 מוֹרוֹת עַל מֵה שִׂיחָה. וְנִמְשָׁף (נִשְׁתַּרַשׁ מִתּוֹךְ הָרַגַל) הַדְּבָר
 18 אֲצֵלֵם בְּטַעֲמוֹת זוֹ עַד שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁמְקַצֵּת אוֹתָן הַפְּעֻלוֹת הֵן
 19 הַגּוֹרֵם שִׂיחָה מֵה שִׂיחָה, כְּמוֹ שֶׁמְדַמֵּים בְּעֲלֵי מַשְׁפְּטֵי
 20 הַכּוֹכְבִים. לְפִי שֶׁמַּשְׁפְּטֵי הַכּוֹכְבִים אֵינֶם אֲלָא מִן־הַסּוּג
 21 הַזֶּה, כְּלוּמֵר: שֶׁהֵם מִין מִמִּינֵי (חוּשׁ מַחוּשִׁי) עוֹרְרוֹת־הַכַּחַ
 22 (בַּנֶּפֶשׁ); לְכֵן אֵין שִׁנֵּי בְּנֵי אֶדָם שְׂוִים בְּאֵמֶת הַהַגְדָּת
 23 הַעֲתִידוֹת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם שְׂוִים בְּיַרְיעַת הַמַּשְׁפְּטִים
 24 (חֲכַמַת הַכּוֹכְבִים). וְהַעוֹשֶׂה אֵיזָה מַעֲשֵׂה שִׂיחָה מִמַּעֲשֵׂים
 25 הָאֵלֶּה וְזוֹלָתָם, מְכַל־מֵה שֶׁנוֹהֵג בְּדֶרֶךְ זוֹ — נִקְרָא:
 26 קוֹסֵם, אָמַר ה' תַעֲלֶה: "לֹא־יִמְצָא כֵּף [וְגו'] קוֹסֵם
 27 קוֹסֵם" (דְּבָרִים יח, ט). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (שם): אֵיזָהוּ קוֹסֵם?
 28 זֶה הָאוֹחֵז בְּמַקְלוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֲלֹף, אוֹ לֹא אֲלֹף. וְעַל סוּג
 29 זֶה שֶׁל עוֹרְרוֹת הַמְּפָרְסֵם בְּאוֹתוֹ הַזְמָן אָמַר הַנְּבִיא: "עֲמִי
 30 בְּעֲצוֹ יִשְׁאֵל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ" (הוֹשֵׁעַ ד, יב). וְהַעוֹבֵר
 31 בְּמַעֲשֵׂה זֶה — חַיֵּב מְלָקוֹת, כְּלוּמֵר: הַקּוֹסֵם וּמַגִּיד
 32 עֲתִידוֹת עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, לֹא הַשּׁוֹאֵל אֶת־
 33 הַקּוֹסֵם; אֲבָל שֶׁאֵלֵת הַקּוֹסֵם (בְּלִבּוֹ) מַגִּנָּה מְאֹד (אֵף שֶׁאֵין
 34 חַיִּיבִים עֲלֵיהּ מַלְקוֹת). וְכָבֵר נִתְבְּאָרוֹ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּכַמָּה
 35 מְקוֹמוֹת בְּגִמְרָא סְנַהֲדְרִין (סה). וּבְתוֹסַפְתָּא שְׁבָת (פַּרְקוֹ
 36 ח) וּבְסַפְרֵי.

37 הַמְּצוּהָ הַל"ב — הָאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּכַנּוֹן מַעֲשֵׂינוּ
 38 בְּכַחֲרֵית הַזְמָנִים עַל פִּי מַעֲרָכוֹת הַכּוֹכְבִים (אֵי־צַטְגִּינְנוֹת),
 39 וְהוּא שְׁנֵאמַר: יוֹם זֶה רֵאוּי לְפַעֲלָה פְּלוּנִית וְנִתְפַּנֵּן
 40 לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ יוֹם זֶה לֹא רֵצוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּעֻלָּה פְּלוּנִית
 41 וְנִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ. וְזֶה אָמְרוֹ תַעֲלֶה: "לֹא־יִמְצָא כֵּף וְגו'
 42 מַעֲוֹנָן" (דְּבָרִים שם). וְכָבֵר נִכְפַּל לְאוֹ זֶה וְאָמַר: "וְלֹא
 43 תַעֲוִינֵנוּ" (וּיקְרֵא יט, כו). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (שם פַּרְקוֹ הַלְכָה ב):
 44 לֹא תַעֲוִינֵנוּ — אֵלּוֹ נוֹתְנֵי הַעֲתִים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזֵר מִן
 45 "עוֹנָה", כְּלוּמֵר: לֹא יִהְיֶה בְּכֶם קוֹבַע עֲתִים הָאוֹמֵר: עַת
 46 פְּלוּנִית טוֹכָה וְעַת פְּלוּנִית רָעָה. וְגַם הַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה

מתוך מהדורת חזק

- 1 המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול
 2 (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו
 3 יתעלה: "לא ימצא כף וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר
 4 על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חב
 5 מיתה, אכל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
 6 — שיעור יד).
- 7 המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול
 8 (להתייעץ) בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא
 9 תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא כף
 10 וגו' ושאל אוב וידעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת
 11 קדושים): "'אל תפנו אל האבת ואל הידעני' (ויקרא יט,
 12 לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרגומו: מגלה
 13 נעלמות) המדבר משקיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
 14 של הזרוע אל הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי
 15 אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשאל (המתייעץ) בהם
 16 באזהרה".
- 17 המצוה הל"ד — האזהרה שהזהרנו מפל-מעשה
 18 הפשפים, והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא כף וגו'
 19 ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חב סקילה
 20 אם הוא מזיד, וחסאת קבועה (שאינה תלויה בהשגת-ידו
 21 של המקריב) אם הוא שוגג. אמר יתעלה: "מכשפה לא
 22 תחיה" (שמות כב, יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
 23 ז' מסנהדרין (סו.).
- 24 המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח
 25 הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה:
 26 "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה
 27 הוא כפי שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שכן
 28 היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדעיהם בלכד.
 29 ולפיכך הצרכו לכבד במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת
 30 כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית
 31 האסור הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער כדרך
 32 שעושים כפי עבודה זרה, אכל אם מגלח הכל הרי אין
 33 בכך התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח
 34 הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחב מלקות
 35 על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-
 36 ראשו. והטעם שלא נמנה אלו פשטי מצות, אף-על-פי
 37 שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו
 38 אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
 39 ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים כי אז
 40 היה אפשר למנותם כשתי מצות; אכל הואיל והם בלשון
 41 אחד וענגן אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
 42 (שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלאו זה כולל חלקים שונים
 43 מהגוף ושהוא חב על כל-חלק מהם לכדו, אין זה מחיב
 44 שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
 45 מכות (כ); ולאו זה אין הנשים חבבות בו.
- 46 המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-
 47 הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין,
 48 והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין,
 49 והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא
 50 הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
 51 שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
 52 אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
 53 תשחית אף פאה אחת מפלל הזקן. ובא הפרוש שהן
 54 חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחב חמש מלקיות אם
 55 גלח הכל, ואפלו גלחן בכת אחת. ולשון המשנה (מכות
 56 ב.): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקויות): שמים מכאן
 57 ושמים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
 58 פלן באחת — אינו חב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם
 59 כא.): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
 60 אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא
 61 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך
 62 היא ההלכה. וגם זה היה דרך כפרי עבודה זרה, כמו
 63 שמפרסם היום בקשוס נזירי האירופים שהם מגלחים
 64 את זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי
 65 שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענגן אחד, כמו
 66 שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 67 בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חבבות בה.
- 68 המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרו
 69 גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
 70 יתעלה: "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
 71 וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום
 72 שצויה זו מתחת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,
 73 כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
 74 הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורך
 75 את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
 76 שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
 77 המזידיים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת
 78 הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם
 79 המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט
 80 בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
 81 שריון ותהגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענגן
 82 הזה.
- 83 המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
 84 בדרך הפופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
 85 ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא יהיה
 86 כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיטי
 87 מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיטי זה
 88 מיחד לגברים — לוקה.
- 89 המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
 90 בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגוון ירוק אדום) וזולתם, כדרך

46 "למת". וכל-המגלה (הקורח) פגרים משער ראשו
 47 בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא פהן גדול
 48 או ישאל לוקה על פל-קרח וקרח מלקות אחת. וכן
 49 מה-שפפל בפגנים: "ופאת זקנם לא יגלחו ויבכשרם לא
 50 ישרו שרטת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה,
 51 כמו שנתבאר בסוף מכות (כא).

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ח

מצות עשה עג.

52 המצוה הע"ג — הוא הצווי שנוצטוונו להודות
 53 בחטאים שחטאנו לפניו תעלה (להתודות עליהם) בדבור,
 54 כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא
 55 השם! חטאתי, צויתי, פשעתי ועשיתי פך וךך". וירחיב
 56 את-הדבור ויבקש פפרה בענין זה פפי צחות לשונו. דע,
 57 שאפלו החטאים שחיבים עליהם מיני הקרבות האלה
 58 שנוכרו מקדם, שבהם אמר תעלה, שמי שמקריבם
 59 נתכפר לו — צריך על-פל-פנים גם להתודות בשעת
 60 הקרבתם. והוא אמרו תעלה: "דבר אל-בני ישראל איש
 61 או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-
 62 חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, וז), ולשון המכלתא
 63 בפרוש פסוק זה: "לפי שנאמר: 'ויהיה כיי-אשם לאחת
 64 מאלה ויהתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — תתודה על
 65 חטא אשר חטא; ע'ליה' — על החטאת כשהיא קימת,
 66 לא משנשחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על
 67 ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו תעלה
 68 "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפפרשת ויקרא במטמא
 69 מקדש וקדשיו והבזקרים עמו (קבוצת חטאים שחיבים
 70 עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפבר בארנו (מצוה
 71 עב — שיעור קצ), לפיכך אמר פאן במכלתא, שלא היינו
 72 למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא מקדש
 73 (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מינין אתה מרבה שאר
 74 כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני
 75 ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וקרתות? אמר:
 76 חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי
 77 יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-
 78 חטאת האדם" — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות
 79 ועל הגולות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע
 80 בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-
 81 חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הנהרגין על-פי זממין?
 82 לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש היא' כלומר שאינו חיב
 83 להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי
 84 שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים
 85 והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי
 86 שנאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חיוב
 87 הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו

1 שעושים עובדי עבודה זרה כמפרסם אצל בני מצרים עד
 2 היום. והאזהרה על פך, הוא אמרו תעלה: "וכתבת קעקע
 3 לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חיב
 4 מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

5 המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
 6 את-עצמנו, פדרף שעושים עובדי עבודה זרה, והוא
 7 אמרו תעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל
 8 לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו
 9 בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
 10 (יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבטי
 11 ליה (נצרף) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
 12 (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל).
 13 ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה וגידיה אחת היא".
 14 ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בכלי — חיב; ועל
 15 עבודה זרה, בכלי חיב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
 16 הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחרבות וקרמחים"
 17 (מלכים-א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
 18 היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות יג): שבכלל לאו זה, גם
 19 האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא
 20 תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
 21 הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
 22 וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המתזיק
 23 במחלקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרח וכעדתו"
 24 (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
 25 דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
 26 שלייה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
 27 מודיע שהחולק על הפגנים וטוען לעצמו את הפגנה
 28 בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
 29 ענשו, הבליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יתא ענשו
 30 "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
 31 באמרו תעלה למשה: "הבא-נא ידך בחיקך וגו'" (שמות
 32 ו, ו), וכמו שנתבאר בעזיה (דברי הימים-ב כו) — (שנענש
 33 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרזור לענין
 34 המצוה ואמר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
 35 (כ). והעובר על לאו זה — לוקה.

36 המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתלש שער
 37 הראש על המתים פדרף שעושים הסכלים, והוא אמרו:
 38 "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א).
 39 וכפל לאו זה בפגנים ואמר: "לא-קרחה קרחה
 40 בראשם" (ויקרא כא, ה), בדי להשלים הדין, לפי שממה-
 41 שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים
 42 בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה
 43 בראשם" לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו
 44 אמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים:
 45 בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם

12 אַתְּ חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טו, כא),
13 פרשת אחרי מות) גַּם-כֵּן: "וְהִתְנַדְּהָ — זֶה יוֹדֵי דְבָרֶיךָ."
14 וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפִרְק אַחְרוֹן מִפְּסוּרִים (פז).

יום ש"ק כ"ד תשרי ה'תשע"ח מצות עשה עג.

15 הַמַּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוּדֵם

1 מַצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה אֲלָא הוּא מֵהַנְּגַרְרִים אַחַר הַקְּרָבָן,
2 לְפִיכָף הַצְּרִכּוּ לְבָאָר אֶת־זֶה בְּמִכְלָמָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יְכוּל
3 בְּזִמְנָן שְׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְּדוּדִין; וּמִזִּמְנָן אַף בְּזִמְנָן שְׁאִין
4 מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְדוּדוּ (בכל מצב).
5 אִין בְּמִשְׁמַע יוֹדֵי אֲלָא בְּאַרְץ; מִזִּמְנָן אַף בְּגִלּוּת? אָמַר:
6 וְהִתְדוּדוּ אֶת־עֲוֹנוֹם וְאֶת־עֲוֹן אַבְתָּם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיֵּאֵל
7 אָמַר: "לֵךְ אֲדִנֵּי הַצְּדָקָה וְלִגְוֵי בִּשְׁת הַפְּגִיָּם" (דניאל ט, ז).
8 הֵגָה נִתְבָּאָר לָךְ מִכָּל מֵה־שְׁהִזְכְּרָנוּ, שְׁהַיּוֹדֵי מַצְוָה בְּפָנֵי
9 עֲצָמָה וְחֻכְבָּה עַל הַחוּטָא עַל אֵיזָה חֲטָא שְׁחָטָא, בֵּין
10 בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ, בֵּין שְׁהִבִּיא קְרָבָן וּבֵין שְׁלָא
11 הִבִּיא קְרָבָן, חֵיב לְהִתְדוּדוּת כְּמוֹ שְׁאָמַר יִתְעַלָּה: "וְהִתְדוּדוּ

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

33 אִין לָהֶן חֲלָק לְעוֹלָם תְּבָא. וְאֵלּוּ הֵם הַשְּׁלִישָׁה מַלְכִּים, יִרְבְּעָם בִּן נִבְט
34 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁחָטָא וְהַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים, אֲחָאָב בִּן עַמְרִי מֶלֶךְ
35 יִשְׂרָאֵל, שְׁעֵשָׂה הֶרַע בְּעֵינֵי ה' וְהִיָּה מוֹמֵר לַעֲבוּדָה זָרָה, וּמִנְשָׂה בִן
36 חֻזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שְׁהִיָּה מִין וּשְׁפָר דְּמֵים הַרְבֵּה. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמְרַי,
37 מִנְשָׂה יֵשׁ לֹא חֲלָק לְעוֹלָם תְּבָא, שְׁנַאֲמַר לְגַבֵּי מִנְשָׂה (דְּבַרֵי הַיָּמִים ב' לג
38 א) וְיִתְפַּלֵּל אֱלֹהֵי וְיִשְׁמַע תְּהַנְתּוּ וְיִשְׁיַבְּחוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמַלְכוּתוֹ. אָמְרוּ
39 לֹא חֲכָמִים, אֲדַרְבָּא מִכָּךְ שְׁלָא נִאֲמַר רַק וְיִשְׁיַבְּחוּ יְרוּשָׁלַיִם' אֵלּא
40 נוֹסֵף לְמַלְכוּתוֹ, יֵשׁ לְלַמּוּד שְׁלִמְלִכוּתוֹ בְּלִבְד הַשִּׁיבּוֹ, וְלֹא לְחַיֵּי
41 הָעוֹלָם תְּבָא הַשִּׁיבּוֹ. וְאֵלּוּ הֵם אוֹתָם אַרְבְּעָה הַדְּיוּטוֹת שְׁאִין לָהֶם
42 חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא, בְּלָעָם בִּן עַבוּר, וְדוּאָג הַאֲדוּמִי, שְׁהִיָּה בַעַל לִשׁוֹן
43 הֶרַע וְהֶרַג אֶת כְּהֵנִי נוּב, וְאַחֲתִיפֵל, וְגַחְזִי, תְּלַמִּידוֹ שֶׁל אֲלִישֶׁע
44 הַנְּבִיא.

1 שׁוֹינְתָה וְהוֹמוּ, אִינֵי יוֹדַע בְּאִיזוּ מִיתָה נִהְרָגִים, שִׁישׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם
2 לֹא וְלִבְוֵעַל) הוֹקְשׁוּ וּמִיתָתָם בְּחֻנֵּק כְּפִי שְׂרַצוּ לְחַיִּיבּוֹ, אוֹ אִם לָהּ
3 [לְבַת כַּהֵן] הוֹקְשׁוּ וּמִיתָתָם בְּשִׂרְיָפָה כְּפִי שְׂרַצוּ לְחַיִּיבָהּ, וְלַמְדוּנוּ
4 אֶת דִּינָם מִלִּשׁוֹן הַפְּסוּק, בְּשִׂיחָא אֹמְרַי – כְּשִׁנְאָמַר בְּתוֹרָה לְגַבֵּי
5 עֵדִים זוֹמְמִים 'לְעִשׂוֹת לְאַחֲזוֹ', לַמְדוּנוּ שְׁכַל עַד זוֹמַם שְׁבֵא לְחַיִּיב
6 בַעֲדוֹתוֹ מִיתוֹת שְׁנוֹת אֲלִישֶׁ וְאִשָּׁה, כְּגוֹן כֵּאֵן שְׁמִיתָת הַבּוֹעַל בְּחֻנֵּק
7 וּמִיתָת בַּת הַכֹּהֵן בְּשִׂרְיָפָה, הִרִי הוּא נִידוֹן כְּפִי שׁוֹמֵם לְעִשׂוֹת לְאַחֲזוֹ
8 שְׁהוּא הַבּוֹעַל, וְלֹא כְּפִי שׁוֹמֵם לְעִשׂוֹת לְאַחֲזוֹתָ בַּת הַכֹּהֵן, וְעַל כֵּן
9 מִיתָת זוֹמְמִי בַּת כַּהֵן בְּחֻנֵּק.

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

פרק אחד עשר - חלק

45 שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנָה, וְאֵלּוּ שְׁאִין לָהֶם חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא, הָאוֹמַר אִין
46 תְּחִיית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה: מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: וְכָל כֵּף לָמָּה – מְדוּעַ
47 עוֹנֵשׁוּ חֲמוּר כָּל כֵּךְ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תְּנָא – שְׁנִינּוּ בְּבִרְיִיתָא, הוּא
48 כְּפַר בְּתַחֲטִית הַמֵּתִים, לְפִיכָף לֹא יִתְּנָה לֹא חֲלָק בְּתַחֲטִית הַמֵּתִים, שְׁכָּל
49 מְדוּתָיו שְׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵם מְדָה כְּנִגְדַּי מְדָה, שְׁכִשְׂאָדַם חוּטָא
50 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְעַנְשׁוּ בְּאוֹתוֹ דְּבַר שְׁחָטָא, וְלִכְּן אָדָם זֶה שְׁחָטָא
51 וְכַפַּר בְּתַחֲטִית הַמֵּתִים נַעֲשֶׂה שְׁאִין לֹא חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא וְאִינוּ קָם
52 בְּתַחֲטִית הַמֵּתִים.

גמרא

53 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת מְקוֹר הַדְּבַר שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְעַנְשֵׁי מַדָּה
54 כְּנַגַּד מַדָּה: דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחְמֵנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִזִּמְנָן נְלַמַּד
55 שְׁכָּל מְדוּתָיו שְׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵם מְדָה כְּנִגְדַּי מְדָה, שְׁנַאֲמַר לְגַבֵּי
56 הָרַעֲב הַגְּדוֹל שְׁהִיָּה בִימֵי אֲלִישֶׁע בְּשׁוּמְרוֹן בּוֹמֵן שְׁמוּלַךְ אֶרֶם צַר
57 עֲלֵיהּ (מַלְכִּים ב' א) 'וְאִמְרַי אֲלִישֶׁע שְׁמַעוּ דְּבַר ה' [וְגו']', כְּעַת מַחַר סָאָה
58 סִלְתָּ בְּשָׂקֶל, וְסָאֲתִים שְׁעוּרִים בְּשָׂקֶל בְּשַׁעַר שׁוּמְרוֹן', אֲלִישֶׁע הַתְּנַבָּא
59 שְׁלַמְחוּר יִפְסַק הָרַעֲב, וְסָאֵה סוּלַת וְסָאֲתִים שְׁעוּרִים יִמְכּוּר בְּשָׂקֶל
60 בְּשַׁעַר שׁוּמְרוֹן, שׁוּה מַחִיר זוּל בִּיּוֹתַר. וְכַתִּיב (שם א) 'וַיַּעַן הַשְּׁלִישִׁי
61 אֲשֶׁר (הַמֶּלֶךְ) [לְמַלְכָּךְ] נִשְׁעַן עַל יָדוֹ אֶת אִישׁ הַגְּאֻלִּים וְאִמְרַי, הֵנָּה ה'
62 עוֹשֶׂה אַרְבּוּבֹת בְּשָׁמַיִם, הִתְּהַיָּה הַקְּדָבֵר הַזֶּה, וְאִמְרַי הַקְּדָבֵר רֹאֵת כְּעֵינְךָ
63 וּמַשֵּׂם לֹא תֵאבְּל, כְּלוֹמַר, הַשֶּׁר שֶׁהַמֶּלֶךְ הִיָּה נִשְׁעַן עַל יָדוֹ אִמְרַי
64 לְאֲלִישֶׁע, הִרִי אֲפִילוֹ אִם ה' יַעֲשֶׂה חֲלוּנוֹת בְּשָׁמַיִם וְיִשְׁלִיךְ מִשָּׁם
65 סוּלַת וְשַׁעוּרִים לֹא יִתְּכַן שִׁיחִיָּה כְּדַבַּר הַזֶּה שִׁימְכּוּר סוּלַת וְשַׁעוּרִים
66 בְּמַחִיר כַּה מוֹזֵל. וְאִמְרַי לֹא אֲלִישֶׁע, בְּגַלְל שְׁאִינְךָ מֵאֲמִין בּוּה עוֹנֵשְׁךָ
67 יִהְיֶה שְׁתִּרְאָה בְּעֵינְךָ אֶת הַתְּקִימוֹת הַנְּבוּאָה אַךְ לֹא תוּכַל לְאִכּוֹל
68 מֵהַסּוּלַת וְהַשַּׁעוּרִים.

משנה

12 לְאַחַר שְׁפִירַט הַתְּנָא אֶת דִּינֵי הַחוּטָאִים הַחַיִּיבִים בְּאַרְבַּע מִיתוֹת
13 בֵּית דִּין, מִמְשִׁיךְ הַתְּנָא לְבָאָר שִׁישׁ גַּם חוּטָאִים שְׁאִין לָהֶם חֲלָק
14 לְעוֹלָם הַבָּא כְּלָל, וּבְתַחֲטִילָה מְבִיאָ שְׁכָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ חֲלָק לְעוֹלָם
15 הַבָּא. וְכַמוֹ כֵּן יוּבָאָרוּ בְּפִרְק זֶה עֵינֵינִים רַבִּים הַשִּׁיבִיכִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם
16 הַבָּא, לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ, וְכּוּדוּמָה.
17 כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר (שְׁעִיחָ ס כֵּא) 'וְעַמְּךָ
18 [יִזְעוּם יִשְׂרָאֵל] בּוֹלָם צְדִיקִים, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ יְיָ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא,
19 וְהַסִּיבָה שִׁירְשׁוּ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא מִשׁוּם שְׁהֵם נִצְרַי מִסְּעִי וְעַנְף
20 שְׁנִטְעִיתִי, וְהֵם מְעַשֶּׂה נְדִי שִׁישׁ לְהַתְּפָאָר בְּהֵם, כְּלוֹמַר, הֵעַם אֲשֶׁר
21 בּוֹ בְּחַרְתִּי אֲתַפְּאָר בּוֹ כִּי יִהְיֶה צְדִיקִים וְתַמִּימִים, וְיּוּבָאוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם
22 הַבָּא.

23 הַמְּשִׁנָּה מְפַרְשֵׁת מִי הֵם שְׁאִין לָהֶם חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵם שְׁאִין
24 לָהֶם חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא, הָאוֹמַר אִין תְּחִיית הַמֵּתִים נְלַמַּדְתָּ מִן הַתּוֹרָה,
25 וְהָאוֹמַר שְׁאִין הַתּוֹרָה מְסוּרָה לְנוּ מִן הַשָּׁמַיִם, וְאַפְּסִיקוּרוֹם, רַבִּי
26 עֲקִיבָא אֹמְרַי, אַף הַקּוּרָא בְּפִסְקִים תְּחִיזוּנִים – סְפָרֵי מֵינִים, וְהַלּוּחֵשׁ
27 עַל הַמְּכָה וְאֹמְרַי אֶת הַפְּסוּק (שְׁמוֹת טו, כו) 'כָּל הַמְּחַלָּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי
28 בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רּוֹפְאֶךָ'. אָבָא שְׁאוּל אֹמְרַי, אַף
29 הַהוֹנָה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתֵיהֶוּ – הַמְּפַרֵּשׁ שֵׁם בִּן אַרְבַּעִים וְשֵׁתִים
30 אוֹתוֹת, אִין לֹא חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא.

31 הַמְּשִׁנָּה מוֹנָה שְׁמוֹת שֶׁל אֲנָשִׁים מְסוּיָמִים וְיָדוּעִים שְׁאִין לָהֶם חֲלָק
32 לְעוֹלָם הַבָּא: שְׁלִישָׁה מַלְכִּים, וְאַרְבְּעָה הַדְּיוּטוֹת – אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים,

ישעיה פרק מט א-י

ג וַיֹּאמֶר לִי עַבְדֵי־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּךְ אֲתַפְאֵר: ד וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק וַיַּעַתֵּי לְתַהוֹ וְהִבֵּל פִּחֵי כְלִיָּתִי אֲבֹן מִשְׁפָּטִי אֶת־יְהוָה וּפְעַלְתִּי אֶת־אֱלֹהֵי: (ם) ה וְעַתָּה | אָמַר יְהוָה יִצְרִי מִפְּטָן לְעֶבֶד לֹא לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹוֵי וְיִשְׂרָאֵל (לא) לֹא יֵאָסֵף וְאֶפְכַד בְּעֵינַי יְהוָה וְאֱלֹהֵי הָיָה עֵינַי: ו וַיֹּאמֶר נִקַּל מִהוּיֹתֶךָ לִי עֶבֶד לְהַקִּים אֶת־שִׁבְטִי יַעֲקֹב (ונצירי) וּנְצוּרֵי יִשְׂרָאֵל לְהַשִּׁיב וּנְתַתִּיךָ לְאֹר גֹּיִם לְהַיּוֹת יִשׁוּעָתִי עַד־קִצְחָה הָאָרֶץ: (ם) ז פֶּה אֲמַר־יְהוָה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁ לְבוֹהַ־נְפֹשׁ לְמַתְעֵב גֹּיִם לְעֶבֶד מִשְׁלִים מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעַן יְהוָה אֲשֶׁר נֶאֱמָן קְדֹשׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְחַרְךָ: (ם) ח פֶּה | אָמַר יְהוָה בְּעַת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יִשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְנַדְךָ לְבְרִית עִם לְהַקִּים אֶרֶץ לְהַנְחִיל נַחֲלוֹת שְׁמִמּוֹת: ט לֵאמֹר לְאִסּוּרִים צֹאוּ לְאֲשֶׁר בַּחֲשָׁד הַגְּלוּ עַל־דַּרְכֵיכֶם יִרְעוּ וּבְכָל־שְׁפִיִים מִרְעִיתֶם: י לֹא יִרְעֻבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא־יִכָּם שָׂרֵב וְשִׁמְשׁ פִּי־מִרְחָמִם יִנְהֵם וְעַל־מְבוּעֵי מַיִם יִנְהַלֵּם:

רש"י

שהגוי מתעבד: מלכים יראו. אותו וקמו: אשר נאמן. לשמור הבטחתו שהבטיח לאברהם על המלכות כענין שנאמר והנה תנור עשן וגו' (בראשית טו): קדוש ישראל. הוא ויבחרך: (ח) בעת רצון. בעת תפלה שאתה מתרצה ומתפייס לפני: וביום ישועה. שתהא צריך לישועה: ואצרך. ואשמרך: לברית עם. להיות עם ברית לי: להקים ארץ. ארץ ישראל הבחורה לי בכל הארצות: (ט) לאסורים צאו. לעת אשר אומר לאסורי גולה צאו: שפיים. תרגם יונתן נגדין, נחלי מים: (י) שרב. חום:

מצודת ציון

(ה) לשובב. מלשון השבה: יאסף. ענין הכנסה: עזי. חזקי: (ו) נקל. מל' קל: ונצירי. מל' מצור והיקף כמו כעיר נצורה (לעיל א'): (ח) עניתך. מל' עניה ותשובה: (ט) הגלו. מל' גלוי: שפיים. כן נקראו המקומות הגבוהים וכן רוח צח שפיים (ירמיה ד): (י) שרב. ענין חמימות ויובש כמו והיה השרב לאגם (לעיל ד'): מבויעי. ענין מקוה ומעין כמו למבויעי מים (שם): ינהלם. ענין הנהגה כמו נהלת בערך (שמות ט"ז):

מצודת דוד

(ג) עבדי אתה. מזומן אתה לשליחותי כעבד לאדון: ישראל. הרי אתה לפני ככל המון ישראל אשר אתפאר בך כמו בכולם: (ד) ואני אמרתי. כשהייתי מוכיחם ולא הטו אוזן חשבתי מתחלה אשר יגעתי לריק כי הואיל ולא הועלתי א"כ לא אקבל שכר: לתהו וכו'. כפל הדבר במ"ש: אכן. אבל באמת משפט גמולי הוא עם ה' ושלם ישלם הואיל ועשיתי את שלי: ופעולתי. שכר פעולתי הוא עם אלהי וכפל הדבר במ"ש: (ה) ועתה אמר ה' וכו'. ר"ל ה' אשר מבטן יצר אותי להיות לו

לעבד ללכת בשליחותי אמר לי עתה להשיב אליו את יעקב בתשובה ובעבור זה אהיה נכבד בעיני ה' ואף היה חזקי לכל ויכולו הרשעים להרע לי וכאומר כאשר חשב באחרונה כן אמר לי ה' שאף אם לא אועיל אהיה נכבד בעיניו וכן היה לי למעוז ולחזוק: (ו) ויאמר. ה' אמר לי מתנה קלה היא בעיני ממה שתהיה לי עבד בדבר זה לבד להקים את שבטי יעקב להיות עומדים באמונתם ולהשיב אלי בתשובה את ישראל המוקפים בהסת פתווי היצה"ר כעיר נצורה המוקפת בגייסות: ונתתיך. אלא עוד מתנה גדולה אוסיף לך כי אתן אותך מתנבא ומבשר על הגאולה העתידה להיות אז תשועתי מקצה הארץ עד קצהו כי כולם יהיו נושעים בתשועת ה': (ז) לבוה נפש. על ישראל: למתעב גוי. על מי: לעבד מושלים. על מי שהוא עבד ישר ותמים למושלים: מלכים יראו וקמו. בעת הגאולה כשיראו מלכי כשדים יקומו וכאשר יראוהו השרים: למען ה'. ר"ל לא למענכם יעשו הכבוד הזה כי אם למען ה' אשר נאמן בהבטחתו שהבטיח להיות עמכם וכמ"ש יחזיקו עשרה אנשים וכו' לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם (זכריה ח): קדש. למען קדש ישראל אשר בחר בך וכפל הדבר במ"ש: (ח) בעת רצון. בעת שתעשה רצוני אענה לך בזעקתך בעבור הצרה הבאה: וביום ישועה. וביום שאתה צריך ישועה שאתה בצרה אעזור לך וכפל הדבר במ"ש: (ט) לאמר וכו'. מוסב על ואצרך שבמקרא שלפניו לומר אצרך מן הכליה עד יבוא העת לאמר להאסורים בגולה צאו משם: לאשר בחושך. למי שהסתיר עצמו בחושך מפחד האויב: הגלו. היו מגולים ונראים לאור היום: על דרכים ירעו. עם כי אין המרעה מצוים ברכים ובגובה ההרים, ורצה לומר עם כי ישובו דרך המדבר לא יחסרו דבר: (י) לא ירעבו. בזה יפרש המקרא שלפניו: ולא יכם. לא יכאיבם חמימות האויר וחום השמש: כי מרחמם. ה' המרחם עליהם מעולם הוא ינהגם וינהלם במקום מבויעי מים ויררו צמאונם:

איוב פרק לב טו-כב

טו חתו לא־ענו עֹד הַעֲתִיקוּ מֵהֶם מְלִים: טז וְהוֹחַלְתִּי פִּי־לֹא יִדְבְּרוּ כִּי עֲמְדוּ לֹא־ענו עֹד: זי אֶעֱנֶה אֶפְיָאֲנִי חֲלָקִי אַחֲוָה דַּעִי אֶפְיָאֲנִי: יח כִּי מְלִתִּי מְלִים הִצִּיקְתָּנִי רוּחַ בְּמִנִּי: יט הִנֵּה־בִטְנִי בִּינָן לֹא־יִפְתַּח פְּאֻבֹת הַרְשִׁים יִבְקַע: כ אֲדַבְּרָה וַיְרוּח־לִי אֲפַתַח שִׁפְתֵי וְאֶעֱנֶה: כא אֶל־נָא אֲשֶׁא פְּנֵי־אִישׁ וְאֶל־אָדָם לֹא אֶכְנָה: כב כִּי לֹא יִדְעָתִי אֶכְנָה כִּמְעַט יִשְׁאַנִּי עֵשְׂנִי:

איוב פרק לג א-ז

א וְאוֹלָם שָׁמַע־נָא אִיּוֹב מִלִּי וְכַל־דְּבָרֵי הָאוֹיֵבָה: ב הִנֵּה־נָא פִתְחֵתִי כִּי דַבְּרָה לְשׁוֹנֵי בִחְפִי: ג יִשְׂרֹלְבִי אֲמָרִי וְדַעַת שִׁפְתֵי בְרוּר מִלְלוּ: ד רוּח־אֱלֹהִים עָשָׂתִי וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תַחֲנִי: ה אִם־תִּזְכַּל הַשִּׁיבְנִי עֲרֻכָה לְפָנַי הַתִּיַצְבָּה: ו הַן־אֲנִי כַפִּיךָ לֹאל מְחַמֵּר קִרְצָתִי גַם־אֲנִי:

רש"י

את הדיבור בשביל כבודו ואף זאת לא אעשה כי בפה מלא אוכיחנו: (כב) כמעט ישאני. יסלקני מן העולם ויש פותרים ישאני כמו ותשא הארץ מפניו (נחום א): (ד) רוח אל עשתי. ואיני חזק יותר ממך: (ו) הן אני כפיך לאל. כמו ששאל פיך להתווכח למי שלא יבעתך הן אני במקומו של הקב"ה ובשבילו לדבר דבריו:

(טו) העתיקו. סרו מהן מלין: (יט) הנה בטני. מלא רוח, דברים להשיב בתאוה: כיון לא יפתח. כיון חדש שאינו נפתח והוא נופח ואף בתוך אוכות חדשים ומבקעם: אוכות. נודות עשוין כקומת אדם גבוהים: (כא) לא אכנה. לא אשנה דברי להחליפו לכבודו כמו שאמרתי למעלה וירשיעו את איוב זהו כינוי שמשנה

מצודת ציון

(טז) עמדו. שתקו וכן עמדתי ותחבונן בי (לעיל ל): (יח) מלתי. כמו מלאתי באל"ף: הציקתני. ענין צר ודחוק כמו לא מוצק תחתיה (לקמן ל): רוח בטני. חלל בטני ואוירו: (יט) כאובות. כנאדות ואין לו דומה במקרא: (כ) וירוח. מל' הרווחה והוא היפוך הדחק: (כא) אכנה. מל' כינוי שאינו שם העצמי וכן ובשם ישדאל יכנה (ישעי' מז) והדרך הוא שהרוצה להעלים שם מי מפני הכבוד וכדומה אז מזכירו בכינוי כאילו הכוונה על אחר: (כב) כמעט. ר"ל קרוב הדבר ומעט המרחק והכ"ף בא לאמתת הדבר: ישאני. ענין הבערה ושריפה כמו ותשא הארץ מפניו (נחום א):

(ד) רוח. רצון. כמו הנני נותן בו רוח (ישעי' לז): ונשמתי. מל' נשימה ונשיבה והוא ענין מאמר הבא בהפחת הרוח: (ו) קורצתי. נחתך ונחתב צלמי והוא מל' קרץ מצפון (ירמיה מז):

ואוציא מלין ויהיה לי בבטני הרווחה מן המלוי: אפתח. רק אפתח שפתי ובוה אענה כי הדברים יצאו מעצמם לגודל הרבוי וגם זה ענין מליצה: (כא) אל נא אשא. הנה עתה לא אשא פני איש להחניף למי לכסות על קלונו אף לא אדבר אל אדם בכנויים כאילו אין דברי עליו אלא בפה מלא אייחד עליו הדבור ולא ברמז: (כב) כי לא ידעתי. כאומר אף אם ארצה לכנות לא אוכל כי כ"כ הדבר זר אצלי כאילו לא ידעתי לעשותו: כמעט. כי בעיני קרוב הדבר אשר ישרפני ה' אשר עשני בעבור עון חנופת הכינוי (העולה מהמענה היא אשר אליהוא יתן טעם אשר שתק עד הנה כי בעבור אשר ריעי איוב היו זקנים ממנו לימים לא ערב לבו לגשת לדבר אמריו כי חשב אשר ברוב השתדלות יושג החכמה והמה השתדלו בה הרבה מן הימים אבל אחר שראה שלא השכילו במענה ובסוף עמדו ולא ענו עוד ע"כ לא היה לו עוד מהאפשר להתאפק לחשוך אמריו ואמר אשר מעתה ישיב אמרים בפה מלא ולא יחניף אף לא יכנה):

(א) ואולם שמע נא. ר"ל אל תחשוב הואיל ומרובים הם אמרי לא בדעת אדבר ומה לי בהם יותר משל שלשת הרעים כי אולם שמע עתה מלי ואת כולם האזינה ואל תקוץ בהם לרבוים כי לא דברי ריק המה: (ב) הנה נא. עתה אפתח פי ומעצמה תדבר לשוני בניעתה בחיך כדרך המדבר וכאומר הנה כבר ערכתי אמרים ותמהר לשוני לדבר צחות מבלי המתנה ועכוב: (ג) יושר לבי אמרי. הנה אמרי המה ביושר הלב לא בדבר שפתיים להטעות ולרמות: ודעת שפתי ברור מללו. הוא הפוך כמו ודעת ברור שפתי מללו ר"ל שפתי יאמרו דעת ברור ונקי מבלי הטעאה וכפל הדבר במ"ש: (ד) רוח אל. רצון האל ברא אותי ומאמר פיו תחייני ומוטל א"כ עלי לטעון עבורו ולהצדיקו: (ה) אם תוכל. אם תמצא ירך די השיב על מאמרי השיבני: ערכה. ערוך טענותיך לפני והתיצב למולי ר"ל כל מה שתוכל להשיב אמור: (ו) הן אני כפיך לאל. הנני נשפט עמך בעבור האל כמאמר פיך שאמרתי לא איש כמוני אענונו נבוא יחדיו במשפט (לעיל ט) עתה הנני איש כמוך כי מחומר קורצתי גם אני כמו אתה:

מצודת דוד

(טו) חתו. בעבור סכלות התשובה נשברו כי איוב סתר דבריהם ולא מצאו עוד מענה וסרו הדברים מפיהם ולא ידברו עוד: (טז) והוחלתי. כאומר הנה מתחלה הוחלתי כי חשבתי שהמה ישיבו בהשכל ואף בראותי כי לא מצאו חכמה הוחלתי עוד עד כי לא ידברו כלל עד כי שתקו ולא ענו כלל ותמו דבריהם מכל וכל: (יז) אענה. עתה אענה אף אני חלקי כפי החלק שענו הם ואף אני אגיד דעתי: (יח) כי מלתי מלים. ר"ל א"א לי להתאפק כי אני מלא מן אמרים ואויר חלל בטני דחוקה וצרה לי בעבור מרבית האמרים אשר בה והוא מלשון מליצה והפלגה: (יט) כיון. כנאד יין אשר לא נפתח ולא פג טעמו ולזה הוא חזק ביותר עד אשר יבקע את הנאד ויוצא וכמו נאדות חדשים אשר יתבקע מהר מחווק היין אשר בהם ויוצא א"כ היין מאליו כן הדברים השמורים בבטני כאילו יבקעו הבטן ויצאו מאליהם: (כ) אדברה. לזאת אדבר דברי

ג עֲרֵבָה גְזוּלָה וַיִּבְשָׁה – פְּסוּלָה. שֶׁל אֲשֶׁרָה וְשֶׁל עֵיר הַנִּדְחָת – פְּסוּלָה. נִקְטָם רֵאשֵׁה, נִפְרָצוּ עֲלֶיהָ, וְהִצְפִּצְפָּה – פְּסוּלָה. כְּמוֹשָׁה וְשִׁנְשָׁרוּ מִקְצַת עֲלֶיהָ וְשֶׁל בַּעַל – פְּשִׁרָה.
 ד רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה הַדְּסִים וְשְׁתֵּי עֲרֻבוֹת לֹלֵב אֶחָד וְאֶתְרוּג אֶחָד; אֶפְלוּ שְׁנַיִם קְטוּמִים וְאֶחָד אֵינוֹ קְטוּם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁתָן קְטוּמִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּשֵׁם שְׁלוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוּג אֶחָד, כִּף הַדָּם אֶחָד וְעֲרֵבָה אֶחָת.
 ה אֶתְרוּג הַגְּזוּל וְהִיבֵשׁ – פְּסוּל. שֶׁל אֲשֶׁרָה וְשֶׁל עֵיר הַנִּדְחָת – פְּסוּל. שֶׁל עֲרֵלָה – פְּסוּל. שֶׁל תְּרוּמַה טְמֵאָה

פירוש ברטנורא

ג נִקְטָם רֵאשֵׁה פְּסוּלָה. אף זו אינה הלכה: צפצפה. מין ערבה ועלה שלה עגול: ושל בעל. שגדלה בשדה ולא בנחל, כשרה. לא נאמר ערבי נחל אלא שדבר הכתוב כהווי:

ד אפילו שנים קטומין. אהרסים קאי. ובגמרא פריך אי קטום פסול והוא מצריך שלשה ליבעי כולוהו שלמים, ואי קטום כשר ליכשר שלשתן קטומים. ומסקי דחור בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה הדסים ומכשיר אפילו שנים קטומין. והוא הדין אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דלינתהו דמי: אפילו שלשתן קטומין. ולא בעי הדר בהרס. והלכה כרבי טרפון:

ה של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דאמר קרא (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם, שיהיה ראוי לכם: ואם נטל כשר. שהרי יש בה הותר אכילה: ובית הלל

משניות מבוארות – קהתי

הלשון: "כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם משנתנו. ודברי רבי טרפון שאמר "אפילו שלשתן קטומים, כשר" ענין אחר הוא ולא שנקטם ראשו, והכל ברור בחיבורנו, ומקום הגיוחו לי מן השמים".

והרי פירושו של הראב"ד על משנתנו כפי שהוא מובא ב"המאירי": "סתם הענף האמצעי שהוא הגזע, והוא גוף ההדס, יש בדים סביבו, וסובר רבי ישמעאל, שצריך שיהא אחד מן הענפים הגזע שלו שלם עם הבדים שסביבותיו, אבל שאר שני הענפים כשרים אף כשאין שם גזע כלל אלא אותן הפארות הנחתכות מסביביו; וכן כשר הגזע עצמו, אף שנקטמו ממנו הפארות והבדים שבסביבותיו, ובלבד שאחד מהענפים יהא שלם בעבות עם כל בדיו. ורבי טרפון סובר: אפילו שלשתם קטומים, כלומר אף אם שלשתם הם הבדים שנתחכו מענף הגזע, או ענפי הגזע שנקטמו מהם בדיהם, הרי הם כשרים".
 ב בגמרא שואלים על דברי רבי ישמעאל "אפילו שניים קטומים ואחד אינו קטום": אם הוא סובר שהדס קטום פסול, מאחר שהוא מצריך שלשה הדסים, הרי שלשתם צריכים להיות שלמים, ואם הוא סובר שהדס קטום כשר, אפילו שלשתם קטומים צריכים להיות כשרים (כדעת רבי טרפון)? ומסקים בגמרא, שרבי ישמעאל חזר בו מדבריו הראשונים שצריך ליטול שלשה הדסים, ולכן הוא מכשיר שניים קטומים והוא הדין כשאינו נוטל אותם כלל. שהקטומים דומים כאילו אינם לגמרי. ומכל מקום אפשר שמשום הידור מצווה מצריך רבי ישמעאל שלשה הדסים, אלא הואיל ואין השניים מעכבים די אפילו בקטומים (ה"ק).

ג. בדברי רבי עקיבא שאין נוטלים אלא הדס אחד מבאר הר"ן, שכונתו להדס שאינו קטום, כלומר שרבי עקיבא סובר כרבי ישמעאל לאחר שחזר בו, שצריך הדס אחד שאינו קטום, אלא שנחלקו ביניהם לכתחילה במניין ההדסים, שלדעת רבי ישמעאל צריך ליטול שלשה הדסים להיתור מצווה, ולדעת רבי עקיבא אין צורך אלא בהדס אחד.
 ד. הרמב"ן מבאר, שמה שמכשירים בהדס, כשנקטם ראשו, יותר מבשאר המינים, לפי שעל ידי זה שהוא עבות בעלים אין הקטימה ניכרת בו כל כך כמו שהיא ניכרת בשאר המינים.

יום שני

באור משנה ה

בגמרא מובאת ברייתא: "ולקחתם לכם פרי עץ הדר" (ויקרא כג, מ): שטעם עצו ופריו שווה, הווי אומר: זה אתרוג. רבי אבהו אמר: "פרי עץ הדר" – שהוא דר באילנו משנה לשנה. בן עזאי אמר: "אל תקרי הדר אלא הידור, שכן בלשון יוני קורין למים "הידור", ואיזה הוא שגדל על כל מים? הווי אומר: זה אתרוג". ויש כותבים, ש"הדר" הוא שמו של האתרוג, שבארמית נקרא "אתרוג", ובלשון הקודש – "הדר", כי פירוש אתרוג – חמדה; וכן "נחמד למראה" מתרגם אונקלוס: דמרגג למחוי – משנתנו עוסקת בדיני האתרוג.
 אֶתְרוּג הַגְּזוּל וְהִיבֵשׁ, פְּסוּל – מהטעמים שבארנו בלולב, שנאמר: "ולקחתם לכם" – משלכם, ולא הגזול; ועוד, שמצווה הנעשית בדבר הגזול היא מצווה הבאה בעבירה. ואתרוג היבש ש109. לפי שאינו הדר. שֶׁל אֲשֶׁרָה – אתרוג של אילן שעובדים אותו

יום ראשון

באור משנה ג

משנתנו דנה בערבה, שסימניה הם: עליה משוכים כנחל (צָרִים וארוכים). פיה חלק (כזומר שקצות העלים חלקים הם ואינם מושגגים) וקנה שלה ארום.

עֲרֵבָה גְזוּלָה וַיִּבְשָׁה, פְּסוּלָה – מהטעמים שבארנו בלולב, שֶׁל אֲשֶׁרָה וְשֶׁל עֵיר הַנִּדְחָת, פְּסוּלָה – כמו שבארנו בלולב (משנה א); וְנִקְטָם רֵאשֵׁה – של הערבה, נִפְרָצוּ עֲלֶיהָ – נשרו עליה; ויש מפרשים: נסדקו עליה, וְהִצְפִּצְפָּה – מין ערבה שעליה עגולים ומשוננים, וקנה שלה לבן, פְּסוּלָה – בגמרא אמרו, שיש עוד מין ערבה, שעליה משוכים וקנה שלה ארום, אלא שקצות העלים אינם חלקים, כי אם יש בהם פגימות קטנות עד מאד כמו מגל, ואף זו כשרה היא (עין דמב"ם הל' לולב ז, טז). כְּמוֹשָׁה – ערבה נובלת, וְשִׁנְשָׁרוּ מִקְצַת עֲלֶיהָ – כל שלא נשרו רובם, וְשֶׁל בַּעַל – ערבה הגדלה בשדה על מי גשמים ולא על הנחל, כְּשֶׁרָה – ומה שנאמר בתורה "ערבי נחל", אין הכוונה לערבי נחל דווקא, אלא שדיבר הכתוב בהווה, שדרך הערבה לגדול על הנחל, אבל גם כל ערבה שאינה גדלה על הנחל, אם יש בה הסימנים שהבאנו לעיל, הרי היא כשרה.

באור משנה ד

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: נוטלים שְׁלֹשָׁה הַדְּסִים וְשְׁתֵּי עֲרֻבוֹת לֹלֵב אֶחָד וְאֶתְרוּג אֶחָד – בגמרא מבואר הטעם, שבהדס נאמר: ענף עץ עבות. שלוש תיבות, ומכאן דורשים שצריך ליטול שלשה הדסים; ובערבה נאמר: ערבי נחל. ומיעוט רבים שניים, הלכן נוטלים שתי ערבות; ובלולב נאמר: נפת תמרים (נפת חסר וא"ו), והרי זה לשון יחיד; ובאתרוג נאמר: "פרי עץ הדר", משמעו אחד (עין "תוספות יום טוב"); אֶפְלוּ שְׁנַיִם קְטוּמִים וְאֶחָד אֵינוֹ קְטוּם – פיסקה זו מוסבה על ההדסים, שאין שלשתם צריכים להיות שלמים, אלא אפילו שניים מהם ראשיהם קטומים ואחד ראשו אינו קטום, כשרים הם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁתָן קְטוּמִים – כשרים הם, שלדעת רבי טרפון אין צריכים "הדר" בהדס (דמ"י). רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שֶׁשֶׁם שְׁלוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוּג אֶחָד, כִּף הַדָּם אֶחָד וְעֲרֵבָה אֶחָת – ואמרו בגמרא: הלכה כרבי טרפון. ואף על פי ששנינו בסתם משנה (לעיל משנה ב), הדס שנקטם ראשו ש109. אין הלכה כאותה סתם משנה אלא כרבי טרפון שאפילו שלשתם קטומים, כשרים (ברטנורא; ה"ר"י; דמב"ם הל' לולב ט, ה). כן פוסק הרמב"ם כדברי רבי ישמעאל שנוטלים שלשה הדסים ושתי ערבות (הל' לולב ז, ז).

להרחבת הסבר העניינים של משנתנו נוסיף כמה דברים:
 א. בענין "הדס שנקטם ראשו" משיג הראב"ד על הרמב"ם והוא כותב בזה

— פסול. של תרומה טהורה — לא יטל, ואם נטל — פֶּשֶׁר. שֶׁל דְּמָאי — בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין. שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם — לֹא יטל, ואם נטל — פֶּשֶׁר.
 ו עֲלֵתָה חֲזוּיָה עַל רְבוֹ, נְטִלָה פְּטֻמָּתוֹ, נִקְלָף, נִסְדָּק, נִקַּב וְחָסַר כֶּל שֶׁהוּא — פְּסוּל. עֲלֵתָה חֲזוּיָה עַל מַעוּטוֹ, נְטִלָה עֲקָצוֹ, נִקַּב וְלֹא חָסַר כֶּל שֶׁהוּא — פֶּשֶׁר. אֶתְרוּג הַפּוֹשֵׂי — פְּסוּל. וְהִזְק כְּבָרְתִי — רַבִּי מֵאִיר מְכַשֵּׁר, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל.
 ז שְׁעוֹר אֶתְרוּג הַקָּטָן — רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: פְּאָגוֹז; רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: פְּבִיצָה. וּבְגָדוֹל — כְּדִי שְׂיֵאחֲזוּ שְׁנַיִם בְּיָדוֹ

פירוש ברטנורא

מכשירין. דהא חזי לעניינן, כדתנן מאכילין את העניים דמאי: בירושלים כו'. אבל חזן לירושלים לא, דבעינן לכס שיהא ראוי לכס: **ו** עֲלֵתָה חֲזוּיָה. כמין אבעבעות דקות: על רובו. במקום אחד הוא דבעינן רובו, אבל בב' או בג' מקומות אפילו על מיעוטו פסול. ועל פטמתו אפילו כל שהוא פסול, ששם הוא נראה יותר מכשאר מקומות: פטמתו. הדר שבראשו. כמו פטמא של רמון: נקלף פסול. ודוקא שנקלף כולו, אבל מקצתו כשר. ואית דאמרי איפכא נקלף מקצתו פסול, דמיהו כמנומר, אבל נקלף כולו כשר. והאי נקלף לאו שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבנונית שבתוכו, דהאי חזי חסר ופסול, אלא שנקלף ממנו גלד דק ומראהו ירוק כאשר בתחלה: ניקב. נקב מפולש מעבר אל עבר אפילו בכל שהוא פסול. ושאינו מפולש ואינו חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה, אם הנקב רחב כאיסר פסול, פחות מכאן כשר. והיינו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר, דתנינן לקמן שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר: אתרוג הפוש. שגדל כאן והוא שחור, פסול. אבל כושי שגדל בארץ כוש אורחיה הוא וכשר: ורבי יהודה פוסל. והלכה כרבי יהודה. וכל הני פסולים בוי"א ראשון, אבל בוי"א שני עם שאר הימים הכל כשר:
ז רבי יהודה אומר כביצה. והלכה כר"י דפחות מכביצה פסול: ר"י אומר אפילו בשתי ידיו. והלכה כר"י ויסו:

משניות מבוארות – קהתי

ממנו קליפתו הדקה, נִסְדָּק — יש מפרשים שנסדק לארכו משני הצדדים, ויש מפרשים: אפילו נסדק מצד אחד עד חללו, או אפילו אינו מגיע לחללו אלא שנסדק רוב הקליפה החיצונה העבה (הר"ן), **נִקַּב וְחָסַר כֶּל שֶׁהוּא** — כלומר שהנקב אינו מפולש אלא שחסר כל שהוא (רש"י); ויש מפרשים: ניקב — נקב מפולש, אף שלא חסר, וחסר כל שהוא — או שחסר כל שהוא אף שהנקב אינו מפולש (רמב"ם); בכל המקרים הללו, **פְּסוּל** — האתרוג. בענין "נקלף" מבואר בגמרא שיש הבדל בין אתרוג שנקלף כולו לאתרוג שנקלף מקצתו, ומפרש רש"י, שנקלף מקצתו פסול, לפי שנראה כמנומר, אבל נקלף כולו, כלומר שהוסרה ממנו קליפה דקה ומראהו ירוק כאשר בתחילה (ברטנורא), הריהו כשר; מכאן שבמשנתנו מדובר באתרוג שנקלף מקצתו. אבל יש מפרשים להיפך, שמה ששינו במשנתנו "נקלף פסול" היינו דווקא כשנקלף כולו, אבל אם נקלף מקצתו כשר (יבנו חננאל). **עֲלֵתָה חֲזוּיָה עַל מַעוּטוֹ** — היינו חזויה אחת במקום אחד (רמב"ם), **נְטִלָה עֲקָצוֹ** — גבעול העץ שהוא תלוי בו באילן; **נִקַּב וְלֹא חָסַר כֶּל שֶׁהוּא** — כגון שתחב בו מחט והוציאה, אבל הנקב אינו מפולש, **פֶּשֶׁר** — האתרוג. אבל אם עלתה חזויה בשניים או בשלשה מקומות, אף על פי שאינה אלא על מיעוטו של האתרוג, האתרוג פסול; ואם עלתה חזויה על חוטמו של האתרוג (בחלקו העליון המחודד) אפילו במשהו פסול (גמרא; רמב"ם), **אֶתְרוּג הַפּוֹשֵׂי** — שצבעו שחור ככושי, **פְּסוּל** — יש מבארים, שאינו פסול אלא במקום שאין דרך אתרוגיהם להיות שחורים, כגון בארץ ישראל וכיוצא בה, אבל במקומות שגדלים גם אתרוגים שחורים, הרי הוא כשר (גמרא; ברטנורא); **וְהִזְק כְּכָרְתִי** — אתרוג שהוא ירוק כחציר (הדומה לעשבים — הרא"ש); **רַבִּי מֵאִיר מְכַשֵּׁר, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל** — בגמרא מבואר טעמו של רבי יהודה, לפי שאינו הדר או מפני שהוא פרי לא גמור. והלכה כרבי יהודה.

י ו ם ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ז

שְׁעוֹר אֶתְרוּג הַקָּטָן — השיעור הקטן ביותר של אתרוג, **רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: פְּאָגוֹז; רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: פְּבִיצָה** — והלכה כרבי יהודה שפחות מכביצה פסול. **וּבְגָדוֹל** — והשיעור הגדול ביותר של אתרוג, **כְּדִי שְׂיֵאחֲזוּ שְׁנַיִם** — שני אתרוגים — **כְּדִי שְׂיֵאחֲזוּ רַבִּי יְהוּדָה** — טעמו מבואר בגמרא (סוכה לא, ב), כדי שיוכל בשעת הצורך לאחוז ביד אחת את הולב והאתרוג, שהואיל ומצוות לולב

לשם עבודה זרה, וְשֶׁל עֵיר הַגְּדֻחַת — שהודחה לעבוד עבודה זרה, **פְּסוּל** — לפי שדינו בשריפה, והיי זה כאילו אין בו השיעור הדרוש, כמו שבארנו בלולב (משנה א). **שֶׁל עֲרֻלָּה** — בשלש שנים הראשונות לנטיעת האילן, **פְּסוּל** — האתרוג; הטעם מבואר בגמרא, לפי שהתורה אמרה "ולקחתם לכם" — שיהא ראוי לכם, והיי פירות ערלה אסורים באכילה ובהנאה. **שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה, פְּסוּל** — לפי שאין בו היתר אכילה (גמרא), כמו שבארנו בשל ערלה. ועוד, שעומד לשריפה וכאילו אין בו השיעור (כמו שבארנו בשל אשרה ושל עיר הנדחת). **שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה** — אתרוג של תרומה טהורה, **לֹא יטל** — בגמרא מבואר הטעם, לפי שמעמידים כל יום את הלולב במים, וכשנטול את האתרוג והלולב כדי לברך עליהם, נמצא מכשיר את האתרוג לקבל טומאה על ידי שמקרבו אל הלולב הרטוב, ואסור לגרום טומאה לתרומה. **וְאִם נְטִל** — אתרוג של תרומה טהורה, **פֶּשֶׁר** — כלומר יצא בו ידי חובתו, שהרי יש בו היתר אכילה לכהן. **שֶׁל דְּמָאי** — פירות שנקלחו מעם הארץ החשוד על המעשר נקראים "דמאי", כלומר ספק מעושרים ספק אינם מעושרים (עיי' פתיחה למסכת דמאי), ואסור לאכלם עד שיעשרם; ואם האתרוג הוא של דמאי, **בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין** — ליטלו לשם מצוות ארבעת המינים, הואיל ואין בו היתר אכילה, כמבואר לעיל; **וּבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין** — הואיל וראוי לעניים, כמו שאינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי". **שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם** — שפירות מעשר שני מצווה לאכלם בירושלים, **לֹא יטל** — מהטעם שבארנו באתרוג של תרומה טהורה, מפני שמכשירו לקבל טומאה על ידי שמקרבו אל הלולב הרטוב, ואף מעשר שני נקרא "קודש" (ויקרא כז, ז), ואסור לגרום לו טומאה, **וְאִם נְטִל, פֶּשֶׁר** — כלומר יצא בו ידי חובתו. אבל חזן לירושלים, הואיל ואסור לאכלו בלא פדין, אף בדיעבד אם נטלו, לא יצא ידי חובתו (רש"י; ברטנורא). ויש סוברים, שהוא הדין חזן לירושלים, אם נטל יצא, ולא נקטה המשנה ירושלים אלא להשמיענו, שאפילו בירושלים לא יטול אתרוג של מעשר שני לכתחילה (הר"ן; ועיי' יחוספות יום טוב).

ב א ו ר מ ש נ ה ו

עֲלֵתָה חֲזוּיָה — כמין אבעבעות דקות (חזויה תרגומו של "ילפת" — ויקרא כא, כ; כב, כב), **עַל רְבוֹ** — של האתרוג, מצד אחד (גמרא), **נְטִלָה פְּטֻמָּתוֹ** — גבעול העץ שבראש האתרוג, **נִקְלָף** — שהוסרה

אחת; דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אפלו אחד בשתי ידיו.

ח אין אוגדין את הלולב אלא במינו; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: אפלו במשיחה. אמר רבי מאיר: מעשה פאנשי ירושלים, שהיו אוגדין את הלולבין בגימזונית של זהב. אמרו לו: במינו היו אוגדין אותו מלמטה. ט והיכן היו מנענעין? ב"הודו לה" תחלה וסוף, וב"אנא ה' הושיעה נא"; דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים: אף ב"אנא ה' הצליחה נא". אמר רבי עקיבא: צופה הייתי ברפן גמליאל וברבי יהושע, שפל העם היו מנענעין את הלולבין, והן לא נענעו אלא ב"אנא ה' הושיעה נא". מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לטול – לכשיפגוש לביתו, יטל על שלחנו. לא נטל שחרית – יטל בין הערפים, שפל היום פשר ללולב.

פירוש ברטנורא

ח בגימזונית של זהב. חוטי זהב כפופין כנימון, כמו הלכף כאנמון (ישעיה נ"ח), וסובבין האגודה: במינו היו אוגדין אותו למטה. לקיים מצות אגד. וזה לנו בעלמא הוה. ורבי יהודה למעמיה דאמר לולב צריך אגד, הלכך אי אגיד ליה שלא במינו הוה להו ה' מינין. ואנן קי"ל דלולב א"צ אגד הלכך בהא הלכה כר"ב:

ט והיכן היו מנענעין. השתא מהדר תנא הוא דתנינן לעיל, כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע, אלמא מצוה בנענוע, והיכן מנענעים: בהודו לה' תחלה. תחלת המקרא: וסוף. סוף המקרא, כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי תחלה הודו ראשון, וסוף, הודו אחרון שבסוף החלל. והכי מסתברא. וכיצד מנענע, מולך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ובהולכה מנענע שלשה פעמים וכן בהבאה וכן בעליה וכן בירידה, על כל אחת ואחת שלשה פעמים: והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. ואין כך הלכה אלא כדברי ב"ה: יטול על שלחנו. אם שכח ולא נטל לולב קודם אכילה יפסיק סעודתו ויטול על שלחנו:

משניות מבוארות – קהתי

יוס רביעי

באור משנה ט

במשנה א בפרקנו שנינו: "לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו. כשר". מכאן שמצווה לנענע בלולב. ונוהגים היו לנענע בשעת נטילה וגם בשעת קריאת ההלל. משנתנו דנה בנענועים שבהלל.

והיכן היו מנענעין – באיזה פסוקים בהלל מנענעים בלולב? **ב"הודו לה" תחלה וסוף** – בפסוק "הודו לה" שבתחילת המזמור (קוח) ובפסוק "הודו לה" שבסופו (רשי"י); **וב"אנא ה' הושיעה נא"** – שנאמר (דברי הימים א טז, לג-לח): "אז ירננו בעצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. הודו לה: כי טוב כי לעולם חסדו. ואמרו הושיענו אלהי ישענו"; ומובא במדרש: לפי שבראש השנה באים לדין ישראל ואומות העולם, ואין יודעים מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצווה זו לישראל, שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמת. וזהו שכתוב: "ירננו עצי היער", כלומר ירנו בעצי היער (שמנענעים בלולבים), כאשר יצאו מלפני ה' זכאים בזמן שבא לשפוט את הארץ, ובמה ירננו? ב"הודו לה" כי טוב" וב"הושיעה נא" (תוספות: הרא"ש); **דברי בית הלל** – הסוכרים, שמנענעים רק ב"אנא ה' הושיעה נא", אבל ב"אנא ה' הצליחה נא" אין מנענעים. **ובית שמאי אומרים: אף ב"אנא ה' הצליחה נא"** – מנענעים בלולב. **אמר רבי עקיבא: צופה הייתי ברפן גמליאל וברבי יהושע, שפל העם היו מנענעין את הלולבין, והן לא נענעו אלא ב"אנא ה' הושיעה נא"** – אבל ב"אנא ה' הצליחה נא" לא היו מנענעים, כלומר שהיו נוהגים כדברי בית הלל. **יש גורסים:** "והן לא נענעו אלא ב"אנא ה' הושיעה נא בלבד", כלומר שאף ב"הודו לה" לא נענעו. ואין הלכה כן, אלא כדברי בית הלל (ברטנורא). בגמרא אמרו: כיצד מנענע? מולך ומביא, מעלה ומוריד. מולך ומביא למי שארבע הרוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. **יש אומרים:** מולך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. הרומב"ם כותב: מולך ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, וכן בעליה וירידה (הל' לולב ג. י). **מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לטול** – **לכשיפגוש לביתו, יטל על שלחנו** – אם שכח לטול את הלולב קודם אכילתו, יפסיק מסעודתו ויטול את הלולב. **לא נטל שחרית** – את הלולב, **יטל בין הערפים** – כלומר אחרי הצהריים, **שפל היום פשר ללולב** – למצוות נטילת לולב.

בימין ואתרוג בשמאל, אם נותנים לו לפעמים את האתרוג בימין ואת הלולב בשמאל, הרי הוא צריך להחליפם מיד ליד ולאחוז בינתיים את הלולב והאתרוג ביד אחת, ואם האתרוג יהיה גדול מדי עלול הוא ליפול ולהיפסל. **רבי יוסי אומר: אפלו אחד בשתי ידיו** – כלומר שלדעת רבי יוסי אין לאתרוג שיעור למעלה (שיעור מכסימלי), ואפילו אתרוג גדול מאד שצריך להחזיקו בשתי ידיו, כשר הוא. ובגמרא מובאת ברייתא: אמר רבי יוסי: מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו. אמר לו רבי יהודה: משם ראית? אף הם אמרו לו: אין זה הדר. יש גורסים במשנתנו: ובגדול כדי שיאחז שניהם – היינו הלולב והאתרוג – בידו אחת (מהטעם שבארנו לעיל), דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אפילו בשתי ידיו – כלומר אפילו הלולב והאתרוג בשתי ידיו, הלולב בידו האחת והאתרוג בידו האחת (הר"ן; ועיין "תוספות יום טוב"). מכל מקום הלכה כדברי יוסי.

באור משנה ח

אין אוגדין את הלולב – עם ההדסים והערבות, **אלא במינו** – כגון בעלים של לולב או כמין משאר המינים שבו, **דברי רבי יהודה** – בגמרא מבואר טעמו, לפי שהוא סובר: לולב צריך אגד, שנאמר בארבעת המינים (ויקרא כג, ט): "ולקחתם לכם", ונאמר (שמות יב, כב): "ולקחתם אגודת אוזוב", ולומר הוא בגזירה שווה "ולקחתם, ולקחתם": מה להלן אגודה, אף כאן אגודה; הלכך אין אוגדים את הלולב אלא במינו, שאם יאגדנו במין אחר, נמצא מוסיף מין חמישי ועובר על כל תוסף. **רבי מאיר אומר: אפלו במשיחה** – בחבל, שלדעת רבי מאיר אין הלולב צריך אגד (שאינו דורש גזירה שווה דלעיל), ואין אוגדים אלא לנוי בלבד, הלכך מותר לאגוד את הלולב אפילו שלא במינו, ואין בזה משום תוספת של מין חמישי. **אמר רבי מאיר: מעשה פאנשי ירושלים, שהיו אוגדין את הלולבין בגימזונית של זהב** – בחוטי זהב העשויים כמין שרשרות. **אמר לו – חכמים: במינו היו אוגדין אותו מלמטה** – במקום שאוהזים אותו ביד, כלומר במקום שאוגדים את הלולב עם ההדסים והערבות, היו אוגדים אותו במינו, ומאחר שנתקיימה מצוות אגד במינו, שוב אין מקפידים על האגודים שלמעלה, שאינם באים אלא לנוי. והלכה כרבי מאיר.

בגמרא אמרו: "לולב נוטלים בימין ואתרוג בשמאל, לפי שבלולב שלש מצוות: לולב, הדס וערבה, ובאתרוג מצווה אחת. כן אמרו (שם), שמכריזים "על נטילת לולב", הואיל ובמינו גבוה הוא מכולן.

י מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו – עונה אחריו מה שהן אומרים, ויהי לו מארה! אם היה גדול מקרא אותו – עונה אחריו: הללויה.
 יא מקום שנהגו לכפול – יכפל, לפשוט – יפשמ, לברך אחריו – יברך אחריו, הפל כמנהג המדינה. הלוקח לולב מחברו בשביעית – נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללקחו בשביעית.
 יב בראשונה היה לולב נטל במקדש שבועה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבועה, וזכר למקדש, ושיהא יום הנף בלוי אסור.

פירוש ברטנורא

י מי שהיה עבד או אשה או קטן וכו'. מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתו. לכך צריך שיענה אחריו מלה במלה מה שהוא אומר: ותהא לו מארה. שלא למד: עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר, שכן היו רגילין לענות אחר מקרא את ההלל על כל דבר ודבר הללויה:
 יא מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאוחד ולמטה עד סוף ההלל כופלים, לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב עד אודך כי עניתנו כולו כפול במקרא, ומאודך ולמטה אינו כפול, לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת הלל לפנינו מצוה היא בכל מקום ואינו תלוי במנהג: הלוקח לולב מחברו. עם הארץ: בשביעית. שעם הארץ חשוד על השביעית. ונהי דרמי לולב יכול ליתן לו לפי שולוב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית, דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו, שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן, הלכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו, שמא לא יבערם עם הארץ בקדושת שביעית:
 יב במקדש שבועה. כדרשינן לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ולא כנבולין שבעת ימים: במדינה. בירושלים, שאף היא כנבולים לענין זה: ושיהא יום הנף. של עומר, דהיינו יום מ"ז בניסן: כולה אסור. ובזמן שבות המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חרש בו ביום, דכתיב (ויקרא כ"ג) עד הבאכם. וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהארז המורה, דאמרינן כתוב אחד אומר (שם) עד עצם היום הזה, דמשמע משהארז המורה, וכתוב אחד אומר עד הבאכם,

משניות מבוארות – קהתי

שלפני ההלל מצווה היא בכל מקום ואינה תלויה במנהג, שכל המצוות כולן מברכים עליהן עובר לעשייתן (גמרא). הלוקח לולב מחברו בשביעית – בשנת השמיטה, וחברו, המוכר לו את הלולב והאתרוג, הוא עם הארץ החשוד על השביעית, ויש חשש שמא הלולב והאתרוג הם מפירות שנלקטו בשביעית, שאסור לעשות בהם סחורה, וחייבים לבערם בזמן הביעור אותם ואת דמי מכירתם (כמבואר במסכת שביעית פרק ט' נותן לו אתרוג במתנה – כלומר שהלוקח מבקש מהמוכר שיתן לו את האתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללקחו בשביעית – בגמרא מבואר, שאמנם הלולב אין עליו קדושת שביעית, משום שהולכים בו אחר זמן חנטתו, והרי חנט כבר בשנה השישית, אבל האתרוג הולכים בו אחר זמן לקיטתו לענין שביעית (גמרא סוכה ט, א). ואסור, איפוא, ללוקחו בשביעית, לפיכך אם המוכר חשוד על השביעית, יבקש הלוקח ממנו שיתן לו את האתרוג במתנה; ואם המוכר לא הסכים לכך, יבליע לו את דמי האתרוג בדמי הלולב. יש סוברים, שהלולב דינו כעץ סתם ואין בו בכלל קדושת שביעית (רמב"ם: ברטנורא; ועיי' תפארת ישראל).

באור משנה יב

בראשונה – בזמן שבות המקדש היה קיים, היה לולב נטל במקדש שבועה – בכל שבעת ימי הסוכות, שנאמר בארבעת המינים (ויקרא כג, ט): "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", ודרשו: "לפני ה' אלהיכם", היינו במקדש, חייבים לשמוח בארבעת המינים כל שבעת ימי החג, ובמדינה – היינו מחוץ למקדש, ואפילו בירושלים, היה לולב ניטל יום אחד – שנאמר (שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדור" וגו'. ברם, לענין דחיית שבת היו מקדש ומדינה שווים, שאם חל יום ראשון להיות בשבת, היתה נטילת לולב דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו בשאר ימי החג לא היתה נטילת לולב דוחה שבת אפילו במקדש. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבועה – בכל שבעת ימי הסוכות, וזכר למקדש – שנאמר (ירמיה ל, יז): "ציון היא, דורש אין לה", ולמדים מכאן שצריך לעשות זכר למקדש, ברם, אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת, ואפילו ביום הראשון, גזירה שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים. נמצא בזמן הזה נטילת לולב ביום הראשון מן התורה, אלא שמגזירת חכמים אינה דוחה שבת; ובשאר הימים אין נטילת לולב אלא מדברי סופרים. הרמב"ם

באור משנה י

מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו – שלא ידע לקרוא, ועבד או אשה או קטן היו קוראים לפניו את ההלל, עונה אחריו מה שהן אומרים – חייב הוא לענות אחרים כל מלה, לפי שהם אינם חייבים בקריאת ההלל, ומי שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציא את האחרים ידי חובתם, הלכך צריך הוא לענות אחרים מה שהם אומרים, ויהי לו מארה! – ותבוא עליו קללה, על שלא למד לקרוא והוא צריך שאלו יהיו מקרים אותו. וכן מובא בבבלייתא בגמרא (סוכה לח, א): "באמת אמרו, בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים: תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו". אם היה גדול מקרא אותו – אבל אם גדול היה קורא לפניו את ההלל, אינו צריך לענות אחריו כל מלה, אלא עונה אחריו: הללויה – על כל ענין שהוא אומר, שכן היו רגילים לענות "הללויה" אחר כל חצי פסוק או פסוק, שהיה שליח ציבור אומר בקריאת ההלל, והיה שליח הציבור מוציא אף את היודעים לקרוא בעצמם.

יום חמישי

באור משנה יא

משנתנו מוסיפה ללמד בענין קריאת ההלל, שיש מנהגים שונים בקריאתה, והכל כמנהג המדינה.
 מקום שנהגו לכפול – את הפסוקים האחרונים שבהלל (במחזור קיחו). מ"אודך כי עניתני" עד סוף ההלל, יכפל – שכן כל אותו מזמור, המתחיל ב"הודו לה' כי טוב", עניינים כפולים בו: "הודו לה' כי טוב" תחילה וסוף; "יאמר נא..." יאמר נא; "מן המצר קראתי יי, ענני במרחב יי"; "ה' לי לא אירא..." ה' לי בעוררי; "טוב לחסות... טוב לחסות"; "כל גוים סבבוני... סבוני גם סבבוני"; "ויהי לי לישועה. קול רנה וישועה"; "ימין ה'... ימין ה'; "אלא אמות... ולמוות לא נתנני"; "פתחו לי שערי צדק... זה השער". אבל מ"אודך כי עניתני" ולהלן אינו כפול, הלכך נהגו לכפול מ"אודך כי עניתני" עד סוף המזמור. לפשוט – מקום שנהגו לפשוט, היינו שלא לכפול את הפסוקים מ"אודך כי עניתני" ועד סוף המזמור, יפשוט – יקרא את הפסוקים רק פעם אחת, כמו שהם כתובים בספר תהילים. לברך אחריו – מקום שנהגו לברך ברכת "יהללוך" אחרי ההלל, יברך אחריו – כמו שאנו נוהגים היום, הפל כמנהג המדינה – ברם, הברכה

יג יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת. למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מפיר את שלו, ונוטלו; מפני שאמרו חכמים: אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של החג בלולבו של חברו, ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו. יד רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים – פטור, מפני שהוציאו ברשות.

פירוש ברטנורא

הא כיצד, בזמן דאיכא עומר עד הביאכם, בזמן דאיכא עומר עד עצם היום. ואמר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום, משום מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא היה אכלינן משהאיר המזרח השתא נמי ניכול:

יג יום טוב ראשון וכו'. דאמרנן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת כיו"ט ראשון לכו, לפיכך היו מוליכין שם לולביהן מערב שבת: **אין אדם יוצא וכו'.** דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, לכם משלכם. ואם נתנו לו חברו במתנה אפילו על מנת להחזיר שמה מתנה, ונטלו ויוצא בו ואח"כ מחזירו. ואם לא החזירו אגלאי מלתא למפרע דגוול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו:

יד פטור מפני שהוציאו ברשות. וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו. אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חיוב, דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה. והכי משכחת דלא יצא י"ח נטילה קודם שהוציאו דהא מדאנבהיה נפק ביה, משכחת ליה כגון שהפכו, שכל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדלתן שנאמר (שמות כ"ו) עצי שטים עומדים, שעומדים דרך גדלתן. אי נמי שהוציאן בכלי דלקחה על ידי דבר אחר דרך בויון לאו שמה לקיחה. והלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

יום טוב הראשון של החג – סוכות, שחל להיות בשבת – והרי בזמן המקדש נטילת לולב ביום הראשון דוחה את השבת, **כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת –** בערב שבת, לפי שאסור להעבירם דרך רשות הרבים בשבת, **למחרת משכימין ובאין –** לבית הכנסת, **כל אחד ואחד מפיר את שלו –** את לולבו – **ונוטלו; מפני שאמרו חכמים: אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של החג, בלולבו של חברו –** שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון". ודרשו: לכם – משלכם, לפיכך היה צריך כל אחד להכיר את לולבו וליטלו. **ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו –** אף במקדש, שלא נאמר "לכם" אלא ביום הראשון (חמארי). ויש סוברים, שבמקדש צריך "לכם" כל שבעת הימים (עיין תוספות רבי עקיבא ארגו). בגמרא אמרו, שאף ביום הראשון מי שנתן לו חברו את לולבו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו, ומחזירו, לפי שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם לא החזירו, לא יצא ידי חובתו, שנמצא כגזול בידו (גמרא: רמב"ם הל' לולב ה, ו).

באור משנה יד

רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של החג – סוכות, שחל להיות בשבת – כלומר בזמן בית המקדש, שהיו נוטלים בו את הלולב (עיין הר"ן). אבל אסור היה להוציא מרשות לרשות, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים –** ועבר בשוגג על איסור הוצאה בשבת, **פטור –** מקרבן חטאת, **מפני שהוציאו ברשות –** כלומר הואיל ומותר ליטול את הלולב ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת, נמצא שהוציאו ברשות המצווה, שהרי מחמת טרדת המצווה שכח שהוא שבת, וסובר רבי יוסי שהעוסק במצווה ושגג מתוך כך באיסור, פטור מקרבן. ואמרו בגמרא: לא שנו (שהוא פטור) אלא שלא יצא בו (ידי חובת נטילת לולב קודם שהוציאו), אבא יצא בו (קודם שהוציאו לרשות הרבים), זייב. (שהרי אין כאן טעות בדבר מצווה, הואיל ועיקר המצווה כבר נעשה, ושוב אינו טרוד בה לעשותה). ברם שואלים (שם): כיצד ייתכן שלא יצא בו קודם שהוציאו לרשות הרבים, והרי משגגיה את הלולב כבר יצא בו? ומשייבים: כגון שהפכו, כלומר שהגביה את הלולב כשהוא הפוך, וכל המצוות אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, או כגון שהוציאו בכלי, כגון בקערה, שלקחה על ידי דבר אחר דרך בויון אין שמה לקיחה (עיין תוספות ו"תוספות יום טוב", שלמדים מסוגיית הגמרא. שמצוות אין צריכות כוונה; ועיין הר"ן).

מפרש, ש"מקדש" כולל גם את ירושלים, ומדינה היינו שאר העצירות חוץ לירושלים. **ושיהא יום הנה פלו אסור –** ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנפת העומר. ששה עשר בניסן, כולו אסור לאכול בו מן התבואה החדשה, שנאמר (ויקרא כג, י"ז): "כי תבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן... ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אֱלֹהֵיכֶם", ומכאן שאסור לאכול מן התבואה החדשה קודם הקרבת מנחת העומר בששה עשר בניסן; ואמנם בזמן שבית המקדש היה קיים, משקרב העומר, הותר מיד לאכול מן התבואה החדשה, שהרי נאמר: "עד הביאכם את קרבן אֱלֹהֵיכֶם", ומשמע שלאחר הקרבת העומר הותר החדש מיד; אבל לאחר חורבן בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיום ששה עשר בניסן, שהוא יום הנפת העומר, יהא כולו אסור לאכול בו מן החדש.

במסכת מנחות שנו (י, ה): "אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור, שנאמר: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה"? כלומר שלדעת רבי יהודה בא תשוב זה ללמד, שבזמן שאין בית המקדש קיים אסור לאכול מן החדש "עד עצם היום הזה", היינו עד עיצומו של ששה עשר בניסן ועד בכלל. ומכאן שלא היה צורך בתקנת רבן יוחנן בן זכאי.

אבל בגמרא מבואר, שמה ששינוי "התקין רבן יוחנן בן זכאי", היינו "דרש והתקין", כלומר שדרש מקראות אלו ברבים והודיעם את הדין, שמשחבר בית המקדש יום הנה כולו אסור.

ויש מפרשים בגמרא, שלדעת רבן יוחנן בן זכאי מה שנאמר בתורה "עד עצם היום הזה" היינו עד ולא עד בכלל, כלומר שמן התורה בזמן שאין בית המקדש קיים אין החדש אסור אלא עד שיאירו פני המזרח שחרית ביום ששה עשר בניסן, ובא רבן יוחנן בן זכאי והתקין שיהא יום ששה עשר בניסן כולו אסור.

וטעם תקנתו זו: מהרה ייבנה בית המקדש ויאמרו (לאחר שיעמוד בית המקדש): כשם שאשתקד אכלנו מן החדש משהאיר המזרח ביום ששה עשה בניסן, אף עכשיו נאכל, והם לא ידעו, שאשתקד אכלו משהאיר המזרח לפי שלא קרב העומר, אבל משבנה בית המקדש אין החדש מותר אלא לאחר הקרבת העומר, כמו שנאמר: "עד הביאכם את קרבן אֱלֹהֵיכֶם". לפיכך התקין רבן יוחנן בן זכאי לאחר החורבן, שיהא יום הנה כולו אסור.

י ו ש י

באור משנה יג

כבר הוכרנו במשנה הקודמת, שבזמן שבית המקדש היה קיים היתה נטילת לולב ביום הראשון של החג דוחה שבת, בין במקדש בין במדינה. ברם, לא היתה השבת נדחית אלא לענין נטילת לולב בלבד, אבל לא לענין הוצאת מרשות לרשות. – משנתנו נאכה, אפוא, ללמד, כיצד היו נוהגים ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת.

זו מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. רבי יהודה אומר: בשבת מחזירין, ביום טוב מוסיפין, ובמועד מחליפין. קטן היודע לנגע – חיב בלולב.

פ ר ק ר ב י ע י

א לולב וערבה – ששה ושבעה; התלל והשמחה – שמונה; ספה ונסוד המים – שבעה; והחליל – חמשה וששה.

פירוש ברטנורא

טו מקבלת אשה. את הלולב, ולא אמרין המטלטלת מידי דלא חוי לה: ומחזרת למים. שלא יכמושו: בשבת מחזירין. שהרי מהם נטלום היום. אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפין: וביום טוב מוסיפין. אבל לא מחליפין, לשפוך אלו ולתת צוננין מהן, דמרח לתקן מנא: ובמועד. בחול המועד מצוה להחליף, והלכה כר"י: חיוב בלולב. לחנכו מדברי סופרים:

ד א לולב וערבה. לולב לנטילה וערבה להקוף המזבח: ששה ושבעה. לפי שפעמים דוחים את השבת והוו להו שבעה, ופעמים שאין דוחין ולא הוו אלא ששה. ולקמן מפרש להו ואילו: וההלל. לנמור כל שמונה, מה שאין כן בפסח לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיהן; והשמחה. לאכול בשר שלמים בזמן המקדש, דכתיב (דברים י"ז) ושמחת בחגך, ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים דכתיב (שם כ"ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה. לישב בסוכה: ונסוד המים. בתמידי החג שחרית: החליל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומנגנים בחלילים וכנורות. ואותו חליל אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט:

משניות מבוארות – קהתי

משום טירחה לתיקון כלי ביום טוב, ובמועד – בחול המועד, מְחַלְפִּין – מצווה להחליף את המים וליתן את הלולב במים אחרים. וכן הלכה. קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַגֵּעַ – את הלולב, חֵיב בְּלוּלֵב – אביו חייב מדברי סופרים לחנכו במצוות נטילת לולב.

שבת קודש

באור משנה טו

מקבלת אשה – את הלולב, מיד בנה ומיד בעלה – או מיד בעלה, ומחזירתו למים בשבת – שעמד בהם הלולב לפני הנטילה, כדי שלא יכמוש. במפרשים מבואר, שמדובר כאן בזמן שבית המקדש קיים, וביום טוב ראשון שחל להיות בשבת, שאז נטילת לולב דוחה את השבת, כמו שהזכרנו כבר במשנה יג, ובאה המשנה להשמיענו שני דברים: א. שבזמן שנטילים לולב בשבת מותר להחזירו למים בשבת, ואין בזה משום השקאת זרעים, אף על פי שנמצא הלולב עומד על ידי כך בלחותו. ב. שאפילו אשה שאינה חייבת בלולב מותרת לטלטל את הלולב בשבת כדי להחזירו למים, שכל שראוי לנטילת האנשים מותר גם לנשים לטלטלו; ועוד, שגם האשה יכולה ליטול את הלולב ולברך עליו. ברם, בזמן הזה שאין נטילת לולב דוחה את השבת אפילו ביום טוב ראשון, אסור לטלטלו כלל בשבת, ואם הוציאו אדם מן המים אסור להחזירו בשבת (הר"ן; המאידו). רבי יהודה אומר: בשבת מחזירין – אין רשאים אלא להחזיר את הלולב למים שעמד בהם לפני הנטילה, והאיל ונטלוהו היום מהם, אבל אסור להוסיף עליהם מים חדשים. ביום טוב מוסיפין – מותר אפילו להוסיף מים חדשים, אבל אסור להחליף את המים לגמרי, שיש בזה

באור משנה א

לולב – נטילת לולב, היינו מצוות ארבעת המינים, וערבה – שהיו מביאים אותה בחג הסוכות במקדש לזוקפה בצדי המזבח, כמבואר להלן (משנה ה), ששה ושבעה – פעמים מצוותם ששה ימים ופעמים שבעה ימים, כמפורש להלן במשנה ב ו ג. ההלל – קריאת הלל שלם, והשמחה – שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ודרשו: אין שמחה בזמן המקדש אלא באכילת בשר שלמים, שנאמר (שם כז, ט): "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת", שמונה ימים, היינו אף בשמיני עצרת, כמפורש להלן משנה ח. ספה – מצוות הישיבה בסוכה, ונסוד המים – על גבי המזבח בשעת הקרבת התמיד של שחרית, שבעה ימים, כמפורש להלן (ח-ט), והחליל – שהיו מחללים בחלילים ומנגנים בכלי שיר אחרים בשמחת בית השואבה, חמשה וששה – פעמים חמשה ימים ופעמים ששה, כמפורש להלן (ה, א).

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' א

17 מעידה על חצי דבר, ולכן גם הם אם הוזמו אינם נהרגים. ורבי
18 יחזקן הסובר שנהרגים, אָמַר כְּרַבָּנֵן הַחוּלְקִים עַל רַבִּי עֲקִיבָא, דְאָמְרִי
19 שכוונתו
20 הפסוק היא 'יקום דָּבָר' וְאֵפִילוּ חֲצֵי דָּבָר, שגם עדות הצריכה עדות
21 אחרת כדי לחייב בדין, כגון עדי הגניבה ועדי המכירה, מתקבלת,
22 ועל כן אם הוזמו מקיימים בהם 'זעשיתם לו כאשר זמם' והם
23 נהרגים. הגמרא מביאה אופן בו מודה חזקה לרבי יוחנן: למדנו
24 לעיל (כט) שאביו ואמו של בן סורר ומורה (שגונב מהם בשר ויין
25 ואוכלים) מתרים בו בפני בית דין, ואם אחר כך באו עדים שגנב
26 בשר ויין הרי הוא לוקה, ואם שוב העידו שגנב, הוא נידון למיתה.
27 הגמרא מוסיפה שאף שלחזקה המעידים על חצי דבר אינם
28 נהרגים, ומודה חזקה חזקה בְּעֵדִים הֶאֱתֵרוּנִים שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה
29 המעידים שגנב בשנית ורוצים לחייבו מיתה, שְׁהוּמוּ – שנמצאו
30 שקרנים, שְׁתַּדְרִינָן כפי שזממו להורגו, ואף שלא יכלו לחייבו מיתה
31 ללא עדי הגניבה הראשונה, אין עדותם נחשבת לחצי דבר,
32 והטעם הוא, מֵתוּף שִׁיבּוּלִים לוֹמַר הַעֲדִים תְּרַאשׁוּנִים

1 נתגנבו', כְּמִוּן, שנאמר שם (ויקרא יט י) 'לא תעשק את רֵעֶךָ, אם
2 כן אף פֶּאֶן בִּלְאֵל גַּנּוּבוֹ', מדבר הכתוב בגניבת כִּמּוּן.
3 עדים שבאו לחייב אדם בדין, והוומה עדותם ושבאו אחרים ואמרו
4 שבאותו זמן עליו הם מעידים היו עימם במקום אחר, עונשם הוא
5 'זעשיתם לו כפֶּאֶשֶׁר וְיָמֵס לְעֵשׂוֹת לְאָחִיו' (דברים יט ט). הגמרא מביאה
6 מחלוקת בענין עדות על גניבת ומכירת נפש שהוומה: אִיְמָר, עֵדֵי
7 גְּנִיבָה וְעֵדֵי מְכִירָה בְּנֶפֶשׁ – ארבעה עדים שרצו יחד לחייב אדם
8 מיתה על גניבת ומכירת נפש, שנים העידו שגנבה ושנים העידו
9 שמכרה, שְׁהוּמוּ – שנמצאו שקרנים, חֲזָקָה אָמַר אֵין נְהָרְגִין, ורבי
10 יחזקן אָמַר נְהָרְגִין כפי שזממו להורגו.
11 מבארת הגמרא במה נחלקו: חֲזָקָה הַאוֹמֵר שְׁאִינִם נִהְרָגִים, טַעְמו
12 דְאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְאָמַר בְּבֵבַא בְּתֵרָא (כז), כיון שנאמר בתורה
13 (דברים יט ט) 'על פי שְׁנֵי עֲדִים וגו' יקום דָּבָר', משמע שעדות
14 מתקבלת רק כשהיא דבר שלם, וְלֹא כשהיא חֲצֵי דָּבָר וְחֻזְקָה
15 לעדות אחרת להשלים דבריה, וכיון שכך, אלו המעידים בנפרד
16 על הגניבה ועל המכירה, לא יכלו לחייבו מיתה שהרי שכל כת

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

במתניתא תנא — מאי "אל תרגזו בדרך" — אל תזיקו עצמכם בפטיעה גסה. והכניסו חמה לעיר — כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעירות, הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת. **יצא אדם כבי טוב** — שימתינן עד שיאור, כמו "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א). **ויכנס כבי טוב** — בערב בעוד שהחמה זורחת, שאין ליסטין מצויין. אי נמי: שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר, שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב. **הבוקר אור והאנשים שולחו חמה וחמוריהם** — מיכן שיצאו בכי טוב. והוא הדין ליכנס בכי טוב. יש ספרים דלא כתיב בהו האי קרא, אלא מילתא דרב יהודה סברא הוא, ולא בעינן קרא. **שני מלאכי שרת מלוין לו לאדם** — אחד מימינו ואחד משמאלו, דכתיב (תהלים צא) "כי מלאכיו יצוה לך". הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין כי מחר נמות ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון: זו מדת בינונים — שיראין מן המיתה, כדכתיב בהו "כי מחר נמות". **אתיו אקחה יין ונסכאה שכר והיה כזה יום מחר** — גדול יותר מאד. **הצדיק אבד ואין איש שם על לב** — מפני מה הוא מת — מפני הרעה נאסף הצדיק, מפני שלא יצטער הוא ברעה. ואחר שהיא גזרה מלפניו, כי מפני הרעה נאסף הצדיק. לשון אחר: מפני רעות של אלו הוא נאסף, שאין הקדוש ברוך הוא רוצה שיבקש עליהם רחמים. **כפים** — חצי לבינה, ורגילין לתתה בין שתי נדבכי העצים.

דף ט ע"ב: ביאור נוסף לאזהרת יוסף: **במתניתא תנא** לבאר את הפסוק 'אל תרגזו בדרך', שכך אמר יוסף לאחיו, על אף שמבקש אני מכם 'מקרו ועלו אל אבי' (שם מה ט), מכל-מקום **אל תפסיעו** בדרככם **פסיעה גסה** - יותר מאמה, **וכן הכניסו חמה לעיר** - היכנסו לעיר בעוד החמה ברקיע. ומבארת הגמרא טעם הוראות אלו: **אל תפסיעו פסיעה גסה, דאמר מר, פסיעה גסה נוזלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם**. ומה שציום **הכניסו חמה לעיר**, טעם הדבר הוא **בדרך יהודה אומר רב, דאמר רב יהודה אומר רב, לעולם יצא אדם מהעיר בכי טוב** - כשהאיר כבר היום, וכמו כן **יכנס לעיר בערב בכי טוב** - בעוד החמה זורחת טרם יחשיך, שלא ישל בבורות ופחיתים, **שנאמר** ביציאת השבטים ממצרים (שם מד ג) **'הבקר אור והאנשים שולחו'**, ומשמע שאין לצאת לדרך אלא כשהאיר היום, ומאותו טעם יש ללמוד אף שצריך להכנס לעיר בעוד היום מאיר.

הגמרא מביאה ברייתא בחובת ההשתתפות בצער הציבור: **תנו רבנן, בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן והלך למקום אחר, באין שני מלאכי השרת שפלוין לו לאדם, ומניחין לו את ידיו על ראשו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור**.

ברייתא נוספת באותו ענין: **תנא אידה, בזמן שהצבור שרוי בצער, אל יאמר לעצמו אדם שאליו לא באה הצרה, לא אשתתף עמם בתפילות ובתענית, אלא אלף לביתי ואוכל ואשתה, ושלוש עלויה נפשי. ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר** בישעיהו הנביא (כב יג), **לאחר ששלחו הקב"ה להזהיר את העם להצטער ולחזור ממעשיהם הרעים טרם תבוא אליהם הרעה, ואלה שעדיין לא הגיעה אליהם הרעה, במקום שיצטערו ויחזרו בתשובה, מעיד הכתוב 'והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו כי מחר נמות'** - אמרו אחד לרעהו נאכל ונשתה טרם תבוא אלינו הרעה, הרי שלא הצטערו בצרת אחיהם, **ומה כתיב בתריה** - בפסוק שלאחריו העוסק בעונשם (שם פסוק יז), **'ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון'** - לא יכופר עונכם עד אשר תמותו. **עד כאן** נתפרשה **מדת בינונים** היראים מהמיתה, וחושבים לשוב כאשר יפגשו ברעה, ולכן מתכפר עונם במיתה. **אבל במדת חטאם של רשעים מה כתיב, שאומרים הם לרעיהם (ישעיה נז יב) 'אתיו אקחה יין ונסכאה שכר, והיה כזה יום מחר'** - באו עמי ואקח יין ונשתכר, ואף מחר נעשה כן, שאינם חוששים מן הפורענות כלל, ואף בהגיע אליהם הצרה אינם חוזרים בתשובה. **מה כתיב בתריה (שם נז א) 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו' כי מפני הרעה נאסף הצדיק'** - בגין מעשיהם הרעים של הרשעים, כדי שלא יבקש עליהם רחמים.

ממשיכה הברייתא: **אלא יצער אדם עצמו עם הצבור** אף אם אינו סובל מצערם, **שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר** במלחמת עמלק כשפרש משה ידיו למרום בתפילה (שמות יז יב) **'ידיו משה פבדים ויקחו אבן וישומו תחתיו וישב עליה, וקשה, וכי לא היה לו למשה פר אחת או פסת אחת לישב עליה, ומדוע היה לו להצטער בישיבה על אבן. אלא כך אמר משה, הואיל וישראל שרויין בצער, אף אני אחיה עמהם בצער. וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור. ושם אמר אדם, מי מעיד בי אם איני משתתף בצער הציבור. אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו, שנאמר (חבקוק ב יא) 'כי אבן מקיר תזעק וכפים מעין יעננה'**, כלומר האבן תזעק מן הקיר ותעיד על מעשיו הרעים של בעל הבית והכפיס יענה לה שאף הוא מעיד כן. **דבי רבי שילא אמרי** - בבית מדרשו של רבי שילא אמרו, **כי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם, הן מעידין עליו, שנאמר (תהלים צא יא) 'כי מלאכיו יצוה לך לשקוף בכל דרכיך. רבי חירקא אומר, נשמתו של אדם היא מעידה עליו, שנאמר (מיכה ז ה) 'משוכבת חיקך שמור פתחי פיך', כלומר, שמור פיך וגופך מעבירות שלא תעיד על כך נשמתך השוכבת בחיקך. ויש אומרים, אבריו של אדם מעידים בו, שנאמר (ישעיה מג י) 'אתם עדי נאם ה' בלשון רבים, כנגד אבריו של אדם**.

61 קדשי' (ויקרא כב ט), ועדיף ללמוד בעל מום מטמא ששימש מאשר
 62 מנות, משום שבדרך זו נמצאנו לומדים פסול הגוף מפסול הגוף,
 63 שבשניהם הפסול בגופו של אדם מה שאין כן בנות, וכן לומדים
 64 בעל מום ששייך בו קודש, פנים, פיגול, ונותר, מטמא ששימש שגם
 65 בו שייך קודש, פנים, פיגול, ונותר. נמצא שבנוסף לארבעת
 66 הדמיונות האחרונים הקיימים גם בנות, יש בטמא ששימש גם את
 67 הדמיון של 'פסול הגוף', ולכן עדיף ללמוד ממנו.
 68 טעם דברי רבנן, החולקים על רבי: ורפנן סוברים שאין לחייב מיתה
 69 בבעל מום, משום שאמר קרא בענין חיוב מיתה של טמא שאכל
 70 תרומה (ויקרא כב ט) 'בו' ו'ימתו בו' כי 'חלל'הו', ובאה מילה זו למעט,
 71 שדווקא בו חייב מיתה ולא בפעל מום ששימש.
 72 שנינו עוד בברייתא: הויר בפעילה – נהנה במזיד מהקדש שיש בו
 73 מעילה, רבי אומר פמיתה וחקמים אומרים אינו אלא באוהרה.
 74 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי. אמר רבי אבהו, גמר – למד חמא
 75 חמא' טטמא שאכל תרומה, שבמעילה נאמר (ויקרא ה טו) 'נפש כי
 76 תמעל מעל וחקטה בשגגה מקדשי ה' וגו', ובטמא שאכל תרומה
 77 נאמר (ויקרא כב ט) 'ולא ישאו עליו חטא ומתו בו, מה לחלל בתרומה
 78 פמיתה, אף כאן במועל במזיד פמיתה. ורפנן אמרי אין ללמוד
 79 בגזירה שזהו מום שאמר קרא בענין חיוב מיתה של טמא שאכל
 80 תרומה 'בו', ובא למעט שדווקא בו חייב מיתה ולא בפעילה במזיד.
 81 הגמרא חזרת לדברי משנתנו (אס): שנינו, ור ששימש במקדש, רבי
 82 עקיבא אומר בחנק, וחכמים אומרים בידי שמים. הגמרא מביאה
 83 את המקור: תנאי בברייתא, רבי ישמעאל אומר, גמר רבי אבהו ור
 84 (במדבר יז ט) 'והיך הקרב יומת, וגמאר לחלל (במדבר יז כח) 'כל הקרב
 85 הקרב אל משכן ה' ימות, ויש ללמוד גזירה שזה 'ימות' מימות,
 86 מה לחלל, בכל הקרב אל משכן, מדובר במיתה בידי שמים, אף כאן
 87 בור ששימש, מה שכתוב בו 'ימות' היינו בידי שמים.
 88 ממישיבה הברייתא: רבי עקיבא אומר, גמר רבי אבהו (במדבר יז ט) 'והיך
 89 הקרב יומת, וגמאר לחלל' מה שכתוב בהם הקדוש ברוך הוא לעבוד
 90 עבודת כוכבים' והתנאי הוא 'אל חלם החלום ההוא יומת' (דברים יג
 91 ו) ויש ללמוד גזירה שזה 'ימות' מה לחלל בנביא שהדיח
 92 בסקילה, אף כאן, בור ששימש, בסקילה. רבי יוחנן בן נורי אומר,
 93 נביא שהדיח נידון בחנק ולכן יש ללמוד מה לחלל ובנביא פתק אף
 94 כאן, בור ששימש, בחנק.
 95 הגמרא מבררת את טעם המחלוקת. שואלת הגמרא: פמאי
 96 קמפלגי רבי ישמעאל הסובר שחייב מיתה בידי שמים ורבי עקיבא
 97 שלדעתו חייב סקילה. משיבה הגמרא: רבי עקיבא סבר דנין גזירה
 98 שזה 'ימות' מימות, ואין דנין ו'ימות' מימות, ולכן אין ללמוד זה
 99 ושכתוב בו 'ימות' מיכל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות. ורבי
 100 ישמעאל סבר, דנין הדין מהדין, והיינו זה ששימש מזר שנכנס
 101 למשכן ואין דנין הדין זה ששימש מנביא. ורבי עקיבא אינו סובר
 102 שיש מניעה ללמוד משם, שפיין שהדיח נביא זה לעבוד עבודה זרה
 103 אין לה הדין גדול מה.
 104 שואלת הגמרא: פמאי קמפלגי רבי עקיבא, הסובר שזר נידון
 105 בסקילה, ורבי יוחנן בן נורי, הסובר שבחנק. משיבה הגמרא:
 106 בפלוגתא – במחלוקתם דרבי שמעון ורפנן, דתנאי בברייתא, חכמים
 107 אומרים נביא שהדיח בסקילה, רבי שמעון אומר בחנק. ורבי עקיבא
 108 כחכמים, ורבי יוחנן בן נורי כרבי שמעון.
 109 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי עקיבא: הא אפן תנן – הרי אנחנו
 110 שנינו במשנתנו (אס) רבי עקיבא אומר זה ששימש בחנק, ואילו
 111 בברייתא לעיל שנינו שלדבריו הוא בסקילה. משיבה הגמרא: תרי
 112 תנאי ואליפא דרבי עקיבא – ישנן שתי דעות בתנאים תלמידי רבי
 113 עקיבא מה היתה דעת רבם. מתניתין שנינו בה רבי עקיבא אומר
 114 בחנק' דברי רבי שמעון ואליפא דרבי עקיבא, ברייתא ששנינו בה
 115 רבי עקיבא אומר וכו' בסקילה' דברי רפנן בני מחלוקתו של רבי
 116 שמעון ואליפא דרבי עקיבא, שאמרו בשמו נביא שהדיח זה
 117 ששימש בסקילה.

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

1 ועקר קשר לא יבוא אל מקדשי' (לשרתני), בן נכר ערל לב' הוא
 2 כהן מומר לעובדת כוכבים, 'עקר קשר' זהו כהן ערל שלא מל
 3 משום שהיא סכנה לו, ונאמר עליו 'לא יבא אל מקדשי', והיא
 4 אזהרה שלא יעבוד במקדש.
 5 הגמרא מביאה מקור לאיסור עבודה באנינות: אופן – מי שמת לו
 6 באתו היום קרוב משפחתו ומאלו שחייב להתאבל עליהם, מנלן
 7 שאסור לעבוד במקדש. משיבה הגמרא: דכתוב בכהן גדול שמתו
 8 אביו או אמו (ויקרא כא יב) 'ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש
 9 אלקיו, ופירושו, 'מן המקדש לא יצא' ללוות את מיטתם, אלא
 10 עובד הוא את עבודתו במקדש, ואין עבודתו מתחללת בכך, ויש
 11 לדייק הא אחר – כהן הדין שלא יצא מהמקדש בהיותו אונן אלא
 12 עבד עבודה, חילל אותה. וכיון שהוא מחלל את עבודתו, ודאי
 13 אסור לו לעבוד.
 14 הגמרא מבררת מדוע אין בו אלא אזהרה ולא מיתה: אמר ליה רב
 15 ארי לרבא, ונילה – נלמד גזירה שזה 'חילול חילול' מתרומה,
 16 שבעבודה באנינות נאמרה לשון חילול 'ולא יחלל' (ויקרא כט) וכן
 17 בכהן האוכל תרומה בטומאת הגוף נאמרה לשון חילול 'ומתו בו
 18 כי יחללוהו' (ויקרא כב ט), ויש ללמוד מה לחלל בתרומה, פמיתה אף
 19 כאן באנינות פמיתה.
 20 מתרין רבא: מי פתיב ביה בגופיה – וכי כתוב 'חילול' בגוף האיסור
 21 של כהן הדין באנינות, הלא מפלגא קאתי – נלמד דקדוק מתוך
 22 הכתוב בכהן גדול. ואם כן 'חילול' של כהן הדין הו' דבר הקא מן
 23 הקלל, וכל דבר הקא מן הקלל אין דנין אותו בגזירה שזה, שאין
 24 לעשות גזירה שזה אלא מהמילה הכתובה בפירוש, ולא מהמילה
 25 שבאה מתוך דיוק.
 26 הגמרא מביאה מקור לאיסור עבודת המקדש בישיבה: וישב, מנלן
 27 שיש איסור בדבר. אמר רבא אמר רב נחמן, אמר קרא לגבי כהן
 28 (דברים יח ה) 'כי בו פחר ה' אלקיך מכל שבקדש' לעמד 'לשרת' וגו',
 29 לעמידה פחרתי ולא לשיבה, וכיון ששישיבה לא נבחר הרי הוא
 30 כור, ואסור בעבודה, אמנם אינו חייב מיתה כור, כמו שדרשו
 31 בזבחים (כג).
 32 שנינו בהמשך הברייתא: כהן פעל מום שעבד במקדש, רבי אומר,
 33 פמיתה בידי שמים, וחקמים אומרים אינו אלא באוהרה, שעובר על
 34 מה שנאמר (ויקרא כא יח) 'כל איש אשר בו מום לא יקרב' וגו',
 35 ולוקה, אבל אין בו מיתה.
 36 שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבי. משיבה הגמרא: דתיב בבעל
 37 מום (ויקרא כב ט) 'אף אל פחרית לא יבא וגו' ואל המזבח לא יגש
 38 כי מום בו ולא יחלל את מקדשי, וליף 'חילול חילול' מתרומה,
 39 שגם באכילת התרומה בטומאת הגוף נאמרה לשון חילול, ומתו
 40 בו כי יחללוהו' (ויקרא כב ט), מה לחלל בתרומה פמיתה אף כאן בבעל
 41 מום פמיתה.
 42 מקשה הגמרא: ונילה 'חילול חילול' מנותר – מהאוכל בשר קדשים
 43 שעבר זמן אכילתו, שגם בו נאמרה לשון חילול, כמו שכתוב (ויקרא
 44 ט) 'ואכליו עזו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה הנפש ההוא
 45 מעמיה', ונלמד מה לחלל באוכל נותר פכרת, אף כאן בבעל מום
 46 פכרת. הגמרא מנסה לתרוץ: פמכתרא שדווקא מתרומה הוה ליה
 47 למיתלף, שפן בדרך זו נמצאנו לומדים פסול הגוף מפסול הגוף,
 48 שבעל מום וטמא שאכל תרומה, שניהם פסולם בגופם, אבל
 49 בנותר הפסול במאכל. הגמרא דוחה תירוץ זה: אדרבה מנותר הוה
 50 ליה למיתלף, שפן מצאנו כמה דמיונות בין בעל מום לנותר, ואילו
 51 הם: א. קודש – שניהם עניינים תלוי בקדשים, מה שאין כן בתרומה.
 52 ב. פנים – שניהם תלויים בעבודה בתוך המקדש, מה שאין כן
 53 בתרומה. ג. פיגול, והיינו פסול קרבן על ידי שחושב בשעת
 54 השחיטה לאוכלו לאחר הזמן הקצוב לקרבן, ובשניהם יש שייכות
 55 לדין זה שהרי עניינם לקרבנות, מה שאין כן בתרומה. ד. ונותר –
 56 פסול קדשים על ידי שעבר זמן אכילתם, וגם הוא שייך לשניהם
 57 ואינו שייך לתרומה.
 58 הגמרא מביאה מקור אחר לעונש בעל מום ששימש: אלא מפמא
 59 ששימש גמר – למד רבי גזירה שזה של 'חילול חילול', שכתוב
 60 בטמא ששימש וינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם

וערל בשר. שמתו אחיו מחמת מילה: לא יבא. והיינו אזהרה מדברי קבלה בעלמא ולא לקי עלה: ומן המקדש לא יצא וגו'. כלומר אע"פ שמתו אביו ואמו אין צריך לצאת מן המקדש שאם יעבור לא יחלל הא כהן אחר שלא יצא חלל: מי כתיב בגופיה. מי כתיב בכון הדיוט גופיה חילול מכלל דמכון גדול דכתי' ביה אונן ואינו מחלל הוא דקא אתי: ולא לישבחה. דכיון דלא נבחר הוה ליה כור ובפ"ב דובחיים (דף כג.) רמינן מכדי יושב כור דמי ומיחל עבודה אימא במיתה הוא כור אלמה תניא אינו במיתה והתם מפרק לה משום דהוי זר ושלא רחץ ידים ורגליו ושתוי יין שלשה כתובים הבאים כאחד דכתיב בהו מיתה ואין מלמדין: אמר קרא בו. בתרומה במיתה דכולהו נמי מיניה גמרי ואתא בו למיעטא ולא בעל מום ומסתברא בעל מום הוא דקא ממעט ולא טמא וטבול יום שדן פסול טומאתו במיתה: גמר חטא חטא מתרומה. מעילה כתיב בה וחסאה בשגגה והבא כתיב ולא ישאו עליו חטא ומתה: בו ולא במעילה. וממיתה לחודה הוא דאמעט דגבי מיתה הוא דכתיב בו אבל אזהרה מגמרא להודי במעילה בגורה שוה דחטא חטא מתרומה: מה להלן בידי שמים. דבמאתים וחמשים איש דקרח בשרופים כתיב (במדבר יז: ר' יוחנן בן נורי וכו'). דס"ל נביא שהדיח את הרבים בחנק ולקמן מפרש במאי פליגי בלוגתא דר"ש ורבנן באלו הן הנחנקין וליף טעמא מקרא: והא תנן. זר ששימש רבי עקיבא אומר בחנק ובברייתא קתני לר"ע בסקילה: מתניתין ר' שמעון דאמר נביא שהדיח בחנק זר ששימש מיניה גמר ורבי שמעון תלמידו של רבי עקיבא הוא ואמר לר"ע זר ששימש בחנק נביא שהדיח בחנק. וברייתא רבנן. בני מחלוקתו של רבי שמעון ואף הם תלמידי רבי עקיבא הוה ואמרי משמו סקילה בתרייהו:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

בידי שמים. רבי עקיבא אומר, נאמר פאן 'הזר הקרב וימת', ונאמר להלן 'הנביא שהוא או חלם החלום שהוא וימת'. מה להלן, בסקילה. אף פאן, בסקילה. רבי יוחנן בן נורי אומר, מה להלן, בחנק. אף פאן, בחנק. במאי קמיפליגי, רבי ישמעאל ורבי עקיבא. רבי עקיבא סבר, דגין 'וימת' מ'וימת', ואין דגין 'וימת' מ'וימת'. ורבי ישמעאל סבר, דגין הדיוט מהדיוט, ואין דגין הדיוט מנביא. ורבי עקיבא, פיון שהדיח, אין לך הדיוט גדול מנה. במאי קמיפליגי, רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי. בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן, נביא שהדיח, בסקילה. רבי שמעון אומר, בחנק. הא אגן תגן, רבי עקיבא אומר, בחנק. תרי תנאי, ואליבא דרבי עקיבא. מתניתין, רבי שמעון ואליבא דרבי עקיבא. ברייתא. רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

פרק הנזנה (דף יח) דמעט מחובר ממעילה משום דגמרה בתרומה אלמא יליפין קדשי בדיק דתתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבוהי ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ואע"ג דרבי יוסי דריש ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי אהני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי בדיק הבית בתרומה (נע"ע תוס' תמורה ג. ד"ה מאי תרומה):

וערל בשר לא יבוא אל מקדשי' (לשרתני). אונן, מנלן, דכתיב 'ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו'. הא אחר שלא יצא, חילל. אמר ליה רב אדא לרבא, ונילף 'חילול חילול' מתרומה, מה להלן במיתה, אף פאן במיתה. מי כתיב ביה בגופיה, מכלל קאתי. הוי דבר הפא מן הפלל, וכל דבר הפא מן הפלל, אין דגין אותו בגורה שוה. יושב, מנלן. אמר רבא, אמר רב נחמן, אמר קרא 'כי בו פחר ה' אלתיודי מכל שבמידי לעמד לשרת', לעמידה פחרתיו, ולא לישבחה. בעל מום, רבי אומר, במיתה. וחכמים אומרים, פאזהרה. מאי טעמא דרבי, דכתיב 'אך אל הפרכות לא יבא', וילוף 'חילול חילול' מתרומה, מה להלן במיתה, אף פאן במיתה. ונילף 'חילול חילול' מנותר, מה להלן בכרת, אף פאן בכרת. מסתברא מתרומה הוה ליה למילף, שפן פסול הגוף מפסול הגוף. אדרבה, מנותר הוה ליה למילף, שפן קודש, פנים, פיגול, ונותר. אלא, מטמא ששימש. גמר פסול הגוף מפסול הגוף, קודש, פנים, פיגול, ונותר, מקודש, פנים, פיגול, ונותר. ורבנן, אמר קרא 'בו', ולא בבעל מום. הוה במעילה, רבי אומר, במיתה. וחכמים אומרים, פאזהרה. מאי טעמא דרבי, אמר רבי אבהו, גמר 'חטא חטא' מתרומה, מה להלן במיתה, אף פאן במיתה. ורבנן אמרי, אמר קרא 'בו', בו ולא במעילה: זר ששימש במקדש: תניא, רבי ישמעאל אומר, נאמר פאן 'הזר הקרב וימת', ונאמר להלן 'כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות'. מה להלן, בידי שמים. אף פאן,

ובל דבר הבא מן הכלל אין דנין וכו'. לא דמי לההיא דפרק שני דובחיים (דף יח. ושם) דילפינן שתיי יין חוקה חוקה ממחוסר בגדים משום דדרשינן אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן וכן בכל הנהו דכתיב ולא יחללו דייקנן הא עבדו חילול וילפינן חילול חילול מתרומה ובתורם מן הרעה על היפה דלא ילפינן דליהו במיתה חט חט מתרומה תירץ הרב רבי יעקב דאורליינ"ש משום דהוי דבר הבא מן הכלל וצריך לחלק אמאי הוי דבר הבא מן הכלל טפי מהתן ובפרק כסוי הדם (חולין פה. ושם) דשרי רבי שמעון טריפה שנשחטה: חולין בעורה ומותרת בהנאה משום הדויא שחטה: שאינה ראויה וליף ג"ש מוטבח הלל חלב כתיב כי ירחק ממך המקום וילפינן מוטבח טבח דגבי חולין בעורה לא כתיב וזיחה אלא מן הכלל דדרשינן ברחוק מקום אתה זוכה ואי אתה זוכה בקרוב מקום אם זה מן הכלל דכתיב כי ירחק ממך המקום וילפינן מוטבח טבח דבזיחה הראויה איירי ועל וזיחה הראויה דייקנן הא בקרוב מקום לא וכן בריש הבא על במתו (בבבא נה) גבי העראה דליף חיבי עשה כגון מצרי ואדומי דכתיב בהו דור שלישי יבא בג"ש ביאה ביאה אע"ג דלא כתיב ביאה אלא מן הכלל דייקנן הא דור שני לא יבא הא נמי ניהא דילפינן בג"ש דדור שלישי יבא דהיא ביאה היא העראה והדר דייק הא דור שני לא יערה. אלא מטמא ששימש. תימה דהוה לן למילף מנותר טפי משום דחילול יחיד מחילול יחיד עדיף כדאמרן לעיל חילול דרבים מחילול דרבים עדיף דגבי בעל מום כתיב ואל המזבח לא יגש וגו' ובנותר כתיב כי את קדש ה' חלל לאפקי תרומה דכתיב כי יחללוהו וכ"ת פסול הגוף עדיף אם כן לעיל דליף טמא ששימש מתרומה ופריך דנילף מנותר הוה ליה לשנוי משום דפסול הגוף עדיף ולא משום חילול דרבים יש לומר דהבא פסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף. בו ולא בבעל מום. כל הני דלעיל דלא ממעטינן דפסול טומאה הם בתרומה וטבל אע"ג דלאו פסול טומאה הוא דמי לתרומה טפי מהני:

גמר חטא חטא מתרומה. תימה דמשמע בפ' בתרא דמכות (דף יג.) דאיבא מלקות בקדשי בדיק הבית דקא חשיב מעשר שני והקדש שלא נפדו ואמאי כיון דמתרומה ילפינן לא הוה לן למילף אלא דומיא דתרומה דקדישה קדושת הגוף כדאשכחן בובחיים שלח פרק בית שמאי (דף מה) דקדשי גוים לא מועלין בהו דגמרינן חט חט מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא גוים ואמרינן ב"א בקדשי מוצח אבל בקדשי בדיק הבית מועלין ומפרש טעמא דכי גמרינן מעילה חט חט מתרומה דומיא דתרומה דקדישא קדושת הגוף אבל קדשי בדיק הבית דקדושת דמים לא וקצת יש לדחות ההיא דמכות דמיירי בקדשי מוצח שהומנו דשייך בהו פריון אבל קשה ממעילה פרק הנזנה (דף יח) דמעט מחובר ממעילה משום דגמרה בתרומה אלמא יליפין קדשי בדיק דתתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבוהי ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ואע"ג דרבי יוסי דריש ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי אהני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי בדיק הבית בתרומה (נע"ע תוס' תמורה ג. ד"ה מאי תרומה):

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

אלו הן הנחנקין: ה"ג ואצטרף למכתב מכה איש ומת ואצטרף למכתב ואיש כי יכה כל נפש. ולא כמו שכתבו בספרים כל מכה נפש דברק יוצא דופן (נדה מד: ושם) גמרין בן יום אחד דההורג חייב ומפיק ליה מדכתוב ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דהו:

איש דבר מצוה אין. יש ספרים שכתבו בהן אשה לא ואע"ג דהשהה הכתוב אשה לאיש וכו' הני מילי בפרשה שנאמרה בלשון זכר אבל היבא דכתיב איש בהדיא ממעטין אשה כדפירש שלחי פרק ד' מיתות (לעיל טו.) גבי מקל אביו ואמה:

הוה מימנא אפילו נפלים. תימא א"כ היכי מיחייב דמי ולולדת הא מיחייב מיתה וי"ל דהיא דהכא גזרת הכתוב היא היבא דלא נתבון לולדות כדאשכחן לרבי ונתתה נפש תחת נפש ממון אי נמי נדי דהוה מיחייב אנפל לאחר שנוול קודם שנוול לא מיחייב: **הכוישה** באבנים כו'. בהכוישה דלא הדרא איירי דאם לא כן לא שייך נזק דמקרי שבת מידי דהוה אהבה על ידו וצמתה וסופה לחזור לבנהמה לא שייכי ד' דברים.

אלא ומנא דלית ליה דתנא דבי חזקיה. פירשתי לעיל בפ' הנשרפין (דף עט: ד"ה בן).

מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש. פלוגתא דר' יהודה ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בהבערה לא מצינו בפירוש לא במשנה ולא בברייתא ובפרק האורג (שבת דף קו. ושם) דחק רש"י לפרש דנפק מפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל ואפילו מבעיר עצים להבשילו מקלקל הוא אצל העצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לרבי שמעון לא חשיב ליה דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אם כן חייב הכתוב חובל ומבעיר מדאצטרף למשרי מילה ומדאסר הבערה דבת כהן על כרחך במקלקל נמי חייב אבל רבי יהודה סבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חיוב דחובל בצרף לכלבו ומבעיר בוצרף לאפרו משכחת לה ואע"ג שמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולרבי יהודה כבי האי גזווא מלאכה היא משום תיקון דאחרים אבל מקלקל ואינו מתקן פטור לשון הקונט' כתבתי השתא הא דאמר'י התם בפרק האורג (שם) תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורים חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה כו' משמע מתוך פי הקונטרס דר' אבהו כר"ש ורבי יוחנן דבעי צריך לכלבו ולאפרו כו' יהודה וחוה תימא א"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כרבי יהודה מאן דתני כר"ש משתיק ליה דכי האי גזווא פריך פרק קמא דחולין (דף טו.) ועוד אי חשיב תיקון גמור רבי יוחנן לכלבו ולאפרו אמאי נקט חובל ומבעיר ועוד רש"י אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסקי בשמעתין גבי חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

אלו הן הנחנקין: **ממרא** על פי בית דין. כמו ממרים הייתם עם ה' (דברים ט) שמטוב על פי ביד הגדול שבלשכת הגזית: **זווממי בת כהן**. אע"פ שהם היו מחייבין אותה שריפה אין נדונין אלא במיתה שהיו מחייבין לבעול והיינו חנק כשאר בא על אשת איש כדמפרש קרא היא תשרף ולא בועלה זווממיה לפיכך מכאשר זמם לעשות לאחיו לאחיו ולא

לאחות: **בועלה**. בנשואה בת כהן קמיירי אבל ארוסה בועלה בסקילה: **גמ' ס"ה**. בתמימה: קמל חר בס"ף. כדתנן בפרקין לעיל (דף עז.) אלו הן הנהרגים הרוצח ועיר הנדחת: **מאי איכא למימר**. הכא דאיכא למדרש דאביו בחנק: **אלא מוכתיב מכה איש ומת**. היבא דבעי מיתה מפרש מיתה

בהדיא: אפילו נפלים. כגון כל תשעה וראשו אטום או ששלוש שני גבין דלא חיי: **דכתיב ביה נפש**. ונפש משמע דם דהוה חבורה: **הכוישה**. לכהמה: **כאבנים**. דלא עשה בה חבורה: **לנפש אדם**. דהיינו אביו דאף על גב דלא בעינן מיתה חבורה מיתה בעינן: **אלא הקישא למה** לי. דאתקל מכה אדם למכה בהמה כדא קרא הואיל ולפת ליה מאם אינו ענין: **לכרתניא דבי חזקיה**. בב"ק (בהנמיח) (דף לה.) לפטור חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין מה מכה בהמה לא חלקת בו וכו': **הניחא וכו'**. פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל בכתובות באלו נערות (דף לד.): **מה מכה בהמה לרפואה**. כגון מקיז דם פטור מן התשלומין שהרי לא הויקה: **אף מכה אדם**. דהיינו אביו: **לרפואה פטור**. ממימה ואע"ג דחבורה היא: **ואהבת לרעך כמוך**. לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו: **סילוא**. קוץ ישב לו בשרו: **למפתח** ליה כוונתא. כיהא להוציא ליה ממנה: **אף הכי אחר נמי**. לא ליפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף: **שגנת לאו**. כשאין מתכוין הוי שגגה באיסור שודונו לאו בעלמא דקיל: מחט של יד. היא מחט קטנה שתופרין בה בגדים נשלת בשבת ליטול בה את הקוץ ומשום דקיל לה להלך במסכת שבת בפרק כל הכלים (דף קכב.) גבי ושל שקאין לפתח בו את הדלת קרי ליה להא קטנה מחט של יד: **דילמא חביל**. ועבדי חבורה בשבת: **מקלקל הוא**. וכל המקלקלין פטורין בחלול שבת דמלאכת מחשבת כתיב ואין מחייב אמקלקל אלא רבי שמעון ומקלקל בחבורה רבי שמעון נמי לא מחייב אלא במתכוון לכך דהוי צריך לחבלה אבל הנוטל קוץ אין צריך לחבלה וברצונו לא יחבל:

משה אלו הן הנחנקין, **המכה אביו ואמו, ונגזב נפש מישראל, וזקן ממרא על פי בית דין, ונביא השקר, והמתנבא בשם עבודת פוכבים, והבא על אשת איש, וזוממו בת כהן ובוועלה: גמרא מפה אביו ואמו, מנולן. דכתיב 'מכה אביו ואמו מות יומת', וכל מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק. אימא, עד דקטיל ליה מיקמל. סלקא דעתך, קמל חר בס"ף, ואביו בחנק. הניחא למאן דאמר, חנק קל. אלא למאן דאמר, חנק חמור, מאי איכא למימר. אלא, מוכתיב 'מכה איש ומת מות יומת', וכתיב 'או באיבה הפכו בידו וימת', שמע מינה, כל היבא דאיכא הפאה סתם, לאו מיתה הוא. ואצטרף למיכתב 'מכה איש', ואצטרף למכתב 'כל מפה נפש'. דאי כתב רחמנא 'מכה איש ומת', הוה אמנא, איש, דבר מצוה, אין, קמן, לא. כתב רחמנא, 'כל מפה נפש'. ואי כתב רחמנא 'כל מפה נפש', הוה אמנא, אפילו נפלים, אפילו בן שמונה, צריכי. ואימא, אף על גב דלא עביד ביה חבורה, אלקמה הנון, 'המכה אביו ואמו, אינו חייב עד שעשה בהן חבורה'. אמר קרא, 'מכה אדם', 'מכה בהמה'. מה מכה בהמה, עד דעביד בה חבורה, דכתיב בה נפש. אף מכה אדם, עד דעביד חבורה. מתקורף לה רב וימיה, אלא מעתה, הכוישה באבנים, הכי נמי דלא מיחייב. אלא, אם אינו ענין לנפש בהמה, דהא אי נמי הכוישה באבנים, חייב. הניחא ענין לנפש אדם. אלא, הקישא למה לי, לכרתניא דבי חזקיה. הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה, אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה, דיקישא למה לי. מה מכה בהמה לרפואה, פטור. אף מכה אדם לרפואה, פטור. דאיכא ליה, בן, מהו שיקיז דם לאביו. רב מתנא אמר, ואהבת לרעך כמוך. רב דימי בר חיננא אמר, מפה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לרפואה פטור, אף מכה אדם לרפואה פטור. רב, לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא. מר פריה דרבנא, לא שביק לבריה למיפתח ליה פותחא, דילמא חביל, והוה ליה שגנת איסור. אי הכי, אחר נמי. אחר, שוגנת לאו. בגמ', שגנת חנק, והרתנן, מחט של יד, ליטול בה את הקוץ. ליחוש דילמא חביל, והויא לה שגנת סקילה. התם, מקלקל הוא. הניחא למאן דאמר, מקלקל פטור. אלא למאן דאמר חייב, מאי איכא למימר. מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב, רבי שמעון היא. ורבי**

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

חובל ובשליה ספק אבל (כריתות דף ב.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאימא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גריד בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להי"ש או בקבלה או שמוא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שטבור ושכיל ליהודים וליתן לכלבו וכו' מבעיר באיסורי הנאה שטבור ושיכול לבשל קדיה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדרתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עב.) ושם ענ. (ושם) ויכול להזכות ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמר' בגמ' מאן דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרין התם לעיל מתימא דאיידי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרין בפ' ספק אבל (כריתות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

סנהדרין דף פד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) רלג

53 ביה תפורה – שלא עשה בו פצע, שהרי בפסוק לא כתוב שפצעו,
54 ואם כן, אֲלֶמְהָה [למה] תִּנָּן במשנה (להלן פה) 'הַמִּכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ, אֵינּוּ
55 תִּיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פָּחַן תַּפּוּרָה'. משיבה הגמרא: יש לזה מקור מפסוק
56 אחר, דַּאֲמַר קָרָא (ויקרא כד כא) 'וּמִכָּה אָדָם יוֹמֵת', ובתחילת הפסוק
57 שם כתוב 'וּמִכָּה בְּהֶמְהָה יִשְׁלַמְנָהּ', והוקשו זה לזה, מַה מִּכָּה בְּהֶמְהָה
58 אינו מתחייב בתשלומין עד דַּעֲבִיד [שיעשה] בַּה תַּפּוּרָה, דְּתַיִב בַּה
59 (ויקרא כד יח) 'וּמִכָּה נֶפֶשׁ בְּהֶמְהָה', ונפש משמע דם ככתוב (דברים יב כג)
60 'כִּי הֵדֵם הוּא הַנֶּפֶשׁ', אַף מִכָּה אָדָם דְּהֵינּוּ מִכָּה אֲבִיו, לא יתחייב
61 מיתה עד דַּעֲבִיד תַּפּוּרָה.
62 פְּתִיקָה לֵה רַב דְּיָמָה, אֵלָּא מַעֲתָה, אם מכה בהמה חייב רק בעשה
63 בה חבורה, נמצא שאם הִכְחִישָׁה פְּאֲבָנִים – הכחיש את כוחה בלי
64 לעשות בה חבורה, הֵכִי נִמְי דְּלֵא מִיִּתִיב – וכי גם במקרה כזה יפטר
65 מתשלומין, והרי זה נגד הסברא.
66 מכח הקושיא מסיקה הגמרא שמכה בהמה חייב אף כשלא עשה
67 בה חבורה, ומביאה לימוד אחר לזה שמכה אביו חייב רק בשעשה
68 בו חבורה. מסיקה הגמרא: אֵלָּא אִם הַלִּימוּד מִתִּיבַת 'נֶפֶשׁ' אֵינּוּ עֲנִין
69 – לא יתכן לדורשו לִנְפֶשׁ בְּהֶמְהָה, דְּהָא אִי נִמְי – שהרי גם אם
70 הִכְחִישָׁה פְּאֲבָנִים תִּיָּב, תִּנְיָהוּ עֲנִין לְגַבֵּי מִכָּה נֶפֶשׁ אָדָם, ותדרוש
71 ממנו שמכה אביו חייב רק אם עשה בו חבורה.
72 כיון שהגמרא הסיקה שהלימוד אינו מההיקש של מכה בהמה
73 למכה אדם, מבררת הגמרא לשם מה הם הוקשו. שואלת הגמרא:
74 אֵלָּא הִקְיִישָׁא לָמָּה לִי – לשם מה הוקשו בתורה מכה אדם ומכה
75 בהמה זה לזה. משיבה הגמרא: הדיקש לִיָּה לְבִדְתֵינָא דְּבִי הִזְקִיָּה
76 (ביק לה), שכמו מכה בהמה דחייב בתשלומים בין במזיד ובין בשוגג
77 ושהרי אדם מועד לעולם, כך גם בהורג אדם אין הבדל בין מזיד
78 לשוגג, ולכן כמו שהורג במזיד פטור מן התשלומים, כך גם רוצח
79 בשוגג פטור מן התשלומים.
80 במסכת כתובות (לד) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדינו של תנא
81 דבי חזקיה, האם ההורג בשוגג פטור מתשלומים כרוצח במזיד או
82 לא. שואלת הגמרא: הִנְיָחָא לָמָּאן לִיָּה תִּנְיָא דְּבִי הִזְקִיָּה – לפי
83 ריש לקיש הסובר כתנא דבי חזקיה, וממילא צריך את ההיקש כדי
84 ללמוד שרוצח במזיד פטור מתשלומים, אֵלָּא לָמָּאן דְּלִית לִיָּה תִּנְיָא
85 דְּבִי הִזְקִיָּה – אבל לרבי יוחנן החולק על לימודו של תנא דבי חזקיה
86 וסובר שרוצח בשוגג חייב בתשלומין, הִקְיִישָׁא של מכה אדם ומכה
87 בהמה לָמָּה לִי. משיבה הגמרא: לרבי יוחנן דורשים מההיקש
88 לימוד אחר, מַה מִּכָּה בְּהֶמְהָה לְרִפּוּאָה כְּגוֹן הַמְקִיז לֵה דָם, פְּטוּר
89 מתשלומין שהרי לא הוּקָה לֵה, אַף מִכָּה אָדָם דְּהֵינּוּ אֲבִיו, ועשה
90 בו חבורה לְרִפּוּאָה, פְּטוּר מִתִּיבָה.
91 הגמרא מביאה מקור נוסף לדרשה זו: דְּאֵיִצְטָנָא לָהּ, בְּן מַהוּ שְׂפִיקוּ
92 דָם לְאֲבִיו לְצוּרָךְ רִפּוּאָה, האם הדבר מותר מפני שהוא מקום
93 הצורך. ונפשט הדבר להיתר משתי דרשות, רַב מִתְּנָא אֲמַר,
94 שהטעם הוא שגדר האיטורים שבין אדם לחבירו הוא מה שנאמר
95 בפסוק (ויקרא ט יח) 'וְאִתְּהֶבֶת לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד', שלא תעשה לחברך מה
96 שאינך רוצה שיעשו לך, אבל הקות דם גם הבן היה רוצה שיעשו
97 לו כשידקק לך. ורב דִּימֵי בַר חִינְנָא אֲמַר שמקור ההיתר הוא
98 ממה שהוקשו בפסוק מִכָּה אָדָם וּמִכָּה בְּהֶמְהָה, וכפי שדרש רבי יוחנן
99 לעיל, מַה מִּכָּה בְּהֶמְהָה לְרִפּוּאָה פְּטוּר, אַף מִכָּה אָדָם לְרִפּוּאָה פְּטוּר.
100
101 הגמרא מביאה מזהירות האמוראים בדין מכה אביו: רַב לֵא שְׂבִיק
102 לְבָרִיָּה – לא הניח לבנו לִישְׁשַׁקְל לִיָּה סִלְוֵא – להוציא לו קוץ
103 מבשרו, וכן מַר בְּרִיה דְּרַבִּינָא לֵא שְׂבִיק לְבָרִיָּה לְמִיִּתְתָּה לִיָּה בְּוֹתָא
104 – לפתוח לו כויה כדי להוציא את ליחתה, דִּילְמָא חִבְלֵי – שמא
105 יחבול בו ויעשה בו חבורה, וְהָיָה לִיָּה שְׁנֵינָת אִסּוּר – ויעבור בשוגג
106 על איסור 'מכה אביו'.
107 שואלת הגמרא: אִי הֵכִי צָרִיךְ לְהוֹרָה מִלְעֻסָּךְ בְּרִפּוּאָה בְּמִקּוּם
108 שֶׁהִדְבַר עֲלוּל לְהִבְיָא לְאִסּוּר בְּשׁוּגָג, אַחַר נִמְי – גם למי שאינו בנו
109 יהיה אסור להוציא קוץ לחבירו או לפתוח לו כויה, כי אם יחבול
110 בו בטעות הוא יעבור בשגגה על 'לא יוסיף' (דברים כה א) שהוא

1 פרק עשירי – אלו הן הנחנקין הפרק שלפנינו עוסק בחייבי מיתה
2 חנק. המשנה הראשונה מונה אלו הם הנהרגים בחנק, ובהמשך
3 הפרק מפורטים דיניהם.
4 אֵלּוּ הֵן חִיבֵי מִיתָה הַנְּחָקִין, הַמִּכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ, וְגַבֵּי נֶפֶשׁ מִישְׁרָאֵל,
5 וְזֶקֶן מְרָא – דיין המסרב לנהוג על פי בית דין הגדול שבלשכת
6 הגזית, וְנִכְיָא הַשְּׂקָר, וְהַמְתַּנְנָא בְּשֵׁם עֲבוּדַת פּוֹכְבִים, וְהָבָא עַל אִשְׁת
7 אִישׁ, וְזוֹמְמֵי פַת פָּחַן – עדים שהעידו על בת כהן נשואה שזינתה,
8 ונמצאו שקרנים על ידי שבאו עדים אחרים ואמרו שהיו עמהם
9 במקום אחר באותה עשה שמעידים עליה, וּבּוֹעֲלָהּ שֶׁל בַּת כַּהֵן
10 נשואה.
11 למדנו במשנה שמכה אביו ואמו מיתתו בחנק. מבררת הגמרא:
12 מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ, מְנַלְן – מנין לנו שמיתתו בחנק. משיבה הגמרא:
13 דְּתַיִב (שמות כא טו) 'מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמֵת', וְכָל מִיתָה הִיא מִתְּהִיבָה
14 בְּתוּרָה סָתָם, אֵינָה אֵלָּא חֲנֻקָה.
15 הגמרא מבררת מהי ההגדרה של מכה אביו. שואלת הגמרא:
16 אֵימָא – אולי נאמר, שמכה אביו לא יתחייב מיתה עד דַּקְטִיל לִיָּה
17 מִקְטִיל – עד שיהרגנו, אבל בהכאתו סתם לא יתחייב. משיבה
18 הגמרא: סְלִיקָא דְּעִתְקָךְ – איך יעלה על דעתך לומר כן, הרי קָטִיל חַד
19 – הרוצח סתם אדם, נהרג כְּפִיָּה שהיא מיתה חמורה, וְרוֹצַח אֲבִיו
20 שעשה מעשה חמור יותר, יהרג כְּחֻקָּה שהיא מיתה קלה יותר, הרי
21 דבר זה הוא נגד הסברא.
22 מקשה הגמרא: הִנְיָחָא לָמָּאן דְּאֲמַר – לרבנן הסוברים (לעיל מט)
23 שאכן חנק קל מסיף, אפשר לומר כן, אֵלָּא לָמָּאן דְּאֲמַר – לרבי
24 שמעון הסובר (שם) שחנק חמור, מַאי אֵיכָּא לְמִיָּר, הרי לדבריו
25 אפשר לומר שהכוונה היא לרוצח אביו, ואכן הוא נדון בחנק
26 שהיא מיתה חמורה יותר מסיף.
27 מיישבת הגמרא: אֵלָּא הַמְקוּר לְכַךְ הוּא מִדְּבִתִּיב (שמות כא יב) 'מִכָּה
28 אִישׁ וְיָמָת מוֹת יוֹמֵת', ועוד כְּתִיב (במדבר לה כא) 'אוּ בְּאִיֶּכָּה הִכְּהוּ בְּיָדוֹ
29 וְיָמָת', ומוזה שהוצרכה התורה לפרש שההכאה גרמה למיתה,
30 שְׁמַע מִיָּנָה – מוכח שְׁבֵל הִיא דְּאֵיכָּה הַכָּאָה סָתָם – בכל מקום
31 שנאמרה הכאה ולא כתוב שהמוכה מת מחמתה, לָא מִיתָה הוּא
32 – אין הכוונה למיתה, אלא להכאה בלבד.
33 בפסוק שהגמרא הביאה לעיל (שמות כא יב) 'מכה איש ומת מות
34 יומת', מבואר שרוצח במזיד דינו במיתה, וכן מבואר בפסוק (ויקרא
35 לה א) 'כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח'. הגמרא עוברת
36 לבאר מדוע שני הפסוקים נצרכים: וְאֵצְטָרִיךְ לְמִיִּתְבָּה גַם אֵת
37 הפסוק 'מִכָּה אִישׁ', וְאֵצְטָרִיךְ לְמִיִּתְבָּה גַם אֵת הפסוק 'כָּל מִכָּה נֶפֶשׁ'.
38 דְּאֵי פְתַב רְחֻמְנָא – אם היה כתוב בתורה רק 'מִכָּה אִישׁ וְיָמָת', הָיָה
39 אֲמִנָּא שְׂאִישׁ הַגְּדוֹל בְּשָׁנִים, דְּבַר מַצְוָה – שמחוייב במצוות, אִין –
40 ההורג חייב מיתה, אבל ההורג קָטָן מחוייב במצוות, לֵא
41 נַעֲנִישְׁנוּ בְּמִיתָה, לְכַן פְּתַב רְחֻמְנָא גַם אֵת הפסוק 'כָּל מִכָּה נֶפֶשׁ',
42 שבו לא כתוב 'איש', ללמדנו שגם ההורג קטן במיתה. וְאֵי פְתַב
43 רְחֻמְנָא רַק אֵת הפסוק 'כָּל מִכָּה נֶפֶשׁ', הָיָה אֲמִנָּא שְׂאֵיִלּוּ הַהוּרָג
44 נְפִילִים – עוברים שנולדו בעלי מומים ואינם יכולים לחיות, גם הוא
45 יַעֲנֵשׁ בְּמִיתָה, ועוד הייתי אומר שְׂאֵיִלּוּ הַרְג עוֹבֵר שְׁנוּלַד בְּן
46 שְׂמוּנָה חֻדוּשִׁים שאינו יכול לחיות, גם הוא נקרא רוצח שעונשו
47 מיתה, לְכַן כְּתַב הַתּוֹרָה גַם אֵת הפסוק 'מכה אִישׁ', להשמיענו
48 שדווקא הורג איש, אבל נפלים ועובר בן שמונה חודשים אינם
49 בכלל 'איש' וההורגם אינו חייב מיתה. ונמצא אם כן שְׂצָרִיבֵי שְׁנֵי
50 הפסוקים.
51 הגמרא חוזרת לברר מהי ההגדרה של מכה אביו. שואלת הגמרא:
52 וְאֵימָא – אולי נאמר שמכה אביו חייב מיתה אַף עַל גַּב לָא עֲבִיד

60 וְאִינוּ יוֹצֵא, וצריך להכותו ולקללו כדי שיצא, ועל כן אחר שהכהו
 61 פטור ממלקות שכן הוא שליח בית דין לכהן, אבל בנו אינו יכול
 62 להעשות שליח בית דין להכות את אביו. ולפי זה קשה על דברי
 63 רב ששת שכן נעשה שליח בית דין להכות את אביו.
 64 הגמרא מתרצת שרב ששת מבאר את הברייתא באופן אחר.
 65 מתרצת הגמרא: רב ששת מוקי לה – רב ששת מעמיד את
 66 הברייתא במקרה שאין מסבירין בו לצאת – אין צורך להכותו כדי
 67 שיצא, ולכן אם בא בנו והכהו פטור, חייב מיתה. אבל אם כיון
 68 צורך לכופו לצאת, גם בנו יכול להעשות שליח בית דין לכהן ויהיה
 69 פטור.
 70 הגמרא מקשה שלפי ביאור זה אין מובן החילוק בין בנו לאחר.
 71 מקשה הגמרא: אי הכי – אם הברייתא עוסקת במי שאין צורך
 72 להכותו על פי דין, אחר נמי – גם אחר שהכהו יהיה חייב לשלם
 73 לו על כך, ככל חובל בחבירו, ולמה פטרה אותו הברייתא.
 74 מיישבת הגמרא: אחר שהכהו פטור, גם אם הכהו סתם, כיון
 75 שהמוכה יוצא ליהרג, ונברא קטילא הוא – נחשב כבר מעתה כמת,
 76 ולפי שהחובל בחבירו משלם לו לפי ערכו בשוק, ולאדם כזה אין
 77 ערך כלל, אין חיוב תשלום על הכאתו. אבל בנו שהכהו אינו נפטור
 78 מטעם שאביו גברא קטילא, כיון שמכה אביו לאחר מותו פטור רק
 79 מפני שאין הוא עושה בו חבורה, וכאן אף שגברא קטילא הוא,
 80 הרי הוא חי ואפשר לעשות בו חבורה, ועל כן אם הכהו בנו הוא
 81 חייב מיתה כדין מכה אביו.
 82 הגמרא מקשה על הדין שמכה גברא קטילא פטור. מקשה הגמרא:
 83 איך אפשר לפרש את הברייתא לרב ששת שהמכה גברא קטילא
 84 פטור, והאמר רב ששת עצמו לגבי המבייש חבירו, שאם ביישו
 85 כשהוא יושן שלא הרגיש בבושתו, ופית בתוך שנתו, אף שהוא
 86 עצמו לא התבייש, חייב המבייש לשלם לבניו על מה שביישם
 87 בביוזי אביהם, ואם כן מדוע כאן המכה גברא קטילא פטור, ואינו
 88 חייב לשלם לבנים על מה שביישם. מיישבת הגמרא: הךא פמאי
 89 עסקינן, בשהכהו הפאה שאין בה שיעור שנה פרושה, ועל כן הוא
 90 פטור, אך אם היה במכה שנה פרושה, אכן היה משלם לבניו על
 91 שביישם.
 92 מקשה הגמרא: איך אפשר לפרש את הברייתא שאין בהכאה שנה
 93 פרושה, והאמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, הכהו הפאה שאין בה שנה
 94 פרושה, לוקה על שעבר על לא יסיף, ואילו בברייתא כתוב שהוא
 95 פטור לגמרי. מיישבת הגמרא: מאי פטור דקאמר – מה הפירוש
 96 'פטור' שבברייתא, פטור בהכאה, אך במלקות אף אחר שהכהו,
 97 חייב, כשאין בהכאה שנה פרושה.
 98 הגמרא דוחה הפירוש זה בברייתא. דוחה הגמרא: אם נאמר
 99 ש'פטור' הוא ממנו, מכלל – משמע מזה, דבנו שעליו כתוב
 100 בברייתא 'חייב', גם בו הפירוש הוא חייב בקמיו, ואין זה יתכן שהרי
 101 פירשנו את הברייתא בהכאה שאין בה שנה פרושה, אלא ודאי
 102 כוונת הברייתא שבנו חייב בדינו – בדין המכה אביו שחייב מיתה,
 103 ואם כן הךא נמי – גם 'פטור' שנאמר באחר, מוכרח שהוא פטור
 104 בדינו – בדין המכה חבירו, דהיינו מלקות. ולפי זה חוזרת השאלה
 105 מה החילוק בין בנו לבין אחר לפי רב ששת.
 106 הגמרא מבאר שרוב ששת טעם הפטור של אחר הוא שונה.
 107 מיישבת הגמרא: לרב ששת באמת הברייתא עוסקת כשאין
 108 מסבירין בו לצאת, ועל כן בנו חייב, אלא אחר היינו מעמא וזהו
 109 הטעם דפטור, דאמר קרא (שמות כב ד) 'וְנִשְׂאָה בְעַמְּךָ לֹא תֹאמֵר' – לא
 110 תקלל, וזהו המקור לאיסור לקלל אדם מישראל, ודורשים מפסוק
 111 זה, שהאיסור הוא דווקא בעושה מעשה עמך, כלומר במי ששומר
 112 על דיני התורה, וכיון שאדם זה עבר עברה שהרי הוא יוצא
 113 ליהרג עליה, אין הוא בכלל 'עמך', ועל כן אחר פטור על קללתו.
 114 מבררת הגמרא: התינתה קללה – לפי זה מובן מדוע אחר פטור על
 115 שקילל את היוצא ליהרג, כיון שבקללה נאמר 'בעמך', אך שהוא
 116 פטור גם על הקאה כנאמר בברייתא, מכלל – מנין לנו דין זה.
 117 משיבה הגמרא: דמקשינן תהא לקללה – אנו לומדים מ'במה
 118 מצינו, שכשם שבקללה חייבים רק על מי שעושה מעשה עמך,

1 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הָאֵמֵר (שבת קה), כָּל מְלֹאכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה לְנוּפָה – כל
 2 העושה מלאכה בשבת שלא לרצונו, והיה מעדיף שלא לעשותה,
 3 פטור עליה ממתה, כיון שאין זו מלאכת מחשבת האסורה בשבת.
 4 וכיון שכך, אף אם המוציא קוץ בשבת יחבול בשוגג לא תהיה זו
 5 שגגת סקילה, שהרי אינו רוצה בחבלה, ועל כן הוא פטור גם לרבי
 6 שמעון שמחייב את המקלקל בחבורה.
 7 הגמרא מבררת האם באופן מסוים מותר לבן להכות את אביו: בעני
 8 מיניה מרב ששת, כן שאביו נתחייב מלקות או נידוי, מהו שיעשה
 9 הבן שליח בית דין לאביו, להכותו את המלקות, ולקללו – לנדונו,
 10 האם בשליחות בית דין הדבר מותר לו. אמר להו רב ששת, ואדם
 11 אחר שאינו אביו ונתחייב מלקות או נידוי, מי התייר לשליח בית
 12 דין להלקותו ולנדונו, הלא כל ישראל מצווים שלא להכות
 13 ולקלל את חבריהם, אלא מוכח שבכוד שמים עדיף מכבוד חבירו,
 14 ולכן התייר התורה להכות ולקלל בשם בית דין, ואם כן הךא נמי
 15 – גם כאן, כבוד שמים עדיף מכבוד אביו, ויכול הבן להעשות שליח
 16 להלקות ולנדונו את אביו.
 17 הגמרא מקשה על דברי רב ששת: מיתבי, שנינו בברייתא,
 18 שמהפסוק (דברים כה א) 'אֲרַבְעִים יָכֹנֵן לֹא יִסֵּף' העוסק במי שנתחייב
 19 מלקות בבית דין, יש ללמוד בקל וחומר שאסור להכות את האב,
 20 ומה מי שמצוה להכותו, מצוה שלא להכותו, מי שאינו מצוה
 21 להכותו, אינו דין שמצוה שלא להכותו! בברייתא זו מוזכרת שני
 22 אנשים, לאחד יש מצוה להכות, ולשני אין מצוה. מבררת
 23 הגמרא: מאי לאו – האם אין פירוש הברייתא שאיך ואיך – גם זה
 24 'שמצוה להכותו' וגם זה 'שאינו מצוה להכותו', עוסקים במקום
 25 שיש מצוה להכות על פי בית דין, והחילוק ביניהם הוא שהא
 26 – מה שאמרו שמי שאינו מצוה להכות, קל וחומר שמצוה שלא
 27 להכות, מדובר בבנו של הלוקה, והא אחר – מה שאמרו שמי
 28 שמצוה להכות מצוה בכל אופן שלא להכות, מדובר באחר
 29 שאינו בנו. ולפי זה פירוש הקל וחומר הוא כך, ומה אחר שמצוה
 30 עליו להלקות את החייב בכל, מוותר שלא להוסיף על המלקות
 31 שנאמר (שם) 'לא יסיף', בנו של המחייב מלקות אשר אין עליו
 32 מצוה להכותו אפילו כשנתחייב בכך, ודאי שאסור לו להכותו
 33 סתם, וזהו המקור לאיסור מכה אביו. ולפי זה נמצא שלבנו אסור
 34 להכותו גם כשאביו חייב מלקות על פי בית דין, וקשה על רב
 35 ששת.
 36 הגמרא דוחה את הקושיא ומפרשת את הברייתא באופן אחר.
 37 מתרצת הגמרא: לא – לרב ששת אין פירוש הברייתא שבנו נקרא
 38 'אינו מצוה להכותו', אלא איך ואיך – גם זה 'שמצוה להכותו'
 39 וגם זה 'שאינו מצוה להכותו', בשניהם לא שנתנו לנו ולא שנתנו אחר
 40 – אין חילוק אם זה בנו או אחר, ומותר להם להכותו בשליחות בית
 41 דין, ולא קשיא מה ההבדל בין הרישא לסיפא, מפני שפאן –
 42 ברישא שכתוב 'מי שמצוה להכותו', מדובר במקום שיש מצוה
 43 להכות, ופאן – בסיפא שכתוב 'מי שאינו מצוה להכותו', מדובר
 44 שלא במקום מצוה, והכי קתני הקל וחומר שבברייתא, ומה במקום
 45 מצוה, שמצוה להכותו שהרי נתחייב מלקות בבית דין, מכל מקום
 46 מצוה שלא להכותו יותר ממה שנתחייב, שנאמר (שם) 'לא יוסיף',
 47 אם כן, כאשר מדובר שלא במקום מצוה – בסתם אדם שלא
 48 נתחייב מלקות, שאינו מצוה כלל להכותו, אינו דין – האם אין זה
 49 קל וחומר שמצוה שלא להכותו, ולמדנו מכאן שאסור להכות אדם
 50 מישראל שלא במקום מצוה. נמצא שבמקום מצוה מותר גם לבנו
 51 להכותו, וכדברי רב ששת.
 52 הגמרא מקשה על דברי רב ששת ממקום אחר: תא שמע, שנינו
 53 בברייתא, היוצא ליהרג על ידי בית דין נכא בנו והכהו וקיללו, חייב
 54 הבן מיתה כדין מכה אביו, אך אם פא אחר והכהו וקיללו, פטור
 55 ממלקות, אף שהמכה אדם מישראל לוקה כיון שעובר על 'לא
 56 יסיף', וכן פטור מלשלם לו על מה שהכהו. ויהינן בה – ונשאנו
 57 ונתנו לבאר, מאי שנתנו לנו ופא אחר – מה ההבדל בין בנו
 58 שחייב לאחר שפטור, והאמר רב תמיך בטעם החילוק, שבברייתא זו
 59 מדברת במקרה שמסבירין – מפצירים בו לצאת אל מקום הריגתו

סנהדרין. אלו הן הנחנקין - פרק עשירי דף פה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלח תוספות

1 ר' שמעון אית ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. בפרק המצניע
2 (שבת ד' צג.) גבי המוציא את המת במטה: מהו שיעשה שליח. ב"ד לאבוי אם
3 נתחייב אבוי נדוי או מלקות: ואחר מי התירו. לקללו ולהכות את חבירו והלא כל
4 ישראל הוזהרו על הכאת חביריהם ועל קללתם כדילפינן בר' מיתות (לעיל ד' נחז)
5 אפ"ה נעשה שליח ב"ד לכך דכתבי (דברים

6 **וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הָאָמַר כֹּל מְלָאכָה שְׁאִינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָה, פְּטוּר עָלֶיהָ. כְּעוֹ מִינֵיהּ מִרְבַּ שְׁשֵׁת, בֵּן, מִהוּ שְׁעִישָׁה**
7 **שְׁלִיחַ לְאָבִיו, לְהַפּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ. אָמַר לְהוּ, וְאַחַר, מִי**
8 **הַתִּירוּ. אֵלָּא, כְּבֹד שְׁמִים עֲדִיף, הֲכָא נְמִי כְּבֹד שְׁמִים**
9 **עֲדִיף. מִיתְּבִיב, וּמָה מִי שְׁמַצוּהָ לְהַפּוֹתוֹ, מַצוּהָ שְׁלֵא**
10 **לְהַפּוֹתוֹ. מִי שְׁאִינוּ מַצוּהָ לְהַפּוֹתוֹ, אִינוּ דִּין שְׁמַצוּהָ**
11 **שְׁלֵא לְהַפּוֹתוֹ. מָאִי לָאו, אִידִי וְאִידִי, בְּמָקוֹם מַצוּהָ. הָא**
12 **בְּבִנּוּ, הָא בְּאַחֵר. לָא, אִידִי וְאִידִי, לָא שְׁנָא בְּנֵי וְלָא**
13 **שְׁנָא אַחֵר. וְלָא קָשְׁיָא, כָּאֵן בְּמָקוֹם מַצוּהָ, כָּאֵן שְׁלֵא**
14 **בְּמָקוֹם מַצוּהָ. וְהָכִי קִתְּנִי, וּמָה בְּמָקוֹם מַצוּהָ, שְׁמַצוּהָ**
15 **לְהַפּוֹתוֹ, מַצוּהָ שְׁלֵא לְהַפּוֹתוֹ. שְׁלֵא בְּמָקוֹם מַצוּהָ, שְׁמַצוּהָ**
16 **שְׁאִינוּ מַצוּהָ לְהַפּוֹתוֹ, אִינוּ דִּין שְׁמַצוּהָ שְׁלֵא לְהַפּוֹתוֹ.**
17 **הָא שְׁמַעֵ, הִיִּצְא לִיהֲרֵג, וְכָא בְּנֵי וְהִכְהוּ וְקִילְלוּ, חֵיִב.**
18 **כָּא אַחֵר וְהִכְהוּ וְקִילְלוּ, פְּטוּר. וְהוּיִנְן בְּהַ, מָאִי שְׁנָא**
19 **בְּנֵי, וּמָאִי שְׁנָא אַחֵר. וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, בְּמַסְרְכִין בּוֹ**
20 **לְצַאת וְאִינוּ יוֹצֵא. רַב שֵׁשֶׁת, מוֹזְקִי לָהּ בְּשִׁאֵין מְסַרְכִין**
21 **בּוֹ לְצַאת. אִי הֲכִי, אַחֵר נְמִי. אַחֵר, גְּבָרָא קְטִילָא**
22 **הוּא. וְהָאֵמַר רַב שֵׁשֶׁת, בִּישׁוֹ שֵׁן וְמַת, חֵיִב. הֲכָא**
23 **בְּמָאִי עֲסָקִינוּ, בְּשִׁהֲכְהוּ הַכָּהָה שְׁאִין בְּהָ שׁוּה פְּרוּטָה.**
24 **וְהָאֵמַר רַבִּי אֱמִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכְּהוּ הַכָּהָה שְׁאִין**
25 **בְּהָ שׁוּה פְּרוּטָה, לּוֹקָה. מָאִי פְּטוּר דְקָאֵמַר, פְּטוּר**
26 **מִמְּמוֹזֵן. מְפַלְל, דְּבִנּוּ חֵיִב בְּמִמוֹזֵן, אֵלָּא, בְּרִינּוּ. הֲכָא**
27 **נְמִי, בְּרִינּוּ. אֵלָּא אַחֵר, הִיִּינוּ מַעֲמָא דְפְטוּר, דְאָמַר**
28 **קְרָא וְנִשְׂאִי עַמְּקָד לָא תְאֹרֵר, בְּעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה עַמְּךָ.**
29 **הַתִּינַח קְלָלָהּ, הַכָּהָה מִנְלוּ. דִּמְקִישִׁין הַכָּהָה לְקָלְלָהּ.**
30 **אִי הֲכִי, בְּנֵי נְמִי. בְּרִינּוּ רַב פִּינְחָס, בְּשַׁעֲשֵׂה תְשׁוּבָה.**
31 **הֲכָא נְמִי, בְּשַׁעֲשֵׂה תְשׁוּבָה. אִי הֲכִי, אַחֵר נְמִי. אָמַר**
32 **רַב כּוּרִי, 'בְּעַמְּךָ', בְּמָקוֹמִים שְׁבַעֲמֵי. אִי הֲכִי, בְּנֵי נְמִי.**
33 מויד

1 מקלקל נמי מייחבי ור' יהודה יש לדקדק דפטר מדתנן בפ' כל הכלים (שבת ד' קכב)
2 ומייתי בסמוך דמחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוץ דמשמע ליה להשי' דאתאי
3 ככולי עלמא כי ההיא דשליה שבת (ד' קגז.) דאמר' אבל מוקצה מחמת חסרון כיס
4 אפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים נטילין בשבת חוץ ממחט הגדול ויתר של
5 מחרישה ומנא ליה דמודה ר' שמעון בה אלא
6 משמע ליה דבסתמא דהתם מודו כ"ע היכא
7 דלא משכח פלוגתא ובין דר' יהודה מחייב
8 במלאכה שאינה צריכה לגופה לא אפשר
9 למישרי מחט של יד ליטול בה את הקוץ אי לאו
10 משום דסבירא ליה מקלקל בחבורה פטור ואע"ג
11 דאמר' בפ' כירה (שם דף מב.) דשמואל
12 במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כרבי
13 יהודה ובפ' ספק אבל (כירות דף טז.) דמסקי ר"נ
14 אליבא דשמואל הנה לתנוקות הואיל ומקלקל
15 בחבורה חייב לאו משום דסבירא ליה הכי
16 לשמואל אלא אליבא דמאן דמחייב קאמר
17 ותרע דבשליה האורג (שבת דף קז.) אמר
18 שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר
19 מהני תלת דפטור ומותר דמפיס מורסא ומנא לן
20 דפטור ומותר דתנן מחט של יד (מותר) ליטול
21 בה את הקוץ ומדשרי ליטול הקוץ ש"מ דקסבר
22 מקלקל בחבורה פטור דמטעם מלאכה שאינה
23 צריכה לגופה לא שרינא דהא סבירא ליה
24 דחייב

25 **וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הָאֵמַר מְלָאכָה שְׁאִינָהּ שְׁאִינָהּ וכו'.** הָא
26 דקיימא לן הלכה כר' שמעון בגרידה
27 לאו שגגת סקילה היא דאי עבדי חריץ הוי
28 כלאחר יד כדאינא שליח פ' כירה (שם דף מה)
29 (ושם) ועוד דאינה צריכה לגופה ועוד דאפי' לר'
30 יהודה כל אין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור
31 מדאורייתא דלא הוי מלאכת מחשבת וכן
32 משמע ביומא (דף לד.) גבי עשויית דאמר' צירוף
33 דרובן פ' כי האי משום דאין מתכוין ולא
34 הוי מלאכת מחשבת והתירו משום דאין שבות
35 במקדש וכן מוכח בהדיא דהמכבד והמריבץ
36 דהא רבנן דסבירא להו כרבי יהודה דברב שאין
37 מתכוין ופטרי אפילו ישוה גומות וכן בפרק ספק
38 אבל (כירות דף כ.) דהמתקס שאינו מתכוין
39 למלאכה פטור כ"ש היכא דאינו מתכוין אלא
40 לגרידה והא דמחייב רבי יהודה בכריתות נתכן
41 לככות את העלינות והועברו התחנות
42 מאלוהי היינו התם משום דהוי פסיק רישיה מחשבת כיון שיועד שיבעיר
43 ור' שמעון דפטר משום דאינה צריכה לגופה ולא בעי מלאכת מחשבת דהא ר' שמעון
44 מחייב מקלקל בהבערה ומקלקל דמיפטר בשאר מלאכות היינו משום דלא הוי מלאכת

45 מחשבת כדמוכח שלח פרק קמא דחגיגה (י' ק) מכלל דבהבערה לא היישנו הוא דשרינן לבעול לכתחלה בשבת אם להנאת עצמו הוא צריך אפילו דם חבורי מחבר ח"ט משום
46 דאינה צריכה לגופה ור' אליעזר דמחייב חטאת במכבד ומריבץ לאו משום דליהוי פסיק רישיה דהא שרי לר' שמעון לכתחלה אלא חשיב פטור לכבידו ולריבץ בעין בנן אפילו
47 בלא השואת גומות דבדבר מועט מחייב משום בונה כדאשכחן גודלת ופוקסת ובספ' כירה (שבת דף מה) דהוי שרי לטלטל נר הדולק בשבת אי לאו משום דבסיס לדבר האסור
48 היינו משום דאי מכבה בלא מתכוין אינה צריכה לגופה היא ומיהו תימה דהא לשמואל קאמר בפרק כירה דבדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש ובמלאכה שאינה צריכה לגופה סבר
49 לה כר' יהודה היכן דסבר כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה הכי שרי דבר שאין מתכוין דשרי התם (דף מא) גבי מיוסם שפניוהו לתת לתוכו מים להפשיך אפי' שיעור לצרף דהוה
50 ליה שגגת סקילה וי"ל דהא דאסרין הבא קוץ וסילוא משום דחיישין כשמתחיל להסיר שמא יתפרץ דלא סגי אי לא הוי פסיק רישיה ולא יניח בשביל כך אבל שאר דבר שאין
51 מתכוין דלא פסיק רישיה הוא שרי וליטול קוץ בשבת מודה שמואל א"ע דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה דקסבר מקלקל בחבורה פטור:
52 **הָא** בננו באחר. רוצה ללמד מכאן אזהרה למכה אביו דלא נפיק מפני כיון דאינו מצווה להכותו ומשמע בסמוך דאפי' ביוצא ליהרג נפקא לן אזהרה לבנו דחייב דמוק
53 לה רב חסדיא במסריבן בו לצאת ואע"ג דאין מוזהרין מן הדין הני מילי להלקותו ומיהו קשה היכי אתא בנו בקל וחומר מאחר כיון דאחר פטור במסריבן בו לצאת ואינו יוצא
54 ושמואל גלויי מילתא בעלמא הוא דפני יוסף מיירי אפי' בבנו אע"ג דארבעים יכנו לא מיירי בבנו: **והאמר** רב ששת ביישו וכו'. תימה דבפ' החובל (ב"ק דף פה.) ושם) בעי רבי אבא
55 בר ממל ביישו ישן ומת מהו ולא איפשיטא והכא פריך בפשיטות ויש ספרים דגרסין והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ולא גרס ומת ולא נהירא דמה ענין ישן ליצא ליהרג ועוד מאי
56 קמ"ל רב ששת מנתינא היא בפרק החובל המבייש את הישן חייב ור"ת גריס והאמר רב ששת ביישו חייב ואיוצא ליהרג קאי מיהו אין כל כך תימה אם לא הביא דברי רב ששת
57 בפרק החובל למיפשט ההיא בעיא דכי האי גונא אשכחן בגדרים בפרק אין בין המודר (ר' לה: ושם) דאיבעיא לן הנהו כהני שלוחי דידן או שלוחי דשמיא ולא מייתי התם דברי רב
58 הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג.) ושם) הני כהני שלוחי דרתמנא ניהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצינן עברין ושלוחי דידן עבדי: **הכהו**
59 הכאה שאין בה וכו'. תימה אמאי לקי הא פן יוסף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמיניה נפקא לן אזהרה למכה אביו כדאינא בספרי ובירושלמי:

שיכול

39 שונגמר הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד
40 דרבה במסכת חגיגה בסוף חומר בקדוש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד
41 דרבה במסכת חגיגה בסוף חומר בקדוש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד
42 דרבה במסכת חגיגה בסוף חומר בקדוש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד
43 דרבה במסכת חגיגה בסוף חומר בקדוש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד
44 דרבה במסכת חגיגה בסוף חומר בקדוש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שונגמר מויד

1 האויל חייב במכה כו'. הוי מצי למימר הואיל ובתיב בעמך כדאמר לעיל
2 במקום שבועך. ומה מכה אביו כו'. ואם תאמר מה למכה שכן בחנק
3 תאמר במקל דבסקילה וי'ל דהיא גופה ליפנין השתא דמכה אביו בסקילה מקל וחומר
4 ממקלל ומיהו קשה לבסוף דילף דמקלל לאחר מיתה חייב נילף ליה שלא נעשה בו
5 שלא בעמך כבעמך ממקלל דחייב ביה לאחר

6 מיתה ומכה פטור דבעינן נפש כדדרשינן לעיל
7 (דף פד) עד דעביד חבורה: איש איש מה
8 תלמוד לומר איש איש. פירשתי שלח פ' ד'
9 מיתות (לעיל דף סו. ד"ה לרבות).
10 ושורר כישראל. לאו לגומי כישראל דשור
11 של ישראל שנגח לשור של כותי
12 פטור משום דקסינן להו כדאמר בריש פ' ד' וד'
13 (ב"ק דף לו) ומיהו לגבי הכי הוי כישראל דשור
14 של כותי שנגח לשור של ישראל תם משלם
15 חצי נזק ומועד נזק שלם ושור של גוי שנגח
16 לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק
17 שלם: עד שיכניסנו לרשותו. משום דכתיב
18 ונמצא בידו ואע"י דבפ"ק דבבא מציעא (ד' ק)
19 גבי גט וגיבה מצרכינן תרי קראי לרביי דידו
20 לא דווקא דהוא הדין גגו חצירו קרפיפו דלמא
21 כאן נמי יש שום ריבוי ואפשר דאם הגבירו
22 אפילו ברשות בעלים חייב כדאשכחן גבי גיבה
23 בפרק מרובה (ב"ק דף עט: ושם) דתנן היה
24 מושכו ויוצא כו' אי נמי הכא דפטר ר' שמעון
25 מכרו לקרובים דבעינן שיוציאו מרשות אחיו
26 כ"ש דברשות בעלים לא מהני כלל:
27 מונמצא

19 אלא אביו ואמו. אביו שלא אמו, אמו שלא אביו, מניין תלמוד לומר, 'אביו ואמו קלל', אביו
20 קלל, אמו קלל, דרבי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, משמע שניהן פאהר, ומשמע אהרן ואהרן
21 בפני עצמו, עד שיפטר לך הפתוח 'חדיו', מנא ליה. נפקא ליה, מ'מקלל אביו ואמו מות
22 וימרת'. ואודך, ההוא מיבעי ליה, לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס. ותיפוק ליה, מ'איש איש'.
23 דברה תורה פלשון בני אדם. וליתני חומר במכה ממקלל, שהמכה, עשה בו שלא בעמך
24 כבעמך. מה שאין בו, במקלל. קסבר, מקשינן הפאה לקללה. לימא, הני תנאי פהני תנאי,
25 דתני תנאי, כותי אתה מצווה על הפאתו ואי אתה מצווה על קללתו. ותניא אידך, אי אתה
26 מצווה לא על קללתו ולא על הפאתו. סבריה, דכולי עלמא, פותים גירי אמת הן. כמי לאו,
27 בהא קמפילגי. דמר סבר, מקשינן הפאה לקללה. ומר סבר, לא מקשינן הפאה לקללה. לא,
28 דכולי עלמא, לא מקשינן הפאה לקללה. והכא, בהא קמפילגי. מר סבר, פותים גירי אמת הן.
29 ומר סבר, פותים גירי אריות הן. אי הכי, היינו דקתני עלה 'שורו כישראל', אלא שמע מינה,
30 בקישיא פליגי, שמע מינה: משנה הגונב נפש מישראל, אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו.
31 רבי יהודה אומר, עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שאומר 'התעמר בו וימרת'. הגונב את
32 בנו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, מחייב. והכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד
33 וחציו בן חורין, רבי יהודה מחייב, והכמים פוטרין. גמרא ותנא קמא, לא בעי עימור. אמר
34 רב אחא ברבי דרבא, עימור, פחות משנה פרוטה, איפא בינייהו. בעי רבי ירמיה, גנבו ומכרו
35 ישן, מהו. מכר אשה לעוברה, מהו. יש דרך עימור בקד, או אין דרך עימור בקד. ותיפוק
36 ליה, דליכא עימור כלל. לא צריכא ישן, דוגא עליה אשה דאוקמא באפי זקא. דרך עימור
37 בקד או אין דרך עימור בקד, מאי תיקו. תנו רבנן, 'פי ימצא איש גונב נפש מאחיו', אין לי
38 אלא איש שגנב, אשה מניין. תלמוד לומר, 'גונב איש'. אין לי אלא איש שגנב, בין אשה ובין
39 איש. ואשה שגנבה איש, אשה שגנבה אשה, מניין. תלמוד לומר, 'ימת הגנב ההוא', מפל
40 מקום. תנאי אידך, 'פי ימצא איש גונב נפש מאחיו', אהר הגונב את האיש, ואהר הגונב את
41 האשה, ואהר גר, ואהר עבד משהרר, וקמן חייב. גנבו ולא מכרו, מכרו ועדיין ישנו ברשותו,
42 פטור. מכרו לאביו או לאחיו, או לאהר מן הקרובים, חייב. הגונב את העבדים, פטור.
תני

1 מירי דהוה לאחר מיתה. דילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב וא"ת והתנן מכה
2 לאחר מיתה פטור והכא מחייב ליה אהכאה דקתני הכהו וקללו היינו טעמא
3 דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן חבורה ולאחר מיתה ליכא חבורה דליכא
4 נפש דנפקא ליה לעיל מנפש ויוצא ליהרג איכא חבורה דחי הוא אלא דסופו
5 למות: מתני' שהמקלל לאחר מיתה חייב.
6 כדילפי בגמרא: והכמה לאחר מיתה פטור.
7 דחבורה ליכא: נמי' אביו ואמו קלל. קרא
8 יתירא הוא דהא כתיב רישיה דקרא אש
9 קילל את אביו ואת אמו: מכה שעשה שלא
10 בעמך כבעמך. דגבי הכאה לא כתיב בעמך
11 למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי תנא
12 סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא
13 המפסיק ביניהם: לא חייב בו חייב מיתה.
14 דהא חבורה כתיב: לרבות כתיב. טומטום
15 ואנדרוגינוס: אין לי אלא אביו ואמו. שניהם
16 יחד: אביו קילל ואמו קילל. בראש המקרא
17 סמך קללה לאביו ובסוף סמך לאמו: עד
18 שיפטר לך הכותב יחדו. וכמו שפרט בחורש
19 שבור ובחומר מדפטר לך ש"מ דאי לא הוי
20 יחדו הוה משמע שור לבדו וחומר לבדו הוא
21 אביו ואמו דירשא דרשני: נמי או אביו או
22 אמו וסיפא לאתויי לאחר מיתה: מוקלל
23 אביו. דואלה המשפטים: ואודך. דמפיק
24 לאחר מיתה מאביו ואמו קילל: ולתני נמי
25 וכו'. אמתיחין קאי דקתני זה חומר במקלל
26 מבמכה: לימא הני תנאי. תנא דמתניתין
27 נבא חומר במכה שעשה בו שלא
28 בעמך כבעמך ותנא דברייתא דלעיל דתנא
29 ומה מכה שעשה בו: גירי אמת הן. מתחילתן
30 גרים וגרורים היו ועכשיו השיעו וישראל
31 שאינו עושה מעשה עמך הוא וכי הכי נדל
32 קללתו פטור על הכאתו נמי פטור: ידע
33 אריות הן, וזרי הם בעיני גמורים: אי הכי.
34 דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן: היינו
35 דתנא עלה. בתמיה בהך מתני' דקתני אינו
36 מצווה לא על הכאתו ולא על קללתו קתני
37 ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו
38 ושורו שנגח שלנו תם משלם חצי נזק מועד
39 משלם נזק שלם ואילו דגוי תנן שור של
40 ישראל שנגח שור של גוי פטור שור גוי
41 שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד
42 משלם נזק שלם: מתני' שיכניסנו לרשותו.
43 דכתיב (שמות כב) ונמצא בידו ותניא
44 במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום
45 אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן
46 הוא אומר (במדבר כא) ויחק את כל ארצו
47 מידה: נמי' עומד. שמושי: נגבו ומכרו כשהוא
48 ישן מהו. לקמן מפרש לה הבעיא: מכר אשה
49 לעוברה. גנב אשה מעוברת ומכרה לעוברה
50 שלא מכר הגוף שלה אלא שיהא עובר
51 מכור: דליכא עימור. לא בישן ולא בעובר:
52 דוגא עליה. דהיינו דהיינו דאוקמא באפי
53 זקא. וכל כסמך שהיא עבה מועיל יותר
54 להגין בפני הרוח: אין [לי] אלא איש.
55 כשהגנב איש: וגונב איש. שהגנב איש ולא
56 אשה וקרא קמא דלא קפיד אנגנב למהוי
57 איש דכתיב נפש הלכך אין לי אלא איש
58 שגנב בין איש בין אשה דהיאב דגנב הוי
59 איש כחוב גונב נפש ואשה שגנבה איש
60 דכתיב וגונב איש אפילו אשה גונבת משמע: הגנב.
61 מ"מ וההוא דרשנין ליה בספרי למעוטי גונב עבד: ועדיין ישנו ברשותו. ברשותו: ברשות הגנב עצמו ושעשה לא הכניסו
גנב ברשותו: פטור. שהרי לא גנבה לאביו. אביו של גנב:

לברו או אמו לבדה, דְּבָרֵי רַבֵּי יִאֲשִׁיָּהּ. אך רַבֵּי יוֹנָתָן חוֹלֵק וְאָמַר, 54
 שאִין צוֹרֵךְ לרבוֹת את המקלל אביו או אמו לבדם, כִּיּוֹן שִׁבְכַל 55
 מִקּוּם שְׁנֵאמַר דִּין עַל שְׁנַיִם, כְּגוֹן 'אִשְׁרֵי יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, 56
 מִשְׁמַע גַּם שְׁנֵיהֶן בְּאֶחָד, וּמִשְׁמַע גַּם כֹּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנַי עֲצַמּוֹ, עַד 57
 שְׁיִפְרֹט לִי הַכְּתוּב בַּמְּפֹרֵשׁ 'הֲדִיּוּ', שֶׁאֵין הַדִּין הָאִמּוּר בַּפְּסוּק נֶאֱמַר 58
 רַק עַל שְׁנֵיהֶם יַחַד, וְעַל כֵּן הִמְקֵל אֶת אָבִיו או אֶת אִמּוֹ בַּנֶּפֶד 59
 חַיִּיב מִיתָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם 'יִחִידוּ'. 60
 לִפִּי רַבֵּי יוֹנָתָן הַתִּיבּוֹת 'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל' מִיִּתְרוֹת לְדְרוֹשׁ שִׁמְקֵל 61
 אָבִיו וְאִמּוֹ לְאַחַר מוֹתָם חַיִּיב. אֲךָ לְרַבֵּי יִאֲשִׁיָּהּ הַדּוֹרֶשֶׁן לְגַבֵּי 62
 הַמְקֵל אָבִיו או אִמּוֹ בַּנֶּפֶד, מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא מִנֵּין נִלְמַד דִּין זֶה. 63
 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: מָנָא לִיהּ – מֵהִיכֵן יִדְרוֹשׁ רַבֵּי יִאֲשִׁיָּהּ שֶׁמִּקְלַל 64
 לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: רַבֵּי יִאֲשִׁיָּהּ נִפְקָא לִיהּ – יִלְמַד 65
 דִּין מִקְלַל לְאַחַר מִיתָה, מֵהַפְּסוּק הַנוֹסֵף שְׁנֵאמַר לְגַבֵּי מִקְלַל אָבִיו, 66
 'וּמִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת' (שְׁמוֹת כ"א ז'), שֶׁהִרְיָה פְּסוּק זֶה מִיִּתְרוֹ 67
 לְדְרוֹשָׁה. 68
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְאַיְדֵךְ – וְלְרַבֵּי יוֹנָתָן הַלּוּמַד דִּין מִקְלַל לְאַחַר 69
 מִיתָה מ'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל', לְשֵׁם מַה נִּכְתַּב 'וּמִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת 70
 יוֹמָת'. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: הָהוּא – הַפְּסוּק 'וּמִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ, מִיִּפְעֵי 71
 לִיהּ – נִצְרָךְ, לְרַבּוֹת אֶת הַכֶּתֶב וּמוֹמְטוּם וְאַדְרוּגִינִים שִׁקְלוּ, שֶׁאִף 72
 הֵם חַיִּיבִים מִיתָה. 73
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתִיפּוּק לִיהּ – וְיִלְמַד רַבֵּי יוֹנָתָן לְרַבּוֹתָם מֵהַכְּפִילוֹת 74
 'אִישׁ אִישׁ אִשׁ אִשׁ' וְכַפִּי שֶׁדְּרוֹשָׁה הַגְּמָרָא לְעִיל. מִיִּשְׁבַּת 75
 הַגְּמָרָא: רַבֵּי יוֹנָתָן דְּבָרָה תּוֹרָה כְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁדְּרַכְּבַם לְכַפּוֹל 76
 דְּבַרְהֵם, וְעַל כֵּן אִין לְדְרוֹשׁ כֹּלל אֶת הַכְּפִילוֹת 'אִישׁ אִישׁ'. 77
 שְׁנֵינוּ בַּמְשֻׁנָּה, שִׁמְקֵל אָבִיו חֲמוּר מִמְכָּהוּ, שִׁכֵּן חַיִּיב גַּם אִם קִיל 78
 לְאַחַר מִיתָה. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִיתֵנִי – מְדוּעַ לֹא שֶׁנָּה הִתְנָא גַּם 79
 לְהִפְרֵךְ, שֶׁחֲמוּר בְּמִכָּה יוֹתֵר מִבְּמִקְלַל, כִּיּוֹן שֶׁהַמִּכָּה אֶת אָבִיו עֲשֵׂה בּוֹ 80
 הַכְּתוּב אֶת מִי שֶׁלֹּא בְּעַמְךָ – שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְךָ, שֶׁאִינוֹ 81
 שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּכַעֲפֶךָ – כִּמִּי שְׁעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְךָ, וְחַיִּיבִים 82
 עַל הַכְּתוּב. מַה שְׁאִין בְּן בְּמִקְלַל שֶׁפְּטוּר עַל קִילְתָּ מִי שֶׁאִינוֹ בְּכֹלל 83
 עַמְךָ, וְכַפִּי שְׁנֵינוּ לְעִיל לְבַרְרִיתָא. 84
 מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: הִתְנָא בַּמְשֻׁנְתֵינוּ חוֹלֵק עַל הַבְּרִייתָא, וְקָפְרֵי 85
 מְקַשְׁיָנוּ הַכָּפָא לְקַלְלָהּ – וְסוּבֵר שְׁדוֹרְשִׁים הִיקֵּשׁ בֵּין הַפְּסוּק (שְׁמוֹת 86
 כ"א ט) 'וּמִכָּה אָבִיו' לְפְסוּק (שֵׁם כ"א ז) 'וּמִקְלַל אָבִיו', וְעַל כֵּן אִף הַמְכָּה 87
 אֶת מִי שֶׁאִינוֹ בְּכֹלל עַמְךָ פְּטוּר, וְאִין בּוֹ חוּמָא יוֹתֵר מִמְקַלְל. וְלִפִּי 88
 הַבְּרִייתָא שִׁמְכָה אָבִיו עֲשֵׂה בּוֹ הַכְּתוּב שֶׁלֹּא בְּעַמְךָ כְּבַעֲמֶךָ, אִין 89
 מְקִישִׁים הַכְּתוּב לְקַלְלָהּ. 90
 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת הָאֵם יֵשׁ תְּנַאִים נוֹסְפִים שֶׁנַּחֲלֵקוּ אִם מְקִישִׁים 91
 הַכְּתוּב לְקַלְלָהּ: בִּירְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, לִיָּמָא – אֹרְלֵי נֶאֱמַר, שְׁהֵנִי תְּנַאִי 92
 שְׁשֵׁנוֹ אֶת מְשֻׁנְתֵינוּ וְאֶת הַבְּרִייתָא. אִשְׁרֵי נַחֲלֵקוּ הָאֵם מְקִישִׁים 93
 הַכְּתוּב לְקַלְלָהּ, כְּהֵנִי תְּנַאִי שֶׁנַּחֲלֵקוּ בְּאוֹתָהּ מַחֲלוּקַת לְגַבֵּי כּוֹתִים. 94
 הַכּוֹתִים הַתְּגִירוּ לְאַחַר שֶׁ' שֶׁלַּח אֲרִיּוֹת שֶׁהִרְגוּ בָּהֶם, וְחִזְרוּ 95
 לְסוּרָם לְאַחַר מִכָּה. וְנַחֲלֵקוּ אִמּוּרָאִים (חֻלֵּק א) אִם הִיוּ הַכּוֹתִים גְּרִי 96
 אִמְתָּ וְנַחֲשִׁבִים לְיִהוּדִים, או שֶׁהֵם 'גְּרֵי אֲרִיּוֹת', כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְגִּירוּ רַק 97
 מִפְּחָד, וְגִירוֹתָם לֹא חִלָּה כֹּלל. וּמַצָּנָה בְּעִנְיָם מַחֲלוּקַת, דְּתֵנִי חֲדָא 98
 – שְׁנֵינוּ בְּבְרִייתָא אַחַת, 'בְּיוֹתֵי אֶתָּה מְצֻנּוּתָה עַל הַכְּתוּב – אִסּוּר 99
 לְהַכּוֹת, שֶׁגַּם בּוֹ נֶאֱמַר הֲלֹא שֶׁל 'אֲרַבְעִים יָכְנוּ לֹא יִסִּף' (דְּבָרִים כ"ה 100
 א) וְאִי אֶתָּה מְצֻנּוּתָה עַל קַלְלָתוֹ' – אֲךָ מוֹתֵר לְקַלְלָהּ, וְאִין עוֹבְרִים עַל 101
 יָנְשִׂיא בְּעַמְךָ לֹא תֹאֵר' (שְׁמוֹת כ"ב כז) כִּיּוֹן שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְךָ, 102
 וְתֵנִיא אִיְדֵךְ – בְּבְרִייתָא אַחֲרָת, שְׁכוּתֵי 'אִי אֶתָּה מְצֻנּוּתָה לֹא עַל 103
 קַלְלָתוֹ' וְלֹא עַל הַכְּתוּב, וּמוֹתֵר אִף לְהַכּוֹתוֹ. 104
 כְּפִרְיָה בְּנֵי הַיְשִׁיבָה לּוֹמְרֵי, דְּכּוּלֵּי עֲלֵמָא – גַּם הָאוּסֵר הַכְּתוּב כּוֹתֵי 105
 וְגַם הַמְּתִירָה, סוּבְרִים שְׁפוּתִים גְּרִי יָמָת הֵן, וְאִם כֵּן, מָאי לָאוּ – 106
 הָאֵם אִין הַפִּירוּשׁ שֶׁבְּהָא מְקִיפְלֵנִי – שְׁבוּהוּ נַחֲלֵקוּ, דְּפִיר הַמְּתִיר 107
 הַכְּתוּב כּוֹתֵי כְּפִיר, שֶׁמְקַשְׁיָנוּ הַכָּפָא לְקַלְלָהּ, וְכַשֵּׁם שְׁמוֹתֵר לְקַלְלֵם 108
 כִּיּוֹן שֶׁאִינֵם בְּכֹלל עַמְךָ, כִּךָ גַּם מוֹתֵר לְהַכּוֹתָם, וְיִר הָאוּסֵר הַכְּתוּב 109
 כּוֹתֵי כְּפִיר, שֶׁלֹּא מְקַשְׁיָנוּ הַכָּפָא לְקַלְלָהּ, וְעַל כֵּן דּוּקָא לְקַלְלֵם מוֹתֵר 110
 כִּיּוֹן שֶׁבְּקַלְלָהּ נֶאֱמַר 'עַמְךָ', אֲךָ לְהַכּוֹתָם אִסּוּר. 111
 הַגְּמָרָא דּוּחָה שְׁנִיתָן לְבֹאֵר אֶת הַמַּחֲלוּקַת בְּאוֹפֵן אַחֵר. דּוּחָה 112

מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: מִיָּד דְּתָנָה – הַדְּבַר דּוּמָה לְמַקְלַל אָבִיו שְׁחִיב 1
 אִפִּילוּ לְאַחַר מִיתָה, כְּמִבּוּאֵר בַּמְשֻׁנָּה לְהֵלֵךְ, וְעַל כֵּן גַּם כְּשֶׁאִין אָבִיו 2
 רָאוּי לְהַתְקִים הוּא חַיִּיב עַל קַלְלָתוֹ, וְכֵן חַיִּיב עַל הַכְּתוּב, שֶׁהִרְיָה 3
 הַקּוֹשֵׁוּ הַכְּתוּב וְקַלְלָהּ זֶה לְזֶה. 4
 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מַהִי הַמְּסַקְנָא לְגַבֵּי דִּין זֶה. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מָאי 5
 הָיוּ עֲלֵהּ – מַה הוֹכְרַע בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, לְגַבֵּי הַסְּפֵק הָאֵם בֵּן יִכּוּל 6
 לְהַכּוֹת אֶת אָבִיו בְּשִׁלְיָחוֹת בֵּית דִּין. אֲמַר רַבָּה בְּרַב הוּנָא, וְכֵן תְּנָא 7
 דְּבֵי רַבֵּי יִשְׁמַעְיָאֵל, לְכַל דִּינִים שְׁבַתּוּרָה שְׁעֵבַר עֲלֵיהֶם הָאֵב, אִין תְּנָא 8
 נְעִשְׂה שְׁלִיחַ לְאָבִיו לְהַפּוֹתוֹ וְלְקַלְלָהּ, וְשֶׁלֹּא כְּרַב שֶׁשֶׁת, חוּץ מִמְּקַרְה 9
 שֶׁאָבִיו מְסִיתָ לְעִבּוּדָה זְרָה, שְׁתֵּרֵי אֶמְרָה תּוֹרָה בַּמְּסִיתָ (דְּבָרִים י"ט) לֹא 10
 תְּחַמּוּל וְלֹא תִכְפֶּה עֲלָיו, וְגַם לְכַנּוֹ אִסּוּר לְחַמּוֹל עֲלָיו. 11

משנה

משנה זו עוסקת בדיני מכה אביו ואמו, שלמדנו לעיל שמיתתו 12
 בחנק: הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ, אִינוֹ חַיִּיב מִיתָה עַד שְׁנִיעֲשֵׂה כְּהֵן הַבּוּרָה 13
 [פְּצַע]. זֶה הַחֲמוּר שֶׁשֶׁ בְּמִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ יוֹתֵר מִבְּמִכָּה אוֹתָם, 14
 שֶׁהַמִּקְלַל אִפִּילוּ לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב, וְהַמִּכָּה לְאַחַר מִיתָה פְּטוּר כִּיּוֹן 15
 שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה בָּהֶם חֲבוּרָה. 16

גמרא

הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֶת מְקוּר הַדִּין שֶׁמִּקְלַל לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב: תְּנֵנו 17
 רַבָּנֵן, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (וַיְקַר אֶת כ"ט) 'כִּי אִישׁ אִישׁ אִשְׁרֵי יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת 18
 אִמּוֹ מוֹת יוֹמָת', וְנֶאֱמַר עוֹד שֵׁם 'אָבִיו וְאִמּוֹ קַלְלֵ דְּקִמֵּי בּוֹ, 19
 וּמַכְּפִילוֹת זֶה לְמַדְנָה שְׁגַם הַמְּקַלְלֵם לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב. 20
 וּמַבֵּאֵר הַבְּרִייתָא שְׁדְּרוּשָׁה זֶה נִצְרַכָּת, שְׁיִכּוּל הֵייתִי לוֹמַר בְּלֹא 21
 דְּרוּשָׁה זֶה, שֶׁהוּאִיל וְחַיִּיב בְּמִכָּה אָבִיו גַּם חַיִּיב בְּמִקְלַל אָבִיו, נִלְמַד 22
 מַזֶּה לְזֶה, מַה מִּכָּה אִינוֹ חַיִּיב אִלָּא מְחִיִּים אֲבַל לְאַחַר מִיתָה פְּטוּר, 23
 אֶת הַמְּקַלְלֵם אִינוֹ חַיִּיב אִלָּא מְחִיִּים, וְעוֹד נִיתָן לְלַמּוֹד פְּטוּר לְמַקְלַל 24
 לְאַחַר מִיתָה מִקְלֵ וְחוּמָה, וְיִמָּה מִכָּה אָבִיו חֲמוּר, שְׁעֲשֵׂה בּוֹ הַכְּתוּב 25
 אֶת דִּין מִי שֶׁלֹּא בְּעַמְךָ – שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְךָ, דְּהֵיִינוּ שֶׁאִינוֹ 26
 שׁוֹמֵר אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בְּכַעֲפֶךָ – כִּמִּי שְׁעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמְךָ, 27
 שֶׁהִרְיָ לֹא נֶאֱמַר בַּמְכָּה אָבִיו 'עַמְךָ', וְאִסּוּר לְהַכּוֹת אֶת אָבִיו אִף אִם 28
 אִינוֹ שׁוֹמֵר מִצְוֹת, וּבְכֹל אוֹפֵן לֹא חַיִּיב בּוֹ הַכְּתוּב כְּשִׁמְכָהוּ לְאַחַר 29
 מִיתָה, קַל הוּמָר לְמִקְלַל אָבִיו קַל יוֹתֵר, שְׁלֹא עֲשֵׂה בּוֹ הַכְּתוּב שֶׁלֹּא 30
 בְּעַמְךָ בְּכַעֲפֶךָ, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כ"ב כז) 'וְנִשְׂאִיא בְּעַמְךָ לֹא תֹאֵר', וְלַמְּדָנוּ 31
 לְעִיל (ע"ג) שֶׁמִּקְלַל אָבִיו חַיִּיב רַק אִם אָבִיו בְּכֹלל עַמְךָ, וְאִם כֵּן, אִינוֹ 32
 דִּין – הָאֵם אִין זֶה קַל וְחוּמָר שְׁלֹא חַיִּיב בּוֹ הַכְּתוּב אִם קַל אֶת אָבִיו 33
 לְאַחַר מִיתָה, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּה אִפְשֵׁר לְלַמּוֹד כֵּן וּלְפְטוּר אֶת הַמְּקַלְל 34
 לְאַחַר מִיתָה, תְּלַמְּדוּ לְזִמְרֵי 'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל', לְרַבּוֹת שְׁגַם הַמְּקַלְל 35
 לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב. 36

הַגְּמָרָא מְבִיאָה תְּנָא שֶׁלְּדַבְּרֵינוּ אִי אִפְשֵׁר לְלַמּוֹד כֵּן. שׁוֹאֵלֵת 37
 הַגְּמָרָא: הֵנִיחָא שְׁחִיב מִקְלַל לְאַחַר מִיתָה נִלְמַד מ'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל', 38
 לְרַבֵּי יוֹנָתָן, דְּמִיִּתֵּר לִיהּ קְרָא 'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל' – שֶׁלְּשִׁטְתוֹ 39
 [הַמּוּבָאֵת לְהֵלֵךְ] הַתִּיבּוֹת 'אָבִיו וְאִמּוֹ קַל' מִיִּתְרוֹת לְדְרוּשָׁה, אִלָּא 40
 לְרַבֵּי יִאֲשִׁיָּהּ הַלּוּמַד מִתִּיבּוֹת אֵלוּ דִּין אַחֵר, מָאי אִיכָּא לְמִימְרָה. וְיִמָּה 41
 הִיא מַחֲלוּקַתָם, דְּתֵנִיא, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (וַיְקַר אֶת כ"ט) 'כִּי אִישׁ אִישׁ אִשְׁרֵי 42
 יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ', דּוֹרְשָׁת הַבְּרִייתָא. מַה תְּלַמְּדוּ לְזִמְרֵי 43
 בַּכְּפִילוֹת 'אִישׁ אִישׁ', לְרַבּוֹת שְׁגַם בָּת, אוּ מוּמְטוּם שֶׁאִין יִכְרִים בּוֹ 44
 סִימְנֵי זָכַר אוּ נִקְבָה, וְאַדְרוּגִינִים שֶׁשֶׁ בּוֹ סִימְנֵי זָכַר וְסִימְנֵי נִקְבָה 45
 שִׁקְלוּ אֶת אֲבֵיהֶם וְאִמְם, חַיִּיבִים מִיתָה. 46
 עוֹד נֶאֱמַר שֵׁם, 'אִשְׁרֵי יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ', אוּמַרְת הַבְּרִייתָא, 47
 אִין לִי לְדְרוֹשׁ מִפְּסוּק זֶה, אִלָּא הַמְּקַלְל אָבִיו וְאִמּוֹ בִּיחַד, אֲךָ הַמְּקַלְל 48
 אָבִיו שְׁלֹא קִיל אִמּוֹ, הַמְּקַלְל אִמּוֹ שְׁלֹא קִיל אָבִיו, מְנִיין שְׁחִיב 49
 מִיתָה, תְּלַמְּדוּ לְזִמְרֵי – לְלַמְּדֵינוּ שֶׁאִף הוּא חַיִּיב, כְּתַבָּה הַתּוֹרָה 'אָבִיו 50
 וְאִמּוֹ קַל', וְנִמְצָא שֶׁאָבִיו קַל – בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק נִסְמַכָה הַמִּלָּה 51
 'יִקְלַל' לְאָבִיו 'אִשְׁרֵי יִקְלַל אֶת אָבִיו', וְאִמּוֹ קַל – וּבְסוּפּוֹ נִסְמַכָה 52
 הַמִּלָּה 'קַל' לְאִמּוֹ 'וְאִמּוֹ קַל', לְלַמְּדֵנוּ שְׁחִיב עַל קַלְלַת אָבִיו 53

60 כיון שהם מייחסים לאותו אב, יצא עקב שאין לו אחיה – ולפי זה
 61 יש למעט עבד כנעני אשר בני אביו אינם נחשבים לאחיו, שהם
 62 כבהמות ואינם מתייחסים אחר אביהם.
 63 שואלת הגמרא: ורפין, כיצד הם סוברים שהמבייש עבד חייב
 64 לשלם לו דמי בושתו, והרי נאמר 'ואחיו', ולעבד אין אחוה.
 65 משיבה הגמרא: לרבנן גם עבד נחשב לאחיו, כיון שאחיו הוא
 66 במצות – שמחוייב במצוות כאשה.
 67 הגמרא מקשה על פי זה על דברי רבי יהודה במשנתנו. מקשה
 68 הגמרא: והכא במשנה שרבי יהודה מחייב מיתה את הגונב מי
 69 שחציו עבד, היכי דריש את הפסוק (דברים כד ז) 'כי ימצא איש גנב
 70 נפש מאחיו מבני ישראל, והרי לשיטתו יש למעט עבדים
 71 ממאחיו.
 72 מיישבת הגמרא: רבי יהודה קבר שדורשים את הפסוק כך,
 73 מהמילה 'מאחיו' לומדים לאפוקי עבדים – למעט את הגונב עבד
 74 כנעני שהרי אין לו אחוה, וכפי שדרש לגבי תשלום בושת,
 75 והמילים 'בני ישראל' נדרשות למעוטי מי שחציו עבד והציו בן חורין
 76 לפי שאינו בכלל בני ישראל, ומכאן 'ישראל' – מהאות מ"ם שנוספה
 77 על המילים 'בני ישראל', שוב ניתן לדרוש למעוטי מי שחציו עבד
 78 והציו בן חורין, וכיון שכך הוי מיעוט אחר מיעוט, וכלל הוא שאין
 79 מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן למד רבי יהודה לרבות
 80 שהגונב מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב מיתה.
 81 הגמרא מבארת את הפסוק לדעת רבנן. מבררת הגמרא: ורפין
 82 הסוברים שהגונב מי שחציו עבד פטור, כיצד ירשו את הפסוק,
 83 והלא יש כאן מיעוט אחר מיעוט שבא לרבות. מבארת הגמרא:
 84 לרבנן מה שדרש רבי יהודה 'מאחיו' לאפוקי 'למעט עבדים, לא
 85 משמע להו לדרוש כך, דהא עבד אחיו הוא במצות, שחייב במצוות
 86 כאשה. ושני המיעוטים הנותרים, 'בני ישראל' ו'מבני ישראל'
 87 שנדרשת המ"ם למיעוט נוסף, חד – אחד בא למעוטי עבד, וחד
 88 למעוטי מי שחציו עבד והציו בן חורין, שהגונב פטור ממיתה, ואם
 89 כן אין כאן שני מיעוטים לחציו עבד וחציו בן חורין.
 90 הגמרא מבררת מהו מקור האיסור לגונב נפש. מבררת הגמרא:
 91 אוהרה לגונב נפש שלא יעשה כן, מנין. משיבה הגמרא: רבי יאשיה
 92 אמר שאיסור זה נלמד מ'לא תגנב' (שמות כ ג), ורבי יוחנן אמר
 93 שהאיסור נלמד מ'לא ימכרו ממוכרת עבד' (ויקרא כה ח) שנאמר לגבי
 94 עבד עברי היוצא ביובל. ולא פליגי – רבי יאשיה ורבי יוחנן, אלא
 95 יש בגניבת נפש ומכירתה לאו על הגניבה ולאו נוסף על המכירה,
 96 וקר – רבי יאשיה קא חשיב – הוכיח את הלאו דגניבת, וקר – רבי
 97 יוחנן קא חשיב את הלאו דמכירת.
 98 הגמרא דנה בפסוקים השונים שנאמרו באיסור גניבה: תנו רבנן,
 99 נאמר בעשרת הדברות (שמות כ ג) 'לא תגנב', מפרשת הברייתא
 100 שבגונב נפשות הקטוב מדבר, וכפי שדרש רבי יאשיה לעיל.
 101 מבררת הברייתא: אתה אומר שהפסוק עוסק בגונב נפשות, אך מנין
 102 לך זאת, או אינו – שמא אינו מדבר אלא בגונב ממונן. משיבה
 103 הברייתא: אמרת – אמור כך, צא ולמד משלש עשרה מדות
 104 ו'דרכים' שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן היא 'דבר הלקמד
 105 מעניינו', שאם לא פירשה התורה באיזה ענין דיברה, יש ללומדו
 106 מתוך הפרשה שבה נכתב, ואף כאן בעשרת הדברות, במה הקטוב
 107 הסמוך ל'לא תגנב' מדבר, בנפשות – באיסורים כגון 'לא תרצח'
 108 ו'לא תנאף', שהעובר עליהם חייב מיתה, ואם כן נלמד בדבר
 109 הלמד מענינו שאף כאן – באיסור 'לא תגנוב', דברה התורה
 110 בנפשות – באיסור גניבה שהעובר עליו מתחייב בנפשו, וזהו הגונב
 111 נפש.
 112 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תניא אידך – שנינו
 113 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק (ויקרא יט יא) 'לא תגנבו', מפרשת
 114 הברייתא שבגונב ממונן הקטוב מדבר.
 115 מבררת הברייתא: אתה אומר שהפסוק מדבר בגונב ממונן, או אינו
 116 – שמא אינו מדבר אלא בגונב נפשות, משיבה הברייתא, אמרת –
 117 אמור כך, צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן,
 118 מהמדה 'דבר הלקמד מענינו', במה הקטוב מדבר בסמוך ל'לא

1 הגמרא מקשה על הברייתא השניה: תני תנא – חכם השונה
 2 ברייתות שנה ברייתא זו שמכרו לקרוביו חייב קמיה ולפנין דרב
 3 ששטה, אמר לו רב ששת, אני שנה ברייתא שכתוב בה, רבי שמעון
 4 אומר, גונב נפש מאחיו, למדנו שאינו חייב עד שיוציאו מרשות
 5 אחיו, אבל מכרו למשפחתו שנשאר ברשות אחיו, פטור, ואין את
 6 אמרת שמכרו לקרוביו חייב. אלא תני פטור – גרוס בברייתא
 7 שהבאת 'פטור', שלא תהיה סתירה בין הברייתות.
 8 הגמרא שואלת על רב ששת: מאי קושיא – מדוע קשה על
 9 הברייתא מדברי רבי שמעון, דילמא – אולי נאמר שהא – הברייתא
 10 ששנה רב ששת היא דעת רבי שמעון, והא – הברייתא ששנה
 11 החכם לפני רב ששת נאמרה לרבנן, הסוברים שגונב נפש חייב אף
 12 שלא הוציאו מרשות אחיו.
 13 משיבה הגמרא: לא פליג דעתך – לא תעלה על דעתך שאין
 14 הברייתא כדעת רבי שמעון, כיון דאמר רבי יוחנן, קתם מתניתין
 15 שלא פירש רבי מי אמרה, הרי זו בשם רבי מאיר, וכן קתם תוספתא
 16 שלא נזכר מי אמרה, היא מרבי נהמיה, וכן קתם ספרא – הברייתות
 17 שעל חומש ויקרא הקרויות 'תורת כהנים', הם מרבי יהודה, וקתם
 18 ספרי – הברייתות שעל חומש במדבר ודברים, הם מרבי שמעון,
 19 וכולהו – וכל התנאים הללו שנו ברייתות אלו אליבא דרבי עקיבא,
 20 כיון שאת כולם למדו ממנו. נמצא שאין לפרש את הברייתא
 21 שמכרו לקרוביו חייב שלא כרבי שמעון, שהרי היא בחומש דברים
 22 ושניה בשמו, ויש לגרוס בה 'פטור' כפי שאמר רב ששת.
 23 שנינו במשנה: הגונב את בנו, ויש שמאל מחייב והחכמים פוטרין.
 24 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבנן הפוטרין. מבארת הגמרא: אמר
 25 אבין, דאמר קרא (דברים כד ז) 'כי ימצא איש גונב נפש מאחיו',
 26 ומשמע שמדובר רק אם מצא את הגונב בשעת הגניבה, פרט
 27 לגונב את המצוי בידו תמיד, כמו בנו, ועל כן הגונב בנו פטור.
 28 רב פפא מקשה על דברי אבין, אמר ליה רב פפא לאבין, אלא מעתה
 29 – עכשיו שדרשת מ'כי ימצא' למעט את המצוי כבר, אם כן, מה
 30 שנאמר לגבי איסור אשת איש (דברים כב כב) 'כי ימצא איש שכב עם
 31 אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם, הכי נמי – וכי גם תדרוש מ'כי
 32 ימצא' למעט פרט למצוי בגון המשפחות של בית פלוני, שגרים
 33 כמה אנשים ונשים יחד באותו בית, דשכיחין נפיהו – שנמצאים
 34 תמיד עם נשות חבריהם, הכי נמי דפטיורי – וכי יש לפוטרום אם
 35 שכב אחד מהם עם אשת חברתו, כיון שנדרוש 'פרט למצוי' והרי
 36 ודאי לא יתכן הדבר.
 37 אבין מתרץ את קושיית רב פפא: אמר ליה אבין לרב פפא, אמת
 38 שאין לדרוש מ'כי ימצא' לפטור על המצוי בידו, ובודאי לגבי
 39 אשת איש אין לדרוש כך, אלא אמר שדרשתי 'פרט למצוי',
 40 מ'ונמצא בידו' קאמינא – כוונתי היתה לדרוש פסוק אחר, (שמות כא
 41 טז) 'וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת', וכיון שהמילים
 42 'ונמצא בידו' מיותרות, ניתן למעט מהן את הגונב מי שמצוי אצלו
 43 תמיד.
 44 הגמרא לומדת דין חדש מדברי אבין. מוסיפה הגמרא: אמר רבא,
 45 הלכך – כיון שמיעטנו מ'ונמצא בידו' את הגונב מי שמצוי אצלו
 46 תמיד, הני מיקרי דרדין – מלמדי תינוקות, ומתנו רבנן –
 47 והמלמדים משניות לחכמים, במצויין גידן דמו – נחשבים
 48 התלמידים כמצויים בידם תמיד, ופטורי – ופטורים ממיתה אם
 49 גנבו ומכרום.
 50 שנינו במשנה: גנב את מי שחציו וכו' עבד וחציו בן חורין, רבי
 51 יהודה מחייב והחכמים פוטרין. הגמרא מביאה את דברי רבי יהודה
 52 במקום אחר לגבי עבדים: תני תנאם במשנה (בבא קמא פז, א) החובל
 53 בעבד כנעני של אחרים חייב בכל דיני תשלומים, ומשלם לו אף
 54 בושת, רבי יהודה אומר, אין לעבדים בושת – המבייש עבד כנעני,
 55 פטור מלשלם לו דמי בושתו.
 56 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה הפוטר את המבייש עבד.
 57 מבארת הגמרא: אמר קרא בפרשה המלמדת חיוב בושת (דברים כה
 58 יא), 'כי יצאו אנשים יחדו איש ואחיו, ומהמילה 'אחיו' משמע שדין
 59 זה נאמר רק במי שיש לו אחוה – שהולדים לאביו נחשבים לאחיו,

סנהדרין. אלו הן הנחנקין – פרק עשירי דף פו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רל"ט רש"י

1 תני תנא. להך מתני' דקתני מבר לאביו חייב: סתם ספרא. תורת כהנים: סתם
2 ספרי. ספר וידבר ומשנה תורה והאי סתמא דכי ימצא איש במשנה תורה הוא:
3 אליבא דרבי עקיבא. ממה שלמדו מר' עקיבא אמרום: של בית פלוני. לא רצה
4 להוכיז שמם שחשבוין היו ובוה לא היו הנהגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד
5 אנשים ונשים והיו מצויין תמיד עם נשי

6 חביריהן ולא שמתיהדין: ונמצא. קרא
7 יתירא הוא דאי תלמד שימצא בעדים מבי
8 ימצא נפקא: כמצויין בידן דמו. התלמידים
9 מצויין תמיד בבית הרב ואם גנב הרב אחד
10 מתלמידיו ומכרו אינו נהרג: אין לעבדים
11 בושת. המבייש את העבד לא חייבתו תורה
12 לתת דמי בשתו: וכי יצאו אנשים יחדיו
13 והכה איש וגו'. מהתם נפקא לן חיוב בשת
14 דכתיב וקצתו את כפה ממון אתה אומר
15 ממון או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס
16 עינך ונאמר להלן בעדים וזמנין (דברים יט)
17 לא תחוס עינך מה להלן ממון אף כאן ממון:
18 עבד שאין לו אחוה. ואפי' עם אחיו בני אביו
19 דכתיב (ראשית כב) עם החמור עם הדומה
20 לחמור אינו אלא כבהמה: אחיו הוא
21 כמצות. בכל מצות שהאשה חייבת בהן עבד
22 חייב בהן דגמר לה לה מאשה: והכא במתני'
23 בגונב נפש דכתיב מאחיו: היכי דריש. רבי
24 יהודה לחיוב על מי שחציו עבד: מאחיו
25 למעוטי עבדים. דהא רבי יהודה אין לו
26 אחוה: מנני. יתירא דריש ליה דהוה ליה
27 למכתב מאחיו בני ישראל: מלא תגנוב.
28 האמור בעשרת הדברות דבגונב נפשות
29 מתוקם לקמן בשמעתין: דבר הלמד מעניינו.
30 אם אי אתה יודע במה הכתוב מדבר צא
31 ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא
32 נכתב אצלה וכאן במה כל הענין מדבר
33 בנפשות ולא תרצח ולא תנאף כל אלה חייבי
34 מיתות ב"ד אף לא תגנוב בגניבה שיש בה
35 מיתת ב"ד: לא תגנובו. בפרשת קדושים
36 תדוה: משלש עשרה מדות. זו היא אחת מהן
37 שהיא הדבר מעניינו למד: במה הכתוב
38 מדבר. הענין של מטה ושל מעלה מזה:
39 כפמון. לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): עידי
40 גניבה ועידי מכירה. שני כיתו עדים שיש
41 העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר
42 אין נהרגין כדמפרש טעמא ואייל ויכין
43 דאיניהו לא מקטלי איהו נמי אם לא החזמו
44 לא מקטיל דהוי' לה עדות שאי אתה יכול
45 להזימה ולא משכחת לה דמקטיל אלא בכת
46 אחת שמעדין על הגניבה ועל המכירה:
47 פלוגתא רד"ק: ורבנן. בבבא בתרא בחוקת
48 הבתים על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי
49 דבר והאי חצי דבר הוא אצל כל כת וכת
50 דאי לאו עידי גניבה אינו נהרג משום עידי
51 מכירה שיכול לומר עבדי מכרתי ואי לאו
52 מכירה נמי לא מיידיב אגניבה: בעדים
53 האחרונים של בן סורר ומורה. להנן לעולם
54 (דף עא.) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חור
55 וקלקל נדון בעשרים ושלושה מתרין בו אביו
56 ואמו בפני הדיינין וכשבאין עדים ראשונים
57 ומעדין עליו שאלכ תרטימר בשר ושטה
58 חצי לוג יין מנגיבה מלקת אותו כדכתיב
59 ויסרו אותו דהיינו מלקת חור וקלקל נדון

1 מונמצא בידו קא אמיא. תימא דבסטוס פ' עגלה ערופה (דף מה) דרשין כי ימצא
2 חלל פרט למצוי ופטרין עיר שרובה גוים וי"ל דהתם כתיב באדמה והוי
3 כמו בידו דהכא ואכתי קשה דרשין בפ' בתרא דעריכין (דף לו) גבי בתי ערי חומה ומצא
4 פרט למצוי שלא ימכרו ברחוק ויגאל בקרוב וי"ל כדפי' בקונטרס דהכא מריבויא דקרא:
5 יצא עבד שאין לו אחוה. פירש בקונטרס עבד
6 אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו
7 דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וקשה
8 דאם כן גר משוחרר נמי ונראה לפרש שאין לו
9 אחוה שאין יוצאי חלציו קריין אחוה משא"כ
10 בנה.

11 בני ישראל למעוטי מי שחציו וכו'. אבל כולו
12 משוחרר וגר לא ממעט מבני ישראל וכן
13 בפרק גנות כותים (נדה דף לד.) ושם בני ישראל
14 מיטמאין זיבה וכו' אבל גרים ומשוחררים לא
15 ממעט וכן שלחי פ"י דמנחות גבי סימכה בני
16 ישראל סומכין ואין הגוים סומכין ומשוחרר וגר
17 לא ממעטין וכן בפ"ק דעריכין (דף ה) בני
18 ישראל מעריכין ואין הגוים מעריכין ולא
19 ממעטין גרים ולא עבדים משוחררין ותימה
20 דבפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא:
21 ושם) בני גופה אמרין בני ישראל מניפין ואין
22 הגוים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים
23 ועבדים משוחררים מניין תלמוד לומר המקריב
24 וכן בפ' הערל (יבמות דף עז.) ושם ובשלחי פ"ק
25 דכריתות (דף ז) אשה כי תוריע אין לי אלא בני
26 ישראל גירות ושפחה משוחררת מניין ת"ל
27 אשה ושמה בכל הני יש שוים רבוי דמריבין
28 מיניה גרים ומשוחררין: דבר. ואפי' חצי דבר.
29 וא"ת הא אמרין לקמן (דף צ.) קיים מקצת
30 וביטל מקצת דשאר מצות דברי הכל פטור ופי'
31 בקונטרס משום דכתיב אך הנביא אשר יויד
32 לדבר דבר ולא חצי דבר וי"ל דרבנן נמי
33 מודו דדרשין ולא חצי דבר ודא דפליגי אדרבי
34 עקיבא היינו משום דחשבי ליה דבר שלם
35 כדמוכח במרובה (כ"ב דף עז.) ובחוקת הבתים
36 (כ"ב דף נה.) ושם וצריך להלך דברים דיש
37 מקומות כה"ג בפ' ד' וי' (כ"ב דף מ.) ושם כופר
38 שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר ובפרק יש
39 בכור (בבכות דף מה.) חומש ולא חצי חומש
40 ובמרובה (כ"ב דף עא.) חמשה בקר אמר רחמנא
41 ואפי' חמשה חצאי בקר ובפרק אורו ואת בנו
42 (חולין דף עט.) ושם פליגי ר' אליעזר ורבנן בשא
43 ואפילו מקצת שה ולענין כסיו צביי ואפילו
44 מקצת צבי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט.)
45 ושם בבתולה מקצת בתולים ובכתובות פרק
46 אלמנה (דף צו.) ושם במקצת כסף בכל כסף
47 ושלוה כסוי הדים (חולין דף פח.) ושם דל ואפילו
48 מקצת דם ובריש בבורות (דף ג.) ושם בכור
49 ואפילו מקצת בכור: מתוך. שיכולים עדים
50 הראשונים כו'. אין הטעם תלוי באמירתם אלא
51 במאי דעדי גניבה ראשונה לא צריכי לעידי
52 גניבה שניה כדאמרין במרובה (כ"ב דף ע.) ושם)
53 דמדה רבי עקיבא בשנים אומרים יקום ושנים
54 אומרים בעל אע"ג דעדי ביאה צריכי לעידי
55 קדושין והואיל וקן לא צריכי לעידי ביאה
56 כוליה דבר הוא:

גניבה
מתוך שיכולים לומר הראשונים,
להלקות

בכ"ג למיתה ומודה חוקיה בהגן אחרונים שהעידו שחור וקלקל שהוזמו שנהרגין ולא אמרין שחצי דבר הוא דאי לא סהדותא דקמאי לא מקטיל בסהדותא דהני אלא
בכ"ג למיתה והואיל ויש עונש על פי ראשונים שהו לקה על ידו תה לא שייכא ההוא סהדותא קמייא בהני בתרייתא והני בתראי כוליה דבר קא עבדי:
להלקות

גניבה

1 אתחלתא דמכירה היא. וא"ת אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוטלו לעדות
2 באנו וכ"ת דבעו התראה וכיון דאמר שחתרו בו למיתה אלמא למקטליה קא
3 אתו אם כן לחוקיה נמי לקטלו אע"ג דאתו נמי להלקותו כדאשכחן בפ"ב דב"ק (דף כד.
4 ושם) דיעידי גניחה ראשונה ושניה אע"ג דאתו לחיובי חצי נזק פיקן דאתו נמי ליעידי

1 להלקותו באנו. ולא הועדנו להמיתו שלא ידענו שסופו לחזור ולקלקל. להלקותו
2 באנו. על הגניבה ולא ידענו שימכרנו. דלא לקי. אנגיבה לחודה משום דהוה ליה
3 לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאם ימכרנו יהרג: עידי גניבה בנפש. שהעידוהו
4 שגב נפש: מדאמר חוקיה אין נהרגין. אם הוזמו לאחור שבאו עידי מכירה משום
5 הכי לוקין שהרי אין סופן למוות על עדות זו

6 כשהזמו השלש כתות וי"ל דקסבר חוקיה
7 דגניבה לחודה קיימא כמו עידי קדושין ועידי
8 ביאה ואע"ג דמייירי באתרו ביה מדמקטלי לרבי
9 יוחנן מימ לא שייך בהו חיוב מיתה ואפשר
10 דלחוקיה לא בעי התראה ולר' יוחנן בעי אי נמי
11 הש"ס לא חש בטעמא דלפוטלו לעדות באנו
12 מדאיצטרך לעיל למימר להלקותו ושמו
13 איצטרך היכא דמפסיל מעיקרא וקאי:

עבדי

14 אתו אם יבאו עדים שאינו עבדו אם
15 כן למאי קא אתו וי"ל דאתו לקיים המקח וא"ת
16 אי דלא אתרו ביה למה לן טעמא דעבדי מכרתי
17 אלא ודאי אתרו ביה אם כן למקטליה קאתי
18 וי"ל דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי וכי האי
19 גונא הוה מצו לשנוי בריש פרק היו בודקין
20 (לעיל דף מצא.) גבי עברה המאורסה:
21 אמר רב יוסף כו'. סלקא דעתך דרב יוסף
22 דאתו עידי גניבה וד"פ מתוך שהוא
23 יכול לומר עבדי מכרתי אם לא היו באים עידי
24 גניבה אם כן אין עבודתם ממש וחצי דבר הוא
25 ואביי פריך ליה הא מתוך קאמר דמשמע הלשון
26 דאפילו השתא נמי בתר דאתו עידי גניבה מצו
27 למימר הכי קמ"ל רמיה לאו כלום הוא.
28 בפ"ב דב"ק (דף כד. ושם) גבי ליעידי תורא
29 וליעדי גברא דמסקינן התם אלא דקא מרמיז
30 רמזי לא דמי לרמיה דהכא דהתם מיייר
31 ברמיה חשובה שבכל השלשה ימים באו אלו
32 עם אלו וקא מרמיז אבל האי ברמיה גרועה
33 איירי דלא מילתא היא אי נמי דיני נפשות
34 שאני

במופלא

1 לְהַלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ. וְהִנֵּי אַחֲרֵינוּ, פּוֹלֵי דְבַר קָא עֲבָדֵי לִיה. **מִתְקַיֵּן לָהּ רַב פְּפֵא, אִי הֲכִי, עֵידי מְכִירָה נְמִי לִיקְמְלִיה,**
2 **מִתּוֹךְ שְׂכּוּלֵין עֵידי גְּנִיבָה לּוֹמֵר לְהַלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ. וְכִי**
3 **תִּיקָא דְקַסְבֵּר חֻזְקָה דְלֵא לְקִי, וְהָא אִיתְמַר, עֵידי גְּנִיבָה**
4 **בְּנַפְשָׁא שְׁהוּמוּ, חֻזְקָה וְרַבֵי יוֹחֲנָן, חַד אֲמַר לּוֹקִין, וְחַד**
5 **אֲמַר אִין לּוֹקִין. וְאַמְרֵינוּ, תַּסְתַּמֵּינִי דְחֻזְקָה דְאֲמַר לּוֹקִין,**
6 **מִדְאֲמַר חֻזְקָה, אִין נְהַרְגִין, דְאִי רַבֵי יוֹחֲנָן, פִּיּוֹן דְאֲמַר**
7 **נְהַרְגִין, הוּוֹה לִיה לֹא שְׁנִיתִן לְאַהֲרַת מִיתַת בֵּית דִּין, וְכַל**
8 **לֹא שְׁנִיתִן לְאַהֲרַת מִיתַת בֵּית דִּין, אִין לּוֹקִין עֲלוּי.**
9 **אִיהוּ לֹא לְקִי, אִינְהוּ הִיכִי לְקִי. אֵלֵא אֲמַר רַב פְּפֵא,**
10 **בְּעֵידי מְכִירָה, דְכוּלֵי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגֵי דְנְהַרְגִין. כִּי פְּלִיגֵי,**
11 **בְּעֵידי גְּנִיבָה. חֻזְקָה אֲמַר אִין נְהַרְגִין, גְּנִיבָה לְחֻזְקָה**
12 **קִימָא, וּמְכִירָה לְחֻזְקָה קִימָא. רַבֵי יוֹחֲנָן אֲמַר נְהַרְגִין,**
13 **גְּנִיבָה אֲתַחְלָמָא דְמְכִירָה הִיא. וּמוֹרָה רַבֵי יוֹחֲנָן, בְּעֵידי**
14 **הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה שְׁהוּמוּ, שְׁאִין נְהַרְגִין,**
15 **מִתּוֹךְ שְׂכּוּלֵין לּוֹמֵר, לְהַלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ. אֲמַר אַפִּי, הַכֵּל**
16 **מוֹדִים בְּגוֹן סוֹרֵר וּמוֹרָה, וְהַכֵּל מוֹדִים בְּגוֹן סוֹרֵר וּמוֹרָה,**
17 **וּמְחַלְקַת בְּגוֹן סוֹרֵר וּמוֹרָה. הַכֵּל מוֹדִים בְּגוֹן סוֹרֵר**
18 **וּמוֹרָה, בְּעֵידי הָרֵאשׁוֹנִים שְׁאִין נְהַרְגִין, מִתּוֹךְ שְׂכּוּלֵין**
19 **לּוֹמֵר לְהַלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ. וְהַכֵּל מוֹדִים בְּגוֹן סוֹרֵר וּמוֹרָה,**
20 **בְּעֵידי אַחֲרוֹנִים שְׁנְהַרְגִים, מִתּוֹךְ שְׁעֵרִים הָרֵאשׁוֹנִים**
21 **יְכוּלֵין לּוֹמֵר, לְהַלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ. וְהִנֵּי, פּוֹלֵיהַ דְבַר, קָא**
22 **עֲבָדֵי לִיה. וּמְחַלְקַת בְּגוֹן סוֹרֵר וּמוֹרָה, שְׁנִים אוֹמְרִים**
23 **בְּפִינֵינוּ גֵבַהּ, וְשְׁנִים אוֹמְרִים בְּפִינֵינוּ אַכֵּל. אֲמַר רַב אַפִּי,**
24 **עֵידי מְכִירָה בְּנַפְשָׁא, שְׁהוּמוּ, אִין נְהַרְגִין, מִתּוֹךְ שְׂכּוּלֵי**

6 ולא היו לגבייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת
7 ב"ד: דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגי, כ"ד
8 באו עידי מכירה אחרי כן קודם הזמה ונגמר
9 דינו ע"פ שתי הכתות והזמו היכי לקו אם
10 הזמו קודם שבאו עידי מכירה הא הוה ליה
11 לאו דלא תענה לגבייהו בשעה שהעידו לאו
12 שניתן לאזהרה שלא להעיד כן שאם יעידו
13 ולא יזמו עד שיבאו עידי מכירה ויגמר דינו
14 ויזמו ימותו: וכל לאו שניתן לאזהרת ב"ד
15 אין לוקין עליו. ואפילו יפטר מן המיתה
16 שהרי לא לאזהרת מלקות ניתן: אינהו היכי
17 לקי. הא לאו כאשר זמם הוא ואי משום לא
18 תענה (שמות כ) לאו שאין בו מעשה הוא:
19 בעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי
20 דנהרגין. אי נגמר דינו על פתי הכתות:
21 לחודה קיימא. ועידי גניבה אינן באין להורגו
22 אלא להלקותו אבל עידי מכירה שבאין
23 עמהן ואומרין שחתרו בו למיתה מונעין
24 אותו ממלקות ומחייבין אותו מיתה והיא
25 לה מכירה דבר שלם: אתחלתא דמכירה.
26 דקסבר ר' יוחנן לא לקי עלה דלאו שניתן
27 לאזהרת מיתת ב"ד ואינן באין אלא להורגו
28 ואף על גב דשתיקין צריכות זו לזו והוה ליה
29 כל חדא וחדא חצי דבר מיקטל כרבנן: ומורה
30 ר' יוחנן בעידי הראשונים של בן סורר
31 ומורה שהוזמו דאין נהרגין. דאינהו ודאי
32 למלקות אתו כדכתיב ויסרו אותו (דברים
33 כא): הכל מודים כו'. כלומר יש עדים כבן
34 סורר ומורה שהכל מודים באחת כותבתי
35 לפטור ויש כת שהכל מודים בו לחיוב ויש
36 כת כבן סורר ומורה שחלקו חוקיה ורבי
37 יוחנן לפי מה ששמענו במחלוקתן: שנים
38 אומרים בפנינו גב. משל אביו מעות לקנות
39 בשר ויין בפעם שניה אחר שלשה: ושנים
40 אומרים בפנינו אכל. כשהיה אחרים
41 דאינו חייב עד שיגובו משל אביו ויאכל
42 ברשות אחרים הנך שתי כתות צריכות זו לזו
43 ואין הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו
44 והוה ליה חצי דבר לחוקיה דסבר לה כר"ע
45 דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין
46 כרבנן: עידי מכירה בנפש. ולא באו עידי
47 גניבה על כך לפנינו: הא מתוך קאמר. אפי'
48 חצי דבר אין כאן שהרי היה לו להציל נפשו
49 מב"ד בטענה זו: וכללא אתו עידי גניבה.
50 קאמר רב אשי וכדפרישית שזיה יכול לומר
51 עבדי מכרתי: לבסוף. אחר שהעידו עידי
52 מכירה באו עידי גניבה ונגמר חדין ע"פ
53 שניהם: ואכתי מאי למימרא. כשהעידו
54 הראשונים לא היה חדין ראוי ליגמר על
55 פיהם ויכולין לומר לא היינו יודעין שיבואו עידי גניבה עלינו: דקא מרמיז רמזי. הני להני: מתני' ג' בתי דינין היו שם. בירושלים דמשמע בה קרא וקמת ועלית: אחד
56 יושב על פתח הר הבית. הוא שער המרחץ שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד יושב למעלה הימנו. כשעברו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת
57 הנזית. שהיא בנויה בתוך העזרה חציה בקודש וחציה בחול כדאמרין בסדר יומא (דף כה.): באין לזה שעל פתח הר הבית. וזה שהורה בעירו ונחלק ב"ד שבעירו
58 עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלים ולשאלו ובאין הוא ובית דין שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תחילה: תלמיד לעשות. תלמיד שלא
59 הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו חזרו לעירו והורה כבתחילה פטור שאין לסמקן על הוראתו והתורה לא חיובה אלא מופלא ומומחה
60 לב"ד כדאמר רב גמ': נמצא חומר קולו. חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להתראה עד שיהא בן ארבעים שנה נעשה לו קל לפטרו מן המיתה:

במופלא

סנהדרין דף פו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

לחוקיה הסובר שדבר ולא חצי דבר, והטעם, מתוך שְעָרִים
הראשונים יבולין לומר להלכותו פָּאנו כאמור לעיל, וְהָנִי –
האחרונים, פּוֹלִי דְבָר קָא עֲבָדֵי לִיה – הם לבדם חייבוהו מיתה,
עדותם היא דבר שלם.
ובמקרה שלישי יש מהלכות כָּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, ששנינו לעיל (עא),
אין בן סורר חייב עד שיגנוב בשר ויין מאביו, ויאכלנו ברשות
אחרים, ואם גנב פעם אחת ולוקה, ובאים שְנַיִם וְאוֹמְרִים בְּפָנָיו גָּב
מאביו פעם שניה, וְשְנַיִם נוֹסְפִים אוֹמְרִים בְּפָנָיו אָכַל את מה שגנב,
נחלקו חוקיה ורבי יוחנן, כיון שהראשונים אינם יכולים לומר
להלכותו באנו שהרי אין מלקות על הגניבה השניה, ואם כך הם
באו עם הכת השניה להורגו, ועדותם היא חצי דבר, ולחוקיה אינה
עדות, והנידון והעדים פטורים ממייתה. ולרבי יוחנן שעדות
מתקבלת אף שהיא חצי דבר, הם מחייבים יחד את הבן הסורר
מיתה, ועל כן אם הוזמו חייבים מיתה.
אמר רב אסי, עידי מכירה בנפש שהוזמו, ולא באו עמם עדים על
הגניבה, אין נהרגין, שמתוך שיכול היה הנידון לומר עבדי מכרתי,
ולא גנבתי נפש, לא יכלו לחייבו מיתה, ועל כן אם הוזמו אינם
נהרגים.
אמר רב יוסף, כָּמָא אוֹלָא הָא שְמַעְתָּא דרב אסי – כשיטת מי נאמר
דינו של רב אסי, כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְאָמַר דְבָר, וְלֹא חֲצֵי דְבָר, וכיון
שעידי המכירה אינם יכולים לחייבו מיתה ללא עידי הגניבה,
עדותם היא חצי דבר ואין הנידון נהרג על פיה, ועל כן אינם
נהרגים.
אביי מקשה על דברי רב יוסף ומבאר דברי רב אסי באופן שונה:
אמר ליה אֲבִי רב יוסף, מדברין משמע דְאִי בְרַבְּנָן הסוברים
שמקבלים עדות של חצי דבר, הדין יהיה שעדים אלו נהרגין,
וקשה, הָא מתוך קָאמַר – והרי טעמנו של רב אסי הוא 'מתוך שיכול
לומר עבדי מכרתי', ואם כן אף לרבנן אין מקבלים עדות זו. אָלָא
אֲפִילוּ הִימָא רַבְּנָן – יכול אתה לומר שרב אסי אמר את דינו גם
לרבנן שמקבלים עדות שהיא חצי דבר, וּבְדִלָא אָרוּ – כשלא באו
עידי גְּנִיבָה עם עידי המכירה, ויכול הנידון לומר עבדי מכרתי
ולחפטר, ועל כן גם העדים פטורים.
מקשה הגמרא: אִי הָבֵי שלא באו עידי גניבה, מַאי לְמִימְרָא – מה
מחדש רב אסי, הרי פשוט שאין לחייבו מיתה. מיישבת הגמרא: לֹא
צְרִיבָא להשמיע את דינו של רב אסי אלא במקרה כזה, דְאֵפֵי עַל גַּב
דְאֵתוּ לְבַסְפוֹ – אף שלאחר עידי המכירה באו עידי גניבה, עידי
המכירה פטורים, שהרי כשבאו בתחילה הם לא זממו להרוג את
הנידון.
שבה הגמרא ומקשה: וְאֲבִי – ועדיין קשה, מַאי לְמִימְרָא, הרי ודאי
שעידי המכירה פטורים, כיון שלא ידעו שיבואו לבסוף גם עידי
גניבה, ולא באו להורגו. מיישבת הגמרא: לֹא צְרִיבָא רב אסי
להשמיענו, אלא במקרה דְקָא מְרִמּוֹ רְמוּזֵי – שרימו עידי המכירה
לפני עדותם לעידי הגניבה. מַהוּ דְתִיבָא – שמא תאמר, שְרִמּוּזָא
מִלְתָּא הִיא – שיש הוכחה מרמיזתם שזממו להורגו עם עידי
הגניבה, קָא מְשַׁמְעֵי לָן רב אסי שְרִמּוּזָא לֹא בְלֹאם הוּא, וכיון
שבשעת עדותם לא יכלו להורגו, הם פטורים.

משנה

נאמר בתורה (דברים יז ח"ג), שאם זקן חולק על בית דין שבעירו,
עליהם לשאול את פי הסנהדרין, ואם אינו מקבל את דבריהם,
הוא 'זקן ממרא' וחייב חנק. המשנה מפרטת דינים אלו.
עַל פִּי בֵּית דִּין – דיין המסרב לנהוג על פי בית דין הגדול
שבירושלים, שְנַמְרָא (דברים ח ט) 'כִּי יִשְׁלַא מִמֶּךָ דְבָר לְמִשְׁפַּט וְקָמַת
וְעָלִיתָ וְגו', שבפרשה זו מפורש דין זקן ממרא.
מפרטת המשנה את דיניו: אחר שנחלק הזקן על בית דין שבעירו,
הם עולים לירושלים, וּשְׁלֹשֶׁת בְּתֵי דִינֵין הֵיּוּ שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פְּתַח
הַר הַפְּתִית המזרחי לפני עזרת נשים, וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פְּתַח הַעֲוֵרָה –

אנו בעדותנו לְהַלְלוֹתוּ בָּאנו' שלא ידענו כלל שיגנוב ויתחייב
מיתה, ועדותם עומדת לעצמה לחייבו מלקות, וְהָנִי אֲחֵרֵינִי – והכת
השניה, פּוֹלִי דְבָר קָא עֲבָדֵי לִיה – פעלו דבר שלם בנוסף
לראשונים, לחייבו מיתה.
מְתִיקָה לָהּ רַב פָּפַאי, אִי הָבֵי שלחוקיה כת העדים השניה בן סורר
היא דבר שלם, עֵידי מְכִירָה נְמִי לִיקְמָלִיָה – גם עידי מכירה בנפש
שהוזמו, ויתחייבו מיתה, שמתוך שיכולין עידי גְּנִיבָה לומר לְהַלְלוֹתוּ
בָּאנו' על שעבר על 'לא תגזוב', ולא באנו להורגו, אם כן עידי
המכירה באו להורגו לבדם ופעלו דבר שלם, ומדוע אמר חוקיה
שאינם נהרגים.
מוסיף רב פפאי: וְכִי תִיפָא – ואם תתיר דְקָסְבַר חוֹקֵיהּ דְלֹא לְקִי –
שעידי גניבת נפש אינם מחייבים מלקות, ואינם יכולים לומר שבאו
להלכותו, וְהָא אִיתְמַר, עֵידי גְּנִיבָה בְּנַפְשָׁא – שהעידו על גניבת נפש
שְהוּזְמוּ, ולא באו עידי מכירה, נחלקו חוֹקֵיהּ וְרַבִּי יוֹחָנָן, הָד 'ואחר'
אמר לוקין, וְהָד אָמַר אֵין לוקין, וְאֲמַרְינָן, תַּסְתַּיִם – יש סימן דחוקיה
הוא דְאָמַר לוקין, והסימן הוא מְרִמָּא חוֹקֵיהּ (לעיל ע"א) שעידי גניבה
שהוזמו לאחר שבאו עידי מכירה אֵין נְהָרְגִין, דְאִי רַבִּי יוֹחָנָן הוא
האומר שלוקים, הדבר לא יתכן, כִּיּוֹן דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שעידי גניבה
שהוזמו לאחר שבאו עידי מכירה נְהָרְגִין, הָיָה לִיה – נמצא
שהאיסור להעיד שקר על הגניבה הוא לֹא שְנִיתָן לְאוֹהֲרַת מִיתַת
בֵּית דִּין – שבעבור עליו עונשו מיתה, שהרי אם יוזמו לאחר
שיבואו עידי מכירה, ימותו, וְכָל לֹא שְנִיתָן לְאוֹהֲרַת מִיתַת בֵּית דִּין,
אֵין לוקין עָלָיו. ואם נאמר שלחוקיה אֵיזוה – הגונב נפש לְקִי,
אֵיזוהו – העדים שעונשם כאשר זממו לעשות לו, הֵיכִי לְקִי – איך
יתכן שילקו על עדותם. אלא מוכרחים לומר שלחוקיה עידי גניבה
מחייבים מלקות. ואם כן גם עדות המכירה היא דבר שלם, שבאה
לחייבו מיתה, וחורה הקושיא מדוע לדעתו עידי המכירה אינם
נהרגים.
רב פפא מפרש את מחלוקת חוקיה ורבי יוחנן באופן אחר: אָלָא
אָמַר רַב פָּפַאי, בְּעֵידי מְכִירָה שבאו לאחר עידי גניבה, ונגמר דין
הנידון ליהרג ואחר כך הוזמו כולם, דְכּוֹלֵי עֲלֵמָא לֹא פְּלִגֵי דְעֵידי
המכירה נְהָרְגִין, אלא שטעמם שונה, לחוקיה הטעם הוא שעדותם
היא דבר שלם, שהרי עידי הגניבה יכולים לומר 'להלכותו באנו/
ולרבי יוחנן הטעם שגם עדות שהיא חצי דבר מתקבלת. כִּי פְּלִגֵי
– במה נחלקו, בְּעֵידי גְּנִיבָה, חוֹקֵיהּ אָמַר אֵין נְהָרְגִין, כיון שגְּנִיבָה
לְחוֹדָה כְּרִימָא – היא איסור נפרד שעונשו מלקות, וּמְכִירָה לְחוֹדָה
קְרִימָא – לבדה עומדת, שאם באו עידי מכירה, הם פטורים אותו
מהמלקות ומחייבים אותו מיתה, ואם כן עידי הגניבה זממו רק
לחייבו מלקות ואינם נהרגים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר נְהָרְגִין, כיון שגְּנִיבָה
אֶתְחַלְתָּא דְמְכִירָה [תחילת המכירה] הִיא, ששניהם עבירה אחת
שעונשה מיתה, ואין מלקות על הגניבה לבדה כיון שהלאו שבה
ניתן לאזהרת מיתת בית דין, ואם כן עידי הגניבה לא באו
להלכותו אלא להורגו, ונהרגין. ואף שכל אחת מהכתות מעידה
חצי דבר, רבי יוחנן סובר כרבנן שאין פסול בעדות על חצי דבר.
מוסיף רב פפאי: וּמוֹרֵה רַבִּי יוֹחָנָן בְּעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים – עידי הגניבה
הראשונה שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שְהוּזְמוּ, שְׁאֵין נְהָרְגִין, מִתוֹךְ שְׁיִבְלוּ
לומר לְהַלְלוֹתוּ בָּאנו, שהרי בן סורר ודאי לוקה על הגניבה
הראשונה, וחממו להלכותו ולא להורגו, ועל כן אינם נהרגים.
אביי מפרט שלשה דינים היוצאים ממחלוקת חוקיה ורבי יוחנן
לגבי בן סורר: אָמַר אֲבִי, הַבֵּל – בין חוקיה ובין רבי יוחנן מוֹדִים כָּבֵן
סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה אחד, וְהַבֵּל מוֹדִים כָּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה
נוסף, וּמְחַלְלוֹת כָּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה שלישי, וכמפורט להלן.
מבארת הגמרא: הַבֵּל מוֹדִים כָּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שהעידו שתי כתות
עדים לחייבו, אלו על הגניבה הראשונה ואלו על השניה, והחזמו,
מודים כולם בְּעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים שְׁאֵין נְהָרְגִין, מִתוֹךְ שְׁיִבְלוּ לומר
לְהַלְלוֹתוּ בָּאנו, ובוה רבי יוחנן מודה לחוקיה, כיון שחייב מלקות
על הגניבה הראשונה.
וכן הַבֵּל מוֹדִים כָּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שהעידו שתי כתות עדים לחייבו
על שתי גניבות, והוזמו, מודים כולם בְּעֵדִים אֲחֵרִים שְנִהְרְגִים, ואף

מאיר גמיר לומר ולמדן גזירה שוה בין המילים 'דבר דבר', שכתוב **הָא** 60
 בוקן ממרא (דברים יז ח) 'כי יפלא לך דבר למשפט', וכתוב **הָתָם** 61
 בפרשת קרבן העלם דבר, העוסקת בקרבן שמביאים הסנהדרין אם 62
 טעו והורו לעם היתר בדבר איסור, ונעלם דבר מיני הקהל' (ויקרא 63
 ד יא), וכיון שבשניהם נאמר 'דבר' למונו, מה להלן אין הסנהדרין 64
 מביאים קרבן אלא אם טעו בדבר שחייב על ודונו ברת ועל שנתנו 65
 חטאת, אף כן אין זקן ממרא חייב אלא אם חולק על דבר שחייב 66
 על ודונו ברת ועל שנתנו חטאת. 67
 מבררת הגמרא: ורבי יהודה הסובר שזקן ממרא הוא החולק על 68
 דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, מה טעמו. 69
 משיבה הגמרא: נאמר בוקן ממרא (דברים יז יא) 'על פי התורה אשר 70
 יורוק', דרש רבי יהודה, שלא נאמר דין ממרא אלא עד דאיבא – 71
 עד שיהיה בדין שעליו נחלק הזקן, גם 'תורה' – שעיקר הדין יאמר 72
 בתורה, וגם 'יורוק' – שאת פרטי הדין יורו חכמים. 73
 מוסיפה הגמרא לברר: ורבי שמעון הסובר שנעשה ממרא אפילו 74
 אם חולק על דקדוק אחד מדברי סופרים, מה טעמו. משיבה 75
 הגמרא: טעמו הוא שנאמר בוקן ממרא (שם יז יא) 'ועשית על פי 76
 הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא', ומשמע שאפילו כל דהו – 77
 שגם החולק על דקדוק מדבריהם, חייב מיתה. 78
 לעיל הביאה הגמרא ברייתא שדרשה מהפסוק 'כי יפלא' הלכות 79
 רבות שהחולק עליהם נעשה זקן ממרא. רב הונא מברר איך 80
 תתפרש ברייתא זו לרבי מאיר: אמר ליה רב הונא בר חיננא לרבא, 81
 תרנמא לי – תפרש לי להא מתניתא – לברייתא זו איבא דרבי 82
 מאיר, הסובר שאין זקן ממרא אלא החולק על דבר שזדונו כרת 83
 ושגגתו חטאת, והרי לא בכל הדינים שהביאה הברייתא הדבר כן. 84
 אמר ליה רבא לרב פפא, פוק תרנמא ליה – צא ותפרש לרב הונא 85
 כיצד יבאר רבי מאיר את הברייתא לשיטתו. 86
 רב פפא מבאר את הברייתא כשיטת רבי מאיר: 'כי יפלא', במופלא 87
 – במומחה שפגית דין דווקא הכתוב מדבר, וכפי שיארה הגמרא 88
 לעיל. 89
 'מפך', זה יועץ – חכם שיודע לעבר שנים – לחשב מתי צריך להוסיף 90
 לשנה חודש נוסף, ולקבוע הדשים – לחשב מתי יש להוסיף יום 91
 לחודש, וענין זה נוגע לאיסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ברתנן 92
 בעדיות (פז מ"ז), הן – רבי יהושע ורבי פפיס העידו לפני חכמים, 93
 שקיבלו מרבותיהם שמעברים את השנה ומוסיפים לה חודש במשך 94
 כל אדר, ואפילו אחרי פורים. והוצרכו לעדות זו, כיון שהיו חכמים 95
 אומרים שאין מעברים את השנה אלא עד הפורים, ואם נחלק הזקן 96
 בהלכה זו הרי זה איסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת, דאי להאי 97
 גימא – שאם פסקו בית דין שמעברים את השנה אחר הפורים 98
 והזקן נחלק עליהם, נמצא שקא שרי – הוא מתיר לאכול חמץ 99
 בפסח שעונשו כרת במזיד, כי לשיטתו יש אדר אחד ופסח חל מיד 100
 אחריו, ואם כן כשיחול הפסח לפי בית דין חדשים אחר כך, יהיה 101
 לשיטתו חודש אייר, ויאכלו חמץ בפסח. ואי להאי גימא – וכן אם 102
 פסקו בית דין כצד השני שאין מעברים אחר הפורים, ונחלק הזקן 103
 עליהם ועיבר את השנה, גם אם קא שרי חמץ בפסח, כיון שלפי בית 104
 דין פסח חל מיד אחרי אדר הראשון, ולדבריו בזמן זה חל אדר 105
 שני. 106
 רב פפא ממשיך לבאר את הברייתא כרבי מאיר. עוד שנינו 107
 בברייתא: 'דבר', זה הלקה למשה מסיני, מבאר רב פפא, זו הלכה 108
 מהלכות היום האחד עשר של ימי זיבה, דאיתמר, יום העשירי מימי 109
 זיבה, נחלקו אמוראים בדינו, רבי יוחנן אמר שיום העשירי הוא 110
 ביום התשיעי, ורבי שמעון בן לקיש אמר שיום העשירי ביום האחד 111
 עשר. ומבארת הגמרא את דבריהם, רבי יוחנן אמר עשירי בתשיעי, 112
 מה תשיעי בעי שימור – כשם שהרואה דם ביום התשיעי עליה 113
 לשמור את היום שלמחרת בטהרה ורק אחר כך מותרת לבעלה, 114
 אף עשירי בעי שימור – כך גם הרואה ביום העשירי עליה לשמור 115
 את יום האחד עשר בטהרה ורק אחר כך היא מותרת, וריש לקיש 116
 אמר עשירי באתי עשרה מה אחד עשר לא בעי שימור – כשם 117
 שהרואה דם ביום האחד עשר אינה שומרת את יום השנים עשר 118

שכמופלא שפגית דין – מומחה הראוי לדון הכתוב מדבר, אבל 1
 תלמיד שהמרה את פי בית דין הגדול, פטור ממיתה. 2
 הברייתא ממשיכה לדרוש את הפסוק: 'מפך', זה יועץ – דין זקן 3
 ממרא נאמר גם בחולק על בית דין בעיבור השנה הקרוי סוד 4
 ועצה, וכן הוא אומר בפסוק לשון 'ממך' לגבי יועץ (נחום א יא) 'מפך 5
 יצא השב על ח' רעה, יעץ בלעל'. 6
 'דבר', זה הלקה למשה מסיני, שגם החולק עליה נקרא זקן ממרא. 7
 'למשפט', זה הדין – שחולק על הלכה שנלמדה מדין גזירה שוה. 8
 'בין דם לדם', בין הלכות דם נדה – אשה הרואה דם ומחמתו היא 9
 טמאה שבעה ימים בטומאת נדה (ויקרא טו יט), ודם לידה – יולדת 10
 הנטמאת בטומאת לידה (שם יב ב"ה), ודם זיבה – אשה הרואה דם 11
 בימי טהרתה, והם אחד עשר ימים לאחר שכלו ימי הנדה (שם טו 12
 כה), שנחלק הזקן על בית דין באחד ממראות דמים אלו אם הוא 13
 טמא או טהור. 14
 'בין דין לדין', בין דיני נפשות, ודיני ממונות, ודיני מכות וּמלקות), 15
 שנחלק הזקן האם הנידון חייב או זכאי. 16
 'בין נגע לנגע', בין אם נחלק בהלכות נגעי אדם – שנולדה בבשרו 17
 צרעת (שם יג א"מ), או בנגעי בתים – שנולדה צרעת בבית (שם יד 18
 ל"ג), או בנגעי בגדים – שנולדה צרעת בבגד (שם יג מ"ט), ונחלק 19
 הזקן אם הם טמאים או טהורים. 20
 'דבר', אלו הלכות התרומים והערכין והתקדשות – סוגי דיבור של 21
 הקדש נכסים לשמים. 22
 'רבות', זו השקאת סופה – אשה שנסתרה עם זר לאחר שהתרה 23
 בה בעלה שלא לעשות כן, אשר משקים אותה במים המרים, 24
 ועריפת עגלה – כאשר נמצא הרוג, על זקני העיר הקרובה אליו 25
 להביא עגלה ערופה, וּמְהַרְתָּ מְצוּרָע, אם נחלק הזקן על בית דין 26
 באחת מהלכות אלו, הרי הוא נהרג. 27
 'בשעריך', זו לקט שפכה ופאה – מתנות שיש להותיר מהתבואה 28
 לעניים. 29
 'וקמתי', משמע מבית דין שיושבים תמיד לרדן, שזקן ממרא הוא 30
 דווקא החולק על בית דין. 31
 'ועלית' אל הסנהדרין שבבית המקדש, מלמד שפגית המקדש גבוה 32
 מארץ ישראל, ועל כן יש לעלות אליו. וכן ארץ ישראל גבוה מכל 33
 הארצות, כנלמד להלן. 34
 'אל המקום אשר יבחר ה'', מלמד שהמקום נזרם – שזקן ממרא הוא 35
 דווקא החולק על הסנהדרין היושבים בבית המקדש שבו בחר ה', 36
 אך הנחלק על הסנהדרין כשהיו מחוץ למקומם אינו נהרג. 37
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא בענין גובה ארץ ישראל. 38
 מבררת הגמרא: בשלמא – מובן מה ששנינו שפגית המקדש גבוה 39
 מארץ ישראל, דכתוב 'ועלית', וכנדרש לעיל, אלא שארץ ישראל 40
 גבוה מכל הארצות, מנא ליה – מהו המקור לזה. משיבה הגמרא: 41
 המקור הוא דכתוב (ירמיה כג דח) 'לכן הזה מים באים נאם ה' (לא 42
 יאמר) 'ולא יאמרו עוד' חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ 43
 מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את רוע בית ישראל 44
 מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם, כגון 45
 ומוזה שנאמר 'העלה' מכל הארצות, משמע שארץ ישראל גבוהה 46
 מכולן. 47
 הגמרא מביאה מחלוקת באלו הלכות נעשה החולק עליהם זקן 48
 ממרא: תנו רבנן, וכן ממרא אינו חייב מיתה אלא כשחולק על דבר 49
 שזדונו ברת ושנתנו חטאת – שהעובר עליו במזיד חייב כרת, 50
 ובשוגג חייב חטאת, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שאינו חייב 51
 מיתה אלא כשחולק על דבר שעיקרו מפורש מדברי תורה, ופירושו 52
 – ופרטי הלכותיו, נאמרו מדברי סופרים – על ידי חכמים, כגון 53
 תפילין שהן מצוה דאורייתא, אך דין ארבע הפרשיות שבהם נמסר 54
 בתורה שבעל פה על ידי חכמים. ורבי שמעון אומר, אפילו אם 55
 נחלק על דקדוק אחד מדקדוקי סופרים – הלכות דאורייתא שלמדו 56
 חכמים ממדות שהתורה נדרשת בהם, חייב מיתה. 57
 מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי מאיר הסובר שזקן ממרא הוא רק 58
 החולק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. משיבה הגמרא: רבי 59

סנהדרין. אלו הן הנחנקין – פרק עשירי דף פז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג רש"י תוספות

גמ' במופלא שבכ"ד. במומחה לב"ד למעוטי תלמיד: ממך זה יועץ. שנחלקו בעיבור
השנה הקרוי סוד ועצה כדמפרש לקמן; וכן הוא אומר. דגבי יועץ כתוב ממך: זו הלכה
למשה מסיני. שאף עליה הוא נהרג; למשפט זה הדין. אם נחלק בדבר הלמד בדין ג"ש
גם הוא נהרג דאילו דין ממש כתיב להדיא בין דין לדין: בין דם נדה דם לידה כו'.

שנחלקו בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה:
ובין נגע לנגע. שנחלקו בנגעי אדם או בנגעי
בגדים: דברי ריבות. ה"ל למכתב דבר ריב
וכתיב דברי ריבות לרבות חרמין וערכין
והקדשות שהן באין וחלים ע"י דיבור הפה: זו
השקאת סומת. שהיא על ידי ריב שכניה ובין
בעלה: ועריפת העגלה. שהחלל נהרג ע"י
מריבה: ומהרת מצורע. שאף נגעים ע"י ריב
של לשון הרע הם באים: זה לקט שכחה
ופאה. שהן לעניים שכתוב בהן ואכלו
בשעריך: וקמת מכות דין. מדכתיב וקמת
מכלל דביושבין עסקינן והיינו ב"ד שיושבין
במקום הקבוע להם עד תת האוכל ושם באין
כל הצריכין לדין ולחוראה בכל עיר ועיר
ואוהר חכמים לב"ד של אותה העיר
שהמחלוקת ביניהם לילך ולישאל: מלמד
שבית המקדש נבוח מא". וקמת ועלית אל
המקום ש"מ אין לך עיר בא"י שאין ירושלים
גבוה ממנה: וא"י נבוח מכל הארצות. תנא
דברייתא קא מסיק למלתיה ולא מהאי קריא
יליף ולקמן מפרש מנלן: אשר העלה גוי' מכל
הארצות אשר הדחתים שם וישבו על
ארמם. ש"מ דאדמתם גבוה מכל הארצות
דכתיב העלה: מה הלך דבר שחייבים כו'.
כדליפין בהוריות: תרגמא ל"י. להאי מתניתא
דלעיל דקתינ דמיקטיל אבל הני דחשיב בה
הלכה וגזירה שוה וערכים והקדשות וכולו
הך תנא בה דתייתוקם כ"מ דאמר אין חייב
אלא על דבר שזונו כרת וכו': בדתנן ג'
העידו. כלומר אי אפלוגא דהך תנאי פליגי
זקן ממרא ורבנן: הם העידו. ר' יהושע ור'
פפייס במס' עדיות: שמעברין את השנה כל
אחד. ואע"פ שלא נמלכו לעבר קודם הפורים
וקראו את המנילה באדר הראשון ואחר כך
ראו שהשנה צריכה להתעבר ועברוה: שהיו
אומרים ג'. לפיכך הוצרכו להעיד כן שהיו
שאר חכמים אומרים עד הפורים מעברין
ושובין מעברין ושמעמא מפרש במס' ר"ה דמן
הפורים התחילו לדרוש בהלכות הפסח
דתניא שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל'
יום וכי מרחק להו לא צייתי לשלוחי ב"ד
שכבר שמעו מן הדרשנים לעשות הפסח בסוף
ל' ואתי לזלוזלי בחמץ: דאי להאי ג'יסא. אם

במופלא שבכ"ד. מומחה למעוטי תלמיד ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתן
כדפרישית שלחי פרק קמא (דף טז):
שבית המקדש גבוה. לאו מכל א"י דאיכא עין עיטם דמילי מניה כדאמר באיהו
מקמן (ובחים דף נד) סבור למבנייה בעין עיטם דמילי א"י נמי כותלי בהמ"ק
גבוה מעין עיטם שגובה ק' אמה: מלמד
שהמקום גורם. לאפוקי מצאן בבית פאני
והמדה עליהם כדאמרוהו לעיל בפרק קמא (שם
יד): דאי גיסא קא שרי חמץ בפסח.
תימה הא מ"ד עד הפורים מודה דאם עברוה
אחר הפורים מעוברת דדוקא בניסן הוא דאמר
בפרק קמא (דף יב: ושם) זה ניסן ואין אחר ניסן
אבל מאן דאמר עד הפורים מדרבנן בעלמא
הוא דאסור כדמפרש בפרק קמא דר"ה (דף ו.
ושם) מ"ט דמ"ד עד הפורים כיון דאמר מר
שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום אתי
לזלוזלי בחמץ וכיון דאם עברוה כ"ע מודה
דמעוברת לא קא שרי חמץ בפסח
ורשב"ל אומר עשירי כאחד עשר. וא"ת
ולרשב"ל אי אמר זקן ממרא כרבי
יוחנן אמאי מחייב דברי מתחתי הוא ואין כאן
דבר שזונו כרת וי"ל דמשכחי לה אי ננעה
בכרך של תרומה וקידש בו את האשה דאי
טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא חזי אלא
לחסקה ואינה מקודשת ואי טהור הוא יש בו
שוה פרוטה דחזי לאכילה ומקודשת:
דין

במופלא שבכ"ד. מומחה למעוטי תלמיד ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתן
כדפרישית שלחי פרק קמא (דף טז):
שבית המקדש גבוה. לאו מכל א"י דאיכא עין עיטם דמילי מניה כדאמר באיהו
מקמן (ובחים דף נד) סבור למבנייה בעין עיטם דמילי א"י נמי כותלי בהמ"ק
גבוה מעין עיטם שגובה ק' אמה: מלמד
שהמקום גורם. לאפוקי מצאן בבית פאני
והמדה עליהם כדאמרוהו לעיל בפרק קמא (שם
יד): דאי גיסא קא שרי חמץ בפסח.
תימה הא מ"ד עד הפורים מודה דאם עברוה
אחר הפורים מעוברת דדוקא בניסן הוא דאמר
בפרק קמא (דף יב: ושם) זה ניסן ואין אחר ניסן
אבל מאן דאמר עד הפורים מדרבנן בעלמא
הוא דאסור כדמפרש בפרק קמא דר"ה (דף ו.
ושם) מ"ט דמ"ד עד הפורים כיון דאמר מר
שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום אתי
לזלוזלי בחמץ וכיון דאם עברוה כ"ע מודה
דמעוברת לא קא שרי חמץ בפסח
ורשב"ל אומר עשירי כאחד עשר. וא"ת
ולרשב"ל אי אמר זקן ממרא כרבי
יוחנן אמאי מחייב דברי מתחתי הוא ואין כאן
דבר שזונו כרת וי"ל דמשכחי לה אי ננעה
בכרך של תרומה וקידש בו את האשה דאי
טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא חזי אלא
לחסקה ואינה מקודשת ואי טהור הוא יש בו
שוה פרוטה דחזי לאכילה ומקודשת:
דין

הארצות אשר הדחתים שם וישבו על ארמם. הנו רבנן, וכן אמרו אינו חייב אלא על
דבר שזונו פרת ושגנתו חטאת, דכרי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, על דבר שעיקרו מדברי
תורה, ופירושו מדברי סופרים. רבי שמעון אומר, אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. מאי
מעמא דרבי מאיר, גמור דכרי דכרי. פתיב הקא 'פי ופלא ממוך דכרי למשפט', וכתיב התם
ויעלם דכרי מעיני הקהל. מה הלך, דכרי שחייב על ודונו פרת ועל שגנתו חטאת. אף
כאן, דכרי שחייב על ודונו פרת ועל שגנתו חטאת. ורבי יהודה, על פי התורה אשר יורוד,
עד דאיפא 'תורה' ו'יורוד'. ורבי שמעון, אשר יגידו לך מן המקום ההוא, אפילו כל דהו.
אמר ליה רב הונא בר חיננא לרבא, תרגמא לי להא מתניתא, אליבא דרבי מאיר. אמר
ליה רבא לרב פפא, פוק תרגמא ליה. 'פי ופלא', במופלא שבבית דין הפתוח מדרב. 'ממוך',
זה יועץ שיועץ לעבר שנים ולקבוע הדינים, בדתנן, הן העידו שמעברים את השנה כל
אדר, שהיו אומרים עד הפורים. דאי להאי ג'יסא, קא שרי חמץ בפסח. ואי להאי ג'יסא,
קא שרי חמץ בפסח. 'דכרי', זה הלכה, זו הלכות אחד עשר. דאי תמור, עשירי, רבי יוחנן
אמר, עשירי פתשעין. ורבי שמעון בן לקיש אמר, עשירי פאחד עשר. רבי יוחנן אמר עשירי
פתשעין, מה תשעין בעי שימור, אף עשירי בעי שימור. ריש לקיש אמר עשירי פאחד עשר,
מה אחד עשר לא בעי שימור, אף עשירי לא בעי שימור. 'מושפט', זה הדין,
דין

אמרו ב"ד שבלשכת הגזית שמעברים אחר הפורים מעוברת כר' יהושע ור' פפייס והוא אמר אינה מעוברת קא שרי חמץ בפסח: ואי איפכא. נמי שרי חמץ בפסח הודונו כרת:
הלכות אחד עשר. יום אחרון של י"א שבין נדה לנדה קיימא לן י"א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני משעברו ו' ימי נהדה אינה חוזרת להיות נדה עד שעברו י"א יום דכל
דמים שרואה בהם דם זיבה הם ואם ראתה בהם יום או יומים רצופים שומרת יום ג' ואם פסקה ולא ראתה בו טובלת בו ביום וטהורה ואם ראתה ג' ימים רצופים היא זיבה לקרבן
ולטבילת מים חיים ואפליגו רבי יוחנן ורשב"ל בהלכות יום האחרון: רבי יוחנן אמר הלכה אחת נאמרה בו ר"ל אמר שתי הלכות נאמרו בו לילחק משלפניו וחק פלוגתא בשליחי
מסכת נדה ואתמר בתרתי לישני וחד מנייהו נקט הכא: עשירי רבי יוחנן אמר הרי הוא כתישעין. מה הרואה בתשעין צריכה להיות שומרת עשירי שהרי ראויה בצירוף ג' זיבה
ושמא תראה בעשירי הרי שנים ותתחור ותראה באחד עשר הרי ג' אף הרואה בעשירי צריכה להיות שומרת אחד עשר ואע"פ שעשירי אינו ראוי לצירוף ג' שאין שנים עשר
מצטרף עמהם לזיבה דהייכא דלא ראתה ג' רצופין להיות זבה בהך י"א יום הוי יום שנים עשר תחלת נדה והיינו דקאמר רבי יוחנן התם הלכתא י"א הלכה אחת נאמרה בו לילחק
משלפניו ומאי איהו דלא בעי שימור להיות שומרת שנים עשר נגדו דהא לאו מימי זיבה הוא אבל שוה לשלפניו להיות שימור לראיית עשירי כשם שהעשירי שימור לראיית
תשעין: ור"ל אמר עשירי כאחד עשר. מה אחד עשר לא בעי שימור שנים עשר שהרי אין השנים עשר מימי הזיבה אף עשירי לא בעי שימור להיות שומרת י"א דלא נאמרה
שומרת יום נגד יום אלא בראייה לצירוף ג' הלכך ל"ל שתי הלכות נאמרו ביום אחד עשר לילחק משאר ימים שלפניו אחת שאינו צריך שימור ואחת שאין נעשה שימור לראיית
עשירי ואי אפילו זקן ממרא ורבנן בהלכות אחד עשר כדאפליגו ר"ל ורבי יוחנן הוי דבר שזונו כרת על שומרת יום כנגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרא טו) כי ימי זוב טומאתה

1 דין בתו מאנטוסו. בכלולו משכח פלוגתא בר מהאי ורועה לומר דאין זקן ממרא מודה
 2 בגזירה שוה זו:
 3 **עקביא** בן מהללאל מטמא. ואף על גב דעקביא מחמיר זמנין דהויא קולא כגון
 4 שרואה דם אדום ומשליטמו לדם ירוק:
 5 **בלילי** שבת ויומו. לאפוקי יום תחלה ואח"כ

1 **דרב יצחק בר אבדימי**. באלו הן הנשרפין פרישתי לה גבי בתו מאנטוסו דמהאי
 2 דינא ילפינן והוא דבר שזונו כרת: הירוק עקביא בן מהללאל מטמא. דם הירוק
 3 הוי דם הנדה ואם אמר זקן ממרא עקביא בן מהללאל מיייתי לה לחיוב כרת
 4 שפעמים שרואה דם הירוק בתחלת נדותה ולבסוף ב' ימים רואה דם אדום ופוסקת
 5 והיא מתחלת למנות שבעה ימים מראיית

6 לילה אלא א"כ שפחה לילה שלם
 7 ואחר כך יום שלם כלילי שבת ויום שהיום הולך
 8 אחר הלילה: **בפלוגתא** דרבי יהושע ורבנן.
 9 פי בקונטרס לרבנן אם נכנס למקדש חייב ולרבי
 10 יהושע פטור ולא יחבן דאבי האי גונא לא
 11 מחייב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד הוא
 12 ילפינן לעיל דבר דבר מנועלם דבר דתנן בפ'
 13 (הור' כהן משוח (הוריות טו טז) מביאין עולה
 14 ויורד על טומאת מקדש וקדושו ויש לפרש
 15 כדפרישתי לעיל בכבר של תרומה:

6 **דן בתו מאנטוסו, דאמר רבא, אמר לי רב יצחק**
 7 **בר אבדימי, אתיא הנה הנה, אתיא זימה זימה.**
 8 **'בין דם לדם, בין דם נדה, דם לידה, דם זבה. דם**
 9 **נדה, בפלוגתא דעקביא בן מהללאל ורבנן. דתנן, דם**
 10 **הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא, וחכמים מטהרין.**
 11 **דם לידה, בפלוגתא דרב ולוי, דאחמרי, רב אמר, מעין**
 12 **אחד הוא, התורה טימאתו, והתורה טיהרתו. ולוי**
 13 **אמר, שני מעיינות הן. נסתם הטמא, נפתח הטהור.**
 14 **נסתם הטהור, נפתח הטמא: דם זבה, בפלוגתא דרבי**
 15 **אליעזר ורבי יהושע. דתנן, קישתה שלשה ימים בתוך**
 16 **אחד עשר יום, אם שפחה מעת לעת וילדה, הרי**
 17 **זו יולדת בזוב, דברי רבי אליעזר. ורבי יהושע אומר,**
 18 **לילה ויום, בלילי שבת ויומו, ששפחה מן הצער ולא**
 19 **מן הדם. 'בין דין לדין, בין דיני ממונות, דיני נפשות,**
 20 **דיני מפות. דיני ממונות, בפלוגתא דשמואל ורבי**
 21 **אבהו. דאמר שמואל, שנים שדנו דיניהם דין, אלא**
 22 **שנקראין 'בית דין הצוף. ורבי אבהו אמר, לדברי הכל**
 23 **אין דיניהן דין. דיני נפשות, בפלוגתא דרבי ורבנן.**
 24 **דתניא, רבי אומר, ונתת נפש תחת נפש, ממון. אתה**
 25 **אומר ממון, או אינו אלא נפש ממש. נאמר 'נתינה'**
 26 **למעלה, ונאמר 'נתינה' למטה. מה להלן ממון, אף**

16 **רבי** יהושע אומר כיהה. פירש בקונטרס כאילו
 17 כיהה הנגע הדוא מסימני טהרה
 18 כשמשתנה בו לובן שלו לאחר הסגר וקשה היכי
 19 פריך בשילוי נזיר (דף סה) דילמא כיהה ויהא
 20 הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה
 21 וטמא היינו ת"ק ונראה כגירסת ר"ח קהה בקו"ף
 22 ולי"ג אומר כלומר ר' יהושע הקשה ודקדק בדבר
 23 כמו הקהה את שיניו וכן מקהו אקדיחיהא
 24 בשוקא (בבבא דף קי) מאספספא אסופות של בני
 25 אדם כלומר עמדו למניין ולא ידע השי"ס אם
 26 להביא ראיה לת"ק או לטהור ולהכי בעי מאי
 27 קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי
 28 דריש שבעות משמע דיש כיהה טמא דאמר
 29 התם והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה
 30 טמא וכזה מן ככהה טהור:
 מררו

21 **למעלה, ונאמר 'נתינה' למטה. מה להלן ממון, אף**
 22 **באן ממון. דיני מפות, בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן. דתנן, מפות בשלשה. מישום רבי**
 23 **ישמעאל אומר, בעשרים ושלשה. 'בין נגע לנגע, בין נגעי אדם, נגעי בתים, נגעי בגדים.**
 24 **נגעי אדם, בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן. דתנן, אם בהרת קדם לשער הלבו, טמא. אם**
 25 **שער לבן קדם לפהרת, טהור. ספק, טמא. רבי יהושע אומר, בהה. מאי בהה, אמר רבא,**
 26 **בהה. טהור. נגעי בתים, בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן. דתנן, רבי אלעזר ברבי**
 27 **שמעון אומר, לעולם אין הבית טמא עד שיראה בשני גריסין על שתי אבנים, בשתי בתלים**
 28 **פקרן זוית, ארפו בשני גריסין, ורחבו גריסין. מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, בתים**
 29 **'הקיר, ובתיב 'בקירות'. איזהו קיר שהוא פקירות, תוי אומר זה קרן זוית. נגעי בגדים,**
 30 **בפלוגתא דרבי (י) [נתן] בן אבטולמוס ורבנן. דתניא, רבי (י) [נתן] בן אבטולמוס אומר, מינן**
 לפריחה

31 נקים כדן זבה וכל זמן שלא תספור ז' נקים לא יהא דם שלה דם טהור ואפילו לאחר שבועיים ואחר מלאת שבועיים שני קרבנות אחד לידתה ואחד
 32 לזיבתה: לילה ויום. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפחה משש שעות של שלש עשר שעות של ז' הואיל והל' מקצת קושי ביום השופי לא היא יולדת בזוב
 33 ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא ויהיו דבר שזונו כרת: ששפחה מן הצער. ואין אנו חוששין אם לא שפחה מן הדם: **בפלוגתא דשמואל ור' אבהו.** וכיון דאפיקי הני
 34 בי תרי ממונא מהאי ויהבו להאי בדינא דידהו והלך זה וקידש אשה באותו ממון לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת דה"ל קידשה בגול וקילי בפ"ב דקידושין
 35 (דף נב) גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגול אינה מקודשת דהשתא אתי לידה כרת אי רבנן כשמואל וזקן ממרא כרבי אבהו וא"ר רבנן כרבי אבהו
 36 וזקן ממרא כשמואל אתי לידה כרת דקא משוי להו קידושין ואי אתי אינש אחרינא לבתר הכי וקדשה מפיק לה מבתרא בלא גז וה"ל דבר שזונו כרת בלא עדים ובלא
 37 התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתת ב"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כרת: ונתתה נפש תחת נפש. במתכוין להרוג את זה והרג את זה ומיחייב ליה רבי ממון
 38 ורבנן פטרי ובפלוגתא באלו הן הנשרפין ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג ופטר ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אתי
 39 אינש אחרינא וקדשה מקודשת לשני הרי חוב כרת בדבר: נתניה למעלה. גבי גונף אשה הרה נתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: **כב"ל.** ואם הלכותו ג' לר' ישמעאל
 40 חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את האשה ולרבנן בדין הלכותו ואם תפס ממנו וקידש בו אינה מקודשת: **ספק,** אם זה קדם אם זה קדם: **בהה.** כאילו
 41 כהה הנגע דהוי מסימני טהרה כשמשתנה הלבון לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטור: **עד שיראה בשני גריסין.** שיעור הנגע כגריס על
 42 גריס ובתיב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' בתלים ובקרן זוית כגון מקצוע דרומית מזרחית אורכו כשני
 43 גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר הדרומי גריס וכן בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחד: **מאי טעמא דר' אליעזר.** דבעי קרן זוית: **בתיב.** ומראיקון שפל מן הקיר (ויקרא
 44 יג) ובתיב והנה הנגע בקירות הבית: זה קרן זוית. ורבנן לא בעו קרן זוית והכיא דליתיה בקרן זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת לר' אלעזר בר"ש
 45 פטור:

45 נקים כדן זבה וכל זמן שלא תספור ז' נקים לא יהא דם שלה דם טהור ואפילו לאחר שבועיים ואחר מלאת שבועיים שני קרבנות אחד לידתה ואחד
 46 לזיבתה: לילה ויום. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפחה משש שעות של שלש עשר שעות של ז' הואיל והל' מקצת קושי ביום השופי לא היא יולדת בזוב
 47 ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא ויהיו דבר שזונו כרת: ששפחה מן הצער. ואין אנו חוששין אם לא שפחה מן הדם: **בפלוגתא דשמואל ור' אבהו.** וכיון דאפיקי הני
 48 בי תרי ממונא מהאי ויהבו להאי בדינא דידהו והלך זה וקידש אשה באותו ממון לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת דה"ל קידשה בגול וקילי בפ"ב דקידושין
 49 (דף נב) גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגול אינה מקודשת דהשתא אתי לידה כרת אי רבנן כשמואל וזקן ממרא כרבי אבהו וא"ר רבנן כרבי אבהו
 50 וזקן ממרא כשמואל אתי לידה כרת דקא משוי להו קידושין ואי אתי אינש אחרינא לבתר הכי וקדשה מפיק לה מבתרא בלא גז וה"ל דבר שזונו כרת בלא עדים ובלא
 51 התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתת ב"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כרת: ונתתה נפש תחת נפש. במתכוין להרוג את זה והרג את זה ומיחייב ליה רבי ממון
 52 ורבנן פטרי ובפלוגתא באלו הן הנשרפין ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג ופטר ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אתי
 53 אינש אחרינא וקדשה מקודשת לשני הרי חוב כרת בדבר: נתניה למעלה. גבי גונף אשה הרה נתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: **כב"ל.** ואם הלכותו ג' לר' ישמעאל
 54 חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את האשה ולרבנן בדין הלכותו ואם תפס ממנו וקידש בו אינה מקודשת: **ספק,** אם זה קדם אם זה קדם: **בהה.** כאילו
 55 כהה הנגע דהוי מסימני טהרה כשמשתנה הלבון לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטור: **עד שיראה בשני גריסין.** שיעור הנגע כגריס על
 56 גריס ובתיב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' בתלים ובקרן זוית כגון מקצוע דרומית מזרחית אורכו כשני
 57 גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר הדרומי גריס וכן בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחד: **מאי טעמא דר' אליעזר.** דבעי קרן זוית: **בתיב.** ומראיקון שפל מן הקיר (ויקרא
 58 יג) ובתיב והנה הנגע בקירות הבית: זה קרן זוית. ורבנן לא בעו קרן זוית והכיא דליתיה בקרן זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת לר' אלעזר בר"ש
 59 פטור:
 לפריחה

חלק הזקן על בית דין בזה, זהו דבר שזודנו כרת ונעשה ממרא. 60
המשך ביאור הברייתא לשיטת רבי מאיר: **בין דין לדין**, בין שנחלק 61
הזקן בדיני ממונות, או בדיני נפשות, או בדיני מכות, הרי הוא 62
ממרא. מבאר רב פפא: בדיני ממונות נחלק הזקן בפלוגתא דשמואל 63
ורבי אבהו, דאמר שמואל, אף שדיני ממונות בשלושה דינים, 64
בדיעבד גם שנים שדני דניהם דין, אלא שנקראין 'בית דין הצנור' 65
כיון שדנו בשנים, ורבי אבהו אמר, לדרבנן הכל אין דיניהן דין. 66
ומחלוקת זו נוגעת לאיסור שזודנו כרת, שאם ישבו שנים בדין 67
והוציאו ממון מאדם לחבירו, וקידשו בו השני אשה, לשמואל זהו 68
ממונו והרי היא אשת איש והבא עליה בכרת, ולרבי אבהו קידשה 69
בגול, ולא חלו הקידושין, ועל כן אם נחלק הזקן בזה הרי זה בדבר 70
שזודנו כרת. 71
ולגבי דיני נפשות נחלק הזקן בפלוגתא דרבי ורבנן, דתניא (לעיל עט.), 72
רבי אומר, שהנאמר לגבי רוצח שהתכוין להרוג אדם זה ובטעות 73
הרג אחר, ונתת נפש תחת נפש' (שמות כ"ב א), כוונת הפסוק לחייבו 74
מזון, ולא מיתה. מדייקת הברייתא: אתה אומר שהכוונה למזון, 75
או אינו – שמא אין הכוונה אלא לנפש ממש וחייב מיתה. משיבה 76
הברייתא: רבי למד היקש, שנאמר 'תניח' למעלה בפסוק הקודם, 77
'כי יצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה וגו' ונתן בפללים, 78
ונאמר 'תניח' למטה בפסוק זה, ונתת נפש תחת נפש' כח לחלו – 79
למעלה, הכוונה לנתינת מזון שמשלם ומא הולדות, אף כאן 80
במחוקין לזה והרג את זה, הכוונה למזון ולא לנפש ממש. זו דעת 81
רבי, אך לחכמים המתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה, 82
כפשטות הפסוק שנאמר בו 'נפש' ופטור ממזון, שאין אדם מת 83
ומשלם כאחד. ואם נחלק הזקן בזה יכול הדבר לבוא לידי כרת של 84
איסור אשת איש, שאם נטלו יורשי הנרצח ממון מן הרוצח וקידשו 85
בהו אשה, לרבנן גול בידם ואינו מקודשת, ולרבי המזון שלהם 86
והיא מקודשת. 87
ולגבי דיני מכות (מלקות), הכוונה שנחלק הזקן בפלוגתא דרבי 88
ישמעאל ורבנן, דתני, דיני מכות דנים בשלשה דינים, אך משום רבי 89
ישמעאל ארבע, בעשרים ושלשה דינים. ואם שלשה דנו אדם 90
למלקות, לרבי ישמעאל דינם כחובל בחבירו ומשלמים לו ממון, 91
שהרי אין בכוחם לחייבו מלקות. ואם לקח מהם הנידון ממון 92
וקידש בו אשה, לרבי ישמעאל היא מקודשת ולרבנן אינה 93
מקודשת, והרי זה דבר שזודנו כרת, וכמבואר לעיל. 94
המשך ביאור הברייתא לשיטת רבי מאיר. כתוב בברייתא: **בין נגע** 95
לנגע, בין אם נחלק הזקן בדין נגעי אדם, או נגעי בתים, או נגעי 96
בגדים, הרי הוא ממרא. מבאר רב פפא: **אדם נאק** הזקן 97
בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן, דתני (נגעים פ"ד מ"א), אדם שנמצאה 98
בבשרו בהרת שהיא כתם לבן בעור, הרי זה נגע צרעת והכהן 99
מסגירו לשבעה ימים, ואם נמצא בו לאחר מכן סימן טומאה הוא 100
הופך למצורע מוחלט. ואחד מסימני הטומאה הוא שיער לבן 101
הצומח בהרת, ועל סימן זה אומרת המשנה, **אם פהרת קדם לשער** 102
הלכן – שהשיער הלבין אחר שראתה הבהרת, הרי זה טמא, ואם 103
שער לכן קדם לפהרת, הרי זה פהור, ואם פסק הדבר מה קדם, הרי 104
זה טמא, אלו דברי תנא קמא, ורבי יהושע אומר, פהת. מבררת 105
הגמרא: **מאי פהת**, אומר רבא, כאילו פהת הנגע ושינה מלובנו בתוך 106
ימי ההסגר שהוא פהור. ומחלוקת זו נוגעת לדבר שזודנו כרת, 107
שמצורע הנכנס במזיד למקדש בטומאה חייב כרת, וכשספק אם 108
קדם השיער הלבן לבהרת ונכנס למקדש, לחכמים הוא טמא וחייב 109
כרת ולרבי יהושע טהור ופטור, ועל כן אם נחלק הזקן בזה הוא 110
נעשה ממרא. 111
ובדין נגעי בתים נחלק הזקן בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון 112
ורבנן, דתני (נגעים פ"ב מ"א), בית שנמצא נגע בכתליו הרי הוא טמא, 113
ונחלקו תנאים בדין נגע המטמא, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, 114
לעולם אין הכית טמא עד שיראה בו נגע פשיעור שני גריסין על שתי 115
אבנים, על כל אבן גריס אחד, שנאמר בנגעי בתים (ויקרא י"ד מ) 116
'וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע' ומשמע שיש שתי אבנים 117
שבכל אחת מהן שיעור נגע. ומוסיף רבי אלעזר, שאין זה נגע אלא 118

והכוונה שנחלק הזקן על הדין האוסר לישא בתו שנולדה 1
מאנוסתו, שנלמד מגזירה שוה, דאמר רבא, אומר לי רב יצחק בר 2
אבוהימי, איתא – באה הגזירה שוה בין המילים 'הנה הנה' ללמדנו 3
איסור בתו מאנוסתו, שנאמר (ויקרא י"ז ע) 'ערוות בת בנה או בת בתך 4
לא תגלה ערוותך כי ערוותך הנה', ולמדנו שאסור לבוא על בת בתו 5
מאנוסתו, ונאמר (שם י"ח י"ז) 'ערוות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה 6
ונאת בת בתה לא תקח לגלות ערוותה, שארה הנה זמה הוא', 7
ולמדנו שבת אסורה לו, ואפילו מאיש אחר, וכיון שבשתיקון 8
כתוב 'הנה', למדנו שכשם שאין חילוק בין בת אשתו לבת בתה, 9
כך גם בתו מאנוסתו אסורה כמו בת בתו מאנוסתו. 10
לימוד זה הוא לענין האיסור, ואיתא – ובאה גזירה שוה 'זמה זמה' 11
ללמדנו עונש הבא על בתו מאנוסתו, שנאמר בנושא אשה ובתה 12
(שממנו למדנו בתו מאנוסתו) 'זמה הוא', ונאמר בבא על חמותו 13
(ויקרא כ"ד) 'ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא, באש 14
ישקף אתו ואתהו', וכשם ששם נידון בשריפה, כך הבא על בתו 15
מאנוסתו נדון בשריפה. ואם נחלק הזקן על גזירה שוה זו והתיר 16
את בתו מאנוסתו, הרי זה דבר שזודנו כרת. 17
רב פפא מבאר את המשך הברייתא לשיטת רבי מאיר: **בין דם** 18
לדם, בין אם נחלק הזקן על דיני דם נדה, ודם לידה, ודם ויבה, הוא 19
נעשה ממרא. מבאר רב פפא, שלגבי דם נדה נחלק הזקן בפלוגתא 20
דעקיבא בן מהללאל ורבנן, דתני (נדה פ"ב מ"ז), אשה הרואה דם אדום 21
טמאה נדה, ואם ראתה דם הירוק, עקיבא בן מהללאל טמאה וסובר 22
שזוהו דם נדה, ותקמים מטהרין שאין זה דם נדה. ואם נחלק הזקן 23
על בית דין בזה, הרי זה דבר שזודנו כרת, שהבא על הנדה בכרת, 24
ומחלוקת הזקן בדם לידה היא בפלוגתא דרב ולוי, דאמר, נאמר 25
בתורה (ויקרא י"ב ה) שזוילדת נקבה טמאה שבועיים, ולאחר מכן כל 26
הימים שתראה במשך שישים וששה יום, טהורים. ונחלקו 27
אמוראים מדוע עד שבועיים הדם טמא ולאחר מכן טהור, רב 28
אמר, מעין אחד הוא – הדם תמיד מגיע מאותו מקור, אלא 29
שבשבועיים הראשונים התורה מיטמאה, ולאחר מכן התורה 30
מיטהרת בשישים וששה ימי טהרה, ולוי אמר, שני מעיינות הן – 31
בגוף האשה יש שני מקורות דם, אחד טמא ואחד טהור, ובלידה 32
נפתח המעיין הטמא, ולאחר שבועיים נפתח המעיין הטהור, 33
ועל כן הדם שרואה לאחר שבועיים טהור, וכאשר נפתח המעיין 34
הטהור לאחר שישים וששה יום, נפתח המעיין, ואם רואה דם היא 35
חוזרת ונטמאת. 36
ההבדל בין רב ללוי הוא בשופעת דם ללא הפסקה ובתוך כך 37
הסתידם שבועיים הראשונים, ללוי דם זה טמא אף שהחלו ימי 38
הטהרה, כיון שבדאי בא מהמעין הטמא, ולרב הדם טהור כיון 39
שגזירת הכתוב לטהרו לאחר שבועיים, אף שבא מאותו מעין. וכן 40
השופעת דם בסוף ימי הטהרה והמשיכה לראות לאחר מכן, לרב 41
טמאה, וללוי טהורה, ואם נחלק הזקן על בית דין בענין זה, הרי זה 42
דבר שזודנו כרת, שהבא על הנדה בכרת. 43
ומחלוקת הזקן בדם ויבה' היא בפלוגתא דרבי אלעזר ורבי יהושע, 44
דתני (נדה פ"ד מ"א), אשה הרואה דם שלשה בתוך אחד עשר 45
ימי זיבה, הרי היא זבה גדולה וצריכה למנות שבעה נקיים ולהביא 46
קרבן. אך העומדת ללדת, וקישתה – וחשה בצירי הלידה, וראתה 47
דם שלשה ימים בתוך אחד עשר יום מימי הזיבה, אם ילדה מיד 48
לאחר מכן אינה נעשית זבה, כיון שהדם בא מחמת צער הולד, 49
ואם שפטה – שקטה ונחה מצערה מעת לעת – עשרים וארבע 50
שעות, ואחר כך לידה, הרי זו יולדת זיבה, כי הדם אינו מחמת 51
הצעור שהרי היה הפסק בינו ללידה, וסופרת שבעה נקיים ומביאה 52
קרבת ללידתה ולזיבתה, אלו דברי רבי אלעזר, ורבי יהושע מיקל 53
יותר, ואומר שדווקא אם שפתה לילה יום שלמים פלילי שפת יזמו 54
דינה כזבה, אבל שפתה מאמצע היום עד אמצע היום למחרת, 55
ולא לילה ויום שלמים, אין זה נחשב שנחה מצערה אלא הדם בא 56
מחמת הולד, והיא אינה זבה. וממשיכה המשנה, שאשה ששפטה 57
מן הצעור ולא מן היום – שפסקו כאביה אף המשיכה לראות דם עד 58
הלידה, מכל מקום זו הפסקה והדם שראתה הוא דם זיבה. ואם 59

60 לקינוי וסתירה, רבי אליעזר אומר, מן אמר – מתרה בה שלא תסתר
 61 על פי שנים עדים, ואם נסתרה לאחר מכן, הוא משקה במים
 62 המרים על פי עד אחד המעיד שנסתרה, או על פי עצמו אם ראה
 63 שנסתרה. רבי יהושע חולק ואומר, מן אמר על פי שנים, וכמו כן
 64 משקה על פי שנים, אך אם יש רק עד אחד על הסתירה אינו משקה
 65 אותה.
 66 אם התרה אדם באשתו שלא תסתר ובאו עדים שנסתרה, ואינה
 67 רוצה לשתות ממים המרים, דינה שיוצאת בלא כתובה. ואם אין
 68 שני עדים על הסתירה, לרבי יהושע שאינו יכול להשקותה יש לה
 69 כתובה, ואם מכרה כתובתה, ותפס הקונה ממון הבעל וקידש בו
 70 אשה, הרי היא מקודשת. ולרבי אליעזר שיכול להשקותה היא
 71 יוצאת בלא כתובה, ואם מכרה כתובתה ותפס הקונה ממון הבעל,
 72 גול בידו, ואם קידש בו אשה אינה מקודשת, נמצא שמחלוקת זו
 73 נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 74 ממשיר רב פפא ומבאר: בדין ערפיט עגלה נחלק הזקן בפלוגתא
 75 דרבי אליעזר ורבנן, דתנן, הרוג שנמצא בשדה ולא נודע מי
 76 הרגו, זקני העיר הקרובה אליו מביאים עגלה ערופה, ומאין בגוף
 77 ההרוג היו מודדין את המרחק ממנו אל הערים, רבי אליעזר אומר,
 78 מטיבורי של ההרוג, רבי עקיבא אומר, מחוטמיו, רבי אליעזר בן יעקב
 79 אומר, מקומם שסתם הרוג נצטח הלל, כלומר מצוארו.
 80 עגלה ערופה אסורה בהנאה, והמקדש בה אשה אין קידושי חלים
 81 (קדושין נ"ג), ואם נמצא הרוג שחוטמו קרוב לעיר זו וטיבורו לעיר זו,
 82 ומודד הזקן מטיבורו ובית הדין מחוטמם, הביאו שתי הערים עגלה
 83 ערופה, לרבי אליעזר אם קידש אדם אשה בעגלה שהביאה העיר
 84 הקרובה לטיבורו, אינה מקודשת, שהרי זו עגלה ערופה, ולרבי
 85 עקיבא הסובר שהעיר הקרובה לחוטמו חייבת להביא עגלה, זו
 86 אינה עגלה ערופה כלל, והאשה מקודשת, וכן להיפך. נמצא
 87 שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 88 ממשיר רב פפא ומבאר: בדין מרת מצוץ נחלק הזקן בפלוגתא
 89 דרבי שמעון ורבנן, דתנן בנגעים (פי"ד מט), מצוץ הבא להטור
 90 מביא למקדש אשם ולוג שנגע, והכחן מזה מדם האשם ומהשמן על
 91 אונזו הימנית, ועל בוחן ידו ובוחן רגלו הימניים (ויקרא י"ד י"ז), ואם
 92 אין לו פהן ד' ימנית, או פהן רגל ימנית, או אונזו ימנית, אין לו מרת
 93 עולמית, כיון שההואה צריכה להיות כנאמר בפסוק דווקא. רבי
 94 אליעזר חולק ואומר, נותן לו הכחן את הדם והשמן על מקומו – על
 95 המקום שבו היו הבוחן או האונזו, ויוצא ידי חובה ונטהר, רבי שמעון
 96 אומר, נותן הכחן מן הדם והשמן על בוחן או אונזו של שמאל, ויוצא
 97 ידי חובה ונטהר.
 98 אם הוזה הכחן על מצוץ זה על מקום הבוחן והאונזו או על צד
 99 שמאל, לרבי אליעזר ורבי שמעון הוא טהור ויכול להכנס למקדש
 100 ולאכול קדשים, ולרבנן לא נטהר, ואם נכנס למקדש או שאכל
 101 קדשים בטומאתו עושו כרת, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור
 102 כרת.
 103 רב פפא ממשיר בביאור הברייתא לרבי מאיר. שנינו עוד בברייתא:
 104 'בשעירי, זה לקט שפחה פיה, מבאר רב פפא: בדין לקט יש
 105 מחלוקת בדבר שזונו כרת, דתנן, אם נפלו בשעת הקציר שני
 106 שבלין הרי הם לקט וכו' בהן העניים, אך שלשה שנפלו יחד אין
 107 לקט. וכן לגבי שפחה, אם נשכחו בשדה שני עומרים – אלומות
 108 תבואה קצורה, הרי הם שפחה ואסור לקחתם, אך שלשה אין
 109 שפחה. דינים אלו הם דברי בית הלל, ועל בולין בית שמאי חולקים
 110 ואומרים, שבין בלקט ובין בשכחה, שלש שבלים או עומרים
 111 שנשכחו הרי הם לעני, ואם שכח אביע, הם לבעל חבית.
 112 אם נטל עני שלשה שבלים או עומרים שנשכחו בשדה, ולקחם
 113 בעל הבית מיידו וקידש בהם אשה, לבית הלל הם של בעל הבית
 114 והאשה מקודשת, ולבית שמאי גול הם ביד בעל הבית ואינה
 115 מקודשת. נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 116 ממשיר רב פפא ומבאר: בדין פיה נחלק הזקן בפלוגתא דרבי
 117 ישמעאל ורבנן, דתנן מצוץ פיה לכתחילה לתפיש מן הקמח –
 118 מן התבואה לפני קצירתה, ולהותירה בשדה לעניים, ואם לא

1 לפריחה כנגדים שהיא טהורה – מהו המקור שאם התפשטה
 2 הצרעת בכל הבגד הוא טהור, מגזירה שוה, שנאמר 'קרתת
 3 ונפתת' כנגדי אדם (ויקרא י"ג מב), ונאמר 'קרתת ונפתת' כנגדי
 4 (שם י"ג נה), ללמדנו, מה להלך – בנגעי אדם, אם פרה והתפשט הנגע
 5 כבולו הוא טהור, אף כן בבגדים, אם פרה הנגע כבולו הוא טהור.
 6 רבנן חולקים על דין זה, וסוברים שהנגד טמא גם כשפשטה
 7 הצרעת כבולו, ועל כן מחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת, שאם
 8 הכניס אדם בגד זה למקדש, או שנכנס למקדש לאחר שגע בבגד,
 9 לרבנן הבגד טמא והוא חייב כרת, ולרבי יונתן הבגד טהור ואינו
 10 חייב כרת.
 11 עוד שנינו בברייתא: 'דברי, אלו הערפין והתרמים והקדושות, שאם
 12 נחלק הזקן בדינים אלו הרי הוא ממרא. מבאר רב פפא: בדין
 13 הערפין – הנודר לבדק הבית ולצרכי בית המקדש את דמי ערכו
 14 של אדם על פי השיעור המפורש בתורה (ויקרא כ"ב ח), נחלק הזקן
 15 בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן, דתנן, המעריך – הנודר לבדק הבית
 16 ערך תינוק שגילו פחות מן חמש, שלא הוזכר ערכו בתורה, רבי
 17 מאיר אומר, נותן דמיו של התינוק על פי הערכה בכמה הוא נמכר
 18 בשוק לעבד, ותקמים אומרים, לא אומר כלום ואינו צריך לשלם.
 19 מחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש, שאם גזר בדק
 20 הבית נטל מהמעריך משכחו על נדרו, ולקחו המעריך ממנו בשוגג
 21 וקידש בו אשה, לרבי מאיר זהו ממון הקדש ואינה מקודשת,
 22 ולחכמים אלא אמר כלום, אין זה ממון הקדש והיא מקודשת.
 23 עוד מבאר רב פפא: בדין תרמים – הנודר את נכסיו שיהיו חרם,
 24 נחלק הזקן בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן, דתנן, רבי יהודה
 25 בן בתירה אומר, פתם תרמים – כשלא אמר הנודר למי החרם, יתנו
 26 לבדק הבית, שנאמר (ויקרא כ"ב ח) 'כל חרם קדש קדשים הוא לה',
 27 ותקמים אומרים, פתם תרמים לכהן, שנאמר לגבי הקונה שדה
 28 הקדש אשר יוצאת ממנו ביובל, (ויקרא כ"ב א) 'זהה השדה בצאתו
 29 ביבל קדש לה' בשדה החרם, לכהן תהיה אחותו'. שואלת המשנה:
 30 אם כן שהחרמים לכהן, מה תלמוד לומר הפסוק שהביא רבי יהודה
 31 'כל חרם קדש קדשים הוא לה'. משיבה המשנה: חכמים לומדים
 32 מפסוק זה שהחרם חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים – אם אדם
 33 נדר בהמה לעולה או שלמים, ולאחר מכן אמר שתהיה חרם,
 34 החרם חל, ועליו לתת לכהן את דמי הבהמה, והיא עצמה קרבה
 35 על המזבח.
 36 מחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת, אם החרים אדם מנכסיו ואחר כך
 37 נהנה מהם, לרבי יהודה שהם של בדק הבית, הרי זו מעילה ועליו
 38 להקריב אשם מעילות, ואם אבל מאשם זה בטומאה הוא חייב
 39 כרת, ולחכמים החרם לכהנים, ואם נהנה ממנו לא מעל, ואם
 40 הביא אשם על כך ואכלו בטומאה אין הוא חייב כרת שאין זה
 41 אשם כלל, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לדבר שזונו כרת.
 42 עוד מבאר רב פפא: בדין הקדשות, נחלק הזקן בפלוגתא דרבי
 43 אליעזר בן יעקב ורבנן, דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר, אפילו
 44 צינורא של הקדש – מזלג קטן שטווים בו זהב, ושוויו מועט, צריכה
 45 שיעריכו את שוויה עשרה גני אדם כדי לפדותה – אם רוצה אדם
 46 לקנותה מהקדש.
 47 לעיל (י"ד) מבואר שחכמים נחלקו על דין זה, ולשיטתם די בשלשה
 48 לפדות מטלטלי הקדש. ואם פדה אדם הקדש בשלשה, לרבי
 49 אליעזר הפדיון לא חל, ואם מעל בו אדם עליו להביא אשם
 50 מעילות, ואם אבל מאשם זה בטומאה חייב כרת. ולחכמים אין זה
 51 קדש ואינו חייב קרבן, ואם הביאו ואכלו בטומאה אינו חייב
 52 כרת, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת.
 53 עוד למדנו בברייתא: 'ריבות, זה השקאת סוטה, ועריפת העגלה,
 54 וקרת מצוץ, שהחולק בדינים אלו הוא ממרא. ומבאר רב פפא
 55 שייכות דינים אלו לאיסור כרת: בדין השקאת סוטה, נחלק הזקן
 56 בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע, דתנן, המקנא לאשתו – החושד
 57 באשתו שנסתרה [מתייחרת] עם אחר, מתרה בה שלא תסתר
 58 עמו, ואם נסתרה לאחר ההתראה, הוא מביאה לבית המקדש
 59 והכחן משקה אותה במים המרים, ונחלקו תנאים כמה עדים צריך

1 לפריחה כנגדים. אם פרוח תפרח הצרעת ונתמלא כל הבגד: אדם שפרחה ככולו
2 טהור. דכתיב (ויקרא יג) אם פרוח תפרח הצרעת וגו' ופליגי רבנן עליה והיכא
3 דפרחה בבגד כולו והכניסו למקדש או הנוגע בו כנסו למקדש לרבנן חייב ולר'
4 יונתן פטור: המעריך פחות מכן חדש. אמר על פחות מכן חדש ערכו עלי והתורה
5 לא נתנה לו ערך דגבי ערכין כתיב (ויקרא

6 כז) ואם מכן חדש וגו' ר"פ אומר נותן דמיו.
7 כמה שהוא נמכר בשוק דקסבר אין אדם
8 מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך
9 לפחות מכן חדש וגמר ואמר לשם דמים
10 ולרבנן פטור ואם בא גיזבר ומשכנו לר"מ
11 הוי הקדש ואין אשה מתקדשת בו אלא אם
12 כיו יודע בו כדתנן (קידושין דף נב:) ובהקדש
13 במיזב קידש בשונג לא קידש ולרבנן לא הוי
14 הקדש והרי הוא של בעלים לקדש בו
15 האשה והאחר שקדש בו אינה מקודשת אי'
16 לר"מ הוי הקדש והנהנה ממנו מביא אשם
17 מעילות והרי אותו אשם קדש קדשים
18 והאכולו בטומאת גופו חייב כרת ולרבנן לא
19 הוי הקדש והרי של בעלים הוא והנהנה
20 ממנו לא מעל ואם הביא אשם מעילות
21 חולץ לעזרה הוא ואין חייבין עליו משום
22 טומאה: לברך הבית. ומועלין בהו: לכהניס.
23 ואין מועלין בהם: שחל על קדשי קדשים.
24 כדתנן (ערכין דף כח:) מחזיר אדם את
25 קדשיו אם נדר נותן דמיהם ואם נדבה נותן
26 את טובתם כפי חלק שיש לו בה כדמפרש
27 במסכת ערכין בפ' המקדשי: צינורא. מולג
28 קטן שטווין זו זהב: כ' כהנים. כדמפרש בפרק
29 קמא י' כהנים כתובין בפרשה אם נפדית
30 בפחות מעשרה בני אדם עדיין הקדש היא
31 ומועלין בה ולרבנן אין מועלין בה: המקנא
32 לאשתו. המתרה באשתו אל חסותי עם איש
33 פלוני: ומשקה על פי עד אחד. שבא ואמר
34 אני ראיתייה שנסתרה ואם לא השקה
35 נאסרת עליו ותנן (סוטה דף כד.) אלו לא
36 שותות ולא נטלות כתובתן האומרת אני
37 שותה והיכא דליכא עידי טהירה ואמרה
38 אני שותה לרבי אליעזר איה לה כתובה
39 לרבי יהושע יש לה כתובה שאינה נאסרת
40 עליו ואם מכרה לאחר כתובתה קנה ואם
41 תופס ממונו של זה כדי כתובה הרי הוא שלו
42 לקדש בו את האשה ולרבי אליעזר הוי גול
43 ולא קדש: מאין היו מודרין. לידע אי זו עיר
44 קרובה אל החלל: מטבורו. ואתה שקרובה
45 לטבורו תביא את הגולה ולא הקרובה
46 לחוטמה: ר' עקיבא אומר מחוטמו. ובמסכת
47 סוטה מפרש טעמא מר סבר עיקר חיותיה
48 באפיה ומר סבר עיקר חיותיה בטבוריה:
49 ממקום שניקשה חלל. הדיינו מצואריה
50 דסתם חלל מן הצואר כדמפרש התם לתת
51 אותך על צוארי חלל רשעים ותנן (קידושין
52 דף נב:) ומקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת ואם מרד זקן ממרא מטיבורו ובי' מחוטמו והביאו אלו עגלה ואלו עגלה למר זו עגלה אסורה ואין מקדשין בה וזו אינה
53 עגלה ומקדשין בה ולמר הוי איכא: אין לו שחרה עולמית. דבעיני קרא כדכתב כדאמרן בנגמר הדין: נותן על מקומו. על מקום הבוהן נותן דם האשם וטורו ליכנס
54 למקדש ולאכול קודש דהיינו וזונו כרת: שלש אינן לקט. שאין דרך להפקירן: שלשה אינן שכחה. כדמפרש אבן עזרא וילף לה מקראי בפרשת שכחה ואם נחלק זקן ממרא ואמר
55 אף שלשה שכחה ובא עני ונטלן ובא בעל הבית ונטלן הדינו לזקן ממרא הוי גול ואין מקדשין בו אשה ולרבנן מקדשת: מצות פיאח מפריש מן הקפה. דכתיב לא
56 תכלה אלא הנח לפניהם והם יקצרוהו: מרחו. כברי נתייב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה שאילו הפרישה
57 לא היו עניים צריכין לעשרה דלקט שכחה פאה פטורין מן המעשר: אף מפריש מן העיסה. אם טחנה ולשה ולת"ק טחנה פטור דקדימה בשינוי ואם בא עני ונטל כדי פאה
58 משטחנה לר' ישמעאל אל הוי גול ולרבנן הוי גול: עקביא מן מהללאל. נחלק על חכמים בלשכת הגזית בר' דברים במסכת עדיות (פ"ה משנה ו) שהיה אומר לבנו בשעת
59 מיתתו חור כך בר' דברים שהייתו אומר אמר לו אבא ואתה מפני מה לא חזרתה בהם אמר לו אני שמעתי מפי המרובים והם שבעו מפני המרובים הם עמדו בשמועתן
60 ואני עמדתי בשמועתי אבל אתה שמעת מפי היחיד וכו': על קניויו. שקינא לאשתו אל חסותי עם פלוני: קניויו מחול. ואם נסתרה ארינה נאסרת עליו:

1 מרחו מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאית ליה בריה כל זמן שלא הפריש פיאח ולא
2 ביררה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר וא"ת תרומה נמי
3 לתני שתורם ונותן לו וכו' תרומה בלאו הכי יפריש העני דכל פיאח חייבת בתרומה
4 חודא דאם כן הרי הוא מקדים מעשר לתרומה גדולה ועד דתנן במסכת תרומות פ"ק
5 ומ"ה) אין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן
6 הפיאח וי"מ דלחכי לא תני תורם דאפילו הפקיר
7 לאתר מירוח פטור מן התרומה (רתנן במסכת
8 מעשרות פ' שלשה מינין) פירות ממזרחין שבדה
9 מכונסין אסורים משום גול מפרחים מותרין בין
10 כך בין כך חייבין במעשר ופטורים מן התרומה
11 וליתא דבירושל' מפרש דלחכי פטורין מן
12 התרומה לפי שאי אפשר לגרוך שתעקר אלא
13 אם כן תרומה ממנו תרומה גדולה לפיכך אין
14 צריך לתרום כשמצא פירות דמסתמא הופרשה
15 מהם תרומה גדולה ונראה לפרש דמשום
16 דתרומה דבר מועט לא חש להזכיר.

17 קניויו מחול. היינו דוקא קודם שבמקרה
18 המגילה אבל לאחר מיכן אין יכול
19 למחול:
20 מסית

1 קדשים ועל קדשים קלים. הקדשות, בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן. דתניא, רבי
2 אליעזר בן יעקב אומר, אפילו צינורא של הקדש, צריכה עשרה בני אדם לפדותה. 'ויבות',
3 זה השקאת סוטה, ועריפת העגלה, וטהרת מצורע, השקאת סוטה, בפלוגתא דרבי אליעזר
4 ורבי יהושע. דתנן, המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר, מקנא על פי שנים, ומשקה על פי
5 עד אחד, או על פי עצמו. רבי יהושע אומר, מקנא על פי שנים, ומשקה על פי שנים.
6 עריפת עגלה, בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא. דתנן, מאין היו מודרין, רבי אליעזר
7 אומר, מפיבורו. רבי עקיבא אומר, מחוטמו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, ממקום שניקשה
8 חלל, מצוארו. טהרת מצורע, בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן. דתנן, אין לו בהן יד, בהן רגל,
9 אוזן ימנית, אין לו טהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, נותן לו על מקומו, ויציא. רבי שמעון
10 אומר, נותן על של שמואל, ויציא. 'בשעריך', זה לקט, שכחה, פיאח. לקט, דתנן, שני שבלין,
11 לקט, שלשה, אינן לקט. שכחה, שני עומרין, שכחה, שלשה, אינן שכחה. ועל פולין, בית
12 שמאי אומרים, שלש לעני, וארבע לבעל הבית. פיאח, בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן. דתנן,
13 מצות פיאח, להפריש מן הקמה. לא הפריש מן הקמה, ופריש מן העומרין. לא הפריש מן
14 העומרין, ופריש מן הפרי, עד שלא מירחו. מירחו, מעשר ונותן לו. משום רבי ישמעאל
15 אמר, אף מפריש מן העיסה: שלשה בתי דינין וכו': אומר רב פהנא, הוא אומר מפי
16 השמועה, והן אומרין מפי השמועה, אינו נהרג. הוא אומר כף הוא בעיני, והן אומרין כף
17 הוא בעינינו, אינו נהרג. וכל שפן, הוא אומר מפי השמועה, והן אומרין כף הוא בעינינו,
18 אינו נהרג. עד שיאמר כף הוא בעיני, והן אומרים מפי השמועה. תדע, שחרי לא הרגו
19 את עקביא בן מהללאל. ורבי אליעזר אומר, אפילו הוא אומר מפי השמועה, והן אומרין כף
20 הוא בעינינו, נהרג, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. ואם תאמר, מפני מה לא הרגו את
21 עקביא בן מהללאל, מפני שלא הורה הלכה למעשה. תנן, כף דרשתי, וכף דרשו חבירי.
22 כף לפרתי, וכף למדו חבירי. מאי לאו, דהוא אומר מפי השמועה, והם אומרין כף הוא
23 בעינינו. לא. הוא אומר כף הוא בעיני, והם אומרים מפי השמועה. תא שמע, דאמר רבי
24 יאשיהו, שלשה דברים סח לי וערוא מאנשי ירושלים, בעל שפוחל על קניויו, קניויו מחול.

25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60

מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר. לאו אליבא דר' מאיר פריך דאמסית לא מיחייב דאין בו כרת:

ואין לנו אלא תפילין ואלבא דר' יהודה. כל הך דרשות דדרשין לעיל מקרא דכי יפלא לא חייש: א' סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו'. משמע אבל אי סבירא

לן דצריך אגד לא אמרין האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמר' בריש לולב הגזול (סוכה דף לא.) דקאמר רבי יהודה אין אוגדין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון דאמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי עבדי ליה ממין אחר הוה ליה ה' מינן ותימה דאמר ההם (שם) ד' מינן שבלולב כשם שאין פוחתין מן כר אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד אי איתיי ממנא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל מאי קא תלי טעמא דהאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י"ל דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה דמשמע דמסיק לר' יהודה דלא אמר האי לחודיה וכישר לרבנן והבא משמע דלרבנן קאי האי לחודיה קאי וי"ל דהתם מדרבנן אסור ור"ח ל"ג התם הואיל ואמר ר' יהודה והוה לישנו מהו דתימא הואיל ואמרו חכמים בין אגוד בין שאינו אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתייה דמוסיף על חד' לחודיה קאי ולא מיפסל ביה קמ"ל ומיהו תימה אמאי לא משבח לולב רבי יהודה בבי האי גונא שאגד ג' מינן בפני עצמן דנעשה בכשרות ואחר כך אגד עמון מין אחר דהוה ליה מוסיף גורע ויש לומר כיון דקודם נטילתו נפסל הוה ליה גרוע ועומד אבל תפילין אם הניחן בראש בכשרות והניח גבייהו בית חמישי הרי זה מוסיף גורע שפוסלן ומבטל מצות שעל ראשו ולא דמי דלולב דאם נטלו בעצמן בירו הוסיף מין חמישי אלא זה מבטל מצותו דמדאגביה נפק ביה:

קשר

בעירו. משם, מעלין אותו לחר הבית. משם, לעורה. משם, ללשכת הגזית. שלחו מתם, איהו בן העולם הבא, ענוותן, וישפל ברך, שיוף עייל, שיוף ונפק, וגרים באורייתא תדירא, ולא מחזיק מיבותא לנפשיה. יהבו ביה רבנן עניניהו, רב עולא בר אבא: חזר לעירו, ושנה: תנו רבנן, אינו חייב עד שיעשה בהוראתו, או שיוזר לאחרים ועשו בהוראתו. בשלמא, יזרה לאחרים ועשו בהוראתו, מעיקרא, לאו בר קטלא הוא, והשתא בר קטלא הוא. אלא, שיעשה בהוראתו, מעיקרא נמי בר קטלא הוא. התינה, היכא דאורי בהלך ודם, דמעיקרא לאו בר קטלא הוא, והשתא בר קטלא הוא. אלא, היכא דאורי בהיבי מיתות בית דין, מעיקרא נמי בר קטלא הוא. מעיקרא, בעי התראה. השתא, לא בעי התראה. מסית, דלא בעי התראה, מאי איכא למימר. מעיקרא, אי אמר טעמא, מקבלינן מיניה. השתא, אי אמר טעמא, לא מקבלינן מיניה: משנה חומר בדברי סופרים מדברי תורה, האומר אין תפילין, כדי לעבור על דברי תורה, פטור. חמש טופפות, להוסיף על דברי סופרים, חייב: גמרא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע, ואין לנו אלא תפילין, רבי יהודה. והאיכא לולב, דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע. בלולב מאי סבירא לן, אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד, האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואי

סבירא לן דצריך אגד, גרוע ועומד הוא. והאיכא ציצית, דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע. בציצית מאי סבירא לן, אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא, האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואי דקשר

בן סורר ומורה. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו חזרו וקלקל אם רצו למחול ולא הביאנהו לבית דין מוחלין לו שהכתוב תלה בהם ותפשו בו: תיובתא. מדתלי טעמא בשלא ירבו מחלוקת ש"מ אפי' הוא אומר מפי השמועה והן אומרים כך הוא בעינינו: יושבין בחיל. מפני שהעם רב ומקום צר להם בלשכה אי נמי שלא יהו נראים כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים וזה עיקר: משם מעלין אותו. להיות דין בהר הביית כשמת אחד בהם ויושב שם עד שמת אחד משל עזרה ומעלין את זה שם וכולן יש בהם מעלה זה מזה: שייף. שוחה כנס ושוחה יוצא והכי אמר' ב"ב (דף ז.) גבי תקרת הבית שנבטטה שוף עול שוף פוק: מעיקרא. קודם שבא לבית דין שבלשכת הגזית לישאל לא הוה מחייב טעמא כל כמה דלא עביד איהו גופיה: מעיקרא נמי בר קטלא הוא. אם עושה עבירה שיש בה מיתת בית דין הוה מיקטיל: מסית דלא בעי התראה. אם היה מסית ומורה טעם היתר ולומר אין בלשון הזה הסתה מעיקרא נמי מיקטיל בלא התראה: אי אמר טעמא לזכותא. לאצולה אבל השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן שהרי שכע מפני ב"ד שלא לעשות והמרה: מתני' האומר אין תפילין פטור. דאין זו הוראה דיל קרי בי רב הוא: חמש טופפות יש. שאע"פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדרש דסופרים הוא לטענת לטענת לטענות הרי כאן ד': גמ' ויש בו להוסיף. על מה שפירשו חכמים: ואם הוסיף גורע. ופוסל הראשון בתוספתו: ואין לנו אלא תפילין. שעיקרן בתורה ופירושן מדברי סופרים שהם ד' בתים ויש להוסיף חמשה או יותר ואם הוסיף גורע דקא עבר בכל תוסף ולא עבר במצוה: ואלבא דרבי יהודה. אמר ר' אושעיא למיתיה דאמר לעיל עד דאיכא תורה וירורך ואית דאמרי אין לנו אלא תפילין ואלבא דרבי יהודה דאמר צריך להדיק במנחות בהקומץ רבה (דף לד:) ולא נהירא לי דהיא בתפילין שי דקאי ומתני' טופפות תאני והיינו דראש ועוד מדקא מקשי בספא אי דעבד ארבעה בתים בו שמע מינה בשל ראש קיימין דאי בשל יד בית אחד הוא דקא הוי: האי לחודיה קאי. ואין זה גורע: גרוע ועומד. דמתחילתו לא עשה כהונן שאגד שם תוספת מצוה ואנן בעינן גורע דהשתא שהיה מתחילתו כשר ופוסלו בתוספתו: ופירושו מדברי סופרים. ד' חוטין דילפינן גידל ב' גידלים ד': קשר עליון. שעושין סמוך לכנף כשנטלו החוטין ועל ידיהן נעשין חיבור לטלית לאו דאורייתא (אלא) הלכה למשה מסיני דפולגתא היא במנחות (דף לט.). האי לחודיה קאי. דכיון דלא נקשר אינו חיבור עם השאר והראוי למצוה היא המצוה והעודף כמי שאינו

שאינו

הוא לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואם הוסיף גורע. בציצית מאי סבירא לן, אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא, האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואי דקשר

60 נְמִי בַּר קַמְלָא הוּא – גַם מִתְחִילָה לֵאלֹא דִין זֶקֶן מִמָּרָא הוּא חַיִּיב
 61 מִיִּתְהָ, אִם עֵבֵר עַל אֶחָד מִדֵּינֵי הַתּוֹרָה שֶׁעוֹנְשׁוּ מִיִּתְתּוֹ בֵּית דִּין.
 62 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֵת בְּאִיזָה אֹפֶן נֶאֱמָרָה קוֹשֵׁיא זֶה: הֲתֵינָה – מוֹבֵן הַדָּבָר
 63 וְאִין לְהַקְשׁוֹת, הֵיכָא דְאֹדְרֵי כְּחֵלֶךְ וְדָם – כְּשֶׁהוֹרָה הוֹקֵן לְהַתִּיר
 64 אֲכִילַת חֵלֶב אוֹ דָם שְׁאִין בְּהֵם חַיִּיב מִיִּתְהָ, דְּמַעֲיָקְרָא – אִם אֲכַל
 65 קוֹדֵם שְׂשָׁל אֶת הַסְּנֵהֲדְרִין, לָאוּ בַּר קַמְלָא הוּא, וְהִשְׁתָּא – וְעַתָּה
 66 שְׂשָׁל אֶת הַסְּנֵהֲדְרִין וְאֲכַל נִגְדָּה הוֹרָאֲתָם, בַּר קַמְלָא הוּא אִיסוּר, כִּדִּין זֶקֶן
 67 מִמָּרָא. אֲלָא הֵיכָא דְאֹדְרֵי כְּחַיִּיבֵי מִיִּתוֹת בֵּית דִּין – אִךְ בְּמִקּוֹם
 68 שְׁהוֹרָה לְהַתִּיר אִיסוּר שֶׁעוֹנְשׁוּ מִיִּתְתּוֹ בֵּית דִּין, וְעֵשָׂה בְּעַצְמוֹ
 69 כְּהוֹרָאֲתוֹ, קִשָּׁה שְׁהֵי מַעֲיָקְרָא נְמִי בַּר קַמְלָא הוּא, וְאִף אִם לֹא
 70 שָׁל אֶת הַסְּנֵהֲדְרִין.
 71 מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: גַּם בְּעִבְרֵי שְׁחִיב עֲלֵיהֶם מִיִּתְהָ, מַעֲיָקְרָא – אִם
 72 עֵבֵר עֲלֵיהֶם בְּלִי לְשֹׁאֵל אֶת הַסְּנֵהֲדְרִין, בְּעִי [צְרִיךְ] הֲתֵרָאָה כִּדִּי
 73 לְהוֹרֹג, כִּדִּין כֵּל חַיִּיב מִיִּתְהָ שְׁאִינוּ נִהְרַג אֲלָא בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה,
 74 וְהִשְׁתָּא. – אִךְ עַתָּה שֶׁעֵבֵר אִף שְׁהוֹרָו לֹו הַסְּנֵהֲדְרִין לֹאִיסוּר, לָא בְּעִי
 75 הֲתֵרָאָה – אִין צְרִיךְ לְהַתִּירוֹת בּוֹ כִּדִּי לְהוֹרֹג, שׁוֹקֵן מִמָּרָא נִהְרַג
 76 בְּלֹא הַתְּרָאָה.
 77 מִמְּשִׁיבָה הַגְּמָרָא לְהַקְשׁוֹת: מָסִית – אִם הַתִּיר הוֹקֵן לְהַסִּית לְעַבּוּדָה
 78 זֹהָ, וְעֵשָׂה כְּהוֹרָאֲתוֹ וְהַסִּית, הֲלָא בְּעִי הֲתֵרָאָה – שְׁאִין צְרִיךְ
 79 הַתְּרָאָה כִּדִּי לְהוֹרֹג, מָאִי אֵיכָא לְמִירָא – אִין נִפְרַשׁ אֶת הַבְּרִייתָא
 80 שֶׁהוֹקֵן חַיִּיב מִיִּתְהָ מִמְּחַמַת שֶׁעֵבֵר עַל דְּבִרֵי בֵּית דִּין, הָרִי בְּמִקְרָה כּוֹה
 81 הוּא חַיִּיב מִיִּתְהָ בְּלֹא הַתְּרָאָה גַם כִּשְׂשָׁל שָׁל אֶת הַסְּנֵהֲדְרִין.
 82 מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: מַעֲיָקְרָא – אִם הַסִּית הוֹקֵן בְּלֹא שְׂשָׁל אֶת
 83 הַסְּנֵהֲדְרִין, אִף שְׁאִינוּ צְרִיךְ הַתְּרָאָה, אִי אֲמַר מַעֲמָא – אִם לִימַד עַל
 84 עַצְמוֹ וְכוֹת שְׁחָשַׁב שְׁאִין אִיסוּר בְּדַבְרֵי, מְקַבְּלִין מִיִּנְיָה – מְקַבְּלִים
 85 אֶת דְּבִרְיָו, הִשְׁתָּא – אִךְ עַתָּה שֶׁהִמְרָה אֶת פִּי הַסְּנֵהֲדְרִין, גַּם אִי אֲמַר
 86 מַעֲמָא לְהַצִּילוֹ, לָא מְקַבְּלִין מִיִּנְיָה, כִּיּוֹן שְׂמַעַם מְפּוֹרַשׁ מִבֵּית דִּין
 87 שְׁאִיסוּר לְעֵשׂוֹת כֵּן.

משנה

88 מִשְׁנֵיתֵנוּ מִמְּשִׁיבָה לְעֵסוֹק בְּדִינֵי זֶקֶן מִמָּרָא: חוֹמֵר יֵשׁ לְעֵנִין זֶקֶן
 89 מִמָּרָא, בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים – בְּדִרְשׁוֹת חֲכָמִים, יוֹתֵר מִבְּדִבְרֵי תוֹרָה, שׁוֹקֵן
 90 הַחוֹמֵר שְׁאִין לְהַנִּיחַ תְּפִילִין, כִּדִּי – וּבִכְךָ מוֹרָה לְעַבְדוֹ עַל דְּבִרֵי תוֹרָה,
 91 כְּפִיּוֹר מִמִּיתָה, כִּיּוֹן שְׁאִין זֶה הוֹרָאָה, שְׂמִצּוֹת תְּפִילִין יְדוּעָה לְכָל. אִךְ
 92 הַמּוֹרָה לְעֵשׂוֹת בְּתַפְלִין שֶׁל רֹאשׁ חֶמֶשׁ מוֹטְפוֹת [בְּתִיּוֹם], כִּדִּי
 93 לְהוֹסִיף עַל דְּבִרֵי סוֹפְרִים שְׁדִרְשׁוּ [לְעֵל דֵּה] שִׁישׁ בְּהֵן אַרְבַּע טוֹטְפוֹת,
 94 חַיִּיב מִיִּתְהָ כִּדִּין זֶקֶן מִמָּרָא.

גמרא

95 הַגְּמָרָא דְנָה בְּאֵלוֹ תְנַאִים נִעֲשָׂה הַחוֹלֵק עַל סְנֵהֲדְרִין זֶקֶן מִמָּרָא:
 96 אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיא, זֶקֶן מִמָּרָא אִינוּ חַיִּיב מִיִּתְהָ אֲלָא
 97 כְּשֶׁחוֹלֵק עַל דְּבַר שְׁעִיקְרוֹ מִדְּבִרֵי תוֹרָה, וּפְרִיזוּשׁוֹ – וּפְרִיטֵי הַלְכוּתוֹ
 98 נִדְרָשׁוּ מִדְּבִרֵי סוֹפְרִים, וְיֵשׁ בּוֹ לְהוֹסִיף – וְאִפְשֵׁר בְּמִצְוֹת לְהוֹסִיף
 99 עַל פִּירוּשׁ חֲכָמִים בְּמִצְוָה זֶה, וְאִם הוֹסִיף עַל הַמִּצְוָה גּוֹרְעַ וּפּוֹסְלָה
 100 בּוֹה. וּלְפִי זֶה אִין לְנוּ מִצְוָה שְׂמַתְקִימִים בְּהָ תְנַאִים אֵלוֹ אֲלָא
 101 תְּפִילִין, שְׁעִיקְרָן מִהַתּוֹרָה, וְחֲכָמִים פִּירְשׁוּ שִׁישׁ בְּהֵן אַרְבַּעַה בְּתִיּוֹם,
 102 וְשִׁיךְ לְהוֹסִיף עַל הַבְּתִיּוֹם, וְאִם מוֹסִיף גּוֹרְעַ, שְׁעוֹבֵר בְּבִלְ תוֹסִיף
 103 [דְּבִרֵי דֵּה] וּפּוֹסֵל אֶת הַתְּפִילִין.
 104 לְעֵיל (105). נְחָלְקוּ תְנַאִים בְּאֵלוֹ דִּינִים נִעֲשָׂה הַחוֹלֵק עַל הַסְּנֵהֲדְרִין
 105 זֶקֶן מִמָּרָא. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי אוֹשְׁעִיא נֶאֱמַר אֲלָיָא
 106 [לְשִׁישִׁיתוֹ] הַיְוָה, הַסּוֹבֵר שׁוֹקֵן מִמָּרָא הוּא הַחוֹלֵק עַל דְּבַר
 107 שְׁעִיקְרוֹ מִדְּבִרֵי תוֹרָה וּפְרִיזוּשׁוֹ מִדְּבִרֵי סוֹפְרִים, וְהוֹסִיף רַבִּי אוֹשְׁעִיא
 108 צְרִיךְ שִׁיחִידָה בְּמִצְוָה זֶה כִּדִּי לְהוֹסִיף, וְשִׂאֵם מוֹסִיף גּוֹרְעַ.
 109 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה מִמִּצְוָה נוֹסְפַת שְׂמַתְקִימִים בְּהָ תְנַאִים אֵלוֹ. מְקַשָּׁה
 110 הַגְּמָרָא: כִּיצַד אֲמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיא שְׁאִין לְנוּ אֲלָא תְּפִילִין, וְהִיאִיכָא
 111 לְזַבְּ – הֵרִי גַם הוֹלֵק בְּמִצְוֹת לְזַבְּ יִתְכֵן שִׁיחִידָה מִמָּרָא. דְּעִיקְרוֹ שֶׁל
 112 לְזַבְּ מִדְּבִרֵי תוֹרָה בְּחוֹמֵם וְיִקְרָא (כג מ), וּפְרִיזוּשׁוֹ, כְּגוֹן שְׁעִיךְ הַדֵּר

1 הַדִּין הַשֵּׁנִי: כֵּן מוֹרָה וְמוֹרָה שֶׁגִּבַּשׁ בְּשׂוֹר וְיִין מֵאֲבִיּוֹ וְאֲכַלְמֵ שְׁנֵי
 2 פְּעָמִים, אִשֵּׁר עוֹנְשׁוּ בְּמִיתָה, שְׂרָצוּ אֲבִיּוֹ וְאִפּוֹ לְמַחֹל לֹו וְלֹא
 3 לְהִבְיֹאוֹ לְבֵית הַדִּין כִּדִּי לְהוֹרֹג, הָרִי הֵם מוֹחְלִין לֹו, שְׁנֶאֱמַר (דְּבִרִים
 4 כֹּא ט), וְתִפְשׁוּ בּוֹ אֲבִיּוֹ וְאִפּוֹ, וְנִשְׁמַע שֶׁבְּרָצוֹנֵם הַדָּבָר תְּלוּ. וְהַדִּין
 5 הַשְּׁלִישִׁי: זֶקֶן מִמָּרָא שְׂרָצוּ בֵּית דִּינָו – הַסְּנֵהֲדְרִין שֶׁעֲלֵיהֶם נְחָלְקוּ,
 6 לְמַחֹל לֹו וְלֹא לְהוֹרֹג, מוֹחְלִין לֹו.
 7 מִמְּשִׁךְ רַבִּי יֵאֵשִׁי: וְכִשְׂפָאֵתִי אֲמַל כְּפִירֵי שְׂפִידוֹם וְאִמְרֵתִי לְהֵם
 8 דִּינִים אֵלוֹ, עַל שְׁנֵים – עַל קִינוֹי הַבֶּעַל, וְעַל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, הוֹדוּ
 9 לִי שֶׁאִפְשֵׁר לְמַחֹל. אִךְ עַל זֶקֶן מִמָּרָא לֹא הוֹדוּ לִי שִׁיבּוֹלִים
 10 הַסְּנֵהֲדְרִין לְמַחֹל, אֲלָא הֵם חַיִּיבִים לְהוֹרֹג, כִּדִּי שְׂלֹא יִרְבּוּ מְחָלְקֵת
 11 בְּיִשְׂרָאֵל.
 12 לְפִי זֶה נִמְצָא שְׂלֹא כִרַב כְּהֵנָּה, שְׁהֵרִי אִם הִטְעַם הוּא שְׂלֹא יִרְבּוּ
 13 מִחְלוקוֹת, אִפִּילוֹ זֶקֶן הַחוֹלֵק מִפִּי הַשְּׂמוּעָה יֵשׁ לְהוֹרֹג. מִסִּיקָה
 14 הַגְּמָרָא: תִּיּוֹבָתָא, וְנִדְחוּ דְבִרֵי רַב כְּהֵנָּה.
 15 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּרִיךְ הַכְּרַעַת הַסְּפִקוֹת בּוֹמֵן הַסְּנֵהֲדְרִין:
 16 תְּנִינָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסֵפִי, מִתְחִילָה – בּוֹמֵן הַסְּנֵהֲדְרִין, לָא הָיוּ מְרַבִּין
 17 מְחָלְקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, אֲלָא כִּךְ נִהְגוּ, בֵּית דִּין שְׁלֵשׁ שְׂבָעִים וְאַחַד דֵּינִים
 18 יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁבַת הַגְּזֵית, וְעוֹד שְׁנֵי בְּתֵי דִינֵין שְׁלֵשׁ עָשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה הָיוּ
 19 בְּמִקְדָּשׁ, אַחַד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאַחַד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֵזְרָה,
 20 וְשֹׂאֵר בְּתֵי דִינֵין שְׁלֵשׁ עָשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה יוֹשְׁבִין כְּכָל עִירוֹת וְיִשְׂרָאֵל.
 21 אִם הוֹצִיף הַדָּבָר בִּאֲחַת הָעִירוֹת לְשֹׁאֵל הַלְכָה מִבֵּית דִּין, שׁוֹאֲלִין
 22 מִבְּתֵי דִין שְׂבָעִין, אִם שְׂמַעוּ וּקְבַלְהָ בִּידֵם מִהָ הִיא הַלְכָה, אֲמַרְוּ
 23 לְהֵם, וְאִם לֹא, בְּאִין לֹוה – לְבֵית דִּין שְׂפִימוֹף לְעִירָו, אִם שְׂמַעוּ, אֲמַרְוּ
 24 לְהֵם, וְאִם לֹא, בְּאִין לְבֵית דִּין זֶה שְׂעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, אִם שְׂמַעוּ
 25 אֲמַרְוּ לְהֵם, וְאִם לֹא, בְּאִין לֹוה שְׂעַל פֶּתַח הָעֵזְרָה. וְאִמְרֵי הַשׁוֹאֵל,
 26 כִּךְ דְּרַשְׁתִּי, וְכִךְ דִּרְשׁוּ כְּפִירֵי, כִּךְ לְמִדְּתִי, וְכִךְ לְמִדְּוֹ כְּפִירֵי, אִם שְׂמַעוּ
 27 אֲמַרְוּ לְהֵם, וְאִם לֹא, אֵלוֹ וְאֵלוֹ בְּאִין לְלִשְׁבַת הַגְּזֵית, שְׂשָׁם יוֹשְׁבִין
 28 הַסְּנֵהֲדְרִין מְהִקְרַבַת תְּמִיד שְׁלֵשׁ שָׁחַר עַד הַקְּרַבַת תְּמִיד שְׁלֵשׁ בֵּין
 29 הָעֵרְבִים, וְכִשְׂפָאֵתֹו וְכִיּוֹמִים מוֹכִיִם שְׁאִיסוּר לְדוֹן, הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּחֵיל –
 30 הַסְּטַח שְׁבִין הָעוֹרָה לְסוֹרֵג הַמְּקִיף אוֹתוֹה. כִּדִּי שְׂלֹא יִרְאוּ כִּיּוֹשְׁבִים
 31 בְּדִין. נִשְׂאֵלָה שְׂאֵלָה בְּפִינְהֵם, אִם שְׂמַעוּ וּקְבַלְהָ מִהָ הַדִּין, אֲמַרְוּ
 32 לְהֵם, וְאִם לֹא, אוֹמַר כֵּל דִּינֵין אֶת דַּעְתּוֹ, וְעוֹמְדִין הַסְּנֵהֲדְרִין לְמִנְיָו,
 33 אִם רַבּוֹ הַמְּטַמְּאִים, מְטַמְּא, וְאִם רַבּוֹ הַמְּטַמְּרִין, מְטַמְּרֵי.
 34 אִימְתִי הַדָּבָר כֵּן, בּוֹמֵן הַסְּנֵהֲדְרִין, אִךְ מִשְׁבַּטְלָה סְנֵהֲדְרִין, וּמְשַׁרְבּוּ
 35 תְּלִמְדֵי שְׂמַאי וְחֵלְלֵם שְׂמַאי שְׂמַשׁוּ אֶת רְבוּתֵיהֶם כֵּל צְרָכָו, רַבּוֹ
 36 מְחָלְקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, [וְנַעֲשִׂית [זְנוּרֵאִית] הַתּוֹרָה בְּשִׁנְיָ תוֹרוֹת.
 37 בְּרִיתָא מִבְּאֵרֵת כִּיצַד הָיוּ מִתְמַנְנִים הַדֵּינִים לְסְנֵהֲדְרִין: מָשָׁם –
 38 מִהַסְּנֵהֲדְרִין הָיוּ בּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין כְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, שְׂכַל מִי שְׁהוּא
 39 חָקֵם, וְשִׁפְלָה כְּרָה, וְדַעַת הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה חִמְיָנָה, הָאָה דִּינֵין כְּפִירֵי, וּמָשָׁם
 40 – אַחַר שֶׁהִידָה דִּינֵין בְּעִירוֹ, מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית הַדִּין שְׁבַתְהָ הַבַּיִת אִם
 41 מֵת אֶחָד הַדֵּינִים, וּמָשָׁם מַעֲלִים אוֹתוֹ לְבֵית הַדִּין שְׁבַעֲזָרָה, וּמָשָׁם
 42 לְלִשְׁבַת הַגְּזֵית.
 43 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מֵאִמֵר בְּעֵנִין מִיִּהוּ בֵן הָעוֹלָם הַבֵּא: שְׁלַחוּ מִתָּם –
 44 מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִיְהוֹה כֵּן הָעוֹלָם הַבֵּא, עֲנוּתָו, וְשִׁפְלָה כְּרָה, וְשִׁיף עֵינֵי
 45 שְׁיִיף וְנָפִיק – מִתּוֹכָם וּנְכַסֵּם וּמִתְכּוֹפֵף וְיוֹצֵא, שְׁאִינוּ מִתְגַּאֲהִי, וְנִרְרִים
 46 בְּאוֹרֵיתָא תְּדִירָא – וְלוֹמַד תּוֹרָה תְּמִיד, וְלֹא מְחַיֵּי מִיּוֹבֵתָא לְנַפְשִׁיהָ
 47 – וְאִינוּ מְחַדִּיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ עַל לִימוּדוֹ. כְּשֶׁשְׂמַעוּ זֹאת בְּבַבְלָא, הִבְּוּ
 48 בִּיהָ רַבְּנָן עֵינֵיהוֹן – תְּנַנּוּ הַחֲכָמִים עֵינֵיהֶם כְּרַב עוֹלָא בַּר אֲבָא, אִשֵּׁר
 49 הַתְּקִימוּ בּוֹ כֵּל הַמַּעֲלוֹת הַלָּלוּ.
 50 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: תָּרוּ הוֹקֵן לְעִירוֹ, וְשִׁנְהָ וְלִימַד לְאֲחֵרִים כִּנְגַד דַּעַת
 51 הַסְּנֵהֲדְרִין, אִם הוֹרָה לְנַהוֹג כִּךְ לְמַעֲשָׂה, חַיִּיב מִיִּתְהָ.
 52 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּעֵנִין זֶה: תְּנּוּ רַבְּנָן, זֶקֶן מִמָּרָא, אִינוּ חַיִּיב
 53 מִיִּתְהָ עַד שֶׁעֲשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ, אוֹ שִׁיּוֹרָה לְאֲחֵרִים וְעֵשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ.
 54 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן הַדִּין שְׁאִם הוֹקֵן יוֹרָה לְאֲחֵרִים וְעֵשָׂה
 55 כְּהוֹרָאָתוֹ הוּא חַיִּיב מִיִּתְהָ, כִּי מַעֲיָקְרָא – מִתְחִילָה, קוֹדֵם שְׁהוֹרּוּ
 56 סְנֵהֲדְרִין שְׂלֹא כְּדִבְרֵיהוֹ, לָאוּ בַּר קַמְלָא הוּא – אִינוּ חַיִּיב מִיִּתְהָ עַל
 57 הוֹרָאָה זֶה, וְהִשְׁתָּא – וְעַכְשָׁיו שְׁהוֹרָה נִגְדָּה דַּעְתָּם, בַּר קַמְלָא הוּא –
 58 הוּא חַיִּיב מִיִּתְהָ כִּדִּין זֶקֶן מִמָּרָא, אֲלָא עַל הַדִּין שְׁאִינוּ חַיִּיב מִיִּתְהָ
 59 עַד שֶׁעֲשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ, קִשָּׁה לְמָה צְרִיךְ לְחַיְבוֹ מִיִּתְהָ, הָרִי מַעֲיָקְרָא

דיניה: נביא השקר המתנבא מה שלא שמע מפי ה', וכן המתנבא מה
 שלא נאמר לו, ואף שנאמר בנבואה לחבירו, מיתתו בידי אדם
 חנק. אכל נביא אמת הכובש את נבואתו - שאינו אומרה,
 והמוותר על דברי נביא - השומע מנביא נבואת אמת ומתעלם
 ממנה, ונביא שעבר על דברי עצמו שאמר בנבואה, אינו חנק,
 אלא מיתתו בידי שמים, שנאמר (דברים יח ט) 'יהיה האיש אשר לא
 ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי, אנכי אדרש מעמו', כלומר שה'
 יענישנו.
 המשנה ממשיכה לפרט את דיני הנהרגים בחנק: המתנבא בשם
 עבודת פוכבים, ואומר, כך אמרה עבודת פוכבים, נידון בחנק,
 ואפילו אם ביוון בדבריו את ההלכה, דהיינו שמתנבא למאמ את
 המאמ על פי תורה ולשמה את המהור על פי תורה. וכן הפא על
 אשת איש, בין שנכנסה אשה זו לרשות הבעל לנשואין - כגון
 שמסרה אביה לשלוחי הבעל לשם נישואין, אף על פי שלא נבעלה,
 הפא עליה הרי זה כחנק. וכן זוממי בת כהן - שהעידו על בת כהן
 נשואה שזינתה ונמצאו שקרנים, ובעלה של בת כהן נשואה, אף
 הם נידונים בחנק, והטעם שזוממי בת כהן בחנק, כיון שכל העדים
 המזומין, מקדימין ומצפנים לאותה מיתה שרצו לחייב את הנידון,
 הוין מזוממי בת כהן, שדרשו בגמרא להלן (ט) שאינם נהרגים
 בשריפה שרצו לחייב את בת הכהן, אלא בחנק. וכן בועלה של בת
 כהן בחנק, אף שכל הבעולים אשה באיסור נידונים במיתת
 הנבעלת, והטעם יבואר בגמרא (ט).

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין נביא שקר: תנו רבנן, שלשה מיתתן
 בידי אדם, ושלשה מיתתן בידי שמים. המתנבא מה שלא שמע,
 והמתנבא מה שלא נאמר לו, והמתנבא בשם עבודת פוכבים, מיתתן
 בידי אדם בחנק. אבל הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא,
 ונביא שעבר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים.
 הגמרא מבררת מה מקור דינים אלו. מבררת הגמרא: מנהיגו מילה,
 אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא (דברים יח ט) 'אף הנביא אשר
 יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר, ואשר ידבר בשם
 אלהים אחרים, ומת הנביא ההוא, ולמדנו מכאן, אף הנביא אשר
 יזיד לדבר דבר בשמי, זה המתנבא מה שלא שמע, ואשר לא
 צויתיו, משמע שאותו לא צויתו, הא לחבירו צויתו - אבל צויתו
 את חבירו, זה המתנבא מה שלא נאמר לו אלא לחבירו, ואשר ידבר
 בשם אלהים אחרים, זה המתנבא בשם עבודת פוכבים, וכתבם בהם
 ומת הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה פתחה בתם, אינה אלא
 חנק.
 עוד שנינו: הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר
 על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים. מבאר רב יהודה מה מקור דינים
 אלו, דכתב (שם יח ט), יהיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר
 ידבר בשמי, אנכי אדרש מעמו, ולמדנו מכאן, יהיה האיש אשר
 לא ישמע, זה המוותר על דברי נביא, וקרי ביה - ועוד יש לדרוש
 כאילו נאמר לא ישמע, והוה הכובש נבואתו ואינו משמיעה, וקרי
 ביה עוד כאילו נאמר לא ישמע אל דברי, והוה נביא העובר על
 דברי עצמו, שאינו נשמע לצויו ה', וכתב בהם אנכי אדרש מעמו,
 שעונשם בידי שמים.

שנינו בברייתא: המתנבא מה שלא שמע, מבארת הגמרא: כגון
 צדקנה בן צנענה, דכתב בו, כאשר שאלו אחאב אם להלחם בארם
 (מלכים א ב כא), וישע לו צדקנה בן צנענה קרני ברזל, ויאמר בה אמר
 ה' באלה תנח את ארם עד פלותם, והייתו זו נבואת שקר.
 הגמרא מקשה שצדקיה לא ידע שאין זו נבואת אמת. מקשה
 הגמרא: מאי הוה ליה למיעבד - מה יכל צדקיה לעשות, והרי הוה
 נבית אמעיתיה - הטעתה אותו שזו נבואת אמת, דכתב (שם כב כ"ב)
 ויאמר ה', מי יפתח את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד וגו', ויאמר
 הרוח ויעמד לפני ה', ויאמר אני אפתהו וגו', והייתי רוח שקר בפי
 כל נביאיו, ויאמר תפתה וגם תוכל, צא ועשה כן, ואמר רב יהודה,

דקשר העליון דאורייתא, אם כן לא התוספת פסלה המצוה, אלא
 נרוע ועומד הוא מתחילה, שהרי הטיל בציצית חמשה חוטים שלא
 כדיו.
 הגמרא מקשה כיצד בתפילין התוספת גורעת מהמצוה. מקשה
 הגמרא: אי הו, במצות תפילין נמי, שאמר רבי אושעיא שהחולק
 עליה נעשה ממאמר, יש להקשות כיצד ניתן להוסיף בה תוספת
 המגרעת, שהרי אף עבדי - אם עשה תפילין של ראש ארבעה פתי,
 ואחר כך אייתי אתרינא ואנה גביהו - הביא בית נוסף והניחו
 בצידם, אין זו תוספת, כיון דהא לחודיה קאי והא לחודיה קאי, ואי
 עבדי מתחילה המששה פתי, אם כן נרוע ועומד הוא מתחילה, שעשה
 שלא כדיו, ולא התוספת מגרעת.
 מיישבת הגמרא: מדובר שבתחילה היו ארבעה בתים, ואחר כך
 הוסיף עליהם, ואף שהתוספת עומדת לבדה, האמר רבי ירמיה, בית
 הוציון שבתפילין שאינו רואה את האויר כיון שהוסיף עליו בית
 חמישי או דבר אחר, פסול, נמצא שבתפילין שייך להוסיף, ואם
 הוסיף פוסל את המצוה.

משנה

המשנה מבארת היכן ומתי נהרג זקן ממרא: זקן ממרא שהתחייב
 מיתה, אין מיתתו אותו לא בבית דין שעבדו, ולא בבית דין הגדול
 שביבנה - אם שאל את הסנהדרין בלשכת הגזית וחזר לעירו,
 ולאחר מכן גלתה סנהדרין ליבנה, ואז הורה לעשות ולא
 כדבריהם, אין ממתים אותו ביבנה, לפי שאין כל ישראל
 מתקבצים שם, אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים,
 ומשמרין אותו עד הרגל הקרוב, שבו ישראל עולים לרגל, וממיתין
 אותו בגלגל, כדי שיראו כל העם את מיתתו ולא יעשו כמותו,
 שנאמר במיתת זקן ממרא (דברים יז ט) 'יכל העם ישמעו ויראו ולא
 יודו עוה, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה אומר, אין מענין את דינו
 של זה בהמתנה עד הרגל, אלא ממתין אותו מיד בעירו, וכתבו
 ושלוחין שלוחין בכל המקומות, להכריז שאיש מלזני מיתתו
 בבית דין על שהמרה פי בית דין, כדי לקיים וכל העם ישמעו
 ויראו.

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במה שלמדנו במשנה: תנו רבנן, זקן
 ממרא אין ממתין אותו לא בבית דין שעבדו, ולא בבית דין
 שביבנה, אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרין
 אותו עד הרגל, וממיתין אותו בגלגל, שנאמר 'יכל העם ישמעו ויראו',
 דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה, וכי נאמר וכל העם יראו
 ויראו, שצריכם לראות מיתתו בעיניהם, והלא לא נאמר אלא
 'ישמעו ויראו', ואם כן די בכך שישמעו מיתתו, ולמה מענין דינו
 של זקן זה לחינם וממתנים לרגל, אלא ממתין אותו מיד בעירו,
 וכותבין ושלוחין בכל מקום להכריז שאיש מלזני נחתים מיתה בבית
 דין.

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת על אלו היוצאים ליהרג
 מבכרזים: תנו רבנן, ארבעה חייבי מיתות צריכין הכרחה כשנהרגים
 כדי שיראו העם מלעשות כן, המסית לעבודה זרה, וכן סורר
 ומורה, וזקן ממרא, ועדים זוממים, ולמדנו כן מהפסוקים, דבכחוליה
 - במסית, וכן סורר ומורה, וזקן ממרא, קתיב בהו - כתוב במיתתם
 ויכל העם ישמעו ויראו, או 'יכל ישראל ישמעו ויראו'. ובעדים
 זוממים דכתב 'יהשארם ישמעו ויראו' (דברים טו ט), ולא נאמר בהם
 וכל העם, הטעם, כיון דלא כולי עלמא חוו לכהרותא - שלא כל
 העם ראויים לעדות, שהרי יש הפסולים לעדות, כגון גזלנים, ועוד.

משנה

למדנו לעיל (פד) שנביא שקר נידון בחנק. המשנה מפרטת את

1 שאינו רואה את האויר. כגון שהוסיף בית חמישי עליהם בערו או דבר אחר:
2 **מתני'** כל ישראל ישמעו. צריך להשמיע מיתרו לרבים שלא יעשה אדם עוד
3 כן: לא בבית דין שביבנה. אם נשאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם חזרו
4 לעירו ושעה ימים עד שגלתה סנהדרין גדולה ליבנה ועדיין הבית קיים ואחרי כן

5 הורה ככתחילה אין ממתין אותו ביבנה
6 ואע"פ ששם סנהדרין גדולה שסוף סוף אין
7 נקבצים שם: **גמ'** וכי נאמר וכל העם יראו
8 וייראו. דבעינן שיהו רואין במיתתו: הכרזה.
9 פלוני מת בב"ד על שעבר בעיירה זו כדי
10 לרדות את האחרים: וכל ישראל. ישמעו
11 וייראו: ובעדים זוממים כתיב והנשארם.
12 ישמעו וייראו משום דלא שייך למיכתב וכל
13 העם דלאו כולי עלמא חזו לטהרותא שיש
14 גולנין ומלוי בריבית ומועלים בשביעית שחן
15 פסולים לעדות: **מתני'** ומה שלא נאמר לו.
16 אע"פ שנאמר לחבירו ובגמרא יליף לה:
17 הכובש נבואתו. שלא אמרה כגון יונה בן
18 אמית: והמוותר על דברי נביא. המפקדים
19 שלא חששו למה שאמרו לו הנביא: **גמ'**
20 והאיש אשר לא ישמע. היינו מוותר: קרי
21 ביה איש אשר לא ישמע. היינו כובש וקרי
22 ביה לא ישמע שהוא עצמו אינו נשמע היינו
23 עובר על דברי עצמו: ויצא הרוח ויאמר אני
24 אפתנו. אצא והייתי רוח שקר כפי כל נביאיה:
25 סיגנון. דבר מליצות של רוח הקודש: עולה
26 לכמה נביאים. כנסט בלבם לזה בלשון ה'
27 ולזה בלשון זה והכל אחד: ואין שני נביאים
28 מתנבאין סיגנון אחד. בלשון אחד ואלו
29 כולן לשון אחד היו אומרים דכתיב הנה נא
30 כל הנביאים אומרים פה אחד טוב
הבריה

1 **קשר** העליון דאורייתא. פי' בקונט' דפלוטא היא בפי' התכלת (מנחות דף לט. ושם)
2 וליתיה אלא דמסקינן התם שמע מנה קשר העליון דאורייתא: **ולא** בבית דין
3 שביבנה. פירש בקונטרס אם נשאלו בבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם חזרו לעירו
4 ושעה ימים עד שגלתה סנהדרין גדולה ותימה דסוף סוף כשמתמנין עד הרגל היאך
5 ממתין הא כיון דגלתה סנהדרין אין דנין דיני
6 נפשות כדאמר בפרק זה בודקין (לעיל דף מא.)
7 וכי תימא דברגל תחריס ב"ד הגדול וישובין
8 לבלשכת הגזית אף לאחר שגלו ואו דנין אותו
9 חדא דאם כן משכחת ליה לרכן יוחנן בן זכאי
10 דהוה בסנהדרין ובפרק זה בודקין (שם) לא
11 משמע הכי ועוד מאי עיניו הדין יש הא אין
12 שייך עיניו הדין אלא כשמשוהין אותו אחר גמר
13 דינו כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף
14 לה.) דפרין לגמורוהו לדיניה בשבתא
15 ולקטלורוהו וכי ומשני אתה מענה את דינו והדר
16 פריך לדיניהו במעלי שבתא וכי ועוד מאי
17 אריא זקן ממרא בשאר עבירות נמי ועוד אמאי
18 נקט יבנה לימא לא בב"ד שבתות ודוחק לומר
19 דאעבירה דקדם שגלתה סנהדרין דנין אף
20 לאחר שגלתה ולא אמרינן מקום גורם אף
21 דבשעת עבירה סנהדרין גדולה במקומן ור"ת
22 אומר דמיירי כשנגמר דינו קודם שגלתה
23 סנהדרין: **הכובש** נבואתו לוקח. לית ביה לאו
24 ועוד דאין בו מעשה אלא מכין אותו עד שתצא
25 נפשו כמו עשה סוכה ואינו עושה
אליהו

1 **קשר** העליון דאורייתא, גרוע ועומד. אי הכי, תפילין
2 נמי, אי עבד ארבעה פתי, ואייתי אחרניא ואנח
3 גפיהו, האי להודיה קאי והאי להודיה קאי. ואי
4 עבד חמישה פתי, גרוע ועומד הוא. האמר רבי ירמיה
5 בית חיצון שאינו רואה את האויר, פסול: **משנה**
6 אין ממתין אותו לא בבית דין שבעירו, ולא בבית
7 דין שביבנה, אלא מעלן אותו לבית דין הגדול
8 שבירושלים, ומשמרין אותו עד הרגל, וממתין אותו
9 ברגל, שנאמר וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון
10 עוד, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה אומר, אין מענין
11 את דינו של זה, אלא ממתין אותו מיד, וכותבין
12 ושלחין שלוחין בכל המקומות, איש פלוני מתתיב
13 מיתה בבית דין: **גמרא** תנו רבנן, אין ממתין אותו
14 לא בבית דין שבעירו, ולא בבית דין שביבנה, אלא
15 מעלן אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרין
16 אותו עד הרגל, וממתין אותו ברגל, שנאמר וכל
17 העם ישמעו ויראו, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי
18 יהודה, וכי נאמר יראו ויראו, והלא לא נאמר אלא ישמעו ויראו, למה מענין דינו של
19 זה, אלא ממתין אותו מיד, וכותבין ושלחין בכל מקום, איש פלוני מתתיב מיתה בבית
20 דין. תנו רבנן, ארבעה צריכין הכרזה. המסית, וכן סורר ומורה, וזקן ממרא, ועדים זוממין.
21 ככולהו, פתיב בהו וכל העם, וכל ישראל. בעדים זוממין, פתיב והנשארים, דלא פולי
22 עלמא חזו לטהרותא: **משנה** נביא השקר, המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו, מיתתו בידי אדם. אבל הפובש את
23 נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, מיתתו בידי שמים, שנאמר אנכי אדרש מעמו'. המתנבא בשם
24 עבודת פוכבים, ואומר, כך אמרה עבודת פוכבים, אפילו פון את ההלכה, לטמא את הטמא ולטהר את הטהור. הקא על אשת
25 איש, כיון שנכנסה לרשות הפעל לנשואיו, אף על פי שלא נבעלה, הקא עליה הרי זה פתוק. וזוממי פת בהו, ובעלה. שכל המזומין,
26 מקדימין לאותה מיתה, חוץ מזוממי פת בהו, ובעלה: **גמרא** תנו רבנן, שלשה מיתתן בידי אדם. ושלשה מיתתן בידי שמים.
27 המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו, והמתנבא בשם עבודת פוכבים, מיתתן בידי אדם. הפובש את נבואתו, והמוותר
28 על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים. מנהגי מילי, אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא אך הנביא
29 אשר יזיד לדבר דבר בשמי, זה המתנבא מה שלא שמע. ואשר לא צייתיו, הא לחבירו, צייתיו, זה המתנבא מה שלא נאמר לו.
30 ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, זה המתנבא בשם עבודת פוכבים, וכתוב ימות הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה בתורה סתם,
31 אינה אלא חנק. הפובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים. דכתיב והאיש
32 אשר לא ישמע, קרי ביה לא ישמע, וקרי ביה לא ישמע אל דברי, וכתוב אנכי אדרש מעמו, בידי שמים: המתנבא מה שלא
33 שמע: כגון צדקיהו כן פנענה, דכתיב ויעש לו צדקיהו כן פנענה קרני ברזל, מאי הוה ליה למיעבד, רוח נבות אטעיתה, דכתיב
34 ויאמר ה', מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמד לפני ה', ויאמר אני אפתנו ויאמר תפתה וגם תוכל,
35 צא ועשה כן. אמר רב יהודה, מאי צא, צא ממוחצתאי. מאי רוח, אמר רבי יוחנן, רוחו של נבות הירעאלי. הוה ליה למידק
36 פדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד. עובדיה אמר ודון לרבי
37 השאד. ורמיה אמר תפלצתך השיא אותך ודון לרבי. והני מדקאמרי פולחו פהדרי, שמע מינה, לא פלוס קאמרי. דילמא, לא
38 הוה ידע ליה להא דרבי יצחק. והושפט הוה התם, וקאמר להו, דכתיב ויאמר והושפט, האין פה נביא (עוד לה'). אמר ליה, הא
39 איפא כל הני. אמר ליה, כך מקובלני מבית אבי אבא, סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד:
40 המתנבא מה שלא נאמר לו, כגון חנניהו בן עזריה, דקאי ורמיה בשוק העליון, וקאמר כה אמר ה' [צבאות] הני שובר את קשת
41 עילם. נשא חנניהו קל וחומר בעצמו, מה עילם שלא בא אלא לעזור את ככל, אמר הקדוש ברוך הוא הני שובר את קשת עילם.
42 פשוים עצמן, על אחת פמה וכמה. אתא איהו בשוק התחתון, אמר כה אמר ה' וגו', שברתי את עול מלך ככל. אמר ליה רב
43 פפא לאבני, האי, לחבירו נמי לא נאמר. אמר ליה, כיון דאיתיהיב קל וחומר למידרש, כמאן דאיתמר ליה דמי, הוא יהוה דלא
44 נאמר לו. המתנבא בשם עבודת פוכבים, כגון נביאי הפעל. הפובש את נבואתו, כגון יונה בן אמימי. והמוותר על דברי נביא, כגון
הבריה

1 אליהו בדר הכרמל וכו'. משמע בדשם הקב"ה היה מתנבא לעבור וכיון דמוחוק
 2 מהימנין ביה אע"ג דלא ידעב אות ובהאשה רבה (בימות דף צ' ושם) נפקא
 3 לן דכתיב אליו תשמעון אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון
 4 אליהו בדר הכרמל ותימה מאי קא פריך התם וליגמר מניה כיון דע"פ הדיבור היה
 5 מתנבא מה שייר למילף מיניה לעבור משום
 6 תקנה דרבנן שלא על פי הדיבור ועוד למה לן
 7 הכא טעמא משום דאיתחוק בנביאות הא אפילו
 8 בלא נביא שרי לב"ד לעבור משום מיגדר
 9 מילתא ויש לומר דמוקדק התם מלישנא
 10 דברייתא דקתני הכל לפי שעה דמשמע הכל
 11 מפני צורך השעה ואי על פי הדיבור למה לי
 12 צורך השעה בין לצורך בין שלא לצורך צריך
 13 לקיים צויו של מקום אלא ודאי בנביא בעשה
 14 מדעתו קא אמרה ברייתא דמיירי קרא ושה
 15 דבעי הכא איתחוק היינו משום דכי איתחוק
 16 בנביאות סומכין עליו במה שהיה מבטיח
 17 ליירית אש ושוחטין על הבטחון קדשים בחוץ
 18 שבוכותו ובתפלתו תרד אש מהשמים ויהיה
 19 מגדר מילתא בדבר שיתקדש שמו של הקב"ה
 20 ברבים ויחזרו ישראל למטוב ומיהו בקרא
 21 משמע שעל פי הדיבור עשה דכתיב באלהו
 22 וכדברך עשיתי וגו' ופרש"י מאור הגולה
 23 בפירושו לנביאים וכדברך עשיתי שהקב"ה
 24 בשעת איסור הבמות ונראה לומר דכיון דעל פי
 25 הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא
 26 על פי הדיבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר
 27 כדאיתא ויחזרו ישראל למטוב ומיהו בקרא
 28 דקאמר אלהו וכדברך עשיתי לא שאמר לו
 29 הקב"ה אלא מקרא היה דורש דכתיב גוי וקהל
 30 גוים יהיה ממך ואמרין עתידין בניך לעשות
 31 כמעשה גוים פירוש לחשוט בחוץ ואני מסכים
 32 על ידו ולפי שהיה נביא מוחוק סמכו עליו
 33 שעליו נאמר מקרא זה:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

1 לז תור אחד או גזול אחד להקריב לפניך. אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני
 2 אומר לו, זבח את בנך לפני, מיד זוכחו. מיד, והאלהים נסה את אברהם'. ויאמר קח
 3 נא את בנך, אמר רבי שמעון בר אבא, אין 'נא', אלא לשון בקשה. משל למלך בשר
 4 ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גבור אחד, ונצחון. למים, עמדה עליו מלחמה
 5 חזקה. אמר לו, בבקשה ממך, עמוד לי במלחמה זו, שלא יאמרו, ראשונת, אין בהם ממש.
 6 אף הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם, גיפיתך בכה נסיונות, ועמדת בכלן. עכשיו, עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש
 7 בראשונים. 'את בנך, שני בנים יש לי. 'את יחידך, זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו. 'אשר אהבת', תרנייהו רחימא להו. 'את יצחק',
 8 וכל פך למה, כדי שלא תפרף דעתו עליו. קדמו ששון לדרד, אמר לו, 'הנסה דבר אליך תלאה' 'הנה יפרת רבים וידיים רפות
 9 תחוק, פושל יקומו מליך' 'כי עתה תבא אליך ותלא'. אמר לו, 'אני בתומי אלך'. אמר לו, 'הלא יראתך כסלתך'. אמר לו, 'וכר
 10 נא מי הוא נקי אבך'. כיון דהוא דלא קא שמיע ליה, אמר ליה, 'ואלי דבר יגוב'. כך שמעתי מאחורי הפרגוד, הישה לעולה, ואין
 11 יצחק לעולה. אמר לו כך עונשו של בדאי, שאפילו אמר אמת, אין שומעין לו. רבי לוי אמר, אחר דבריו של ישמעאל ליצחק,
 12 אמר לו ישמעאל ליצחק, אני גדול ממך במצות, שאתה מלת בן שמנת ימים, ואני בן שלש עשרה שנה. אמר לו, ובאבר אחד
 13 אתה מגרה בי, אם אומר לי הקדוש ברוך הוא, זבח עצמך לפני, אני זוכת. מיד, 'האלהים נסה את אברהם'. תנו רבנן, נביא
 14 שהיה, בסקילה. רבי שמעון אומר, בהנקה מדיחי עיר הנדחת, בסקילה. רבי שמעון אומר, בהנקה. נביא שהיה, בסקילה. מאי טעמא
 15 דרבנן? אתאי 'הדחה' 'הדחה' ממוסית, מה להלן בסקילה, אף פאן בסקילה. ורבי שמעון, מיתה פתיבא ביה, וכל מיתה האמורה
 16 בתורה סתם, אינה אלא הנקה. מדיחי עיר הנדחת, בסקילה. מאי טעמא דרבנן? אמרי 'הדחה' 'הדחה' או ממוסית, או מנביא
 17 שהיה. ורבי שמעון, גמר 'הדחה' 'הדחה' מנביא. וליגמר ממוסית? דנין מסית רבים, ממוסית רבים. ואין דנין מסית רבים, ממוסית
 18 יחיד. אדרבה, דנין הדייט מהדייט, ואין דנין הדייט מנביא. ורבי שמעון, כיון שהיה, אין לך הדייט גדול מזה. אמר רב חסדא,
 19 מחלוקת

1 חב"ה דמיכה. דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא
 2 זה היה מיכיהו בן ימלא שנתנבא אותו היום על אחאב ליפול ביד ארם מפני שנפל
 3 בן הדר בידו ושלחו לשלום והיינו דקאמר אחאב ליהושפט לא ידבר עלי טוב כי
 4 אם רע מפני שנתנבא כבר את זו עליו ולא קיבל חבירו את דבריו דכתיב וימאן
 5 האיש להכותו: ערו הנביא. שנתנבא עליו
 6 מוחב' ה' בבית אל שהיה ירבעם מקטר עליו
 7 ובדברי הימים גבי יאשיהו כתיב והוא היה
 8 ערו: כי בן צוה אותי. בדבר ה' לאמר לא
 9 תאכל לחם ולא תשתה מים (במקום הזה)
 10 ועבר על דברי עצמו ושמע לדברי הנביא
 11 השקר ואכל ושתה: תמרי בארביאל. תמרים
 12 הנתונים בכברה: דילמא הדרו ביה. פמליא
 13 של מעלה וניחם על הרעה ודם אינם יודעים
 14 והיאך מותרין בו התראת ספק. והא יונה
 15 הדרו ביה. מהפוך את ניוה: מעיקרא ניוה
 16 נהפכת אמרו ליה. ברוח הקדש ומשמע נמי
 17 לטובה שהפכו מעשיהם מרעה לטובה וכיון
 18 ששבו נתיקמה הנבואה ולא מיהדר הוא:
 19 ואיהו דלא ידע. הוא היה טועה וסבור
 20 שהוא לרעה: מנא ידע. האי גברא שוה נביא
 21 אמת שהקב"ה עונשו והלא שמא סבור
 22 שזוהו נביא שקר לפיכך מוותר על דבריו:
 23 היבא דהוהווק. שהוא צדיק ונביא אמת:
 24 שאני. ולא בעי אות: היכי שמע ליה יצחק.
 25 שהוא דבר אמת מה שלא נאמר לשום אדם
 26 להקריב את בנו: שחושב חוץ. שהרי בית
 27 המקדש היה בירושלים: הנסה דבר אלך
 28 תלאה. וכי היה לאוהבך לנסותך בדבר
 29 שהיא תלאה אותך ומכרית את זרעך: הנה
 30 יפרת רבים. רצית והחית' לו כל באי
 31 העולם בדברים ועתה הנה בא להלאותך
 32 ולבלחך: נביא שהיה. שמתנבא בתם
 33 הקב"ה לעבוד עבודת זרה: הרהר. כתיב
 34 הכא כי דבר טרה להדיחך וכתיב במסית כי
 35 ביקש להדיחך וגו': מיתה כתב ביה. והך
 36 גזירה שוה לא גמר מרביה דאין אדם דן
 37 גזירה שוה מעצמו: ורבי שמעון נטר הרהר
 38 הרהר מנביא. דבעיר הנדחת אנגריה רביה
 39 גזירה שוה מסיני לדון הרהר הרהר
 40 ומסתברא דמנביא אנגריה הרהר למשה
 41 גזירה שוה זו כדכתיב טעמא למלתי:
 42 מחלוקת

1 חב"ה דמיכה, דכתיב 'ואיש אחד מבני הנביאים
 2 אמר אל רעהו, בדבר ה' הכני נא, וימאן האיש
 3 להפותו, וכתיב 'ויאמר לו 'ען אשר לא שמעת'
 4 [וגו']. ונביא שעבר על דברי עצמו, כגון ערו הנביא,
 5 דכתיב 'פי כן צוה אותי, וכתיב 'ויאמר לו גם אני
 6 נביא כמורך, וכתיב 'וישב אתו', וכתיב 'ולך וימצאתו
 7 אריו'. תני תנא קמיה דרב חסדא, הפובש את
 8 נבואתו, לוקה. אמר ליה, מאן דאכיל תמרי בארבלא
 9 לקי. מאן מתרי ביה? אמר אביי, חב"ה נביא. מנא
 10 ידעי? אמר אביי, דכתיב 'פי לא יעשה [אלהים]
 11 דבר, פי אם גלה סודו', ודילמא, הדרי ביה. אם
 12 איתא דהדרי ביה, אודועי הוו מודעי לכלהו נביאי.
 13 והא יונה, דהדרי ביה, ולא הודעוהו. יונה, מעיקרא
 14 ננייה נהפכת אמרי ליה. איהו, לא ידע אי לטובה,
 15 אי לרעה. המוותר על דברי נביא, מנא ידע דאעניש,
 16 דיחב ליה אות. והא, מיכה דלא היכי ליה אות,
 17 ואעניש. היבא דמוחוק, שאני. דאי לא תימא הכי,
 18 אברהם. בהר המוריה, היכי שמע ליה יצחק. אליו
 19 בהר המוריה, היכי סמכי עליה, ועבדי שחוטגי חוץ.
 20 אלא, היבא דמוחוק שאני. ויהי אחר הדברים האלה
 21 והאלהים נסה את אברהם', (אחר מאי). אמר רבי
 22 יוחנן משום רבי יוסי בן יזמרא, אחר דבריו של
 23 ששון, דכתיב 'ויגדל הילד ויגמל וגו', אמר ששון לפני
 24 הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, קנן זה חננתו
 25 למאה שנה פרי גסון, מפל סעודה שעשה, לא היה
 26 לז תור אחד או גזול אחד להקריב לפניך. אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני
 27 אומר לו, זבח את בנך לפני, מיד זוכחו. מיד, והאלהים נסה את אברהם'. ויאמר קח
 28 נא את בנך, אמר רבי שמעון בר אבא, אין 'נא', אלא לשון בקשה. משל למלך בשר
 29 ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גבור אחד, ונצחון. למים, עמדה עליו מלחמה
 30 חזקה. אמר לו, בבקשה ממך, עמוד לי במלחמה זו, שלא יאמרו, ראשונת, אין בהם ממש.
 31 אף הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם, גיפיתך בכה נסיונות, ועמדת בכלן. עכשיו, עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש
 32 בראשונים. 'את בנך, שני בנים יש לי. 'את יחידך, זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו. 'אשר אהבת', תרנייהו רחימא להו. 'את יצחק',
 33 וכל פך למה, כדי שלא תפרף דעתו עליו. קדמו ששון לדרד, אמר לו, 'הנסה דבר אליך תלאה' 'הנה יפרת רבים וידיים רפות
 34 תחוק, פושל יקומו מליך' 'כי עתה תבא אליך ותלא'. אמר לו, 'אני בתומי אלך'. אמר לו, 'הלא יראתך כסלתך'. אמר לו, 'וכר
 35 נא מי הוא נקי אבך'. כיון דהוא דלא קא שמיע ליה, אמר ליה, 'ואלי דבר יגוב'. כך שמעתי מאחורי הפרגוד, הישה לעולה, ואין
 36 יצחק לעולה. אמר לו כך עונשו של בדאי, שאפילו אמר אמת, אין שומעין לו. רבי לוי אמר, אחר דבריו של ישמעאל ליצחק,
 37 אמר לו ישמעאל ליצחק, אני גדול ממך במצות, שאתה מלת בן שמנת ימים, ואני בן שלש עשרה שנה. אמר לו, ובאבר אחד
 38 אתה מגרה בי, אם אומר לי הקדוש ברוך הוא, זבח עצמך לפני, אני זוכת. מיד, 'האלהים נסה את אברהם'. תנו רבנן, נביא
 39 שהיה, בסקילה. רבי שמעון אומר, בהנקה מדיחי עיר הנדחת, בסקילה. רבי שמעון אומר, בהנקה. נביא שהיה, בסקילה. מאי טעמא
 40 דרבנן? אתאי 'הדחה' 'הדחה' ממוסית, מה להלן בסקילה, אף פאן בסקילה. ורבי שמעון, מיתה פתיבא ביה, וכל מיתה האמורה
 41 בתורה סתם, אינה אלא הנקה. מדיחי עיר הנדחת, בסקילה. מאי טעמא דרבנן? אמרי 'הדחה' 'הדחה' או ממוסית, או מנביא
 42 שהיה. ורבי שמעון, גמר 'הדחה' 'הדחה' מנביא. וליגמר ממוסית? דנין מסית רבים, ממוסית רבים. ואין דנין מסית רבים, ממוסית
 43 יחיד. אדרבה, דנין הדייט מהדייט, ואין דנין הדייט מנביא. ורבי שמעון, כיון שהיה, אין לך הדייט גדול מזה. אמר רב חסדא,
 44 מחלוקת

ליצחק בשם ה' לעלות לעולה, תיכי שמע ליה יצחק – איך האמין
 יצחק לנבואתו, והרי מעולם לא אמר ה' לאדם להקריב בנו,
 ואברהם לא עשה מופת להוכיח נבואתו. וכן אליהו פהר הפך מל,
 שאמר לבנות שם מובח ולהקריב פר (מלכים א' יז בג' ל), תיכי סמכי
 עליה – איך שמעו לו ישראל ועבדי שחומי חוץ – ועברו על האיסור
 להקריב מחוץ למקדש, אלא מוכח, הדיבא דמוחוק הנביא
 בנביאות, כגון אברהם ואליהו, שאני, ומקבלים דבריו גם בלי
 מופת.
 הגמרא עוברת לדון בעקידת יצחק: נאמר בתחילת פרשת העקידה
 (בראשית כב א): ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם,
 מבארת הגמרא: מה הכוונה 'אחר הדברים האלה' (אחר מאי),
 אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, אחר דקרוי של ששן, דכתיב
 בפרשה הקודמת (שם כח ה): ויגדל הילד ויגמל וגו', ויעש אברהם
 משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ולאחר המשתה אמר הששן
 לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, זמן זה – אברהם, חננתו
 למאה שנה פרי בן, ומכל הסעודה שעשה לא היה לו אפילו תור
 אחד או נוזל אחד להקריב לפניך. אמר לו ה' לששן, כלום עשה
 אברהם אלא משכיל בנו – הרי משתה זה הוא עשה לכבודו, ו
 ואין שטרח כל כך לכבודו, אם אני אומר לו ונח את בןך לפני, מיד
 הוא זוכחו. והוה שנאמר מיד לאחר מכן, 'אחר הדברים האלה,
 והאלהים נסה את אברהם', שאמר לו לשחוט את בנו.
 עוד נאמר שם (כב א): ויאמר קח את בןך וגו' והעלהו שם לעלה,
 דורשת הגמרא: אמר רבי שמעון בר אבא, אין הכוונה כאן במילה
 'נא', אלא ללשון פקודה, שה' ביקש מאברהם שיעמוד בניסיון, משל
 למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גבור אחד,
 ונצחן. לימים עמדה עליו מלחמה חזקה, אמר לו המלך לגיבור,
 בבקשה ממך, עמוד לי גם במלחמה זו, שלא יאמרו שהמלחמות
 הראשונות שניצחת אין פהם ממש – שלא היה בהם קושי. כך אף
 הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם, ניסיתוהו כבר בפמה בניונות,
 ועמדת בקלו, עכשיו בבקשה עמוד לי בניסיון זה של העקידה, שלא
 יאמרו הבריות שאין ממש בניונות הראשונים.
 עוד נאמר שם: ויאמר קח נא את בןך את יחידך אשר אהבת את
 יצחק, דורשת הגמרא: כשאמר ה' קח נא את בןך, אמר לו
 אברהם, שני בנים יש לי, ישמעאל ויצחק, ואיני יודע למי כוונתך.
 אמר לו ה' את יחידך – כוונתי לבנך היחיד. המשך אברהם
 ושאל, והלא שניהם יחידים, זה – ישמעאל, יחיד אמרו הגר, וזה –
 יצחק, יחיד לאמו רבקה, ואיני יודע למי הכוונה. אמר לו ה' אשר
 אהבת – כוונתי לבן שאהבתי אודו. אמר לו אברהם, תריוהו
 רחמימא לחו – את שתיכם אני אוהב. ורק אז אמר לו ה' את יצחק,
 וכל פה למח הרבה ה' בדברים, ולא פירש לו מתחילה, כדי שלא
 תפטר דעתו עליו כשישמע את הציווי פתאום.
 הגמרא מביאה כיצד ניסה הששן למנוע מאברהם לעמוד בניסיון
 העקידה: כשהלך אברהם לקיים את העקידה, קדמו ששן לרדף.
 אמר לו הששן לאברהם בלשון הפסוק (איוב ד ביה) 'הנסה דבר אליך
 תלך' – האם היה לה' שאהבך לייגע אותך ולהכבית זרעך, הרי
 'הנה יפרת רבים ויגדלים רבות תחוק, בושל וקומון מליד' – אתה
 קרבת את באי העולם לעבודת ה', 'כי עתה תבא אליך ותלא' –
 ועתה ה' בא להבילך וליגיעך. אמר לו אברהם
 בלשון הפסוק (הזהיר בו יא), 'אני בתומי אלך' – אני מקיים מצות ה'
 בתמימות ובלי חשבונות.
 אמר לו הששן (איוב ד א), 'אלא יראתך בסלמתך' – היה לך לבטוח
 ביראתך את ה' שתגן עליך, ועכשיו אתה מפסיד מפניה, שנצטוו
 לשחוט את בןך. אמר לו אברהם (שם ד א), 'וכר נא מי הוא נקי אכרי'
 – לא יתכן שאפסיד מפני צדקתי.
 כיון דהוא דלא קא שמיע ליה – כיון שראה הששן שאברהם אינו
 שומע לו, אמר ליה לאברהם (שם ד א), 'ואלי דבר וגו', כך שמעת
 מאחורי תפגוד, שרצון ה' שיהא הששן קרב לעולה, ואין יצחק
 לעולה. אמר לו אברהם, כך עזנשו של בראי ושרקון, שאפילו אמר
 אמת אין שומעין לו, וכיון שעד עתה ניסית לעצרני בדברי הבל,

הכרית המיכה – חבירו של מיכיהו בן ימלא הנביא, דכתיב (מלכים
 א' כ לה), 'ואיש אחד מפני הנביאים אמר אל רעהו, בדרך ה' תכני נא,
 וימאן האיש להכותו, וכתב שם (כ לו) 'ויאמר לו (מיכיהו לחבירו)
 'ענ אשר לא שמעת (וגו') בקול ה', הנה הולך מאתי והפך הארצה
 וגו', וימצאאו הארצה ויפחיו. והוה המוותר על דברי נביא, דהיינו
 שלא שמעו לציוויו בשם ה'.
 עוד למדנו בבבלי, ונביא שעבר על דברי עצמו, מבארת הגמרא:
 כגון עדי הנביא, דכתיב (מלכים א' יג ט) כאשר ירבעם ביקש מעידו
 שיאכל עימו, השיב עידו שאינו יכול, 'כי בן איה אותי בדרך ה'
 לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים, וכתב שם (יג יח) שלאחר
 מכן בא לעידו נביא שקר, 'ויאמר לו גם אני נביא, ומלאך דבר
 אלי בדרך ה' לאמר השבדו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישתה מים,
 וכתב שם (יג טז), שעידו שמע לו, 'וישב אתו ויאכל לחם בביתו',
 ועבר בוה על דברי עצמו שאמר לו ה' שלא לאכול, וכתב לאחר
 (שם יג כד) 'ולך וימצאאו ארתי בדרך וימיתוהו'.
 הגמרא דנה בענין חיוב מלקות ככובש נבואתו: תני תנא – אחד
 החכמים שנה ברייתא קמיה דרב תסדא, תפוש את נבואתו ואינו
 אומר, לוקה. אמר ליה רב חסדא בתמיהה, מאן דאכיל תמרי
 בתיבא לך – האם האוכל תמרים בקערה לוקה, ודאי שלא.
 שהרי אין בוה כל חטא, ואם כן גם הכובש נבואתו, מאן תמרי ביה
 מי יתרה בו על עבירה זו, והרי אין איש יודע שחטא, וכיצד הוא
 לוקה. מיישבת הגמרא: אמר רבי, הקריה נביאי – חבריו הנביאים
 יודעים שהוא כובש נבואתו, והם מתרים בו ומחייבים אותו
 מלקות.
 שואלת הגמרא: מאן ידעי – מדיכן יודעים זאת חבריו. משיבה
 הגמרא: אמר רבי, דכתיב (עמוס ג א), 'כי לא יעשה ה' (אלהים) דבר,
 כי אם ילה סודו אל עבדיו הנביאים, וכל מה שאומר ה' לנביא,
 מוגלה לכל הנביאים.
 מוסיפה הגמרא ומקשה: אף אם יודעים חברי הנביא על נבואתו,
 ודילמא הרי ביה – שמה מן השמים חזרו בהם, ועל כן הוא כובש
 נבואתו, ואי אפשר להתרות בו התראה ודאית, ואיך הוא לוקה.
 מתרצת הגמרא: אם איתא דהרי ביה – אם אכן מן השמים חזרו
 בהם, אודועי הוה מודעי לבלתי נביאי – היו מודיעים זאת לכל
 הנביאים, וכיון שלא הודיעו להם כך, יכולים חבריו להתרות בו.
 מלשה הגמרא: והא יונה – והרי מצאנו אצל יונה הנביא שנשלח
 לבט על הפיכת ינונה (יונה ג א), דהרי ביה מן השמים ולא הפכו
 אלא ינונה, ולא אודיעוהו – ולא הודיעו על כך ליונה, חזרה השאלה
 איך מתרים בו חברי הנביא. הרי יתכן שמן השמים חזרו בהם ובדין
 הוא כובש נבואתו, והם אינם יודעים על כך. מיישבת הגמרא:
 אצל יונה לא בטלה נבואתו, כי ליונה מעיקרא 'ינונה תפסת' אמרי
 ליה – מתחילה נאמר לו שיונה תתהפך, ולא תתחבר, ויש לפרש
 גם לטובה, שיהפכו מעשיהם ויחזרו בתשובה, וכיון שחזרו
 בתשובה נמצא שהתקיימה הנבואה, ועל כן לא הודיעו ליונה
 שהיא מתבטלת, אלא איהו 'יונה' לא ידע אי למונה – האם
 הכוונה לטובה שיחזרו בתשובה, אי לרעה – או לרעה שהעיר
 תחרב, וטעה וחשב שהיא לרעה בלבד.
 הגמרא דנה מנין יודעים מה היא נבואת אמת. שנינו במשנה:
 המוותר על דברי נביא ואינו שומע לו, מיתתו בידי שמים מקשה
 הגמרא: מאן ידע דאיענש – מדיכן ידע האדם שנבואה זו אמת,
 ומדוע הוא נענש. מתרצת הגמרא: מדובר דיהב ליה אות –
 שהנביא נתן לו סימן להוכיח שנבואתו אמת.
 מלשה הגמרא: והא מיכה – והרי למדנו לעיל לגבי מיכיהו שצויה
 על חבירו שנבואה להכותו, דלא יהיב ליה אות להוכיח שהוא נביא
 אמת, ויאיענש – ובכל אופן נענש חבירו שהכחו האריה. מיישבת
 הגמרא: הדיבא דמוחוק שאני – במקום שהנביא מוחזק כבר כנביא
 אמת, חובה להאמין לו גם בלא אות, וכיון שמיכה היה מוחזק
 לנביא היה על חבירו לקיים דבריו.
 ומוכיחה הגמרא שכך הדבר, דאי לא תימא הכי – שאם לא כן
 שהמוחזק בנביאות נאמן בלי אות, אברהם פהר המוזהב, שאמר

מצוות חוץ מעבודה זרה, לְדַבְרֵי הַכֹּל מִיתְנוּ פְתִיחָא, והמתנבא
 לְקַיִם מְקַצֵּת וּלְכַפֵּל מְקַצֵּת בשאר מצוות, רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטְרֵם מִמִּיתָה,
 והוא הִדִּין לְרַבֵּנּוּ, שאף הם פוטרים ממייתה, וּבְעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים -
 והמתנבא לעקור איסור עבודה זרה, אִפִּילוּ אִם מִבְטֵל מִקְצֵת
 האיסור, שְׁאֵמֶר, הַיּוֹם עֵיבְדוּהָ וּלְמָחָר פְּטִילוּהָ, חַיִּיב מִיִּתָּה, ובאיו
 מיתה נידון, מִרְ בְּדָאִית לִיה - לחכמים חייב סקילה כשיטתם בנביא
 שהדיח, וּמִרְ בְּדָאִית לִיה - ולרבי שמעון חייב חנק כשיטתו בנביא
 שהדיח.
 ומבאר הגמרא את הברייתא גם לשיטת רב המנונא: רַבָּא סָבַר
 לָהּ כְּרַב הַמְנוּנָא, וּמִתְרַין לָהּ לְבַרִּייתָא כְּרַב הַמְנוּנָא, וכך פירושה,
 הַמְתַּנְבָּא לְעַקֹּר דְבַר שְׁלָם מִן הַתּוֹרָה, בִּין פְּעֻבֹדֶת בּוֹכְבִּים וּבִין
 בְּשֵׁאֵר מִצְוֹת, חַיִּיב מִיִּתָּה, ובאיו מיתה הוא נידון, מִרְ בְּדָאִית לִיה -
 לחכמים הוא חייב סקילה כשיטתם בנביא שהדיח, וּמִרְ בְּדָאִית לִיה
 - ולרבי שמעון הוא חייב חנק כשיטתו בנביא שהדיח, והמתנבא
 לְקַיִם מְקַצֵּת וּלְכַפֵּל מְקַצֵּת, אם התנבא כן בְּשֵׁאֵר מִצְוֹת, רַבִּי שְׁמַעוֹן
 פּוֹטְרֵם מִמִּיתָה, והוא הִדִּין לְרַבֵּנּוּ שְׁפוֹטִים מִמִּיתָה, וּבְעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים
 - ואם התנבא לבטל מקצת בעבודת כוכבים, אִפִּילוּ אִם אִמְרַם,
 הַיּוֹם עֵיבְדוּהָ וּלְמָחָר פְּטִילוּהָ, הִרִי הוּא חַיִּיב מִיִּתָּה, מִרְ בְּדָאִית לִיה -
 לחכמים חייב סקילה כשיטתם, וּמִרְ בְּדָאִית לִיה - ולרבי שמעון
 חייב חנק כשיטתו.
 הגמרא מביאה דין בענין נביא שקר: אִמְרַם רַבִּי אֶבְיָהוּ אִמְרַם רַבִּי יוֹחָנָן,
 בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, אִם יֹאמֵר לָךְ נְבִיא מִהוֹדֵךְ בְּנִיאוֹת, עֲבֹד עַל
 דְבָרִי תוֹרָה, כִּפִּי שְׁעֵשָׂה אֵלֵיהוּ הַנְּבִיא שְׁפוֹטִים שְׁחוֹטִי חוּץ בְּהַר
 הַכִּרְמֵל (מלכים א' יא - לא לח), שְׁמַע לֹךְ, וּבִלְבַד שִׁבְטֵל הַמְצוּה רַק
 בהוראת שעה, חוץ מְעֻבֹדֶת בּוֹכְבִּים - חוץ מִנְבִיא הַאוֹמֵר לְעַבֹד
 עֲבוּדָה זָרָה, שְׁאִפִּילוּ אִם עוֹשֵׂה מוֹפֵת לְהוֹכִיחַ אֶת נְבוֹאוֹתָו, וּמַעְמִיד
 לָךְ חֶמָה מִהַלְּוֹכָה בְּאִמְצַע הַרְקוּעִי, אֵל תִּשְׁמַע לֹךְ, ואפילו אם הורה
 לְעַבֹד עֲבוּדָה זָרָה בהוראת שעה בלבד, הִרִי הוּא נְבִיא שֶׁקֶר.
 הגמרא מביאה שתי ברייתות החולקות בענין זה: תִּנְיָא בְּבֵרֵיתָא,
 רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הַגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דְּעָתָה שְׁל עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים
 - התורה ידעה עד היכן נגיעה כוחם של נביאי עבודה זרה, שֶׁנֶּתַן
 להם ה' כח לעשות מופתים בכישוף להוכיח את שקריהם, לְפִיכָךְ
 נִתְּנָה תוֹרָה מִמְּשָׁלָה בָּהּ - על כן כתבה התורה בפירוש שיש כח
 בידם למשול ולעשות מופתים, שְׁנֵאמַר (דברים יג ב) 'כִּי יָקוּם
 בְּקִרְבְּךָ נְבִיא וְגו', וְכֹא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים לְאִמֹר נִלְכְּדָה
 אַחֲרָי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם, כִּדִּי לְצוֹתְךָ שְׁאִפִּילוּ מַעְמִיד לָךְ חֶמָה בְּאִמְצַע
 הַרְקוּעִי וְאוֹמֵר לְעַבֹד עֲבוּדָה זָרָה, אֵל תִּשְׁמַע לוֹ.
 ומביאה הגמרא ברייתא נוספת החולקת על ברייתא זו: תִּנְיָא
 בְּבֵרֵיתָא, אִמְרַם רַבִּי עֲקִיבָא, חֶם וְשִׁלּוּם שְׁתַּקְדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא מַעְמִיד
 חֶמָה לְעוֹבְדֵי רֵצוֹנוֹ, וְלֹא יִתְּן שִׁיקְרָה דְבַר כְּגוֹן זֶה, ואין כוונת
 הכתוב 'וְיִתֵּן אֱלֹהִים אוֹת אוֹ מוֹפֵת' שנביא השקר יוכלו לעשות
 מופתים, אֲלָא כוונת התורה כְּגוֹן הַנִּנְיָה כֵּן עוֹזֵר, שְׁמִתְחַלְתּוּ הִיָּה
 נְבִיא אִמֵּת ועשה מופתים להוכיח נבואתו, וְלְכַפֹּסוּף הַפֶּךְ לְנַבִּיא
 שְׁקֶר, וְצִוּוּתָהּ הַתּוֹרָה שֶׁגַם אִם נְבִיא אִמֵּת הַמּוֹחֶזֶק בְּנְבוּאָה עַל יְדֵי
 מוֹפְתִים שֶׁנֶּתַן בְּתוֹחֵלָתוֹ, מִצּוּה אוֹתָךְ לְעַבֹד עֲבוּדָה זָרָה, אֵל
 תִּשְׁמַע לוֹ.
 שנינו במשנה בכלל אלו הנהרגים בחנק: 'וְזוֹמְמֵי פֶת פְּתִין', מבררת
 הגמרא: מְנַהְנֵי מִלֵּי, שֶׁזוֹמְמֵי בַת כַּחן בַּחנֵק. משיבה הגמרא: אִמְרַם
 רַב אֶחָא בְרִיה דְרַב אִיקָא, הַמְקוֹר לֹזֵה הוּא דִּתְנִיא בְּבֵרֵיתָא, רַבִּי
 יוֹסִי אוֹמֵר, מַה תִּלְמוּד לְזֹמֵר - מַה מִּלְמַדְיוֹ הַפְּסוֹק לְגַבִּי עַדִּי שֶׁקֶר
 (דברים יט) 'עֲשִׂיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאִחָיו', והלא המילה
 'לְאִחָיו' מיותרת, אֵלָא לְפִי שְׁכָל (הַזּוֹמְמִין) [הַמּוֹמְתִין] שְׁבִתְוּרָה -
 כל הנידונים למיתה שבתורה, דִּין וְזִמְמֵתָן - העדים שבאו לחייבם
 מיתה והחזמו, וְדִין בּוֹעֲלֵיהֶן שֶׁל מוֹמְתִים אֵלּוֹ שֶׁנִּשְׁדוּנוּ לְמִיתָה עַל
 יְדֵי בַעֲלָהּ זֶה בְּיוֹצֵא כְּתוּב - הם נהרגים באותה מיתה כמותם, חוץ
 מִבַּת פְּתִין נְשׂוּאָה שִׁוְיָתָהּ, אֲשֶׁר נִהְרַגַת בְּשִׁרְפָה כְּנֵאמַר בְּתוֹרָה
 (ויקרא כא ט) 'אֵת אִבְיָהָ הִיא מְחַלְלַת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף', וְיֵשׁ לְיַמּוּד מִיּוֹד
 מִהַמִּילָה 'הִיא', שְׁדוּקָה הִיא נִהְרַגַת בְּשִׁרְפָה, וְאֵין בּוֹעֲלָהּ נִהַרַג
 בְּשִׁרְפָה, אֵלָא בַחנֵק, וְעַל כֵּן, הַזּוֹמְמֵין - הַמַּעֲיִדִים עַל בַּת כַּחן

מְחַלְלַת חַכְמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּדִין נְבִיא שְׁהַדִּית, הִיא דוּקָא בְּנַבִּיא
 שֶׁקֶר שְׁעוֹקֵר הַגּוֹף דְּעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים - שְׁאוֹמֵר שֶׁנִּצְטוּוּה מִפִּי ה'
 לְבַטֵּל לְגַמְרֵי אֶת אִיסוּר עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁלְּחַכְמִים דִּינוּ בְּסִקִּילָה כִּיּוֹן
 שְׁנֵאמַרְה בּו' הַדּוּחָה', כְּאִמֹר לְעִיל (וב). וְכֵן בְּקוּיִם מְקַצֵּת וּבִשְׁוֹל
 מְקַצֵּת דְּעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים - אִם אִמֹר לְבַטֵּל רַק חֶלֶק מֵאִיסוּר עֲבוּדָה
 זָרָה, כִּיּוֹן דְּרַחֲמָנָא אִמְרַם לְגַבִּי נְבִיא שְׁהַדִּיחַ (דברים יג א) 'כִּי דָבַר סָרָה
 וְגו' לְהַדִּיחָךְ מִן הַרְדָּף', וְעַל כֵּן בְּקוּיִם מְקַצֵּת, שְׁנֵאמַרְה פִּירוֹשׁ
 זו אִפִּילוּ אִם מִדִּיחַ רַק מְקַצֵּת הַרְדָּף, וְעַל כֵּן גַּם מִבְטֵל חֶלֶק מֵאִיסוּר
 עֲבוּדַת כּוֹכְבִים קְרוּי נְבִיא שְׁהַדִּיחַ, וְעוֹנֵשׁוּ בְּסִקִּילָה לְדַעַת חַכְמִים,
 אֲכָל נְבִיא שֶׁקֶר הַעוֹקֵר נְבוּאוֹתוֹ אֶת הַגּוֹף וְאֶת כָּל הַצִּוּיוֹן דְּשֵׁאֵר
 מִצְוֹת חוּץ מִעֲבוּדָה זָרָה, לְדַבְרֵי הַכֹּל - אִף לְחַכְמִים, נִידוֹן בְּחֶנֶק וְלֹא
 בְּסִקִּילָה, כִּיּוֹן שְׁעוֹנֵשׁוּ נִלְמַד מִהַפְּסוֹק (שם יג א) 'אִף הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְיַד
 לְדָבַר דְבַר בְּשְׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי לְדָבַר, וְגַם הַנְּבִיא הַהוּא',
 וְסַתֵּם מִיִּתָּה הַאֹמְרָה בְּתוֹרָה הִיא חֶנֶק. מִמְּשִׁיךְ רַב חֶסְדָא, וְאִם
 הַתְּנַבָּא עַל קוּיִם מְקַצֵּת וּבִשְׁוֹל מְקַצֵּת דְּבִשְׁאֵר מִצְוֹת - לְבַטֵּל רַק
 חֶלֶק מִהַצִּוּיוֹ בְּשֵׁאֵר הַמְצוּוֹת, לְדַבְרֵי הַכֹּל פְּטוּר מִמִּיתָה, וְאִפִּילוּ
 מִחֶנֶק, כִּיּוֹן שֶׁבְּפְסוֹק הַעוֹסֵק בְּנִבְיָא הַמְבְטֵל שֵׁאֵר מִצְוֹת נֵאמַר (שם
 יג א) 'אִף הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזְיַד לְדָבַר דְבַר בְּשְׁמִי', וְלַמְדוּנו מִלְשוֹן 'דְּבַר'
 שְׁדוּקָא אִם דִּיבַר בְּשֵׁם ה' דְּבַר שְׁלָם דִּינוּ בְּמִיתָה, אִךְ אִף חֲצִי דְבַר,
 וְעַל כֵּן הַמְתַּנְבָּא לְבַטֵּל חֶלֶק מִמְצוּה פְטוּר.
 לרב חסדא נמצא שפרשת נביא שהדיח נאמרה רק במדיח
 לעבודה זרה, רב המנונא מקשה על דבריו מברייתא: מַתְּיִב רַב
 הַמְנוּנָא עַל דְּבַרֵי רַב חֶסְדָא. נֵאמַר בְּנַבִּיא שְׁהַדִּיחַ (דברים יג א) 'כִּי דָבַר
 סָרָה וְגו' לְהַדִּיחָךְ מִן הַרְדָּף אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בָּהּ, וּמִיִּתּוֹר
 הַתִּיבּוֹת 'לְלַכֵּת בָּהּ' דְרִשׁוּ בְּסַפְרֵי (ראה פלד), 'לְלַכֵּת' זוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה,
 'בָּהּ' זוּ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה - שֶׁהַנְּבִיא מִדִּיחַ בְּדַבְרָיו לְעַבֹר עַל מִצְוֹת
 עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאִי סְלָקָא דְעָתָךְ - ואם תעלה על
 דַּעַתְךָ כִּרַב חֶסְדָא שְׁפִרְשַׁת נְבִיא שְׁהַדִּיחַ נֵאמַרְה רַק עֲבֹבֶת
 בּוֹכְבִּים, עֲשֵׂה פְעֻבֹדֶת בּוֹכְבִּים הִכִּי מְשַׁכְּחַת לָהּ - אִיזוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה
 שׁוֹיֵר לְבַטֵּל עֲבוּדַת כּוֹכְבִים. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: תְּרַנְּמָה רַב חֶסְדָא -
 בִּיאַר רַב חֶסְדָא אֶת הַבְּרִייתָא לְשִׁיתָנוּ, שְׁבֵאמַת פְּרַשַׁת נְבִיא
 שְׁהַדִּיחַ נֵאמַרְה רַק לְגַבִּי עֲבוּדָה זָרָה, וְכוּוֹנַת הַבְּרִייתָא לְדְרוֹשׁ
 מִלְּלַכְתָּ 'נְבִיא הַמִּדִּיחַ לְעַבֹר עַל עֲשֵׂה שֶׁל 'וְנִתְּצַתְּם אֶת מִקְבָּחְתֶּם'
 (דברים יב א), שְׁנֵאמַרְה לְגַבִּי מִזְבָּחוֹת עֲבוּדָה זָרָה.
 רב המנונא חולק על רב חסדא: רַב הַמְנוּנָא אִמְרַם, מְחַלְלַת חַכְמִים
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּנַבִּיא שְׁהַדִּיחַ כִּיּוֹן בְּנַבִּיא שְׁעוֹקֵר הַגּוֹף, בִּין עֲבֹבֶת
 בּוֹכְבִּים וּבִין בְּשֵׁאֵר מִצְוֹת, הִיא שְׁפִרְשַׁת נְבִיא שְׁהַדִּיחַ עוֹסֵק בְּכָל
 הַמְצוּוֹת, כִּפִּי שְׁמוּכָה מִהַבְּרִייתָא שְׁדְרִשָׁה אֶת הַמִּילִים 'לְלַכֵּת בָּהּ'
 עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה, וְכֵן נִחְלָקוּ בְּקוּיִם מְקַצֵּת וּבִשְׁוֹל מְקַצֵּת
 דְּעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים, כִּיּוֹן דְּרַחֲמָנָא אִמְרַם לְהַדִּיחָךְ מִן הַרְדָּף, וְלַמְדוּנו
 שֶׁמְדוּבַר אִפִּילוּ בְּמִדִּיחַ רַק מְקַצֵּת הַרְדָּף עֲבוּדָה זָרָה, אֲכָל
 הַמְתַּנְבָּא עַל קוּיִם מְקַצֵּת וּבִשְׁוֹל מְקַצֵּת דְּבִשְׁאֵר מִצְוֹת חוּץ מִעֲבוּדָה
 זָרָה, לְדַבְרֵי הַכֹּל הוּא פְטוּר מִמִּיתָה, וְאִפִּילוּ מִחֶנֶק.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין נביא שהדיח: הִנּוּ רַבֵּנּוּ בְּבֵרֵיתָא,
 נְבִיא שְׁקֶר שְׁפִי הַמְתַּנְבָּא לְעַקֹּר דְבַר שְׁלָם מִן הַתּוֹרָה, חַיִּיב מִיִּתָּה.
 והמתנבא לְקַיִם מְקַצֵּת הַדְּבַר וּלְכַפֵּל מְקַצֵּת, רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטְרֵם.
 וּבְעֵבֹדֶת בּוֹכְבִּים - ואם הדיח לעבודת כוכבים, אִפִּילוּ באופן
 שְׁאוֹמֵר הַנְּבִיא, הַיּוֹם עֵיבְדוּהָ לְעַבֹדָה זָרָה זוּ, וּלְמָחָר פְּטִילוּהָ, שְׁזוּהוּ
 בִּישְׁוֹל מִקְצֵת וְקוּיִם מִקְצֵת, לְדַבְרֵי הַכֹּל - אִף לְרַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא חַיִּיב
 מִיִּתָּה.
 הגמרא מבאר את דברי הברייתא בשני אופנים, לשיטת רב
 חסדא ולשיטת רב המנונא: אִפִּי סָבַר לָהּ כְּרַב חֶסְדָא, שֶׁמְחַלְלַת
 חַכְמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נֵאמַרְה רַק לְגַבִּי נְבִיא שְׁהַדִּיחַ לְעַבֹדָה זָרָה,
 וּמִתְרַין לָהּ - ומבאר ברייתא זו כְּרַב חֶסְדָא, וְרַבָּא סָבַר לָהּ כְּרַב
 הַמְנוּנָא, שֶׁמְחַלְלַתְהָ נֵאמַרְה גַּם בְּמִדִּיחַ לְעַבֹר עַל שֵׁאֵר מִצְוֹת,
 וּמִתְרַין לָהּ לְבַרִּייתָא זוּ כְּרַב הַמְנוּנָא, וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא אֶת דְּבַרֵי
 שִׁנְיָה.
 מבאר הגמרא: אִפִּי סָבַר לָהּ כְּרַב חֶסְדָא, וּמִתְרַין לָהּ לְבַרִּייתָא כְּרַב
 חֶסְדָא, וכך פירושה, הַמְתַּנְבָּא לְעַקֹּר דְבַר שְׁלָם מִן הַתּוֹרָה בְּשֵׁאֵר

40 דקא מחייב חנק ולא סקילה דשאר מצות בעניינא הדיחה דסקילה לא כתיבי: מר
41 כדאית ליה כו'. לרבנן בסקילה לרבי שמעון בחנק והוא הדין לרבנן ולרב המנונא האי
42 דנקט ר' שמעון רבותא הוא כלומר ואפילו מחנק דרבי שמעון פטור וכ"ש מסקילה
43 דמחייבי ליה רבנן בעוקר את הכל: אם יאמר לך נביא. המחושה עבור על דברי תורה
44 הכל לפי תקנת השעה כגון אליהו בהר
45 הכרמל במצותי חוק: נתנה התורה ממשלה
46 בה. כלומר אפילו תראה אותו נביא מושל
47 ועושה כרצונו דכתיב (דברים יג) ונתן אליך
48 את או מופת: שתחילתו נביא אמת. כגון
49 חגיגה הנביא והאי ונתן אליך את עבודו נביא
50 אמת יתן לך אות בנבואה אחרת ולבסוף
51 כשיחזור להרשיע יאמר לעבד עבודה זרה
52 וסומך עלי' שהרי מחזוק אני על ידי את מופת
53 שנתתי לך כבר: (לרשות הבעל. כגון מסרה
54 האב לשלוהו הבעל ועדיין היא בדרך ולא
55 קרינן בה בית אביה: לאותה מיתה. שהיו
56 מחייבין את הנידון: וכו'לה. כלומר וכל
57 הבעלים נידונין במיתת הבעל חוץ מבעל
58 בת כהן: מה ת"ל לאחיו. לכתוב כאשר זמם
59 לעשות ולישתוק: אם לו חוקשו. לבעול שהיו
60 מחייבין אותו חנק: אם לת. שבמחייבין אותה
61 שריפה: לאחיו ולא לאחותו. כל היכא
62 דבעדותן מחייבין איש ואשה הדין חלוק כי
63 הכא לו חוקשו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

64 כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.
65 מעיקרא איירי בארבע
66 מיתות ומפרש ואזיל ליה לכולהו וחדר מפרש
67 הני דאין להם חלק לעולם הבא: ה"ג האומר
68 אין תחיית המתים מן התורה. שכופר
69 במדרשים דדרשינן בגמרא לקמן מניין
70 לתחיית המתים מן התורה ואפי' היא מודה
71 ומאמינן שיחיו המתים אלא דלא רמיזא
72 באורייתא כופר הוא הואיל ועוקר שיש
73 תחיית המתים מן התורה מה לנו ולאמונתו
74 וכי מדיקין הוא יודע שכן הוא הלכך כופר
75 גמור הוא: אפיקורוס. מפרש בגמרא:
76 ספרים החיצונים. מפרש בגמרא: גמ' ויהי

1 מחלוקת. דרבנן ורבי שמעון נבביא בעוקר כל הגוף בעבודה זרה ואומר נצטויתי
2 ברוח הקודש מפי הגבורה להתנבאות לעוקר כל מצות עבודה זרה מן התורה או
3 לקיים מקצת ולבטל מקצת בחאי הוא דקאמרי רבנן סקילה משום דבחאי עניינא
4 דכתיבא הדיחה נבביא דגמרי סקילה מיניה בעו' הוא משתעי דכתיב ובא האת
5 והמות וגו' נלכה ונעבדה היינו עוקרת הגוף
6 ובטול מקצת ההם נמי כתיב בספיא ימות כי
7 דבר סרה וגו' להדיחך מן הדרך ואפי' במקצת
8 במשמע ומיהו לא מישתעי קרא אלא בעו'
9 דדבר למד מעניינו: אבל עוקר הגוף דשאר
10 מצות דברי הכל בחנק. דנפקא לן מקרא
11 אחרינא האומר בפרשה אחרינא דלא כתיב
12 בה הדיחה אף הנביא אשר ייד דבר
13 בשמי (דברים יח) והיינו מה שלא שמע וכתוב
14 ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה סתם
15 חנק הוא: פטור. דהתם דבר כתיב דבר שלם
16 ולא חצי דבר. ללכת זו מצות עשה. ברייתא
17 היא בספרי גבי פרשת נביא המדיח דכתב בה
18 הדיחה (שם יג) להדיחך מן הדרך אשר צוה ה'
19 אלהיך ללכת בה וגו' ודרשי קרא יתירא
20 ללכת זו מצות עשה דמשמע לעשות ולא
21 משמע אזהרה: כה לא תעשה. דגמרינן
22 מאשר חטא בה דבלא תעשה מיירי אלמא
23 דשאר מצות נמי הכא גבי הדיחה כתיבי דאי
24 לא משתעי קרא אלא בעו' מאי עשה איכא:
25 ובין בשאר מצות. דהאי ללכת בה לא משמע
26 ליה לרב המנונא אונתצתם דרמנא אמר מן
27 הדרך ואעו' קאי דכתיב לא איתרבו שאר
28 מצות בחאי עניינא דללכת בה כולה משמע:
29 ד"ה פטור. ואפילו מחנק דהתם דבר שלם
30 כתיב (שם א) אעוקר דברי תורה האי כי יזיד
31 לדבר דבר קאי דהתם סקילה הוא אלא
32 אדברים בעלמא כגון צדקיה כן בענה: היום
33 עובדה. כלומר היינו קיום מקצת ובטול
34 מקצת: כרב חסדא. דאמר בעו' הוא דפליגי
35 אבל בשאר מצות עוקר הגוף הוא בחנק
36 ובטול מקצת פטור: ר"ש פטר והוא הדין
37 לרבנן. דגבי חנק דבר שלם כתיב ולרב חסדא
38 הא דנקט ר"ש א"ש קמ"ל דרישא דקתני סתמא
39 חייב ואפילו לרבנן בחנק דרבי שמעון הוא
40 עובדה ולמחר בפלוה, חייב, מר פדאית ליה ומר פדאית ליה. רבא סבר
41 לה פרב המנונא, ומתריץ לה פרב המנונא, המתנבא
42 לעקור דבר מן התורה, בין פעבודת פוכבים בין בשאר
43 מצות, חייב, מר פדאית ליה ומר פדאית ליה. לקיים
44 מקצת ולבטל מקצת, בשאר מצות, רבי שמעון פומר,
45 והוא הדין לרבנן. ובעבודת פוכבים, אפילו אומר היום

46 עובדה ולמחר בפלוה, חייב, מר פדאית ליה ומר פדאית ליה. אומר רבי אבהו אמר רבי יוחנן,
47 כפל, אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה, שמע לו. הוין מעבודת פוכבים, שאפילו מעמיד לך חמה
48 תנאי, רבי יוסי הגלילי אומר, הגיעה תורה לסוף דעתה של עבודת פוכבים, לפיכך נתנה תורה ממשלה בה, שאפילו מעמיד לך חמה
49 באמצע הרקיע, אל תשמע לו. תנאי, אמר רבי עקיבא, חס ושלוש שהקדוש ברוך הוא מעמיד חמה לעובר רצונו. אלא, פגון חגיגה בן
50 עזור, שמחתלחו נביא אמת ולכסוף נביא שקר: וזוממו בת פה: מנהגי מילי, אמר רב אחא בריה דרב איקא, דתנאי, רבי יוסי אומר,
51 מה תלמוד לומר ונעשייתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, לפי שכל [המומתי] שבתורה, וזוממיהו ובעוליהו פיוצא ביה. בת פה, היא
52 בשריפה, ואין בוועלה בשריפה. וזוממו, איני יודע אם לו חוקשו, אם לה חוקשו. אומר ונעשות לאחיו, לאחיו ולא לאחותו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

66 משנה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך פולח צדיקים, לעולם יירשו ארץ נצר מטעו מעשה ידי להתפאר. ואילו
67 שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס. רבי עקיבא אומר,
68 אף הקורא בספרים החיצונים, והלוהש על המפה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך פי אני רופאך. אבא
69 שאול אומר, אף ההוגה את השם באותיותיו. שלשה מלכים, וארבעה תדיוטות, אין להן חלק לעולם הבא. שלשה מלכים, ירבעם
70 אחאב ומנשה. רבי יהודה אומר, מנשה יש לו חלק לעולם הבא. שנאמר ויתפלל אליו וישמע תחנונו וישכחו ירושלים למלכותו.
71 אמרו לו, למלכותו השיבו, ולא להי העולם הבא השיבו. ארבעה תדיוטות, בלעם ודואג ואחיתופל, ונחזיו: גמרא וכל פד למה?
72 תנא, הוא פטר בתחיית המתים, לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים, שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה פגגה מדה.
73 דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונה, מניין שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה פגגה מדה, שנאמר ויאמר אלישע
74 שמעו דבר ה' וגו', קעת מחר סאה סלת בשקל, וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון, וכתוב ויען השליש אשר [למלך] נשען
75 על ידו את איש האלהים ויאמר, הנה ה' עושה ארובות בשמים, היתה הדרך הזה, ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל,

1 יהיה לו כן וירמסו אותו. בדבר שכפר בו נדון שלא אבל משם ונרמסו ברגלי
 2 הבאים לקנות: וכן אהרן קיים לעולם. כלומר וכי אהרן היה כל כך שתנתן לו
 3 תרומה והלא לא נכנס לארץ ישראל ומאי האי דקאמר ונתתם ממנו תרומה ה'
 4 לאהרן הבהו: לעולם קיים. לאו דוקא אלא כלומר הלא לא נגזר עליו שיהיה כל
 5 כך: שעתיד לחיות. לעולם הבא: דבי רבי
 6 ישמעאל תנא. הא דכתיב לאהרן לאו הכי
 7 הוא דאתא אלא לומר לך באהרן וכו': מה
 8 ארי ספק דורס ואוכל. ואין אנו יודעין
 9 כשנטול בהמה מן העדר אם דעתו לדורסה
 10 ולאוכלה מיד קודם שחטריה או לא אלא
 11 לטרוף ולמלא (חזרו) ותאווה ולאחר זמן
 12 יאכלנה כשחטריה וה"נ כהן עם הארץ
 13 כשאנו נוטחין לו תרומה בידו אין אנו יודעין
 14 אם יאכלנה בטרה או בטומאה ואי נמי
 15 ספק דורס שארי דרכו לדורס ולרמוס בהמה
 16 ברגליו ואוכלה כשהיא דרוסה מנוולת
 17 ופגמים שנתנה בחזרו ואינה מנוולת: עון
 18 אשמה. עונת הרבה מטעין עליה: כאכלם
 19 את קדשיהם. ומתרגמנן במיכלהון בסואבא
 20 ית קודשיהון: אלא להם. דמשמע שהבטיח
 21 הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן
 22 להם ארץ ישראל וכי להם ניתנה הלא
 23 לבניהם ניתנה אלא מלמד שעתידין לחיות
 24 ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ ישראל:
 25 הנך שוכב עם אבותיך וקם. הנה אתה מת
 26 שוכב והנה אתה קם שחיה: לעתיד לבא
 27 והאי וקם אתוך קאי: וילמא וקם העם ונה.
 28 דלקמי קאי ולא אדלעיל והיינו אחד (מג)
 29 מקראות שאין להם הכרע: יהיו מתוך.
 30 דמתים שבארץ ישראל חיה: נבלתי יקומון.
 31 אפי' נפלים יהיו במסכת כתובות: ודילמא

32 מתים שהחיה יחזקאל. דהויא קרא חיו מתין ישעיה אמרו והוא קדם ליחזקאל
 33 שנתנבא בימי חזקיה והיה מתנבא פסוק זה על שדיה עתיד יחזקאל להחיות מתים
 34 אבל לעולם הבא לא: דוכב. פרוגמי"ש בלע"ז כלומר נעות ומתחדדות שפתי ישעיה
 35 עפר מכלל שחייו: מרחשן שפיותיהו בעלמא. שפתותיהו נעות מינט בתוך הקבר
 36 אבל אין חיל ויוצאין לאויר העולם וכרבי
 37 יוחנן וכו': ולי קבלו ממונ. עד שאמר להם
 38 וכו': חיים כלבם חיים. דהאי יום מיתת הוא
 39 דמצי למכתב חיים כלבם מה תלמוד לומר
 40 היום כהיום מה היום וכו' כך שמעתי: הנך
 41 שוכב עם אבותיך וקם. הרי תחיית המתים
 42 העם הזה ונהה הרי מה שעתיד להיות: פלגא
 43 בידך. דמהאי קרא נפקא דידוע מה שעתיד:
 44 וזיפתם ולא העליתם. כוב אתם אומרים ואין
 45 ממש בדבריכם: לאו לעולם הבא. אלמא יש
 46 תחיית המתים: מהכרת תכרת. הכרת
 47 בעולם הזה תכרת לעולם הבא: אינהו הוו
 48 אמרי ליה דברה תורה כלשון בני אדם.
 49 ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא להוי להו
 50 פתחון פה: תכרת תכרת. בעבודה זרה כתיב:
 51 והלא כבר נאמר. בעבודה זרה את ה' יוצאו
 52 מגדף ונכרתה דס"ל מגדף היינו עובד עבודה
 53 זרה: וכי שלשה עולמים יש וכו': ורע
 54 סבירא ליה דמגדף היינו מברך השם:
 55 והשתא בין לרבי ישמעאל בין לרע עונה
 56 בה מאי עבדי ליה. מבעי ליה וכו': שעונה
 57 בה. שלא שב קודם מיתה הוי בכרת אבל
 58 שב לא: דחיי שבכי. שהמתים חיים: ויצאו
 59 מעיר. שעתידין ישראל לציצ' ולפרוח מעיר
 60 ירושלים וכדאמרין (כתובות דף קיא).
 61 הקב"ה עושה להם מחילות לצדיקים
 62 והולכין ועולין לירושלים:
 אמרה

וכתיב ויהי לו כן, וירמסו אותו העם בשער, וימותו.
 ודילמא, קללת אלישע נרמה ליה, דאמר רב יהודה
 אומר רב, קללת חכם אפילו על חנם היא פאה. אם
 כן, לכתוב קרא וירמסוהו וימותו, מאי בשער, על
 עסקי שער. (אמר רבי יוחנן), מניין לתחיית המתים
 מן התורה, שנאמר ונתתם ממנו [את] תרומת ה'
 לאהרן הפהו, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא
 נכנס לארץ ישראל, שנותנין לו תרומה. אלא, מלמד
 שעתיד לחיות, וישראל נותנין לו תרומה. מפאן,
 לתחיית המתים מן התורה. דבי רבי ישמעאל תנא,
 לאהרן, פאהו. מה אהרן הקבר, אף בניו חברים.
 אומר רבי שמואל בר נחמני, אומר רבי יוחנן, מניין
 שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ, שנאמר ויאמר
 לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הפהנים והלוים למען
 יחזקו בתורת ה', כל המחזיק בתורת ה', יש לו מנת.
 ושאנו מחזיק בתורת ה', אין לו מנת. אומר רב אחא
 בר אדא, אומר רב יהודה, כל הנותן תרומה לכהן
 עם הארץ, פאילו נותנה לפני ארי. מה ארי, ספק
 דורס ואוכל, ספק אינו דורס ואוכל. אף כהן עם
 הארץ, ספק אוכלה בטרה, ספק אוכלה בטומאה.
 רבי יוחנן אומר, אף גורם לו מיתה, שנאמר וימתו
 בו פי וחללוהו. דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא, אף

23 משיאו עון אשמה, שנאמר והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם. תנאי, רבי סימאי אומר, מניין לתחיית המתים מן
 24 התורה, שנאמר ויגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם' לא נאמר, אלא להם, מפאן לתחיית המתים
 25 מן התורה: (צד"ק ג"ם ג"ש"ם ק"ם סימן): שאילו [צדוקין] את רבן גמליאל, מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים. אומר להם,
 26 מן התורה ומן הנביאים ומן הפתובים, ולא קיבלו ממנו. מן התורה, דכתיב ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם'.
 27 אפרו לו, ודילמא, וקם העם הזה ונהה. מן הנביאים, דכתיב ויחיו מתיו בבלתי יקומון הקיזו ורגנו שוכני עפר, פי טל אורות טלף
 28 וארץ רפאים תפיל. ודילמא, מתים שהחיה יחזקאל. מן הפתובים, דכתיב ויחפד בניו הטוב, הולך לדודי למישורים, דוכב שפתי
 29 ישנים. ודילמא, רחשי מרחשן שפיותיה בעלמא, פרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהווצרק, כל מי שנאמרה הלכה
 30 בשמו בעולם הזה, שפתותיו דוכבות פקבה, שנאמר דוכב שפתי ישנים. עד שאמר להם מקרא זה, אשר נשבע ה' לאבותיכם
 31 לתת להם, לכם' לא נאמר, אלא להם, מיפן לתחיית המתים מן התורה. ויש אומרים, מן המקרא הזה אומר להם, ואתם
 32 הדבקים בה' אלהיכם חיים פולכם חיים (פשיטא ד'חיים פולכם חיים', אלא, אפילו ביום שקל העולם פולם מתים אתם חיים),
 33 מה היום פולכם קיימין, אף לעולם הפא פולכם קיימין. שאילו רומיים את רבי יהושע בן הנגדה, מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה
 34 מתים, ויודע מה שעתיד להיות. אומר להו, תרווייהו מן המקרא הנה, שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם
 35 העם הזה ונהה. ודילמא וקם העם הזה ונהה, אומר להו. נקוטו מיהא פלגא בידייכו, דידוע מה שעתיד להיות. איתמר נמי, אומר
 36 רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות, שנאמר הנך שוכב עם
 37 אבותיך וקם' וגו'. תנאי, אומר רבי אליעזר ברבי יוסי, בדבר זה זיפתי ספרי מינים, שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה.
 38 אמרתי להן, זיפתם תורתכם, ולא העליתם בידכם גלום. שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה, הרי הוא אומר תכרת
 39 תכרת הנפש ההיא עונה בה', תכרת תכרת' בעולם הזה, עונה בה', לאימת. לאו, לעולם הפא. אומר ליה רב פפא לאבני, ולקיא
 40 להו, תרווייהו מהכרת תכרת. אינהו הוו אמרי ליה, דכרת תורה פלשון בני אדם. פתנאי, תכרת תכרת', תכרת' בעולם הזה,
 41 תכרת' לעולם הפא, דכרי רבי עקיבא. אומר לו רבי ישמעאל, והלא כבר נאמר 'את ה' הוא מגדף ונכרתה', וכי שלשה עולמים
 42 יש? אלא, ונכרתה' בעולם הזה, תכרת' לעולם הפא, תכרת תכרת' דכרת תורה פלשון בני אדם. בין רבי ישמעאל ובין רבי
 43 עקיבא, עונה בה' מאי עבדי ביה. לכרתנאי, יכול אפילו עשה תשובה, תלמוד לומר עונה בה', לא אמרתי אלא בזמן שעונה
 44 בה. שאלה קליאופטרא מלפתא את רבי מאיר, אמרה, ידענא דחיי שבכי, דכתיב ויצאו מעיר פגעש הארץ. אלא, פשהו עומדיו,
 45 עומדיו ערומו, או בלבושיהו עומדיו. אומר להו, קל וחומר מחיטה, ומה חיטה שנקברה ערומה, ויצאה ככמה לבושי. צדיקים,
 46 שנקברים בלבושיהו, על אחת כמה וכמה. אומר ליה קיסר לרבן גמליאל, אמריתו דשכבי חיי, הא הווי עפרא, ועפרא מי קא חיי?

מקור נוסף מן התורה לתחיית המתים: תנאי, רבי סימא אומר, מניין
 לתחיית המתים מן התורה, שנאמר בנבואה שנאמר למשה רבינו
 (שמות יג) 'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי
 ה' לא נודעתי להם, וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את
 ארץ כנען, ויש לדייק, ש'לתת להם' לא נאמר בפסוק, והיינו שיקיים
 ה' את הבטחתו לאבות בכת שיתן לבניהם את ארץ כנען, אלא
 נאמר 'לתת להם', והיינו לתת את הארץ לאבות עצמם, ומכאן
 לימוד לתחיית המתים מן התורה, שהאבות יקומו בתחיית המתים
 והקב"ה יתן להם את הארץ.
 בגמרא להלן יסופר על כמה ששאלו מהחכמים מקור לתחיית
 המתים, ואת התשובות שהשיבו חכמים: (צד"ק ג"ם נש"ם ק"ם
 הוא סימן לשואלים אלו ולחכמים שהשיבו). מספרת הגמרא:
 שאלו (מינין) צדוקין את רבן גמליאל, מינין שהקדוש ברוך הוא
 מתייהר מתיים, אמר להם רבן גמליאל, יש לדרב זה ראה מן התורה
 ומן הנביאים ומן הפסוקים, ולא יקבלו הצדוקים ממנו את ראיותיו.
 מביאה הגמרא את ראיותיו ואת תשובות הצדוקים: הביא להם
 ראה מן התורה, דכתיב (דברים לא טו) 'ויאמר ה' אל משה הנך שוכב
 עם אבותיך וקם'. כלומר, לאחר שתשכב עם אבותיך עתיד אתה
 לקום בתחיית המתים. אמרו לו הצדוקים, ויילאמא אין תיבת וקם'
 נמשכת אחר תחילת הפסוק, אלא על בני ישראל המזכירים
 במשך, וכך יש לקרוא את הפסוק, 'הנך שוכב עם אבותיך, וקם
 העם הזה וונה אתרי אלהי נכר הארץ וגו', ואין ראה מפסוק זה
 לתחיית המתים.
 הביא להם ראה מן הנביאים, דכתיב (ישעיה כו ט) בנבואת ישעיה
 על העתיד לבוא, שהתפלל ואמר לה' 'חיו מתיים – יקומו ויחיו
 הצדוקים שמתו בארץ ישראל, ויאמר ה' נבלתי יקומו – אפילו
 נפלים יחיו, ויאמר להם ה' הקיצו ורננו שויקני עפר – המתים
 השוכנים בעפר תתעוררו וישבחו את ה', כי מל ארות מלך – כי
 טל התורה והמצוות יהיה כטל של אור למתים, וארץ פתאים תפיל
 – והארץ תפיל ותוציא מתוכה את המתים הקבורים בה, הרי
 מפורש שחיו המתים. אמרו לו, ויילאמא – שמה נבואת ישעיה
 היתה על המתים שהחיה ויחזקאל, ואין ראה שלעתיד לבוא יחיו
 המתים.
 הביא להם ראה מן הפסוקים, דכתיב (שיר השירים ט ז) 'וחכך ביון
 המושב, חזקך לדודי למישרים, דוכב שפתי ישנים'. וישנים' הוא כינוי
 למתים, שהם 'ישני עפר', וממה שנאמר 'דוכב שפתי ישנים' יש
 ללמוד שעתידים המתים לחיות וידברו בשפותיהם. אמרו לו,
 ויילאמא רחשי מרחשן שפוותיה בעלמא – שמה הכוונה
 ששפותיהם רק ינועו מעט בתוך הקבר, אך אין הכוונה שיצאו
 מקברם לאויר העולם לחיות. ומביאה הגמרא מי שאכן דרש את
 הפסוק בדברי הצדוקים, והיינו פרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום
 רבי שמעון בן יוחזק, כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה
 לאחר שנפטר, שפתייו דוכבות – נעות בקבר, שנאמר (שם) 'דוכב
 שפתי ישנים'.
 וכך דחו הצדוקים את ראיותיו, עד שאמר להם מקרא זה, שנאמר
 בפסוק שאמר משה רבינו לישראל, 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם
 על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם' (דברים יא כא)
 והדרשה היא, שהרי 'לכם' לא נאמר בפסוק, שהיה משמע
 שהקב"ה נשבע לאבות לתת את הארץ לבניהם, אלא להם,
 ושבועתו היתה לתת לאבות עצמם את ארץ ישראל, ומיין שי
 לימוד לתחיית המתים מן התורה, שהאבות עצמם יקומו בתחיית
 המתים ויירשו את הארץ. ויש אומרים שכן הפקרא היה אמר להם
 רבן גמליאל ראה לתחיית המתים, שנאמר (דברים ד ט) 'ואתם
 הדברים בה' אלהיכם חיים בלכם היום' (ויש להקשות שהרי פשיטא
 ד'חיים בולכם היום', אלא כוונתו לומר שאפילו ביום שקל העולם
 בולכם מתיים אתם חיים, ומכאן רמז לתחיית המתים), ומכך שנאמר
 ד'חיים', אף שלבאורה תיבה זו מיותרת, יש לדרוש כך, מה היום
 בולכם חיים ומימי, אף לעולם תבא בולכם תהיו חיים ומימי, ו
 מוכח מכאן שעתידים המתים לחיות.

וכתיב (ס'ט) 'יהי לו בן, וירמסו אותו העם בשעה, וימות', הרי
 שבאותו דבר שכפר נידון בו מידה כנגד מידה, שלא אכל
 מהתבואה, ונרמס מרגלי הבאים לקנות את התבואה בזול, ומכאן
 יש ללמוד שדרך הקב"ה להניש מידה כנגד מידה.
 שואלת הגמרא: ויילאמא – שמה קללת אלישע נרמה ליה – היא
 שגרמה לו שיראה בעיניו את השפע ולא יאכל ממנו, וכמו דאמר
 רב יהודה אמר רב, קללת חכם אפילו על חנם היא פאה ומתקיימת,
 וקל וחומר כאן שקללו בגלל שלא האמין בנבואתו ובידה לפני
 המלך, ומנין שהיה זה עונש של מידה כנגד מידה. משיבה
 הגמרא: אם בן שנענש רק מחמת קללת אלישע, לכתוב קרא
 'וירמסוהו וימות', מאי – מדוע הוסיף הפסוק את המילה 'בשעה',
 ללמד שנענש 'על עסקי שעה', על כך שכפר בדברי הנביא שאמר
 ששעה המחירים ירד, ונענש מידה כנגד מידה.
 שנינו במשנה שהאומר שאין תחיית המתים נלמדת מן התורה, אין
 לו חלק לעולם הבא. הגמרא מבארת מהיכן בתורה נלמד ענין
 תחיית המתים: (אמר רבי יוחנן), מינין לתחיית המתים מן התורה,
 שנאמר גבי תרומת מעשר, שהלויים נותנים לכהנים תרומה
 מהמעשר הראשון שקבלו מישראל, בן תרימו גם אתם תרומת ה'
 מכל מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם ממנו [את]
 תרומת ה' לאהרן הכהן] (במדבר יח כח), וקשה, וכי אהרן הכהן לעולם
 קיים, והלא הוא לא נכנס לארץ ישראל, שנוכל לומר שנותנין לו
 תרומה, אלא פסוק זה מלמד שעתיד אהרן לחיות לעתיד לבוא,
 וישראל נותנין לו תרומה. ומכאן יש לימוד לתחיית המתים מן
 התורה.
 הגמרא מביאה דרשה אחרת לפסוק זה: דבי רבי ישמעאל תנא,
 ממה שנאמר 'לאהרן', יש ללמוד שצריך לתת את התרומה לכהן
 שהוא פאהו, מה אהרן 'הקבר' – תלמיד חכם, אף לבניו נותנים
 תרומה רק כשהם חכמים.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת המלמדת שאין נותנים תרומה אלא
 לכהן תלמיד חכם: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מינין
 שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ, שאינו עוסק בתורה, שנאמר
 (דהי"ב ד) 'ויאמר לעם לוישבי ירושלים לתת מנת הפהנים והלויים
 למען יחזקו בתורת ה' – חזקיהו המלך אמר לעם ישראל תושבי
 ירושלים לתת את מתנות הכהונה שלחם לכהנים והלויים כדי
 שתהא פרנסתם מצויה ויעסקו בתורת ה', ומכאן יש ללמוד שקל
 כהן הפחית – העוסק בתורת ה' יש לו מנת – נותנים לו מתנות
 כהונה, ושאינו פחית בתורת ה' אין נותנים לו מנת – מתנות כהונה.
 מאמר נוסף בענין נתינת תרומה לכהן עם הארץ: אמר רב אהא בר
 אדא, אמר רב יהודה, כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ, באילו
 נותנה לפני אר, מה אר שנטול בהמה מהעדר, ספק בידינו אם
 דורס ואוכל את הבמה מיד, קודם שתסריח, ספק אינו דורס
 ואוכל את הבמה מיד, אלא מצניעה בחורו ולאחר זמן
 כשמסריחה, אוכלה, אף בהן עם הארץ שנותנים לו תרומה ספק
 אוכלה במריחה, ספק אוכלה בטומאה, ולכן אין ראוי לתת לו
 תרומה.
 טעם נוסף שאין לתת תרומה לכהן עם הארץ: רבי יוחנן אמר,
 הנותן תרומה לכהן עם הארץ אף נזרם לו מיתה, שנאמר לגבי
 אכילת תרומה בטורה, 'ושמרו את משמרתה ולא ישאו עליה חטא
 ומתו בו כי יחלוהו אני ה' מקדשם' (ויקרא כב ט), ואם יאכל הכהן
 את התרומה בטומאה, יתחייב מיתה.
 דבר נוסף שגורם הנותן תרומה לעם הארץ: דבי רבי אליעזר בן
 יעקב תנא, הנותן תרומה לכהן עם הארץ, אף משיאו עון אשמה –
 גורם לעם הארץ שישא הרבה עונות, שנאמר (שם ט) 'והשיאו
 אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם', ותרגם אונקלוס 'ויקבלון
 עליהן עון וחובין במיכלהון בסואבה ית קודשיהון' ויקבלו
 עליהם עונות וחובות באכלם בטומאה את קדשיהם, והיינו
 שאכילת התרומה בטומאה גורמת לעם הארץ שיהיו לו הרבה
 עונות.

42 פְּרוּטָה אִיכָּא בִּינְיָהוּ, שְׁלַתְנָא קָמָא הוּא חַיִּיב מִיתָה בְּשִׁימוּשׁ כָּל
 43 שְׁהוּא, וְלִרְבִּי יְהוּדָה צָרִיךְ דְּוֹקָא שִׁימוּשׁ חֲשׁוּב שְׁוֹהָה פְּרוּטָה.
 44 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מִזּוּ שִׁימוּשׁ: פְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, אִם נִגְבְּוּ וּמְכָרוּ
 45 כְּשֶׁהוּא יָשׁוּן, מָהוּ – הָאִם חַיִּיב מִיתָה, וְלִהְלֹךְ יוֹבָארוּ צַדִּי הַסַּפֵּק.
 46 וְעוֹד הַסַּתְפֵּק רַבִּי יְרֵמְיָה, מְכָר אִשָּׁה לְעֵנִין עֹוֹפְרָה – גַּב אִשָּׁה
 47 מְעוּבְרַת וּמְכָר אוֹתָהּ עַל מִנַּת שֶׁרַק הָעוֹבֵר יִחִידָה שִׁיךְ לְקוֹנָה, מָהוּ
 48 – הָאִם חַיִּיב עַל גְּבִיבַת וּמְכִירַת הָעוֹבֵר. וְהַסַּפֵּק הוּא, הָאִם יֵשׁ דְּרָךְ
 49 עֵימּוֹר בְּכָךְ – הָאִם בְּמִקְרִים כָּלּוּ נַחֲשֵׁב הַדְּבַר שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אוֹ
 50 אִין דְּרָךְ עֵימּוֹר בְּכָךְ, וּפְטוֹר מִמֵּיתָה שֶׁכֵּן לֹא הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לִפְנֵי
 51 שְׂמֵכְרָם.
 52 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתִפְסֹק לִיה – הֲרִי אִפְשֵׁר לְלַמּוֹד שִׁפְטוֹר מִמֵּיתָה,
 53 כִּיּוֹן דְּלִיכָּא עֵימּוֹר בְּלָל – שְׂאִין בְּגִיבַת יֵשׁ וְעוֹבֵר שִׁימוּשׁ בָּהֶם,
 54 שְׁהֲרִי לֹא יִכְלוּ לְשַׁמְשׁוֹ, וּבִמָּה הַסַּתְפֵּק רַבִּי יְרֵמְיָה.
 55 מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: לֹא אִיִּיכָּא – לֹא הוֹצֵר רַבִּי יְרֵמְיָה לְהַסַּתְפֵּק,
 56 אֲלֵא בְּאִפּוֹן שַׁעֲשֵׂה בָּהֶם שִׁימוּשׁ כְּלִשְׁהוּ, דְּהֵינּוּ, בְּגַבּ וּמְכָר יָשׁוּן,
 57 כְּגוֹן דְּוָנָא עֲלִיהּ – שִׁנְשַׁעֵן עַל גּוֹפּוֹ, וּבְגַבּ אִשָּׁה מְעוּבְרַת כְּגוֹן
 58 דְּאִוְקָמָא בְּאַפִּי יִזְקָא – שֶׁהַעֲמִידָה לִפְנֵינוּ כְּדִי לְהִגֵּן עֲלֵינוּ מִן הָרוּחַ,
 59 וְכִיּוֹן שֶׁהִיא מְעוּבְרַת מְגִיבָה יוֹתֵר בְּגַלְל גְּדֻלָּה, וְנִמְצָא שֶׁנִּהְיָה גַם מִן
 60 הָעוֹבֵר, וְהַסַּתְפֵּק רַבִּי יְרֵמְיָה, הָאִם דְּרָךְ עֵימּוֹר בְּכָךְ וְאִף זֶה נִקְרָא
 61 שִׁימוּשׁ וְחַיִּיב מִיתָה, אוֹ אִין דְּרָךְ עֵימּוֹר בְּכָךְ, וּפְטוֹר כִּיּוֹן שֶׁלֹּא
 62 הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם.
 63 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מָאִי – מַה נִּפְשַׁט בְּבֵית הַמְדַרְשׁ לְגַבִּי סַפְקוֹת אֱלוֹ.
 64 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תִּיקוּ.
 65 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּדִינֵי גְבִיבַת נֶפֶשׁ: תְּנִי רַבְּנָן, נֹאמֵר בְּתוֹרָה
 66 (דְּבָרִים כד ז) 'כִּי יִמְצָא אִישׁ גּוֹיִב נֶפֶשׁ מֵאֲחֵיו', אוֹמֵרַת הַבְּרִיתָא, אִין
 67 לִי לְלַמּוֹד מִכָּאֵן לְחַיִּיב אֱלָא אִישׁ שְׁנַגְבֵּי, שִׁלְשׁוֹן 'אִישׁ' מִשְׁמַע וְכַר,
 68 אֲבַל אִשָּׁה שֶׁגַּבְּהָ נֶפֶשׁ מִנִּיּוֹן שְׁחִיבַת מִיתָה, תְּלַמּוֹד לִזְמַר –
 69 מִלְּמִדְּנֵי הַכְּתוּב (שְׁמוֹת כ"ט), 'וְגוֹיִב אִישׁ' וּמְכָרוּ וְנִמְצָא בְּיַד מוֹת
 70 יוֹמֵת', וְכִיּוֹן שֶׁשֶּׁם לֹא נֹאמֵר שֶׁהַגַּבּ הוּא 'אִישׁ', לְמַדְּנֵי שֶׁגַּבּ אִשָּׁה
 71 שֶׁגַּבְּהָ בְּכָלּ.
 72 מִמְּשִׁיבָה הַבְּרִיתָא: עֲדִין אִין לִי לְלַמּוֹד מִפְּסוּקִים אֱלוֹ אֱלָא אִישׁ
 73 שְׁנַגְבֵּי, בִּין אִם גַּבּ אִשָּׁה וּבִין אִם גַּבּ אִישׁ, כִּיּוֹן שֶׁבְּפִסּוּק 'כִּי יִמְצָא
 74 אִישׁ' הָעוֹסֵק בְּאִישׁ שֶׁגַּבּ, כְּתוּב 'וְגוֹב נֶפֶשׁ' וּמִשְׁמַע כָּל נֶפֶשׁ בִּין
 75 אִישׁ וּבִין אִשָּׁה, וְכֵן לְמַדְּנֵי לְחַיִּיב אִשָּׁה שְׁנַגְבָּה אִישׁ מִדְּפִסּוּק 'וְגוֹבֵב
 76 אִישׁ', אֲבַל אִשָּׁה שְׁנַגְבָּה אִשָּׁה, מְנַיִן, תְּלַמּוֹד לִזְמַר 'כִּי יִמְצָא אִישׁ
 77 גּוֹיִב נֶפֶשׁ וְגו' וְזֶה תִּנְגַּבְּ הַהוּא', שְׁחֹזְרָה הַתּוֹרָה לֹמֵר 'הַגַּבּ, לְרַבּוֹת
 78 שֶׁהַגַּבּ חַיִּיב מְכָל מְקוּמִים, וְאִף אִשָּׁה שֶׁגַּבְּהָ אִשָּׁה חַיִּיבַת.
 79 בְּרִיתָא שְׁנִיָּה בְּדִינֵי גְבִיבַת נֶפֶשׁ: תְּנִיָּא אִדְרָךְ – כְּמוֹ כֵּן דְּרִשׁוּ
 80 בְּתוֹסַפְתָּא (בְּכָא קָמָא פ"ח ה"א), נֹאמֵר בְּתוֹרָה 'כִּי יִמְצָא אִישׁ גּוֹיִב נֶפֶשׁ
 81 מֵאֲחֵיו', וְלְמַדְּנֵי מִתִּיבַת 'נֶפֶשׁ' שֶׁאֲחֵד הַגּוֹיִב אֶת הָאִישׁ, וְאֲחֵד הַגּוֹיִב
 82 אֶת הָאִשָּׁה, וְאֲחֵד הַגּוֹיִב אֶת הַגֵּר וְאֲחֵד הַגּוֹיִב עֶבֶד מְשׁוּחָרְרִי, וְקָמָן,
 83 תִּיבֵי מִיתָה.
 84 הַבְּרִיתָא מְבִיאָה דִּינִים נּוֹסְפִים: נִגְבְּוּ לְאַחַד מֵאלוֹ וְלֹא מְכָרוּ, אוֹ
 85 שְׂמְכָרוּ וְעֲדִין יָשׁוּן בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל הַגַּבּ, שְׂמְכָרוּ לִפְנֵי שְׁחֹזְרָאוֹ
 86 מִשְׁמֵם, פְּטוֹר, שְׁהֲרִי לֹא גַבּוּ קוֹדֵם מְכִירָתוֹ. מְכָרוּ לְאִבּוֹ שֶׁל הַגַּבּ,
 87 אוֹ לְאֵחֵיו, אוֹ לְאֲחֵד מִן תְּקֻזִּים, תִּיבֵי. וְהַגּוֹיִב אֶת הָעֶבְדִּים, פְּטוֹר.

1 הגמרא: לא בזה נחלקו הברייתות, אלא דבולי עלמא סוברים שלא
 2 מקשינן הפאה לקללה, והכא – ובמחלוקתם לענין כותים, פהא
 3 קמיפלגי, שמר האוסר להכותם סבר שכותים גירי אמת הן, ועל כן
 4 דינם בישראל שאסור להכותם אף שאינם עושים מעשה עמך,
 5 ורק לקללם מותר כיון שהמקלל מי שאינו עושה מעשה עמך
 6 פטור, ומר המתיר גם את הכאתם, סבר שכותים גירי אריות הן
 7 ואינם יהודים כלל, ועל כן הדבר מותר.
 8 מקשה הגמרא: אי הכי שטעם המתיר להכותם הוא שכותים גרי
 9 אריות הם, היינו דקתני עליה – וכי זה הנכתב בהמשך ברייתא זו,
 10 'ושוורו של כותי דינו כשוורו של ישראל', ששינוי בבבא קמא (לז),
 11 שור של ישראל שהזיק שור ישראל, אם הוא שור תם ובשלשת
 12 הפעמים הראשונות שהוא נוגח) משלם חצי נזק, ואם הוא מועד
 13 לאחר יתור משלש נגחותו) משלם נזק שלם. אך אם הזיק לשור
 14 של עובד כוכבים, פטור מלשלם, ושור של גוי שהזיק לשור
 15 ישראל משלם תמיד נזק שלם. ואם כן אי אפשר לבאר את דברי
 16 הברייתא שכותים הם גרי אריות ולא גרי אמת, שהרי הברייתא
 17 אומרת ששור של כותי נידון כשור של ישראל ולא כשור של גוי.
 18 מובח קושיא זו הגמרא חזרת לביאור הראשון בברייתא: אלא שפע
 19 מינה – מוכח, שהקיימא פלגי – שלכל הדעות הכותים גרי אמת
 20 הם, אלא שהאוסר להכות כותי סובר שלא מקישים הכאה
 21 לקללה, והמתיר גם להכותו סובר שמקישים הכאה לקללה.
 22 מסיקה הגמרא: שפע מינה – אכן יש להוכיח שמחלוקתם היא
 23 האם מקישים הכאה לקללה.

משנה

24 נאמר בפסוק (דברים כד ז) 'כי ימצא איש גב נפש מאחיו מבני ישראל
 25 והתעמר בו ומכרו ומת הגב ההוא, ולמדנו לעיל (פד) שמיתתו
 26 בחנק. משנתינו מפרטת את דיני הגונב נפש: תגוב נפש מישאל
 27 אינו תיב מיתה עד שיכניסנו הגב לרשותו, וכל זמן שלא הכניסו
 28 לרשותו הרי הוא פטור ממייתה. רבי יהודה חולק ואמר שאינו חייב
 29 עד שיכניסנו לרשותו וגם ישתמש בו, שנאמר (שם) 'והתעמר בו
 30 ומכרו', והתעמר הוא לשון שימוש.
 31 דינים נוספים שנחלקו בהם התנאים: הגונב את בנו, רבי ישמעאל
 32 בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב את האב מיתה, והקמים שומרון.
 33 גנב את מי שהציו עבד והציו בן חורין, רבי יהודה מחייב, והקמים
 34 שומרון. ובגמרא יבואר טעם מחלוקת אלו.

גמרא

35 שנינו במשנה, שלתנא קמא הגונב נפש חייב אם הכניסו לרשותו,
 36 ולרבי יהודה רק אם הכניסו לרשותו והשתמש בו, ומבררת
 37 הגמרא במה נחלקו. שואלת הגמרא: ותנא קמא לא פעי עימור –
 38 האם אין הוא מצריך שהגב ישתמש בו כדי לחייבו מיתה, והרי
 39 נאמר בגונב נפש 'והתעמר בו' (דברים כד ז).
 40 מבארת הגמרא: אמר רב אחא בריה דרבא, ודאי גם לתנא קמא
 41 אינו חייב מיתה עד שישתמש בו, ועימור שערכו פחות משנה

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה תשרי, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נוי"ע עוסק בצ"צ מוה"ר יהושע שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו עם הפייג, אשר בעת רצון נקרא על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקללה"ה נגיי"מ זי"ע, ובטח יעורר ר"ר על כל הזכרים בהפייג, לכאוי"א להמצטרך לו.

המשך בעמוד הבא

37 היו המינים אומרים לו שאין ראייה מפסוק זה לפי שדברה תורה
 38 בלשון בני אדם שדרכם לכפול את דבריהם. ולכן הביא להם רבי
 39 אליעזר ברבי יוסי ראייה מ'עונה בה' כדי שלא יהיה להם מה
 40 להשיב.
 41 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: פתנאי - דבר זה שנוי
 42 במחלוקת תנאים, ששנינו בברייתא, נאמר בתורה לגבי עובד
 43 עבודה וזה 'הפּרַת תּפְרָת', 'הפּרַת' היינו בעולם הזה, ו'תפּרַת' היינו
 44 לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל, והלא כבר
 45 נאמר בפסוק הקודם (במדבר טו ז) 'את ה' הוא מנַדֵּף וּנְכַרְתֶּהּ, ואם
 46 נאמר שכל פעם שכתוב לשון כרת מרמז על עולם אחר קשה
 47 כיצד נדרוש את שלשת לשונות 'כרת מרמז על עולם אחר קשה
 48 עולמים יש. אלא כך יש לדרוש, ו'נְכַרְתֶּהּ' היינו בעולם הזה, ו'הפּרַת'
 49 היינו לעולם הבא, והכפילות 'הפּרַת תּפְרָת' אינה מלמדת על עולם
 50 נוסף אלא דברה תורה בלשון בני אדם.
 51 שואלת הגמרא: בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא, 'עונה בה' מאי
 52 עברי ביה - מה הם לומדים ממה שנאמר 'עונה בה'. משיבה
 53 הגמרא: לכתנאי, יכול הייתי לומר שהעובד עבודה וזה חייב כרת
 54 אפילו אם עשה תשובה, לכך תלמוד לומר 'עונה בה', ללמד שלא
 55 אמרתי שיכרת אלא בזמן שעונה בה, אבל אם חזר בתשובה ואין
 56 עוונה בה אינו חייב כרת.
 57 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין תחיית המתים: שאלה
 58 קליאופטרא מלכתא - קליאופטרא המלכה את רבי מאיר, וכך
 59 אמרה, ויענא דתיי שקבי - יודעת אני שהמתים יחיו, דכתיב (תהילים
 60 עב טז) 'ויצילו מעיר כעשב הארץ' ופירוש הפסוק הוא שעתידין בני
 61 ישראל שמתו לצייץ ולפרוח מהעיר ירושלים, כמו עשב הארץ
 62 שצומח מהאדמה, אלא דבר זה אינו יודעת, האם בשהן עומדין
 63 לחיות, הם עומדין ערומו, או שבלבושיהן הם עומדין. אמר לה רבי
 64 מאיר, יש ללמוד דבר זה בקל וחומר מחיפה, ומה חיפה שנקברה
 65 - שנשתלה באדמה ערופה - ללא קליפה, יוצאה בכמה לבושי -
 66 צומחת עם קליפות המכסות את הגרעין, צדיקים שנקברים
 67 בלבושיהן - בתכריכים, על אחת כמה וכמה שיקומו בבגדיהם.
 68 הגמרא מביאה ויכוח נוסף לגבי תחיית המתים: אמר ליה קיסר
 69 לרבן גמליאל, אמריתו - אתם היהודים אומרים, דשקבי תיי -
 70 שהמתים עתידים לחיות, וכי כיצד יכול דבר זה להיות והא תוו
 71 עפרא - והרי המתים נעשים לעפר, ועפרא מי קא תיי - וכי עפר
 72 יכול לחיות,

1 מספרת הגמרא: שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה, מניין אנו
 2 יודעים מהתורה שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים, ויודע מה שעתידי
 3 להיות. אמר להם, תרנוייהו - את שני הדברים יש ללמוד מן המקרא
 4 הזה, שנאמר (דברים לא טז) 'ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך
 5 וקם, ומוכח שיחיו המתים, וממה שנאמר בהמשך הפסוק 'ועם
 6 הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ' וגו', מוכח שה' יודע עתידות,
 7 שעתידים ישראל לזנות אחר עבודה זרה.
 8 דחאוהו הרומיים ואמרו לו, ודילמא קריאת הפסוק היא 'ויאמר ה'
 9 אל משה הנך שוכב עם אבותיך, וקם עם העם הזה וזנה, ואינו מלמד
 10 כלל על תחיית המתים. אמר להם, אף לדבריהם, נקוטו מיהא פלגא
 11 בדייבוי - תאחוו לפחות חצי מהתשובה בידכם, כלומר מכאן
 12 תשובה לכל הפחות לשאלתכם השניה, שמפסוק זה יש ראייה
 13 יודע מה שעתידי להיות.
 14 איתמר נמי - שנינו כך גם בברייתא, אמר רבי יוחנן משום רבי
 15 שמעון בן יוחאי, מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה
 16 שעתידי להיות, שנאמר 'הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו' העם הזה
 17 וזנה אחרי אלהי נכר הארץ'.
 18 הגמרא מביאה ברייתא שמוכיחה את ענין תחיית המתים מן
 19 התורה מפסוק אחר: תנאי, אמר רבי אליעזר רבוי יוסי, בדרך זה
 20 ויפתה ספרי מינים, והוכחתי להם שהשינויים שעשו בתורה אינם
 21 נכונים, שהיו הכותים אומרים שאין תחיית המתים מן התורה,
 22 ומשום כך זייפו ושינו פסוקים בתורה שיש בהם רמז לתחיית
 23 המתים, אמרתי להם, ויפתם ושיניתם את תורתכם, ולא העליתם
 24 בידכם פלוג - והדברים שאתם אומרים הינם כזב ואין בהם ממש,
 25 שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה, ודבר זה נסתר
 26 מהתורה, שהרי הוא אומר לגבי עובד עבודה זרה 'הפּרַת תּפְרָת
 27 הנפש ההיא עונה בה' (במדבר טו לא), וביאור 'הפּרַת תּפְרָת' הוא
 28 שיכרת בעולם הזה וימות קודם זמנו, ואם כן מה שנאמר בהמשך
 29 'עונה בה', לאימת - על איזה זמן מדובר, וכי לאו לעולם הבא,
 30 שלאחר תחיית המתים עדיין ישאר עון בנפש החוטא, ומכאן יש
 31 ללמוד את תחיית המתים.
 32 שואלת הגמרא: אמר ליה רב פפא לאביי, ולימא להו תרנוייהו
 33 מהפּרַת תּפְרָת - מדוע לא אמר להם רבי אליעזר ברבי יוסי
 34 שתחיית המתים נרמזת במה שכפל הפסוק וכתב 'הפּרַת תּפְרָת'
 35 שמשמע הן מהעולם הזה והן מהעולם הבא. השיב לו אביי, אילו
 36 היה רבי אליעזר ברבי יוסי אומר להם כך, אינהו תוו אמרי ליה -

המשך מהעמוד הקודם

תי"ח ביחוד בעד הקונטרס מאמרים לכבוד ר"ה ויוהכ"פ. ויה"ר מהשי"ת, אשר יוסיף כח וחיל
 להחזקת היהדות ולהפצת רעיונותי בכלל וזכרונות מימי קדם מההווי וחסידות והנהגת החסידים
 בפרט, אשר אם בכל זמן היתה בזה נחיצות גדולה, עאכו"כ בימינו שמוכזי החסידות בפולין
 וגליצ'י וכוי אינם, הי"ד.

מוסג"פ קונטרס המאמרים שהו"ל בקשר עם ר"ה וכו' העבר, אשר בטח יענינו את כת"ר שי...

בברכה

הערה, בדפדפי בקוני בחפזי : א) ר"ת תשובה מסר אדה"י בשם הרה"צ רמ"ז מאניפאלי והשי
 הוא שויתי הוי' לנגדי תמיד, ה - הצנע לכת עם אלקיך. ראה הביאור ע"ז בקונטרס תורת החסידות
 בסופו. ב) מרז"ל עתיד מלכא כוי הוא : מלכא משיחא עתיד לאתנא צדיקיא בתיובתא. ראה לקוי"ת
 דברים (צב, ב). שם שה"ש (ג, ב). - במ"א מובא דמרז"ל זה הוא בזהר - ולע"ע, לא מצאתי מקומו. ג)
 ר"ת דתיבת אלול בציון המקור והרמז שבכא"ו"א ראה הקדמה לקוני צד אבל ידוע שאין משיבין על
 הדרוש.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

א. אָם תְּשִׁיב מִשְׁבֶּת רַגְלְךָ וְכוּ' וְכַבְּדָתוּ מַעֲשֹׂת דְרָכֶיךָ וְגו'² שְׁלֵא יִהְיֶה הַיּוֹלֵךְ בְּשֶׁבֶת פְּהִילוֹכְךָ בְּחֹל³ לְפִיכָךְ אֲסוּר לְרוּץ בְּשֶׁבֶת אֲדָם⁴ אוֹ לְקַפֵּץ דְּהֵינּוּ לְעִקּוֹר שְׁתֵּי רַגְלָיו בְּבֵת אַחַת⁶ אוֹ לְדַלֵּג דְּהֵינּוּ לְעִקּוֹר רַגְלֵי הַשְּׂנֵיָה קָדָם שְׁנֵינִים הָרֵאשׁוֹנָה אוֹ לְפַסֵּעַ פְּסִיעָה גְּסָה⁷ דְּהֵינּוּ כָּל שְׂיֵשׁ בָּהּ יוֹתֵר מֵאִמָּה מֵרֵאשׁ גּוֹדֵל רַגְלֵי זֶה עַד רֵאשׁ גּוֹדֵל רַגְלֵי הַשְּׂנֵיָה⁸ אִם אֲפֹשֶׁר לוֹ בְּפָחוֹת דְּהֵינּוּ שְׂאִין שָׁם רֶפֶשׁ וְטִיט אוֹ אִמַּת הַמַּיִם כְּמוֹ שְׂתִתְבָּאָר¹⁰ וְאִף בְּחֹל אֵין לְפַסֵּעַ פְּסִיעָה גְּסָה מִפְּנֵי שְׁנוּטְלַת אַחַת מִחֲמַשׁ מְאוֹת

ביאורי הלכה

[א] לרוץ בשבת - אם הולך ברחוב וירא מפני כלבים נובחים פן ינשכוהו, או שגשם שוטף או שהרוח סוערת - מותר לרוץ בכדי להגיע לביתו במהירות.⁴
[ב] לרוץ בשבת - אפילו בפסיעות קצרות.⁵
[ג] רגל השניה - אבל כשיש ביניהם אמה (=48 סנטימטר) זוהי הליכה רגילה.⁹
[ד] כמו שיתבאר - מותר לפסוע פסיעה גסה כשיש לפניו מעט רפש וטיט, ויש לו צער קצת לטנף רגלו.¹¹

ציונים והוספות

וראה משנ"ב ס"ק ג שבאדם הגדול ביותר הוא כפי שיעור פסיעה שלו. ולכאורה הוא דווקא באדם גבוה, אבל אדם רגיל אין לו ללכת פסיעה גסה בשבת - אפילו רגיל בכך כל ימות החול (כגון שרגיל בימות החול לעלות שתי מדרגות בבת אחת, ובשבת אין לו לעשות כך כשאינו לדבר מצווה) - שהרי הילוך השבת צריך להיות שונה מהילוך החול.
10) דין אמת המים לא הגיע לידניו.
ובשו"ע סעיפים ג'ו' [בתוספת הערות בחצאי ריבוע ממשנ"ב]: היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלג ולקפוץ עליה אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה, ומוטב שידלג ממה שיקיפנה מפני שמרבה בהלוך; [וכשלא יכול לדלג - יקיפנה] ואסור לעבור בה, שלא יבא לידי סחיטה.
היה הולך לדבר מצוה כגון: להקביל פני רבו [או אביו (סי' תרי"ג ס"ח)] או פני מי שגדול ממנו בחכמה [לאפוקי הרב אצל תלמידו כשאינו צריך לו], יכול לעבור בה [כשאינו יכול להקיף (סי' תרי"ג ס"ג)] ובלבד שיעשה שינוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו, כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה.
ואסור לעבור בסנדלו, דכיון דאינו יכול להדקו ולקשרו יפה חיישינן דלמא נפל ואתי לאתויי. אבל במנעלו, מותר. ההולך לדבר מצוה מותר לעבור במים אף בחזרה, כדי שלא תהא מכשילו לעתיד לבוא [שפעם אחרת לא ילך לדבר מצוה].
ההולך לשמור פירותיו [דשמירת ממונו נמי הוי קצת מצוה] מותר לו לעבור במים בהליכה, אבל לא בחזרה [דאינו דבר מצוה כ"כ].
וראה להלן על סעיף נו', לעניין טבילת עזרא בשבת בבגדים.
11) קו"א סק"א, שאין סברא כלל לומר שההילוך נאסר עליו, וכל מקום שהותר ההילוך - הותר לדלג כדי למנוע ההילוך, ואין מחייבים אותו לדרוך ברפש וטיט גם כשאין חשש סחיטה אם ידרוך בהם.

1) השלמה זו לסי' ש"א מכת"ק מהרי"ל (אחי רבינו), הוכנסה כאן במהדורות החדשות של שו"ע. בכתב יד זה מועתק גם חלק מסי' שא דלקמן, באיזה שינויי לשון ויועתקו במקומם.
2) ישעיה נח, יג: אִם תְּשִׁיב מִשְׁבֶּת רַגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לְשֶׁבֶת עֲנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדָתוּ מַעֲשֹׂת דְרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֲפָצֶיךָ וְדַבֵּר דְּבַר.
3) וראה גם לקמן סי' שח ס"א: הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הלוכך בשבת כהלוך בחול.
4) בקו"א ס"ק א משמע שמסתפק אם מניעת צער נחשב כעונג שמותר לדלג או לרוץ בשבילו, אמנם בפנים שו"ע" לא משמע לחלק בוה, ולמעשה בקצות השלחן סי' קז סק"ה הביא מהמנחת שבת סי' צ' להתיר, והוסיף שהוא מילתא דפשיטא, דגריעי הרבה ממעט רפש וטיט ויש לו צער קצת, וכל-שכן וק"ו הוא דשרי.
5) פמ"ג א"א סק"א, שאפילו פסיעות קצרות מאמה - כל שהוא בריצה - אסור בשבת, וכן הוא בפשטות דאם לא כן הוי פסיעה גסה.
6) וראה גם לקו"ת שה"ש טו, ב: ההפרש בין דילוג לקפיצה הוא כי דילוג ברגל א' וקפיצה בב' רגלים וכמבואר במשנה פ"ח דאהלות והדולג ממקום למקום והקפוץ ממקום למקום (ע"ש בפ"י רבינו עובדיה מברטנורה ובפ"י המשניות להרמב"ם וגם בירושלמי פ"ה דביצה קיפוץ עוקר שתי רגליו כאחת כו').
7) וראה גם לעיל סי' צ ס"ג: ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה וגם בחול נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו אעפ"כ ירוץ לכל דבר מצוה.
8) כאן מבואר שפסיעה גסה הוא איסור נוסף על הדילוג בשבת, אבל פסיעה גסה שבגמרא היינו דילוג וקפיצה (קו"א ס"ק א).
9) סי' שצז ס"ב: דרך הליכתו של אדם אמה מראש גודל רגל זו עד ראש גודל רגל זו שמרחיק כחצי אמה בין רגל לרגל ומקום מצב הרגל עם המנעל הוא ג"כ כחצי אמה.

חלק ב' סימן שא האין יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו טעין א

ביאורי הלכה

ואם מקום הרפש רחב - יכול לדלג או לקפוץ עליו¹², וכשהוא רחב הרבה - רשאי להקיפנו¹³.

ציונים והוספות

לקפוץ ולדלג ולהמנע מריבוי הילוך. יוצא אם כן שמלבד ד' האיסורים שנוכרו כאן א. ריצה, ב. פסיעה גסה, ג. דילוג, ד. קפיצה, ישנו איסור חמישי של מרבה בהילוך שחסר בשוע"ר ונזכר בקו"א דלעיל. (14) עד"ז הובא לעיל מסימן צ ס"ג, ומשמע שם שבחול אין בזה איסור - אלא שאין לעשות כן, ובא"ר ביאר שכיון שהראיה חוזרת בקידוש (כדלהלן) אינו אסור בחול משום סכנה. ובפמ"ג (ס"ו צ א"א ס"ק כה) ביאר שאם דרכו וטבעו לצעוד כן, וקשה לו לשנות - מותר לצעוד כך בחול, אבל בשבת צריך לאנוס את עצמו שלא לצעוד פסיעה גסה. ובסי' רעא ס"ט (לענין נתינת עיניו בנרות בתחלת הקידוש): כי ב' פעמים נר עולה ת"ק והיא רפואה לפסיעה גסה שנוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם.

12 בקו"א שם בסופו לא מסתפק בכך שהפסיעה גסה מצילה אותו מהילוך (דייתכן שאסרו ההילוך במקום צער מועט) ומוסיף סינף חשוב להיתר שיש שלא אסרו כלל פסיעה גסה בשבת, היתר שאינו קיים בדילוג וקפיצה האסורים לכו"ע (ומחמת זה הסתפק בקצות השלחן ס"ו קז סק"ז בדין דילוג במקום רפש), אמנם בהוספה לקו"א מכת"י מוסיף שמשמעות האחרונים דאיסור זה דמרבה בהילוך קל מאד, והלכך במקום רפש וטיט בכל אופן מותר להרבות בהילוך, וא"כ מוטב שידלג גם כן (כנ"ל שהדילוג הותר תמיד למנוע ההילוך). אמנם כשהליכתו אינה לאיזה מקום, אלא שמטייל ומתענג בהליכתו - טוב יותר שיקיף מאשר שידלג (אגרות משה ח"ה ס"י יח).
13 כדלעיל מהקו"א שאף שההילוך הוא איסור קל, עדיף

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

א עצים המפוזרין בחצר בין שהם גדולים בין שהם קטנים אסור לגבבן ביו"ט מפני שנראה כמלקט לצורך חול שכן דרך לגבב היום לצורך מחר אבל אם רוצה לבשל קדרתו בחצר מותר לגבב סמוך למקום בישול קדרתו מפני שקדרתו מוכחת עליו שאינו מגבב לצורך מחר במה דברים אמורים בעצים המפוזרין אבל עצים המכונסים ברשות היחיד מותר ליטול מהן ולהוליכין אפילו לחצר אחרת ולהסיקן שם:

ב וכשהוא מבקע לא יבקע בקרדום ולא במגל ולא במגירה כדרך שמבקע בחול דכיון שהיה אפשר לבקעות מערב יו"ט הצריכוהו חכמים לשנות שלא יבקע אלא בקופיץ (פירוש סכין של קצבים ויש עושים בו שני ראשים ודומה קצת לקרדום) ובצד הקצר שלו אבל לא בצד הרחב כדי לשנות ועכשיו שאין אנו בקיאים מהו קרדום ומהו קופיץ יש להחמיר שלא לבקעות אלא בסכין או ביד:

ג במה דברים אמורים בעצים גדולים מאד שאי אפשר להסיקן כלל בלא ביקוע כגון קורה וכיוצא בה אבל עצים של הסקה שהן גדולים קצת וראויים להסקה בלא ביקוע לא יבקעם כלל אפילו בסכין כיון שאפשר להסיקן בלא ביקוע הרי זה טרחא שאינה צריכה ולכן יש להחמיר שלא לשברן אפילו ביד אפילו לחתיכות גדולות בענין שאין לאסור משום תולדת טוחן וכן לא יכניס העץ בחור כדי לשברו כיון שאפשר להסיקו כמו שהוא:

ד והמדקדים נוהגים לאסור הביקוע של עצים הראויים להסקה בלי ביקוע אפילו בחול המועד ומתקנים ומכנינים כל העצים הקטנים הצריכים לבישול דגים קודם יו"ט דחוששין לטרחא שאינה צריכה שהרי יכול לבערם בלא ביקוע וכן נכון להחמיר ומכל מקום במקום שהעצים יקרים דיש הפסד מרובה אם נצריך להבעיר בלי ביקוע מותר לו לבקע במועד אפילו עצים שאפשר להסיקן בלא ביקוע במה דברים אמורים לבקעות בכלי אבל לשבר ביד כיון שאינו עושה כדרך שהוא עושה בחול אין להחמיר בו כלל במועד אפילו במקומות שאין העצים יקרים:

ה קרפף שהוא מקום המוקף מחיצות אע"פ שאינו מוקף לדירה אם יש לו מסגרת או שהוא עומד בתוך שבעים אמה וד' טפחים לעיר כיון שהוא מקום המשתמר הרי הוא כחצר ומותר להביא מן העצים המכונסים שבתוכו אבל אם אין לו מסגרת ואינו עומד בתוך שבעים אמה וד' טפחים לעיר כיון שאינו מקום המשתמר הרי הוא כמי שאינו מוקף מחיצות כלל ואין מביאין ממנו עצים אפילו מן המכונסים שבתוכו:

ו עלי קנים ועלי גפנים שהן מכונסים ומונחים בקרפף

49 ומכינה אותם להדלקה ביו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט כמו
50 שיתבאר בסי' תקי"ג ע"ש לפיכך אסור להדליק ביו"ט
51 אפילו בצד השני שלא נדלק עדיין גזרה שמה ידלק באותו
52 צד שנדלק כבר ונכבה בשבת וכיון שאסור להדליק ביו"ט
53 יש על שיורי הפתילה דין כלי שמלאכתו לאיסור שאין
54 לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו כמ"ש בסי' ש"ח אבל
55 שיורי הלפידים כיון שאין ראויים להסקה ביו"ט אסור
56 לטלטלם אפילו לצורך גופן ומקומן לפי שאין עליהם תורת
57 כלי כלל במה דברים אמורים ביו"ט ראשון אבל יו"ט שני
58 של גליות שחל להיות במוצאי שבת מותר להדליק בצד
59 השני שלא נדלק עדיין דכיון שיו"ט שני אינו אלא מדברי
60 סופרים לא גזרו שמה ידליק בצד שנדלק כבר וכיון שהן
61 ראויים להדלקה מותר ג"כ לטלטלן כדין כלי שמלאכתו
62 להיתר שנתבאר בסי' ש"ח.

63 אבל יו"ט שני שחל בשני בשבת וממנו ואילך מותר להדליק
64 בו שיורי פתילות ולפידים אפילו באותו צד שנדלקו בו
65 ביו"ט ראשון ואפילו ביו"ט שני של ראש השנה מותר
66 להדליק ממה נפשך אם יום שני חול מותר להדליק בו כמו
67 בחול ואם הוא קודש ויום ראשון חול כל שכן שמתר שהרי
68 חול מכין ליו"ט ואם שניהם קדושים א"כ הרי הן קדושה
69 אחת שהרי כיום אחד ארוך הן חשובים ואין שיך כאן
70 איסור הכנה מיו"ט לחבירו כיון שהן יום אחד.

71 ויש אומרים דאפילו ביו"ט ראשון שחל להיות אחר השבת
72 מותר להדליק שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו וכבו
73 בשבת לפי שאין כבייה זו חשובה הכנה גמורה כיון שגוף
74 הפתילה כבר היה בעולם אלא שע"י כבייה זו היא נוחה
75 יותר להדליק ואין בזה כדאי לאסור את גוף הפתילה
76 והלפידים.

77 ולענין הלכה יש לחוש לסכרא הראשונה ולעשות פתילות
78 חדשות ואם הישנה מונחת על פי הנר מותר להוציאה משם
79 כדי להניח אחרת במקומה דכיון דאיסור טלטול אינו אלא
80 מדברי סופרים יש לסמוך על סכרא האחרונה:

חלק ד סימן תקא עצים האטורים והמותרים ביום טוב:

81 א אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא
82 מן העפר כגון צפיעי הבקר ולא מן המים שמקרבין
83 נעורת של פשתן אצל זוכית לבנה מלאה מים שמניחין
84 אותה כנגד עין השמש שיחזור נגהה להנעורת ותדלק כל
85 זה וכיוצא בו אסור לעשות ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר
86 חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב
87 יו"ט אסור לעשות ביו"ט ואם עבר ועשה מותר להשתמש
88 בהאש ביו"ט שלא קנסו חכמים להעושה מלאכה ביו"ט כמו
89 שקנסו להעושה מלאכה בשבת החמורה:

90 ב אין עושין פחמין אפילו רוצה להסיקן תחת תבשילו
91 ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי שהרי הן ראויים לצורפי
92 זהב ועוד שהוא מכבה שבעשיית הפחם נכבה האש:

93 ג אין נופחין במפוח כדי שלא יעשה כדרך שהאומנין
94 עושין אבל נופחין בשפופרת והעולם נוהגין היתר

1 אע"פ שיש לו מסגרת ועומד בתוך שבעים אמה וד' טפחים
2 לעיר הרי הן כמפוזרים ואסור ליקח מהן ביו"ט מפני שאנו
3 חוששים שמה יפזרם הרוח בשעה שיבא ליקח אותם ויבא
4 ללקטם ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יו"ט שלא יפזרם
5 הרוח מותר ליקח מהן ביו"ט:

6 י עצים שנשרו מן האילן ביו"ט אין מסיקין בהן ביו"ט
7 אפילו להמתירין נולד ביו"ט לפי שהן בכלל גזרת פירות
8 הנושרין מאליהן בשבת או ביו"ט שאסרום חכמים בו ביום
9 באכילה ובטלטול משום גזרה שמה יעלה ויתלוש כמ"ש
10 בסי' שכ"ה]ה] ואם נפלו לתוך התנור יתבאר בסימן תק"ז
11 בעז"ה:

12 יא כבר נתבאר שיש להחמיר בנוולד ביו"ט לפיכך כלים
13 שנשברו ביו"ט ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה
14 כמ"ש בסי' תצ"ה אין מסיקין בהן מפני שהן נולד ואסורין
15 בטלטול ואפילו לשורפן במקומן אסור אע"פ שאינו
16 מטלטלן לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו
17 כמו שיתבאר בסימן תק"ט:

18 יב וכן נכרי שחקק בית קבול בבקעת ביו"ט הרי עשאה
19 כלי ואין מסיקין בה מפני שהוא נולד:

20 יג אבל מסיקין בכלים שלמים שנעשו מערב יו"ט אע"פ
21 שהוא נהנה מן הכלי לאחר שהודלק מקצתו ונעשה
22 שבר כלי אין בכך כלום כיון שההנאה באה לו מאליה
23 שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה עיין סוף סי' תק"ט
24 אבל אסור להפוך באש לאחר שהודלק מקצתו דאז נעשה
25 שבר כלי וכיצד הוא עושה מרבה עליהם עצים מוכנים
26 ומסיקן דאז יכול להפוך באש אף לאחר שהודלקו מקצת
27 מן הכלים לפי שהן בטלים ברוב עצים המוכנים כמו
28 שיתבאר בסימן תק"ז בעז"ה:

29 יד במה דברים אמורים כשאין לו עצים מוכנים כדי כל
30 צרכו אבל אם יש לו כדי כל צרכו אסור להסיק בכלים
31 שלמים אפילו בחול מפני שהוא עובר על כל תשחית:

32 טו כלי שנשבר מערב יו"ט ואין עליו תאר כלי מותר
33 להסיקו ביו"ט שהרי הוא כבר מוכן ועומד להסקה ואם
34 יש עליו תאר כלי ונשבר ביו"ט אסור להסיקו ביו"ט מפני
35 שהוא נולד:

36 טז הכלים והאוכלין מטלטלין אותן לכל דבר ואין אומרים
37 לא ניתנו הכלים אלא לתשמישן והאוכלין אלא
38 לאכילה ולפיכך מסיקין באגוזים ושקדים ואם אכלן ביו"ט
39 אין מסיקין בקליפיהן אפילו הן ראויים למאכל בהמה מפני
40 שאתמול היו מחוברים וטפלים להאוכל ונחשבין כאוכל
41 עצמו ועכשיו אין נחשבין כאוכל כלל והרי זה נולד:

42 יז עץ שמחתין בו האש כיון שהוא מיוחד לכך הרי הוא
43 כלי ואם נשבר ביו"ט אסור להסיקו כמו שנתבאר:

44 יח יו"ט שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביו"ט
45 שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו וכבו בשבת אלא
46 אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת מפני שהם יותר
47 נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו שהאור נאחז
48 בהן היטב ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת

49 עץ ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד לפי שהן
50 עומדין ומיוחדין לכך אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן
51 אפילו לצורך גופן ומקומן מפני שאין עליהם תורת כלי כלל
52 והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן שלא לצורך אוכל נפש
53 כמו שיתבאר בסי' תק"ט.

54 אבל ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי
55 כמין שפור ולצלות בו מותר לטלטלו כדי לצלות בו מפני
56 שתשמיש זה דומה להסקה דמה לי לצלות בו או לצלות
57 בגחלתו שאילו היה רוצה היה מסיקו תחת תבשילו במה
58 דברים אמורים כשהוא יבש דראוי להסקה אבל אם הוא
59 רטוב שאינו ראוי להסקה בלי תערובת עצים אחרים ואינו
60 יכול לצלות בגחלתו בלבד אסור לתקעו בצלי כעין שפור
61 ומכל מקום מותר לטלטלו להסיק עם עצים אחרים אף על
62 פי שאינו ראוי להסיק בפני עצמו.

63 ויש אומרים דעצים יבשים כיון שהן ראויים להסקה הרי הן
64 מוכנים ליו"ט ואין עליהם דין מוקצה ומותר לטלטלן אפילו
65 שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה אבל עץ רטוב שאינו
66 ראוי להסקה בפני עצמו רק ע"י תערובת עצים אחרים אסור
67 לטלטלו אפילו לצורך צלייה רק להסיקו עם עצים אחרים
68 וכמו שנתבאר.

69 ולענין הלכה לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה אבל אם
70 הוא שעת הדחק כגון שנצרך לו מאד להשתמש בעץ יבש
71 יש לסמוך על סברא האחרונה:

72 ט אסור לבשל בקדרה חדשה של חרס ביו"ט מפני שע"י
73 בישול הראשון הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים
74 בטוב וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה
75 בפטיש שהוא גמר מלאכה של כל דבר ודבר כמ"ש בסי'
76 ש"ב ע"ש, אבל מותר לבשל בכלי חרס המצופין שקורין
77 (גיגליר"ט) לפי שהן מחזיקין מים בטוב אפילו קודם
78 הבישול הראשון ונמצא שאין הבישול גמר מלאכתן ויש
79 מתירין לבשל בכלי חרס חדשים שלנו אפילו אינן מצופין
80 לפי שכל תיקונן וגמר עשייתן של כלי חרס שלנו הוא בתנור
81 של יוצרים.

82 ולענין הלכה יש להחמיר כסברא הראשונה ולכן נהגו
83 כשקונין קדרות חדשות כפסח מבשלין בהם פעם אחת קודם
84 יו"ט אבל בשעת הדחק כגון שאין לו קדרות אחרות ונמצא
85 בטל משמחת יו"ט יש לסמוך על סברא האחרונה:

חלק ד סימן תקב דיני האש ביום טוב:

86 א כל מלאכת אוכל נפש לא הותרה ביו"ט אלא אם כן
87 עושה אותה כדי ליהנות בה ביו"ט אבל אסור לאפות
88 ולשחוט ולבשל ביו"ט מה שיאכל בחול ואם אפה ושחט
89 ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביו"ט לצורך מחר
90 אפילו הוא שבת שחל להיות אחר יו"ט הרי זה לוקה מן
91 התורה:

92 ב במה דברים אמורים כשעשה המלאכה ביו"ט סמוך
93 לחשכה בענין שאי אפשר כלל ליהנות ממנה ביו"ט
94 עצמו אבל אם אפשר ליהנות ממנה ביו"ט עצמו אע"פ

1 במפוח של בעלי בתים ע"י שינוי להפכו מלמעלה למטה
2 אבל במפוח של אומן אסור אפילו ע"י שינוי:

3 ד מותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן כדי שישתמר
4 האש ולא יכבה לגמרי ואע"פ שע"י כיסויו אפשר
5 שהאש נכבה מעט מכל מקום כיון שאפשר בלא כיבוי אף
6 אם נכבה מעט אין בכך כלום כיון שאינו מתכוין לכיבוי
7 במה דברים אמורים כשצריך להאש ביו"ט עצמו אבל אסור
8 לכסותו כדי שישתמר ליו"ט שני אפילו הוא ראש השנה
9 דאין מכונין מיו"ט אחד לחבירו כמו שיתבאר בסימן תק"ג:

10 ה דרך עושי מדורה גדולה לעשות ארבע שורות של עצים
11 לארבע רוחות כעין ארבע דופני התיבה ונותנים עליהם
12 עצים למעלה ודומה לאהל לפיכך הרוצה לעשות כך ביו"ט
13 לא יעשה הדפנות תחלה ואח"כ יעשה עליהם הגג מפני
14 שזהו דרך בנין ואפילו בנין עראי אסור ביו"ט אלא אדם
15 אחד יאחזו העצים העליונים שהם לגג בידיו באויר ואח"כ
16 יסדרו הדפנות תחתיהם כדי לשנות מדרך חול וכן אם הוא
17 מסדר עצים כעין גג על גבי שני אבנים העשויין כעין דפנות
18 יאחזו העצים בידיו באויר ואח"כ יסדרו האבנים תחתיהם
19 וכן השופת את הקדרה על גבי שני אבנים יאחזו הקדרה
20 בידו באויר ואח"כ יסדר האבנים תחתיה כדי שלא יעשה
21 אהל עראי בלי שינוי וכן ביצים כשצולין אותן ומניחים אחד
22 על גבי שנים והאש ביניהם יאחזו העליונה בידו ויתן
23 האחרות תחתיה:

24 ו במה דברים אמורים כשמניח אש בין שתי התחנות
25 שהרי הוא צריך לאויר שביניהם והרי זה דומה לאהל
26 שהוא צריך לאויר שתחתיו אבל אם אין צריך לאויר
27 שביניהם אינו דומה כלל לעשיית אהל ומותר לסדר
28 העליונה על גבי התחנות ולכן מותר לסדר דף השלחן על
29 גבי רגליו אע"פ שיש להן דפנות מגיעות לארץ מארבע
30 רוחות כיון שאין צריך לאויר שביניהן ועיין בסימן שט"ו:

31 ז אגודה של עצים שהודלקה במדורה כל עץ שלא אחז בו
32 האור מותר לשטמו מן המדורה אבל אותן עצים שאחזה
33 בהן האור אסור לסלקן מן המדורה שהרי הוא מכחיש אורן
34 דכשהן באגודה אחת הן דולקין יותר בטוב מכשהן נפרדין
35 והרי זה דומה למכבה אבל מותר ליטלן מצד אחד של
36 המדורה ולהניחן בצד אחר של המדורה או להניחן במדורה
37 אחרת דכיון שאינו מסירן לגמרי מן האש אינו דומה למכבה
38 ואף שלפעמים הן נכבים קצת קודם שמחזירן למדורה אין
39 בכך כלום כיון שאפשר בלא כיבוי כלל והוא אינו מתכוין
40 לכבוי.

41 במה דברים אמורים שאינו רשאי להסירן לגמרי בעצים
42 אגודים ביחד או אפילו אם אינן אגודים אלא שהם עצים
43 דקים דכשמסיר אחד מהם הוא קרוב ליכבות אבל עצים
44 גסים שאינם אגודים מותר להסירן לגמרי מן האש אפילו
45 כבר אחזה בהן האור ומכל מקום העולם נזהרים בכך ואין
46 מסירין לגמרי מן המדורה שום עץ שאחזה בו האור וכן
47 נכון להחמיר:

48 ח אין סומכין את הקדרה ולא שום דבר אחר בבקעת של

נקראת מלאכת אוכל נפש ואף שאין לו אורחים אין איסור
 מן התורה לעשותה ומכל מקום חכמים אסרוה והעושה כן
 מכין אותו מכת מרדות:
 חלק ד סימן תקג שלא להכין מיר"ט לחבירו:

1 שאינו רוצה ליהנות ממנה ביו"ט ואינו עושה אותה אלא
 2 לצורך חול הרי זה פטור מן התורה אע"פ שאין המלאכה
 3 צריכה לו כלל ביו"ט שכבר אכל כל סעודתו הואיל אם היו
 4 מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היתה מלאכה
 5 זו צריכה להם והיה מותר לו לעשותה א"כ הרי מלאכה זו

‘תורה אור’ פרשת בראשית – הפרשה החסידית

הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי, וְהָאָרֶץ הַדּוֹם רִגְלֵי, אִי זֶה בֵּית וְגו'.

29 לעולם ועד, שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו
 30 יתברך, כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג)
 31 כתיב.
 32 וזהו ענין בינה – להבין דבר מתוך דבר. פירושו: תוך
 33 דבר נקרא בחינת 'ממלא כל עלמין', שהיא בחינת שם,
 34 דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך עלמין, וצריך
 35 להבין מזה שאינו אלא זיו פנ"ל, שהוא יתברך הוא
 36 הסובב כל עלמין, ו"לית מחשבה כו"כ", ואלאו מכל
 37 מדות אלין כלל.
 38 ועל ידי זה נמשך להיות "ואהבת את הוי"ה אלהיה"
 39 (דברים ו, ח) ממש, לדבקה בו יתברך באין סוף ברוך הוא
 40 ממש. כמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא
 41 חפצתי וגו'", שיהיה רק חפצו ורצונו ש"הוי"ה", אור
 42 אין סוף ברוך הוא עצמו, יהיה "אלהיה" – שורה
 43 בקרבך. דהיינו שיהא גילוי אור אין סוף ברוך הוא עצמו
 44 על נפשו.
 45 והיינו על ידי "בכל לבבך":
 46 שהוא כמו שכתוב (איוב לו, יד): "אם ישים אליו לבו,
 47 רוחו ונשמתו אליו יאסוף": כי "רוח אייתי רוח ואמשיר
 48 רוח", שעל ידי רוח האדם העולה למעלה ש"ישים
 49 אליו"⁵, דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו יתברך, ולהמשיך
 50 בחינת גילוי אלהותו יתברך על נפשו ותוך נפשו. אזי
 51 "רוחו ונשמתו" מבחינת סובב כל עלמין – "אליו יאסוף",
 52 להיות מתאסף השראתו אצלו בקרב איש ולב עמוק"
 53 (תהלים סד, ז).
 54 ומזה נמשך להיות "והיו הדברים האלה אשר אנכי"
 55 – "מי שאנכי" – "מצורך כו" (דברים ו, ח) – שעל ידי זה נמשך
 56 גילוי אלהותו, והתהוות התורה בבחינת שמים – אש
 57 ומים.

1 "השמים כסאי, והארץ הדום רגלי, אי זה בית וגו'"
 2 (ישעיהו סו, א);
 3 להבין אף שייך עליו יתברך לומר "כסאי" ו"הדום
 4 רגלי"? שהרי "אין לו דמות הגוף", ואינו בגדר מקום,
 5 וכמו שכתוב (שמות לג, כא): "הנה מקום אתי" – ש"הוא
 6 מקומו של עולם, ואין העולם מקומו!"
 7 אף להבין הענין:
 8 כי הנה התורה היא מן השמים, כמו שכתוב (שמות ב,
 9 יח): "כי מן השמים דברתי וגו'", דהיינו שהיא בחינת
 10 שמים. כי שמים – אש ומים, וכך גבי התורה כתיב (דברים
 11 לג, ב): "מימינו אש דת למו".
 12 והנה כתיב (ויקרא ב, ח): "ושמרתם את חוקותי ועשיתם
 13 אתם" – "אתם" כתיב, שהאדם הוא העושה את התורה.
 14 וכך אנו מבקשים בברכת "אהבת עולם אהבתנו כו",
 15 לשמור ולעשות ולקיים – תחלה לעשותה ואחר כך
 16 לקיימה. והיינו על ידי "אב הרחמן רחם עלינו, ותן בלבנו
 17 בינה", שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות
 18 בלב, להיות בה ועל ידה עשיית והתהוות התורה.
 19 וכיצד תהיה התבוננות זו?
 20 מבואר בקריאת שמע: "שמע" – לשון הבנה, והבנה
 21 זו היא בתיבת שמע עצמה. כי שמע – שם"ע, פירושו: כי
 22 עי"ו רבתי היא בחינת "לך ה' הגדולה והגבורה וכו'" (דברי
 23 המים א' כט, יא), ז' מדות עליונות שהם בחינת "לך". דהיינו
 24 שהם בטלים אליו ונכללים במקורן, שעדיין אינן בבחינת
 25 המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם "גדולה"
 26 ו"גבורה" וכו', ואזי נקרא בשם "ע' רבתי". והמשכה
 27 שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד, שהוא
 28 הארה בעלמא. וכמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו

4. (על פי קהלת ג, כא: "רוח בני האדם העלה היא למעלה").
 5. ואליו – בכתב יד 2044: אליו לבו.
 6. ואלהותו – בכתב יד 2044 ליתאו.

1. ולהבין – בכתב יד ליתאו.
 2. ותוף – בכתב יד 1092: בתוף כל.
 3. ותפיסא ביה כלל.

מתרפא הראש ומתקיים. וכן כמה רפואות יש שעושים
 ברגלים ומתרפא הראש. ובבחינה זו נקרא הרגל – ראש,
 והראש – רגל, שהוא למטה מהרגל במדרגה זו.
 וכך הוא למעלה: על ידי התכללות המשכות
 המדרגות "נעוץ תחילתן בסופן, וסופן בתחילתן" –
 אורי־ישר ואורי־חור: אורי־ישר נקרא למעלה למטה,
 כל מה שלמעלה הוא העליון, ואורי־חור – ממטה
 למעלה – כל מה שלמטה הוא העליון. וזהו "נעוץ
 תחילתן בסופן" – שסופן הוא תחילתן, שבחינת הרגל
 נקרא ראש.
 וישראל נקראו "ראשית", וכתוב (דברים לג, כא): "וירא
 ראשית לו". ועל ידי אתערותא דלתתא נעשה למעלה
 תיקון אורות עליונים.
 וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אֶלֶף
 אורות (ובשבת חוזרין ונותנין אליו במתנה, וזהו "ישמח
 משה במתנת חלקו"). ועל זה רמזו רז"ל כמה שאמרו על
 פסוק (שמות יט, כד) "לך רד" – "רד מגדולתך. כלום נתתי
 לך גדולה אלא בשביל ישראל". והיינו לפי שהיו ישראל
 בבחינת הרגל שלו, וכמו שכתוב (במדבר יא, כא): "שש
 מאות אֶלֶף רגלי – העם אשר אנכי בקרב", והם היו לו
 בחינת מקיף ובחינת ראש, אף שהם היו לו בבחינת רגל
 ודאי.
 וכך הוא בכל ישראל, על ידי שמתקן מעשיו שהם
 בכח המעשה בעשיה גשמיות בבחינת רגלים, נעשה
 מזחלו ולבו זכים אֶלֶף פעמים ככה.
 והנה להיות "הדום" לבחינת רגל שהוא בחינת
 בנסת־ישראל, דהיינו להגביה ולהעלותה ממטה
 למעלה, הוא על ידי בחינת "הארץ" שהם מצות
 מעשיות, וכללותן היא הצדקה.
 ועל זה נאמר (משלי יד, לד): "צדקה תרומם גוי" –
 "תרומם" ממטה למעלה. והגבהה והעלאה זו היא
 בבחינת "גוי", שהם אותיות ג' ו' י', דהיינו העלאת
 המדות שנחלקין דרך כלל לג' בחינות: חסד, דין, רחמים.
 (כי נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת וענפיהן). והתעלותן
 היא לבחינת יו"ד, שהיא בחינת החכמה, על ידי הוא"ו
 שהוא הממשיך ומחבר המחשבה כו'.

כי הנה ה'תורה קדמה אלפים שנה לעולם" – פירוש:
 "עולם" נקרא בחינת אש ומים, והתורה גבהה מעלתה
 מאד – בבחינת "אלפים שנה", שהם למעלה מבחינת
 עולם. וכדי שתמשך לבחינת עולם, דהיינו להיות
 "מיימינו אש כו'", שהוא רמ"ח מצות עשה שמיימין,
 וש"ס מצות לא־תעשה משמאל כו', הנה המשכה זו
 היא על ידי אתערותא דלתתא ב"ואהבת [..] בכל
 לבבך", "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח",
 ועל ידי זה "ודברת בם" (שם ה, ז): "ודברת" – לשון
 הנהגה והמשכה, דהיינו להיות המשכת אור אי־סוף
 ברוך־הוא בתורה.
 וזהו ענין "וידבר ה' אל משה": שהמשכת הו"ה
 להיות התורה צריך להיות המשכה תחלה לבחינת
 משה, שהוא מבחינת "כי מן המים משייתהו" (שמות ב, ט).
 וזהו "השמים פסאי": שהשמים היא התורה, הרי היא
 פסא' על דרך משל, שנעשה לשבת, וישיבה זו היא
 השפלה לגבי עמידה. שכשהאדם עומד הנה הוא בעל־
 קומה, וראשו ומחו גבוהים מעל הארץ, ועל ידי ישיבה
 נשפל קומתו. כך התורה נעשה כסא לאור אי־סוף
 ברוך־הוא לבחינת ראשו, שהיא בחינת רצונו והכמתו
 ובינתו. ד"אנת חכים ולא בחכמה ידיעא, ומבין ולא
 בבינה ידיעא", ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו
 ובינתו בדברים גשמיים כתפילין, וציצית, וצדקה,
 ותרומות ומעשרות, וקרבנות כו' :
 "והארץ הדום רגלי":
 "הדום" בלשון הפסוק, הוא כמו שרפרף בלשון
 הגמרא, שהוא גם כן פסא קטן. והוא מה שמעמידין
 תחת רגלי היושב להגביה הרגל מעל הארץ. ועל זה
 אמרו בגמרא על פסוק (דניאל ג, ט) "כרסון רמיו": אחד
 לכסא ואחד לשרפרף. כסא הוא הגדול שיושבין עליו,
 ושרפרף הוא הקטן שמעמידין תחת הרגלים.
 והענין: כי הנה בנסת־ישראל נקרא רגל, כמו שכתוב
 (דברים יד, א): "בנים אתם לה' אלהיכם", ו"ברא – פרעא
 דאבוה".
 והנה כמו על דרך משל שנמצא מעלה יתירה ברגל
 מה שאין בראש – שהרגלים הם המהלכים, והם נושאים
 את הראש ומוליכין אותו למחוז חפצו, ונמצא הראש
 צריך להרגל. וגם גידי הראש, וחיותו – ש"הדם הוא
 הנפש" (דברים יב, כג) – הם ברגלים. וכשמקוין דם מהרגל

9. [בקרבו – בכתב יד 2044 נוסף: שהוא היה בקרבם].

7. [פסא – בכתב יד 2044: כמו פסא].

8. [תרגום: "כסאות הנחוי"].

34 כריעות והשתחויות ב"אבות" וב"הודאָה", תחלה וסוף, שָׁהם בחינת ביטול.
 35 והענין: כי אי אפשר להיות גילוי אור אין-סוף ברוך הוא – ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל, "ולאו מכל מדות וכו'", בבחינת פנימיות-הלב, רק מעט מזעיר הארה בעלמא. ואפילו גילוי במוח והשגה "לית מחשבה כו'", רק בבחינת מקיף וסובב לבד.
 41 ועל זה נאמר¹⁴: "ואל זה אביט" – שרומז על בחינת תפלה.
 43 ופירוש הפסוק: "ואת כל אלה ידי עשתה" – בחינת עשיה היינו מעשה המצות.
 45 "ויהיו כל אלה נאם ה'" היא בחינת תורה שבעל-פה, שהיא נאם ודבר ה', בחינת דבור. מה שאין כן "אל זה אביט" הוא בחינת תפלה. "אביט" הוא בחינת הבטה, היא הסתכלות בבחינת "עיניך יונים" (שיר השירים א, טו), שהיא בחינת המחשבה לבד, והיא היא בחינת מקיף וסובב. כמו על דרך משל מחשבה שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו, וכן הראיה והסתכלות כו'. מה שאין כן דבור ומעשה הם פנימיים כו'. והבטה זו היא –
 53 "אל עני ונכה רוח" – בחינת ביטול, "דלית ליה מגרמיה כלום", אפילו תורה ומצות. לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג על ידי התורה ומצות שהם פנימיים, רק על ידי בטול בתפלה, וכריעות והשתחויות. כמשל המלך שבורעים ומשתחיים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו, אזי ממילא נמשך אליו בחינה זו.
 60 וזהו "ברוך אתה": כלומר, ברוך מעצמך ומאלריך.

1 שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיצא בה, שאז היא שעת גדלות המוחין, ואחר כך חולפת ועוברת האהבה, ופונה לדרך מהיפך להיפך, באין מבין כי הם שני הפכים. והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל. מה שאין כן בהתפללות כו'. והרי אז הוא עילוי המדות ביותן שאת – שנעשו בחינת מוחין.
 7 וזהו "בכל נפשך" דהיינו בכל כחות הנפש, אפילו בבחינת רגל, שגם בחינת הרגל תרום ותגביה:
 9 והנה זהו דרך כלל שנקרא שמים וארץ – תורה ומצות. ודרך פרט בתורה עצמה, שמים זו תורה שבכתב, שמים – שם-מים, ד"אורייתא מחכמה נפקת". וארץ נקרא תורה שבעל-פה.
 13 כי ארץ מלשון רצון, כמאמר רז"ל: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה כו"¹⁰. וארץ אותיות: א' רץ כו'.
 15 והענין: כי תורה שבעל-פה היא השגת תכלית הרצון, לידע איך ומה. כגון "סופה שהיא גבוה כו"¹¹, שאין זה מבואר בתורה שבכתב, ותורה שבכתב היא רק בחינת אותיות להיות כדמותן בצלמן, שהן שמותיו של הקדוש ברוך-הוא. ולכן נקרא "קורא בתורה", כמו שקורא בשם, והיינו מלמעלה-למטה. אבל תורה שבעל-פה עיקרה ממטה-למעלה, על ידי השגת הרצון בנפש תכלל הנפש במקורה למעלה.
 23 (12) ושלשה נקראו ארץ: כנסת-ישראל, ותורה שבעל-פה, ומצות. וכולן נרמזין במקרא אחד (ירמיהו כב, כט): "ארץ, ארץ, ארץ, ארץ, שמעי דבר ה'".
 26 אך "אי זה בית כו"¹³ (ישעיהו טו, א)?
 27 כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ, אלא בתוך הבית. ובחינת בית היינו "בכל מאדך", שהוא בבחינת מקיף. כמו על דרך משל בית שהוא מקיף את האדם בגגו ובקירותיו. ובית זה הוא בית-תפלה, שעל ידי התפלה ח"י פעמים "ברוך אתה כו'", היא המשכת מקיפין מבחינת סובב כל עלמין. (והיא בחינת "רוחו ונשמתו אליו יאסף" כנזכר לעיל) שהם נמשכין על ידי

10. וְלַעֲשׂוֹת רָצוֹן קוֹנֶה. 11. וְלִמְעַלָּה מִנְעֻשְׂרִים אִמְרוּ פְסוּלָה – משנה סכה א, א. 12. וְסִימּוֹן הַסּוֹגְרִיִּים מוֹפִיעַ בְּכֶתֶב יָד מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן – תוס' ה'. 13. וְאֵשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי". 14. (ישעיהו טו, ב' "ואת כל אלה ידי עשתה, ויהיו כל אלה נאם ה', ואל זה אביט, אל עני ונכה רוח ותכיר על דברי").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

מטר כו' ואספת דגנך תירושך ונקרא ארץ זבת חלב
 ודבש וא"כ כאשר נתמלא' צור מחורבנ' היינו שנמשך
 לצור כל זה הטוב וכך הוא בכל גלות כמו ברומי
 שנתמלאה מחורבן ירושלים שזהו עיקר ענין גלות
 השכינה רק אדרבה כאשר ראה כרך גדול דרומי מלא
 כל טוב עוה"ז שנתמלאה מחורבן כו' שמח על זה
 להיות שבזה הטוב נבדלו מטוב העליון הגנוז לעוה"ב
 וכמ"ש אשר שלט האדם באדם לרע לו כידוע ואם זה
 הפסולת הטוב שנמשך לעוברי רצונו מחורבנה של
 ירושלים גדול כ"כ עאכו"כ לעושי רצונו לעוה"ב וד"ל)
 וזהו שא"ל האמגושי לאמימר מפלגך ולעילא דהורמיז
 ל' חן הרמז בזה לבחי' מוחא ולבא שלמעלה מחצר
 הכבד ששם למעל' מבחי' ברור וחילוק השפע עדיין
 כי הן רוחני' לגמרי ואין שם שורש ואחיז' לע' שרי'
 דנוגה דעשיה כלל וכידוע דשורש עה"ד טו"ר מתחיל
 למטה מהחזה כו' אבל מפלגך ולתתא מתחת הפרסא
 המבדיל בין אברי הנשימה כו' משם נמשך שפע
 חיצונית לחיצוני' ג"כ שהן בחי' עלמין דפרודא והוא
 ע"י המלאכים שנק' קרבי' עליוני' לברר השפע בין
 פנימי' לחיצוני' עד חיצוני' דחיצוני' וזהו שא' מפלגך
 ולתתא דהורמין בנו"ן שמשם יקבלו חיצונים הפסולת
 עד שהן בבחי' הפירוד וסבר כאלו יש מקום לומר כאן
 ב' רשויות ח"ו מפני שבחי' עה"ד טו"ר שולטים שם
 כו' והשיב לו אמימר א"כ היכי שביק ליה הורמין
 להורמיז לאעבורי מיא באתרי' פי' דאם יש שליטה
 לעה"ד טו"ר דתחת הפרסא להיות דבר בפ"ע א"כ היך
 שביק ליה להורמיז שלמעל' הימנו לאעבורי מיא
 באתריה שהן בחי' מים הרעים שיוצאים בבחי' פסולת
 מן הגרון לקרבי' ונדחים לחוץ ומזה מוכרח לומר
 שהכל א' ואין ביניהן פירוד כלל ומה שיש כח לקרבי'
 לברר הפסולת שהיא פעולה גשמיית כנ"ל זהו ע"י
 בחי' הפרסא שנק' חצר הכבד וכה"ג ולע"ל א"צ
 לברירוד זה שיהיה הכל מבורר ויהיה למטה כמו למעל'
 ממש והיינו מפלגא ולתתא כמו מפלגא ולעילא וד"ל:

אך הענין הוא דקרקע הגן הוא נעשה מבחי' רוחני
 הד' יסודות שבארץ דרוחניו' שבד' יסודות הוא
 בערך גשמיות להיות קרקע לגן זה ועכ"ז מכון הג"ע
 ע"ג קו השוה ולכך לא ימצאוהו בארץ גשמי ומזה יובן
 עכ"פ שג"ע הארץ נבדל בערך מכל פנימי' תענוגי
 עוה"ז השפל ששרשו בד"י גשמי' אש רוח מים עפר
 עד שאין ערך כלל וכלל ביניהן וראיה לזה ממה
 שמצינו בענין נהר דינור שלפני הג"ע שטובלין בו
 הנשמות בצאתם מגופם החומרי עניינו אינו רק לטהר
 ולהסיר ההגשמה של הנשמות שהיו בגופים וקבלו
 מגשמי' זה העולם אם בתאו' גופני דהיתר הנדבק
 ברוח ונפש האלקי וכ"ש בהרהור רע ומדיבור רע
 שנדבק בה ונתלכלכה מהם (שצריך גיהנם כו') וגם מה
 שעשה טוב ולא רע כמו מחשבה ודיבור בתורה ותפלה
 וגם התפעלות הלב והמוח הכל צריך טבילה זו בנהר
 דינור לאשכחא על חיזו דהאי עלמא והוא לשכוח על
 בחי' ההגשמ' שנק' גשם בערך הרוחניו' שבג"ע ויובן
 כדוגמא שיש הפרש בין עונג גשמי לעונג רוחני
 בעוה"ז בין עונג המאכל לעונג הכבוד וההתנשאות
 שזה רוחני וזה גשמי ואעפ"כ אין לדמות כזה ההפרש
 בין עונג עוה"ז בין עונג האלקי שבג"ע לא מיניה כו'
 ומזה יובן עכ"פ שכדי שיומשך שפע גשמי' כזאת
 בבחי' הגשמיות דתענוגי עוה"ז דהוצרך להיות דילוג
 גדול והוא נעשה ע"י המלאכים עליונים שנק' קרבי'
 שמבדילים ומבררי' לשפע עליונה עד שהיותר חיצוני
 יוכל לבא למטה להיות מקור לתענוגי עוה"ז וזהו
 ששחק ר"ע כאשר ראה כרך גדול של רומי ואמר אם
 לעוברי רצונו כך כו' הכוונה על הפרש העצו' בין
 שורש עונג העוה"ז שברומי אע"פ דאמלא' החרבה לא
 נתמלאה צור כו' לעונג האלקי שבעוה"ב שנא' להנחיל
 אוהבי יש ע"י קיום המצות שזהו נק' עושי רצונו כו'
 (דודאי א"א לומר בתענוגי' גשמיים שבירושלים
 במילואה מכל טוב גשמי שגם זה מבחי' פסולת עונג
 העליון שהרי אמר והיה אם שמוע תשמעו כו' ונתתי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

23 עמלק עמל לקה, וכמ"ש אדם לעמל יולד איני יודע אם
24 לעמל תורה אם לעמל שיחה, ועמל תורה היינו כמ"ש
25 יש אדם שעמלו בחכ' ופי' יש אדם זהו ועל הכסא
26 דמות כמראה אדם ועמלו בחכ' זהו כמ"ש ה' בחכ' יסד
27 ארץ.
28 והענין הוא כי באמת הנה כתי' לא ייעף ולא ייגע,
29 לא בעמל ולא ביגיעה רק במאמר ובהבל ברא
30 את העולמות, אך הענין הוא כי בהבראם בה"א בראם
31 וה"א הוא הבל וכמ"ש בזהר אתא קלילא דלית בי'
32 מששא שזהו רק הארה בעלמא בחי' מל' מלכותך
33 מלכות כ"ע שזהו מקור העולמות בי"ע, וזהו לא בעמל
34 ולא ביגיעה רק בהבל פיו ובמאמר זה עשרה מאמרות
35 שזהו הארה בעלמא, אבל נתאוהה הקב"ה להיות לו
36 דירה בתחתונים שיהי' התגלות עצמות אא"ס
37 בתחתונים וזהו ע"י עמל תורה שע"י עמל תורה נמשך
38 גילוי אלקות בתחתונים כי אורייתא מחכ' נפקת וחכ'
39 הוא כח מ"ה בחי' ביטול וכלי לאו"ס כי אוא"ס אין
40 שורה אלא במי שבטל וזהו בחי' חכ' והוא בחי' תורה
41 וע"י באה התגלות אא"ס למטה, וזהו התיקון לבחי'
42 עמלק שזהו היפך עמל ואון עמל וכעס שזהו הסתר
43 אלקות, וע"י עמל תורה ממשיכים גילוי אלקות וזהו
44 אין השם שלם.

1 חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור
2 המן לברוך מרדכי, כתי' כי יד על כס י"ה אין
3 השם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק,
4 וכתי' ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, הנה ארץ
5 ישראל נק' ארץ עממין שבעה עממין שהם שבעה
6 מדות רעות כי כמו שיש מדות בקדושה כך יש מדות
7 בקליפה כי בקדושה יש אהבה ובקליפה נק' תאוה
8 וכה"ג, ועמלק הוא ראשית גוים כי הוא היפך הדעת
9 כי המצוה היא לדעת אלקות במוח וכמ"ש וידעת היום
10 והשבות אל לבבך, אתה הראת לדעת, דע את אלקי
11 אביך, והידיעה היא במוח בהכרה והרגשה, ועמלק הוא
12 היפך הדעת דעת דקדושה וכמשארז"ל אין אדם חוטא
13 אלא א"כ נכנס בו רוח שטות שמסתיר ומכסה על
14 הדעת כי יודע את רבונו ומכוון למרוד בו, וזהו ראשית
15 כי הדעת דקדושה הוא מקור המדות כידוע בזהר
16 מפתחא דכליל שית שע"י הדעת נולדים המדות כמו"כ
17 בקליפה הוא מקור המדות דקליפה, וזהו ראשית גוים
18 שהם המדות דקליפה כי גוים הם כמו שני גוים בבטן
19 גיים כתי' וארז"ל לשון גאות וכמשארז"ל זה גאה
20 בעולמו וזה גאה במלכותו יעקב גאה בעולמו שלע"ל
21 וזה גאה במלכותו כך הוא ראשית גוים לשון גאות
22 שהם מדות דקליפה שהוא מקור המדות דקליפה,

חייב אינש לבסומי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

13 והענין יובן ע"פ משנ"ת בלק"ת פ' עקב בד"ה
14 ולהבין שורש טעם, מנ"ל דברכת הארץ
15 בזמה"ז דאורייתא הלא הארץ אינה תח"י ישראל,
16 והיינו כי הארץ העליונה ברוחניות ניתנה לאברהם
17 ולזרעו אחריו עד עולם, וזהו שנק' ארץ כנען ל' הכנעה
18 ול' סוחר ותגר כמ"ש אשר גו' כנעניה נכבדי ארץ, ופי'
19 ל' סוחר שיש בזה שני בחי' משיכה וכסף, משיכה הוא
20 בחי' העלאות מלמטלמ"ע ע"י שיתבונן שנשמה שנתת
21 בי אתה בראת ואתה יצרת ואתה עתיד ליטלה ממני
22 ולהחזירה לי לע"ל, ואי לזאת גם עכשיו ימאוס בחי'
23 נפשו להיות בטל ונכלל ביחודו ית', וז"ע משיכה בחי'
24 העלאה מטורי דפרודא לבחי' יחוד עליון, וכסף הוא

1 ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, הנה ארז"ל במד"ר פ'
2 ויקרא פ"ב כל מקום שנא' לי אינו זו לא
3 בעוה"ז ולא בעוה"ב וחשיב המקדש שנא' ועשו לי
4 מקדש, הקרבנות להקריב לי, ישראל וארשתך לי,
5 והיינו כי באצ"י יש חו"ג, ולכן מצד מדת הגבורה יקרא
6 שתתעכב ותמונע ההשפעה שלא יומשך לעולם, אבל
7 בע"ק לית שמאלא לכן משם נמשך לעולם, וזהו כל
8 מקום שנא' לי שרומז לע"ק אינו זו לעולם לפי שלית
9 שמאלא בהאי עתיקא. וצ"ל הלא עכשיו ליכא מקדש
10 וקרבנות, ובמתנות כהונה שם פ"י הגם שכעת ליכא
11 בהמ"ק וקרבנות מ"מ כל הני דחשיב כולם עומדי'
12 עדיין, וצ"ל זה.

14 בענין כעיר שחברה לה יחדיו כו', ירושלי' שלמעלה
 15 מחובר לירושמ"ט. וזהו שאינו זו שגם עכשיו יש בחי'
 16 בהמק"ד, וכענין היריעות והקרשי' שיש בחי' זו בנפש
 17 כמ"ש בלק"ת בד"ה נשא, ועד"ז בחי' אהל ומשכן זהו
 18 תושב"כ ותושבע"פ, וזהו אדם כי יקריב מכם ולכאור'
 19 הי' צ"ל אדם מכם כי יקריב, אך הענין הוא דאדם היינו
 20 מחדומ"ע של התורה שהם במקום האהל והמשכן כי
 21 יקריב מכם היינו העלאת נה"ב בתפלה כו', וזהו אדם
 22 כי יקריב מכם. וענין מזבח החיצון והפנימי ז"ע
 23 חיצוניות הלב ופנימיות הלב, גם בבהכנ"ס מאיר הארה
 24 מבחי' בהמק"ד שלכן נק' מקדש מעט וזהו אינו זו כו'
 25 לפי שנא' ועשו לי מקדש.

1 אור האהבה עליונה שנמשך ע"י העלאה זו שז"ע בחי'
 2 כסף מל' נכסוף נכספתי ל' כיסוף ואהבה, וז"ע ת'
 3 עלמין דכסופין דירתין צדיקייא לע"ל שהם מבחי'
 4 תענוג עליון, שכ"ז הוא בחי' ארץ כנען ל' סוחר ותגר.
 5 וא"כ ישנה בחי' ארץ כנען ברוחניות גם עכשיו. וזהו
 6 כי לי כל הארץ, כי דור הולך ודור בא, פי' ע"ס נק'
 7 דור דור, אבל הארץ לעולם עומדת בחי' מל', ע' בז"ג
 8 פ' בראשית עמוד קנ"ג וע' קע"ג, ובזח"ג בר"מ פנחס
 9 דרי"ו ע"ב, ובפ' עקב בר"מ דרע"ג א'. ובמד"ר פי' דור
 10 הולך על המלכיות שאינה נוגעת בחברתה כו'. והיינו
 11 שכ"מ שנא' לי אינו זו.
 12 וכמ"כ י"ל בענין בהמק"ד, כי מקדש העליון שנק'
 13 מקדש אד' מחובר למקדש התחתון, וכמו

ועשו לי מקדש

בס"ד. (ש"פ תרומה, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

24 ועל זה מבאר, דבאופן הא', יחס החכמה אל הבינה הוא
 25 יחס של עילה ועלול בלבד, ובאופן הב' הוא יחס
 26 כדוגמת יש מאין, אבל רק כדוגמא ולא יש מאין ממש.
 27 ובפרטות, בלשונו של הרבי נ"ע:
 28 והתהוות ההשגה של הבינה הוא מהשבלי שבנקודת
 29 ההשכלה שזהו בדרך עילה ועלול שהעילה מתלבשת
 30 בהעלול, כלומר, כח ההבנה של הבינה מתפתח מנקודת
 31 השכל של החכמה. לכן הקשר ביניהם הוא של עילה
 32 ועלול, שהרי העלול תופס ומשיג את עילתו וכך הבינה
 33 תופסת ומרחיבה את נקודת ההשכלה.
 34 שזהו ההפרש בין עילה ועלול ליש מאין, דיש מאין הרי
 35 האין המהווה את היש נשאר בהעלם, כלומר, היש אמנם
 36 מגיע מהאין, אבל האין לא מורגש ביש, דהתהוות
 37 מציאות היש הוא על ידי שהאין מתעלם ומסתתר מהיש
 38 בו' כנודע, וכל שבן שאינו מתלבש ומתגלה בו בו'.
 39 ולעומת זאת, בחכמה ובינה, הבינה משיגה את נקודת
 40 החכמה המתגלית בה.
 41 ועם היות שנתבאר לעיל פרק נ"ג דהתחדשות דבר הוא
 42 על ידי התלבשות דוקא בו', - כיון שכל חידוש צריך
 43 התעסקות ולא יכול להיעשות מעצמו, אם כן, כיצד
 44 אומרים כאן שהאין לא מתגלה ביש?
 45 מתרץ הרבי נ"ע: הרי התלבשות זו אינה בבחינת
 46 התגלות כי אם בבחינת העלם דוקא בו', וכמו שנתבאר

1 בשורות הבאות מבאר הרבי נ"ע, כי יש שני אופנים
 2 ביחס ההשפעה של החכמה לבינה, שאחד מהם הוא
 3 בעל דמיון גדול יותר לענין של 'יש מאין', ועל שם
 4 דמיון זה נקרא לפעמים בשם 'יש מאין'.
 5 ונקודת ההסבר בזה, דהנה בחכמה יש שני חלקים,
 6 ההנחה, והנקודה השכלית. הנקודה זה הכלל השכלי,
 7 העיקרון שממנו מגיעים אחר כך הפרטים. ההנחה
 8 השכלית היא המקום שממנו נמשך הכלל, שמונח אצלו
 9 שזה כך. הנקודה השכלית מזינה את הבינה, וממילא,
 10 יחסי הגומלין בין הנקודה לבין הרחבתה, בין רעיון
 11 כללי לפיתוחו, בוודאי אינו יחס של יש מאין אלא של
 12 עילה ועלול, שהרי ההבנה מתבססת על הנקודה.
 13 אלא שלנקודה השכלית קדמה הנחה, שמונח אצלו שכך
 14 הוא הדבר, ומהנחה זו מתגלית הנקודה - העיקרון
 15 השכלי. וביחס והקשר בין ההנחה לבינה יש שני
 16 אופנים:
 17 א. באופן נעלם. היינו, שההנחה השכלית לא מתגלית
 18 אצל הבינה. מי שיש לו רק את כוח הבינה יכול להשיג
 19 רק את הכלל השכלי שהוא מקור הפרטים, אבל ההנחה
 20 השכלית נשארת עלומה לגביו.
 21 ב. באופן גלוי. ולכאורה, הבינה לא מבינה את ההנחה
 22 ומהו הקשר בניהם? אלא הבינה מרגישה את ההנחה,
 23 ולכן זה מגדיל את ההתבוננות בפרטי ההנחה.

13 צריך להכיר קצת את עילתו, וכמו בהשפעת המוחין
 14 למידות - שהארה מהמוחין מאירה במידות, וכן
 15 בהשפעת משפיע למקבל - שהמקבל משיג את הארת
 16 המשפיע.
 17 ובאופן כזה של עילה ועלול הוא גם כן בחכמה וכינה
 18 שהשכלי שבהנקודה של החכמה מתלבשת ומתגלה
 19 בההשגה של הכינה, שהרי זהו ענין ההשגה שמושיג את
 20 הנקודה בו,
 21 עד כאן ביאר הרבי נ"ע, כיצד יחסי הגומלין של חכמה
 22 וכינה הם יחס של עילה ועלול, שזה כאשר מדברים על
 23 נקודת השכלת החכמה מול התפשטותה והתרחבותה
 24 בכינה.

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

1 שם, כי אחד מהפלאים שבענין התהוות יש מאין הוא,
 2 שהאין האלקי הוא מצד אחד בבחינת התלבשות ביש
 3 לפעול בו את ההתחדשות, ומצד שני, האין מתעלם
 4 ומסתתר מהיש שלא יהיה נרגש ביש, כדי שיהיה באופן
 5 שיתהווה במציאות של 'יש'.
 6 וההעלם הוא באופן כזה שאין האין נרגש כלל כהיש
 7 שבאם יהיה האין נרגש בו לא יהיה בבחינת מציאות יש
 8 בו.
 9 ובעילה ועלול זה להיפך, העילה מתלבשת ומתגלה
 10 בהעלול ועל ידי זה הוא דוקא התהוות העלול בו וכמו
 11 שנתבאר במקום אחר, ונתבאר בקצרה לעיל פרק מ'
 12 שיש כלל ביחסי הגומלין של עילה ועלול, שהעלול

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[תשרי ה'תש"ה]

19 מי הם אלה שיכולים לשמח את התורה? בני ישראל.
 20 ובמה משמחים את התורה? בכך שמקיפים את הכינה
 21 שבה קוראים בתורה.
 22 צריך להבין: הרי מתן-תורה היה בשבועות, והיו
 23 צריכים לקבוע את שמחת תורה לאחר שבועות, ומדוע
 24 קבעו את שמחת תורה לאחר שמיני עצרת?⁴
 25 אלא הענין הוא:
 26 שמחת תורה נקבעה על הלוחות האחרונות שניתנו
 27 ביום כיפור.
 28 ה' יתברך נתן למשה רבינו את הלוחות הראשונים
 29 לאחר מתן תורה שהיה בשבועות. אז עם ישראל היה
 30 בדרגה של צדיקים. צדיק משמעותו זכאי, נקי מחטא
 31 ועוון.
 32 בני ישראל בצאתם ממצרים היו בדרגת צדיקים. הם
 33 קיימו היטב, בקבלת-עול, את כל מה שה' יתברך ציוה
 34 על ידי משה רבינו.
 35 זה שבני ישראל היו משוקעים אז בשערי טומאה⁵,
 36 שהסביבה של זוהמת מצרים השפיעה עליהם, אין זה

1 "ביום השמיני עצרת תהיה לכם"¹.
 2 למילה "עצרת" שלוש משמעויות שונות. [א] השהיה,
 3 [ב] חוזק, [ג] שליטה וממשלה.²
 4 פירוש "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" - שהיום
 5 השמיני של החג יהיה עבורכם תוקף ההשהיה,
 6 ושליטה באופן של ממשלה.
 7 להבין מה הכוונה שעצרת היא יום של השהיה
 8 ושליטה.
 9 במדרש³ נאמר על כך משל:
 10 מלך עשה סעודה שבעה ימים, והזמין את כל בני
 11 המדינה. כשעברו שבעת הימים הוא אמר לאוהבו -
 12 כעת, שכבר מלאנו את חובתנו כלפי בני המדינה,
 13 נשמח אנחנו לבדנו במה שנמצא.
 14 הנמשל הוא: כל שבעת הימים מביאים קרבנות עבור
 15 כל העמים, אבל קרבנות שמיני עצרת הם עבור בני
 16 ישראל בלבד.
 17 בשמיני עצרת קבעו את חג שמחת תורה.
 18 משמעות חג שמחת תורה היא - לשמח את התורה.

(4) לקוטי שיחות חלק יד, ע' 156.

(5) זוהר חדש, יתרו, לא ע"א.

(1) פנחס כט, לה.

(2) אור התורה, שמיני עצרת, ע' א'תשעו.

(3) במדבר רבה, פרשה כא, כד.

23 חיי" – נותן החיים, והוא יתברך הוא גם ה"יהיב
 24 מזוני" – נותן המזונות.
 25 בשל סביבה רעה מתדרדרים, רחמנא ליצלן, מדרגה
 26 לדרגה. נעשים גסים, עד שנופלים, חס ושלום, בעמקי
 27 הרע. והתחלת הדבר היא הסביבה הרעה.
 28 חז"ל אומרים⁸ ש"מרוכה מידה טובה ממידת
 29 פורעניות", וכך אנו רואים בחיים בהשפעתה של סביבה
 30 טובה. הדבר מעורר כוחות פנימיים – לא זו בלבד
 31 שהוא מקיים מצוות בחיות, אלא שזה מעורר גם כוחות
 32 של מסירת־נפש, כך שאודות שמירת שבת והדומה אין
 33 כלל מקום לדיון. לסביבה הטובה יש השפעה עליו
 34 שהוא בתוקף של מסירת נפש בעיני יהדות.
 35 בני ישראל בצאתם ממצרים היו גסים, אך לא חטאים,
 36 ולכן זכו למתן תורה.
 37 קיצור. מבאר: "עצרת" מכילה שלושה פירושים (א)
 38 השיה. (ב) תקיפות. (ג) לשלוט ולמשול. שואל מדוע
 39 קבעו את שמחת־תורה לאחר שמיני עצרת ולא לאחר
 40 שבועות. בעת מתן־תורה, כאשר ה' יתברך נתן למשה
 41 רבינו את הלוחות הראשונים, בני ישראל היו בדרגת
 42 צדיקים, אבל הם היו גסים בגלל ההשפעה הרעה של
 43 זוהמת מצרים. מבאר את החשיבות של סביבה
 44 והשפעתה.

1 ענין של עבירה, אלא גסות שענינה זוהמא, כפי שאנו
 2 רואים בחיים שהסביבה משפיעה, הן לטוב והן לרע.
 3 ישנם אנשים שנמצאים בסביבה יהודית רעה, בה
 4 קרירים ליהדות ורחוקים מתורה ומצוות. לכן, הדבר
 5 משפיע עליו קרירות מסוימת במצוות שהוא מקיים
 6 וקלות ראש מסוימת, שענין המצוות נעשה קל אצלו,
 7 אף־על־פי שהוא עצמו שומר מצוה. אף שהוא מקיים
 8 מצוות, ויכולים להיות זמנים שהוא בהתעוררות
 9 נלהבת, הן בתפילות של ראש השנה ויום הכפורים והן
 10 בשמחה של סוכות ובריקודים של שמחת תורה, אבל
 11 הדבר לא נמשך, כי הקלות־ראש שנובעת מהשפעת
 12 הסביבה הרעה, עושה אותו קר וגס עד שהוא יכול,
 13 חס־ושלום, להיות עובר עבירה חמורה של חילול שבת
 14 וכדומה. לא זו בלבד שהוא חסר תוקף לעמוד בניסיון,
 15 אלא הענין הוא אצלו על דרך בדיעבד. הוא משער
 16 שאין ביכלתו לעזור לעצמו.
 17 לאמיתו של דבר זו רק קלות דעת, הנובעת מסביבה
 18 רעה ומדיעה כוזבת, שפרנסתו תלויה רק בעבודתו,
 19 והוא סבור ש"כוחו ועוצם ידו עשה את החיל"⁶.
 20 הוא כה מגושם, עד שהוא סבור כי הוא משיג את
 21 צרכיו בכוחו, ושוכח לגמרי על ה"מאן דיהיב חייא
 22 יהיב מזונא"⁷ – ה' יתברך. הוא יתברך הוא ה"יהיב

ב.

62 הגוף, כל כוח מחיה אבר פרטי. בעת מתן־תורה, כאשר
 63 "פסקה זוהמתן", גם חיי הגוף נבעו מעצם הנשמה,
 64 הנעלה מהכוחות הפרטיים. לכן היו אז "רואים את
 65 הנשמע ושומעין את הנראה".
 66 מאחר שבני ישראל היו אז בדרגת צדיקים, לכן
 67 מתן־תורה היה בקולי קולות, כל העולם רעש, כדרך
 68 עבודת הצדיקים שהיא באתגליא.
 69 אבל אחרי חטא העגל, שאז בני ישראל היו בדרגת
 70 בעלי־תשובה, נתנית הלוחות האחרונים, השניים, שה'
 71 יתברך נתן למשה רבינו היתה בחשאי, כפי שדרך
 72 העבודה של בעלי־תשובה היא דרגת "הצנע לכת"¹³.
 73 לכן ה' יתברך נתן למשה רבינו את הלוחות השניים
 74 ביום הקדוש, יום כיפור, שהוא יום סליחה ומחילה.
 75 ה' יתברך נתן לבני ישראל את הלוחות השניות על־ידי
 76 תשובה, כמו שכתוב בזוהר הקדוש¹⁴ ש"בעלי תשובה
 77 משכיך ליה בחילא יתיר".

46 הגמרא⁹ אומרת: "ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה
 47 זוהמתן". כיון שבני ישראל עמדו מול הר סיני, בזה
 48 הם התנקו מהזוהמה.
 49 בשל מצבם הרוחני הטוב, היו בני ישראל ראוים לגילוי
 50 האור של מתן תורה, לכן היה גילוי של אור אין־סוף,
 51 כמו שכתוב¹⁰ "יורד ה' על הר סיני" – האלקות היתה
 52 גלויה לכל, והאור האלקי האיר בבני ישראל בגלוי, כמו
 53 שכתוב¹¹ "וכל העם רואים את הקולות", אומרים
 54 חז"ל¹² שאז ראו את מה שדרך כלל שומעים.
 55 את הקולות שומעים, בדרך כלל, ולא רואים. אך בעת
 56 מתן תורה בני ישראל היו בדרגה נעלית כל־כך שהיתה
 57 אצלם התגלות של עצם הנשמה, הנעלית מכוחות
 58 הנפש, כלומר, בעת מתן־תורה עצם הנשמה האיר בכל
 59 יהודי בחיי הגוף.
 60 חיות הנפש המחיה את הגוף איננה עצם הנשמה, אלא
 61 הארה מהנשמה. הארה מכוחות הנפש מחיה את אברי

(11) שם כ, טו.

(12) מכילתא על הפסוק.

(13) לקוטי תורה, האזינו עב, ד.

(14) חלק א קט, ע"ב.

(6) ע"פ עקב ח, יז.

(7) תענית ח ע"ב.

(8) סוטה יא, ע"א.

(9) שבת קמו ע"א.

(10) יתרו יט, כ.

29 במעשיו" ו"ישמח ישראל בעושויו"²¹. [א] שמחה
30 למעלה, שבני ישראל התנקו מלכלוך העבירות על-ידי
31 התשובה ביום כיפור והתקרבו לאלקות, [ב] זוהי
32 השמחה של היהודי לאחר הריחוק. לכן קבעו את
33 שמחת-תורה על השמחה שלאחר הריחוק.
34 אכן, היו צריכים לקבוע את שמחת-תורה מיד לאחר
35 יום הכפורים, ומדוע קבעו את שמחת תורה לאחר
36 שמיני עצרת?²²
37 אומר על כך הפסוק "ביום השמיני עצרת תהיה לכם".
38 שמיני פירושו שְׁמֵן. היום השְׁמֵן – יהיה היום החזק²²,
39 "עצרת".
40 כדי שהכתיבה הטובה של ראש השנה והחתימה
41 הטובה של יום כיפור לשנה טובה, תהיה "עצרת",
42 מחזקת, דהיינו מקויימת – הרי זה על-ידי "עצרת";
43 שישלוט על עצמו בהנהגתו, לשמור לקיים תורה
44 ומצוות, ורק אז היא שמחת תורה. כי על-ידי לימוד
45 התורה זוכים לכל הדברים בבני חיי ומזוני. כל יהודי
46 צריך לקבוע עתים לתורה.
47 קיצור. מבאר ש"במעמד הר סיני פסקה זוהמתן". בני
48 ישראל היו בדרגת צדיקים וזכו ויכלו להכיל את גילוי
49 עצמות אין-סוף שהיה בעת מתן-תורה, אז האירה בבני
50 ישראל עצם הנשמה שלמעלה מהכוחות הבאים
51 מהארת הנשמה. את הלוחות השניים קיבלו בני ישראל
52 ביום הכפורים על-ידי תשובה. לכן שמחת תורה היא
53 לאחר שמיני עצרת: א) שמחה שלאחר הריחוק. ב) את
54 השנה טובה ומתוקה בני ישראל מקבלים רק על-ידי
55 לימוד והחזקת התורה.

ביום השמיני עצרת

1 על-ידי כל עבודה שיהודי עושה, לומד תורה, מקיים
2 מצוות ומתנהג בהנהגה טובה, ממשיכים אור מלמעלה.
3 אולם בעלי-תשובה, כיוון שהם מתמסרים מאוד בתוקף
4 גדול בעבודה, הם ממשיכים אור נעלה יותר, כמו
5 שכתוב¹⁵ "ממעמקים קראתיך הוי" – שעל-ידי
6 תשובה שבאה מעומק הלב ממשיכים אור נעלה יותר
7 מלמעלה.
8 זהו שהקב"ה מהפך זדונות לזכויות על-ידי תשובה:
9 בעל-תשובה עושה מחושך אור. תמורת זאת שקודם
10 לכן הלך בדרך חשוכה של עבירות, כעת הוא הולך
11 בדרך מאירה של מצוות, לכן הקב"ה מהפך שהזדונות
12 נעשים זכויות¹⁶, ותמורת זאת שלפני התשובה הם היו
13 מלאי עבירות, לאחר התשובה הם מלאי מצוות, מכך
14 שה' יתברך מהפך את העבירות שעשו קודם לכן
15 למצוות.
16 אמנם, המצוות שנהפכו מעבירות, שונות מהמצוות
17 שהן מצוות מלכתחילה. המצוות של צדיקים הן אור
18 ישר, כמו שכתוב¹⁷ "והאלקים עשה את האדם ישר",
19 וכמו שכתוב¹⁸ "מצות ה' ברה מאירת עינים". המצוות
20 הן בהירות והן מאירות עיניים, כי מצוות הן אור, אבל
21 המצוות של בעלי התשובה שה' יתברך מהפך
22 מעבירות למצוות, הן כחושך שנעשה אור.
23 בגשמיות אנו רואים שילד שהתרחק מאביו והיה מרדן,
24 כשהוא שב אל אביו, השמחה שלאחר הריחוק היא
25 גדולה מאוד. כך גם ברוחניות, הקירוב שלאחר
26 התשובה ביום כיפור הוא בשמחה גדולה מאוד. לכן
27 קבעו את שמחת-תורה בחודש תשרי, שאלו הן שתי
28 שמחות¹⁹ של זמן שמחתנו. כמו שכתוב²⁰ "ישמח ה'

19 לקוטי תורה, שמיני עצרת פח, ד.

20 תהלים קד, לא.

21 שם קמט, ב.

22 ספר המאמרים תש"ב, ע' 35. תשי"א, ע' 87.

15 תהלים קל, א.

16 יומא פו, ע"ב.

17 קהלת ז, כט.

18 תהלים יט, ט.

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

7 ב. (אחד המסובים שאל, מדוע החג י"ט כסלו
8 מקובל יותר אצל החסידים מאשר החג יו"ד כסלו,
9 אולי זה מפני שאדמו"ר האמצעי נסתלק לפני חגיגת
10 החג יו"ד כסלו בפעם הראשונה. וענה כ"ק אדמו"ר):
11 הסבא, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, התועד הרבה
12 ביו"ד כסלו, הוא הרי היה נכד, והסדר היה, שבלילה

1 א. על החג יו"ד כסלו ישנם חילוקי דיעות באיזו
2 שנה אירע הדבר. ב"בית רבי" כתוב, שזה היה בשנת
3 תקפ"ו, ויש אומרים שהחג החל רק אחרי
4 ההסתלקות, ועוד דיעה ישנה שהתחלת המסירה
5 היתה בשנת תקפ"ו ונמשכה עד לשנת תרפ"ז והחג
6 החל בשנת תקפ"ח¹.

- 1 היו עורכים את החג אצל הסבתא (הכוונה על
2 הרבנית רבקה אשת אדמו"ר מוהר"ש) וביום אצל
3 הסבא מוהר"ש.
4 ג. תוכן המסירה של יו"ד כסלו היה על הרבי ועל
5 חסידים ובענין של מרידה במלכות. בכלל היה מאסרו
6 של אדמו"ר האמצעי קל יותר. הרשו לחמשה מנינים
- 7 חסידים להיכנס פעמיים בשבוע לשמוע מהרבי
8 חסידות, הזאת תודות להשתדלותו של האקדמאי
9 הנודע ד"ר הייבנטאל, כי אמר, שאמירת חסידות היא
10 רפואתו ומזונו של הרבי, כשם שעל אדם לאכול כך
11 אצל הרבי אדמו"ר האמצעי אמירת חסידות היא
12 חיותו ומזונו.

חג הגאולה יו"ד כסלו

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת תרפ"א

ראסטאוורדאן

כבוד ידידי עוז ואה"נ הג' המפורסם

נכבד ומרומם ווי"ח אי"א מו"ה שמואל

מיכל שיחי

1 ת"ל בעד החיים והשלום.

2 בטח קבל מכתבי אשר בו כתבתי בארוכה, ועתה
3 מפאת חלישותי לא אכתוב בעצמי, ואכתוב ע"י אחר,
4 באשר פקודת הרופאים חזקה עלי מבלי קרוא וכתוב משך
5 זמן נכון, ולכן בחרתי באחד ועשיתיו לאיש סודי אשר ע"י
6 אוכל לכתוב.

7 ידידי יקירי אם כי כחי חלושה, אבל לחכות לא אוכל,
8 והנני מוכרח ע"פ צוואת כבוד קדושת אאמו"ר הרה"ק
9 הכ"מ לגשת להביא אל הפועל בעזרתו ית' את אשר יצווני
10 בכתב, וגם את אשר פקדני בע"פ, ומה גם לעשות
11 בעהשי"ת ההכנה הדרושה. ולמען זאת החלטתי לייסד
12 קופה מיוחדת אשר בשם "קופת-רבינו" יכונה, ואשר ע"כ

13 הנני בא בכתובים במכתב כללי אל ידידנו אני"ש מחבבי
14 רצון ופעולת כבוד קדושת אאמו"ר הרה"ק הכ"מ. ואקוה
15 כי בין יבינו לגודל ערך הקופה הזאת ונדוב ינדבו בטוהר
16 לב ובחיבת הקודש.

17 ועתה בהגיע כתבי זה, וכן הנני מסגיר בזה מכתב כללי
18 לאני"ש יחי, לעשות אסיפה ולייסד ועד מיוחד אשר יתענין
19 בהפרכת הקופה הזאת, באופן שכל אשר יתפוך ליטול
20 חלק יהי היכולת בידו, ואת נדבתם ייטיבו לשלוח הנה,
21 ובהמחאה יכתבו בגלל קופת רבינו.

22 מוסגר בזה מכתב לידידנו ר' מיכאל דווארקין ולר"ש
23 שוי"ב מייזיל אשר ייטיב למסור להם. מה שלום האחים
24 מר אליאנסקי וצוורסקי.

25 ויקבל החוה"ש מאדון השלום כאוות נפשו והדורש
26 שלומו וידידו עוז מכבוד

27 **יוסף יצחק ש"ס**

28 כן ייטיב למסור המכתב המוסגר בזה להנכבד מר
29 שמואל ווינער יחי.

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יוסף שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ז תשרי, בטח כבר הגיעו אשור הקבלה וכן מכתב מועד המעמד, וידוע
מרז"ל חמרא למרא וטיבותא לשקי.

מסיים במכתבו אשר משתדל הוא לסדר פעם בשבוע שעה אחת של חינוך דתי לילדים רכים,
ובטח יכתוב פרטים בזה, וכנראה שהוא מעין השעה ללימודי הדת - שלי"ה - שעורכים פה בהתאם
לחוק המדינה, ואז אולי כדאי שיבוא בקישור עם הרב ר' יעקב יהודא שי העכט אשר הוא בעובי
הקורה בענין זה רבות בשנים, כן בטח ראה את הוצאות המל"ח המיוחדות ללימוד שעה זו, ומוסג"פ
חוברת אחת (ס"ה הו"ל כ"ד חוברות) והשי"ת יצליחהו במלאכת שמים לקרב לבן של בני ובנות ישראל
לאבינו שבשמים.

בברכה לבריאות הנכונה.

פרשת בראשית

א * בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ: * וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל-
פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי-אֹר: * וַיֵּרָא
אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: * וַיִּקְרָא אֱלֹהִים א | לְאֹר יוֹם
וְלַחֹשֶׁךְ לַיְלָה קָרָא לַיְלָה וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם
אֶחָד: * וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רְקיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם
וַיְהי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: * וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
אֶת-הַרְקיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
לַרְקיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקיעַ וַיְהי-כֵן:
* וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקיעַ שָׁמַיִם וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-
בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: * וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל-מְקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֵה הַיַּבְשָׁה
וַיְהי-כֵן: * וַיִּקְרָא אֱלֹהִים א | לַיַּבְשָׁה אָרֶץ וּלְמַקְוֵה
הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: * וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרַע זֶרַע
עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרַע-כֹּו עַל-
הָאָרֶץ וַיְהי-כֵן: * וְתוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב
מִזֵּרַע זֶרַע לְמִינֹהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְרִי אֲשֶׁר זֶרַע-
כֹּו לְמִינֹהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: * וַיְהי-עֶרֶב
וַיְהי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: * וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי
מְאֹרֶת בְּרְקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין
הַלַּיְלָה וְהיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:
* וְהיוּ לְמְאֹרֶת בְּרְקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-
הָאָרֶץ וַיְהי-כֵן: * וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי
הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאֹר הַגְּדֹל לְמַמְשַׁלֵּת
הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֵת
הַכּוֹכָבִים: * וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרְקיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ: * וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים

כִּי-טוֹב: * וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: * פ
* וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רְקיעַ הַשָּׁמַיִם:
* וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת
כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה א | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם
לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף פְּנֵף לְמִינֹהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
כִּי-טוֹב: * וַיְבָרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
וּמְלֹאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרֵב בְּאָרֶץ:
* וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: * פ * וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה
וּרְמֵשׂ וְחַי-וְאָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהי-כֵן: * וַיַּעַשׂ
אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ וְאֵת כָּל-רְמֵשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֹהוּ וַיֵּרָא
אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: * וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
בְּצַלְמֵנוּ בְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-רְמֵשׂ
הַרְמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ: * וַיִּבְרָא אֱלֹהִים א | אֶת-
הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר
וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: * וַיְבָרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים
וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֹאוּ אֶת-הָאָרֶץ
וּכְבִּשְׂהָ וּרְדוּ בְּדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-
חַיַּת הַרְמֵשֶׁת עַל-הָאָרֶץ: * וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה
נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל-עֵשֶׂב א | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וְאֶת-כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-כֹּו פְרִי-
עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהיָה לְאֹכְלָהּ: * וּלְכָל-חַיַּת
הָאָרֶץ וּלְכָל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל א | רוֹמֵשׂ עַל-
הָאָרֶץ אֲשֶׁר-כֹּו נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֵשֶׂב
לְאֹכְלָהּ וַיְהי-כֵן: * וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהי-עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם
שְׁשִׁי: * פ ב * וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-
צְבָאָם: * וַיְכַלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכָל-מְלַאכְתּוֹ

אֲשֶׁר עָשָׂה: ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך טו עמוד 1 - מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות ב"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א) "בבית" נברא העולם. . . ולמה בבית שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא בלשון אריכה.. " (ירושלמי פ"ב ה"א) באופן עזרא הקשה: יש הרבה מלים שענינם הפך הברכה המתחילות באות ב', ולאידך ריבוי מלים המתחילות באות א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר באור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד התורה בבונה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה, שזוהי קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה. ועל פי הנזכר לעיל, יבנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד התורה אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דבית לשון ברכה, דבאשר למוד התורה הוא באופן ד"זכה" מלשון זכות, שנגרשת בו קדשת התורה, ונגרש אצלו שזהו האל"ף (המתחלה והעקר) דתורה, אזי ישנה הבית - "ברכה", "נעשית לו סם חיים".

מה שאין כן באשר "לא זכה", שהבונה וההשגה בתורה נהשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" - הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו האל"ף לשון אריכה, "נעשית לו סם מיתה".

שני - אלה תולדות השמים והארץ בהבראת ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים: ה וכל א שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה: ו ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה: ו ויצר יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה: ה ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: ט ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן

וַעֲשֵׂה הַדָּעַת טוֹב וְרָע: ו וַנְהַר יָצָא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יָפֹד וְהָיָה לְאַרְבְּעָה רִאשִׁים: י שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּכֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֹּהֵב: יב וְהַבַּיִת הָאֶרֶץ הַזֹּהֵב טוֹב שֵׁם הַכֹּדֶל וְאִבְנֵי הַשָּׁהֶם: יג וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוּכָב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ: יד וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חַדְקֵל הוּא הַחֲלָד קְדַמַּת אֲשׁוּר וְהַנְּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת: טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגַן־עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ: טז וַיִּצְוֶה יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל: יז וּמִעֵץ הַדָּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לוֹ עֹזֵר בְּנֶגְדּוֹ: יט וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לְרֹאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות 9 בראשית תשמ"ג)

ויצר ה' אלקים את האדם (ב, ז)

שני יצרים. . . יצר טוב ויצר הרע (ברכות סא, א)

הקב"ה נתן באדם יצר הרע כדי להביאו למקלית שלמותו, פי באשר אדם מתגבר על יצרו, עבודתו היא בתקלית העלוי ומתגלים כחותיו ומעלותיו. וכמבאר בחסידות משל ממלך ששלח את בנו למרחקים, כדי לבחון אם יתנהג כדרכי גם בהיותו רחוק מארמון המלך, וכך יגלה וינצל את כחותיו בשלמות.

שלישי - ויקרא האדם שמות לכל בהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה ולאדם לא מצא עזר בנגדו: טז ויפל יהוה אלהים | תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתונה: טז ויבן יהוה אלהים | את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם: טז ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה

הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים
 ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-בך: ם
 ן ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל
 מן-העץ אשר צויתוך לאמר לא תאכל ממנו
 ארוה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל
 ימי חייך: ן וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת
 את-עשב השדה: ן בנעת אפוך תאכל לחם
 עד שובך אל-האדמה כי ממנה לקחת פרי-עפר
 אתה ואל-עפר תשוב: ן ויקרא האדם שם
 אשתו חוה כי הוא היתה אם פל-חי: ן ויעש
 יהוה אלהים לאדם ולאשתו פתנות עור

וילבשם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

ויאמר לו איכה (ג, ט)

כאשר רבנו הזקן היה במאסר, שאלו אותו: מה פשר
 שאלה זו. השיב הרבי: הקב"ה שואל אצל כל אדם - היכן
 אתה? האם הנך יודע מה מטרת בריאתך בעולם, מה הנך
 צריך לעשות, ומה עשיית בפעל... ? והנה כבוד קדושת
 מורי ורביי וחסדי אדמו"ר אמר, שמענה זה הציל את אדמו"ר הזקן
 מכלות הנפש, שהיתה לו מרב שמחה ותענוג שזכה למטר
 נפשו על חסידותו. ואכן, הקב"ה שואל תמיד את כל אחד
 'איכה' (ושאלה זו היא גם נתינת פח): יש מי שהשאלה
 מצילתו מכלות הנפש, ויש מי שהשאלה גורמת לו לא
 להיות שקוע בתאוות אלא להתחזק בעבודת ה'.

רביעי ן ויאמר ן יהוה אלהים הן האדם היה
 כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה ן פני-ישלח
 ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם:
 ן וישלחחו יהוה אלהים מגן-עדרן לעבד את-
 האדמה אשר לקח משם: ן ויגרש את-האדם
 וישכן מקדם לגן-עדרן את-הכרבים ואת להט
 החרב המתהפכת לשמור את-דרך עץ
 החיים: ן ד ן והאדם ידע את-חוה אשתו
 ותהר ותלד את-קין ותאמר קניתי איש את-
 יהוה: ן ותספך ללדת את-אחיו את-הבל ויהי
 הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: ן ויהי

זאת: ן על-פני יעוב-איש את-אביו ואת-אמו
 ודבק באשתו והיו לבשר אחד: ן ויהיו שניהם
 ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו:
 ג ן והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר
 עשה יהוה אלהים ויאמר אל-האשה אף
 כִּי-אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן:
 ד ותאמר האשה אל-הנחש מפרי עץ-הגן
 נאכל: ן ומפרי העץ אשר בתוך-הגן אמר
 אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פך
 תמתון: ן ויאמר הנחש אל-האשה לא-מות
 תמתון: ן כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו
 ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב
 ורע: ן ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי
 תאוה-הוא לעינים ונחמד העץ להשפיל ותקח
 מפריו ותאכל ותתן גם-לאישה עמה ויאכל:
 ן ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם
 ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרות:
 ן וישמעו את-קול יהוה אלהים מתהלך בגן
 לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה
 אלהים בתוך עץ הגן: ן ויקרא יהוה אלהים
 אל-האדם ויאמר לו איכה: ן ויאמר את-קלך
 שמעתי בגן ואירא כִּי-עירם אנכי ואחבא:
 ן ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן-העץ
 אשר צויתוך לבלתי אכל-ממנו אכלת:
 ד ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא
 נתנה-לי מן-העץ ואכל: ן ויאמר יהוה אלהים
 לאשה מה-זאת עשית ותאמר האשה הנחש
 השיאני ואכל: ן ויאמר יהוה אלהים ן אל-
 הנחש פי עשית זאת ארוה אתה מפל-הבהמה
 ומכל חית השדה על-גחגך תלך ועפר תאכל
 כל-ימי חייך: ן ואיבה ן אשית בינך ובין
 האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישופך ראש
 ואתה תשופנו עקב: ן ן אל-האשה אמר

לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יהיה קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה מהחטא. שכן, חטא הוא מנת רוחני (פי חיות היא בקדושה דוקא, ואלו רע ושמאה הם מות), ומנת רוחני הכיא גם מיתה גשמית.

חמישי וַיִּקְחֵלוּ לְמֹד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאִחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיית צִלְחָה: - ותלד עדה את־יבבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה: - וישם אחיו יבבל הוא היה אבי פל־תפיש בנור ועוגב: - וצִלְחָה גַם־הָיָה יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קִיָּן לְמִישׁ פֶּל־חֲרָשׁ נַחֲשֵׁת וּבְרוּל וְאָחוֹת תּוֹבֵל־קִיָּן נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' (ד, כו) יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש, שבזמנו התחילו לעבד עבודה־זרה. ויש לומר, שהתורה רומזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה־זרה רק כאשר הוא בבחינת אנוש, לשון חלישות (כפתיב עקוב הלב מכל ואנוש הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבהמה, הם בחלישות. ואלו כאשר יתרון האדם על הבהמה הוא בהתגברות, לא שייכת עבודה־זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי תכונת דורו) - יש אפשרות שבגוי הדור יעבדו עבודה־זרה.

ששי כַּ וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׂוֵי עֵדָה וְצִלְחָה שְׁמַעַן קוּלִי נִשְׂוֵי לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הֲרַגְתִּי לְפַעֲעֵי וַיִּלְד לְחִבְרָתִי: - כִּי שְׁבַע־תַּיִם יִקְסֶן וְלְמֹד שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה: - וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי הֲרַגוּ קִיָּן: - וְלִשְׁת גַּם־הָיָה יִלְד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲנֹשׁ אִזּו הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: - ה' אִזּו סֶפֶר תּוֹלְדֵת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: - זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם: - וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמָאתַי שָׁנָה וַיִּוָּלַד בְּדַמּוֹתָו בְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: - וַיְהִי וַיְמִי־אָדָם

מִקֵּץ יָמַיִם וַיָּבֵא קִיָּן מִפְּרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: - וְהַבֵּל הֵבִיא גַם־הוּא מִמִּבְכָּרוֹת צִאָנוּ וּמִחִלְבָּהּ וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הַבֵּל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: - וְאֶל־קִיָּן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִיָּן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: - וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִיָּן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָּנֶיךָ: - הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתּוֹחַ חַטָּאת רִבְּץ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בוֹ: - וַיֹּאמֶר קִיָּן אֶל־הַבֵּל אַחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִיָּן אֶל־הַבֵּל אַחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: - וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִיָּן אִי הַבֵּל אַחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אַחִי אָנֹכִי: - וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אַחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה: - וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לְקַחַת אֶת־דְּמֵי אַחִיךָ מִיָּדֶךָ: - כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסַּף תִּתְכַּבֵּה לְךָ נַע וְנָד תִּהְיֶה בְּאַרְצָךְ: - וַיֹּאמֶר קִיָּן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנֵי מִנְשׂוֹא: - ה' הֵן גִּלְשֵׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶפְתָּר וְהִיְתִי נַע וְנָד בְּאַרְצֵךָ וְהָיָה כָּל־מִצְאֵי יַהַרְגֵנִי: - וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִבְנֵי פֶל־הַרְגֵן קִיָּן שְׁבַע־תַּיִם יִקָּם וַיִּשֵׁם יְהוָה לְקִיָּן אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ: - כִּי וַיִּצָא קִיָּן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצֵךְ־נֹד קַדְמַת־עֲדָן: - וַיֵּדַע קִיָּן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר פֶּשֶׁם בְּנֵי חֲנוּךְ: - וַיִּוָּלַד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזקט ב עמ' רעו)

וְאָבֵל וְחִי לְעוֹלָם (ג, כב)

לכאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, ויחיה האדם נכרא מלכתחלה שיחיה לעולם, שלכן נצטוו לא לאכל מעץ הדעת. ומבאר בחסידות, שקדם החטא היה הרע מבדל מהטוב, ועל ידי החטא התערבו הטוב והרע, שאין טוב בלא רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 211)

זכר ונקבה בראש ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה כשישנו הענין של זכר ונקבה - ברקאן לא אשפכחו אלא באמר דאשפכח דבר ונקבא (זח"א נה, ב). וברקבא אמרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא ברכה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מערכת נשים): אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . . ואפשר דהשעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונקבא, שעל ידי צרוף אשתו גורם יחוד עליון, ומשם ישתלשל כי שם צוה ה' את הברכה.

שביעי כה ויחי מתושלח שבע ושמונים שנה ומאת שנה ויולד את למוך: כ ויחי מתושלח אחרי הולידו את למוך שתים ושמונים שנה ושבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: ט ויהיו פלימי מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה וימת: ט ויחי למוך שנה ומאת שנה ויולד בן: ט ויקרא את שמו נח לאמר "זה ינחמנו מבעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה יהוה: ט ויחי למוך אחרי הולידו את נח חמש ותשעים שנה וחמש מאות שנה ויולד בנים ובנות: ט ויהיו פלימי למוך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: ט ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת: ו ויהיו ביהחל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם: ז ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובת הנה ויקחו להם נשים מפל אשר בחרו: ז ויאמר יהוה לא ילדון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה: ז הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם תמה הגברים אשר מעולם אנשי השם: פ וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע

אחרי הולידו את ששת שמנה מאת שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו פלימי אדם אשר חי תשע מאות שנה וששים שנה וימת: ט ויחי ששת חמש שנים ומאת שנה ויולד את אנוש: ו ויחי ששת אחרי הולידו את אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו פלימי ששת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ט ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את קינן: ו ויחי אנוש אחרי הולידו את קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ט ויהיו פלימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ט ויחי קינן שבעים שנה ויולד את מהללאל: ז ויחי קינן אחרי הולידו את מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו פלימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת: ט ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה ויולד את ירד: ט ויחי מהללאל אחרי הולידו את ירד שלשים שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו פלימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה וימת: ט ויחי ירד שנים ושישים שנה ומאת שנה ויולד את חנוך: ט ויחי ירד אחרי הולידו את חנוך שמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: ז ויהיו פלימי ירד שתים ושישים שנה ומאת שנה ויולד את חנוך חנוך חמש ושישים שנה ומאת שנה וימת: ט ויחי חנוך ויתהלך חנוך את האלהים אחרי הולידו את מתושלח שלש מאות שנה ויולד בנים ובנות: ט ויהיו פלימי חנוך חמש ושישים שנה ושלוש מאות שנה: ט ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו פירקח אתו אלהים: ט

וחמש מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבחמש ביחד (שהרי סיום החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה, "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים", הינו שכל ענין בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו נמשך ונשתלשל 'רמז' למטה. ואף כאן: פרשתנו מקילה ענינים רבים, 'בעליונים', ומזה נשתלשל שהיא מקיפה שנים רבות, 'בתחתונים'.

מפטיר ה' וירא יהוה פי רבה רעת האדם בארץ וכל יצור מחשבת לבו רק רע פלתיים: וינחם יהוה פי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר יהוה אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים פי נחמתי פי עשיתם: ה' ונח מצא חן בעיני יהוה:

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בראשית. מברכים

החודש מרחשון. התשס"ו)

מגיד מראשית אחרית הנ"ל, שכל עניני 'ראשית' שבכללות העולם, תלויים בענין ד' 'בראשית ברא אלקים', שלכן, לפי אופן ההנהגה שעומדים ב'שבת בראשית' - שאז קוראים "בראשית ברא אלקים", ועל שם זה נקראת השבת בשם "שבת בראשית" - כך נמשכת כל השנה כולה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא לפחזקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל יתיבתיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

כלתיים: וינחם יהוה פי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר יהוה אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים פי נחמתי פי עשיתם: ה' ונח מצא חן בעיני יהוה:

◆ ◆ ◆

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בענלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא ויתנשא, ויתתדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

◆ ◆ ◆

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פרשת בראשית

כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר אפר, ש'בראשית' היא פרשה גדולה, כי היא כוללת משה זמן של יותר מאלף

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

נבואה בשורה על הנאולה

ה) האל ה', בעל הדין ובעל הרחמים. וְנִוְטִיחֶם, שְׁנֵטָה אֶת שִׁבְעַת הַקְּרוֹעִים פֶּאֱהֵל עַל הָאָרֶץ. רַקֵּעַ, פּוֹרֵשׁ, כְּמוֹ "וְנִרְקַעוּ אֶת פְּתֵי הַתְּהֵב" (שמות 28.2). וְצִאֲצִיאָהּ, הַצְּמִיחֶם. לָעַם עֲלֶיהָ, לְאֻנְשֵׁים שְׂחִיִּים עֲלֶיהָ. וְרוּחַ לְהַלְכִים בָּהּ, וְלִשְׁאֵר הַבְּרִיּוֹת נִתַּן רוּחַ שֶׁל חַיִּים. ו) קְרִיאַתִּיךָ,

לפי שהיו בדורו בעלי אמונה רעה שהיו מאמינים כי העולם לא נברא אלא כך היה קדמון, ויש שהיו מאמינים כי העולם מקרה אין לו בורא ולא עלה כמו שפכתנו, ומפני האמונות הרעות ההם היה

שונה תמיד הענין הזה כי השם ותעלה הוא בורא העולם ומחדשו והוא מוציא מאין לאיש, ואמר בורא השמים, אמר אל יחשוב אדם כי השמים בעבור שהם קצמים ולא יקרה אותם שום הפסד ושום שנוי שהם קדמונים, אלא האל בראם וחדשם והוא מוציא מאין לאיש:

הפטרה לפרשת בראשית לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק מב

מב ה כִּהְיֵאמֵר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא

הַשָּׁמַיִם וְנִוְטִיחֶם רַקֵּעַ הָאָרֶץ וְצִאֲצִיאָהּ

נִתַּן נִשְׁמָה לָעַם עֲלֶיהָ וְרוּחַ לְהַלְכִים

בָּהּ: ו אֲנִי יְהוָה קְרִיאַתִּיךָ בְּצִדִּיק וְאַחֲזִיק

בְּיָדְךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנֶךָ לְבְרִית עִם לְאוּר

גוֹיִם: ז לִפְקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא

מִמִּסְגַּר אֶפְסֹר מִבַּיִת כִּלְאֵי יִשְׁבֵי חֶשֶׁד:

ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחַר

לישעיה הוא אומר. וְאַצְרִיךָ, אֲשַׁמְרֶךָ. לְבְרִית עִם, לְהִשָּׁב אֶת עַמִּי לְבְרִיתִי, לְקַבֵּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. לְאוּר גוֹיִם, כָּל שִׁבְטֵי קְרוּי גוֹי לְעַצְמוֹ. ז) לִפְקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת, שְׂאִינִים רֹאִים אֶת גְּבוּרַתִּי, לְתַת לִבִּי לְשׁוֹב אֵלַי אֶפְסֹר, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲסוּרִים בְּנִזְלָה. ח) וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן, שְׁלֹא יִהְיוּ הַגּוֹיִם מוֹשְׁלִים בְּעַמִּי, וְלֹא יֵאמְרוּ "דַּבְּנוּ רַמָּה". ט) הַרְאֵנוּת הַנְּהַ כְּאוּ, מִה שֶׁהַבְּטַחְתִּי לְאַבְרָהָם לִזְמַן צִאתָם מִמִּצְרַיִם וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי" (בראשית 10.17). י) שִׁירוֹ לַה' שִׁיר תְּדַשׁ, בַּעַת גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל. אֵינִים וְיִוִּשְׁבֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ מִלְצִיחַ אֲמַר, שְׁנֵם הַאֵיִם

ה כִּהְיֵאמֵר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנִוְטִיחֶם הוּא נִטַּע אוֹתָם לְהַיִּית פֶּאֱהֵל, רַקֵּעַ פֶּרֶשׁ הָאָרֶץ וְצִאֲצִיאָהּ הֵם הַצְּמִיחִים כּוֹלֵם הוֹצִיא, נִתַּן נִשְׁמָה לָעַם עֲלֶיהָ וְרוּחַ חַיִּינִי לְהַלְכִים בָּהּ לִשְׁאֵר הַבְּרִיּוֹת:

נבואת ה' לישעיה: ו על המשח יאמר אני יהוה קראתיך בשמד על ידי הנביאים בצדק ואחזק בידך להגביר אותך על כל ואצריך אשמור אותך ואתנך הכח לברית עם להסב עמי לבריתי לקיים התורה והמצוה לאור גוים להאיר לשבטי ישראל (כל שבט קרוי גוי לעצמו) לדעת שה' הוא האלהים: ז ה' פועל לפקח עינים אשר נהיו

לֹא-אֶתֵּן וְתַהַלְתִּי לְפִסְיִלִים: ט הַרְאֵנוּת הַנְּהַ-כְּאוּ וְחֻדְשׁוֹת

אֲנִי מַגִּיד בְּטָרִם תִּצְמַחְנָה אֲשַׁמְיעַ אֶתְכֶם: י שִׁירוֹ לְיְהוָה שִׁיר

חֲדָשׁ תַּהַלְתוּ יְהוָה נִשְׁמַע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוּ אֵיִם וְיִשְׁבֵיהֶם:

עוֹרוֹת מְרוֹב הַצְּרוֹת, ה' פּוֹעֵל לְהוֹצִיא מִמִּסְגַּר אֶפְסֹר וּמִבַּיִת כִּלְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל הַאֲסוּרִים כְּכֹל וְגַם יוֹצִיא 'שְׁבֵי חֶשֶׁד שְׂמֵה: ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי הַמִּיּוֹדֵר י וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא-אֶתֵּן עוֹד וְתַהַלְתִּי מִה שְׂרָאוֹי לְהַלֵּל אוֹתִי לֹא יִחַלְלוּ עוֹד לְפִסְיִלִים: ט הַנְּבִאוֹת הַרְאֵנוּת שֶׁנִּבְאֵתִי עַל סַנְחֵרִיב הַנֶּחֱדָב כְּכֹל הַרְאֵנוּת שֶׁלֹּא שְׁמַעְתֶּם עוֹד, וְהוּא הַנְּאֻלָּה הַעֲתִידָה אֲנִי מַגִּיד בְּטָרִם תִּצְמַחְנָה לְפָנַי שֶׁהוּא תַּחֲחִיל, אֲשַׁמְיעַ אֶתְכֶם: י אֵי שִׁירוֹ לְיְהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תַּהַלְתוּ יְהוָה נִשְׁמַע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוּ אֵיִם וְיִשְׁבֵיהֶם יִחַלְלוּ לַה' (וְהוּא עֵנִן מִלְצִיחַ, כִּי אֵין

וגם יושביהם ישירו. יא) ישאו מדבר ועריו, המדבר והערים שישנם גם בו, פלם ורימו קול שיר. חצרים תשב קדר, גם החצרים שיושבים בהם בני קדר. יושבי סלע, גם המתים שחייו רגזו. יצוחו, ורימו קולם בשיר. יג) יצא, להושיע את ישראל יעיר קנאה, לקנא עבור עמו.

יריע, כגבור המנצח במלחמה. יד) החשיתי מעולם, זה זמן רב שתקתי על מה שעשו הגוים לעמי. אתאפק, הייתי מתחזק לכבש פעמי. פילדה אפעה, אכל מעכשיו אשאנ בקול פילדה על אויבי עמי. אשם ואשאף יחד, אעשה שמחה בגוים ואבלעם פלם יחד. טו) אחריב הרים וגבעות וגו', כלומר, אהרג מלכים ושרים וכל הגלולים עליהם. טז) והולכתי עורים וגו', אז אוליד את ישראל לארצם בדרך שאינם מבינים והם בה בעורים. ומעקשים, דרכים מעקמות. יח) חרשים וגו', אתם ישראל אשר הייתם חרשים משמע דבר ה' ועורים מלראות מצותי, מעתה שמעו וראו. יט) מי עור כי אם עבדי, כלומר, הגוים שאין זה מסבבם לראות בראה פנימית ולשמע דבר ה', אין לבנותם עורים וחרשים, שהרי הם לעגנו זה פעז ואכן, אכל ישראל שכולים לראות מעשי ה' ולשמע דברו, ואינם רואים ושמעיים, יצדק עליהם שם עורים וחרשים. כמלאכי אשלה, כלומר, מי שנתתי חכמה בלבו, וכאלו שלחתי ללמד דעת את העם, והוא כחרש ואינו מלמד. עור כמשלם, השלם במדות נכונות מתולדתו, ומסתיר עינו מלראות מעשי ה'. כעבד ה', כמי שתפן מדותיו ושכלו מצד בחירתו ועבודתו. כז) ראות רבות ולא תשמר,

ראיות הרבה לפניכם, ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי. וכן "פקוח כמלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבו וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם לתוהוים על הדבר מי עור כמשלם השלם במדות ועור כעבד יהוה: כ הלא תמה ראות רואים רבות הרבה חכמה ולא תשמור ואין בהם מי אשר ישמור את הוולת להשיבו מדרכו הרעה, ולכן מתראי להקרא עור, פקוח אונים הלא יש להם אונים פתוחות להבין מצות ה' ולא ישמעו ואינו מוהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מתראי להקרא חרש:

האיים והבריות בעלי דעה ודבור להלל): יא ישאו קול שיר מדבר ועריו וכל חצרים אשר תשב בהם ערת קדר (השוכנים במדבר באהלים) ורגזו תהלות ה' וישבו על סלע מראש הרים יצוחו ויהו נשמע קול צוהה של שמחה והלל: יב ושימו בפייהם יתנו ליהוה כבוד ותהלתו פאיים ויגידו האנשים השוכנים שם: יג יהוה כגבור יצא לתשועת ישראל פאיש מלחמות

הבקי בהנהגת המלחמה, ואינו לוחם בעצמו רק יעיר ועור קנאה בלבכם ויריע כגבור המנצח במלחמה אפי יצירתי וסבב שאויביו וצרו עמתי שבר שכינים אותם, וכד על-איביו ותגבר: יד החשיתי מעולם זה זמן רב אני שותק על מה שעשו האומות לעמי, אחריש אתאפק אתחזק לכבוש פעמי. אכל מעתה פילדה אפעה אשאנ אשם אעשה שמחה ואשאף יחד ואבלע פלם יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל-עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים להיות חרב וכבש פאיים ואנמים אוביש: טז וכי החשיתי מעולם אשר אחריש גם עתה? הלא אלה הדברים עשיתים - מימות עולם והולכתי בעורים את ישראל לארצם בדרך המדבר לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך החשך לפניהם לאור ומעקשים ידד המעקם עשיתי למישור ישר ושוה. אלה הדברים עשיתם מאז כשיצאו ממצרים ולא עובתים גם עתה: יז או נסגו אחר הבטוחים בפסל, בדרך אדם הנכלם שחורר לאחוריו לכל ראהו בכשתו. וכשו בשת הבטוחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח אתם ישראל חרשים שמעו דבר ה' והעורים מלראות מצותיו שמעו מעתה הביטו לראות: יט מי הוא

היתר ראוי להקרא עור כי אם-עבדי על פי הוא יודע ומכיר בקלקול הדור, ואינו מסתכל במעשיהם לתשורם ולתקנם. וכן מי הוא היתר ראוי להקרא חרש כמלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבו וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם לתוהוים על הדבר מי עור כמשלם השלם במדות ועור כעבד יהוה: כ הלא תמה ראות רואים רבות הרבה חכמה ולא תשמור ואין בהם מי אשר ישמור את הוולת להשיבו מדרכו הרעה, ולכן מתראי להקרא עור, פקוח אונים הלא יש להם אונים פתוחות להבין מצות ה' ולא ישמעו ואינו מוהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מתראי להקרא חרש:

יא ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ורגזו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ושימו ליהוה כבוד ותהלתו פאיים ויגידו: יג יהוה כגבור יצא פאיש מלחמות יעיר קנאה ויריע אפי-יצריח על-איביו ותגבר: יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק פילדה אפעה אשם ואשאף יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל-עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואנמים אוביש: טז והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עובתים: יז נסגו אחר יבשו בשת הבטוחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח חרשים שמעו והעורים הביטו לראות: יט מי עור כי אם-עבדי וחרש כמלאכי אשלה מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה: כ ראות רבות ולא תשמור פקוח

עטרת מרים

כא יהוה חפץ באנשים למען צדקו שכל אחר מהם יצדיק את הוולת למדו דוד השר וגדיל תורה ויאדיר להרבות למוד דעת את העם:

שי למורא

אזנים וגו'". כא) ה' חפץ למען צדקו וגו', ה' חפץ להראותכם ולפקח את עיניכם, למען צדקו. ולקד הוא מגדיל לכם תורה ומחונקו.

אזנים ולא ישמעו: כא יהוה חפץ למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

פרוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. פרוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. פרוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: פרוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הנה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, ותברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: פרוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ו', שעה 12 בצהרים, 12 דקות ו-17 חלקים.

ראש חדש מרחשון, ביום השישי וביום השבת קודש הבא עלינו לטובה.

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים".

(משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו', שבת בראשית תשכ"ה סעיף ג' (גרפס לעיל ע' נט) ושבת בראשית

ה'תשר"מ סעיף יב):

עטרת מרים

כב והוא עם-בזו וישויה הפח בחורים כלם הוא עם-בזו בוי וישויה ורמזים לכל, כי לא למדו דעת את העם.

שי למורא

כב) והוא עם בזו וישויה, כלומר, והם לא שבו מדרגם הרעה, ולכן הם בזוים ורמזים. "שסוי",

כב והוא עם-בזו וישויה הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו היו לבו ואין מצויל

עטרת מרים

הפח בחורים כלם כל בחוריהם היו להם מפח נפש ובבתי כלאים בבית האסורים התבאו עם ישראל מפני האויב לכן היו לבו ואין מציל מן הבזה ויותר מזה היו למשפה ענין רמיסה, וברוע ואין אמר השב השיבו למקומו ואל תוסף לרמסה: משיב להם ה': כג וכו נמצא מי בכם אשר יאזין לזאת המורה למשה יקשב וישמע לאחור העתיד להיות: כד יהוה דברך שיש להבין מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבזים הלוא יהוה יהיה מסרם ולא במקרה בא, ותפיסה, כי זו הטאנו לו ולא אבו ולא רעו בדרךיו הלוד ולא שמעו בתורתו: כה ולקד וישפך שפד עליו חמה אפו ועזוז קשה וחזק מלחמה ותלטהו

וכאשר גערה מסביב ולא ידע שמה באה ותבערבו ולא ישיים על לב שבא בהשגחה: כג א ועתה ככל זאת אל תתיאש, פי כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרד ישראל אל תירא פן תכלה בגולה פי הלא ממצרים גאלתיך וקראתי או בשמך ליאתה עמי וכני בכורי: ב פירתעבר בפנים ותהיה קרוב להיות נמבע בהם ארתך אני אף אם ובנהרות מעבור לא ישפודך פירתלך במואש לא תפזה ולהבה ותלחב לא תבער כד בלומר, אף אם תהיה בעומק הצרות לא תכלה שמה: ג פי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך ותכל כד, הלא נתתי כפרך מצרים פי הנה נאבדו תחתיך אף פי היותם מייכים בלה (וחוקאל כ) כוש וסבא תחתיך כאשר פתחריב שם פניו להלחם בירושלים וצא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ואבדו במקומך, והם היו לך לפדיון: ד מאשר יקרת אמה ישראל יקר בעיני וגם נכבדת נכבד אמה ואני אהבתיך ולה ואתן אדם אלה העמים כמו הפנענים והמצרים תחתיך ולאמים תחת נפשך כאשר עשיתי לשעבר: ה אל תירא פי אתה אני ממזרח אביא ורעד הנפצים שמה וממערב אקבצך: ו אמר לצפון תני תן את ישראל הפורים שמה ותתימן אל תכלאי אל מפני

משיפה ואין אמר השב: כג מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור: כד מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבזים הלוא יהוה זו הטאנו לו ולא אבו בדרךיו הלוד ולא שמעו בתורתו: כה וישפך שפד עליו חמה אפו ועזוז מלחמה ותלטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישיים על לב: מז א ועתה כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרד ישראל אל תירא פי גאלתיך קראתי בשמך ליאתה: ב פירתעבר בפנים אתך אני ובנהרות לא ישפודך פירתלך במואש לא תפזה ולהבה לא תבער כד בלומר, אף אם תהיה בעומק הצרות לא תכלה שמה: ג פי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך ותכל כד, הלא נתתי כפרך מצרים פי הנה נאבדו תחתיך אף פי היותם מייכים בלה (וחוקאל כ) כוש וסבא תחתיך כאשר פתחריב שם פניו להלחם בירושלים וצא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ואבדו במקומך, והם היו לך לפדיון: ד מאשר יקרת אמה ישראל יקר בעיני וגם נכבדת נכבד אמה ואני אהבתיך ולה ואתן אדם אלה העמים כמו הפנענים והמצרים תחתיך ולאמים תחת נפשך כאשר עשיתי לשעבר: ה אל תירא פי אתה אני ממזרח אביא ורעד הנפצים שמה וממערב אקבצך: ו אמר לצפון תני תן את ישראל הפורים שמה ותתימן אל תכלאי אל מפני

שי למורא
 רמוס, כמו 'ששהו כל עוברי דרך' (תהלים 99. טו. טז). הפח בחורים כלם, כל החורים וש להם מפח נפש. משפה, היו לרמיסה. השב, להשיבם למקום. כג) יאזין, לתת לב לזאת. וישמע לאחור, וישמע דבר שיגמור לו באחרונה. כה) ותלטהו, לשון להב ולהט. ג) כפרך, תחתיך. ו) תני, תני את ישראל הפורים שם. אל תכלאי, אל תמנע את ישראל לצאת מגלותם. מלשון 'ויקלא העם מהביא' (שמות 17. 11). אתם עדי, אתם ישראל עדי, שהגדתי לאברהם אביכם על דבר הגלות, וראיתם שבאו

מלכת את ישראל, לכל אחד מרוחות השמים אני מצוה הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ז כל ישראל הנקרא בשמי בשם עם ה' ולכבודי כד לתקבד ולהתפאר בהם בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כד הכנתי לו כל צרכי האולה אין מחסור: ח הוציא להוציא מהגולה עם עור ועינים יש להם ולא ראו מעשה ה' וחרשים נעשו בחרשים ואזנים למו: ט הם ולא שמעו מצות ה': ט אם פלהגוים נקבצו ויהיו ויאספו או לאמים מי בהם יגיד זאת העתידות וכן וראשנות שגבר עברו האם ישמיענו לאמר אנתו הגדנו אותם עד לא באו או ותנו עדיהם וביאו עדים שהשמיע דבר עד לא בא ויצדקו בדבריהם או וישמעו ויאמרו אמת או יודו על האמת: י אכל לי יש עדים, אתם ישראל עדי נאם יהוה ועבדי אשר בחרתי בו גם הוא לעד שהגדתי מפלת פתחריב מאז עד לא בא למען תרעו מן הראשנות כל האחרונות שכן יהוה ותאמינו לי שאקים מאמרי ותבינו פראני הוא לכד אלהים, לפני לא נוצר אל לא היה דבר נוצר מאל וולתי ואחרי שצרתיו את היצרות לא יהיה דבר נוצר מאל וולתי, כי אין אלות וולתי:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
 ו אלה תולדת נח איש צדיק תמים היה
 בדרתיו אתיהאלהים התהלך נח: ויולד נח
 שלשה בנים אתישם אתחם ואתיפת:
 י ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ
 חמס: י וירא אלהים אתהארץ והנה נשחתה
 כיהשחית כלבשר אתדרפו עליהארץ: ס
 ויאמר אלהים לנח קץ כלבשר פא לפני
 כיהמלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם
 אתהארץ: ד עשה לך תבת עציגפר קנים
 תעשה אתהתבה וכפרת אתה מבית ומחוץ
 ככפר: ט וזה אשר תעשה אתה שלש מאות
 אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה
 ושלשים אמה קומתה: ט צהר | תעשה לתבה

ואלאמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה
 בצדה תשים תחתים שנים ושלשים תעשה:
 (ל) וְאֵנִי הֲנִי מְבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מִיַּם עַל־הָאָרֶץ
 לשחת כלבשר אשרבו רוח חיים מתחת
 השמים כל אשרבארץ יגוע: ה ותקמתי את
 בריתי אתך ובאת אל־התבה אתה ובניך
 ואשתך ונשיבניך אתך: ט ומפל־החי מפל־
 בשר שנים מפל תביא אל־התבה להחיות אתך
 זכר ונקבה יהיו: (ישראל) כ מהעוף למינהו ומן
 הבהמה למינה מפל רמש האדמה למינהו
 שנים מפל יבאו אליך להחיות: כ ואתה
 קח־לך מפל־מאכל אשר יאכל ואספת אליך
 והיה לך ולהם לאכלה: כ ויעש נח ככל אשר
 צוה אתו אלהים כן עשה:

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

1 מאי 'צא', שאמר ה' לרוח 'צא מפיצתי', כיון שרצה לשקר. ועוד
 2 דרשו, מאי 'רוח', אמר רבי יוחנן, זו רוחו של נבות הורעאלי,
 3 שרצח על ידי אחאב. אם כך נמצא שרוח נבות הטעתה את
 4 צדקיה, ומדוע הוא נקרא נביא שקר.
 5 מתרצת הגמרא: אף שרוח נבות הטעתה את צדקיה, הנה ליה
 6 למידק – היה עליו לדייק בנבואה זו, ולדעת ששקר היא, וכדרכי
 7 יצחק, דאמר רבי יצחק, כלל הוא, שסיגנון ו'לשון המליצה של רוח
 8 הקודשן אחר עולה לכמה נביאים – שמתנבאים נבואה אחת,
 9 ואולם אין שני נביאים מתנבאין פסיגנון אחד – לעולם אין שני
 10 נביאים מדברים באותה לשון בדיק, וכמו שמצאנו שעזרקה אמר
 11 על אדום (שבועה א' א) 'ודון לך השיאך' – הסיתך להתגאות, וירמיה
 12 אמר (ירמיה מט טז) 'תפלצתך השיא אותך ודון לך' – גדולתך והפחד
 13 שפחדו ממך, ודון לך, הסיתוך להתגאות, ואף שנבואות אלו הן
 14 אותו ענין, נאמרו בשני לשון, והני – וארבע מאות הנביאים
 15 שאין נבואתו אמרו לו באותו לשון שיצליח, ומדקאמר ביהוה
 16 כהרדי – ומכך שהתנבאו באותו לשון, שמע מינה – מוכח דלא
 17 כלום קאמר – שאין נבואתם ממש, ואם כן צדקיה יכל לדייק
 18 שאין נבואתו אמת, ואף על פי כן אמרה, ועל כן הוא נקרא מתנבא
 19 מה שלא שמע.
 20 שואלת הגמרא: דילמא לא הנה ידע ליה להא דרבי יצחק – שמה
 21 צדקיה לא ידע שאין שנים מתנבאים בסגנון אחד, ולא יכל לדייק
 22 שאין נבואתו אמת. משיבה הגמרא: יהושפט הוה חתם – היה שם,
 23 וקאמר ליה כלל זה, דכתבי לאחר שהתנבאו נביאי הבעל שיצליחו
 24 במלחמה, ויאמר יהושפט, האין פה נביא (עוד לה) ונדרשה
 25 מאותו (מלכים א' כב), אמר ליה אחאב, הא איכא כל הני – והרי כבר
 26 התנבאו כל אלו, אמר ליה יהושפט, כך מקובלני מבית אבי אבא,
 27 סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים פסיגנון
 28 אחד, ואם כן כל אלו נביאי שקר הם, שהרי התנבאו באותו לשון.
 29 וכיון שיהושפט לימדם כלל זה, יכל צדקיה לדעת שאין זו נבואת

30 אמת.
 31 שנינו בברייתא: המתנבא מה שלא נאמר לו, ואף שנאמר לחבירו.
 32 מבאר הגמרא: כגון חנניה בן עוזיה, דקאי ו'שהיה עומד ורמיה
 33 בשוק העליון, וקאמר בנבואה (ירמיה מט לה) 'בה אמר ה' וצבאות]
 34 הנני שובר את קשת עולם' – את חוזקם של מלכות מדי הקרויה
 35 עולם, כיון שעזרו לבבל להרע לישראל. כיון ששמע חנניה את
 36 דבריו, נשא חנניה קל וחומר בעצמו, ומה עולם שלא בא אלא לעזור
 37 את כבל, אמר הקדוש ברוך הוא 'הנני שובר את קשת עולם',
 38 הפשידים בני בבל עצמן, שהרעו לישראל יותר, על אחת כמה וכמה
 39 שיענישם ה', ואתא איהו [בא חנניה] בשוק התחתון, ואמר (ירמיה
 40 כח א) 'בה אמר ה' ונ', שברתי את עול מלך כבל' – אשבור את עולו
 41 שלא ימשול עוד באחריים, ונבואה זו לא נאמרה לו אלא לירמיה,
 42 וזהו 'המתנבא מה שלא נאמר לו'.
 43 מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לאביו, הרי האי – נבואה זו
 44 שאמר חנניה, לחבירו נמי לא נאמר, אלא חנניה דרש אותה בקל
 45 וחומר, ואין הוא בגדר 'המתנבא מה שלא נאמר לו' ונאמר
 46 לחבירו. מתרצת הגמרא: אמר ליה אביו לרב פפא, כיון דאיתיהיב
 47 קל וחומר למידרש – כיון שניתן לדרוש פסוקים בקל וחומר, כמאן
 48 דאיתמר ליה דמי – הרי זה כאילו נאמרה נבואה זו לירמיה
 49 במפורש, והוא היה דלא נאמר לו – וחנניה הוא שלא נאמרה לו
 50 נבואה זו, ועל כן הוא נקרא 'המתנבא מה שלא נאמר לו', אף
 51 שנאמר לחבירו.
 52 עוד למדנו, המתנבא בשם עבודת פוכבים, מבאר הגמרא: כגון
 53 נביאי הפעל, שהתנבאו בשם עבודה זרה הקרויה בעל. עוד למדנו,
 54 הפוכש את נבואתו, מבאר הגמרא: כגון יונה בן אמיתי, ששלחו
 55 ה' להתנבא על הפיכת נינוה, והוא לא עשה זאת אלא ניסה לברוח
 56 לתרשיש.
 57 עוד למדנו, והמוותר על דברי נביא, מבאר הגמרא: כגון

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:46	17:51	18:36	18:43	18:10	18:17	10:32	10:32	9:33	9:32	8:59	8:58	6:43	6:39	באר שבע (ק)
18:45	17:42	18:35	18:42	18:11	18:19	10:32	10:31	9:33	9:31	8:58	8:57	6:43	6:39	חיפה (ק)
18:44	17:34	18:34	18:41	18:13	18:20	10:30	10:30	9:31	9:30	8:57	8:56	6:42	6:38	ירושלים (ק)
18:46	17:51	18:36	18:43	18:10	18:17	10:32	10:32	9:33	9:32	8:59	8:58	6:44	6:39	תל אביב (ק)
18:54	17:52	18:41	18:53	18:08	18:19	10:51	10:49	9:54	9:51	9:11	9:07	7:13	7:04	אוסטריה, וינה (ק)
20:16	19:18	20:05	19:59	19:37	19:32	10:57	11:01	9:50	9:55	9:11	9:17	6:37	6:45	אוסטריה, מלבורן (ק)
18:57	17:56	18:45	18:56	18:12	18:24	10:53	10:51	9:56	9:53	9:14	9:10	7:13	7:05	אוקראינה, אודסה (ק)
18:28	17:26	18:15	18:27	17:42	17:54	10:25	10:23	9:28	9:25	8:45	8:41	6:47	6:38	אוקראינה, דוניצק (ק)
18:39	17:37	18:26	18:38	17:53	18:05	10:36	10:34	9:40	9:36	8:56	8:52	6:58	6:49	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
19:04	18:00	18:51	19:03	18:16	18:28	11:03	11:00	10:06	10:02	9:21	9:17	7:26	7:16	אוקראינה, זיטומיר (ק)
18:57	17:52	18:43	18:56	18:08	18:21	10:55	10:53	9:59	9:55	9:13	9:09	7:19	7:09	אוקראינה, קייב (ק)
19:24	18:26	19:11	19:22	18:42	18:53	11:19	11:17	10:22	10:18	9:40	9:37	7:38	7:30	איטליה, מילאנו (ק)
18:34	17:46	18:26	18:27	18:03	18:05	9:59	10:00	8:56	8:58	8:28	8:29	5:56	5:58	אקוודור, קיטו (ח)
19:46	18:49	19:35	19:30	19:08	19:03	10:31	10:34	9:24	9:29	8:48	8:53	6:13	6:20	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:48	19:46	20:36	20:29	20:06	19:59	11:20	11:24	10:12	10:18	9:32	9:38	6:57	7:07	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:09	18:12	18:57	19:06	18:29	18:38	11:00	10:59	10:02	10:00	9:24	9:22	7:15	7:09	ארה"ב, בולטימור (ק)
18:57	18:00	18:46	18:55	18:17	18:26	10:50	10:48	9:52	9:49	9:14	9:11	7:06	7:00	ארה"ב, ברוקלין (ק)
18:58	18:01	18:46	18:56	18:17	18:27	10:50	10:49	9:52	9:50	9:14	9:12	7:07	7:00	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
19:33	18:35	19:21	19:31	18:51	19:01	11:27	11:25	10:29	10:26	9:50	9:47	7:44	7:37	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:27	18:35	19:17	19:24	18:52	18:59	11:12	11:12	10:13	10:12	9:40	9:39	7:23	7:19	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:56	18:02	18:46	18:53	18:19	18:26	10:44	10:43	9:45	9:43	9:10	9:09	6:56	6:52	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:28	18:37	19:19	19:24	18:54	19:00	11:11	11:11	10:11	10:10	9:39	9:39	7:19	7:16	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:53	17:55	18:42	18:51	18:12	18:21	10:46	10:45	9:48	9:45	9:09	9:07	7:03	6:56	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
19:22	18:25	19:10	19:19	18:41	18:50	11:14	11:13	10:16	10:13	9:38	9:36	7:30	7:24	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
18:52	17:54	18:40	18:50	18:10	18:20	10:45	10:43	9:47	9:44	9:08	9:06	7:02	6:55	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:05	18:14	18:55	18:54	18:32	18:31	10:14	10:17	9:10	9:13	8:39	8:43	6:05	6:09	בוליביה, לה-פס (ח)
19:41	18:35	19:27	19:40	18:51	19:04	11:40	11:38	10:44	10:40	9:58	9:53	8:04	7:54	בלגיה, אנטוורפן (ק)
19:41	18:36	19:27	19:40	18:52	19:05	11:40	11:38	10:44	10:40	9:58	9:54	8:04	7:54	בלגיה, בריסל (ק)
18:45	17:57	18:36	18:33	18:15	18:13	9:47	9:49	8:42	8:45	8:09	8:13	5:34	5:40	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:33	17:40	18:23	18:20	17:59	17:56	9:35	9:38	8:30	8:33	7:58	8:02	5:23	5:28	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:59	17:58	18:45	18:58	18:11	18:24	10:58	10:56	10:02	9:58	9:15	9:11	7:23	7:13	בריטניה, לונדון (ק)
19:07	18:02	18:52	19:06	18:15	18:29	11:08	11:05	10:12	10:08	9:23	9:18	7:34	7:23	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
19:05	17:59	18:50	19:04	18:15	18:29	11:05	11:02	10:09	10:05	9:21	9:17	7:30	7:20	גרמניה, ברלין (ק)
19:24	18:20	19:11	19:23	18:36	18:48	11:23	11:20	10:26	10:22	9:41	9:37	7:46	7:36	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:49	18:02	18:39	18:35	18:20	18:17	9:47	9:50	8:41	8:45	8:08	8:13	5:33	5:39	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:49	17:59	18:40	18:44	18:16	18:21	10:27	10:28	9:26	9:26	8:56	8:56	6:32	6:31	הודו, מומבאי (ח)
18:45	17:56	18:36	18:41	18:13	18:17	10:23	10:24	9:22	9:22	8:52	8:52	6:28	6:27	הודו, פונה (ח)
18:43	17:41	18:31	18:42	17:58	18:09	10:40	10:38	9:43	9:40	9:00	8:57	7:01	6:52	הונגריה, בודפשט (ק)
18:02	17:05	17:51	18:00	17:21	17:31	9:54	9:53	8:56	8:54	8:18	8:16	6:11	6:04	טורקיה, איסטנבול (ח)
19:28	18:32	19:17	19:26	18:49	18:58	11:18	11:17	10:20	10:18	9:43	9:41	7:33	7:27	יוון, אתונה (ק)
19:05	18:03	18:52	19:03	18:19	18:31	11:01	10:59	10:04	10:00	9:21	9:18	7:21	7:13	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:46	17:56	18:37	18:41	18:13	18:18	10:24	10:25	9:24	9:24	8:53	8:53	6:30	6:28	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:40	18:35	19:27	19:19	18:54	18:46	10:03	10:08	8:55	9:01	8:10	8:17	5:38	5:49	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:11	17:19	18:01	18:07	17:36	17:42	9:54	9:54	8:54	8:53	8:22	8:21	6:03	6:00	נפאל, קטמנדו (ח)
18:17	17:18	18:06	18:15	17:37	17:46	10:08	10:07	9:10	9:07	8:32	8:30	6:23	6:17	סין, בייג'ין (ח)
19:24	18:35	19:15	19:17	18:53	18:55	10:50	10:51	9:47	9:49	9:19	9:20	6:48	6:49	סינגפור, סינגפור (ח)
18:34	17:28	18:20	18:33	17:44	17:57	10:34	10:32	9:38	9:34	8:51	8:46	6:59	6:49	פולין, ורשא (ק)
18:37	17:47	18:28	18:27	18:05	18:04	9:51	9:53	8:47	8:49	8:17	8:20	5:44	5:47	פרו, לימה (ח)
19:41	18:40	19:28	19:39	18:57	19:08	11:36	11:35	10:39	10:36	9:58	9:54	7:56	7:48	צרפת, ליאון (ק)
19:50	18:48	19:37	19:48	19:04	19:16	11:47	11:45	10:51	10:47	10:07	10:03	8:10	8:01	צרפת, פריז (ק)
18:14	17:25	18:05	18:07	17:43	17:45	9:42	9:43	8:40	8:41	8:11	8:13	5:42	5:43	קולומביה, בוגוטה (ח)
19:18	18:22	19:06	19:16	18:38	18:48	11:12	11:11	10:15	10:12	9:35	9:32	7:31	7:24	קנדה, טורונטו (ק)
18:54	17:55	18:42	18:52	18:11	18:22	10:50	10:48	9:53	9:49	9:11	9:08	7:10	7:02	קנדה, מונטריאול (ק)
18:50	17:55	18:39	18:47	18:12	18:20	10:38	10:37	9:39	9:37	9:04	9:02	6:50	6:46	קפריסין, לרנקה (ק)
18:54	17:44	18:39	18:53	18:00	18:15	10:56	10:53	10:01	9:56	9:10	9:05	7:23	7:12	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:27	17:19	18:11	18:26	17:35	17:50	10:29	10:26	9:35	9:29	8:43	8:37	6:58	6:46	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:21	17:19	18:08	18:20	17:36	17:47	10:17	10:15	9:20	9:17	8:38	8:34	6:38	6:30	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
19:26	18:28	19:13	19:24	18:44	18:56	11:22	11:20	10:25	10:22	9:42	9:39	7:43	7:34	שווייץ, ציריך (ק)
18:31	17:42	18:22	18:26	17:59	18:03	10:06	10:06	9:04	9:05	8:35	8:36	6:09	6:08	תאילנד, בנגקוק (ח)

בחול"ל – עירוב תבשילין

ביום רביעי ערב שמיני-עצרת, יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר, לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אָנִי מְזַכֵּה לְכֹל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל-עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוֹב: בְּרִינְךָ יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְוִי וּלְבִשׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעַבְד כָּל-צְרָכְנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:]בְּזֶה יְהִי מִתֵּר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָׁל וּלְהַטְמִין (אֶכֶּל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת כָּל צְרָכְנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבְתָּ, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת ושמחת תורה ושבֿת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי החג ועבור שבת קודש). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שמחת תורה, ובחול"ל עד לאחר הבדלה במוצאי שבת קודש.

לשמיני עצרת ושמחת תורה (בחול"ל ליל שמיני עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליק גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחו"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה. בחול"ל כדאי להדליק לקראת סוף היום הראשון של שמיני עצרת נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להעביר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרִיךְ אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיְמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַיּוֹם:

בחול"ל ליל שמחת תורה

זמן הדלקת נרות – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרִיךְ אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיְמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַיּוֹם:

ערב שבת קודש פרשת בראשית

בארץ ישראל: מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שבת קודש. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה, גם בחוץ לארץ. בחול"ל: מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שֶׁבֶת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאמרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואירב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומפלפורעניות המתרגשות וכאות לעולם. ותשלח ברכה בכלמעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כלרואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כלפפה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי ד"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00598
08/10/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

